

IV. INTERNATIONAL KAYSERI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

CONFERENCE BOOK

EDITOR | ASSOC. PROF. DAVUT SARITAS

**IV. INTERNATIONAL KAYSERI SCIENTIFIC
RESEARCH CONGRESS**

**DECEMBER 20-22, 2024
KAYSERI, TURKIYE**

EDITOR ASSOC. PROF. DAVUT SARITAS

COPYRIGHT©2024

**BY ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING COMPANY LIMITED
ALL RIGHTS RESERVED. NO PART OF THIS PUBLICATION MAY BE
REPRODUCED, DISTRIBUTED OR TRANSMITTED IN ANY FORM OR BY
ANY MEANS, INCLUDING PHOTOCOPYING, RECORDING OR OTHER
ELECTRONIC OR MECHANICAL METHODS, WITHOUT THE PRIOR
WRITTEN PERMISSION OF THE PUBLISHER, EXCEPT IN THE CASE OF
BRIEF QUOTATIONS EMBODIED IN CRITICAL REVIEWS AND CERTAIN
OTHER NONCOMMERCIAL USES PERMITTED BY
COPYRIGHT LAW.**

**ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING® IT IS
RESPONSIBILITY OF THE AUTHOR TO ABIDE BY THE PUBLISHING
ETHICS RULES.**

ASES PUBLICATIONS-2024©

ISBN: 978-625-95560-0-0

CONFERENCE ID

CONFERENCE TITLE

**IV. INTERNATIONAL KAYSERI SCIENTIFIC
RESEARCH CONGRESS**

DATE AND PLACE

DECEMBER 20-22, 2024

KAYSERI, TURKIYE

ORGANIZATION

ASES

(ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES)

LANGUAGES

TURKISH, ENGLISH, RUSSIAN

ORGANIZING COMMITTEE MEMBERS

CHAIRMAN OF THE ORGANIZING BOARD

Prof. Dr. MUSTAFA TALAS

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

ORGANIZING BOARD

Prof. Dr. ATABEY KILIC

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. ELMAN GULIYEV

AZERBAIJAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY (AZERBAIJAN)

Prof. Dr. HAVA SELCUK

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. KASIM KARAMAN

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. DAVUT SARITAS

NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. Derya EVGIN

KAYSERI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. EROL AKSOY

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. Fulya ONER ARMAGAN

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. HIKMET ZEKI KAPCI

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. LOKMAN ZOR

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. MUSTAFA HAMALOSMANOGLU

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. RAZIYE PEKSEN AKCA

KAYSERI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. Sadrettin YUKSEL

ATATURK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. Esra KIZILAY

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. LEVENT DEGIRMENCIOGLU

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

DR. ASSIA ALLAoui

UNIVERSITY OF CONSTANTINE (ALGERIA)

Dr. ULKER BAHSIYEVA

AZERBAYCAN DEVLET PEDAGOJI UNIVERSITY (AZERBAYIJAN)

COORDINATOR

Assist. Prof. TUBA DEMIREL

HASAN KALYONCU UNIVERSITY (TURKIYE)

SCIENCE BOARD

Prof. Dr. ALI SELCUK

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. ALI YAKICI

GAZI UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. BEKIR CINAR

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. BEKIR KOCADAS

ADIYAMAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. BIRSEN CEKEN

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. ELVAN YALCINKAYA

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. EMINE NESE YENICERI

MUGLA SITKI KOÇMAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. EMRULLAH FATISH

AHI EVRAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. ERGUN OZTURK

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. FATIİ DUMAN

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. FATIİ HATIPOGLU

SELÇUK UNIVERSITY (TURKIYE)

KYRGYZSTAN- TURKIYE MANAS UNIVERSITY (KYRGYZSTAN)

Prof. Dr. GALIP GUNER

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. HABA HAMADA

UNIVERSITÉ BATNA 1. (ALGERIA)

Prof. Dr. HALIL TOKCAN

GAZI UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. HASSAN ZARIOUH

MOHAMMED FIRST UNIVERSITY (MOROCCO)

Prof. Dr. ILKAY SAHIN

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. KASIM KARAMAN

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. LEVENT GOKDEMİR

INONU UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. MEHMET DALKILIC

KAYSERİ UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. MUSTAFA GUCLU

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. MEHMET GUNGOR

MERSİN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. OKTAY BEKTAS

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. REMZI KILIC

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. SELAHATTIN AVSAROGLU

NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. SEMRA DEMİR BASARAN

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. SNEZANA BILIC

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY (MACEDONIA)

Prof. Dr. SERCAN DEMIRGUNES

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. UGUR BUYUK

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. Yavuz TOPKAYA

HATAY MUSTAFA KEMAL UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. WILLIAM MOSIER

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. ASLI SAYLAN KIRMIZIGUL

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. AYLIN ALAN

MEDITERRANEAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. AYSE SEZER

BILECIK SEYH EDEBALI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. BAYRAM POLAT

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. EMINE YILMAZ BOLAT

MERSIN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. ERDAL YABALAK

MERSIN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. GOKCE YUKSELEN PELER

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. FILIZ YANGLAR

ERZINCAN BINALI YILDIRIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. KHAYALA ALIGULIYEVA

SUMQAIT STATE UNIVERSITY (AZERBAIJAN)

Assoc. Prof. Koray CELENK

ATATURK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. NABI AZEROGLU

ERCIYES UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. SARBU LAURA GABRIELA

ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY OF IASI (ROMANIA)

Assoc. Prof. SELMAN ABLAK

CUMHURİYET UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. SEMIRHAN GOKCE

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. SUKRAN KARACA

SIVAS REPUBLICAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. UMIT HARUN AKKAYA

KAYSERI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. VICTORIA ROCACIUC

INSTITUTE OF CULTURAL MAP (MOLDOVA)

Assoc. Prof. VOLODYMYR MESHCHERIAKOV

STATE BIOTECHNOLOGICAL UNIVERSITY (UKRAINE)

Assoc. Prof. YASIN IPEK

KAYSERI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. ALISHER YUNUSOV

FERGANA STATE UNIVERSITY (UZBEKISTAN)

Assist. Prof. DOSS PARIMALA

UNIVERSITY OF DELHI (INDIA)

Assist Prof. EMIN TAMER YENEN

NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. FULYA HARP CELIK

HASAN KALYONCU UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. IVAN TASTIM

UNIVERSITAS MUHAMMADIYAH GORONTALO (INDONESIA)

Assist. Prof. MEENAKSHI INGOLE

UNIVERSITY OF DELHI (INDIA)

Assist. Prof. MEHMET TUNAZ

NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. MEHTAP KARACIL

BAYBURT UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. Mustafa SENGIL

KIRSEHIR AHI EVRAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. MUSTAFA TURAL

KAYSERI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. MURSET CAKMAK

MARDIN ARTUKLU UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. OZGEN KILIC MEN

PAMUKKALE UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. REMZI KILIC

AKSARAY UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. SUKRU AYDIN

INONU UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. TOHID MALEKZADEH

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY (IRAN)

Assist. Prof. ZULEYHA YILDIRIM YAKAR

KAHRAMANMARAS SUTCU IMAM UNIVERSITY (TURKIYE)

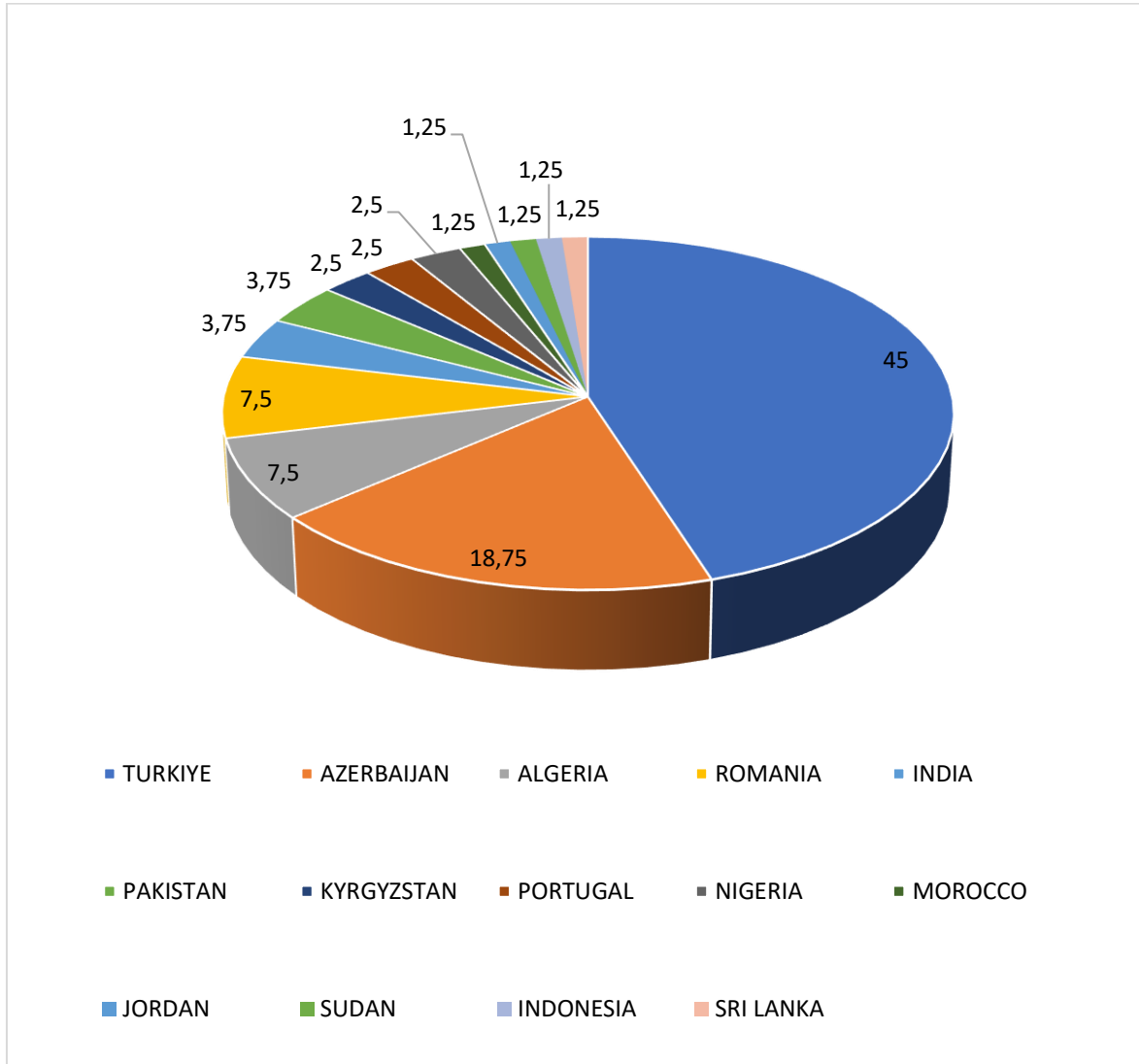
IV. International Kayseri Scientific Research Congress
December 20-22, 2024, Kayseri, Türkiye
CONFERENCE STATISTICS

CONFERENCE STATISTICS

Distribution of the papers presented orally at the conference by countries

Country	Number of Papers	Percentage (%)
TURKIYE	36	45 %
AZERBAIJAN	15	18,75 %
ALGERIA	6	7,5 %
ROMANIA	6	7,5 %
INDIA	3	3,75%
PAKISTAN	3	3,75%
KYRGYZSTAN	2	2,5 %
PORTUGAL	2	2,5 %
NIGERIA	2	2,5 %
MOROCCO	1	1,25 %
JORDAN	1	1,25 %
SUDAN	1	1,25 %
INDONESIA	1	1,25 %
SRI LANKA	1	1,25 %
TOTAL	80	100

IV. International Kayseri Scientific Research Congress
December 20-22, 2024, Kayseri, Türkiye
CONFERENCE STATISTICS

**IV. INTERNATIONAL
KAYSERİ SCIENTIFIC
RESEARCH CONGRESS**

**DECEMBER 20-22, 2024
KAYSERİ, TÜRKİYE**

CONFERENCE PROGRAM

IV. INTERNATIONAL KAYSERİ SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERİ, TÜRKİYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024

SUNDAY / 10:00-12:30

SESSION: 1 HALL: 1 / MODERATOR

Assist. Prof. MUSTAFA ENES TEPE

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Lect. Dr. ZEHRA YILMAZER	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	CHILD DEVELOPMENT ASSOCIATE DEGREE PROGRAM STUDENTS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF "CHILD DEVELOPMENT SPECIALIST"
MUHAMMED SEFA KILINÇ SERKAN ERDOĞAN	MEB	THE EFFECT OF MUSEUM TRIPS AS AN EXTRACURRICULAR LEARNING ENVIRONMENT ON STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENT
Assist. Prof. MUSTAFA ENES TEPE	Afyon Kocatepe Üniversitesi	EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE AND SUCCESS IN ENGLISH COURSES BY META ANALYSIS
ALİ UĞUR SARIYAR ÇİĞDEM TAŞEZEN DERYA TEKİN FATMA GÜNGÖR TUĞBA KAYIRAN METİN AYDIN NİLGÜN BAYRAKTAR	Samiye Naim E.V.Ortaokulu Yavuz Selim İlkokulu Cahit Zarifoğlu İlkokulu Kaptan Altay Altuğ İlkokulu Önder Ata İlkokulu Cezeri BİLSEM Kalaba İlkokulu	EXAMINING THE KNOWLEDGE LEVELS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS ON RECOGNIZING ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER IN CHILDREN
Assist. Prof. MUSTAFA ENES TEPE	Afyon Kocatepe Üniversitesi	ANALYSIS OF THE 5TH GRADE MATHEMATICS COURSE LEARNING OUTCOMES ACCORDING TO THE REVISED BLOOM'S TAXONOMY
NİSANUR KURT MERVE SENANUR ERÇEL Assoc. Prof. SONGÜL KARABATAK	Fırat Üniversitesi Yıldız Teknik Üniversitesi Fırat Üniversitesi	THE IMPACT OF CRITICAL BOOK READING ACTIVITIES ON PRE-SERVICE TEACHERS' SELF-EFFICACY, READING ATTITUDES, AND VIEWS ON THE TEACHING PROFESSION
HATİCE OKUYUCU	Şht. Üsteğmen Ümit BEKEM İlkokulu	AN INVESTIGATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' USE OF GAME-BASED TEACHING IN DEVELOPING READING AND WRITING SKILLS

IV. INTERNATIONAL KAYSERI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERI, TURKIYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 2 / MODERATOR
Prof. Dr. ELMAN GULIYEV

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Prof. Dr. ELMAN GULIYEV	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	THE LIFE AND POETRY OF MIRZA FATALI AKHUNDZADE
AYNUR BƏDƏLOVA	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	TEACHING RULES AND IMPORTANCE OF TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE
Prof. Dr. ELMAN GULIYEV	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	MIRZE FATALI AKHUNDZADE'S PROSE CREATIVITY
AYNUR BƏDƏLOVA	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	WAYS OF ORGANIZING WORK ON CREATIVE TASKS IN PRIMARY EDUCATION CLASSES
Fidan Samiq qızı Şərifzadə	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	THE IMPORTANCE OF HUMANIST EDUCATION FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS
Assoc. Prof. Sakibə İsmayıl qızı Ələsgərova	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	SOUTH AZERBAIJAN POETRY OF 1944-1945
Gunel Şefiyeva Elkhan	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE
Assoc. Prof. Məmmədova Könül Ələddin qızı	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ FEİLLƏRİN ZAMAN KATEQORİYASININ AŞILANMASI YOLLARI
Gunel Şefiyeva Elkhan	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	PRAGMATIC COMPETENCE
Assoc. Prof. Məmmədova Könül Ələddin qızı	Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti	İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏRİN ÖYRƏDİLMƏSİ METODİKASI

IV. INTERNATIONAL KAYSERİ SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERİ, TURKIYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 3 / MODERATOR
Assoc. Prof. DAVUT SARITAŞ

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assist. Prof. ENGİN ZABUN Assoc. Prof. SELMAN ABLAK	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	EXAMINING THE USE OF LITERARY GENRES IN 5TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS
Prof. Dr. Necdet KONAN Sena KAYA	İnönü Üniversitesi	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND SOLUTIONS OF VISUAL ARTS EDUCATION IN PRESCHOOL INSTITUTIONS
Prof. Dr. Necdet KONAN Kübra TOPRAK	İnönü Üniversitesi	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS FOR ART EDUCATION IN VOCATIONAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH SCHOOLS
Prof. Dr. Necdet KONAN Helin TEKDAL	İnönü Üniversitesi	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS FOR ART EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS
Assoc. Prof. DAVUT SARITAŞ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	PRESERVICE SCIENCE TEACHERS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF 'MEASUREMENT': AN ANALYSIS WITHIN THE FOCUS OF PARADIGMATIC ORIENTATION
Emil Raul oğlu Ağayev	Azərbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	OUR HISTORY OF VICTORY IN THE CREATIVITY OF AZERBAIJAN PAINTERS
Assoc. Prof. DAVUT SARITAŞ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	GRADUATE STUDENTS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF "SCIENTIFIC RESEARCH PARADIGM"
Cevdet GÖREN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	THE KOREAN WAR AND TURKEY'S PARTICIPATION IN THIS WAR BY THE ADANA PRESS
Prof. Dr. Necdet KONAN İbrahim Halil YILDIZ	İnönü Üniversitesi	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS OF VISUAL ARTS EDUCATION IN SPECIAL EDUCATION SCHOOLS
Prof. Dr. Necdet KONAN Samet ATAÇ	İnönü Üniversitesi	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND SOLUTION PROPOSALS FOR ART EDUCATION IN İMAM HATİP SECONDARY SCHOOLS AND HIGH SCHOOLS

03.09.2023
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 4 / MODERATOR
Prof. Dr. HASSAN ZARIOUH

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Roumeila ZERROUK Charif GUIASSA Sihem BOUDERMINE Tarek BOUDIAR Faycel DJAZI	Université 20 Août 1955- SKIKDA	SILVER NANOPARTICUL ACTIVITY AND ANTIOXIDANT OF A MEDICINAL PLANT FROM FRANCE « AMMOIDES »
Dr. FETTOUCH Houari	University of Mostaganem	GROWTH OF SOLUTIONS OF COMPLEX LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE UNIT DISC
Prof. Dr. HASSAN ZARIOUH	Moulay Ismail University	POLAROID OPERATORS SATISFYING WEYL'S THEOREM
Ahmed Ali Mustafa	Gezira University	IN VITRO ANTIMICROBIAL AND ANTIOXIDANT ACTIVITIES OF CRUDE EXTRACTS OF SESAMUM RADIATUM
Assoc. Prof. BOUADJEMÍ Abdelkader	Mostaganem Üniversitesi	ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION FOR THE MANAGEMENT OF A UNIVERSITY HOSPITAL CENTER: CASE STUDY OF CHU MOSTAGANEM
Assoc. Prof. BOUADJEMÍ Abdelkader	Mostaganem Üniversitesi	MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION FOR INDUSTRIAL PRODUCTION: METHODS AND APPLICATIONS

IV. INTERNATIONAL KAYSERI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERI, TURKIYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024

SUNDAY / 10:00-12:30

SESSION: 1 HALL: 5 / MODERATOR

Prof. Dr. Mohammed Waheeb

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
DR. IRINA-ANA DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest	CRISES FACED BY THE EUROPEAN UNION
Moses Adeolu AGOI Benjamin Johnson OLASIJU Aminat Oloruntoyin ABDULRASAK Oluwanifemi Opeyemi AGOI	Lagos State University of Education	DEPICTING THE SIGNIFICANCE OF SOCIAL MEDIA ENTREPRENEURSHIP AS MODERN DAY TOOL FOR NATIONAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF NIGERIA
DR. IRINA-ANA DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest	EUROPE A PROPHECY BY WILLIAM BLAKE: AN ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF A EUROPEAN UNION MINDSET
Favour C. Uroko Kanayo L Nwadiakor	University of Nigeria	PENTECOSTAL SCHOOLS AND MISSIONARY ACTIVITIES IN NIGERIA: ANY NEXUS
Prof. Dr. Mohammed Waheeb	Hashemite University	THE HISTORICAL & ARCHAEOLOGICAL DISCOVERY OF MEDIAN CIVILIZATION THROUGH THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE
DR. IRINA-ANA DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest	HOW DOES THE EUROPEAN UNION INFLUENCE OUR EATING HABITS?
Naily Taufiqoh	Universitas Islam Negeri K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	TIKTOK SHOP SHUTDOWN: MONETARY POLICY STRATEGIES OF CENTRAL BANKS AND GOVERNMENTS IN SUPPORT OF MSME RECOVERY
K.S. Dharmasiri B.V.N. Wijewardhana M.P.A.A. Buddhadasa	University of sri jayewardenepura	ACCESS TO JUSTICE FOR REMAND PRISONERS: A GLOBAL PERSPECTIVE ON LEGAL AID AVAILABILITY

IV. INTERNATIONAL KAYSERİ SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERİ, TURKIYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024
SUNDAY / 13:30-15:30
SESSION: 2 HALL: 1 / MODERATOR
Assist. Prof. NURİYE SARIAKÇALI

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
MERT METİN ABDULKERİM DENİZ ÇAĞRI GÜNER ARİF YILMAZ UMUT AY KEMAL AKSOY	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Serbest Araştırmacı Afyon Kocatepe Üniversitesi	DETERMINATION OF THE SENSITIVITY OF HEMATOCRIT (HTC) AND HEMOGLOBIN MEASUREMENTS BY THE EDAN I15 VET BLOOD GAS ANALYZER IN HOLSTEIN DAIRY COWS (OR CALVES) USING THE MICROHEMATOCRIT METHOD AND THE MINDRAY BC 2800 HEMOGRAM (COMPLETE BLOOD COUNT) ANALYZER1
BAHAR KOÇ	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	EXAMINATION OF PULSE RATE CHANGES DURING NUMBNESS OF HANDS AND FEET IN TERMS OF DIFFERENT CHANGES
MEHMET ABDULLAH ŞİMŞEK Assoc. Prof. NURPERİHAN TOSUN	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	THE SECRET TO SUCCESS IN HEALTH TOURISM: QUALITY AND ACCREDITATION
Assist. Prof. NURİYE SARIAKÇALI	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	THE ROLE OF THE NURSE MANAGER IN INFLUENCING HEALTH POLICIES
ALİ DİYAR AYDINYURT Prof. Dr. MURAT ÜNAL	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	PYOGENIC GRANULOMA IN ADOLESCENCE: A CASE REPORT
MEHMET ABDULLAH ŞİMŞEK Assoc. Prof. NURPERİHAN TOSUN	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	SOUTH KOREA'S SUCCESS STORY IN HEALTH TOURISM
GÜLSÜM GÜNDOĞDU DOĞANAY	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	YOGA PREFERENCE AND MIDWIVES DURING PREGNANCY
Assoc. Prof. KÜRŞAT YUSUF AYTAÇ Assoc. Prof. AHMET ÖZKAYA MUSTAFA DABAN	Adıyaman Üniversitesi	EFFECTS OF BLACK CARROT JUICE ON ACETYLCHOLINE ESTERASE ENZYME IN LIVER TISSUES OF RATS APPLIED TO ACUTE EXERCISE
GÜLSÜM GÜNDOĞDU DOĞANAY	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	USE OF COSMETIC PRODUCTS DURING PREGNANCY AND RESPONSIBILITIES OF MIDWIVES

22.12.2024
SUNDAY / 13:30-15:30
SESSION: 2 HALL: 2 / MODERATOR
MAJOR GHEORGHE GIURGIU

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
MAJOR GHEORGHE GIURGIU Prof. Dr. MANOLE COJOCARU	Deniplant-Aide Sante Medical Center Titu Maiorescu University	MICROBIOTA MODULATION AS THERAPEUTIC APPROACH IN THE NEUROPATHIC PAIN IN DOG WITH SPINAL CORD INJURY: IMPACT OF POLENOPLASMIN
Assoc. Prof. Davina Hijam Florida Ashem Bidyarani Haobam	Regional Institute of Medical Sciences	ROLE OF RESISTIN IN METABOLIC SYNDROME
Charif guiassa Sihem Boudermine Tarek Boudiar redouane lemoui faycal djazi	University August 20, 1955	EVALUATION IN VITRO ANTI- ALZHEIMER POTENTIAL AND COLORIMETRIC TOTAL PHENOLIC AND FLAVONOID CONTENT OF EXTRACTS
Dr. Kanchi Ravi Padma Kanchi Ravi Don	Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's University) Sree Balaji Dental College and Hospital, Bharath University	POLYHERBAL SOAP ACTS AS NATURAL REMEDY FOR SKIN DISORDERS
Zina BOUAKLI Prof. Dr. Amel BAZIZ	Université d'Alger (USTHB) Chercheur au LREAU-USTHB.	MUTATION URBAINE A MEDELLIN : TRANSFORMATION D'UN TERRITOIRE INFORMEL VERS UN MODELE D'INNOVATION NUMERIQUE ET SOCIALE
Nosheen Tabassum Muhammad Shafq Sameen Fatima Sana Tahir Bushra Tabassum Qurban Ali Muhammad Arshad Javed		GENOME-WIDE IN-SILICO ANALYSIS OF ETHYLENE BIOSYNTHESIS GENE FAMILY IN MUSA ACUMINATA L. AND THEIR RESPONSE UNDER NUTRIENT STRESS

IV. INTERNATIONAL KAYSERI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERI, TURKIYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024
SUNDAY / 13:30-15:30
SESSION: 2 HALL: 3 / MODERATOR
Prof. Dr. Raul D.S.G. CAMPILHO

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
João B.S. Nóbrega Prof. Dr. Raul D.S.G. CAMPILHO	Prof. Dr. Raul D.S.G. CAMPILHO	EXPERIMENTAL ANALYSIS OF PEEL STRENGTH IN STRUCTURAL ADHESIVES USING THE FLOATING ROLLER PEEL TEST
Rúben A.C. da Silva Prof. Dr. Raul D.S.G. CAMPILHO	Polytechnic Institute of Porto University of Porto	INVESTIGATING THE IMPACT OF GAMMA AND X-RAY RADIATION ON THE MECHANICAL PERFORMANCE OF STRUCTURAL ADHESIVES
Assoc. Prof. ROZINA KHATTAK	Shaheed Benazir Bhutto Women University	REVOLUTIONIZING WASTEWATER TREATMENT WITH SUNLIGHT/MOMP PHOTOCATALYSIS
Dr. Andrea Amalia MINDA Dr. Olga Ioana AMARIEI Dr. Marius LOLEA Dr. Kristijan CINCAR	Babeş-Bolyai University University of Oradea West University of Timișoara	A FEW ASPECTS REGARDING THE AREAS WITH POSIBILITIES OF INTEGRATION OF RENEWABLE ENERGY SOURCES IN POWER SYSTEM OF BIHOR COUNTY, ROMANIA
Assoc. Prof. ROZINA KHATTAK	Shaheed Benazir Bhutto Women University	THE FUTURE OF SOLAR ENERGY: TERNARY SOLVENT SYSTEM AS GAME CHANGER
Dr. Andrea Amalia MINDA Dr. Olga Ioana AMARIEI Dr. Marius LOLEA Dr. Kristijan CINCAR	Babeş-Bolyai University University of Oradea West University of Timișoara	GEOTHERMAL TOURISM WITH BALNEOLOGY IN BIHOR COUNTY, ROMANIA
Assist. Prof. Subhashish Dey	Seshadri Rao Gudlavalleru Engineering College	APPLICATIONS OF VARIOUS TYPES OF BIOSORBENTS FOR REMOVAL OF HARDNESS FROM WATER

IV. INTERNATIONAL KAYSERİ SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERİ, TURKIYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024

SUNDAY / 13:30-15:30

SESSION: 2 HALL: 4 / MODERATOR

Assoc. Prof. MEYREM ARGA ŞAHİNOĞLU

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assist. Prof. BEKİR DEĞİRMENCİ	Adıyaman Üniversitesi	DO CONSUMERS' VALUES AFFECT THEIR SUSTAINABLE GREEN PURCHASING DECISIONS?
BÜŞRA KALENDER Assoc. Prof. MEYREM ARGA ŞAHİNOĞLU	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	DETERMINING THE OPINIONS OF THE MANAGERS IN READY-TO-WEAR BUSINESSES ON SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS
MEDİNE DEMİRTAŞ	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	SEEDLESS RAISINS EXPORT STATISTICAL ANALYSIS
Assist. Prof. BEKİR DEĞİRMENCİ	Adıyaman Üniversitesi	RELATIONSHIP BETWEEN CORPORATE SUSTAINABILITY AND SUSTAINABLE LEADERSHIP IN BUSINESSES: EXAMINATION OF STUDIES CONDUCTED SPECIFICALLY FOR TURKIYE
HALİL MERİÇ Assist. Prof. ERDEM ÇOBAN	Haliç Üniversitesi Imperium Gayrimenkul ve İnşaat	APPLICABILITY AND EFFICIENCY OF ACTIVE NOISE CANCELLATION TECHNOLOGY IN BUILDINGS
Assoc. Prof. ABDÜLHAKİM BAHADIR DARI Assist. Prof. CANER ÇAKI	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yalova Üniversitesi Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	THE ROLE OF PROPAGANDA IN AUSTRIA'S WAR FINANCING IN THE FIRST WORLD WAR
MUHAMMED ÇAĞRI ÇALIKOĞLU Assist. Prof. ERDEM ÇOBAN	Imperium Gayrimenkul ve İnşaat	EFFECTS OF TRAFFIC NOISE POLLUTION ON BUILDINGS AND STRUCTURAL SOLUTIONS
Assoc. Prof. ABDÜLHAKİM BAHADIR DARI Assist. Prof. CANER ÇAKI	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yalova Üniversitesi Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	ITALY'S FINANCIAL PROPAGANDA IN FIRST WORLD WAR

IV. INTERNATIONAL KAYSERİ SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS
DECEMBER 20-22, 2024, KAYSERİ, TÜRKİYE
CONFERENCE PROGRAM

22.12.2024
SUNDAY / 13:30-15:30
SESSION: 2 HALL: 5 / MODERATOR
Prof. Dr. HAVA SELÇUK

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
ALİ YILMAZ Prof. Dr. ALİ SELÇUK	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ	AVŞAR TÜRKMENLERİNDE ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (TOMARZA ÖRNEĞİ)
ŞEYDA GÖLLÜ Prof. Dr. ATABEY KILIÇ	Erciyes Üniversitesi	COZMIC FORCES IN MTHOLOGY: GODDESSES
Prof. Dr. HAVA SELÇUK	Erciyes Üniversitesi	THE BERAT EARTHQUAKE OF 1851 AND THE CONDITIONS OF THE CITY OF BERAT AFTER THE EARTHQUAKE
CANAN AKCAN Prof. Dr. ZEYNEL ÖZLÜ	MEB Gaziantep Üniversitesi	İLAHİ DİNLERDE GÖRÜLEN “GÖÇ OLGUSU” NUN GÖÇ BİLİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Nazlı CEYHAN Prof. Dr. Atabey KILIÇ	Erciyes Üniversitesi	ABOUT THE WORK NAMED “CONSTRUCTION AND POETRY COMMUNITY” REGISTERED WITH THE ARCHIVE NUMBER MC_YZ_K_0189 IN IMM ATATÜRK LIBRARY
Dr. ÜLKER BAŞŞİYEVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	M.İBRAHİMOV'S RESEARCH ENTITLED "VAGIF'S PERIOD AND POETRY"
Assoc. Prof. AYGUN AHMADOVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	HISTORICAL SOCIETY IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S LITERATURE
Dr. ÜLKER BAŞŞİYEVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	THE PHILOSOPHY OF DIVINE LOVE IN THE CREATIONS OF İMADADDİN NASİMİ AND MUHAMMAD FUZULİ (BASED ON THE SCIENTIFIC RESEARCH OF ACADEMIC MİRZA İBRAHİMOV)
Assoc. Prof. AYGUN AHMADOVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	HISTORICAL SOCIETY IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S LITERATURE

CONTENTS

AUTHOR(s)	TITLE	PAGE NO
ZEHRA YILMAZER	CHILD DEVELOPMENT ASSOCIATE DEGREE PROGRAM STUDENTS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF "CHILD DEVELOPMENT SPECIALIST"	1
MUHAMMED SEFA KILINÇ SERKAN ERDOĞAN	THE EFFECT OF MUSEUM TRIPS AS AN EXTRACURRICULAR LEARNING ENVIRONMENT ON STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENT	3
MUSTAFA ENES TEPE	EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE AND SUCCESS IN ENGLISH COURSES BY META ANALYSIS	5
ALİ UĞUR SARIYAR ÇİĞDEM TAŞEZEN DERYA TEKİN FATMA GÜNGÖR TUĞBA KAYIRAN METİN AYDIN NİLGÜN BAYRAKTAR	EXAMINING THE KNOWLEDGE LEVELS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS ON RECOGNIZING ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER IN CHILDREN	7
MUSTAFA ENES TEPE	ANALYSIS OF THE 5TH GRADE MATHEMATICS COURSE LEARNING OUTCOMES ACCORDING TO THE REVISED BLOOM'S TAXONOMY	9
NİSANUR KURT MERVE SENANUR ERÇEL SONGÜL KARABATAK	THE IMPACT OF CRITICAL BOOK READING ACTIVITIES ON PRE-SERVICE TEACHERS' SELF-EFFICACY, READING ATTITUDES, AND VIEWS ON THE TEACHING PROFESSION	11
HATİCE OKUYUCU	AN INVESTIGATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' USE OF GAME-BASED TEACHING IN DEVELOPING READING AND WRITING SKILLS	13
ELMAN GULİYEV	THE LIFE AND POETRY OF MIRZA FATALI AKHUNDZADE	22
AYNUR BƏDƏLOVA	TEACHING RULES AND IMPORTANCE OF TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE	26
ELMAN GULİYEV	MIRZE FATALI AKHUNDZADE'S PROSE CREATIVITY	30
AYNUR BƏDƏLOVA	WAYS OF ORGANIZING WORK ON CREATIVE TASKS IN PRIMARY EDUCATION CLASSES	33
FIDAN SAMIQ QIZI ŞƏRIFZADƏ	THE IMPORTANCE OF HUMANIST EDUCATION FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS	35
SAKIBƏ İSMAYIL QIZI ƏLƏSGƏROVA	SOUTH AZERBAIJAN POETRY OF 1944-1945	39
GUNEL SHEFIYEVA ELKHAN	SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE	40
MƏMMƏDOVA KÖNÜL ƏLƏDDİN QIZI	İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ FEİLLƏRİN ZAMAN KATEQORİYASININ AŞILANMASI YOLLARI	41
GUNEL SHEFIYEVA ELKHAN	PRAGMATIC COMPETENCE	43

MƏMMƏDOVA KÖNÜL ƏLƏDDİN QIZI	İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏRİN ÖYRƏDİLMƏSİ METODİKASI	44
ENGİN ZABUN SELMAN ABLAK	EXAMINING THE USE OF LITERARY GENRES IN 5TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS	46
Necdet KONAN Sena KAYA	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND SOLUTIONS OF VISUAL ARTS EDUCATION IN PRESCHOOL INSTITUTIONS	55
Necdet KONAN Kübra TOPRAK	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS FOR ART EDUCATION IN VOCATIONAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH SCHOOLS	66
Necdet KONAN Helin TEKDAL	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS FOR ART EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS	74
DAVUT SARITAŞ	PRESERVICE SCIENCE TEACHERS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF 'MEASUREMENT': AN ANALYSIS WITHIN THE FOCUS OF PARADIGMATIC ORIENTATION	83
Emil Raul oğlu Ağayev	OUR HISTORY OF VICTORY IN THE CREATIVITY OF AZERBAIJAN PAINTERS	92
DAVUT SARITAŞ	GRADUATE STUDENTS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF "SCIENTIFIC RESEARCH PARADIGM"	93
Cevdet GÖREN	THE KOREAN WAR AND TURKEY'S PARTICIPATION IN THIS WAR BY THE ADANA PRESS	100
Necdet KONAN İbrahim Halil YILDIZ	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS OF VISUAL ARTS EDUCATION IN SPECIAL EDUCATION SCHOOLS	113
Necdet KONAN Samet ATAÇ	THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND SOLUTION PROPOSALS FOR ART EDUCATION IN IMAM HATİP SECONDARY SCHOOLS AND HIGH SCHOOLS	122
Roumeila ZERROUK Charif GUIASSA Sihem BOUDERMINE Tarek BOUDIAR Faycel DJAZI	SILVER NANOPARTICUL ACTIVITY AND ANTIOXIDANT OF A MEDICINAL PLANT FROM FRANCE « AMMOIDES »	131
FETTOUCH Houari	GROWTH OF SOLUTIONS OF COMPLEX LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE UNIT DISC	132
HASSAN ZARIOUH	POLAROID OPERATORS SATISFYING WEYL'S THEOREM	133
Ahmed Ali Mustafa	IN VITRO ANTIMICROBIAL AND ANTIOXIDANT ACTIVITIES OF CRUDE EXTRACTS OF SESAMUM RADIATUM	134

BOUADJEMİ Abdelkader	ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION FOR THE MANAGEMENT OF A UNIVERSITY HOSPITAL CENTER: CASE STUDY OF CHU MOSTAGANEM	135
BOUADJEMİ Abdelkader	MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION FOR INDUSTRIAL PRODUCTION: METHODS AND APPLICATIONS	136
IRINA-ANA DROBOT	CRISES FACED BY THE EUROPEAN UNION	137
Moses Adeolu AGOI Benjamin Johnson OLASIJU Aminat Oloruntoyin ABDULRASAK Oluwanifemi Opeyemi AGOI	DEPICTING THE SIGNIFICANCE OF SOCIAL MEDIA ENTREPRENEURSHIP AS MODERN DAY TOOL FOR NATIONAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF NIGERIA	142
IRINA-ANA DROBOT	EUROPE A PROPHECY BY WILLIAM BLAKE: AN ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF A EUROPEAN UNION MINDSET	149
Favour C. Uroko Kanayo L Nwadiolor	PENTECOSTAL SCHOOLS AND MISSIONARY ACTIVITIES IN NIGERIA: ANY NEXUS	155
Mohammed Waheeb	THE HISTORICAL & ARCHAEOLOGICAL DISCOVERY OF MEDIAN CIVILIZATION THROUGH THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE	156
IRINA-ANA DROBOT	HOW DOES THE EUROPEAN UNION INFLUENCE OUR EATING HABITS?	158
Naily Taufiqoh	TIKTOK SHOP SHUTDOWN: MONETARY POLICY STRATEGIES OF CENTRAL BANKS AND GOVERNMENTS IN SUPPORT OF MSME RECOVERY	162
K.S. Dharmasiri B.V.N. Wijewardhana M.P.A.A. Buddhadasa	ACCESS TO JUSTICE FOR REMAND PRISONERS: A GLOBAL PERSPECTIVE ON LEGAL AID AVAILABILITY	163
MERT METİN ABDULKERİM DENİZ ÇAĞRI GÜNER ARİF YILMAZ UMUT AY KEMAL AKSOY	COMPARISON OF GLUCOSE RESULTS OBTAINED FROM THE CONTOUR PLUS DEVICE USED IN POINT-OF-CARE CAPILLARY BLOOD GLUCOSE MEASUREMENT IN HUMAN MEDICINE WITH THE EDAN I15 VET BLOOD GAS ANALYZER AND THE GOLDEN METHOD IN RECENTLY CALVED HOLSTEIN COWS1	164
BAHAR KOÇ	EXAMINATION OF PULSE RATE CHANGES DURING NUMBNESS OF HANDS AND FEET IN TERMS OF DIFFERENT CHANGES	166
MEHMET ABDULLAH ŞİMŞEK NURPERİHAN TOSUN	THE SECRET TO SUCCESS IN HEALTH TOURISM: QUALITY AND ACCREDITATION	168
NURİYE SARIAKÇALI	THE ROLE OF THE NURSE MANAGER IN INFLUENCING HEALTH POLICIES	178
ALİ DİYAR AYDINYURT MURAT ÜNAL	PYOGENIC GRANULOMA IN ADOLESCENCE: A CASE REPORT	184
MEHMET ABDULLAH ŞİMŞEK NURPERİHAN TOSUN	SOUTH KOREA'S SUCCESS STORY IN HEALTH TOURISM	186

GÜLSÜM GÜNDOĞDU DOĞANAY	YOGA PREFERENCE AND MIDWIVES DURING PREGNANCY	193
GÜLSÜM GÜNDOĞDU DOĞANAY	USE OF COSMETIC PRODUCTS DURING PREGNANCY AND RESPONSIBILITIES OF MIDWIVES	197
MAJOR GHEORGHE GIURGIU MANOLE COJOCARU	MICROBIOTA MODULATION AS THERAPEUTIC APPROACH IN THE NEUROPATHIC PAIN IN DOG WITH SPINAL CORD INJURY: IMPACT OF POLENOPLASMIN	199
Davina Hijam Florida Ashem Bidyarani Haobam	ROLE OF RESISTIN IN METABOLIC SYNDROME	200
Charif guiassa Sihem Boudermine Tarek Boudiar redouane lemoui faycal djazi	Evaluation In Vitro Anti-Alzheimer Potential and Colorimetric Total Phenolic and Flavonoid Content of Extracts	201
Kanchi Ravi Padma Kanchi Ravi Don	POLYHERBAL SOAP ACTS AS NATURAL REMEDY FOR SKIN DISORDERS	202
Zina BOUAKLI Amel BAZIZ	MUTATION URBAINE A MEDELLIN : TRANSFORMATION D'UN TERRITOIRE INFORMEL VERS UN MODELE D'INNOVATION NUMERIQUE ET SOCIALE	203
Nosheen Tabassum Muhammad Shafq Sameen Fatima Sana Tahir Bushra Tabassum Qurban Ali Muhammad Arshad Javed	GENOME-WIDE IN-SILICO ANALYSIS OF ETHYLENE BIOSYNTHESIS GENE FAMILY IN MUSA ACUMINATA L. AND THEIR RESPONSE UNDER NUTRIENT STRESS	204
João B.S. Nóbrega Raul D.S.G. CAMPILHO	EXPERIMENTAL ANALYSIS OF PEEL STRENGTH IN STRUCTURAL ADHESIVES USING THE FLOATING ROLLER PEEL TEST	205
Rúben A.C. da Silva Raul D.S.G. CAMPILHO	INVESTIGATING THE IMPACT OF GAMMA AND X-RAY RADIATION ON THE MECHANICAL PERFORMANCE OF STRUCTURAL ADHESIVES	206
ROZINA KHATTAK	REVOLUTIONIZING WASTEWATER TREATMENT WITH SUNLIGHT/MOMP PHOTOCATALYSIS	207
Andrea Amalia MINDA Olga Ioana AMARIEI Marius LOLEA Kristijan CINCAR	A FEW ASPECTS REGARDING THE AREAS WITH POSIBILITIES OF INTEGRATION OF RENEWABLE ENERGY SOURCES IN POWER SYSTEM OF BIHOR COUNTY, ROMANIA	208
ROZINA KHATTAK	THE FUTURE OF SOLAR ENERGY: TERNARY SOLVENT SYSTEM AS GAME CHANGER	209

Andrea Amalia MINDA Olga Ioana AMARIEI Marius LOLEA Kristijan CINCAR	GEOHERMAL TOURISM WITH BALNEOLOGY IN BIHOR COUNTY, ROMANIA	210
Subhashish Dey	APPLICATIONS OF VARIOUS TYPES OF BIOSORBENTS FOR REMOVAL OF HARDNESS FROM WATER	211
BEKİR DEĞİRMENCİ	DO CONSUMERS' VALUES AFFECT THEIR SUSTAINABLE GREEN PURCHASING DECISIONS?	212
MEDİNE DEMİRTAŞ	SEEDLESS RAISINS EXPORT STATISTICAL ANALYSIS	228
BEKİR DEĞİRMENCİ	RELATIONSHIP BETWEEN CORPORATE SUSTAINABILITY AND SUSTAINABLE LEADERSHIP IN BUSINESSES: EXAMINATION OF STUDIES CONDUCTED SPECIFICALLY FOR TURKIYE	230
HALİL MERİÇ ERDEM ÇOBAN	APPLICABILITY AND EFFICIENCY OF ACTIVE NOISE CANCELLATION TECHNOLOGY IN BUILDINGS	245
ABDÜLHAKİM BAHADIR DARI CANER ÇAKI	THE ROLE OF PROPAGANDA IN AUSTRIA'S WAR FINANCING IN THE FIRST WORLD WAR	247
MUHAMMED ÇAĞRI ÇALIKOĞLU ERDEM ÇOBAN	EFFECTS OF TRAFFIC NOISE POLLUTION ON BUILDINGS AND STRUCTURAL SOLUTIONS	254
ABDÜLHAKİM BAHADIR DARI CANER ÇAKI	ITALY'S FINANCIAL PROPAGANDA IN FIRST WORLD WAR	256
ALİ YILMAZ ALİ SELÇUK	AVŞAR TÜRKMENLERİNDE ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (TOMARZA ÖRNEĞİ)	263
ŞEYDA GÖLLÜ ATABEY KILIÇ	COZMIC FORCES IN MTHOLOGY: GODDESSES	279
HAVA SELÇUK	THE BERAT EARTHQUAKE OF 1851 AND THE CONDITIONS OF THE CITY OF BERAT AFTER THE EARTHQUAKE	290
CANAN AKCAN ZEYNEL ÖZLÜ	İLÂHÎ DİNLERDE GÖRÜLEN "GÖÇ OLGUSU" NUN GÖÇ BİLİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	300
Nazlı CEYHAN Atabey KILIÇ	ABOUT THE WORK NAMED "CONSTRUCTION AND POETRY COMMUNITY" REGISTERED WITH THE ARCHIVE NUMBER MC_YZ_K_0189 IN IMM ATATÜRK LIBRARY	302
ÜLKER BAŞŞİYEVA	M.İBRAHİMOV'S RESEARCH ENTITLED "VAGIF'S PERIOD AND POETRY"	308
AYGUN AHMADOVA	HISTORICAL SOCIETY IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S LITERATURE	312

ÜLKER BAŞŞİYEVA	THE PHILOSOPHY OF DIVINE LOVE IN THE CREATIONS OF IMADADDIN NASIMI AND MUHAMMAD FUZULI (BASED ON THE SCIENTIFIC RESEARCH OF ACADEMIC MIRZA IBRAHIMOV)	314
AYGUN AHMADOVA	HISTORY OF ESTABLISHMENT OF NEW TYPE SCHOOLS IN AZERBAIJAN	318
BÜŞRA KALENDER MEYREM ARG A ŞAHİNOĞLU	DETERMINING THE OPINIONS OF THE MANAGERS IN READY-TO-WEAR BUSINESSES ON SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS	324
KÜRŞAT YUSUF AYTAÇ AHMET ÖZKAYA MUSTAFA DABAN	EFFECTS OF BLACK CARROT JUICE ON ACETYLCHOLINE ESTERASE ENZYME IN LIVER TISSUES OF RATS APPLIED TO ACUTE EXERCISE	349

**CHILD DEVELOPMENT ASSOCIATE DEGREE PROGRAM STUDENTS'
METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT OF "CHILD
DEVELOPMENT SPECIALIST"**

**ÇOCUK GELİŞİMİ ÖNLİSANS PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN
“ÇOCUK GELİŞİMİ UZMANI” KAVRAMINA YÖNELİK METAFOR ALGILARI**

Zehra YILMAZER

**Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli MYO, Eğitim Programları ve
Öğretim, 0009-0005-4967-2689**

Özet

Soyut kavramların bilinen somut kavramlarla ifade edilmesinde metaforlar kullanılır (Cameron, 2010). Metaforlar sayesinde bireylerin anlama süreçleri ortaya çıkar (Eraslan, 2011) ve birincil çevrelerindeki yansımalar gözlemlenerek bilginin yapılandırılmasına fırsat tanınmış olur (Arslan & Bayrakçı, 2006). İnsanların belirli nesnelere veya olgular hakkında düşündükleri metaforları analiz ederek, düşünceleri içinde var olan dilsel çerçeveyi kullanarak soyut ve yabancı kavramları somut ve tanıdık kavramlar olarak anlamamıza yardımcı olur (Lim, 2024). Bu çalışmanın amacı çocuk gelişimi önlisans programı öğrencilerinin “çocuk gelişimi uzmanı” kavramına yönelik algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesidir. Metafor analizi, sosyal, kültürel, tarihsel ve bağlamsal olarak konumlandırılmış dil, düşünce ve davranışı araştırmak için güvenilir bir araştırma yöntemidir (Creed ve Nacey, 2021). Bu bağlamda araştırmaya bir üniversitenin çocuk gelişimi önlisans programına devam eden 132 kişi katılmıştır. Çalışmada veri toplamak amacıyla “çocuk gelişimi uzmanı olmak ... benzer, çünkü dır” şeklindeki metafor cümlesi kullanılmıştır. Veriler online ortamda toplanmıştır ve elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocuk gelişimi programı öğrencilerinin çocuk gelişimi uzmanı kavramına yönelik farklı metaforlar geliştirmelerinden ötürü kavrama yönelik farklı algılarının olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde çocuk gelişimi önlisans programı öğrencilerinin “çocuk gelişimi uzmanı” kavramına yönelik 56 farklı metafor oluşturdukları görülmektedir. Bu metaforlar içinde en sık karşılaşılan “öğretmen” metaforu olmuştur. İkinci en sık karşılaşılan metafor ise “anne” olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma bulguları incelendiğinde öğrencilerin çoğunlukla olumlu ve az sayıda olumsuz metaforlar oluşturdukları görülmüştür. “Çocuk gelişimi uzmanı” kavramına yönelik olumsuz metaforlar oluşmasının temel nedeninin bu uzmanlık alanını yeterince anlayamadıkları olduğu düşünülmektedir. Elde edilen bulgular neticesinde çocuk gelişimi önlisans programı öğrencilerinin, “Çocuk gelişimi uzmanı” kavramını daha doğru algılayabilmeleri adına onlara mesleğinde önemli başarılarla imza atmış uzmanlar rol model olarak gösterilerek mesleki yaşamları incelenebilir ayrıca bu uzmanlar sayesinde olumlu gelişmeler yaşayan çocukların başarı hikayelerinin aktarılması sağlanabilir.

Anahtar kelimeler: Metafor, çocuk gelişimi, içerik analizi.

Abstract

Metaphors are used to express abstract concepts with known concrete concepts (Cameron, 2010). Thanks to metaphors, individuals' comprehension processes are revealed (Eraslan, 2011) and the reflections in their primary environment are observed, allowing the structuring of knowledge (Arslan & Bayrakçı, 2006). By analyzing the metaphors that people think about certain objects or phenomena, it helps us understand abstract and foreign concepts as concrete and familiar concepts by using the linguistic framework that exists in their thoughts (Lim, 2024). The purpose of this study is to examine the perceptions of child development associate degree program students towards the concept of "child development specialist" through metaphor analysis. Metaphor analysis is a reliable research method for investigating language, thought and behavior that are socially, culturally, historically and contextually situated (Creed & Nacey, 2021). In this context, 132 people who continue their child development associate degree program at a university participated in the study. In the study, the metaphor sentence "being a child development specialist is similar to ... because ... is" was used to collect data. The data was collected online and the obtained data was analyzed with content analysis. According to the findings obtained from the research, it is possible to say that the child development program students have different perceptions of the concept due to the different metaphors they develop for the concept of child development specialist. When the findings obtained from the research are examined, it is seen that the child development associate degree program students created 56 different metaphors for the concept of "child development specialist". The most common metaphor among these metaphors was "teacher". The second most common metaphor is "mother". When the research findings are examined, it is seen that the students mostly created positive and a few negative metaphors. It is thought that the main reason for the formation of negative metaphors for the concept of "child development specialist" is that they do not understand this field of expertise sufficiently. As a result of the findings obtained, in order for the child development associate degree program students to perceive the concept of "child development specialist" more accurately, their professional lives can be examined by showing them experts who have achieved significant success in their profession as role models, and the success stories of children who have experienced positive developments thanks to these experts can be conveyed.

Keywords: Metaphor, child development, content analysis.

**THE EFFECT OF MUSEUM TRIPS AS AN EXTRACURRICULAR LEARNING
ENVIRONMENT ON STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENT**
**OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMI OLARAK MÜZE GEZİLERİNİN
ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ**

Muhammed Sefa KILINÇ¹, Serkan ERDOĐAN²

**¹Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Öğretmenliği,
0009-0006-9756-2705**

**²Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Sınıf Öğretmenliği,
0000-0003-1197-070X**

Özet

Okul dışı öğrenme ortamları, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlayan, birden fazla duyuyu harekete geçirebilen ve bu sayede kalıcı öğrenmeyi destekleyen eğitim ortamlarıdır. Okul dışı öğrenme ortamlarından biri olan müzeler, öğrencilerin geçmişi ve bugünü kıyaslamasına olanak tanıyan, somut yaşantılar edinmesini sağlayan, bununla birlikte kalıcı öğrenmeleri destekleyen mekânlardır. Bu araştırmanın amacı okul dışı öğrenme ortamlarından biri olan müzelere yapılacak gezilerin, öğrencilerin akademik başarılarına etkilerini incelemektir. Araştırma nicel araştırma yöntemine uygun olarak yürütölmüŐ olup ön-son test tek gruplu zayıf deneysel desen kullanılarak yapılmıştır. Bu desende deneysel iŐlemin etkisi ve etkileri bir grup üzerinde yapılan uygulamayla test edilmiştir. Araştırma, ölçüt örnekleme yöntemiyle Sivas il merkezinde bulunan bir ilkokulda 4. Sınıflarda öğrenim gören 30 öğrenci ile yürütölmüŐtür. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacıların kendisi tarafından geliştirilen “Müze Akademik Başarı Testi” (MABT) kullanılmıştır. Müze Akademik Başarı Testi, araştırmacılar tarafından ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Ailemin Tarihi, Millî Kültür Ögeleri, Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunlarımız ve Bir Kahramanlık Destanı: Millî Mücadele konularını kapsayan ve alternatif ölçme araçlarını içeren bir başarı testidir. Test soruları iki sınıf öğretmeni ve alanında uzman bir akademisyene incelenmiş, düzenlemeleri yapılarak son hâlini almıştır. Uygulama öncesi ve sonrası uygulanan Müze Akademik Başarı Testi ile ilgili analizlerde SPSS ve Microsoft Excel paket programlarından yararlanılmıştır. Verilerin analizlerinde öncelikle dağılımının normalliğini görmek adına Kolmogorov Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda okul dışı öğrenme ortamlarının öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul dışı öğrenme, akademik başarı, ilkokul.

Abstract

Extracurricular learning environments are educational environments that allow students to learn by doing and living, can activate multiple senses, and thus support permanent learning. Museums, which are one of the out-of-school learning environments, are places that allow students to compare the past and the present, enable them to acquire concrete experiences, and

at the same time support permanent learning. The aim of this research is to examine the effects of trips to museums, which are one of the out-of-school learning environments, on students' academic achievement. The research was conducted in accordance with the quantitative research method, and the pre-post test was performed using a single-group weak experimental design. In this pattern, the effect and effects of the experimental process were tested by application on a group. The research was conducted by criterion sampling method in a primary school located in the city center of Sivas 4. It was conducted with 30 students studying in classrooms. The "Museum Academic Achievement Test" (MABT), developed by the researchers themselves, was used as a data collection tool in the research. The Museum Academic Achievement Test was conducted by researchers in elementary school 4. In the classroom Social Studies lesson, "The History of My Family, our National Cultural Elements, Children's Games from the Past to the Present and a Heroic Epic: It is an achievement test that covers the issues of National Struggle and includes alternative measurement tools. The test questions were examined by two classroom teachers and an academician who is an expert in the field, the arrangements were made and the final form was taken. SPSS and Microsoft Excel package programs were used in the analyses related to the Museum Academic Achievement Test applied before and after the application. In the analysis of the data, Kolmogorov Smirnov and Shapiro-Wilk tests were performed to see the normality of the distribution first. As a result of the research, it has been concluded that extracurricular learning environments increase students' academic achievement.

Keywords: Out-of-school learning, academic success, primary school.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE AND SUCCESS IN
ENGLISH COURSES BY META ANALYSIS
İNGİLİZCE DERSİNDE TUTUM VE BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN META
ANALİZ YOLUYLA İNCELENMESİ

Mustafa Enes TEPE

Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
0000-0001-5675-7537

Özet

Bu meta analiz çalışması, İngilizce dersine yönelik başarı ve tutum arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik olarak 2010-2024 yılları arasında yayımlanmış ve Türkiye’de İngilizce dersine yönelik tutum ile ders başarısı arasındaki ilişkiyi inceleyen yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşan ve meta analize dahil edilme kriterlerini taşıyan 7 çalışma meta analize dahil edilerek 3774 kişilik örneklem grubundan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Yayın yanlılığının test edilmesinde huni grafiği yöntemi ve Orwin’in Korumalı Sayısı Testi’nden yararlanılmıştır. Huni grafiğinin asimetric olmaması ve analize dahil edilen 7 çalışma için Orwin’in korumalı sayısının 346 olması çalışmada yayın yanlılığının olmadığını bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yapılan analiz sonucunda İngilizce dersine ilişkin başarı ile İngilizceye yönelik tutum arasındaki ilişki için genel etki büyüklüğü sabit etkiler modeline göre ($r=,504$) ve rastgele etkiler modeline göre ($r=,509$) olarak hesaplanmıştır. Veriler heterojenlik testine tabi tutulduğunda Q değeri 99,173 olarak hesaplanmıştır ($p=,00$). Elde edilen Q değeri baz alınarak genel etki büyüklüğü rasgele etkiler modeline göre yorumlanmıştır. Rasgele etkiler modeline göre hesaplanan ortalama etki büyüklüğü değeri ($r=,509$) tutum ve başarı arasında orta düzey bir ilişkiye işaret etmektedir. Öğrencilerin İngilizce dersindeki başarıları, genellikle bireysel tutumlarına, motivasyonlarına ve dil öğrenme süreçlerine dair daha geniş bir bağlamda ele alınmaktadır. Bu araştırma, literatürde yer alan çalışmaların sistematik olarak incelemesi yoluyla İngilizce öğretiminin etkinliğini artırmak için öğrenci tutumlarının iyileştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: İngilizce, başarı, tutum, meta analiz

Abstract

This meta-analysis study aims to examine the relationship between achievement and attitudes towards the English course. To this end, seven studies published between 2010 and 2024, consisting of master's and doctoral theses that investigate the relationship between attitudes towards the English course and academic achievement in Turkey, and which meet the criteria for inclusion in the meta-analysis, were analyzed using data obtained from a sample of 3,774 participants. The publication bias was tested using the funnel plot method and Orwin’s Fail-Safe N test. The symmetry of the funnel plot and the value of 346 for Orwin’s Fail-Safe N for the seven studies included in the analysis suggest that there was no publication bias in this

study. The analysis revealed that the overall effect size for the relationship between achievement in the English course and attitudes towards English was calculated as $r = 0.504$ according to the fixed-effects model and $r = 0.509$ according to the random-effects model. When the data were subjected to a heterogeneity test, the Q value was calculated as 99.173 ($p = 0.00$). Based on the Q value, the overall effect size was interpreted according to the random-effects model. The average effect size calculated using the random-effects model ($r = 0.509$) indicates a moderate relationship between attitudes and achievement. Students' success in the English course is generally considered in a broader context, including individual attitudes, motivation, and language learning processes. This research highlights the importance of improving student attitudes in order to enhance the effectiveness of English language teaching, through a systematic review of the studies in the literature.

Keywords: English, achievement, attitude, meta-analysis

**EXAMINING THE KNOWLEDGE LEVELS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS
ON RECOGNIZING ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER
IN CHILDREN**

**İLKOKULLARDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN ÇOCUKLARDA DİKKAT
EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞUNU TANIMAYA YÖNELİK BİLGİ
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

**Ali Uğur SARIYAR¹, Çiğdem TAŞEZEN², Derya TEKİN³, Fatma GÜNGÖR⁴, Tuğba
KAYIRAN⁵, Metin AYDIN⁶, Nilgün BAYRAKTAR⁷**

¹Türkçe Öğrt, Samiye Naim E.V.Ortaokulu, 0009-0002-8322-4861

²Sınıf Öğretmeni, Yavuz Selim İlkokulu, 0009-0003-3924-3034

³Sınıf Öğretmeni, Cahit Zarifoğlu İlkokulu, 0009-0007-5414-2417

⁴Sınıf Öğrt, Kaptan Altay Altuğ İlkokulu, 0009-0006-8076-858X

⁵Sınıf Öğrt, Önder Ata İlkokulu, 0009-0004-7566-0799

⁶Merkez Müdürü, Cezeri BİLSEM, 0000-0001-8306-4867

⁷Sınıf Öğretmeni, Kalaba İlkokulu, 0009-0000-4627-6342

Özet

Hiperaktivite, özellikle çocuklarda sıkça gözlemlenen, aşırı hareketlilik, enerji fazlalığı ve dürtü kontrolü zorluklarıyla karakterize edilen bir durumdur. Bu durum genellikle Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) çerçevesinde ele alınır. Geçmişte hiperaktivite, yaramazlık ya da tembellik olarak değerlendirilirken, günümüzde bilimsel araştırmalar ışığında bir nörogelişimsel bozukluk olarak kabul edilmiştir. Hiperaktivitenin nedenleri arasında biyolojik, genetik ve çevresel faktörler önemli bir rol oynar. Genetik yatkınlık, beyin yapısındaki farklılıklar ve nörotransmitter dengesizlikleri biyolojik faktörler arasında gösterilirken, prenatal dönem etkileri, doğum komplikasyonları ve erken çocukluk dönemi stresörleri çevresel etkiler olarak ele alınmaktadır (DuPaul & Stoner, 2014). Ayrıca, bireyin yaşam kalitesini artırmak ve topluma uyumunu kolaylaştırmak amacıyla psikososyal destek programlarının uygulanması önerilmektedir (Barkley, 2015).

Bu araştırma, ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin DEHB hakkında sahip oldukları bilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlayan tarama modeline dayanan tanımlayıcı çalışmadır. Örneklemini 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Ankara, İstanbul, İzmir'de devlet okullarında görev 139 öğretmen oluşturmaktadır. Soru formu, iki bölümden oluşmaktadır: birincisi, öğretmenlerin tanıtıcı özellikleri ve mesleki bilgilerini, DEHB dair bilgi sahibi olma düzeylerini ölçen soruları içermektedir. İkinci bölümde, Almacioğlu (2007) tarafından geliştirilen DEHB bilgisi ile ilgili sorular yer almaktadır.

Katılımcıların 81'i (%60,45) dikkat eksikliği ve hiperaktivite konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtirken, 53'ü (%39,55) bu konuda bilgi eksikliği yaşadığını ifade etmiştir. Sınıflarında DEHB yaşadığını düşündükleri bir öğrenci olduğunu belirtenlerin sayısı 130

(%97,01) iken, bu durumu gözlemlemediğini söyleyenler 4 kişi (%2,99) olmuştur. Ailelerinde veya yakın çevrelerinde DEHB yaşayan bireyler olduğunu belirtenlerin sayısı 82 (%61,19), böyle bir durumun olmadığını ifade edenlerin sayısı ise 52'dir (%38,81). Katılımcıların 124'ü (%92,54) bu konuda yeni bilgiler öğrenmek istediğini belirtmiş, 10'u (%7,46) ise ilgi göstermemiştir. Bununla birlikte, 90 kişi (%67,16) bu konuda herhangi bir eğitim almadığını, 44 kişi (%32,83) ise eğitim aldığını ifade etmiştir. Hizmet içi eğitime katılım gösterenlerin sayısı 38 (%28,36) ile sınırlı kalırken, katılım göstermeyenlerin sayısı 96'dır (%71,64). Bu sonuçlar, DEHB'nin gerek sınıf ortamında gerekse toplum genelinde oldukça yaygın olduğunu, katılımcıların bu konuda öğrenme isteği taşıdığını ancak yeterli eğitim fırsatlarına ulaşmada eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Hiperaktivite, dikkat eksikliği, öğretmen farkındalığı

Abstract

Hyperactivity is a condition frequently observed in children, characterized by excessive activity, high energy levels, and difficulties in impulse control. It is commonly addressed within the framework of Attention Deficit and Hyperactivity Disorder (ADHD). Genetic predisposition, brain structure differences, and neurotransmitter imbalances are among the biological contributors, while prenatal influences, birth complications, and early childhood stressors are considered environmental factors (DuPaul & Stoner, 2014). Psychosocial support programs are recommended to enhance individual quality of life and facilitate social integration (Barkley, 2015).

This descriptive study, based on a survey model, aims to determine the knowledge levels of primary school teachers regarding ADHD. The sample consists of 139 teachers working in public schools in Ankara, Istanbul, and Izmir during the 2024-2025 academic year. The questionnaire comprises two sections: the first evaluates the participants' demographic and professional background and their self-reported knowledge of ADHD. The second section includes questions about ADHD knowledge, adapted from the scale developed by Almacioğlu (2007).

Of the participants, 81 (60.45%) stated that they had sufficient knowledge of ADHD, while 53 (39.55%) reported a lack of knowledge. A total of 130 (97.01%) indicated that they believed they had a student with ADHD in their class, whereas 4 (2.99%) stated otherwise. Additionally, 82 (61.19%) reported having family members or acquaintances with ADHD, compared to 52 (38.81%) who did not. Notably, 124 participants (92.54%) expressed a desire to learn more about ADHD, while 10 (7.46%) showed no interest. Among the respondents, 90 (67.16%) indicated they had not received any training on the subject, and 44 (32.83%) reported receiving such training. These findings highlight the prevalence of ADHD both in the classroom and society at large, indicating a strong interest among participants to learn more but also revealing deficiencies in accessing adequate training opportunities.

Keywords: Hyperactivity, attention deficit, ADHD, Teacher Awareness

ANALYSIS OF THE 5TH GRADE MATHEMATICS COURSE LEARNING
OUTCOMES ACCORDING TO THE REVISED BLOOM'S TAXONOMY
5. SINIF MATEMATİK DERSİ ÖĞRENME ÇIKTILARININ REVİZE EDİLMİŞ
BLOOM TAKSONOMİSİNE GÖRE İNCELENMESİ

Mustafa Enes TEPE

Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

0000-0001-5675-7537

Özet

2024 yılında yayımlanan ortaokul matematik dersi öğretim programında 5. sınıf düzeyinde yer alan öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri revize edilmiş Bloom taksonomisinin bilgi boyutu ve bilişsel süreç boyutu açısından incelenmiştir. Öğrenme çıktılarının bir taksonomi çerçevesinde analiz edilmesi, eğitimdeki bilişsel süreçlerin derinlemesine anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Çalışma kapsamında durum çalışması modeli kullanılarak verilerin toplanmasında doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Analiz sürecinde betimsel analiz gerçekleştirilmiştir. Öğrenme çıktıları, iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmış ve kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası uyumun incelenebilmesi için ağırlıklı kappa katsayısı hesaplanmıştır. Sayılar ve nicelikler, işlemlerle cebirsel düşünme, geometrik şekiller, geometrik nicelikler, istatistiksel araştırma süreci ve veriden olasılığa temalarında yer alan öğrenme çıktılarının revize edilmiş Bloom taksonomisinin bilgi boyutu açısından kavramsal ve işlemsel bilgi basamaklarında, bilişsel süreç boyutu açısından anlama ve uygulama basamaklarında yoğunlukta olduğu görülmüştür. Öğretim programında vurgulanan hedefler açısından anlama, uygulama ve çözümlenme basamaklarında yer alan öğrenme çıktıları, yeni durumlara uyum sağlamayı, değişimi fark etmeyi ve teknolojik yenilikleri günlük hayatta uygulamayı amaçlayan becerileri kazandırmada önemli bir role sahiptir. Öğrenme çıktılarında doğrudan yer verilmeyen, ancak öğrenme çıktılarındaki becerilerle ilişkilendirilerek öğrenme-öğretme süreçlerinde yer verilen alana özgü beceriler ve kavramsal beceriler de, taksonomik olarak anlaşılmalıdır. Matematiksel bilgi ve becerilerin farklı disiplinlere ait bilgi ve becerilerle birlikte kazandırılmasında ve günlük hayat ile ilişkilendirilmesinde bilişsel süreç boyutunda uygulama basamağında yer alan ifadelerin anlaşılması önemli görülmektedir.

Anahtar kelimeler: 5. sınıf, matematik dersi, revize edilmiş Bloom taksonomisi

Abstract

The learning outcomes and process components at the 5th-grade level in the 2024 published middle school mathematics curriculum were examined from the perspectives of the knowledge dimension and the cognitive process dimension of the revised Bloom's Taxonomy. Analyzing

the learning outcomes within a taxonomy framework allows for a deeper understanding of the cognitive processes involved in education. The study utilized a case study model for data collection, employing the document analysis technique. Descriptive analysis was conducted during the analysis process. The learning outcomes were independently coded by two researchers, and inter-rater reliability was calculated. To examine inter-rater agreement, the weighted kappa coefficient was computed. It was found that the learning outcomes related to numbers and quantities, operations and algebraic thinking, geometric shapes, geometric measurements, statistical investigation processes, and data to probability themes primarily fall under the conceptual and procedural knowledge levels in the knowledge dimension of the revised Bloom's Taxonomy, while they predominantly align with the comprehension and application levels in the cognitive process dimension. Regarding the emphasized goals of the curriculum, the learning outcomes in the comprehension, application, and analysis levels play a significant role in developing skills related to adapting to new situations, recognizing changes, and applying technological innovations in daily life. Although not directly mentioned in the learning outcomes, skills that are associated with the outcomes, such as domain-specific and conceptual skills incorporated into the learning-teaching processes, must also be understood in a taxonomic context. Understanding the statements in the application level of the cognitive process dimension is crucial for acquiring mathematical knowledge and skills in conjunction with knowledge and skills from other disciplines and relating them to daily life.

Keywords: 5th grade, mathematics course, revised Bloom's taxonomy

**THE IMPACT OF CRITICAL BOOK READING ACTIVITIES ON PRE-SERVICE
TEACHERS' SELF-EFFICACY, READING ATTITUDES, AND VIEWS ON THE
TEACHING PROFESSION**

**ELEŞTİREL KİTAP OKUMA ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRETMEN ADAYLARININ
ELEŞTİREL OKUMA ÖZ-YETERLİK ALGILARI, OKUMAYA İLİŞKİN
TUTUMLARINA VE ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE İLİŞKİN TUTUMLARINA
ETKİSİ¹**

Nisanur KURT¹, Merve Senanur ERÇEL², Songül KARABATAK³

¹ Öğrenci, Fırat Üniversitesi, Matematik Öğretmenliği, 0009-0002-0148-4636

² Öğrenci, Yıldız Teknik Üniversitesi, Matematik Öğretmenliği, 0009-0002-5018-1869

³Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Yönetimi, 0000-0002-1303-2429

Okuma, yazılı sembollerin ve harflerin anlamlandırıldığı bilişsel bir süreçtir ve bu süreç, kelimeleri seslendirmekten öte, anlam çıkarma, yorumlama, analiz etme ve değerlendirme gibi bilişsel faaliyetleri içerir. Eleştirel okuma ise bu süreçten daha ileri bir adım olup, bir metni sorgulama, yazarın bakış açısını değerlendirme ve metni derinlemesine anlamayı gerektirir. Eleştirel okuma becerisini etkin şekilde kullanmak, bireyin öz-yeterlik algısıyla doğrudan ilişkilidir. Öz-yeterlik, kişinin bir işi yapmak için gerekli becerilere sahip olduğuna dair inancıdır ve bu inanç, bireyin okuma ve eleştirel düşünme süreçlerindeki başarısını etkiler. Özellikle öğretmenlik mesleği, eleştirel okuma becerisinin en çok ihtiyaç duyulduğu alanlardan biridir. Öğretmenler, eleştirel okuma yoluyla kaynakları ve pedagojik yaklaşımları sorgulayarak daha bilinçli eğitim süreçleri oluşturabilirler. Ancak öğretmen adaylarının mesleki deneyim eksikliği, sınav odaklı bir sistem içinde gelişimlerini sürdürüyor olmaları ve zaman kısıtlamaları, mesleki tutumlarını ve eleştirel okuma becerilerini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle kitap okuma etkinlikleri, adayların eleştirel okuma becerilerini geliştirmede ve mesleklerine yönelik olumlu tutum kazanmalarında önemli bir araç olabilir. Bu çalışmada, öğretmen adaylarının eleştirel okuma öz-yeterlik algıları, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ve kitap okumaya yönelik tutumlarının kitap okuma etkinlikleriyle nasıl değiştiği incelenmektedir. Çalışmanın amacı, eğitim fakültelerinde eleştirel düşünme becerilerini teşvik ederek kalıcı bir okuma kültürünün oluşturulmasına yönelik önemli bir katkı sağlamaktır. Ayrıca, öğretmen adaylarının eğitim süreçlerinde daha analitik ve sorgulayıcı bir yaklaşım benimsemelerine yardımcı olacak yöntemlerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu tür bir okuma kültürünün, bireysel gelişimi desteklemenin yanı sıra toplumsal ilerlemeye de katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: Okuma, eleştirel okuma, öz-yeterlik

Reading is a cognitive process that involves interpreting written symbols and letters, encompassing activities such as deriving meaning, interpreting, analyzing, and evaluating,

¹ Bu çalışma 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklemiştir.

beyond merely vocalizing words. Critical reading, on the other hand, is a more advanced step in this process, requiring questioning the text, evaluating the author's perspective, and deeply understanding the content. Effectively employing critical reading skills is directly related to an individual's perception of self-efficacy. Self-efficacy is the belief in one's ability to perform a task and significantly impacts success in reading and critical thinking processes. The teaching profession is one of the fields where critical reading skills are most needed. Teachers can create more conscious educational processes by questioning resources and pedagogical approaches through critical reading. However, teacher candidates' lack of professional experience, their development within an exam-oriented system, and time constraints can negatively affect their professional attitudes and critical reading skills. Therefore, book reading activities can be a significant tool in enhancing candidates' critical reading skills and fostering positive attitudes toward their profession. This study examines how teacher candidates' perceptions of critical reading self-efficacy, attitudes toward the teaching profession, and attitudes toward reading are influenced by book reading activities. The aim of the study is to make a significant contribution to establishing a lasting reading culture in education faculties by promoting critical thinking skills. Additionally, it aims to develop methods that will help teacher candidates adopt a more analytical and inquisitive approach in their educational processes. It is anticipated that such a reading culture will not only support individual development but also contribute to societal progress.

Keywords: Reading, critical reading, self-efficacy

AN INVESTIGATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' USE OF GAME-BASED TEACHING IN DEVELOPING READING AND WRITING SKILLS

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN OKUMA YAZMA BECERİLERİN
GELİŞTİRİLMESİNDE OYUN TEMELLİ ÖĞRETİMİ KULLANMA
DURUMLARININ İNCELENMESİ**

Hatice OKUYUCU

**Sınıf Öğretmeni, Şht.Üsteğmen Ümit BEKEM İlkokulu,
0009-0006-2172-0519**

Özet

Oyun, çocuklar için yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerine katkıda bulunan önemli bir öğretim yöntemidir. Okul öncesi dönemden başlayarak ilkokul yıllarına kadar oyunun etkin bir şekilde kullanılması, öğrencilerin okula karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine ve bu tutumun akademik başarılarını olumlu yönde etkilemesine katkı sağlar. İlkokulda başarılı bir şekilde okuma yazma öğrenen çocuklar, ileriki okul yıllarında da bu başarıyı sürdürme eğilimindedirler. Bu araştırmada, ilkokul öğretmenlerinin öğretim yöntemi olarak oyunu ne ölçüde kullandıklarını ve oyun hakkındaki düşüncelerini anlamak amaçlanmıştır. Nitel bir yaklaşımla tasarlanan çalışmada, verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemine başvurulmuştur. Araştırmanın katılımcı grubu, kolay ulaşılabilir bir yöntem olan örnekleme ile seçilmiş olup, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Kayseri ili Kocasinan ilçesindeki bir ilkokulda görev yapan 20 öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, tüm sınıf öğretmenlerinin derslerde oyun yöntemini kullandıkları ve bu yöntemin kalıcı öğrenme sağladığına inandıkları, ayrıca öğrencilerin derse aktif katılımını artırdığı görülmüştür. Öğretmenler, oyunu bir öğretim yöntemi olarak kullanma konusunda yeterli olduklarını düşünseler de, bu alanda daha fazla desteklenmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Bu destek, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim seminerleri aracılığıyla sağlanabilir.

Anahtar kelimeler: oyun, oyun temelli öğrenme, okuma, yazma, öğretim yöntemleri.

Abstract

Play as a Teaching Method: Its Role in Children's Development and Primary Education

Play is not merely a source of entertainment for children but also an essential teaching method that contributes to their physical, emotional, and cognitive development. The effective use of play, starting from preschool and continuing into the primary school years, helps students develop a positive attitude toward school, which in turn positively influences their academic success. Children who successfully learn to read and write in primary school are more likely to sustain this success in later school years. This study aims to examine the extent to which primary school teachers use play as a teaching method and to understand their perspectives on its implementation. Designed with a qualitative approach, the study employed a semi-structured interview method for data collection. The participant group was selected through a convenience sampling method and consisted of 20 teachers working in a primary school in the Kocasinan district of Kayseri, Turkey, during the 2023-2024 academic year. findings revealed that all

participating teachers used play methods in their lessons and believed that this approach supports long-term learning while increasing students' active participation in the classroom. Although teachers considered themselves competent in using play as a teaching method, it was determined that they need further support in this area. This support can be provided through pre-service and in-service training seminars.

Keywords: Play, game-based learning, reading, writing, teaching methods.

1. GİRİŞ

Eğitimde bilgisayar teknolojisinin rolü arttıkça, bilgisayar oyunlarının okul çağındaki çocuklar için hem eğlence hem de öğrenme aracı olarak giderek daha önemli hale geldiği görülmüştür. Bu oyunlar, çocukların yalnızca hoş vakit geçirmelerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda öğrenme süreçlerini destekler. Öğrencilerin hem keyif alıp hem de bilgi edinmelerini amaçlayan materyaller, oyun temelli öğrenme ortamlarının oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Oyun tabanlı öğrenme ortamları, öğrencilerin öğrenmeye olan ilgisini artırarak motivasyonlarını güçlendirir ve böylece öğrenme sürecine yön verir. Bu araştırma, oyun temelli öğrenme ortamlarının öğrenci başarısına ve öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesine önemli katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Oyunlar, çocukların eğitim ve öğretim süreçlerinde aktif rol almalarını destekleyen interaktif etkinliklerdir. Aynı zamanda, çocuklara gerçek dünyayı keşfetme imkânı sunar ve hem fiziksel hem de zihinsel becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bir başka deyişle, oyunlar, maddi bir kazanç sağlamayı amaçlamayan, belirli kurallar çerçevesinde oynanan ve katılımcıları tamamen içine çeken eğlenceli etkinliklerdir (Gözalan & Koçak, 2014).

Oyun, çocuklar için önemli bir motivasyon kaynağıdır ve bu motivasyon, onların oyunlarla ilgili daha fazla bilgi edinme ve yeni beceriler geliştirme isteğini artırır. Böylece, çocuklar öğrenmeye karşı daha olumlu bir tutum sergileyebilir (Delican, 2021). Aynı zamanda, oyun temelli öğrenme modeli, çocukların toplumsal kuralları öğrenmesine ve toplumda yaşayan diğer bireylerin hak ve sorumluluklarını tanımasına yardımcı olur. Bu model, çocukların ahlaki değerlerini geliştirmelerine de katkıda bulunur (Aybat, 2019).

Eğitimciler oyunların eğitimde kullanılması konusunda çeşitli fikirlere sahip olsalar da Garris, Ahlers ve Driskell (2002, s. 441-467), Carlson (1971, s. 330-339) ve Kirriemur ve McFarlane (2004)'e göre oyunlar, eğitimde kullanılmaya uygun olmaları ve bu nedenle eğitimcilerin ilgisini çekmeleri bakımından önemlidir. Bu durumun nedenleri arasında, oyunda kişinin yaparak-yaşayarak öğrenmesi, oyunların öğrenci odaklı olması, öğrencilerin problemleri çözme sürecinde aktif bir rol oynaması, etkileşimli uygulama imkanı sunması ve öğrenme için motive edici olması gibi faktörler bulunmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu, ilkokul öğretmenlerinin okuma yazma becerilerini geliştirmede oyunu bir öğretim yöntemi olarak kullanma durumlarını incelemektir.

1.2. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

1. Öğretmenlerin oyun temelli öğrenme yöntemine yönelik tutumlarını ve bu yöntemi sınıf içinde nasıl uygulamaktadır?
2. Öğretmenler, okuma yazma becerilerini geliştirmede oyun temelli etkinlikleri ne sıklıkla kullanmaktadırlar?
3. Oyunlar, öğrencilerin derse katılımını ve öğrenme motivasyonunu nasıl etkilemektedir?

4. Öğretmenler, okuma yazma öğretiminde oyunları nasıl planlamakta ve uygulamaktadır?
- 5.

1.3.ARAŞTIRMANIN AMACI

Geleneksel öğretim yöntemleriyle birlikte oyun temelli öğrenme yaklaşımının da kullanıldığı okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi sürecinde, diğer derslerin işleniş sırasında oyun temelli öğrenmenin etkinliği ve rolü tam olarak belirlenmemiştir. Bu durum, öğretmenlerin ve eğitimcilerin okuma ve yazma öğretiminde hangi yöntemlerin daha etkili olduğunu belirleme konusunda belirsizlik yaşamalarına neden olmaktadır. Bu araştırma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde oyun temelli öğrenme yaklaşımının rolünü netleştirmeyi ve bu yöntemin kullanımının yaygınlaştırılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, bir öğrencinin akademik başarısı ve yaşam boyu öğrenme yeteneği için hayati öneme sahiptir. Bu beceriler, bireyin iletişim kurması, bilgi edinmesi ve düşüncelerini ifade etmesi açısından kritik bir role sahiptir. Ancak, bazı öğrenciler için okuma ve yazma gibi becerilerin öğrenilmesi zorlayıcı olabilir. İşte bu noktada, oyun temelli öğrenme yaklaşımı devreye girer.

Oyun temelli öğrenme, öğrencilerin eğlenceli ve katılımcı bir ortamda öğrenmelerini sağlayan etkili bir yöntemdir. Bu yaklaşım, öğrencilerin motivasyonunu artırırken aynı zamanda derin öğrenmeyi teşvik eder (Özenç, 2007). Oyunlar, öğrencilerin aktif bir şekilde katılımını gerektirir ve öğrenme sürecini etkileşimli hale getirir. Öğrenciler, oyunlar aracılığıyla deneyerek, hatalarından öğrenerek ve işbirliği yaparak yeni kavramları keşfederler. Bu şekilde, öğrenciler öğrenmeyi daha keyifli ve anlamlı hale getirirler.

Sonuç olarak, oyun temelli öğrenme yaklaşımının okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde büyük bir rol oynadığı söylenebilir. Bu yöntem, öğrencilerin motivasyonlarını artırarak derin öğrenmeyi teşvik eder, yaratıcılıklarını destekler ve sosyal becerilerini geliştirir (Korucu, 2016). Bu nedenle, eğitimcilerin bu yöntemi kullanarak öğrencilerin okuma ve yazma becerilerini güçlendirmeleri oldukça önemlidir.

2. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

2.1 Tanımlar

Okuma

Okuma, bilgiyi edinme ve yazılı metinleri anlamlandırma süreci olarak tanımlanır (Çelenk, 2007). Okuma, zihinsel gelişim için kritik bir öğrenme alanıdır ve kişinin bilgiye ulaşmasında temel bir araçtır (Dündar & Akyol, 2014). Bu süreç, doğru sonuçlar elde etmek, bilgi edinmek ve farklı bakış açıları geliştirmek için önemli bir beceridir.

Yazma

Yazma, düşünceleri, duyguları ve deneyimleri başkalarına aktararak iletişim kurma sürecidir. Aynı zamanda düzenli düşünme alışkanlıkları kazandırır. Yazma becerisi, düşüncelerin yazıya dökülmesiyle başlar ve ifade edilebilir kelimelere dönüştürülür (Ünalın, 2006). İlk okuma ve yazma öğretimi, bireyin temel dil becerilerini geliştirmesine ve bu becerileri hayat boyu kullanmasına olanak tanır (Çelenk, 2006). Eğitsel oyunlar, bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel gelişimi destekleyen bilinçli etkinliklerdir (Ayan & Dündar, 2009).

Oyun Tabanlı Öğrenme Uygulamaları

Oyun tabanlı öğrenme, çocukların hem eğlenerek hem de öğrenerek katıldıkları eğitim süreçlerini ifade eder (Can & Saltık, 2023). Bu yaklaşım, öğrencilere hem eğlenceli hem de öğretici deneyimler sunarak, öğrenmeye karşı ilgilerini artırır.

2.2 Oyunun Eğitimdeki Yeri

Oyun, çocuklar için büyük öneme sahiptir ve eğitimde kritik bir araç olarak kullanılır. Çocuklar oyun oynarken gerekli bilgi ve becerileri deneyimleyerek öğrenirler. Bu süreçte insan ilişkileri, yardımlaşma, iletişim, bilgi edinme, alışkanlık kazanma ve yaşam rolleri hakkında önemli dersler alırlar. Oyun, çocuğun becerilerinin ortaya çıkmasını sağlayan, gerçek anlamda eğitimde kullanılan bir yöntemdir. Basit oyunlarla, uzun derslerde öğrenilemeyen birçok kelime çocuğa öğretilir ve aynı oyunlar, farklı gelişim alanlarına aynı anda etki edebilir (Çakı, 2008).

Oyun temelli öğrenme yaklaşımı, öğrencilerin eğitim sürecine aktif katılımını sağlarken, aynı zamanda keyif alarak öğrenmelerini amaçlar. Bu yaklaşımda oyun, bir amaç değil, eğitim sürecinin aracı olarak kullanılır. Eğitimin içinde oyun, öğrenme sürecini destekler (Güneş, 2015). Oyunlaştırma, öğrenmeyi teşvik etmek ve problemi çözme yeteneklerini geliştirmek için oyun mekaniği, düşüncesi ve estetiği kullanma sürecidir (Sezgin, 2016).

Eğitsel oyunlar, öğretmenlerin öğrencilerin ilgisini çekmelerini sağlar. Yapılandırıcı bir yaklaşımla, öğrenciler derslere daha aktif katılırlar ve öğrendikleri bilgileri oyunlar aracılığıyla pekiştirme fırsatı bulurlar (Yıldırım, 2015). Bu tür oyunlar, öğrencilerin bilgileri daha kalıcı ve kolay bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olur. En verimli sonuçların elde edilmesi için öğretmenlerin oyunları dikkatli bir şekilde planlaması ve sınıf düzenini sağlayarak kargaşayı önlemeleri gerekmektedir (Koka, 2018).

2. YÖNTEM

2.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmada, ilkokul öğretmenlerinin öğretimde oyunu kullanma durumlarını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. (Creswell, 1998) nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri özgün metodlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak tanımlar. Nitel araştırmalar, psikolojik ölçümler ve sosyal olaylarla ilgili derinlemesine bilgi sağlamaktadırlar(Büyüköztürk vd., 2010) . Nitel araştırmalarda, araştırmacının keşfettiği bulguları ifade etmek için rakamlar yerine kelimeler ve resimler kullanılır. Bulguları desteklemek için, belgeler, katılımcı görüşlerinden alıntılar gibi örnekler kullanılır ve örneklem seçimi genellikle tesadüfi olmayıp belli bir amaç doğrultusunda belirlenir(Merriam, 2013).

2.2.ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmada, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile araştırmacılar tarafından kendilerine ulaşılabilen ilkokul öğretmenleri çalışma grubuna dahil edilmiştir. Çalışma grubu 2023-2024 Eğitim Öğretim yılı Kayseri İl merkezinde, ilkokullarda görev yapan 15'ü bayan, 5'si erkek 20 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin tümü 26-38 yaş grubunda olmakla birlikte, 6'sı 30 yaş altı, 14'ü ise 30 yaş üstüdür.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırmanın verileri görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Görüşme, doğrudan gözlenemeyen davranışlar, duygular veya insanların çevrelerini nasıl algıladıklarını anlamak için kullanılır. Nitel çalışmalarda, görüşmeler aracılığıyla istenilen bilgiler toplanabilir. ((Ekiz, 2013); Merriam, 2013). Araştırmacılar, araştırmanın amacı ve literatür bilgilerine dayanarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunu veri toplama aracı olarak kullanmıştır. Bu formdaki soruların iç geçerliliğini sağlamak için dokuz alan uzmanından görüş alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların güvenilirliği ise, tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen iki ilköğretim okulundan ve yine tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen beş sınıf öğretmenine uygulanarak test edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular, araştırmanın amacına tam olarak hizmet edebileceği belirlendikten sonra uygulamaya geçilmiş ve sınıf öğretmenleriyle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sırasında elde edilen veriler notlar alınarak kaydedilmiştir. Verilerin analizi, görüşme kayıtları üzerinde içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Cevaplar kodlanmış ve kategorilere ayrılmıştır. Ardından, bu kategoriler temalar oluşturmak üzere bir araya getirilmiş ve bu temalar altında bulgular yorumlanmıştır. Bulguların yorumlanmasında, katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar kullanılarak geçerlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerin sonuçları temalar doğrultusunda analiz edilmiş ve literatürdeki bilgilerle birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, etkili öğretim stratejileri, oyun temelli öğrenme yönteminin uygulanması, oyun temelli öğrenmenin sınıf yönetimine olan etkileri ve öğretmenlerin bu yönetime yönelik yeterlilikleri başlıkları altında incelenmiştir.

Tema 1: Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, etkili öğretim yöntemleri üzerine alınan yanıtlar, yaparak-yaşayarak öğrenme ve oyun tabanlı öğrenme yaklaşımlarının öne çıktığını göstermiştir. Özellikle yaparak-yaşayarak öğrenme, çocuklar için en etkili yöntem olarak katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, katılımcılar ders işlenişinde soru-cevap yöntemini tercih ettiklerini belirtmiş ve bu yöntemin, öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi açısından uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin öğretim yöntemleri seçerken öğrencilerin aktif katılımını sağlayan ve etkileşime dayalı yaklaşımlara öncelik verdiklerini ortaya koymaktadır.

Tema 2: Katılımcılarla yapılan görüşmeler, oyun yönteminin öğretimde kullanımının önemine dair genel bir fikir birliği olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin tamamı, oyunun öğretimde gerekli bir araç olduğunu ifade etmiştir. Bu görüş, oyunun öğrencilerin ders içeriğini daha kalıcı ve etkili bir şekilde öğrenmelerine katkı sağladığı, aynı zamanda öğrencilerin derse olan ilgisini artırarak sıkılmadan, keyif alarak öğrenmelerini mümkün kıldığı yönündeki ortak kanaate dayanmaktadır.

Katılımcılar, oyunların ders içeriğini anlamayı kolaylaştırdığına inandıklarını belirtirken, bu yöntemin öğretim sürecinde yaygın olarak kullanıldığını da vurgulamışlardır. Oyunun öğretimde tercih edilme nedenleri arasında, öğrenmenin daha kalıcı hale gelmesi, öğrencilerin derse aktif katılımının artması ve monotonluğun ortadan kalkması gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Bu durum, oyun tabanlı öğrenmenin eğitim uygulamaları içinde önemli bir yer edindiğini ve etkili bir yöntem olarak görüldüğünü göstermektedir.

Oyun tabanlı öğrenmenin öğrencilerin derse katılımını artırdığı ve ders materyallerini daha etkili bir şekilde öğrenmelerini sağladığı görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen "Hangi tür konuların öğretiminde oyun kullanımı daha uygun olur? Neden?" sorusuna verilen cevaplar, özellikle görsel-ışitsel, karmaşık ve matematiksel konuların oyunla öğretilmesinin daha uygun olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, bu konuların oyun aracılığıyla öğretiminde öğrencilerin öğrenme sürecine daha kolay adapte olduğunu ifade etmişlerdir.

Ancak, katılımcılar oyun tabanlı öğrenmenin neden bu tür konularda daha etkili olduğuna dair derinlemesine açıklamalar yapmamışlardır. Örneğin, bu yaklaşımın, öğrencilerin zorlayıcı veya karmaşık konuları daha eğlenceli ve ilgi çekici bir şekilde öğrenmelerini sağladığı görüşü net bir şekilde ifade edilmemiştir. Bu durum, oyun tabanlı öğrenmenin karmaşık konuların öğretimindeki etkisini daha iyi anlamak için ek araştırmalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Tema3: Oyun Yönteminin Sınıf Yönetimine Etkileri "Öğretimde oyunun kullanılması sınıf yönetimini nasıl etkiler? Neden?" sorusuna katılımcıların büyük bir bölümü, oyunun sınıf yönetimine olumlu katkılar sağladığını ifade etmiştir. Katılımcılar, oyunun öğrencilerin dikkatini topladığını, derse katılımı artırdığını ve öğretmen ile öğrenciler arasında daha samimi bir ilişki kurulmasını desteklediğini dile getirmişlerdir.

Buna karşın, katılımcılardan beş kişi, oyun yönteminin sınıf yönetimi üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Bu görüş ayrılığı, oyunun sınıf yönetimine olan etkilerinin öğretmenlerin deneyimlerine ve sınıf dinamiklerine bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.

"Öğretimde oyunun sağladığı faydalar nelerdir?" sorusuna verilen cevaplar, oyunun öğrenciler ve öğretmenler için birçok avantaj sunduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, oyunun öğrencilerin derse aktif katılımını teşvik ettiğini, öğrenme sürecini daha eğlenceli ve ilgi çekici hale getirdiğini, motivasyonu artırdığını ve bilgilerin kalıcı bir şekilde öğrenilmesine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, oyunun öğrenciler arasında işbirliğini geliştirdiği de belirtilmiştir.

Öğrenciler açısından oyun, eğlenerek ve kolay öğrenme fırsatı sunarken, öğretmenler için ise dersin daha etkili bir şekilde işlenmesine olanak tanımaktadır. Katılımcılar, oyun yönteminin öğretmenlerin ders anlatma becerilerini geliştirdiğini ve öğretme sürecini daha verimli hale getirdiğini de vurgulamışlardır.

"Sınıfınızda oyunu hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?" sorusuna katılımcılar, oyunu öncelikli olarak kalıcı öğrenmeyi desteklemek, sınıf içi katılımı artırmak ve eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşturmak için tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

"Sizce oyun yöntemi en çok hangi derslerde kullanılmalıdır?" sorusuna ise katılımcılardan 10'u, sayısal derslerde (matematik ve fen gibi) bu yöntemin daha uygun olduğunu söylerken, 8'i oyunun tüm derslerde etkili bir şekilde kullanılabileceğini belirtmiştir.

"Hangi tür oyunları daha sık kullanıyorsunuz? Örnek verir misiniz?" sorusuna verilen cevaplarda ise grup oyunları ve eğitici oyunların öne çıktığı görülmüştür.

Tema 4: Oyun Yönteminde Öğretmenlerin Yeterlilikleri "Öğretimde oyunu kullanma konusunda kendinizi yeterli hissediyor musunuz?" sorusuna katılımcıların 14'ü, bu yöntemi kullanmak için kendilerini yeterli hissettiklerini belirtmişlerdir. Diğer altı katılımcı ise kendilerini yeterli görmediklerini ve bu konuda öğretmenlere yönelik seminerlerin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

"Oyun yöntemini daha etkin kullanabilmek için bilgiye ihtiyaç duyuyor musunuz?" sorusuna ise tüm katılımcılar, bu yöntemi daha verimli bir şekilde uygulayabilmek için bilgi gereksinimi duyduklarını belirtmişlerdir.

"Genel olarak, çocuğun hayatında oyunun yeri hakkında neler düşünüyorsunuz?" sorusuna katılımcılar, oyunun çocuklar için önemli bir öğrenme aracı olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılar, oyunun kalıcı öğrenme sağladığını, öğrencilerin hayal gücünü geliştirdiğini, derse olan katılımı artırdığını ve zihinsel ve fiziksel gelişimi desteklediğini sıralamışlardır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, oyun tekniğinin temel öğrenme yöntemlerinden biri olduğu ve okuma alışkanlığı kazandırmada etkili bir araç olarak kullanıldığı vurgulanmıştır. Ancak, araştırmadaki öğretmenler, oyunu etkili bir öğrenme yöntemi olarak kullanma konusunda yeterli bilgiye sahip olmalarına rağmen, uygulamada eksiklikler yaşadıkları gözlemlenebilir. Bu bağlamda, okul öncesi dönemde oyun tabanlı eğitim almış çocukların ilkokulda da oyun odaklı ve eğlenceli bir şekilde öğrenmeye devam etmelerini sağlamak amacıyla, ilkokul öğretmenlerinin bu alanda hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerektiği söylenebilir.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı, sınıf yönetiminde oyunun etkili bir yöntem olduğunu ve özellikle çocukların dikkatini çekmek için bu yöntemi kullandıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Çetin (2013) tarafından yapılan bir araştırmada, sınıf öğretmenlerinin istenmeyen öğrenci davranışlarını belirleyerek, bu davranışlarla başa çıkmak amacıyla oyun yöntemini tercih ettikleri ve oyun oynatarak bu sorunlara çözüm önerileri sundukları ifade edilmiştir. Bu bulgular ışığında, oyun yönteminin sınıf yönetiminde önemli bir strateji olarak kullanılabilirliği söylenebilir.

(Özer, A., Gürkan, A. C., & Ramazanoğlu, O., 2006). çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmalarında, oyunun sadece çocukların boş zamanlarını değerlendirdikleri bir araç olarak görülmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Aksine, oyunun bir eğitim aracı olarak kullanılmasıyla çocuklara birçok kural ve hakkın oyun aracılığıyla öğretilbileceği belirtilmektedir. Bu çalışmada da öğretmenler, oyunun çocuklarda kalıcı, kolay ve eğlenceli bir şekilde öğrenmeyi sağladığını ve bu durumun öğretmenin öğretebilme kabiliyetini artırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, oyun yönteminin hem çocuklar için eğlenceli bir öğrenme deneyimi sunması hem de akademik başarıyı artırması açısından önemli olduğu belirtilmiştir (Hanbaba & Bektaş, 2010)

Çoğu öğretmen, oyun yöntemini kullanma konusunda kendilerini yeterli hissetmelerine rağmen, yöntemi daha etkili bir şekilde uygulayabilmek için ek bilgiye ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, oyunun eğitimdeki önemini, çocuklarda kalıcı öğrenme sağlanması, hayal gücünü geliştirmesi, derse katılımı artırması ve zihinsel ile fiziksel gelişimi desteklemesi gibi faktörlerle ilişkilendirmişlerdir. Oyun, sadece çocuklar için değil, her yaş grubundaki bireyler için eğlenceli ve etkili bir öğrenme ortamı sunar. Okul öncesi dönemde olduğu gibi, ilkokul yıllarında da oyun, derslerin daha etkili ve verimli geçmesi için bir eğitim aracı olarak kullanılabilir. Oyun yöntemi, öğrencilerin derslere ve konulara olan ilgisini artırırken, aynı zamanda onların aktif katılımını teşvik eder. Bu yöntem, öğrencilerin öğrenim düzeylerini yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda sosyalleşmelerine de katkı sağlar. Bu sebeple, sınıf öğretmenlerinin oyun yöntemi ve diğer öğrenme yaklaşımları hakkında bilgi ve deneyimlerini geliştirmeleri amacıyla hizmet içi eğitimler ve seminerler düzenlenmelidir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar göz önüne alınarak şu önerilerde bulunulabilir:

- i. İlk okuma yazma öğretimi sürecinde her bir aşamaya uygun kullanılacak teknoloji destekli, grupla oynanabilen ve bireysel oyunlar hazırlanabilir ve var olan oyunlar geliştirilebilir.
- ii. Öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar; sınıf mevcudunun kalabalık olması, sınıfların oyuna uygun olmaması, bireysel farklılıkların dikkate alınmaması vb. durumlar dikkate alınarak oyunlar geliştirilebilir.
- iii. İlk okuma yazma öğretimi sürecine uygun “oyun temelli öğretim” yaklaşımına uygun olarak destekleyici bir program geliştirilebilir.

Gelecek araştırmalara yönelik öneriler:

- Oyunla öğretim konusunda yetkinlik eksikliği hisseden öğretmenlerin ihtiyaçlarını belirlemek için derinlemesine çalışmalar yapılabilir.
- Oyunla öğretimde okul-aile işbirliğinin önemini yanı sıra, öğrenci-öğretmen işbirliğinin ve öğrenci-arası işbirliğinin de araştırılması faydalı olabilir.
- İlk okuma yazma öğretimi özelinde değil, farklı sınıf düzeylerinde ve derslerde oyunla öğretim yönteminin etkilerini inceleyen çalışmalara ihtiyaç vardır.
- Oyunla öğretim etkinliklerinin değerlendirilmesinde deneysel yöntemlerin yanı sıra nitel araştırma yöntemlerinin de kullanılması faydalı olabilir.
- Daha geniş örneklerle yapılan çalışmalar, sonuçların genelleştirilebilirliğini artırabilir.
- Oyunla öğretimin diğer geleneksel öğretim yöntemleriyle karşılaştırılarak etkilerinin değerlendirildiği çalışmalar yapılabilir

5. KAYNAKLAR

- Abrams. (2009). *Eğitimde okulöncesi Yaratıcılığın ve Oyunun Önemi*.
- Akın, F. A & Atıcı, B. (2015). *Oyun Tabanlı Öğrenme Ortamlarının Öğrenci Başarısına Ve Görüşlerine Etkisi*. 2.
- Arslantaş & Cinoğlu, M. (2011). *İlkokuma Yazma Öğretiminde Ses Temelli Cümle Yöntemiyle Çözümleme Yönteminin Karşılaştırılması*. 11(1).
- Aybat. (2019). *Öğretmen 2.0 6 Adımda Teknolojiyle Sınıfınızı Dönüştürün* (7.Baskı). Abaküs.
- Babayiğit, Ö. (2016). *İlk Okuma Yazma Öğretiminde Oyunla Öğretim Yöntemi Uygulamaları* [Ph.D.].
<https://www.proquest.com/docview/2562842788/abstract/DC43DAA970BB4D98PQ/4>
- Birgül, K. (2014). *Sınıf Öğretmenlerinin Bilgisayar Destekli İlkokuma Yazma Öğretimine İlişkin Görüş ve Tutumlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. Uludağ Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Kılıç, Karadeniz, & Akgün. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (6. Bs.). Pegem.
- Codish, D., & Ravid, G. (2014). Academic Course Gamification: The Art of Perceived Playfulness. *Interdisciplinary Journal of E-Skills and Lifelong Learning*, 10, 131-151.
<https://doi.org/10.28945/2066>
- Creswell. (1998). *Nitel Araştırma Yöntemleri*.
- Çelenk, S. (2003). *Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması*. 2(2).
- Çelenk, S. (2007). *İlkokuma Yazma Programı ve Öğretimi* (7. bs).

- Çetin, B. (2013). *Sınıfta İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri**.
- Delican, B. (2021). Okuma Yazma Öğretimine Yönelik Geliştirilmiş Mobil Uygulamalar; Olanaklar Ve Sınırlılıklar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 682-703. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.62826-591712>
- Dündar, & Akyol. (2014). *Okuma ve anlama problemlerinin tespiti ve giderilmesine ilişkin örnek olay çalışması*. 39(171).
- Ekiz. (2013). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş. Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık. Anı.
- Ertem, İ. S. (2016). *Oyun Temelli Dijital Ortamlar Ve Türkçe Öğretiminde Kullanımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri*. 20, 1-10.
- Gökbulut & Yumuşak. (2014). *Oyun Destekli Matematik Öğretiminin 4. Sınıf Kesirler Konusundaki Erişi ve Kalıcılığa Etkisi*. 2(9). <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6117>
- Gözalan, E. & Koçak, N. (2014). *Oyun Temelli Dikkat Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kelime Bilgi Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. özel sayı 2, 115-121.
- Güven (2016). *"Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri Hakkındaki Görüşleri. 1*.
- Hanbaba, L& Bektaş, M. (2010). *Oyunla Öğretim Yönteminin Hayat Bilgisi Dersi Başarısı Ve Tutumuna Etkisi*.
- Koka V. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Bilgisayar Destekli Eğitsel Oyunların Öğrencilerin Ders Başarısına Olan Etkisi*. inönü üniversitesi.
- Korucu, S. (2016). Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Eğitsel Materyal Olarak Oyun ve Oyunca. *Journal of Turkish Studies*, 11(Volume 11 Issue 9), 539-539. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9179>
- Merriam. (2013). *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. Nobel.
- Özenç. (2007). *İlk Okuma Ve Yazma Öğretiminde Oyunla Öğretim Yöntemine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi—ProQuest*. <https://www.proquest.com/openview/4b36202d10acf9a1155b6720eee8ad7f/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>
- Özer, A. Gürkan, A. C. & Ramazanoğlu, O. (2006). *Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri*. 4(3), 54-57.
- Öztemiz, S. & Önal, H. Ğ. (2013). *İlkokul öğrencilerinin Oyun Tekniği ile Okuma Alışkanlığı Kazanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri*. 2(1).
- Öztürk, E. & Dursun, A. (2019). Çocuk oyunlarının ilk okuma yazma öğretiminde kullanılma durumlarının belirlenmesi. *HAYEF Journal of Education*, 16(1), 48-67.
- Özyürek A. (2016). *İlkokul Öğretmenlerinin Oyunu Öğretim Yöntemi Olarak Kullanma Durumlarının İncelenmesi*. 24(5).
- Sezgin A. G. S. (2016). *Öğrenme ve öğretimin oyunlaştırılması: Çalışma ve eğitim için oyun tabanlı yöntem ve stratejiler*. 2(1), 187-197.
- Ünalın. (2006). *Türkçe öğretimi* (3. bs). nobel.

Yıldırım, B. (2015). *Eğitsel Oyun Ve Dönüt-Düzeltilmenin Öğrenme Düzeyi Ve Kalıcılığa Etkisi* [Master's]. <https://www.proquest.com/docview/263400>

**THE LIFE AND POETRY OF MIRZA FATALI AKHUNDZADE
MİRZƏ FƏTƏLİ AXUNDZADƏNİN HƏYATI VƏ POEZİYASI**

Prof. Dr. Elman Guliyev

Azərbaycan, Bakü Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti

Türkoloji merkezin Türk edebiyatı bölümünün başkanı

Orcid: 0000-0001-5413-9479

ÖZET

F.Axundzadə bədii yaradıcılığa şeirlə başlamışdır. Onun “Dövrəndən şikayət”, “A.S. Puşkinin ölümü haqqında Şərq poeması” və bir neçə fars dilində yazılmış mənzum əsərlərindən başqa yazmış olduğu digər şeir nümunələri əlimizdə yoxdur. M.F.Axundzadənin bədii yaradıcılığa dəqiq olaraq hansı tarixdə başlaması bilinməsə də, “Dövrəndən şikayət”in məzmunu əsasında bu tarixin 1830-1833-cü illərə aid olduğunu təxmin etmək mümkündür. Bu dövr yaradıcılığını o, “Səbuhi” təxəllüsü ilə qələmə almışdır. M.F.Axundzadənin yaradıcılığında şeir nümunələri kimi mənzum məktublarnın özünəməxsus yeri var. M.F.Axundzadənin mənzum məktubları əsasən dövrün tanınmış şəxslərinə ünvanlanan şeir nümunələridir. Bu sırada Cəfərqulu xan Nəva və Q.B. Zakirə ünvanlanan mənzum məktublarnı üstünlük təşkil edir.

Anahtar kelimələr: M.F.Axundzadə, poeziya, yaradıcılıq, şeir, həyat

ABSTRACT

M.F.Akhundzadeh began his artistic creativity with poetry. We do not have any other examples of poetry written by him, except for “Complaint about the Era”, “Eastern Poem on the Death of A.S. Pushkin” and several verse works written in Persian. Although it is not known exactly when M.F.Akhundzadeh began his artistic creativity, it is possible to guess that this date belongs to 1830-1833 based on the content of “Complaint about the Era”. He wrote his creative work during this period under the pseudonym “Sabuhi”. Verse letters, like examples of poetry, have a special place in M.F.Akhundzadeh’s creative work. M.F.Akhundzadeh’s verse letters are mainly examples of poetry addressed to famous figures of the era. Among them, verse letters addressed to Jafargulu Khan Nava and G.B. Zakir predominate.

Keywords: M.F.Akhundzadeh, poetry, creativity, poetry, life

GİRİŞ

XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Mirzə Fətəli Axundzadə 1812-ci ildə qədim Azərbaycanın qədim diyarı olan Şəki şəhərində (keçmiş Nuxa şəhəri) anadan olmuşdur. M.F.Axundzadənin atası Mirzə Məhəmməd Tağı Təbriz vilayətinin Xamnə qəsəbəsindən idi. Mirzə Məhəmməd Tağı Xamnənin kəndxudası olmuş və 3 nəfər sərbəzə verdiyi cəzaya görə kəndxudalıqdan azad edilmişdir. O, bundan sonra ticarətlə məşğul olmuş, bir müddət doğma yurdunu tərk edərək Şəki şəhərinə gəlmişdir. Onun Xamnə qəsəbəsində ailəsi olsa da, 1811-ci ildə Şəki şəhərində Axund Hacı Ələsgərin qardaşı qızı Nanə xanım ilə evlənmişdir. Bu evlilikdən 1812-ci ildə gələcəyin dahi şəxsiyyəti

M.F.Axundzadə dünyaya gəlmişdir. Mənbələrin verdiyi məlumata görə Nanə xanımın ulu babası Nadir şah tərəfindən İrandan Şəkiyə vergi toplamaq üçün göndərilmiş Müzəffər atlı bir zənci olmuşdur. M.F.Axundzadənin atası Şəkidə geniş ticarətlə məşğul olur. Şəkinin hakimi Cəfərqulu xan Xamnəli olduğu üçün M.F.Axundzadənin atası Mirzə Məhəmməd Tağı onun himayəsində çalışmışdır. 1814-cü ildə Cəfərqulu xanın ölümü onun himayəsində olan insanların Şəkidən köç etməsinə səbəb olur. M.F.Axundzadənin atası həyat yoldaşı Nanə xanım və iki yaşlı oğlu ilə birlikdə Xamnəyə getməyə məcbur olur. Lakin 4 ildən sonra Nanə xanım ərindən boşanaraq oğlu Fətəli ilə birlikdə əmisi Axund Hacı Ələsgərin yanına gəlir. Axund Hacı Ələsgər o zaman Ərdəbilin Qaracadağ vilayətinin Horand qəsəbəsində yaşayırdı. M.F.Axundzadə 13 yaşına qədər Cənubi Azərbaycanda yaşamışdır. Burada o, mollaxanada təhsil almışdır. Axund Hacı Ələsgər yüksək savada malik olduğu üçün M.F.Axundzadənin təhsili ilə həm də özü məşğul olmuş, ona Quranı və fars dilini öyrətmişdir. 1825-ci ildə Axund Hacı Ələsgər Şəkiyə gəlir. O, Nanə xanımı və M.F.Axundzadəni də özü ilə birlikdə Şəkiyə gətirir. M.F.Axundzadə 1825-1826-cı illərdə anasının əmisi Axund Hacı Ələsgər ilə birlikdə Gəncədə yaşayır. Lakin 1826-cı il Rus-İran müharibəsi nəticəsində Gəncə ətrafında baş verən döyüşlər səbəbindən onlar yenidən Şəkiyə qayıdırlar. 1832-ci ildə Axund Hacı Ələsgər Məkkə ziyarətinə getdiyi üçün M. F. Axundzadəni Gəncəyə aparır və onu dostu Molla Hüseyn Pişnamazzadəyə tapşırır. Bu dövrdə Mirzə Fətəli dövrünün tanınmış şair və xəttatı M.Ş. Vazehlə tanış olur. Məkkə ziyarətindən qayıtdıqdan sonra Axund Hacı Ələsgər 1834-cü ildə Mirzə Fətəlini Tiflisə aparır və onu Qafqazın baş hakimi Baron Rozenin dəftərxanasında şərq dilləri mütərciminin şagirdi qulluğuna qəbul etdirir. Mütərcimlik vəzifəsini icra etməklə yanaşı, M.F.Axundzadə müəllimlik fəaliyyəti ilə də məşğul olmuşdur. O, 1836-1840-cı illərdə Tiflis qəza məktəbində Azərbaycan dili müəllimi işləmişdir.

M.F.Axundzadə 1842-ci ildə Tiflisdən Şəkiyə gəlir və Axund Hacı Ələsgərin 14 yaşlı qızı Tuba xanımla evlənir. Onların dünyaya gələn 13 övladından yalnız ikisi – Rəşid bəy və Nisə xanım uzun ömür yaşamışlar. Qalan 11 övladı valideynlərinin sağlığında dünyalarını dəyişmişlər. M.F.Axundzadə Rəşid bəyin təhsili ilə ciddi məşğul olmuşdur. Rəşid bəy 1874-cü ildə Tiflis gimnaziyasını bitirdikdən sonra Belçikanın paytaxtı Brüssel şəhərində mühəndislik ixtisası verən universitetdə təhsil almışdır. M.F.Axundzadə 1837-cü ildə tanınmış rus şairi A.S.Puşkinin ölümü ilə əlaqədar “A.S.Puşkinin ölümü haqqında Şərq poeması” adlı əsərini yazır. M.F.Axundzadə poemanı fars dilində yazmış və onu fars dilindən rus dilinə özü tərcümə etmişdir. O, 1840-ci ildə Rusiya-Türkiyə sərhəd ixtilafı ilə bağlı təşkil edilmiş komissiyanın tərkibində sərhəd kənarı ərazilərində nəzarət işləri ilə məşğul olur. 1846-cı ildə Rusiya-İran diplomatik danışıqlığında iştirak edir. 1848-ci ildə Nəsrəddin şahın taxta çıxması münasibətilə rus çarının İran şahına göndərdiyi təbrik məktubu aparıcı komissiya ilə birlikdə İrana getmişdir. O, fürsətdən istifadə edərək Xəmnə qəsəbəsinə getmiş və oradakı bacıları ilə görüşmüşdür. M.F.Axundzadə 1852-ci ildə Qafqaz canişinliyinin baş idarəsində yeni təşkil edilmiş “Xüsusi şöbə”nin baş mütərcimi vəzifəsinə təyin olunur. O, 1857-ci il noyabrın 5-də İrəvana ezam olunur. M.F.Axundzadə 1858-ci ilin oktyabrın 15-dək burada qalır və vilayət və qəza idarələrinin təftişi ilə məşğul olur. 1864-cü ildə M.F.Axundzadəni əvvəlki vəzifəsində qalmaq şərti ilə hərbi qulluğa keçirirlər. 1873-cü ildə isə ona polkovnik rütbəsi verirlər.

M.F.Axundzadə ömrünün axırına qədər bu vəzifələrdə çalışmış, əlavə olaraq “Rus coğrafiya cəmiyyətində”, “Arxeoqrafiya komissiya”sında və s. qurumlarda fəaliyyət göstərmişdir. M.F.Axundzadə geniş şəkildə elmi, ictimai və siyasi fəaliyyətdə olsa da, müntəzəm olaraq bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, ədəbiyyat tariximiz üçün müstəsna dərəcədə əhəmiyyəti ilə seçilən bədii irs nümunələri yaratmışdır. O, 1850-1855-ci illərdə yaratmış olduğu “Hekayəti Molla İbrahimxəlil kimyagər”, “Müsyö Jordan və Dərviş Məsdəli şah”, “Sərgüzəşti vəzir-xani-Lənkəran”, “Hekayəti xırs quldurbasan”, “Hacı Qara”, “Mürəfiə

vəkillərinin hekayəti” adlı altı komediyası nəinki Azərbaycanda, eləcə də Yaxın Şərq və İslam dünyasında yeni realist dramaturgiyanın bünövrəsini qoydu. O cümlədən, M.F.Axundzadənin “Aldanmış kəvakib”, “Kəmalüddövlə məktubları” və bir çox digər əsərləri ədəbiyyat tariximiz, ictimai və fəlsəfi fikrimiz üçün möhtəşəm nümunələr hesab olunur.

M.F.Axundzadənin yeni əlifba uğrunda apardığı mübarizə onun milli, ictimai-mədəni fəaliyyətində mühüm yerlərdən birini tutur. M. F. Axundzadə 1850-ci ildən başlayaraq hazırlamış olduğu əlifba layihəsini ömrünün sonuna qədər həyata keçirmək məqsədilə mübarizə meydanına atılsa da bu layihəni gərçəkləşdirə bilməmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, M.F.Axundzadə bu dövrdə əlifba islahatı ilə bağlı 3 layihə təqdim etmişdir. O, birinci layihədə ərəb əlifbası və qrafikası daxilində hərflərin birləşməsi yolu ilə nöqtələri tamamilə atmaq, yazılmayan saitləri əvəzləyərək biləcək hərflər düzəltmək planını irəli sürürdü. M.F.Axundzadə bu layihəni Peterburq, Paris, London, Berlin, İstanbul, Tehran, Təbriz kimi iri mədəniyyət mərkəzlərinə göndərmiş və bir çox yerlərdən müsbət rəy almışdır. Layihəni gərçəkləşdirmək üçün o, 1863-cü ildə İstanbul şəhərinə getmiş, dövlət başçısı Fuad paşanın göstərişi ilə təqdim olunan əlifba layihəsi müzakirəyə çıxarılmışdır. Lakin müsbət rəy əlvida da, yeni əlifbada hərflərin bir-birinə birləşməsi qaydalarının çap işində yaradacaq əngəllər səbəbindən onun tətbiqinə razılıq verilmir. M.F.Axundzadə İstanbuldan gəldikdən sonra ikinci əlifba layihəsi üzərində çalışır. O, ikinci əlifba layihəsində köhnə qrafikanı saxlamaqla hərflərin ayrı-ayrı yazılmasını, nöqtələrin isə tamamilə atılması planını irəli sürür. M.F.Axundzadə 3-cü dəfə isə latın əlifbası qrafikasına uyğun soldan sağa yazılan, bütün saitlərin yazılmasını və nöqtələrin atılmasını özündə ehtiva edən bir layihə ilə çıxış edir. Lakin M.F.Axundzadənin heç bir əlifba layihələri qəbul edilmir. Bu layihələr qəbul edilməsə də, böyük mütəfəkkir ömrünün sonuna qədər yeni əlifba uğrunda mübarizəsini davam etdirmişdir. M.F.Axundzadə 1878-ci ildə Tiflisdə vəfat etmişdir və vəsiyyətinə əsasən müəllimi Mirzə Şəfi Vazehin qəbri yanında dəfn olunmuşdur.

M.F.Axundzadə bədii yaradıcılığa şeirlə başlamışdır. Onun “Dövrədən şikayət”, “A.S. Puşkinin ölümü haqqında Şərq poeması” və bir neçə fars dilində yazılmış mənzum əsərlərindən başqa yazmış olduğu digər şeir nümunələri əlimizdə yoxdur. M.F.Axundzadənin bədii yaradıcılığa dəqiq olaraq hansı tarixdə başlaması bilinməsə də, “Dövrədən şikayət”in məzmunu əsasında bu tarixin 1830-1833-cü illərə aid olduğunu təxmin etmək mümkündür. Bu dövr yaradıcılığını o, “Səbuhi” təxəllüsü ilə qələmə almışdır.

M.F.Axundzadə mənzum əsərləri içərisində 1837-ci ildə yazdığı “A.S.Puşkinin ölümü haqqında Şərq poeması” daha çox papulyardır. Görkəmli rus şairi A.S. Puşkinin 1837-ci ildə dueldə ölümü əksər mütərəqqi insanlar kimi M.F.Axundzadəni də təsirləndirmiş və mütəfəkkir şair-dramaturq bu münasibətlə onun ölümünə belə bir mənzum əsər həsr etmişdir. Klassik şərq poeziyasının ənənələrinə uyğun olaraq təbiət təsvirləri ilə başlayan poema sonradan Puşkinin ölümündən doğan kədər motivləri ilə davam etdirilir. Əsərin dərinliklərinə hopdurulan matəm ruhu əsər boyu davam edir.

M.F.Axundzadə sözün həqiqi mənasında bu poema vasitəsilə poetik şəkildə görkəmli rus şairi A.S. Puşkinə yas saxlamağı bacarır. Müəllif yeri gəldikcə kədər daxilində A.S.Puşkinin ədəbiyyat, sənət mövqeyindən bəhs açır, bir şair olaraq Puşkinin digər sənətkarlardan üstünlüyünü diqqətə çatdırır:

Ah, o dəmlər, a dostum, Lomonosov deyirlər
Ülvi bir gözəlliklə yazıb inci şeirlər,

Şeiriyət dünyasını bəzəmişdisə də, lakin
Puşkinin quş xəyalı olmuş o yerdə sakin.
Əgər şeir mülkünü Derjavın tutmuşsa da
Puşkin cavan yaşında sahib olub bu ada
Dərin, dibsiz göylərdən hakim yaranmış ona
Ah, hələ Karamzinin o bilik badəsini
Onun ümmanlar kimi dərin ifadəsini
Puşkin almış əlindən, içib yetirmiş sona.

Göründüyü kimi, M.F.Axundzadə A.S. Puşkini rus ədəbiyyatının və ictimai fikrinin tanınmış nümayəndələri olan Lomonosov, Karamzin, Derjavindən üstün tutmuş, müqayisədə A.S.Puşkin dühasının böyüklüyünü ön plana çəkmişdir. Puşkinin ölümü ilə əlaqədar M.F.Axundzadədən başqa digər şairlər də şeirlər yazmışdır. Bu sırada M. Lermontov, F.T. Tütçev, Küxel Beker, Polejayev kimi rus şairləri daha çox diqqət çəkir. Lakin adları sadalanan şairlərin Puşkinin ölümünə həsr etdikləri şeirlər içərisində ən əhəmiyyətli M. Lermontovun 1837-ci ildə A.S. Puşkinin ölümünə həsr etdiyi “Şairin ölümünə” adlı şeir hesab edilir.

F.Axundzadənin yaradıcılığında şeir nümunələri kimi mənzum məktublارın özünəməxsus yeri var. M.F.Axundzadənin mənzum məktubları əsasən dövrün tanınmış şəxslərinə ünvanlanan şeir nümunələridir. Bu sırada Cəfərqulu xan Nəva və Q.B. Zakirə ünvanlanan mənzum məktublar üstünlük təşkil edir. Həmin şeirlərdə yeni əlifba islahatına qarşı çıxanların tənqidi, müharibə fəlakətləri, fırldaqçı din xadimlərinin ifşası və s. məsələlər əsas yerlərdən birini tutur.

KAYNAKLAR

- Quliyev E. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı, 2011
Quliyev E. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı, 2014

TEACHING RULES AND IMPORTANCE OF TURKISH AS A FOREIGN
LANGUAGE
TÜRK DİLİNİN XARİCİ DİL KİMİ TƏDRİS QAYDALARI VƏ ƏHƏMİYYƏTİ

Aynur Zahir Qızı Bədəlova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi
<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0002-9288-6218>

Xülasə

Ölkənin sosial həyatının dinamikası təhsil sistemində də dəyişikliklərə səbəb olur və istər-istəməz xarici dilləri öyrənmək ehtiyacı yaranır. Türk dilinin öyrənilməsinə gəlincə, onu öyrənmək istəyənlərin sayı isə illər ötdükcə arta-artı gedir. Çünki dil bilik verir, həm də fərd üçün cəmiyyətdə nüfuzlu mövqə tutmaq imkanı yaradır. Müasir dövrimüzdə bir və ya iki xarici dil biliklərinin olması ehtiyac sayılmaqla yanaşı, eyni zamanda gənclərin intellekt və təhsil səviyyəsinin göstəricisidir. Məqalədə türk dilinin əcnəbilərə tədris olunmasının yolları və türk dilinin qrammatikasının özünəməxsus xüsusiyyətləri əksini tapmışdır. Ümumiyyətlə, istənilən dilin mənimsənilməsinə onun qrammatikasını öyrənməklə başlanılır. Türk dilini öyrənmə aşmasında türk qrammatikasını bilmək vacib şərtidir. Türk dilinin tədrisi əsas dilin olduğu qruplarda ikinci dil proqramının bir hissəsi kimi aparılır. Əcnəbilərə türk dilini tədris edərkən türk qrammatikası, türk ədəbiyyatı, türk dili tarixi, türk dilinin leksikologiyasını tanımaq vacibdir. Türkcə oxuyan tələbəyə əcnəbi kimi türk qrammatikası mənimsədilməli, türk dilində dinləmək, oxumaq, danışmaq və tərcümə etmək öyrədilməlidir. Əcnəbi tələbələr türk dilinin fonetik xüsusiyyətlərinə yiyələnməli, dil və standart tələffüzünü mənimsəməli, türk dilində nitqi başa düşməlidirlər. Türk dilini öyrənərkən müəllimin qarşısında duran ən böyük vəzifə əcnəbi tələbələrə dili öyrənməyə cəlb etməkdir. Onları hər zaman motivasiya etmək, onlarla türk dilinin öyrənilməsinin nə üçün faydalı olduğunu göstərən səbəbləri aşılamaqla bir daha türk dilinin öyrənilməsinin onlar üçün çox əhəmiyyətli olduğunu vurğulamaq lazımdır.

Açar sözlər: türk dili, qrammatika, lüğət, hərf, bacarıq, nailiyyət

Abstract

The dynamics of the country social life also causes changes in the education system, and inevitably the need to learn foreign languages arises. As for learning the Turkish language, the number of people who want to learn it is increasing over the years. Because language gives knowledge, it also creates an opportunity for an individual to take an influential position in

society. In our modern era, the knowledge of one or two foreign languages is not only considered a necessity, but also an indicator of the level of intelligence and education of young people. In the article, the ways of teaching the Turkish language to foreigners and the unique features of the grammar of the Turkish language are reflected. In general, mastering any language begins with learning its grammar. Knowing Turkish grammar is an important condition in learning the Turkish language. The teaching of Turkish language is carried out as part of the second language program in the groups where the main language is. When teaching Turkish to foreigners, it is important to introduce Turkish grammar, Turkish literature, Turkish language history, and Turkish lexicology. A student studying Turkish must master Turkish grammar like a foreigner and be taught to listen, read, speak and translate in Turkish. Foreign students should master the phonetic features of the Turkish language, master the language and standard pronunciation, and understand speech in the Turkish language. The biggest task facing the teacher when learning the Turkish language is to attract foreign students to learn the language. It is necessary to motivate them all the time, to instill with them the reasons why learning the Turkish language is useful, and to emphasize once again that learning the Turkish language is very important for them.

Keywords: Turkish language, grammar, vocabulary, letter, skill, achievement

Giriş

Ölkənin sosial həyatının dinamikası təhsil sistemində də dəyişikliklərə səbəb olur və istər-istəməz xarici dilləri öyrənmək ehtiyacı yaranır. Türk dilinin öyrənilməsinə gəlincə, onu öyrənmək istəyənlərin sayı isə illər ötdükcə arta-artı gedir. Çünki dil bilik verir, həm də fərd üçün cəmiyyətdə nüfuzlu mövqe tutmaq imkanı yaradır. Müasir dövrimüzdə bir və ya iki xarici dil biliklərinin olması ehtiyac sayılmaqla yanaşı, eyni zamanda gənclərin intellekt və təhsil səviyyəsinin göstəricisidir. Şübhəsiz ki, türk dilinin tədrisi bir sıra xüsusiyyətlərə malikdir. Əcnəbilərin türk dilini rahatlıqla mənimsəməsi asan olmasa da onlar bu dili ikinci bir dil kimi öyrəndikləri üçün bir sıra bacarıqlara artıq malik olurlar. Bu, əvvəlcə ilk dili öyrənərkən onların əldə etdikləri linqvistik təcrübə ilə əlaqədardır. Əcnəbi tələbələr artıq formallaşmış ümumi akademik bacarıqları mənimsəmiş, məsələn, müqayisə etmək, təhlil etmək, öz fikrini sübut etmək, fərqləndirmək bacarığına malik olurlar. Dil hadisələrinə, nitqi planlaşdırmağa, söz birləşmələrini təxmin etmək qabiliyyətinə, tanımadığı sözlərin mənası ilə bağlı işarələr və kontekstləri ayırd etmək bacarıqlarını bilirlər. Əlbəttə ki, bütün bunlar ikinci xarici dilin mənimsənilməsi prosesinə müsbət təsir göstərir. Türk dilini əcnəbilərə öyrətməkdə ən məqsədəuyğun cəhətlərdən biri onlara müqayisə etmək bacarıqlarından istifadə etməyi aşılamaqdır. Onlar müstəqil olaraq hər iki dildə oxşarlıq və fərqləri tapmağı bacarmalıdır ki, öyrənmə prosesi daha mənalı və yaradıcı olsun. Ümumilikdə, əcnəbilərə sadə danışq dili ilə bərabər xüsusi adlar, coğrafi adlar, elmi terminlər və s. də öyrədilməlidir. Türk dili lüğətində 600 mindən çox söz olan zəngin, Türkiyə dövlətinin rəsmi dilidir. Mənbələrdə bildirilir: " *Türk dili Türkiyə, Şimali Kipr və Kiprin rəsmi dilidir. Bolqarıstan, Makedoniya, Almaniya və Orta Asiyanın bəzi bölgələrində də əhəmiyyətli sayda türk əhalisi yaşayır. Azərbaycan və türkmən dilinin də daxil olduğu türk dilləri qrupunda türk dili bunlardan ən çox yayılmışdır. Əsasən, türk mənşəli olmasına baxmayaraq, türk dilinin lüğətinə ərəb, fars, ingilis, fransız, yunan dillərindən də sözlər daxildir.*" [3].

Türk dilinin tədrisi əsas dilin olduğu qruplarda ikinci dil proqramının bir hissəsi kimi aparılır. Əcnəbilərə türk dilini tədris edərkən türk qrammatikası, türk ədəbiyyatı, türk dili tarixi, türk dilinin leksikologiyasını tanımaq vacibdir. Türkcə oxuyan tələbəyə əcnəbi kimi türk qrammatikası mənimsədilməli, türk dilində dinləmək, oxumaq, danışmaq və tərcümə etmək öyrədilməlidir. Əcnəbi tələbələr türk dilinin fonetik xüsusiyyətlərinə yiyələnməli, dil və standart tələffüzünü mənimsəməli, türk dilində nitqi başa düşməlidirlər. Qrammatik bazanın formalaşdırılması, Türkiyə dövlətinin reallıqları və ənənələri haqqında biliklərin formalaşdırılması, dil mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə tanışlıq, oxumaq və türk ədəbiyyatından anlayış çıxarmaq, türkcə yazmaq, türk dilində müəyyən mövzularda söhbət, dialoq qurmaq və tərcümə bacarıqlarını formalaşdırmaq türk dilini öyrənmək deməkdir. Bu dil biliklərini mənimsəyən hər bir əcnəbi türk dilində öz ana dili kimi danışmağı bacaracaqdır. Ümumiyyətlə, türk dilinin öyrədilməsi istiqamətində bir sıra islahatlar keçirmək lazımdır. İlk öncə dil dərslərləri təkcə leksik və qrammatik materiallarla zəngin olmalıdır eyni zamanda regional tədqiqatları da özündə birləşdirməlidir. Ölkədə debatlar, mahnı müsabiqələri, dəyirmi masalar, danışmalar təşkil etmək, sənədli və bədii filmlərə birgə baxmaq, musiqili konsertlər dinləmək, diplomatik korpusun nümayəndələri ilə görüşlər keçirmək lazımdır. Belə geniş diapazon tələbələrə nəinki leksik materialı mənimsəməyə, həm də öyrənilən dilin qrammatik əsaslarını tətbiq etməyi bacarmaq vərdişlərini aşılacaq. Türk dilində əsərləri mənimsəyərək klassikləri tanımaq, ədəbiyyat tarixi və dil tarixi haqqında sistemləşdirilmiş biliklər əldə etmək kimi böyük nailiyyətlərə yiyələnməyə səbəb olacaqdır.

Türk dilinin qrammatikasında bir sıra qaydalar var ki, dili öyrənmək üçün əcnəbilərə bu qaydalar müəllimlər tərəfindən əvvəlcədən aşılmalıdır:

1. Türk dilində iki sait və ya iki samit nadir hallarda bir-birini izləyir.
2. Müəyyən bir növdən olan saitlər eyni tipli saitləri davam etdirməlidir.
3. Müvafiq ismə şəkilçi əlavə edirsinizsə, şəkilçini sözdən ayırmaq üçün apostrofdan istifadə etməlisiniz.
4. Türk dilində subyekt + obyekt + fel gəlir
5. Üç fərqli hərf var: “n”; “y” və “s”. Bu hərflər iki saitin bir-birinin ardınca gəlməsinə mane olurlar.
6. Türk dilində “ə” hərf kimi yazıda olmasa da tələffüz zamanı səs kimi eşidilir

Türk dilində “ə” hərfinin qrammatikada işlənməsi barəsində “Türk dili” adlı dərsləkdə qeyd edilir: “E”; saitinin “e” və ya “ə” kimi tələffüzünün sabit bir qaydaya tabe olmaması, türk orfoepiyası ilə əlaqədar kitablarda qəti şəkildə müəyyənləşdirilməməsi həmin saitin səciyyəli olduğunu çatdırır” [2].

Türk dilinin öyrənilməsinə asan edən onun çox sistemli və ardıcıl olmasıdır. Yazı sistemi də fonetik normalara əsaslanmışdır. Yazılmış sözə baxıb onu asanlıqla tələffüz etmək olur. Ümumiyyətlə, istənilən dilin mənimsənilməsinə onun qrammatikasını öyrənməklə başlanılır. Türk dilinin öyrənilməsinə türk dilinin qrammatikasını mənimsəməklə başlamaq vacib şərtdir. Qrammatikanı effektiv öyrənmək üçün onu əzbərləməkdən qaçmaq lazımdır. Hər kəs öz ana dilini necə öyrənmişsə, söhbət zamanı doğma türkcə danışanları dinləməklə qrammatikanı öyrənmək daha asan qrammatikanı mənimsəmək imkanı yaradır. Qeyd etməliyik ki, dili öyrənmək üçün həmin dildə danışanları dinləməklə rəsmi qaydada türk dilini öyrənməmiş olsanız belə gündəlik söhbətlərdə istifadə etmək üçün qabaqcıl türk qrammatika qaydalarını mənimsəmiş olacaqsınız. Türk dilinin qrammatikasını öyrənmək əcnəbilər üçün darıxdırıcı və çətin olmamalıdır. Məhz buna görə də dünya səviyyəli, məşhur dilçilərimiz türk dilini

öyrənməkdən zövq almaq üçün bir sıra əyləncəli qrammatik tapşırıqlar hazırlayıblar. Bu qrammatik tapşırıqlar 7-8 dərəcə üzrə təşkil olunmalıdır ki, tələblər də dərəcələrin sayından sıxılmasınlar. Türk dili aqlütinativ bir dildir, ona görə də ayrı-ayrı yazılmış sözlərdən istifadə etmək əvəzinə sözlərə şəkilçilər əlavə edilir. Türk dilində sözləri cəmləndirmək üçün sözə ya -ler, ya da -lar şəkilçiləri əlavə edilir. Bu şəkilçilərdən hansının istifadə edilməsi isə sözün sonuncu saitindən asılıdır. Türk dilində 8 sait var: a, e, ı, i, o, ö, u, ü.

Türk dilində sifətin dərəcələrinin tədrisi zamanı da sadəcə olaraq sifətin əvvəlinə “daha” əlavə etməklə onu müqayisə, “ən” əlavə etməklə isə üstün edilə bilməsi əcnəbi tələbələr tərəfindən asan öyrənilir. Prof. Buludxan Xəlilov qeyd edir: *“Müasir türk dilində nitq hissələri əsas və köməkçi olmaqla iki qrupa ayrılır. Adlara məxsus olan hal, kəmiyyət və mənsubiyyət kateqoriyaları ümumi qrammatik kateqoriyalardır. Müasir türk dilində ismin 6 halı var”* [1].

Beləliklə, türk dilini öyrənərkən müəllimin qarşısında duran ən böyük vəzifə əcnəbi tələbələrə dili öyrənməyə cəlb etməkdir. Onları hər zaman motivasiya etmək, onlara qədim və zəngin mədəniyyətə malik Türkiyənin dövlət dilinin üstünlüklərini göstərməklə bir daha türk dilinin öyrənilməsinin onlar üçün çox əhəmiyyətli olduğunu vurğulamaq lazımdır.

Ədəbiyyat

1. Xəlilov B. (2013). Türkologiyaya giriş. Bakı: Bakı çap evi nəşriyyatı.
2. Rəsulov Ə., Rüstəmov R. (2007). Türk dili. Dərslük. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı.
3. <https://utalk.com/az/store/turkish>

**MIRZE FATALI AKHUNDZADE'S PROSE CREATIVITY
MİRZƏ FƏTƏLİ AXUNDZADƏNİN NƏSR YARADICILIĞI**

Prof. Dr. Elman Guliyev

Azərbaycan, Bakü Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti

Türkoloji merkezin Türk edebiyatı bölümünün başkanı

Orcid: 0000-0001-5413-9479

ÖZET

“Aldanmış Kəvakib” povesti Azərbaycan realist nəsrinin nümunəsi kimi M.F.Axundzadə yaradıcılığında əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Köhnə nəsrin tələb və ölçülərindən azad olunan bu əsərin mövzusu İran şahlıq rejiminin tənqidi ilə bağlıdır. “Aldanmış Kəvakib” yalnız despotizmin tənqid və ya ifşası ilə yekunlaşmır. M.F.Axundzadə bu əsərdə demokratik düşüncənin qələbəsi, xalq hakimiyyəti və s. məsələlərə də önəm verir. Yusif Sərrac obrazını da əsərə bu məqsədlə daxil edir. Yusif Sərrac xalq içərisindən çıxmış demokratik ruhlu bir insandır. Şah Abbasın yerinə taxta çıxan Yusif Sərrac hakimiyyətin ilk günlərində xalqın iradəsinə uyğun siyasət yürüdür. Şah Abbasın vəzirlərini hakimiyyətdən uzaqlaşdırır. Bir qismini saraydan qovdurur, digər qismini isə zindanlara atdırır. Bundan sonra xalqla yaxşı rəftar olunur. İnsanlara nahaqdan cəzası verilmir.

1865. ci ildə yazılmış “Kəmalüddövlə məktubları” fəlsəfi və ictimai-siyasi görüşlərin ifadəsi baxımdan M.F.Axundzadə yaradıcılığının möhtəşəm zirvəsidir. Müəllif İran şahzadəsi Cəlalüddövlə ilə Hindistan şahzadəsi Kəmallüddövlənin məktublaşmaları əsasında zülmün, işğalçılığın, zorakılığın, dini fanatizmin dövlət və cəmiyyətə vurduğu zərbəni, günahsız insanların əzab-əziyyətlərini tənqid hədəfinə çevirir.

Anahtar kelimələr: M.F.Axundzadə, povest, nəsr, fəlsəfi, yaradıcılıq

ABSTRACT

The story “The Deceived Kavakib” occupies an important place in the work of M.F. Akhundzadeh as an example of Azerbaijani realistic prose. The theme of this work, freed from the requirements and standards of old prose, is related to the criticism of the Iranian royal regime. “The Deceived Kavakib” does not end only with the criticism or exposure of despotism. In this work, M.F. Akhundzadeh also attaches importance to the victory of democratic thought, people's power, etc. issues. He also includes the image of Yusif Sarraj in the work for this purpose. Yusif Sarraj is a democratic-spirited person who came from among the people. Yusif Sarraj, who ascended to the throne in place of Shah Abbas, pursues a policy in accordance with

the will of the people in the first days of his rule. He removes Shah Abbas's ministers from power. He expels some of them from the palace and throws others into prison. After that, the people are treated well. People are not unjustly sentenced to death.

"Letters of Kamaluddawla", written in 1865, is the magnificent peak of M.F. Akhundzadeh's creativity in terms of the expression of philosophical and socio-political views. Based on the correspondence between the Iranian prince Jalaluddawla and the Indian prince Kamaluddawla, the author criticizes the blow inflicted on the state and society by oppression, occupation, violence, religious fanaticism, and the suffering of innocent people.

Keywords: M.F. Akhundzadeh, narrative, prose, philosophical, creativity

GİRİŞ

M.F.Axundzadə komediyaları kimi nəsr yaradıcılığı ilə də Azərbaycan ədəbiyyatda yeni mərhələnin əsasını qoymağa müvəffəq olmuşdur. O, ədəbiyyatımıza yeni mövzu, yeni ideya, yeni insan surətləri gətirərək A. Bakıxanovun “Kitabi-Əsgəriyyə” və İ. Qutqaşının “Rəşid bəy və Səadət xanım” hekayələrindən sonra yeni tipli Azərbaycan nəsrinin yaranmasında mühüm rol oynaya bilmişdi. Onun 1857-ci ildə yazmış olduğu “Aldanmış Kəvakib” povesti Azərbaycan realist nəsrinin nümunəsi kimi təkcə M.F.Axundzadə yaradıcılığında deyil, eyni zamanda yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatında da əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Köhnə nəsrin tələb və ölçülərindən azad olunan bu əsərin mövzusu İran şahlıq rejiminin tənqidi ilə bağlıdır. M.F.Axundzadə əsərdə I Şah Abbasla bağlı olan hadisələri İsgəndər bəy Münşinin “Tarixi-ələm-araye-Abbasi” kitabından götürmüş və əsərin süjetini həmin əhvalatlar üzərində qurmuşdur. Povestdə əvvəlcə Şah Abbasın və onun vəzirlərinin əhvalatları yer alır. Əhvalat bundan ibarətdir ki, münəccim Mövlana Cəlaləddin Məhəmməd Yəzdi göydə Mərrix ilə Əqrəbin bir-birinə yaxınlaşacağını və bundan hökmdara, eyni zamanda səltənətə böyük zərər yetiriləcəyini Şah Abbasa xəbər verir. Gözlənilən fəlakətlərdən qurtarmaq üçün hakimiyyətin üç günlüyə cəzaya layiq bir şəxsə verilməsi təklif olunur. Bu xüsusda çöp atılır. Çöp Yusif Sərraca düşür. Onu şah taxtına əyləşdirirlər. Üç gündən sonra Yusif Sərracın evində axtarış apararkən evindən şərab tapıldığı üçün onu edam edirlər. Şah Abbas yenidən şah taxtına əyləşir. M.F.Axundzadə “Aldanmış kəvakib”dəki bu əhvalatı tarixdən götürsə də, povestin süjetini bunun üzərində qursa da məqsədi orijinal və özünəməxsus yanaşma etməklə mövcud Şərq despotizmini ifşa etmək olmuşdur. Əsərdə Şah Abbas amansız və qəddar bir hökmdar kimi təqdim olunur. M.F.Axundzadə Şərq despotizminə məxsus bütün eybəcərlikləri onun simasında cəmləşdirməyə müvəffəq olur. Onun ideali hakimiyyətdə qalmaqdır. Hakimiyyətdə qalmaq üçün o kürreyi-ərzi qılıncdan keçirməyə belə hazırdır. Hakimiyyətdə qalmaq naminə hətta öz övladlarını öldürməkdən və şikəst etməkdən çəkinmir. M.F.Axundzadə bu barədə əsərdə belə yazır: “Şah Abbas cəbarlığının ədna əlaməti bu idi ki, bir oğlunu öldürdü, ikincisinin dəxi gözünü çıxartdı. Dəxi oğlu yox idi, nəvəsi ona varis oldu”.

M.F.Axundzadə “Aldanmış Kəvakib” əsərində despotizmin ifşasını Şah Abbasın ətrafında toplanan və xalqı düşünməyən hakimiyyət nümayəndələrinin timsalında daha da qabardır. M.F.Axundzadə Mirzə Möhsünü, müstovfi Mirzə Yəhyanı, sərdar Zaman xanı, mollabaşı Axund Səmədi, münəccimbaşı Mirzə Səməndəri və Mövlana Cəmaləddini savadsızlığın, rüşvətxorluğun, rəzilliyin- bir sözlə bütün eybəcərliyin tipik nümayəndələri kimi təqdim edir. Müəllif onların xalqa zidd əməllərini özlərinin söylədikləri sözlər vasitəsi ilə oxucuya çatdırır. Məsələn, sərdar Zaman xanın düşmən hücumlarının qarşısını almaq üçün müdafiəni təşkil etmək əvəzinə, düşmənin əlinə keçməsin deyə kəndləri, yolları, körpüləri

dağıtdırması, buğda zəmilərini yandırdırması ilə, Axund Səmədin İranda şiəliyi yaymaq üçün sünnlərə qarşı bəd rəftarların edilməsində hünər göstərməsilə, vəzir Mirzə Möhsünün bir cür və müstofvi Mirzə Yəhyanın isə başqa cür əməlləri ilə fəxr etmələri onların oxucu nifrətinin birbaşa hədəfinə tuş gəlməsini təmin edir. M.F.Axundzadə Şah Abbasın ləyaqətsiz vəzirlərinin, din xadimlərinin, münəccimlərinin eyiblərini sadalamaqla onların despota haqq qazandıran əməllərini göz önündə canlandırır və kəskin tənqid atəşinə tutur.

“Aldanmış Kəvakib” yalnız despotizmin tənqid və ya ifşası ilə yekunlaşmır. M.F.Axundzadə bu əsərdə demokratik düşüncənin qələbəsi, xalq hakimiyyəti və s. məsələlərə də önəm verir. Yusif Sərrac obrazını da əsərə bu məqsədlə daxil edir. Yusif Sərrac xalq içərisindən çıxmış demokratik ruhlu bir insandır. Şah Abbasın yerinə taxta çıxan Yusif Sərrac hakimiyyətin ilk günlərində xalqın iradəsinə uyğun siyasət yürüdür. Şah Abbasın vəzirlərini hakimiyyətdən uzaqlaşdırır. Bir qismini saraydan qovdurur, digər qismini isə zindanlara atdırır. Bundan sonra xalqla yaxşı rəftar olunur. İnsanlara nahaqdan can cəzası verilmir. Əhli-Qəzvin qala qapısında bir daha asılmış insan bədənləri görmür. Yusif Sərrac bütün bunlara siyasi islahatlar sayəsində nail olur. M.F.Axundzadə “Aldanmış-Kəvakib” əsərində şah mütləqiyyətinin xalq hakimiyyəti ilə əvəzlənməsi ideyası ilə çıxış edir.

1865-ci ildə yazılmış “Kəmalüddövlə məktubları” fəlsəfi və ictimai-siyasi görüşlərin ifadəsi baxımdan M.F.Axundzadə yaradıcılığının möhtəşəm zirvəsidir. Müəllif İran şahzadəsi Cəlalüddövlə ilə Hindistan şahzadəsi Kəmallüddövlənin məktublaşmaları əsasında zülmün, işğalçılığın, zorakılığın, dini fanatizmin dövlət və cəmiyyətə vurduğu zərbəni, günahsız insanların əzab-əziyyətlərini tənqid hədəfinə çevirir.

M.F.Axundzadə 1866-cı ildə “Kəmalüddövlə məktubları”nı dostu Mirzə Yusif xanla fars dilinə tərcümə etmişdir. 1874-cü ildə isə Adolf Berjenin köməyi ilə bu əsər rus dilinə tərcümə edilir. Əsərin müəyyən qismi ilk dəfə 1924-cü ildə Bakıda dərc olunmuşdur.

Bədii-fəlsəfi traktat olan “Kəmalüddövlə məktubları”nın yazılma səbəbi haqqında M.F.Axundzadə belə yazır: “... Asiya xalqlarını qəflət və nadanlıq yuxusundan oyandırmaq, İslamda protestanizmin lüzumunu sübut etmək məqsədi ilə “Kəmalüddövlə məktubları”nı yazdım”.

XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi M.F.Axundzadənin ədəbi və fəlsəfi irsi təkcə milli-bədii-estetik düşüncəmizin deyil, həm də milli məfkurəmizin inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır.

KAYNAKLAR

1. Quliyev E. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı, 2011
2. Quliyev E. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı, 2014

WAYS OF ORGANIZING WORK ON CREATIVE TASKS IN PRIMARY
EDUCATION CLASSES
İLKÖĞRETİM SINIFLARINDA YARATICI GÖREVLER ÜZERİNDE ÇALIŞMA
DÜZENLEME BİÇİMLERİ

Aynur Zahir Qızı Bədəlova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0002-9288-6218>

Özet

Yaratıcı görevler üzerinde çalışmak esas olarak yeni fikirlerin, kavramların ve çözümlerin geliştirilmesini gerektiren faaliyetleri ifade eder. Bu tür çalışmalar ilköğretimde yaratıcı düşünme yeteneğini kullanmayı ve sorunları yeni yaklaşımlarla çözmeyi amaçlamaktadır. Yaratıcı görevler üzerinde çalışırken asıl amaç alışılmadık çözümler bulmak ve mevcut bilgileri farklı şekillerde kullanmaktır. Bu tür çalışmalar çeşitli alanlarda uygulanabilir. İlköğretim sınıflarındaki yaratıcı görevler, öğrencileri eğitim vermek, düşünme becerilerini geliştirmek ve çeşitli konulardaki bilgilerini güçlendirmek açısından oldukça önemlidir. Bu araştırmalar öğrencilere teorik bilgilerin yanı sıra yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirecektir. İlköğretim sınıflarında yaratıcı görevler üzerinde çalışmanın organizasyonu farklı şekillerde yapılabilir. Öğrencilerin düşünme ve yaratıcılıklarını geliştirmeyi, derse olan ilgilerini arttırmayı amaçlamaktadır. Buraya farklı eğitim yöntemlerini kullanmak, yani öğrencilerin farklı düşünme biçimlerini ve becerilerini geliştirecek yaratıcı görevleri farklı yaklaşımlarla tasarlanmak dahildir. Yaratıcı görevlerin temel amacı öğrencilere yalnızca hazır bilgi almayı değil aynı zamanda bu bilgiyi nasıl uygulayacaklarını da öğretmektir. Öğrencilere sorular sorularak ve onları bir konuya farklı yaklaşımlar bulmaya teşvik ederek bağımsız düşünme becerileri geliştirilebilir. Yaratıcı görevler, ilköğretim sınıflarındaki öğrencilerin öğrenme sürecini daha eğlenceli ve ilgi çekici hale getirir. Bu yaklaşım analitik becerilerini güçlendirir, özgüvenlerini artırır ve eğitim hayatına karşı daha olumlu bir tutum oluşturur. Yaratıcı görevler, öğrencilerin hayal gücünü genişletir ve yaratıcı yeteneklerinin gelişmesinde büyük etkiye sahiptir. Aynı zamanda çocukların kendini ifade etme ve sosyalleşme becerilerini de geliştirir.

Anahtar Kelimeler: yaratıcı görev, öğrenci, amaç, konu, fikir

Abstract

Working on creative tasks basically refers to activities that require the development of new ideas, concepts and solutions. Such studies aim to use the ability of creative thinking in primary education and to solve problems with new approaches. When working on creative tasks, the main goal is to find unusual solutions and use existing information in different ways. Such studies can be applied in various fields. Creative tasks in primary school classes are very important in terms of educating students, developing their thinking skills and strengthening their knowledge in various subjects. These exercises will improve students' theoretical

knowledge as well as creative thinking skills. The organization of work on creative tasks in primary education classes can be done in different ways. It aims to improve students' thinking and creativity and increase their interest in the lesson. This includes using different educational methods, that is, designing creative tasks that will develop students' different ways of thinking and skills with different approaches. The main purpose of creative tasks is to teach students not only to acquire ready-made knowledge, but also how to apply this knowledge. Independent thinking skills can be developed by asking students questions and encouraging them to find different approaches to a topic. Creative tasks make the learning process of primary school students more fun and interesting. This approach strengthens analytical skills, increases self-confidence and creates a more positive attitude towards educational life. Creative tasks expand the imagination of students and have a great impact on the development of their creative abilities. It also improves children's self-expression and socialization skills.

Keywords: creative task, student, purpose, subject, idea

THE IMPORTANCE OF HUMANIST EDUCATION FOR PRIMARY
SCHOOL STUDENTS

İBTİDAİ SİNİF ŞAĞIRDLƏRİNİN HUMANİZM TƏRBİYƏSİNİN
ƏHƏMİYYƏTİ

Fidan Samiq qızı Şərifzadə

ADPU-nun İbtidai təhsilin pedaqogikası kafedrasının müəllimi

orcid id: 0000-0003-0189-319X

Açar sözlər: humanizm tərbiyəsi, sinifdən xaric tədbirlər, sinifdən xaric iş, şagird, təlim prosesi, humanist yanaşma

Key words: humanistic education, extracurricular activities, extracurricular work, student, learning process, humanistic approach

Humanizm insanın təbiətində, fitrətində bəşər övladının yarandığı ilk gündən mövcud olan müqəddəs hisslərdən biridir. Bu, nəcib bir xeyirxahlıq duyğusudur. İnsanları xeyirxahlığa, bir-birini sevməyə, bir-birinə yaxşılıq etməyə, hörmət, iltifat, etimad və ehtiram göstərməyə sövq edir. Çox təəssüf ki, bəşər övladının təbiətində, fitrətində xeyirlə yanaşı şər də mövcuddur. Xeyir onu yaxşı əməllərə sövq etdiyi kimi, şər də bədxahlığa, zülmkarlığa, qəddarlığa, mənfəətpərəstliyə, şöhrətpərəstliyə, vəzifəpərəstliyə, sərvət və mal-mülk hərisliyinə, rəhmsizliyə və s. təşviq edir. Bu cür qeyri-insani fikir, istək və duyğulara malik insan tədrisən öz insanpərvərlik hisslərini itirir, öz həmcinslərinin dostu, xeyirxahı, köməkçisi olmaqdan əvvəl, onun düşməninə çevrilir. Fərsət olduqca onu əzir, zülm edir, hüququnu əlindən alır, haqqını tapdalayır, istismar edir, köləyə və buyruqçuya çevirir. İctimai gerçəklikdə bu cür fəsadlar artdıqca qeyri-insani münasibətlər formalaşır, ədalətsiz bir cəmiyyət yaranır, istismar və zülmün təməli qoyulur, insanlıq itir, toplum zülm və məşəqqətə düşür. Belə bir hal nəticədə mütərəqqi baxışlara, cəmiyyətin inkişafına, onun hərtərəfli mənaada yüksəlişinə böyük zərbə vurur. Cəmiyyətdəki insani hissləri öldürür, hər cür tərəqqinin qarşısını alır.

Bu səbəbdən də ibtidai sinif şagirdlərində humanizm hisslərinin aşılınması zəruri və vacibdir. Humanist yanaşma nəticəsində şagirdlər milli-mənəvi dəyərlərlə tanış olur, sosiallaşır, həyata baxışı dəyişir, yaradıcı qabiliyyətləri inkişaf edir. Bu zaman əsas məsələ şagirdin fəallığıdır. Müəllimlər şagirdləri fəallaşdırmaq üçün ona mənəvi və pedaqoji dəstək göstərməlidir. Şagirdə göstərilən pedaqoji dəstək humanist xarakter daşmalı, yəni, uşağa hörmət və məhəbbət hissi aşılmalıdır. İbtidai sinifdə humanizm tərbiyəsi şagirdin əxlaqi-mənəvi inkişafına, sağlamlığının qorunmasına, hisslərinin inkişafına kömək etməlidir.

Cəmiyyətin xarakteri, onun maddi əsası insanlar arasında qarşılıqlı hörmət, dostluq, bir-birinə kömək və yardım, humanist insanın tərbiyəsi üçün şərait yaradır. Bu zaman insan qarşılıqlı münasibətləri anlayır, bu və ya digər şəxsin hərəkət və davranışını izləyir, hadisələrə öz münasibətini bildirir. Deməli, başqa mənəvi keyfiyyətlər kimi humanizm də insanların bir-

birinə olan münasibətləri prosesində yaranır. Mənəvi tərbiyə ictimai normalara müvafiq olan əxlaqi anlayışlar, fikirlər, hiss və inamlar, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması kimi vəzifələri həll edir.

İnsanların insanpərvərlik istəyi hələ ibtidai icma quruluşunda meydana gəlmişdir. Bu quruluşdakı şəraitdə insan tədricən təbiətə, başqa insanlara, özünün özünə qarşı münasibətini dərk etmişdir. Elə həmin dövrdən də insani münasibətlər meydana gəlməyə başlamışdır.

Böyüməkdə olan nəslin əxlaq tərbiyəsinin əsasında həm cəmiyyətin inkişafı prosesində yaranmış ümumbəşəri dəyərlər, heç zaman köhnəlməyən əxlaq normaları (doğruluq, ədalətlik, borc, məsuliyyət, namus, vicdan, ləyaqət, humanizm, əməksevərlik, böyüklərə hörmət və s.), həm də müasir inkişaf mərhələsindəki yeni prinsip və normalar durur.

İnsana hörmət, onun gücünə və imkanlarına inam, qədim xalqların mədəni irsinə maraq intibah dövrünün humanistlərinin baxışlarında öz əksini tapmışdır.

Cəmiyyətin müasir inkişafı ilə əlaqədar yaranan əxlaqi keyfiyyətlər arasında dövlətə, hakimiyyət orqanlarına, dövlətçilik simvollarına, qanunlarına, Konstitusiyaya hörmət, əməyə düzgün və vicdanlı münasibət, vətənpərvərlik, intizamlılıq, vətəndaşlıq borcu, özünə qarşı tələbkarlıq, ətrafda və ölkədə baş verən hadisələrə qarşı laqeyd olmamaq, sosial fəallıq, mərhəmətlik kimi sifətləri göstərmək olar.

Sivil cəmiyyətlər inkişaf etdikcə ayrı-ayrı xalqlarda humanizm ideyalarına təşviq, onu təbliğ meyli artdığı kimi, bu ideyaların tarixini, keçdiyi inkişaf yolunu, ayrı-ayrı çalarlarını, cəmiyyət, dövlət və xalq üçün dəyərini, səmərəsini elmi şəkildə öyrənmək, tədqiq etmək marağı da güclənmişdir. Bu həm cəmiyyətin, xalqın öz keçmiş mədəni-mənəvi irsini, onun tarixini, təzahür xüsusiyyətlərini anlamaq, həm də həmin təcrübədən çıxış edərək onu həyata tətbiq etmək, daha məqsədəuyğun gələcək qurmaq üçün lazım idi. Demək olar ki, az-çox sivilizasiyaya malik əksər xalqlar özlərinin humanist ideyalarının tarixini bu və ya digər dərəcədə araşdırıb üzə çıxarmağa, indiki və gələcək nəslə çatdırmağa təşəbbüs göstərmişlər. İbtidai sinif şagirdlərində humanizm tərbiyəsinin tətbiqi dərslərin təşkili və müəllim-şagird münasibətlərinin formalaşması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Təlim prosesində humanizm tərbiyəsinin formalaşdırılması üçün aşağıdakı metodlar səmərəlidir: **1) Aktiv dinləmə və dialoqların qurulması.** Müəllimlər şagirdlərə diqqət və hörmətlə yanaşmalı, onların fikirlərini dinləməli və mövzu ilə bağlı suallarını cavablandırmağa çalışmalıdırlar. **2) Kooperativ öyrənmə üsulları.** Qrup işləri və birgə fəaliyyətlər vasitəsilə uşaqlar bir-birilərinə dəstək olmağı öyrənirlər. **3) Dəyərlərə əsaslanan tədris.** Dərslərdə əxlaqi və mənəvi dəyərlərə əsaslanan mətnlər və hekayələr istifadə edilə bilər. **4) Kreativ fəaliyyətlər və özünü ifadə.** Uşaqların yaradıcılıq potensialını inkişaf etdirmək və öz fikirlərini ifadə etmək üçün imkan yaradılmalıdır.

Azərbaycanın dövlətçilik tarixindən bəhs edən tədbirlər şagirdlərə vətənimiz, onun sərhədləri, tarixi, dünəni və bu günü barəsində kifayət qədər məlumat verir.

Humanizm tərbiyəsi ibtidai sinif şagirdlərinin şəxsiyyətlərinin harmonik inkişafını təmin edir. Bu yanaşma sayəsində uşaqlar daha empatik, hörmətçil və dəyərli bir şəxsiyyət olaraq yetişir, eyni zamanda sosial mühitdə uğurlu fəaliyyət göstərə bilirlər. Bunun üçün təlim prosesinin imkanlarından geniş istifadə edilməlidir.

Təlim prosesində formalaşdırılan humanist keyfiyyətlər sinifdən xaric tədbirlər prosesində bir qədər də möhkəmləndirilməli və təkmilləşdirilməlidir. Sinifdən xaric tədbirlərdə uşaqlar sosial işlərə cəlb olunur, birgə yaşayış qaydalarını və humanist davranış normalarını mənimsəyirlər. Müşahidələr göstərir ki,

şagirdlərin humanizm tərbiyəsində sinifdən xaric oxunun mühüm əhəmiyyəti vardır. Uşaqlar oxuduqları kitabların qəhrəmanlarına bənzəməyə çalışır, onlar kimi qayğıkeş və xeyirxah, doğruçu olmağa təşəbbüs göstərirlər.

Şagirdlərin humanist tərbiyəsi cəmiyyətin sosial, mənəvi və mədəni inkişafında mühüm rol oynayır. Bu əhəmiyyət aşağıdakı aspektlərdə özünü göstərir:

1. Humanist tərbiyə şagirdlərdə insanlara hörmət, ədalət, empatiya və tolerantlıq kimi dəyərləri formalaşdırır. Bu, onların həm fərdi, həm də ictimai həyatlarında daha sağlam münasibətlər qurmasına kömək edir.
2. Humanist tərbiyə yalnız bilik və bacarıqların deyil, həm də emosional və sosial bacarıqların inkişafını təmin edir. Bu, şagirdlərin özlərini dərk etmələrinə və cəmiyyətə uyğunlaşmalarına şərait yaradır.
3. Humanist yanaşma şagirdləri narazılıqları sülh yolu ilə həll etməyə təşviq edir. Bu, məktəb mühitində sağlam münasibətlərin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır.
4. Humanist dəyərlər şagirdləri birgə çalışmaya, başqalarının fikirlərinə hörmət etməyə və əməkdaşlığa sövq edir. Bu, onların komandada işləmək bacarığını artırır.
5. Humanist tərbiyə şagirdlərdə ətraf mühitə, cəmiyyətə və gələcək nəsillərə qarşı məsuliyyət hissini inkişaf etdirir. Bu, onların cəmiyyətin rifahına töhfə verən və aktiv vətəndaşlar kimi yetişməsinə şərait yaradır.
6. Humanist yanaşma ilə tərbiyə olunan şagirdlər özlərini məktəb mühitində daha rahat və təhlükəsiz hiss edir, bu da onların təlim motivasiyasını artırır və psixoloji dayanıqlığını təmin edir.

Bu dəyərlər, yalnız şagirdlərin fərdi inkişafını deyil, eyni zamanda cəmiyyətin ümumi rifahını və gələcəyini də təmin edir. Humanist tərbiyə müasir təhsil sistemində əsas prioritetlərdən biri olmalıdır.

The humanist education of students plays a significant role in the social, moral, and cultural development of society. This importance manifests itself in the following aspects:

1. Humanist education instills values such as respect for others, justice, empathy, and tolerance in students.
2. It ensures the development of not only knowledge and skills but also emotional and social competencies.
3. The humanist approach plays a crucial role in forming healthy relationships within the school environment.
4. Humanist values encourage students to respect others' opinions and promote collaboration.
5. It fosters a sense of responsibility towards the environment, society, and future generations in students.
6. Through the humanist approach, students feel more comfortable and secure in the school environment.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan Respublikasının Təhsil haqqında Qanunu. Bakı 2009, 42 s.

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil sahəsində İslahat proqramı. Bakı, Şərq, 2001. 45 s.
2. Azərbaycan dastanları. II cild/ Bakı. Maarif, 1966, 340 s.
3. Abbasov A., H.Əlizadə. Pedaqogika. Bakı, 2000, 256 s.
4. Abbasov A.N. Pedaqogika. Bakı: Mütərcim, 2010, 341 s.
5. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikas. Bakı: Mütərcim, 2016, 320 s.
6. Ağayev Ə., Y.Talıbov və b. Pedaqogika. Adiloğlu. 2006
7. Ağayev Ə.Ə; Həsənov A.M. Pedaqogika, Bakı: 2007, 478 s.
8. Ağayev M.H. Kiçik yaşlı məktəblilərin mənəvi tərbiyəsi. Bakı: ADPU-nun mətbəəsi, 2006, 211 s.
9. Ağayev M.H. Pedaqoji fikir tarixində tərbiyə və təhsil, Bakı: 2011, 178 s.
10. Allahverdiyeva F.M Kiçik yaşlı məktəblilərin mənəvi tərbiyəsində məktəb və ailənin əlbir işi: Ped.elm.nam....dis.avtoref. Bakı: 2004, 36 s.

SOUTH AZERBAIJAN POETRY OF 1944-1945

Sakibə İsmayıl Qızı Ələsgərova

**Filologiya Üzrə Fəlsəfə Doktoru, osent, Əməkdar Müəllim Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universiteti**

Xülasə

Məqalədə Böyük Vətən müharibəsi illərində Cənubi və Şimali Azərbaycan ədəbi əlaqələri təhlilə cəlb olunmuşdur. Bu hərəkata qoşulan vətənpərvər şairlər idi. Onları bir amal, bir məqsəd birləşdirirdi. Əsərlərində azadlıq, istiqlal motivləri üstünlük təşkil edirdi. Ürək sözlərini ana dilində qələmə alan bu şairlər xöşbəxt görünürdü. İlk dəfə cənublu bacı, qardaşlarımızın dili, qələmi azad idi. Bəşəri ideyalar onları ağışuna almışdı. Əsərlərini Sovet Azərbaycanında nəşr olunan mətbu orqanlara göndərirdilər. Şər qüvvələr üzərində qələbənin poetik tərənnümü onlara yaradıcılıq gücü verirdi. Bu hissələrini cənublu qardaşları ilə bölüşən yazarlar bir növ mənəvi sakitlik tapırdı.

Xalqın ürək çırpıntılarını, arzu və əməllərini tərənnüm edən bu şairlər çox gözəl anlayırdılar ki, vətənsiz yaşanmaz. Tapdanmış torpaqda şəhidlərin, uluların ruhu didərgindir. Yazılan bədii nümunələr də Azəri xalqının ucalan səsi, onların diləkləri və ürək çırpıntılarıdır. Onlar vətəni, onun kədərini duyan, hiss edən insanlardır. Şeirələrin məzmun gözəlliyinə diqqət yetirən hər kəs onu da bilməlidir ki, burada təsvir olunan hər şey həyat həqiqətlərinə əsaslanıb. Xalqı birliyə, sədaqətə, azadlığa çağıran bu şəxslər cəmiyyətin taleyini uzaqgörənliklə dərk edirdilər. Cənubi Azərbaycan xalqının fədakarlığı, çalışqanlığı, daxili və mənəvi zənginliyi, zirəkliyi onlarda azadlıq və istiqlaliyyətə olan inamı artırdı.

Açar sözlər: Cənub, poeziya, Böyük Vətən müharibəsi, Şimali Azərbaycan mətbuatı.

Summary

The article analyzes the literary relations between South and North Azerbaijan during the Great Patriotic War. They were patriotic poets who joined this movement. They were united one goal, one purpose. The motives of freedom and independence prevailed in his works. These poets, who wrote the words of their hearts in their native language, looked happy. For the first time, our southern sister and brothers' language and pen were free. Human ideas embraced them. His works were sent to the press published in Soviet Azerbaijan. The poetic hymn of victory over the forces of evil gave them creative power. The writers who shared these feelings with their southern brethren found a spiritual peace.

These poets, who sang the heartbeats, desires and deeds of the people, understood very well that one cannot live without a homeland. The souls of martyrs and great people are exiled in the trampled land. The written artistic examples are also the soaring voice of the Azeri people, their wishes and heartbeats. They are people who hear and feel their homeland and its sorrow. Anyone who pays attention to the beauty of the content of the poems should also know that everything described here is based on the realities of life. These individuals, who called on the people to unity, loyalty and freedom, understood the fate of society with foresight. The

selflessness, diligence, inner and spiritual richness and intelligence of the people of South Azerbaijan increased their faith in freedom and independence.

Keywords: South, poetry, Great Patriotic War, North Azerbaijan press.

SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE

Gunel Shefiyeva Elkhan

English language teacher of Foreign Languages Center of ASPU

Orcid id: 0000-0001-5105-2749

SUMMARY

Sociolinguistic competence refers to the ability to use language that is appropriate to social contexts. Sociolinguistic competence is also known as sociocultural competence. It refers to culture-specific contexts that include the norms, values, beliefs, and behavioural patterns of a culture. It could be measured through oral (role-play of speech acts), multiple choice (speech-act-level 'select the appropriate utterance' exercise), and written composition (formal request letter and informal note). For example, thanking a friend in a formal speech is different from how it is done over a meal.

Sociolinguistic competence also refers to the ability to select topics that are appropriate for a communicative event. For example, expressing strong views about politics and religion over dinner is generally avoided. This rule is also moderated depending on the relationship between the guest and the host. If politics and religion are their favourite topics and if they know each other very well, these topics might well be appropriate.

Instructional materials should reflect how English is used in both international and local contexts. Situations that reflect international communication should be those that learners are likely to encounter, which include asking for directions during an overseas holiday and introducing oneself at a university exchange programme. A local context example would be giving directions to tourists.

It is important for learners to think critically about the notion of politeness. As politeness differs across culture and social contexts, it is important to give others the benefit of the doubt. For example, if a person asks you your age, it is worth considering that such a question might be acceptable or even desirable in his or her culture.

It is a useful way to help learners become analysts themselves. For example, teachers can play a video clip of a dinner conversation and have learners compare the interaction, such as choice of topic and turn taking, with what they are familiar with. Such a clip should be used as a prompt to promote critical reflection rather than as a stereotype of a particular culture.

There are three factors that determine the language behavior of a community. The first factor, attitudes to language choice, denotes that social norms of language choice vary from different situations and from different communities such as social acceptance, public communication, private knowledge, and language loyalty. The second factor, varietal distribution, simply means that speech differences increase as the geographical distance increases due to large gaps in communication. The third factor, verbal repertoire, a concept used to analyze the relationship between a particular language and the socioeconomic complexity of the community. The existence of social norms in a particular community limits the freedom of intercommunication so as to preserve the native language. On the other hand, social change causes the breakdown of social norms

which results to breakdown of language barriers between varieties. Nowadays, urbanization and globalization contribute to the gradual transition of languages. Sociolinguistic competence can be found in a variety of contexts, including multilingual, monolingual, and migrant communities.

Key words: Sociolinguistic competence, social contexts, social norms.

İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ FEİLLƏRİN ZAMAN KATEQORİYASININ AŞILANMASI YOLLARI

Məmmədova Könül Ələddin qızı

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent ADPU-nun Azərbaycan dili və onun tədrisi
texnologiyası kafedrası <https://orcid.org/0000-0001-8664-4912>

Açar sözlər: zaman anlayışı, mövzunun qrammatik izahı, keçmiş zaman, indiki zaman və gələcək zaman

Zaman anlayışı obyektiv və qrammatik zaman olmaqla iki yerə ayrılır. Obyektiv zaman fəlsəfə elminin tədqiqat obyektinə daxildir. Qrammatik zaman isə dilçilikdə öyrənilir. Müəyyən bir iş, hərəkət və hadisə zamanla əlaqədar olur; yəni işin icra olunub-olunmaması müəyyən zamanla bağlı olaraq göstərilir. Zaman anlayışı bəzən feillə əlaqələndirilir. Buna görə də feillə məxsus kateqoriyalardan biri zaman kateqoriyası hesab olunur.

Müasir Azərbaycan dilində feilin zamanlarının sayı haqqında müxtəlif fikirlər olsa da, dilimizdə feilin üç zamanı məqbul sayılır: *keçmiş zaman, indiki zaman və gələcək zaman*.

Zaman anlayışı uşaqlarda məktəbəqədər dövrdə yaranmış olsa da, tam formalaşmış və bəzən biz onların nitqində *sırağagün, dünən, bu gün, sabah, birigün* sözlərinin düzgün işlədilməsinə şahid oluruq. Sözlər düzgün yerində işlədilsə belə artıq III-IV siniflərdə qrammatik cəhətdən natamamlıq, səhvlilik yaranır, yəni şəxs sonluqları, zaman şəkilçiləri düzgün işlədilmir. Məsələn: *Mən sabah getmişdim (gedəcəm), Qardaşım bunu mənə sabah almışdı (dünən, sırağagün)* və s. Ona görə də II sinifdə zaman anlayışını məhz onlara tanış olan vaxt anlayışı ilə - *nə edir?* (indi, bu gün), *nə etdi?* (dünən, sırağagün, keçən ay, keçən il), *nə edəcək?* (sabah, birigün, gələcək ay, gələcək il) başa salmaq lazımdır.

Mövzunun qrammatik izahı isə belə kimi verilir: Kəsir, asır sözləri hərəkətin **indi** davam etdiyini bildirir. Belə sözlər nə edir? Sualına cavab olur. Kəsdi, asdı sözləri isə hərəkətin bitdiyini bildirir. Belə sözlər nə etdi? sualına cavab verir. Dərəcə, yağacaq sözləri hərəkətin gələcəkdə görülcəyini bildirir. Belə sözlər nə edəcək? nə olacaq? suallarından birinə cavab verir.

Şagirdlərin nitqində zaman anlayışları ilə bağlı səhvləri düzəltmək məqsədilə aşağıdakı tapşırıq nümunələrindən istifadə etmək olar:

Dilimizdə keçmiş zamanı iki cür ifadə etmək olar. İşin keçmişdəki icrası haqqında ya bilavasitə, ya da bilavasitə xəbər vermək olar, yəni II və III şəxs tərəfindən işin keçmişdəki icrası haqqında xəbər verən ya özünün bilavasitə şahidliyini, ya da həmin işin icrasını başqasından eşitdiyini və işin onsuz icra olunduğunu bildirir. Buna əsasən Azərbaycan dilində keçmiş zaman *şühudi və nəqli keçmiş zaman* olmaqla iki qrupa ayrılır. Keçmiş zamanın bu formaları bir-birindən həm mənaca, həm də şəkildə fərqlənir. Yəni ki, bir zamanın ayrı-ayrı mənalar ifadə etməsi ayrı-ayrı əlamətlərlə təzahür etdirilir.

Şühudi keçmiş zaman dedikdə keçmişdə icra olunmuş bir iş, hərəkət barədə **indi** onun barəsində şahidlik yolu ilə xəbər verilən zaman arasındakı müddət nəzərdə tutulur. Şühudi keçmiş zaman haqqında xəbər verilən işin icrasında xəbər verənin şahidliyi və bilavasitə

müşahidəçinin olması ilə səciyyələnir. Məsələn: *Qapı döyüldü* cümləsində qapının döyüldüyünü xəbər verən şəxs bilavasitə döyülmək işinin icrasını ya öz qulağı ilə eşitdiyini, ya da gözü ilə gördüyünü bildirmiş olur, **-dı (-di, -du, -dü)** şəkilçisi şühudi keçmiş zamanın şəkli əlamətidir: tapdı, bitirdi, getdi, ağladı, çatdırmadı, istədi və s.

Nəqli keçmiş zaman əvvəlcə (keçmişdə) icra olunmuş bir iş haqqında indi (xəbər verilən zaman) şahidlik vermədən, işin icrasında bilavasitə müşahidəçi olmadan, yalnız işin icrasının nəticəsini bildirən zaman arasındakı vaxtdır. Nəqli keçmiş zamanda icra olunan iş nəql olunur. Bu zaman formasının bəzi xarakterik xüsusiyyətləri var: *-mış*, *-ib* şəkilçiləri ilə yaranır: *baxmışam*, *görübsən* və s.

Gələcək zaman iş, hal və hərəkətin danışılan vaxtdan sonra icra olunacağını bildirir. Bu zaman hələ icra olunmamış iş, hal və hərəkəti ifadə edir. Keçmiş və indiki zamanla müqayisə olunarsa, gələcək zaman dilimizə daha az istifadə olunur.

İşin icrasının qəti və qeyri-qətiliyinə əsasən gələcək zaman iki qrupa ayrılır: qəti gələcək zaman, qeyri-qəti gələcək zaman. İşin gələcəkdə icra olunması və ya olunmaması haqqında indi qətiyyətlə xəbər vermək qəti gələcək zaman formasına aiddir. Bu zaman formasının şəkli əlaməti *-acaq (-əcək)* şəkilçisidir.

Qeyri-qəti gələcək zamanda isə işin gələcəkdə icrası haqqında indi qeyri-qəti formada xəbər verilir. Bu zamanın şəkli əlaməti isə *-ar (-ər)* şəkilçisidir.

PRAGMATIC COMPETENCE

Gunel Shefiyeva Elkhan

English language teacher of Foreign Languages Center of ASPU

0000-0001-5105-2749

SUMMARY

Communication strategies (CSs) are important in helping second/foreign language learners to communicate successfully when they are faced with a production problem due to their lack of linguistic knowledge. Strategic competence is knowledge of communication strategies and how to use them. Strategic competence refers to the learners' use of strategies during the course of communication to bridge the gap in their linguistic knowledge. Many writers stress the importance of the strategic competence as an essential component in the communicative competence and they suggest that it plays a major role in communicating

successfully to develop second language learners' communicative competence strategic competence as providing a compensatory function when the linguistic competence of the language user is inadequate.

Due to the fact that the strategic competence is used to overcome difficult situations and to communicate successfully it is of high importance for foreign language learners. The strategic competence is the cognitive ability that allows to intervene in all sorts of research solutions to concrete problems (these are planned sequences of activities that the subject goes through for the purpose of learning). The strategic competence is not directly related to the language proficiency, thus one may be a proficient user of a certain language and still not be able to participate in a discussion because he is not acquainted with the topic. The strategic competence enables people to overcome these breakdowns in communication. Nevertheless, the breakdowns in communication are not regarded as a negative aspect but rather as an opportunity to develop the strategic competence. In order to gain knowledge and skills one has to accept losing, that is, not understanding, making mistakes, being wrong, etc.; all journeys are made of hesitations, and errors that must be exploited to better achieve the goal. Teachers need to exploit these barriers in communication, even provoke them and then offer strategies to repair the difficult situations. Pragmatic competence consists of 5 strategies.

The Achievement Strategy. It consists of approximation strategy, circumlocution or paraphrase, code-switching, and non-linguistic means.

Time Gaining strategy. Time-gaining is also known as the stalling strategy; it enables the speaker to gain time and keep the communication channel open at times of difficulty. This strategy involves fillers.

The Self-Monitoring Strategy. It is concerned with language users being able to identify and self-correct mistakes. In other words, the strategy to use phrases that allow for self-repair as I mean.

Interacting strategy. These are strategies that include appeals for help/clarification, that involve meaning negotiation, or that involve comprehension and confirmation checks.

Social Strategy. These strategies involve seeking out native speakers to practice actively looking for opportunities to use the target language.

Key words: Pragmatic competence, breakdowns in communication, pragmatic competence strategies.

İBTİDAİ SINIFLƏRDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏRİN ÖYRƏDİLMƏSİ METODİKASI

Məmmədova Könül Ələddin qızı

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent ADPU-nun Azərbaycan dili və onun tədrisi texnologiyası kafedrası <https://orcid.org/0000-0001-8664-4912>

Dil qaydaları məzmun xətti dilin fonetik, leksik və qrammatik quruluşu ilə bağlı ən zəruri biliklərin yığcam, sadə, aydın qayda və şərhlər formasında şagirdlərə çatdırılmasını, orfoqrafiya qaydalarına riayət edilməsini, durğu işarələrindən yerli-yerində düzgün istifadə olunmasını təmin edir. Şagirdlərin həm oxu, həm də yazı qabiliyyətlərinin inkişafı üçün zəmin yaradır.

İbtidai siniflərdə müəllimin fəaliyyəti onun yetişdirdiyi şagirdlərin nitq bacarıq və vərdişlərinin, nitq mədəniyyətinin səviyyəsi ilə ölçülür. Dil qaydaları isə nitq inkişafı üzrə işin təşkilinə, nitq mədəniyyətinin formalaşmasına xidmət edir. Dil qaydaları şagirdlərin şifahi və yazılı nitq bacarıqlarının formalaşmasında mühüm rol oynayan ən zəruri linqvistik biliklərin öyrənilməsinə, mədəni nitq üçün vacib sayılan mühüm tələblərin qavranılmasını, ədəbi dilin funksional və fərdi üsullarının səciyyəvi xüsusiyyətlərinin dərk olunaraq fərqləndirilməsini və təcrübədə tətbiqini təmin edir.

Dil qaydalarının öyrənilməsi sözlərin düzgün yazılışı işini asanlaşdırır. Dil qaydalarını mənimsəyən şagird onu yüzlərlə sözə tətbiq edə bilir. Belə ki, əvvəlcə şifahi nitqdə çox işlənən və tələffüzü nisbətən asan olan sözlər, sonra isə yazılışı çətin sözlər, daha sonra yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlər öyrənilir.

Nitq inkişafı üzrə işin təşkilində əsas məsələ cümlələrin yaranmasında, fikrin ifadə olunmasında sözlərin leksik və qrammatik mənalarının düzgün dərk olunması, kök morfemlərin və şəkilçi morfemlərin nitqdə oynadığı rolun öyrənilməsidir. Azərbaycan dili dərslərində söz yaradıcılığı üzrə aparılan praktik işlər sözdüzəldici şəkilçilərin praktik imkanlarını müəyyənləşdirməkdə şagirdlərə kömək edir. Məsələn, gül, güldən, güllü və s. düzəltmə sözlərdə söz kökünün ifadə etdiyi mənə şagirdlərə tanışdır. Azərbaycan dilində müxtəlif mənaları ifadə edən, lakin formaca eyni olan söz və şəkilçilərə də rast gəlinir. Bu şəkilçilərin qoşulduğu düzəltmə sözlərə aid nümunələr verilməklə onların fərqi izah olunmaqla, şagirdlərin fəal lüğətinə daxil olması da müsbət nəticələr verir.

Mürəkkəb sözlər bölməsinin öyrədilməsinə müxtəlif mənəli sözlərə aid iki şəklən yanaşı qoyulub birlikdə oxunması üsulu ilə başlanır. Bunun üçün aşağıdakı birləşmələrdən istifadə etmək olar:

isti+ot, dəvə+daban, dağ+keçi, Bazar+düz, su+it, Kür+dəmir, Qara+bağ, və s.

Şagirdlər bu sözləri birləşdirib eyni vurğu altında dedikdə şahidi olurlar ki, müxtəlif mənalı iki sözdən yeni mənalı söz alınır; istiot, dəvədabanı, dağkeçisi, Bazardüzü, suiti, Kürdəmir, Qarabağ və.s. Nəticədə ortaya bir sual çıxır. Mürəkkəb sözlərin yaranmasında neçə söz iştirak edir? Bildirilir ki, bu mürəkkəb sözlərin yaranmasında 2 müxtəlif söz iştirak etmişdir. Bu izahlardan sonra şagirdlər mürəkkəb sözlərə aid dil qaydalarını rahatlıqla mənimsəyirlər. Bəzi sözlər iki müxtəlif mənalı sözün birləşməsindən yaranır. Həmin sözlərə **“mürəkkəb sözlər”** deyilir.

Dərs prosesində, iş forması olaraq qrup işi bütün mövzularda müsbət nəticə verdiyindən, mürəkkəb sözlər bəhsinə aid çalışmalar yerinə yetirilərkən də, qrup işindən istifadə olunur. Bu zaman şagirdlər qruplara bölünür. Təxmini olaraq birinci qrupa - mürəkkəb sözlərin tərkibini parçalayaraq sadə sözlərə ayırmaq, ikinci qrupa verilən sadə sözlərdən mürəkkəb söz düzəltmək, üçüncü qrupa beş mürəkkəb sözü cümlə daxilində işlətmək və s. tapşırmaq olar.

Mürəkkəb sözlər haqqında sonda belə bir ümumiləşdirmə aparılır.

1. Öyrənənlər mürəkkəb sözləri digər sözlərdən fərqləndirə bilir və öz nitqlərində istifadə edirlər.
2. Mürəkkəb sözlərin yazılma qaydasını yadında saxlayır və yazıda tətbiq edirlər.

Mürəkkəb sözlər bəhsindən danışarkən bu mövzuda şagirdlərin təsəvvürlərini möhkəmləndirmək üçün onlara suallar vermək müsbət nəticə verir. Elə nümunələr seçmək lazımdır ki, burada müxtəlif nitq hissələrinə aid mövzulara toxunulsun. Mürəkkəb sözlərin necə yaranmasını öyrənmək üçün həmin sözlərin tərkibini parçalamaq uğurlu nəticə verir.

Açar sözlər: Dil qaydaları, mürəkkəb sözlər, nitq inkişafı, məzmun xətti.

**EXAMINING THE USE OF LITERARY GENRES IN 5TH GRADE SOCIAL
STUDIES TEXTBOOKS**

**5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA EDEBİ TÜRLERİN
KULLANIM DURUMUNUN İNCELENMESİ**

Engin ZABUN¹, Selman ABLAK²

**¹Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Sivas, Türkiye. ORCID:0000-0001 -8132-8953**

**² Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fakültesi, Sivas, Türkiye.
ORCID: 0000-0001-8538-1292**

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bağlamında 2024-2025 eğitim öğretim yılında okutulan ve iki kitaptan oluşan ortaokul beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan edebi türlerin çeşitliliği ve dağılımı hakkında nitel bir inceleme yapmaktır. Nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülen bu çalışmada, doküman incelemesi yoluyla elde edilen bulgular, betimsel analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, her iki sosyal bilgiler kitabında da öğrencilerin dikkatini çekmek ve farklı yazın türleriyle tanıştırmak amacıyla çeşitli edebi türlere yer verildiği görülmüştür. Özellikle birinci kitapta şiir, anı ve senaryo; ikinci kitapta ise şiir ve atasözleri gibi edebi türlerin yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen kaynaklarda farklı edebi türlerin kullanılması, öğrencilere daha zengin bir okuma deneyimi sunarak dil becerilerini ve metinleri farklı türlere göre ayırt etme yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu durum, sosyal bilgiler öğretiminde edebi türlerin önemli bir yere sahip olduğunu ve öğrencilerin farklı metin türleriyle karşılaşmalarına imkân sağlandığını göstermektedir. Araştırma sonuçları öğrencilerin dil becerileri ve metin ayırım yetenekleri üzerindeki olumlu etkileri olacağını düşündürmektedir. Araştırma sonucunda alan öğretmenlerine ve program geliştirme uzmanlarına önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ders kitabı, edebi türler.

Abstract

The main purpose of this study is to conduct a qualitative examination of the diversity and distribution of literary genres used in fifth-grade social studies textbooks for the 2024-2025 academic year. In this study conducted within the framework of a qualitative research approach, the results obtained through document review were analyzed using the content analysis technique. According to the analysis results, it was seen that both social studies books included various literary genres in order to attract students' attention and introduce them to different literary genres. It was determined that poetry, memoir and scenario were included in the first

book in particular, and poetry and proverbs were included in the second book. The use of different literary genres in the examined sources will provide students with a richer reading experience and contribute to their development of language skills and the ability to distinguish texts according to different genres. This situation shows that literary genres have an important place in social studies teaching and that students are provided with the opportunity to encounter different text genres. The research results suggest that they will have positive effects on students' language skills and text discrimination skills. As a result of the research, suggestions were made to field teachers and program development experts.

Keywords: Social studies, textbook, literary genres.

Giriş

Tarih boyunca eğitim, insanlık medeniyetinin temel taşlarından biri olmuş, toplumsal gelişimin ve bireysel dönüşümün vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Yerleşik hayata geçişle birlikte, eğitim kurumları ve yöntemleri gelişerek, bireylerin toplumsal değerlere asimile olmalarını, bilgi ve becerilerini artırarak toplumsal ilerlemeye katkı sağlamalarını hedeflemiştir. Eğitim, günümüzde küreselleşen dünyada bilgi aktarımının ötesine geçerek, bireylerin eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık gibi yüksek düzeyde bilişsel beceriler kazanmalarını sağlamaktadır. Bu sayede bireyler, değişen dünyanın gerektirdiği niteliklere sahip olarak hem kendileri hem de toplumları için daha üretken ve mutlu bir yaşam sürme imkânı bulmaktadırlar (Turan, 2019).

Bireylerin sosyalleşme sürecinde, aileden sonra eğitim kurumları en önemli rolü üstlenmektedir. Okul, çocuklara toplumun yapısını, tarihsel ve kültürel bağlamlarda aktararak, bilginin yanı sıra değerler, beceriler ve tutumlar kazandırarak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönlerden çok yönlü gelişimlerini desteklemektedir. Bu süreçte bireylere, toplum bilinci aşıl原因arak, gerçek hayat problemlerine çözüm üretebilmeleri için gerekli donanımlar kazandırılmaktadır (Dewey, 2008). Bilgi toplumu bağlamında, eğitim sistemleri, bireylerin bilgiye erişim, üretim ve değerlendirme becerilerini geliştirmelerine yönelik çağdaş eğitim anlayışını benimsemek zorundadır (Altun ve Şahin, 2009). Bu bağlamda Türkiye’de belli aralıklarla zorunlu eğitim kademesinde müfredat revize veya yenileme çalışmaları yapılmaktadır. Bu bağlamda öğretim programlarına yönelik gerçekleştirilen son yenileme çalışması Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bağlamında gerçekleştirilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, öğrencilerin sadece bilgi değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, yaratıcılık ve problem çözme gibi 21. yüzyıl becerilerini de geliştirmeyi hedefleyen kapsamlı bir eğitim dönüşüm projesidir. Bu model, öğrenciyi merkeze alarak, onun tüm yönleriyle gelişimini desteklemektedir. Fırsat eşitliği, milli ve evrensel değerler, aktif öğrenme gibi temel ilkeler üzerine kurulu olan model, öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmalarını hedeflemektedir. Öğrenci merkezli, esnek ve özelleştirilmiş öğrenme ortamları sunarak, düşünen, üreten ve topluma değer katan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2024). Bu model bağlamında yenilenen öğretim programlarından birini de sosyal bilgiler dersi öğretim programı teşkil etmektedir.

Sosyal bilgiler dersi, bireyin sosyal çevresiyle kurduğu ilişkiyi disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alarak, demokratik değerlere sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim alanıdır. Tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji, ekonomi ve edebiyat gibi çeşitli sosyal bilimlerden yararlanarak, öğrencilere bilgi, beceri ve değerler kazandırmaktadır. Bu sayede, eğitim sürecinin genel hedeflerine de katkı sağlamaktadır (Değirmenci Toraman, 2018). Eğitimin ilk basamakları, bireylerin yaşam boyu öğrenme süreçleri için temel bir zemin oluşturan kritik dönemlerdir. Bu süreçte edinilen bilgi ve beceriler, bireylerin sosyalleşmesi ve gelecekteki rollerini üstlenmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler dersi, bu temel

dönemlerde yer alması ve sunduğu kapsamlı içerikle, bireylerin sosyal çevrelerini anlamalarına, toplumsal değerlere sahip çıkmalarına ve aktif vatandaşlık bilincini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır (Şimşek, 2006).

Sosyal bilgiler eğitiminin en belirgin özelliklerinden biri, farklı bilim dallarını bir araya getiren disiplinler arası bir yaklaşım benimsemesidir. Bu disiplinler arasında edebiyat ile sosyal bilgiler arasındaki ilişki özellikle dikkat çekicidir. İnsan ve toplum yaşamı üzerine odaklanan sosyal bilgiler dersi, bireylerin duygu, düşünce ve hayallerini ifade etmelerine olanak tanıyan edebiyatın sunduğu zengin imkânlardan yararlanarak, öğrencilerin bu kavramları daha derinlemesine anlamalarını sağlamaktadır. Böylelikle, edebiyat ve sosyal bilgiler, insanı ve toplumu anlama amacıyla ortak bir paydada buluşmaktadır (Çetişli, 2006). Edebiyatın sosyal bilgilere yansması büyük ölçüde sözlü ya da yazılı edebi ürünler üzerinden gerçekleşmektedir. Bu ürünlerin yer aldığı temel araç/materyalleri ise ders kitapları oluşturmaktadır.

Eğitim süreçlerinde bilgi aktarımının temel aracı olarak kabul edilen ders kitapları, öğrencilerin öğrenme yolculuklarında en sık başvurulan vazgeçilmez öğretim materyalidir (Akpınar, 2022). Ders kitapları, ulusal eğitim sistemlerinin temel yapı taşlarından biri olarak, belirlenen öğretim hedeflerine ulaşmada kritik bir role sahiptir. Bu nedenle, ders kitaplarının etkili olabilmesi için belirli kriterlere uygun olması gerekmektedir (Doğan ve Tuğ 2017). Eğitim materyalleri, zaman, mekân ve bilimsel-teknolojik gelişmelerin etkisiyle sürekli bir dönüşüm halindedir. Bu değişim, ders kitapları üzerinde de doğrudan etkili olmakta ve onların da güncel kalmasını gerektirmektedir (Ulusoy, 2008). Sosyal bilgiler ders kitapları da 2024 yılında öğretim programı yenileme çalışmaları bağlamında yeniden hazırlanmaya başlamıştır. Öğretim programının kademeli geçişle uygulanmaya alınmasına bağlı olarak 2024-2025 eğitim öğretim yılında ilk olarak 5.sınıf düzeyindeki sosyal bilgiler ders kitapları yenilenerek uygulamaya alınmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan edebi türlerin, öğrenme çıktıları ve içerik açısından uygunluğunu ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki dağılımını incelemektir. Bu ana amaç bağlamında aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır;

- 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen edebi türler nelerdir?
- 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen edebi türlerin hedeflenen öğrenme çıktıları ve içeriklerle ne ölçüde uyumludur?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için hazırlanan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları (1. ve 2. kitap), nitel desende doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının etkili bir şekilde kullanıldığı, araştırılan konuların kendi doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla incelendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Doküman analizi ise mevcut kayıt ve belgelerin sistematik bir şekilde incelenerek veri toplama ve analiz etme sürecidir. Bu yöntem, belirli bir araştırma sorusunu yanıtlamak amacıyla kaynakların taranması, okunması, özetlenmesi ve kritik bir bakış açısıyla değerlendirilmesini içerir (Karasar, 2020). Ders kitaplarında yer alan tüm metinler, içerdikleri edebi türler açısından ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, her bir edebi türün ders kitaplarında ne sıklıkta ve hangi amaçlarla kullanıldığı belirlenmiştir.

Veri Kaynakları

Çalışmanın veri kaynağı, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.07.2024 tarih ve 110460159 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Sosyal Bilgiler 5, (1. ve 2. kitap) oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının (birinci ve ikinci kitap) içeriklerinde yer alan edebi türler, betimsel analiz yöntemiyle detaylı bir şekilde incelenmiştir. Betimsel analiz, bir olguyu derinlemesine tanımlayarak ve çözümleyerek araştırmacıya kapsamlı bir anlayış sunan bir araştırma yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2008). Bu çalışma kapsamında, söz konusu ders kitaplarındaki edebi türlerin kullanımı, bağlamları ve işlevleri analiz edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu araştırmada, ortaokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitaplarında sözlü yazılı edebiyat ürünlerinin yer alma durumu incelenmiştir.

1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi bağlamında 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (1. ve 2. kitap) yer verilen edebi türler incelenmiştir. Araştırma sonunda her iki ders kitabında haber ve bilgilendirici metinler, kısa öykü, anlatı, vaka incelemesi, konuşma ve tarihi metinler, alıntılar, vecizeler, senaryo ve rol yapma etkinlikleri, atasözleri olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, söz konusu ders kitaplarında yer alan edebi türlerin türüne ve kullanım sıklığına dair detaylı bir tablo ve yorumla birlikte sunulmuştur

Tablo 1. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler 1. Ders Kitabında Edebi Türlerin Kullanım Durumu

Edebi Tür	Frekans	Yüzde (%)
Haber Metni	23	34.33
Bilgilendirici Metin	20	29.85
Öykü	8	11.94
Tarihi Anlatı/Bilgilendirici Metin	4	5.97
Makale	4	5.97
Tiyatro (Drama)	3	4.48
Arkeoloji/Tarih	3	4.48
Şiir	1	1.49
Anı	1	1.49
Yasa Metni/Tarihi Metin	1	1.49
Konuşma Metni	1	1.49
Etkileşimli Etkinlik	1	1.49
Gezi Yazısı/Deneme	1	1.49

Atasözü	1	1.49
Halk Edebiyatı (Oyun, Tekerleme, Şarkı)	1	1.49
Tanımlayıcı Metin	1	1.49
Toplam	74	%100

Tablo 1’de ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 1’de yer sözlü yazılı edebiyat ürünleri kullanım durumu ortaya konulmuştur. Buna göre birinci dönem ders kitabında toplamda (f=74) sözlü yazılı edebiyat ürünleri kullanımının yapıldığı anlaşılmaktadır. Edebi türlerden haber metni (f=23), bilgilendirici metin (f=19), öykü (f=8), tarihi anlatı/bilgilendirici metin ve makale (f=4), tiyatro (drama), ve arkeoloji/tarih (f=3), şiir, anı, yasa metni/tarihi metin, konuşma metni, etkileşimli etkinlik, gezi yazısı/deneme, atasözü, halk edebiyatı (oyun, tekerleme, şarkı),tanımlayıcı metin (f=1) kullanılmıştır. Bu bulguya göre 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 1’de en çok haber metinlerine (%34.33) en az ise şiir, anı, yasa metni/tarihi metin, konuşma metni, etkileşimli etkinlik, gezi yazısı/deneme, atasözü, halk edebiyatı (oyun, tekerleme, şarkı) ve tanımlayıcı metne(%1.49) yer verilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler 2. Ders Kitabında Edebi Türlerin Kullanım Durumu

Edebi Tür	Frekans	Yüzde (%)
Haber Metni/Bilgilendirici Metin	29	44.62
Öykü/Anlatı/Vaka İncelemesi	10	15.16
Konuşma Metni/Tarihi Metin	2	3.03
Alıntı/Vecize	2	3.03
Makale/Bilgilendirici Metin	2	3.03
Atasözü/Sözlü Edebiyat	1	1.52
Senaryo/Rol Yapma Etkinliği	1	1.52

Tablo 2’de ortaokul sosyal bilgiler 5. sınıf 2. ders kitabında yer alan sözlü ve yazılı edebi ürünlerin metin hayata katkılarını vurgulayarak, programın "Sosyal bilginin hayatına sunacağı katkılar yorumlayabilme" öğrenme çıktısıyla doğrudan örtüşmektedir. Yardımlaşma, dayanışma, toplumsal birlik ve farklılıklara saygı gibi temalar, programın bu alandaki değer ve tutumlarıyla uyumludur.

Evimiz Dünya öğrenme alanı ile ilgili olarak, "Düşünelim" bölümündeki metinler, doğal ve beşeri çevre arasındaki ilişkiyi keşfetmeye yöneliktir ve programın "İnsanın yaşadığı yerin doğal çevre unsurlarından nasıl etkilendiğini ve doğal çevreyi nasıl etkilediğini fark edebilme" öğrenme çıktısıyla paralellik göstermektedir. "Keşfedelim" bölümündeki harita kullanma etkinlikleri ise "Konum ve yön bulurken haritaları kullanabilme" çıktısına yöneliktir. Ayrıca, afet bilinci ve risk azaltma konularına yer verilmesi de programın bu alandaki hedefleriyle örtüşmektedir.

Ortak Mirasımız öğrenme alanında, oyun ve oyuncaklar üzerinden kültürel değişimin ele alınması, programın "Geçmişten günümüze çocuk oyun ve oyuncaklarının değişimini karşılaştırabilme" öğrenme çıktısıyla birebir uyumludur. Ortak miras öğelerini tanıma, koruma ve vatanseverlik duygusunu geliştirme konuları da programın bu alandaki değerleriyle örtüşmektedir.

Hayatımızdaki Ekonomi öğrenme alanında da doğal kaynakların tüketimiyle ilgili grafik yorumlama etkinlikleri, programın "Doğal kaynakların tüketimi ile ilgili grafik yorumlayabilme" öğrenme çıktısını desteklemektedir. İstek ve ihtiyaçlar arasındaki ayırım, bilinçli tüketim alışkanlıkları ve bir ürünün üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarını anlama konuları da programın bu alandaki hedefleriyle uyumludur.

Teknoloji ve Sosyal Bilimler öğrenme alanı ile ilgili metinlerde, çevrim içi ortamda güvenlik ve gizlilik konusu, programın "Çevrim içi ortamda uyulması gereken güvenlik kurallarını eylemlerine yansıtabilme" öğrenme çıktısıyla ilgilidir. Bilim insanlarının çalışmaları ve çocukluk dönemleriyle ilgili etkinlikler ise "Bilim insanlarının çalışmalarını araştırabilme" çıktısına yöneliktir.

Bu bulgulara göre 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinlerin, 2024 SBÖP programının hedefleri doğrultusunda hazırlandığı ve öğrencilerin sosyal bilgiler alanındaki gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak şekilde tasarlanmış, görsel materyallerle zenginleştirilmiş ve günlük yaşamla ilişkilendirilmiştir. Bu durum, metinlerin 2024 SBÖP programının hedefleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ancak, bazı öğrenme alanlarına yönelik örnek ve etkinliklerin sayısının artırılması, programın hedeflerini daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayabileceğini düşündürmektedir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen edebi türlerin içeriklerle ne ölçüde uyumlu olduğu açısından bakıldığında sosyal bilgiler ders kitaplarında özellikle düşünelim, keşfedelim, öğrenelim, uygulayalım ve değerlendirelim bölümlerinde kullanılan metinler çoğunlukla bilgilendirici ve haber metinlerinden oluştuğunu göstermiştir. Bu durum, dersin bilgi aktarma ve öğrencileri güncel olaylarla tanıştırma amaçlarına uygun olduğunu düşündürmektedir. Kitaplardaki metin çeşitliliği, öğrencilerin dil becerileri ile sosyal bilgiler arasındaki ilişkiyi güçlendirerek, öğrenme süreçlerini daha anlamlı hale getirmektedir. Haber metinlerinden tarihi anlatılara kadar geniş bir yelpazede sunulan metinler, öğrencilerin güncel olaylara duyarlı, geçmişe saygılı ve geleceğe yönelik düşünen bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar. Bu durum, eğitim sürecinde metin çeşitliliğinin önemini de ortaya koymaktadır.

2024 SBÖP'nin temel prensiplerinden biri olan öğrenci merkezli yaklaşım, incelenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında "Düşünelim", "Keşfedelim", "Öğrenelim", "Ugulayalım" ve "Değerlendirelim" başlıkları altında etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Ders kitaplarında yer alan metinlerde, öğrencilerin günlük yaşamlarından örnekler verilerek sosyal bilgiler ile ilgili kavramları somutlaştırmaktadır. Bu durum, öğrencilerin konuları daha iyi anlamalarını ve bilgilerini günlük hayata transfer etmelerini sağlamaktadır. Özellikle "Düşünelim" başlığı altında yer alan doğal ve beşeri çevredeki değişimle ilgili metinler, öğrencilerin kendi deneyimleriyle bağlantı kurarak konuya daha fazla ilgi duymalarını sağlamaktadır.

Kitaptaki etkinlikler, farklı öğrenme stillerine hitap edecek şekilde tasarlanmıştır. "Keşfedelim" bölümündeki düşünme ve fikir paylaşımına yönelik sorular, öğrencilerin meraklarını tetiklerken, "Ugulayalım" bölümündeki performans görevleri ise aktif öğrenmeyi desteklemektedir. Bu çeşitlilik, öğrencilerin farklı öğrenme yollarıyla bilgiye ulaşmalarını ve derse daha aktif katılmalarını sağlamaktadır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında "Öğrenelim" ve "Değerlendirelim" bölümlerindeki etkinlikler, öğrencilerin araştırma yapma, bilgiyi analiz etme, sentezleme ve değerlendirme gibi yüksek düzeyli düşünme becerilerini geliştirmelerini hedeflemektedir. Bu beceriler, öğrencilerin gelecekte karşılaştıkları sorunları çözmelerine ve karar verme süreçlerinde daha etkin olmalarına katkı sağlayacaktır.

Kitaplarda yer alan metinlerde yardımlaşma, dayanışma, vatanseverlik ve sorumluluk gibi temel insanî değerlere de vurgu yapılmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sosyal bilinçlerini geliştirmelerine ve topluma duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunmaktadır.

İncelenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, 2024 SBÖP'nin amaçları doğrultusunda hazırlanmış ve öğrencilerin sosyal bilgiler alanında kapsamlı bir öğrenim deneyimi yaşamalarını sağlamaktadır. Kitapta yer alan etkinlikler, öğrencilerin bilgiyi anlamlı bir şekilde öğrenmelerini, farklı becerilerini geliştirmelerini ve değerler eğitimi almalarını desteklemektedir. Bu durum, kitabın 5. sınıf öğrencileri için oldukça değerli bir kaynak olduğunu göstermektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları, 2024 SBÖP'nin temel prensiplerini yansıtarak öğrencilerin aktif katılımını teşvik etmektedir. Günlük hayata dair örnekler, görsel materyaller ve farklı etkinlik türleri ile öğrenme süreci zenginleştirilmiştir. Kitaplar, öğrencilerin hem bilgiye ulaşmalarını hem de eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek, sosyal bilgiler alanında kapsamlı bir öğrenme deneyimi yaşamalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, değerler eğitimine de önem vererek öğrencilerin topluma duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bağlamında hazırlanan 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na göre yayımlanmış olup 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders (1 ve 2) kitaplarında sözlü yazılı edebiyat ürünlerinin yer alma durumu ve öğrenme çıktıları ve içeriğe uygunluğu incelenmiştir.

Araştırma sonucunda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 1'de incelenen metinlerin ağırlıklı olarak bilgi aktarımına ve güncel olaylara odaklandığını göstermiştir. Haber ve bilgilendirici metinlerin sıkça kullanıldığı bu metinlerde, yaratıcı yazım türlerine daha az yer verilmiştir. Metinlerin genel olarak okuyucuya bilgi sunma ve öğretme amacıyla hazırlandığı söylenebilir. Doğrudan kaynaklara sıkça başvurulması, metinlerin güvenilirliğini artırmıştır. Ancak, metinlerde doğrudan farklı edebi türlere yer verilmesi, kaynakların açıkça belirtilmesi metinlerin kalitesini artıracaktır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bir diğer sonuca göre incelenen ortaokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı 2'de yer alan sözlü ve yazılı edebi metinler, 5. sınıf öğrencilerinin gelişim düzeyine uygun olduğu, dil ve anlatım yönünden sade, içerikler ilgi çekici ve öğrenmeyi destekleyici olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kitapta yer alan görseller, örnek olaylar, haber metinleri, bilgi kartları ve performans görevleri senaryo, bulmaca, sınıf içi tartışmaları, sunumlar, poster veya broşür hazırlama çalışmalarında edebi türlerin etkili bir şekilde kullanılmasına imkân sağlayacağını düşündürmektedir. Bu çalışmalarla öğrenciler sosyal bilgilerin gerektirdiği bilgi altyapısını güçlendirecek ve farklı beceriler geliştirerek öğrenme deneyimini daha anlamlı ve keyifli hale getirecektir.

Araştırma sonucunda sözlü yazılı edebi örnekler arasında yer alan destan, efsane, masal, türkü, roman, hikâye, şiir, tiyatro, makale, deneme, anı gibi türlere doğrudan çok az ya da hiç yer verilmediği görülmüştür. Toplumun ortak belleğini oluşturan ve kültürel bir miras olarak

değerlendirilen sözlü ve yazılı edebi eserlere daha az yer verilmesi, dilin estetik imkânlarını kullanarak duygu ve düşünceleri sanatsal olarak ifade etmeyi güçleştirerek duygu ve düşüncelerin başkalarına aktarımında iletişim problemlerinin yaşanmasına fırsat verecektir. Ayrıca edebiyatın, insanların bilgi ve bilinç düzeylerini artırması, hayal güçlerini geliştirmesi ve empati kurmalarına yardımcı olan yönlerinden de istifade edilememiş olacaktır.

Sonuç olarak incelenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, farklı türlerdeki metinleri etkili bir şekilde kullanarak öğrencilerin hem bilgi edinmelerini hem de farklı beceriler geliştirmelerini destekleyen zengin bir içeriğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu metinleri doğru şekilde kullanması, öğrencilerin öğrenme deneyimini daha anlamlı ve etkili hale getirecektir. Öğretmenler, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri çalışmalarında kazanımların hedeflerine ulaşmak için öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre farklı edebi türlerden faydalanarak, öğrencilerin yaratıcılıklarını kullanabilecekleri farklı etkinlikler düzenlemeleri gerekmektedir. Bu sayede öğrenciler sosyal bilgiler dersini daha eğlenceli bularak, dil becerileri, eleştirel düşünme yetenekleri, yaratıcılıkları ve empati kurma becerilerini geliştirecek ve öğrenme yolculuğunda daha anlamlı ve kalıcı öğrenmelere ulaşabileceklerdir. Bu sonuçlara göre;

- Ders kitabında sözlü ve yazılı edebi türler arasında yer alan destan, efsane, masal, türkü, roman, hikâye, şiir, tiyatro, makale, deneme, anı gibi türlere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.
- Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerin geliştirmek için 5. sınıf öğrencilerinin gelişim düzeyine uygun olarak seçeceği edebi türleri sadece okuma etkinliği olarak değil, aynı zamanda tartışma, analiz ve yaratıcı etkinliklerle desteklemesi önerilmektedir.
- Sosyal bilgiler dersi kapsamında seçilecek farklı edebi türler, öğrencilerin bunları tanımalarına ve bu türlerin özelliklerini fark etmelerine, sosyal bilgiler konularıyla nasıl ilişkilendirilebileceği konusunda rehberlik etmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, M. (2022). Ders kitabı: amacı, işlevi, içerik ve türleri. B. Akbaba, ve S. Kaymakçı (Ed.), *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İnceleme ve Tasarlama Kılavuzu* içinde, (ss. 1-16). Ankara: Pegem.
- Altun, T. ve Şahin, M (2009). Değişen ilköğretim programının sınıf öğretmenleri üzerindeki psikolojik etkilerinin incelenmesi üzerine nitel bir araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 15–32.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (14.baskı)*. Ankara: Pegem.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde edebî metnin yeri ve anlamı. *Millî Eğitim Dergisi*, 34 (169), 75-84. <https://dergipark.org.tr/tr/download/artide-file/470207>
- Değirmenci Toraman, K. (2018). *Sözlü ve yazılı edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde akademik başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Dewey, J. (2008). *Okul ve Toplum*. Çev: H. Avni Başman. Ankara: Pegem.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

MEB (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni. Ağustos 2024, <https://tyymm.meb.gov.tr/ortak-metin>

MEB, (2024). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Sosyal Bilgiler 5 <https://tyymm.meb.gov.tr/ders-kitaplari>

Şimşek, A. (2006). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 187-202.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı), Ankara: Seçkin.

Turan, S. (2019). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının disiplinlerarası yapısının incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*. 2(2), 166-190.

**THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND SOLUTIONS OF VISUAL ARTS
EDUCATION IN PRESCHOOL INSTITUTIONS**

**OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA RESİM İŞ EĞİTİMİNİN YERİ, ÖNEMİ,
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Prof. Dr. Necdet KONAN, Sena KAYA

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0001-6444-9745

**İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek
Lisans Öğrencisi ORCID: 0009-0008-9946-1304**

Özet

Bu araştırmanın temel amacı okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerini belirlemektir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Malatya ve İstanbul illerindeki okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden, okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 8 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı ili belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda okulöncesi dönemin, çocuğun bilişsel, duyuşsal ve motor becerilerinin temellerinin atıldığı kritik bir süreç olduğu; bu dönemde resim eğitiminin, çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi, ince motor becerilerinin desteklenmesi ve kavram öğrenme süreçlerinin pekiştirilmesi açısından önemli bir role sahip olduğu; resim etkinliklerinin, çocukların kendilerini ifade etmelerine olanak tanıırken aynı zamanda estetik duyarlılık kazanmalarına da katkı sağlayacağı belirlenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında resim eğitiminin önemi konusunda bazı sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Bu sorunların başında velilerin resim etkinliklerini gereksiz bulmaları ve bu nedenle çocukların bu tür faaliyetlere yeterince katılım göstermemesi gelmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak öncelikle, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle mesleki yeterliliklerinin artırılması ve resim eğitiminin pedagojik temellileri konusunda farkındalıklarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bulgulara dayalı olarak velilere yönelik bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları düzenlenerek resim etkinliklerinin çocukların gelişimi üzerindeki olumlu etkileri konusunda bilgi verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi eğitimi, okul öncesi öğretmeni, resim iş eğitimi, okul öncesi eğitimde resim.

Abstract

The primary aim of this study is to identify the role, importance, challenges, and solutions related to visual arts education in preschool institutions. The study employs a qualitative research approach using a phenomenological design. The research sample consists of eight participants who are teachers working in preschool institutions in Malatya and Istanbul during the 2024–2025 academic year. These participants provided insights regarding the role, importance, challenges, and solutions concerning visual arts education in preschool institutions. Data were collected using a semi-structured interview form developed by the researchers, which comprises two sections. The first section of this semi-structured interview form includes three questions aimed at identifying the participants' gender, teaching experience, and the province in which they work. The second section contains three open-ended questions designed to explore teachers' perspectives on the role, importance, challenges, and potential solutions for visual arts education in preschool institutions. The collected data were analyzed using content analysis methods. The findings indicate that the preschool period is a critical stage during which the foundations of children's cognitive, emotional, and motor skills are established. In this period, visual arts education plays a significant role in fostering children's creative thinking abilities, supporting their fine motor skill development, and reinforcing their concept learning processes. It was also found that visual arts activities not only enable children to express themselves but also contribute to the development of their aesthetic sensitivity. However, challenges regarding the importance of visual arts education in preschool institutions were identified. Foremost among these is the perception of some parents who consider visual arts activities unnecessary, resulting in limited participation of children in such activities. To address these issues, the study emphasizes the need for in-service training programs to enhance teachers' professional competencies and strengthen their awareness of the pedagogical foundations of visual arts education. Based on these findings, it is recommended to conduct informational and awareness-raising activities for parents to highlight the positive impacts of visual arts activities on children's development.

Keywords: Preschool education, preschool teacher, visual arts education, visual arts in preschool education.

1. GİRİŞ

Varlığını sürdürebilmek için olsa bile yeni bilgi, beceri ve tutumlar edinmek zorunda kalan insanoğlunun, günümüzde bunu en sistemli gerçekleştirdiği yerler eğitim kurumlarıdır (Konan, 2013: 46). Bu eğitim kurumları farklı öğrenim basamaklarından oluşmaktadır. Bunların ilkinin okulöncesi eğitim kurumları oluşturmaktadır.

Okul öncesi eğitimin, tüm öğrenim basamakları içerisinde en kritik, en kalıcı izli davranışların edinildiği evre olduğu yaygın kabul görmektedir. Bu açıdan bakıldığında, okulöncesi evrede verilen eğitimin yaygınlaştırılması için, bu yaş grubundaki çocukların her birinin nitelikli okulöncesi eğitime erişimine özen gösterilmesi ve buna öncelik verilmesi gerekmektedir.

Özellikle dezavantajlı ailelerin çocuklarının okul öncesi eğitime erişmekte güçlükler yaşadığı görülmektedir. Oysa okulöncesi eğitim, tam da bu dezavantajlı ailelerin dezavantajlı çocukları için çok daha önem taşımaktadır. Çünkü diğer öğrenim basamaklarına eşit ve adil bir başlangıç yapabilmek için, okul öncesi eğitime erişimde yaşanan, eşitsizlikten kaynaklanan engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Okul öncesi eğitime erişen çocukların, bu eğitim kurumlarının asıl işlevleri dikkate alınarak ve büyük bir dikkat ve özenle eğitim olanaklarından yararlanması sağlanmalıdır. Bu amaçla, okulöncesi eğitimi alacak çocuklar için, yaş grubunun özelliklerine uygun bir içerik ve çevresel koşullar, eğitim ortamı oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

Okulöncesi eğitimi, çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin temellerinin atıldığı kritik bir süreçtir. Bu nedenle, okulöncesi eğitimi kurumlarında çocukların bu yönlerini geliştirmelerinde katkıda bulunacak etkinliklere özenle yer verilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, okulöncesi eğitim kurumlarında genelde sanatsal etkinliklerin, özelde ise resim iş eğitiminin ne kadar önemli bir yer alması gerektiği görülecektir.

Özellikle okulöncesi eğitimi aşamasında resim iş eğitimi, çocukların yaratıcı düşünme yeterliklerinin geliştirilmesi, ince motor becerilerinin desteklenmesi ve kavram öğrenme süreçlerinin pekiştirilmesi açısından önemli bir role sahiptir. Resim etkinlikleri, çocukların kendilerini ifade etmelerine olanak tanıırken aynı zamanda estetik duyarlılık kazanmalarına da katkı sağlamaktadır.

Resim iş eğitimi, okulöncesi çağındaki çocukların yalnızca sanatsal becerilerini değil, aynı zamanda çok yönlü gelişimlerini destekleyen etkinlikler bütünüdür. Okulöncesi dönemde bu tür etkinliklerin planlı ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesi, çocukların bireysel gizil güçlerini keşfetmelerine ve gelecekteki öğrenme süreçlerine güçlü bir temel oluşturmalarına olanak sağlar.

Tüm açılardan değerlendirildiğinde, okulöncesi eğitiminde resim iş eğitiminin yeri ve önemi açıkça görülmektedir. Ancak, okul öncesi eğitimi aşamasında, diğer birçok öğrenim basamağında olduğu gibi, birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu çalışma ile okul öncesi eğitiminde görevli öğretmenlerinin bu konuya ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
3. Okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Deseni, Çalışma Grubu, Veri Toplama Aracı, Veri Toplama Aracının Uygulanması ve Verilerin Analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun

olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, Akt. Konan, Bozanoğlu ve Çetin, 2019: 1452).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Malatya ve İstanbul illerindeki okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden, okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 8 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan okulöncesi öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1.

Çalışma Grubunda Yer Alan Resim İş Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Kıdem (yıl)	Yerleşim Yeri
OÖÖ 1	K	4	Malatya
OÖÖ 2	K	3	Malatya
OÖÖ 3	K	4	Malatya
OÖÖ 4	K	5	Malatya
RÖ ve OÖÖ 5	K	23	İstanbul
OÖÖ 6	K	4	Malatya
RÖ 1	K	4	İstanbul
RÖ 2	E	3	Malatya

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı ili belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır.

2.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2024-25 öğretim yılı güz yarıyılında, veri toplama aracının uygulanması ile elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından çalışma grubu ile yüz yüze görüşmeler yapılarak, görüşmecilerin görüşme formundaki sorularla ilgili görüşleri alınmış, görüşme esnasında görüşmecilerden onay alınarak kayıt cihazı kullanılmıştır. Her bir görüşmeden sonra ses kayıtları yazılı hale getirilerek formun son hali ilgili katılımcıya sunulmuş ve onayı alınmıştır.

Çalışma grubundan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

3.1. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “okulöncesinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile katılımcı okulöncesi ve resim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı okulöncesi ve resim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2

Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular

Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemi	Kod
1. Kas gelişimi ve bilişsel gelişimi için önemlidir.	OÖÖ6
2. Sınırlı alan boyaması, dikkat kavramı için önemlidir.	OÖÖ1
3. Çocukların, doğadaki renkleri olduğu gibi kabul etmeyip, sorgulama sonucu kendi özgün fikirleriyle renk kavramını öğrendiği için önemlidir.	OÖÖ3
4. Resim analizleriyle çocukların duygu durumlarını öğrenmek önemlidir.	OÖÖ4
5. Günlük plan etkinliklerinde (kavram çalışmaları, rakamlar, sayılar...) sanat etkinlikleri kullanımı konusunda önemlidir.	RÖ ve OÖÖ5
6. Hayal gücü geliştirme ve resim yaparken kendilerini ifade edebilme şansı bulurlar.	RÖ1

Çizelge 2 incelendiğinde okulöncesi ve resim öğretmenlerinin okulöncesi kurumlarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin olarak “Okulöncesi eğitim kurumlarında resim eğitimi çocukların hayal gücü ve kendilerini ifade edebilme noktasında önem arz etmektedir, kas gelişimleri ve özgün renk kavramlarını öğrenebilmeyi” vurguladıkları, bununla birlikte “kas gelişimi”, “hayal gücü gelişimi” ve “renk kavramı öğretimi”nin okulöncesi eğitimde resim iş eğitimi etkinliklerinin kazanımları olarak belirtildiği görülmektedir.

Okulöncesi ve resim öğretmenlerinin okulöncesi kurumlarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, okulöncesi ders kazanımlarında yapılan ve kullanılan tüm etkinlikler sanatla bağlantılı olduğu görülebilmektedir. Bu demek oluyor ki bir çocuğun sayı, kavram, dikkat öğreniminde sanattan ve resim eğitiminden faydalanılıyor. Çocuklar bununla birlikte farklı düşünmeyi ve farklı bakmayı öğrenmektedirler.

Böylece doğadaki varlıkların şeklini ve rengini fark edip, kendi tasarımlarıyla oluşturmayı öğrenebilmektedirler.

Okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin okulöncesi ve resim öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Resmin önemi şöyle: bir günlük plan akışında sanatla ilgili etkinliklerinin yeri çok önemli, yani biz kavram çalışmalarını verirken rakamları, sayıları, renkleri, şekilleri verirken sanatı kullanıyoruz o yüzden bizim için renkler, kalemler, boyalar, yani boyamalar, yapılan bütün bu kavram çalışmalarında ve diğer çalışmalarda çok önemli, resmi kullandığımız için yani biz teknik olarak da resmi kullanıyoruz; bütün etkinlikleri verirken o yüzden çok değerli bizim için. Bütün günlük akış içerisinde çocukların kalemle, boyayla muhataplığı çok fazla okulöncesinde, yani o yüzden de çok değerli bizim için.” (RÖ ve OÖÖ5)

“Şimdi şöyle: bu sanat eğitimi bizim zamanımızda da öyleydi, sanat eğitimi, iş eğitimi dersleri hep önemsiz dersler statüsündeydi. Ben hatırlamıyorum ki ya işte aman resim dersi hadi oturun matematik testi çözün, Türkçe testi çözün, bedene çıkmayın da bunu yapın gibi... ama işte kaçırılan şu var ki çocuklarda parmak gelişimleri, işte bu kalem tutma becerilerini sağlayabilmek için önce çocukları bu etkinliklerden geçirmek gerekiyor; yani bu çocuk parmağını geliştirecek oynayacak ki hani sadece resim çizmek yada boyamak da değil, bunun işte hamurla yapılan kısmı var, seramik hamurla yapılan kısmı var, hatta biz bu yıl şey yaptık, çömlek yaptık, onlarda bile çocuklar o kadar hani ilk başta değişik hiç alakasız şeyler çıkıyordu ortaya, sonrasında böyle gerçekten bardak şekline dönüştürmeyi başardılar, bu da bize ne gösteriyor: çocuğun ne şekilde parmaklarının geliştiğini olgunlaştığını hangi seviyeye geldiğini gösteriyor. Bunun yanı sıra hani çocuk resim analizleri yapılıyor. Çocuklar resimlerle kendini daha iyi ifade ettikleri için ve bunlarla mesela çok ciddi istismar edilen çocukların istismar edildiği ortaya çıktı. Anne baba arasındaki problemler nasıl resme yansıdığını, bunun uzmanları var tabii, hani ben bu konuda uzman değilim, çok bilmiyorum, ama bu konu gerçekten çocuklara karşı yapılan her şeyi resimden çözebilen uzmanlar var. Empati yetenekleri geliyor çok ciddi oranda, mesela 3 yaş çocuğu resmi boyuyor, güneşi mavi yapıyor, bulutu pembe yapıyor, sonra sonra işte bunların renklerini dışarda göre göre resmine yansıtmaya başlıyor; bu da mesela bir oturtma oluyor evet güneş sarı olur, ağaç yeşil yapraklı olur tarzında çocuğun hayati bilgilerini de oturtuyor yerine, yani ciddi seviyede önem taşıyor tabii ki.” (OÖÖ4)

“Çocuklarda sınırlı alan boyamasını öğrenebilmesi, yani o alanın dışına çıkmaması. Bizim için birinci bölüm, çocuğun sınırlı alan boyayabilmesi, yani verdiğimiz resme sınırları taşırmadan boyama yapabilmesi ilk adım bu, ikinci adımda çocuğun hayal dünyasını geliştirerek boş kâğıt verip ona aileni çiz, nesne çiz dediğimizde çocuğun onu hayal gücüyle birleştirip çizmesini sağlıyoruz. Üçüncüde mandala boyaması, biz mandala boyatırken bizim için mandala nedir? Biz diyoruz ki mandala sessizlik boyamasıdır. Ama aslında mandala farklı boyama türüdür aslında, hani küçük boyamasıdır. Ya da oradaki bir bölümün farklı farklı renge boyanmasıdır. Biz de orda çocuğun daha çok dikkat odaklı olmasını sağlıyoruz; aslında mandal birazda dikkat gerektiren boyamadır, ben o yüzden ona diyorum ki sessizlik boyaması. Eğer çocuk sessiz dikkatini vererek mandalayla boyamaya başlarsa inanın hem çok zevk alıyor hem de boyaması çok geliyor. Çocuk birinci sınıfa gittiği zaman boyamayı bilmezse, hayal gücünü kullanmayı bilmezse nasıl yoluna devam edecek? Bu anaokullarında resim dersinin olması gerekiyor, resim branş öğretmeni olması gerekiyor.” (OÖÖ1)

3.2. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir? biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile resim ve okulöncesi öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3

Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular

Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar	Kod
Okullarda atölye olmaması.	OÖÖ6
Öğretmenler iyi yetenekleri fark etmemesi.	OÖÖ1
Velilerin yapılan sanat etkinlikleri basit görmesi	OÖÖ2
Çocukların yaratıcılığını ortaya çıkartacak sanat etkinliklerinin yapılamaması	RÖ ve OÖÖ5
Yönetimden kaynaklı malzeme eksikliği.	RÖ1

Çizelge 3 incelendiğinde okulöncesi ve resim öğretmenlerinin okulöncesi kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar olarak fiziki koşulların yetersizliğini ve resim eğitimine yeterince önem verilmiyor olmasını vurguladıkları görülmektedir.

Okulöncesi ve resim öğretmenlerinin okulöncesi kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, velilerin resim eğitimini değersiz görmesiyle birlikte öğretmenlerin yapacağı etkinlikler kısıtlanmış olacaktır. Bunun sonucu olarak okulöncesi eğitim kurumlarında kavram öğretimi, sanattan uzak öğretilmiş olacaktır. Aynı zamanda yönetimden kaynaklı ekipman eksikliğinin ve atölyelerin olmamasının da büyük sorun taşımakta olduğu ileri sürülebilir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin okulöncesi ve resim öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Aslında şöyle olabilir, resim atölyesi olup, resim atölyesinde şövaleyle çocuklar boyalarla, önlüklerle paletlerle boyamalar yapılabilir. Belki içinde resme ilgili olan çocuklar çıkar. Mesela bende 2 tane öğrencim inanılmaz boyama yapıyorlar. Hani öyle dikkatle boyuyorlar ki ben biliyorum ki ilerde bir kabiliyeti olacak. Ekip malzemeleri olması gerekiyor. Sınıf ortamında bu yapılamıyor, çünkü illa hazırlık olması gerekecek.” (OÖÖ1)

“Güzel sanatlar eğitimi için gerekli malzeme bütçe yetersizliği nedeniyle sağlanamamaktadır. Bazı yöneticilerin görsel sanatlar eğitimine gereken önemi vermemesi. Bazı okullarda görsel sanatlar etkinlikleri için atölyelerin bulunması, kullanılacak malzemelerin muhafaza edilecek yerlerin bulunmaması, vb. Bazı öğretmenlerin görsel sanatlar konusunda yeterli eğitime sahip olmayışı, malzeme eksikliğinden motivasyon düşüklüğü yaşayan öğretmenlerden kaynaklı sorunlar olabilir. Ayrıca bazı veliler de dersin gereksiz, önemsiz olduğu düşüncesi, olumsuz etkileyebilir. Öğrencilerde ise derse ilgi gösterememe ya da gelişim düzeyindeki farklılık olumsuz etki yaratabilir” (RÖ1)

“En büyük sorun çerçevesi resim yapılması, yani çocuğun yaratıcılığını ortaya çıkaracak resimler yerine, sürekli sınırlı çalışmaların yapılması en büyük sorun bizim için; yani biz çocuklara daha çok kalemi kâğıdı vererek resim yaptırmak yerine sınırlı boyama yaptırıyoruz; yani boyama sayfalarından çekilmiş resimlerin daha çok içini doldurmak anlamında yapılan etkinlikler yaptırıyoruz sadece. Bu sınırı aştığımız tek yer, artık materyallerle çalıştığımız sanat etkinliklerinde çocukların yaratıcılığı daha çok geliyor. Hani onu kullanıyoruz ama sürekli atık malzemelerle çalışmadığımız için genellikle sınırlı çalışmalar yapılıyor ve bu sınırlı boyamaları da ben sevmiyorum. Çocukların yaratıcılığını öldüren ve daha çok sınır koyan çalışmalar, özellikle boyama kitaplarından yapılan işte kavram çalışmalarından hatta basılan bütün kitaplarda bu şekilde, yani hepsi mesela setler hani velinin gidip de çocuğuma evde yaptırayım dediği bütün etkinliklerde, sınırlı yapılmış çalışmalar. Bu da ne yapıyor çocuğu sınırlandırıyor sürekli. Ben mesela bir çilek çizilmiş, içini kırmızı boyamak yerine o çileği mesela sen kafadaki, hayalindeki çileği yap demek ya da hangi renge boyarsan boya demek benim için daha çok sanatsaldır. Ama maalesef anasınıfında en büyük sorunumuz çocukların yaratıcılıklarını ortaya çıkartacak sanat etkinliklerinin yapılamaması” (RÖ ve OÖÖ5)

3.3. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi “okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir? biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile çalışma grubunda yer alan öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak nelerin yapılmasını önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4

Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Resim İş Eğitiminde karşılaşılan Sorunlara Çözüm Önerileri	Kod
Anaokullarında resim eğitimi dersi için resim öğretmeni olmalı.	RÖ ve OÖÖ5

Veli önemsizliği için toplantılar yapılarak bilinçlendirilmeli.	OÖÖ4
Çocukların yaratıcılığı kısıtlanmaması için teknolojiden uzak durulmalı.	OÖÖ6
Okulöncesi eğitim kurumlarında daha pratik etkinlikler yaptırılmalı.	RÖ2
Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilebilir, rehber kitaplar ve dijital içerikler sunulabilir.	RÖ1

Çizelge 4 incelendiğinde okulöncesi ve resim öğretmenlerinin okulöncesi kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin olarak, velilerin sanat eğitimi hakkında olumsuz düşüncelerinden dolayı öğretmenlerin ve öğrencilerin etkinliklerinde kısıtlanmalar yaşandığı, bunun çözüme kavuşabilmesi için velilerin bilinçlendirilmesi gerektiği; okul öncesi eğitim kurumlarında resim eğitimi derslerine daha profesyonel olacağı düşüncesiyle resim öğretmenlerinin girmesi gerektiği; resim etkinliklerinde sınırlayıcı koşulların ve uygulamaların kaldırılması gerektiği görüşlerini görmektedir.

Okulöncesi ve resim öğretmenlerinin okulöncesi kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, okul öncesi eğitim kurumlarında resim eğitimi dersleri önemsiz görünmektedir; bunun çözüme kavuşabilmesi için öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmelidir ve velileri bilgilendirmek önemli olacaktır.

Okulöncesi eğitim kurumlarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin okulöncesi ve resim öğretmenlerinden ikisi görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani şimdi kesinlikle şöyle iki seçenek var: bir tanesi şimdi için içinde olduğumuz için mali yük var, mali yükü olan çözüm yolu aslında en güzeli, ben mesela her zaman şunu savunuyorum, müzik, beden eğitimi ve resim derslerine kesinlikle bir resim iş öğretmenliğinden mezun biri girmesi gerekiyor. Hem eğitim, pedagojik formasyonu tamamlamış birisi olmalı hem de gerçekten mesleğini bilen, sadece resimle ilgilenen kişi gelirse hem ana okul öğretmenlerin “bir nefes” projesi var, mesela bizler hiç nefes almadan, teneffüs yapmadan ders işlediğimiz için, bizim için çok güzel bir şey olacak, mesela ilkokullarına yaptılar. İlkokullarda din kültürü öğretmenleri, İngilizce öğretmenleri derse giriyor. Öğretmenler nefes alıyor, teneffüsleri olduğu halde. Bizler neden nefes almıyoruz bir kere, şimdi bunu defalarca bakanlığa söyledik, bizim de ihtiyaçlarımız var, bizim de gerçekten bir çay içme, tuvalete gitme vb. gibi ya da ne bileyim hani hakikaten özel şahsi ihtiyaçlarımız var. Biz nefes alamıyoruz. “Anaokulu öğretmenleri nefes alsın” diye bir projemiz var. Şimdi öyle bir durumda da anasınıfına resim öğretmenlerini, beden eğitimi öğretmeni ve müzik öğretmeni istiyoruz, çünkü hem anaokulu öğretmeni yetişirken tamam bizler çok güzel kavramları eğitimi her şeyi dört dörtlük verebiliyoruz, ama herkes resime yetenekli olmayabiliyor, herkes müziğe yetenekli olmayabiliyor, herkes hareket eğitimine yetenekli olmuyor. Ama bizde ana sınıfında da temel üç şey var: resim, müzik ve beden eğitimi. Yani bunların hepsinin branşların haftada bir kere mutlaka anasınıfına girmesi gerekiyor kesinlikle. Başka çare yok, çözüm yok çünkü, ana okul öğretmenleri var şarkı söylüyorlar, inanın ben bile kaçasım geliyor birçok arkadaşımın sesinden, ses tonundan. Çocuklarda da dinlemiyor, bu eğitsel anlamda ciddi bir sorun, yani sen bütün anaokulu öğretmenleri şarkı söylesin diyorsun, ama yok şarkı sesi yok, çok kötü. Ya da bütün anaokulu

öğretmenleri resimden anlasın diyorsun ya da onların yaratıcılıkları ortaya çıkartacak sanatsal eğitim versin diyorsun, ama veremez, yani herkes bunu yapamaz, çünkü yetiştikleri alan da bu doğrultuda değil.” (RÖ ve OÖÖ5)

Ebeveynlerin bu konuda daha duyarlı olunması için bir çalışma başlatılmalı, araç ve gereç ihtiyaçları yerine getirilmeli. Eğitimcilerin daha iyi olması sağlanmalı, daha pratik şeylerin yapılması lazım yani çocuğun yapabileceği, zor şeyler değil de kolaydan zora doğru bir süreç geçirmesi gereklidir.” (RÖ2)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, okulöncesi eğitiminde resim iş eğitiminin önemli bir yeri olduğuna ilişkin görüş birliğinde oldukları görülmektedir.

Benzer durum, okulöncesi eğitimi kurumlarında resim etkinliklerinde yaşanan sorunlara ilişkin ortak görüşleri belirtmelerinde de görülmektedir. Özellikle resim eğitiminde gerçekleştirilen etkinliklerin sınırlayıcı niteliği eleştiri konusu yapılmıştır. Bunu, velilerin ve okul yöneticilerinin resim eğitimine ilişkin etkinliklere gösterdikleri önyargılı ve olumsuz tutumları izlemektedir. Bunun doğal sonuçlarından biri olarak, resim eğitimi etkinliklerinin yapılacağı fiziki koşulların yeterince oluşturulmaması veya iyileştirilmemesi; gerekli malzemelerin sağlanmasında güçlükler yaşanması sıklıkla vurgulanmıştır.

Bütün öğrenim basamakları arasında en kritik evrenin okulöncesi dönem olduğu yaygın kabul görmektedir. Bu yönde yapılan bilimsel araştırmalar, çok yeni kanıtlar sunmaya devam etmektedir. Önemi gittikçe artan okulöncesi eğitimde, önemi yeterince fark edilemeyen ve okulöncesi eğitimde önemi kadar yer edinmeyen resim eğitimine daha çok önem verilmesi ve alan açılması gerekmektedir. Bu amaçla, karşılaşılan sorunların çözümü konusuna karar vericilerin daha çok odaklanarak, gerekli çözümleri olabildiğince hızlı biçimde uygulamaya yansıtılmaları beklenir.

Araştırmada ulaşılan bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Okulöncesi öğretmenleri ve resim öğretmenlerinin, okulöncesinde resim eğitimi alanında daha etkili bir eğitim-öğretim sağlayabilmeleri için hizmet içi eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.
2. Okulöncesi eğitim kurumlarında resim eğitimi derslerinin, alanında uzman branş öğretmenleri tarafından verilmesi sağlanmalıdır.
3. Okulöncesi eğitim kurumlarında resim eğitimi çocuklara sunulurken, veliler bu sürecin öneminin yeterince farkında olmadığı gözlemlenmiştir. Bu sebepten resim derslerinin saatleri arttırılmalı ve veliler bilinçlendirilmelidir.
4. Okulöncesi eğitim kurumlarında resim eğitimi etkinliklerinin istenilen düzeyde yapılabilmesi için uygun koşullara sahip resim atölyesi ile gerekli araç, gereç ve malzeme desteği sağlanmalıdır.

Araştırmacılar İçin Öneriler:

1. Okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların resim etkinliklerine yönelik dikkat sürelerinin incelenmesi araştırılabilir.

2. Okul öncesi öğretmenlerin hiç ara vermeksizin ders işlerken yaşadığı sorunlar araştırma konusu yapılabilir.
3. Okulöncesi öğrencilerinin yaptıkları resimler inceleme konusu yapılabilir.

5. KAYNAKLAR

- Konan, N. (2013). Educational supervisors' locus of control, *Eurasian Journal of Educational Research*, 51, 45-64.
- Konan, N., Bozanoğlu, B. ve Çetin, R.B. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı teftiş politikalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1449-1474. doi: 10.14689/issn.2148- 624.1.7c.4s.7m

**THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS FOR
ART EDUCATION IN VOCATIONAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH
SCHOOLS**

**MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDE RESİM İŞ EĞİTİMİNİN YERİ,
ÖNEMİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Prof. Dr. Necdet KONAN¹, Kübra Toprak²

¹İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0001-6444-9745

**²İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek
Lisans Öğrencisi**

ORCID: 0009-0002-7219-0870

Özet

Bu araştırmanın temel amacı Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Diyarbakır ili merkez ilçelerinden Ergani ilçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan öğretmenlerden, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 8 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve öğretmenin branşını belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan öğretmenlerin, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda Resim-İş eğitiminin öğrenci yeteneklerini ortaya çıkarmada önemli bir rol oynadığı; okul yöneticileri ve velilerin resim iş eğitimine yeterince önem vermedikleri; velilerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, resim-iş eğitimi, öğretmen görüşleri Okul öncesi eğitimi, okul öncesi öğretmeni, resim iş eğitimi, okul öncesi eğitimde resim.

Abstract

The primary objective of this research is to examine teachers' perspectives on the role,

importance, challenges, and proposed solutions for art education in Vocational and Technical Anatolian High Schools. To achieve this objective, the phenomenological design, one of the qualitative research methods, was adopted. The study group comprises eight teachers working in Vocational and Technical Anatolian High Schools in Ergani, a central district of Diyarbakır Province, during the 2024-25 academic year. These teachers provided insights into the role, importance, challenges, and solutions related to art education in these schools. The data collection instrument was a semi-structured interview form developed by the researchers, consisting of two sections. The first section includes three questions aimed at identifying participants' gender, teaching experience, and subject area. The second section consists of three open-ended questions designed to gather teachers' views on the role, importance, challenges, and proposed solutions regarding art education in Vocational and Technical Anatolian High Schools. Using this semi-structured interview form, the study collected data from teachers regarding their experiences and opinions on the subject. The data obtained were analyzed through content analysis. The findings indicate that art education plays a critical role in uncovering students' talents. However, it was also found that school administrators and parents often do not assign sufficient importance to art education. The study highlights the necessity of implementing awareness programs to inform parents about the value of art education.

Keywords: Vocational and Technical Anatolian High Schools, art education, teacher perspectives

1. GİRİŞ

Ülkemizde öğrenim basamakları içerisinde sıklıkla gündeme getirilen ve öncelik verilmesi vurgulanan, buna karşın gereğince yol alınamayan öğrenim basamağı ve türü mesleki ve teknik eğitimidir. Bu konuyla ilişkili birçok çalışma yapılmış, toplantılar düzenlenmiş, araştırma raporları oluşturulmuştur. Bu amaçla, temel karar verici ve düzenleyici konumda bulunan Milli Eğitim Bakanlığının da çok önemli girişimleri, çabaları bulunmaktadır.

MEB tarafından yayınlanan Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Görünümü Raporu'nda Meslekî ve Teknik Eğitimin amacı ve önemine ilişkin şu görüşler özellikle öne çıkarılmıştır (MEB, 2018: 21-23): Meslekî ve teknik eğitimin temel amacı sosyal ve ekonomik sektörler ile iş birliği içinde ulusal ve uluslararası düzeyde meslekî yeterliliğe sahip, yenilikçi, girişimci, üretken, ekonomiye değer katan yetkin iş gücü yetiştirmektir. Meslekî ve teknik eğitim ile bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda uygun öğrenme olanakları sunulduğu, yenilikçi, istihdama hazırlayan, ilgili sektörlerin gereksinimlerine göre geliştirilen ve bileşenlerle iş birliği içinde sürekli yenilenen ve geliştirilen bir meslekî ve teknik eğitim sistemi oluşturulması amaçlanmaktadır. Bireysel ve toplumsal açıdan ekonomiye doğrudan etki etmesi nedeniyle sosyal ve ekonomik yönden ülkenin gelişimini sağlayacak önemli bir gizilgüce sahip olan meslekî ve teknik eğitimin bireylere ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, yönelindikleri mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum, tavır ve meslek ahlakını kazandırması son derece önemlidir. Bu temel gerekçeler doğrultusunda, 2023 hedefleri ile uyumlu bir sistem oluşturulması için meslekî ve teknik eğitime ilişkin var olan olumsuz toplumsal algıyı değiştirmeyi hedefleyen, öğrencilerin meslekî ilgi ve yeteneklerini belirleyen ve öğrenciler ile ailelerini bu doğrultuda yönlendiren, akademik derslerin yoğunluğunun azaltıldığı, meslekî ve teknik derslerin içeriklerinin çağın gereklerine göre güncellendiği, öğretmenlerin iş başında eğitim olanaklarının sürekli artırıldığı, okulların alt yapı ve donanımının değişen ve gelişen teknolojiyle uyumlu hale getirildiği, mezunlarına istihdamda öncelik sağlayan politikalarının uygulandığı, mezunları istihdam eden sektörün meslekî ve teknik eğitim süreçlerinde daha fazla yer aldığı, ulusal ve uluslararası düzeyde iş birliği protokolleri ve projelerinin hayata geçirildiği, mezunlarının kendi alanlarında yükseköğretime geçişlerine olanak sağlayacak bütünleşik bir

yapının kurulması öngörülmüştür. Türk eğitim sisteminde meslekî ve teknik eğitim kapsamında verilen örgün eğitim, Meslekî ve Teknik Anadolu Liseleri, Çok Programlı Anadolu Liseleri ve Meslekî Eğitim Merkezleri olmak üzere üç okul türünde gerçekleştirilmektedir. Yaygın eğitim kapsamındaki meslekî ve teknik eğitim ise Meslekî Açık Öğretim Liselerinde verilmektedir. Eğitim süreçleri okul türlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Bunlardan Meslekî ve Teknik Anadolu Liselerinde 54 alanda ve bu alanlar altındaki 199 dalda öğretim programı uygulanmaktadır.

Meslekî ve Teknik Anadolu Liselerinde bu programların içerisinde resim dersleri de yer almaktadır. Ancak diğer birçok öğrenim kademesi ve okul türünde olduğu gibi Meslekî ve Teknik Anadolu Liselerinde de genelde sanat eğitimi özelde de resim iş eğitimine gereken önemin ve özenin gösterildiğini söylemek maalesef mümkün gözükmemektedir. Bu araştırmada adeta kronikleşmiş olan bu sorunun ele alınması, var olan durumun betimlenmesi ve sorunun çözümüne ilişkin önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
3. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Deseni, Çalışma Grubu, Veri Toplama Aracı, Veri Toplama Aracının Uygulanması ve Verilerin Analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, Akt. Konan, Bozanoğlu ve Çetin, 2019: 1452).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Diyarbakır'ın Ergani ilçesindeki Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 8 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1.

Çalışma Grubunda Yer Alan Resim İş Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Kıdem (yıl)	Yerleşim Yeri
GSÖ1	K	5	Diyarbakır/Ergani
GSÖ2	E	15	Diyarbakır/Ergani
GSO3	E	20	Diyarbakır/Ergani
GSO4	E	11	Diyarbakır/Ergani
GSO5	E	11	Diyarbakır/Ergani
GSÖ6	K	11	Diyarbakır/Ergani
GSÖ7	K	16	Diyarbakır/Ergani
GSO8	E	6	Diyarbakır/Ergani

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı ili belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır.

2.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2024-25 öğretim yılı güz yarıyılında, veri toplama aracının uygulanması ile elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından çalışma grubu ile yüz yüze görüşmeler yapılarak, görüşmecilerin görüşme formundaki sorularla ilgili görüşleri alınmış, görüşme esnasında görüşmecilere sorulan sorular not edilmiştir.

Çalışma grubundan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

3.1. Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt

probleme yanıt bulmak amacı ile resim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı resim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2

Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular

Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemi	f
1. Yeteneklerin ortaya çıkarılması	4
2. Yaratıcılığı ve görsel zekayı geliştirmesi	2
3. Toplumsal ve kişisel gelişim açısından katkı	2
4 akademik dersleri ara sağlayarak rahatlama, stresle başa çıkma	1

Çizelge 2 incelendiğinde Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim öğretmenlerinin resim eğitiminin yeri ve önemine ilişkin en çok “yeteneklerin ortaya çıkarılması”, “yaratıcılığı ve görsel zekayı geliştirmesi”, “toplumsal ve kişisel gelişim açısından katkıyı” vurguladıkları, bunu “akademik derslere ara sağlayarak rahatlama ve stresle başa çıkma” görüşünün izlediği görülmektedir

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim-iş eğitimi, öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarma, yaratıcılık ve görsel zekayı geliştirme, toplumsal ve bireysel gelişime katkıda bulunma açısından önemli görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerin yoğun ders temposunda rahatlama ve stresle başa çıkma için bir araç olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak, resim-iş eğitimi hem sanatsal hem de kişisel gelişim açısından değerli bir süreç sunmaktadır.

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin resim iş öğretmenlerinden üçü görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Meslek liselerinde resim, müzik ve benzeri sanat derslerine yeterince önem verilmediğini düşünüyorum. Meslek derslerinin yoğunluğu, öğrencilerin bu alanlarda kendilerini geliştirmelerini engellemektedir. Oysa resim dersleri, öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarmalarına, yaratıcılıklarını geliştirmelerine ve estetik bir bakış açısı kazanmalarına olanak tanımaktadır.” (GSÖ5)

“Mevcut meslek dersleri ve staj ortamının öğrencide yarattığı stresi bertaraf etme açısından resim-iş dersinde yapılacak etkinlikler büyük önem arz etmektedir. Sanatsal faaliyetler bireyin kendini bulmasını ve hayatı anlamlandırılmasını sağlar” (GSÖ7)

“Bireyin özümsemiş değerler sistemi ile hayat felsefesi oluşturmasında görsel sanatların etkisi olduğunu ve bireye pedagojik kazançlar sağlamanın yanı sıra kültürel ve toplumsal katkılarının olduğunu düşünüyorum” (GSÖ8)

3.2. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile resim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular

Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar	f
Velilerin desteğinin eksikliği	6
Fiziksel koşulların eksikliği (atölyelerin olmaması, malzeme eksikliği)	5
Öğrencilerin derse karşı ilgi ve tutumunun yetersizliği	5
Talep eksikliği	5
Yönetimden kaynaklanan sorunlar	3

Çizelge 3 incelendiğinde Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde resim öğretmenlerinin resim iş eğitimini yeri ve önemine ilişkin en çok “velilerin desteğinin eksikliği”, “fiziksel koşulların eksikliği” bunun yanı sıra “öğrencilerin derse karşı ilgi ve tutumunun yetersizliği”, “talep eksikliği” ve “yönetimden kaynaklanan sorunlar” izlediği görülmektedir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerindeki resim iş öğretmenlerinin resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, resim iş eğitiminin etkin bir şekilde yürütülmesini engelleyen temel etkenlerin hem maddi koşullar hem de sosyal ve yönetsel faktörlerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu durum resim öğretmenlerinin mesleki motivasyonlarını olumsuz etkilerken, öğrencilerin sanatsal gelişimini de sınırlamaktadır. Genel olarak bu sorunlar resim eğitiminin öneminin yeterince anlaşılmasından ve bu alana yönelik gerekli desteğin sağlanmamasından kaynaklanmaktadır

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Meslek seçimi adı altında kültür derslerine verilen önemin baskınlığı, yönetim, öğretmen, veli ve öğrencilerde yaşanan talep eksikliği, atölyelerin materyal olarak yeterli donanımına sahip olamaması sorun olmaktadır.” (GSÖ2)

“Her okulda atölyenin olmaması, velilerin önyargılı ve yeterince bilgiye sahip olmaması, yeteneğin ikinci planda tutulması, öğretmenlerin yetenekli öğrencileri ilgili alanlara yönlendirmemesi, karşılaştığımız sorunlardandır.” (GSÖ5)

“Velilerin sadece genel kültür derslerine yoğunlaşması, yeterli bilgiye sahip olmaması ve öğrencilerin yeteneklerini yeterince bilmemeleri. Ağır çalışma ortamı (elektrik, metal gibi) olan meslek bölümlerinde gerekli önemin verilmemesi.” (GSÖ7)

3.3. Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir? biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile çalışma grubunda yer alan öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak nelerin yapılmasını önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Resim İş Eğitiminde karşılaşılan Sorunlara Çözüm Önerileri	f
Velilerin bilinçlendirilmesi	4
Okul ve yönetim desteği	4
Sanatın değerini anlatmak	3
Öğrencileri yönlendirme	2
Ders saatini arttırma	2

Çizelge 4 incelendiğinde Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim öğretmenlerin resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin en çok “velilerin bilinçlendirilmesi” görüşünü belirttikleri, bunun yanı sıra “okul ve yönetim desteğinin artırılması”, “sanatın değerini anlatmak”, “öğrencileri yönlendirme” ve “ders saatini arttırma” önerilerini belirttikleri görülmektedir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapan resim öğretmenlerinin Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, velilerin sanat eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi, okul ve yönetim desteğinin artırılması, sanatın değerinin toplumu anlatılması, öğrencilerin yeteneklerine göre yönlendirilmesi ve ders saatlerinin artırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu da sanat eğitiminin gelişimi için çok yönlü bir yaklaşım gerektiğini göstermektedir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin resim iş öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Yüksek öğretimdeki resim-iş eğitiminin avantajları ve bu eğitime bağlı olarak çeşitli mesleki tanıtım seminerleri yapılabilir. Bu çalışmalar toplumdaki sanata bakış açısını da zamanla değiştirebilir.” (GSÖ2)

“Sanatın, bireyin üzerinde iyileştirici gücü olduğu kavratılmalı. Okul aile birliği kapsamında sanatsal faaliyet düzenlenerek paydaşların sanatı deneyimlemeleri sağlanmalı. Bu süreçte öğrenci-veli-okul idaresinin resim-iş dersine karşı var olan olumsuz yaklaşımlarının azaldığı hatta ortadan kalktığı görülecektir.” (GSÖ7)

“Planlı bir rehberliğin olması ve veli toplantılarında velilerin öğrenci ilgi ve yeteneklerine odaklanmalarının sağlanması, okulların devletçe her derse göre fiziki olarak hazır olmalarının sağlanması gerektiğini düşünüyorum.” (GSÖ8)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim-iş eğitiminin, öğrencilerin yaratıcılık, estetik ve problem çözme becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Ancak, bu eğitimin etkin bir şekilde yürütülmesini engelleyen velilerin yetersiz desteği, fiziksel altyapı eksiklikleri ve öğrencilerin ilgi eksikliği gibi sorunlar tespit edilmiştir. Öğretmen görüşleri doğrultusunda, bu sorunların çözümü için velilerin sanat eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi, okul yönetimi ve devlet desteğinin artırılması, sanatın toplumdaki değerinin vurgulanması ve ders saatlerinin artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu öneriler, resim-iş eğitiminin daha etkili ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için temel bir yol haritası sunmaktadır. Araştırma sonuçları, Mesleki ve Teknik eğitimde sanat eğitiminin daha fazla önemsenmesi ve desteklenmesi gerektiğini açıkça ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmada ulaşılan bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde resim-iş derslerinde, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve tasarım becerilerini geliştiren etkinliklere ağırlık verilmelidir. Ders içeriği kullanılan materyaller ile zenginleştirilmelidir.
2. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde öğrencilerin yaratıcı potansiyelini ortaya çıkaracak uygulamalı atölyeler düzenlenmelidir. Özellikle toplumsal konuların sanatla ifade edilmesine olanak tanıyan projeler geliştirilebilir.
3. Velilere resim-iş eğitiminin öğrencilerin yaratıcılık ve kişisel gelişimindeki önemi hakkında bilgi verecek seminerler düzenlenmelidir. Ayrıca, öğrencilerin sanatsal yeteneklerini keşfetmeleri ve bu alanlarda desteklenmeleri için rehberlik hizmetleri sunulmalı, kariyer potansiyeli hakkında farkındalık artırılmalıdır.

Araştırmacılar İçin Öneriler:

1. Velilerin resim-iş eğitimine yönelik tutumlarını ve bu tutumların öğrencilerin sanatsal gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar yapılabilir.
2. Resim-iş eğitiminin bireylerin genel akademik başarısına ve diğer derslerdeki performansına olan katkıları üzerine çalışmalar yapılabilir.

5. KAYNAKLAR

Konan, N., Bozanoğlu, B. ve Çetin, R.B. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı teftiş politikalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1449-1474. doi: 10.14689/issn.2148- 624.1.7c.4s.7m

MEB (2018) *Türkiye’de Meslekî ve Teknik Eğitimin Görünümü Raporu*, Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No: 1.

**THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS FOR
ART EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS**

**İLKOKULLARDA RESİM İŞ EĞİTİMİNİN YERİ, ÖNEMİ, KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Necdet KONAN¹, Helin TEKDAL²

¹ Profesör Doktor, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü,
ORCID: 0000-0001-6444-9745

² Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş
Eğitimi Bilim Dalı, ORCID ID: 0009-0002-7736-6249

Özet

Bu araştırmanın temel amacı ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Adıyaman ilindeki ilkokullarda görev yapan öğretmenlerden, ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin, ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi, okullarda atölye ve malzeme eksikliği, okulların fiziki anlamda desteklenmesi gerektiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgulara dayalı olarak öğrencilerin daha etkili öğrenmeleri için resim iş derslerinin branş öğretmenleri tarafından verilmesi, sınıf öğretmenlerinin resim iş dersini daha etkili işleyebilmesi için hizmet içi eğitim almaları, resim iş dersine karşı velilerin olumsuz ön yargılarının giderilmesine yönelik bilgilendirici eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İlkokul öğretmeni, sınıf öğretmeni, resim iş eğitimi, ilkokullarda resim iş eğitimi.

Abstract

The primary purpose of this study is to explore teachers' perspectives on the role, importance, challenges, and proposed solutions for art education in primary schools. To achieve this objective, the phenomenological design, one of the qualitative research methods, was

employed. The study group consists of 10 teachers working in primary schools in Adıyaman Province during the 2024-25 academic year. These teachers shared their views on the role, significance, challenges, and potential solutions regarding art education in primary schools. The data collection tool was a semi-structured interview form developed by the researchers, comprising two sections. The first section includes three questions designed to identify participants' gender, teaching experience, and the location of their school. The second section contains three open-ended questions aimed at gathering teachers' insights about the role, importance, challenges, and proposed solutions for art education in primary schools. Using this semi-structured interview form, data were collected from teachers, and the obtained data were analyzed through content analysis. The findings reveal that art education contributes significantly to the development of creative thinking skills but is hindered by the lack of workshops and materials in schools. Additionally, the need for physical support for schools was highlighted. Based on these findings, several recommendations are proposed: art classes should be taught by specialized art teachers, classroom teachers should receive in-service training to deliver art lessons more effectively, and informative sessions should be conducted to address parents' negative biases towards art education.

Keywords: Primary school teacher, classroom teacher, art education, art education in primary schools

1.GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinden biri, geçmiş kuşağın bilgi birikimini edinmek/almak, buna yeni öğeler ilave ederek bu birikimi bir sonraki kuşağa aktarmaktır (Konan, 2013: 32). Varlığını sürdürebilmek için olsa bile yeni bilgi, beceri ve tutumlar edinmek zorunda kalan insanoğlunun, günümüzde bunu en sistemli gerçekleştirdiği yerler eğitim kurumlarıdır (Konan, 2013: 46). Bu eğitim kurumlarından biri de ilkokullardır.

Ülkemizdeki öğrenim basamaklarındaki her bir okulun amaç ve görevleri 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda belirlenmiştir. Buna göre ülkemizde zorunlu öğrenim basamaklarından biri olan ilkokullar dört yıl sürelidir ve milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek; ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak temel amaç ve görevleri yerine getirmeyi öngörür.

Bu amaç ve görevlerin istenilen düzeyde gerçekleştirilebilmesi birçok etmene bağlıdır. Bunlardan en önemlilerinden biri de bu öğrenim basamağında hangi derslerin, kimler tarafından, hangi koşullarda ve ne sürede verildiğidir. Bu açıdan bakıldığında öne çıkan derslerden birinin resim iş dersleri olduğu görülecektir. Bu derslerin sınıf öğretmenleri tarafından yürütüldüğü; yönetici, veli ve öğrencilerin zaman zaman bu derslerin önemine ilişkin olumsuz bir tutum içine girdikleri; dersin gerektirdiği fiziki koşulların ve malzeme yetersizliğinin sıklıkla gündeme gelmekte ve tartışma konusu olmaktadır.

İlköğretimde resim iş dersinin önemi, sanat eğitimbilimi boyutlarında değerlendirildiğinde, insana kendini anlatacağı bir dil, bir anlatım yolu kazandırmasında temellenir. Kültür aktarımının yanı sıra çocukların psikolojik gereksinimlerinin karşılanması yoluyla gelişmesi hedefiyle, genel sanat eğitimi kapsamındaki resim eğitimi; eğitsel yönü güçlü, çağdaş ve yetkin bir kişilik geliştirme ve kültürlenme aracı oluşturmaktadır (Kurtuluş, 2002: 153-154).

Tüm bu nedenlerin ve oluşturduğu sonuçların değerlendirilerek, karşılaşılan sorunların aşılmasına katkıda bulunabilecek önerilerin geliştirilmesinin amaçlandığı bu araştırmanın yapılmasına gerek duyulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlkokullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
2. İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
3. İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Deseni, Çalışma Grubu, Veri Toplama Aracı, Verilerin Toplanması ve Analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseni nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim deseni amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, Akt. Konan, Bozanoğlu ve Çetin, 2019: 1452).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Adıyaman ilindeki ilkokullarda görev yapan resim iş öğretmenlerinden, ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan resim iş öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1.

Çalışma Grubunda Yer Alan Resim İş Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Kıdem (yıl)	Yerleşim Yeri
GSÖ 1	Kadın	18	Adıyaman
GSÖ 2	Kadın	22	Adıyaman
GSÖ 3	Erkek	17	Adıyaman
GSÖ 4	Erkek	18	Adıyaman
GSÖ 5	Kadın	5	Adıyaman
GSÖ 6	Erkek	23	Adıyaman
GSÖ 7	Kadın	7	Adıyaman

GSÖ 8	Erkek	4	Adıyaman
GSÖ 9	Kadın	10	Adıyaman
GSÖ 10	Erkek	7	Adıyaman

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı resim iş öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2024-25 öğretim yılı güz yarısında, veri toplama aracının uygulanması ile elde edilmiştir. Adıyaman ilindeki ilkokullarda sınıf öğretmeni olarak görev yapanlardan, ilkokullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından çalışma grubu ile yüz yüze görüşmeler yapılarak, görüşmecilerin görüşme formundaki sorularla ilgili görüşleri alınmış, görüşme esnasında 4 görüşmeciden onay alınarak kayıt cihazı kullanmış, görüşmecilerin tavır, mimik, konuşma özellikleri ve benzeri davranışlarıyla ilgili gözlemler not alınmıştır. Ses kaydına izin vermeyen 6 katılımcıyla görüşmeler yapılırken notlar alınmış ve görüşme sonunda katılımcının onayı ile metne dönüştürülmüştür. Her bir görüşmeden sonra alınan notlar ve ses kayıtları yazılı hale getirilerek formun son hali ilgili katılımcıya sunulmuş ve onayı alınmıştır.

Çalışma grubundan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

3.1. İlkokullarda Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “İlkokullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile ilkokul öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İlkokullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı ilkokul öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “İlkokullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı ilkokul öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “İlkokullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş, ulaşılan sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2.

İlkokullarda Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular

Yeri ve Önemi	f
1. Yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi	GSÖ(2,5,7,10)
2. Hayal dünyasının gelişimi	GSÖ(1,2,9)
3. Çocuğun duygularının dışa vurumu	GSÖ (1,3,7)
4. Bireysel farklılıkları tanıma	GSÖ (2,6,10)
5. Aktif işlenmesinin gerekliliği	GSÖ (4,6)
6. Çocukları daha iyi anlayabilmek	GSÖ(3,6)
7. Diğer derslere olan ilgi ve alakanın artması	GSÖ(5)
8. Kavramları somutlaştırma	GSÖ(7)

Çizelge 2 incelendiğinde ilkökul öğretmenlerinin ilkökullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin en çok “yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimini” vurguladıkları, bunu sırasıyla “hayal dünyasının gelişimi”, “çocuğun duygularının dışa vurumu” ve “bireysel farklılıkları tanımayı” izlediği görülmektedir.

İlkokul öğretmenlerinin ilkökullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde çocuğun kendini tanımasını ve duygularını daha rahat dışa vurabilmesi, bunun yanı sıra hayal dünyasının gelişiminde etkili olduğu ileri sürülebilir.

İlkokullarda resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin ilkökul öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bireysel farklılıkları dikkate alındığında resim yeteneği iyi olanlar fark edildiğinde özgüven, yaratıcılık, başarıma duyguları öne çıkar. Çocuklarımızın hayal gücüne katkı sağlar.” (GSÖ2)

“Sanatsal bakış açılarını geliştirir. Diğer derslerdeki ilgi ve alakanın artmasını sağlar” (GSÖ5)

“Her çocuk farklı ve özel olduğundan ve farklı öğrenme durumları nedeniyle sanatçı ruhlu öğrencileri resim iş dersi sayesinde keşfediyoruz” (GSÖ6)

“Resim iş eğitimi aynı zamanda kavramları somutlaştırmada da önemli bir rolü vardır” (GSÖ7)

3.2. İlkokullarda Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı

ile ilkököl öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı ilkököl öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı ilkököl öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yapılarak çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3.

İlkokullarda Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular

Sorunlar	f
1. Okullarda atölye ve malzeme eksikliği	GSÖ(1,2,3,4,7,8,9,10)
2. Velilerin resim dersine olan önyargılı tutumları	GSÖ(3,4,5)
3. Ders saati kısıtlılığı	GSÖ(3,4,7)
4. Sınıf öğretmenlerinin bu alanda profesyonel destek sağlayamaması	GSÖ(3,4,10)
5. Toplumun olumsuz tutumları	GSÖ(3,7,10)
6. Sistemden dolayı sınav odaklı olma	GSÖ(3,6)
7. Öğrencilerin malzemelerini özensiz kullanmaları	GSÖ(5)

Çizelge 3 incelendiğinde ilkököl öğretmenlerinin ilkökullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin en çok “okullarda atölye ve malzeme eksikliği” vurguladıkları, bunu sırasıyla “velilerin resim dersine olan önyargılı tutumları”, “ders saati kısıtlılığı” ve “sınıf öğretmenlerinin bu alanda profesyonel destek sağlayamaması” izlediği görülmektedir.

İlkokul öğretmenlerinin ilkökullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde atölye ve malzeme eksiklikleri, derslerin verimliliğini azaltırken; sistemin sınav odaklı yapısı, sanat eğitimini geri planda bırakmaktadır. Velilerin ve toplumun olumsuz tutumları ile sınıf öğretmenlerinin bu alanda yeterli desteği sağlayamaması, resim-iş eğitiminin değerini daha da düşürmektedir. Bu nedenle sanat eğitiminin öneminin yeterince kavranmadığı ve bu alana dair bir ön yargının olduğu ileri sürülebilir.

İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin ilkököl öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Zaman zaman öğretmenlerin yetersizlikleri de bu alanda hissedilebiliyor; çünkü daha sanatsal daha yetenek isteyen işte daha bu konuda araştırma isteyen bir alan. Çocuklara yaptığımız şeyler ister istemez sınırlı kalıyor. Bu anlamda daha böyle işin eğitimini almış bu tarz kişilerin ders vermesi daha verimli olacaktır.” (GSÖ3)

“Okullarda resim dersi yerine temel derslerin işlenilmesi, velilerin resim dersini önemsiz görmeleri ve malzeme almak istememeleri, küçük çocukların eşyalarını hor kullanmaları, hemen bitirmeleri” (GSÖ5)

“Kimi öğretmen ve idareciler yaşanan ve yapılan sınavlardan (lise ve üniversite) dolayı resim iş dersine gerekli ilgi ve desteği vermemektedirler. Oysa yeteneğini geliştiremeyen öğrenciler o sınavlarda da başarılı olamamaktadır.” (GSÖ6)

“Toplumda resim dersine karşı olumsuz tutum ve davranışlar.” (GSÖ7)

“Okullarda genel olarak resime ayrılmış bir sınıf yok. Böyle bir sınıf olsa öğrenciler de daha motive bir şekilde resim dersine girer diye düşünüyorum.” (GSÖ8)

“Kendilerini daha özgür ifade edebileceği alanlarda uygun araç gereçlerle oluşan bir atölye ya da sınıfın olmaması; fiziki koşulların yetersiz kalması diyebiliriz.” (GSÖ10)

3.3. İlkokullarda Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi “İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile ilkokul öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı ilkokul öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı ilkokul öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4.

İlkokullarda Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular

Çözüm Önerileri	f
1. Okullar fiziki anlamda desteklenmeli	GSÖ(1,2,3,4,7, 9,10)
2. Alanın öğretmenleri tarafından ders verilmeli	GSÖ(2,3,4,10)
3. Ders saati arttırılmalı	GSÖ(1,3,4)
4. Dersin önemine ilişkin etkinlikler, çalışmalar yapılmalı	GSÖ(3,5)
5. Veliler bilinçlendirilmeli	GSÖ(3,8)
6. Yönetici ve öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmeli	GSÖ(3)

Çizelge 4 incelendiğinde ilkokul öğretmenlerinin ilkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin en çok “okullar fiziki anlamda desteklenmeli” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “alanın öğretmenleri tarafından ders verilmeli”, “ders saati arttırılmalı” ve “dersin önemine ilişkin etkinlikler ve çalışmalar yapılmalı” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

İlkokul öğretmenlerinin ilkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, okulların resim iş eğitimi etkinliklerine yönelik fiziki altyapısının güçlendirilmesi ve alanında uzman öğretmenler tarafından ders verilmesi,

resim iş eğitiminin hak ettiği şekilde işlenmesini sağlar. Ayrıca, velilerin bilinçlendirilmesi ve yönetici ile öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimlerin sunulması, resim iş eğitimine yönelik olumlu bir bakış açısının geliştirilmesine yardımcı olacağı ileri sürülebilir.

İlkokullarda resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin ilkökul öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Branş öğretmenleri derslerde olursa daha verimli olacağını düşünüyorum.” (GSÖ2)

“Uzman, eğitim almış kişiler, öğretmenlere bu anlamda kurslar verebilirler. Hizmet içi eğitim kursları adı altında. En azından öğretmenlerin de ufukları gelişir, ne yapabileceklerini görürler.” (GSÖ3)

“Bu algının kırılması lazım; kırılması için de dediğim gibi fiziki olarak okullarımız desteklediği takdirde, veliler de sürece dahil olduğu takdirde, ben bu problemin çözüleceğini düşünüyorum” (GSÖ4)

“Tüm velilere küçük bir sunum hazırlayabiliriz işte öğrencilerin müzik resim gibi alanlarda nasıl etkili olabileceğini anlatan sunum hazırlanıp velilere sunabiliriz. En azından fikir değişikliği olabilir diye düşünüyorum.” (GSÖ8)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı ilkökullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Adıyaman ilindeki ilkökullarda görev yapan öğretmenlerden, ilkökullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan ilkökullarda görev yapan öğretmenlerin, ilkökullarda resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda öz olarak verilmiştir:

1. Sınıf öğretmenlerinin mesleki yaşantılarında resim iş eğitiminin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağladığı belirtilmiştir.
2. Resim iş eğitimi dersinde öğrencilerin duygularını daha rahat dışa vurabildikleri için sınıf öğretmenlerinin çocukları daha iyi anlayabildikleri saptanmıştır.
3. Sınıf öğretmenlerinin, okulların yetersiz fiziki koşullarının resim-iş eğitiminin verimliliğini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.
4. Resim-iş dersinin, ders saati kısıtlılığı ve sınıf öğretmenlerinin bu alanda profesyonel destek sağlayamaması nedeniyle yeterince etkin bir şekilde yapılamadığı saptanmıştır.
5. Resim-iş dersinin, okulların fiziki anlamda desteklenmesi ve dersin önemine ilişkin etkinlikler ile çalışmalar yapılması gerektiği saptanmıştır.
6. Resim-iş dersinin, alanın öğretmenleri tarafından verilmesi ya da yönetici ile öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi ve ders saatlerinin artırılması gerektiği saptanmıştır.

4.1. Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

4.1.1. Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Öğrencilerin daha etkili öğrenmeleri için resim iş dersleri branş öğretmenleri tarafından verilmelidir.
2. Sınıf öğretmenlerinin resim iş dersini daha etkili işleyebilmesi için hizmet içi eğitim almaları gerekmektedir.
3. Okullara ilgili kurumlar tarafından malzeme desteği sağlanmalıdır ve atölye ya da ortak çalışma alanları oluşturulmalıdır.

4.1.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Resim iş dersine karşı velilerin önyargılı tutumları ve görüşleri ile ilgili araştırma yapılabilir.
2. Bu araştırma nicel bir araştırma yöntemleriyle yapılarak daha büyük kitlelerde ve farklı illerde uygulanabilir. Böylece genellenebilir sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Konan, N. (2013). Educational supervisors' locus of control, *Eurasian Journal of Educational Research*, 51, 45-64.

Konan, N. (2013). İlköğretim okulu yöneticilerinin okuma alışkanlıkları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 19(1), 31-59.

Konan, N., Bozanoğlu, B. ve Çetin, R.B. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı teftiş politikalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1449-1474. doi: 10.14689/issn.2148- 624.1.7c.4s.7m

Kurtuluş, Y. (2002). İlköğretimde resim-iş derslerinin haftalık ders dağıtımı içindeki yeri ve öğrenciler üzerindeki etkileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 153-154

Resmî Gazete (1979). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, 24.06.1973 tarih ve 14574 sayılı Resmî Gazete

**PRESERVICE SCIENCE TEACHERS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE
CONCEPT OF 'MEASUREMENT': AN ANALYSIS WITHIN THE FOCUS OF
PARADIGMATIC ORIENTATION**

**FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ "ÖLÇME" KAVRAMINA
YÖNELİK METAFORİK ALGILARI; PARADİGMATİK YÖNELİM ODAĞINDA
BİR İNCELEME²**

Davut SARITAŞ¹

¹Doç.Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Eğitimi,

<https://orcid.org/0000-0002-5108-4801>

Özet

Bilim felsefesi perspektifinden bakıldığında fen bilimleri eğitimi diğer eğitim alanlarından bazı boyutlarda kendine özgü yönere sahiptir. Bunlardan birisi de doğa bilimlerinin içeriğini sosyal bilimler temelinde gelişen teorik yapılar içerisinde birleştirmesidir. Bu bağlamda fen bilimleri eğitiminde "ölçme" kavramı bir ikilem oluşturabilmektedir. Nitekim sosyal bilimlerde ve doğa bilimlerde bu kavram çok farklı şekilde anlamlandırılmaktadır. Diğer yandan fen bilimleri eğitimi öğrencilere "ölçme" gibi bilimsel sürece ilişkin becerileri doğa bilimlerindeki anlamı ile öğrencilere kazandırmayı amaçlar. Aynı zamanda bunu sağlayacak öğretmenlerin de eğitim bilimlerindeki anlamı ile ölçmeyi öğretim süreçlerinde işe koşmaları gerekir. Bu nedenle fen öğretmen adaylarının ölçme kavramına yönelik bu iki farklı anlamlandırmayı benimsemiş ve farklarını kavramış olmaları beklenir. Bu çalışmada soyut ve farkı anlam boyutları olan kavramları bireylerin nasıl anlamlandırdıklarını görünür hale getiren metaforlar aracılığı ile fen bilimleri öğretmen adaylarının ölçme kavramlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojinin kullanıldığı çalışma amaçlı örnekleme ile gönüllülük esasına göre çalışmaya dahil edilen ve bir şekilde ölçmeye aşinalığı olan 25 fen bilimleri öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Veriler metafor belirlemeye yönelik hazırlanmış çalışma yapıları ile toplanmıştır. İçerik analizi yapılan verilerden elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir; katılımcılarda ölçme kavramının iki yönlü anlamını bir arada içeren benzetme ve benzetme gerekçesine rastlanmamış. Ayrıca katılımcıların tümünde pozitivist eğilimli bir ölçme anlayışı olmakla birlikte, bunlardan bir kısmı eğitim bilimsel bir kısmı fen bilimsel anlamlandırmalara işaret etmektedir. Bulgular ışığında, fen bilimleri öğretmen adaylarının ölçme kavramının paradigmatik ayrımına ilişkin farkındalıkların düşük olduğu ve genel olarak ölçme kavramına yönelik geliştirilmesi gereken kavramsallaştırmaları olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Ölçme kavramı, paradigmatik anlam, metaforik, fen bilimleri öğretmen adayları

Abstract

² Bu bildiri fen bilimleri öğretmen adaylarının paradigmatik yönelimlerini farklı açılardan inceleyen kapsamlı bir araştırmanın pilot çalışmasından elde edilen verilerden üretilmiştir

From the perspective of the philosophy of science, science education is distinguished from other fields of education in certain respects. One such aspect is the integration of natural science content within theoretical frameworks developed based on social sciences. In this context, the concept of "measurement" in science education presents a potential dilemma. Indeed, the concept of measurement is interpreted in markedly different ways within the respective domains of social and natural sciences. Conversely, the objective of science education is to equip students with the requisite skills associated with the scientific process, including the interpretation of measurement in the context of natural sciences. Concurrently, the educators responsible for ensuring this integration should utilize measurement in their pedagogical practices, contextualizing it within the framework of educational sciences. It is therefore incumbent upon those preparing to teach science to adopt these two distinct meanings of the concept of measurement and to comprehend the differences between them. The objective of this study was to examine the measurement concepts of pre-service science teachers with metaphors that elucidate the way individuals construct meaning from concepts with abstract and disparate meaning dimensions. The study employed phenomenology as a qualitative research method and was conducted with 25 pre-service science teachers who were included in the study on a voluntary basis using purposive sampling and who demonstrated familiarity with measurement in some capacity. The data were collected using worksheets designed for the identification of metaphors. The findings derived from the content-analyzed data can be summarized as follows: the participants did not encounter any metaphor or metaphor justification that encompassed the two-way meaning of the concept of measurement. Furthermore, while all participants exhibited a positivist comprehension of measurement, some indicated educational interpretations, while others suggested scientific interpretations. Considering these findings, it can be posited that prospective science educators demonstrate a limited awareness of the paradigmatic distinction associated with the concept of measurement, exhibiting conceptualizations that require further development regarding the concept of measurement in general.

Keywords: Measurement concept, paradigmatic meaning, metaphorical, pre-service science teachers

1. GİRİŞ

Bilim felsefesi perspektifinden bakıldığında fen bilimleri eğitiminin diğer eğitim alanlarından bazı ayrışan, kendine özgü yönleri olduğu görülür (Saritaş, 2023). Bu özgünlük fen bilimlerinin amaçları ve onun öğretim süreçleri ile doğrudan ilişkilidir. Fen bilimleri nesnel dünyaya yönelerek onun gerçekliğini yakalama ve bu gerçekliği nesnel bir şekilde tanımlama ve açıklama amacıyla bilimsel bilgiler üretmeyi amaçlar. Bu süreçte fen bilimlerinin bilgi içeriği ve bu bilgilere ulaşma sürecini şekillendiren becerileri kendini gösterir. Diğer yandan fen bilimleri eğitimi fen bilimlerinin sadece kuramsal bilgisini öğretmeyi değil, aynı zamanda bu bilgilere ulaşmada kullanılan bilimsel süreç becerilerini de geliştirmeyi amaçlar (Garcia-Carmona, 2023). Bu noktada fen bilimleri eğitimi fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimlerinin gözlem ve deneye dayanan temellerini, psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimlerin kuramsal çerçeveleriyle birleştiren özgün niteliğini sergiler (Saritaş, 2023). Başka bir deyişle doğa bilimlerinin içeriğini sosyal bilimler temelinde gelişen eğitim bilimlerinin içeriği ile bütünleştirir.

1.1. Kuramsal Çerçeve

Fen bilimleri eğitiminin bu iki yönlü özün yapısı "ölçme" kavramı etrafında bir takım kuramsal ve pratik ikileme neden olabilir. Nitekim fen bilimleri dersinin içeriğini oluşturan doğa bilimlerinde ölçme genel olarak nesnelere fiziksel büyüklüklerinin tekrarlanabilir bir şekilde

nicel olarak belirlenmesi anlamında kullanılır. Ancak eğitim bilimlerinde dahil olduğu sosyal bilimler alanında ölçme, öznelere davranış, duyu ve tutumları gibi daha soyut ve nicel hale getirilmesi daha zor olguların değer yüklü olarak belirlenmesi temelinde kavramsallaştırılmaktadır (Uher, 2020). Bu durum fen eğitiminde bir zenginlik olarak görülebileceği gibi, bir kavramsal kargaşaya da neden olabilecek niteliktedir. Nitekim, her iki bilim alanına odaklanması gereken fen eğitimi aynı zamanda iki farklı paradigmatik geleneği bir araya getirmek durumunda kalmaktadır. Bunlar sosyal bilimlerde hâkim olan yorumlamacı/post-pozitivist paradigma ve doğabilimlerinde hâkim olan (mantıkçı-) pozitivist paradigmatdır (Sarıtış vd., 2019). Başka bir deyişle fen bilimleri eğitimi uygulamaları da her iki paradigmatın ölçme kavramsallaştırması arasındaki nüansların fark edilmesi ve anlamlandırılması ile yürütülmelidir.

Fen bilimleri eğitiminde “ölçme” kavramı bahsedilen çerçevede iki şekilde gündeme gelmektedir. Bunlardan ilki öğrencilere kazandırılması gereken bilimsel süreç becerilerinden birisi olmasına dayanır (Suman, 2017). Buradaki ölçme doğa bilimlerindeki anlamı ile ele alınmalıdır. Diğer ise öğrenme süreçlerinin ve çıktılarının değerlendirilmesi için gereken verilerin elde edilmesinde öğretmenlerce kullanılan kadim bir eğitsel araç ve eylem olmasına dayanır (Bloom vd., 1981). Buradaki ölçme sosyal bilimlerdeki post-pozitivist anlamı ile ele alınmalıdır. Ayrıca sadece öğretmenler için değil, ilkinde olduğu gibi öğrenciler içinde bu yaklaşım benimsenmiş olmalıdır. Nitekim öğrencilerin kendilerine ilişkin değerlendirme sonuçlarını kavramaları ve değerlendirme süreçlerine bakış açılarının gelişmesi için gereklidir (Lowe ve El Hakim, 2020). Buradan çıkarılacak sonuç fen bilimleri eğitiminde bu iki gündemi bir arada yürütülebilecek, ölçme kavramına yönelik bu iki farklı anlamlandırmayı benimsemiş ve farklarını kavramış öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğidir. Akla gelen soru ise fen bilimleri öğretmenlerin veya adaylarının ölçme kavramında ilişkin algılarının ne durumda olduğudur. Nitekim ölçme bahsedildiği üzere soyut ve farkı anlam boyutları olan kavramdır. Soyut kavramların bireyler için anlamı ve önemi bu tür kavramlara yönelik algılarınca belirlenmektedir (Lincoln ve Guba, 1985). Bu tür kavramların anlamlandırılma biçimlerini ortaya çıkarmaya yaraya en etkili araçlardan birisi metaforlardır. Metaforlar, bireylerin hakkında bilgi elde edebildikleri her şeyi anlamlandırmak için oluşturdukları zihinsel yapıları yansıtan unsurlar olarak ve bildirişim araçları olan dil, gösterim, çizimlerle ortaya çıkabilirler. Başka bir deyişle insanlığın dünyayı anlamak ve açıklamak için keşfettikleri çoğu kez dilsel olan araçlardır (Lakoff ve Johnson, 2008). Bunlar deneyimler, inançlar ve değerlerce biçimlendirilmiş bilişsel süreçlerin yansımasıdır ve bu açıdan bireylerin soyut kavramlara yönelik algılarının anlaşılmasında eğitim alanında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Saban, 2009).

Literatür incelendiğinde öğretmen adaylarının ölçme ve değerlendirmeye yönelik algılarının beklenen nitelikte olmadığı ve geleneksel yöntemlerle ile sınırlı olduğu (Bayrak ve Duruhan, 2024; Karaman ve Şahin, 2024) gibi burada ele aldığımız bağlamdan farklı olarak ölçmeye genel olarak eğitim bilimlerindeki anlamı ile tek yönlü odaklanan çalışmaların sonuçlarına rastlanmaktadır. Doğrudan ölçmenin fen bilimleri öğretmen adaylarınca nasıl kavramsallaştırıldığına veya bahsedilen çift yönlü ölçme kavramına odaklanan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada soyut ve farkı anlam boyutları olan kavramları bireylerin nasıl anlamlandırdıklarını ortaya çıkarmada sıkça kullanılan metaforlar aracılığı ile fen bilimleri öğretmen adaylarının ölçme kavramlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bahsedilen kuramsal çerçeve bağlamında, öğretmen adaylarının ölçme kavramına yönelik metaforik algılarının belirlenmesi (1) fen bilimleri öğretmen adaylarınca ölçme kavramının iki yönünün fark edilip edilmediği, (2) kavramın hangi paradigmatik yaklaşıma uygun algılandığı gibi bazı sorulara

cevap vereceği düşünülmektedir. Bunlara ilişkin ulaşılabilecek bulguların ise fen bilimleri öğretmen yetiştirmede ölçme-değerlendirme ve bilimsel süreç becerilerinin öğretimine yönelik yetkinliklerin geliştirilmesi ve ölçmeye yönelik gerekli farkındalığın artırılmasına katkı sağlayacak çıkarımlara kapı açacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma fen bilimleri öğretmen adaylarının deneyimleri ile ilişkilendirilen soyut bir kavram olan ölçme hakkındaki öznel anlamlandırma ve kavramsallaştırmalarına odaklandığından, araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji tercih edilmiştir (Moustakas, 1994).

2.1. Veri toplama

Bu çalışmada fen bilimleri öğretmen adaylarının paradigmatik yönelimlerini farklı açılardan inceleyen kapsamlı bir araştırmanın pilot çalışmasından toplanan veriler kullanılmıştır. Çalışmanın odağını oluşturan metaforlar, bireyler tarafından bir metaforik ilişkinin üretilmesinde üç temel unsurun bulunduğu ifade edilmektedir (Palic Sadoglu ve Durukan, 2018). Bu unsurlar şunlardır: (1) metaforun konusu, (2) metaforun kaynağı ve (3) metaforun konusu ile kaynağının benzetme nedeni olan ilişki/özelliği ifade eden gerekçelendirme cümlesi. Bu nedenle verilerin toplanmasında, metaforların ifade edilmesine uygun ve literatürde sıkça yer bulan şu ifade kalıbı kullanılmıştır; Ölçme (*Metafor konusu*)(*Metafor kaynağı*) benzer/gibidir, çünkü.....(*ilişki/gerekçe*). Çalışmanın verileri bu kalıbı içeren çalışma kağıtları ile toplanmıştır.

2.2. Veri analizi

Veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar kategori ve tema geliştirmek üzere farklı türlerde kodlanmış ve yorumlanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Analizde kullanılan yöntem olarak içerik analizinin tercih edilmesinin nedeni hem birçok metafor çalışmasında kullanılan bir yöntem olması hem de *metafor analizi* şeklinde tanımlanan nitel analizin temelde içerik analizine dayanıyor olmasıdır. Bu bağlamda verilerin analizi farklı türlerde kodlama süreçlerini içerecek şekilde belirli aşamalarda (tablo 1) yürütülmüştür (Glaser ve Strauss, 1971).

Tablo 1

Veri analizi aşamaları

Aşama	Amaç	Süreç
Giriş kodlaması	Verilerin okunması ve saflaştırılması	Düz anlam ve çağrışım açısından metaforların gözden geçirilmesi, metaforların bileşenlerinin olup olmadığının kontrol edilmesi, metaforların kaynaklarına göre listelenmesi.
Açık kodlama	Metaforların kategorileştirilmesi	Metafor gereçlerinin veriye dayalı kodlar (substantive codes) aracılığı ile yansıtıcı/veriye dayalı kategorilerin oluşturulması, metafor gereçlerinin kavramsal kodlar (conceptual codes) aracılığı ile kavramsal kategorilerin oluşturulması.

Eksen kodlama	Kategoriler arasındaki tematik ilişkilerin kurulması	Farklı tür kategorilere bağlı metafor gereçlerinin arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ile temaların üretilmesi.
Organize etme	Kategorik verilerin temalar altında organize edilmesi	Metafor kaynakları listesi dikkate alınarak temalarla ilişkili kategori türleri ve bunlarla bağlı verilerin bir araya getirilmesi ve organize edilmesi.

Kodların ve kategorilerin veriyi temsil edip etmediğini belirlemek için fen bilimleri öğretmen adaylarına lisans düzeyinde bilimin doğası ve bilimsel muhakeme becerileri dersleri veren iki öğretim üyesi ile müzakerelerde bulunulmuştur. Veri analizi sırasında görüş birliğini belirlemek için Miles ve Huberman'ın (1994) uyum yüzdesi formülü [$\text{uyum yüzdesi} = \frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}}$] kullanılmış ve uzmanlar arasındaki uyum yüzdesi 97 olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR

Verilerin analizi sonucunda fen bilimleri öğretmen adaylarının ölçme kavramına yönelik metaforlarının paradigmatik yönelimleri açısından iki tema atında toplandığı ortaya çıkmıştır. Bunlar veri alıntıları eşliğinde tablo 2 de sunulmuştur;

1. Pozitivist yönelimli eğitim bilimsel anlamlandırma
2. Pozitivist yönelimli fen bilimsel anlamlandırma

Tablo 2

Öğretmen adayların ölçme kavramına yönelik metaforları ve paradigmatik yönelimleri

Tema	Kavramsal kategoriler	Yansıtıcı Kategoriler	Metafor kaynağı (f)	f	Gereççe ("çünkü-")
Pozitivist yönelimli eğitim bilimsel anlamlandırma	Öğrenme hedefler)	(- Yönlendirme ve Rehberlik	Pusula (2), Navigasyon,(1) Araç (1)	4	"- Öğretim durumu hakkında rehberlik yapar"
					"- Bireyin ne yöne gitmek istediğini, nerede olduğunu anlamamızı sağlar"
					"- Sonuçlar ne kadar doğruysa öğrencinin doğru yolda olduğunu gösterir"
					"- Gitmek istediğimiz hedefe ulaştırır"
	Öz farkındalık	Yansıtma gösterme	ve Ayna (1)	1	"- Kendimizin ne olduğunu gerçek anlamda görmemizi sağlar"

	Değerlendirme	Tanımlama Belirleme	ve	Belirleme (2), Analiz makinesi (1), Sınır (1), Yemek yapmak (1)	5	“- Bireyin ya da herhangi bir kavramın seviyesini anlarız” “- Konunun anlaşılması için sınavlar yapar ve anlaşılmadığını tespit eder” “- Öğrenciye dair bir seviye belirleme işidir” “- Bilmenin sınırları belirleyerek seçimlere yön verir” “- Ne durumda olduğumuzun sonucu ancak ölçme sonunda öğrenilir”
(Mantıkçı- Pozitivist yönelimli bilimsel anlamlandırma	Fiziksel nitelikler	Karşılaştırma Denge	ve	Terazi (2), Tartmak (1)	3	“- Bir nesnenin ağırlığını anlamak için karşılaştırmalar yapması gibi” “- Bir maddenin başkalarına göre durumunu belirlemeye yardımcı olur” “- Bir değeri belirli bir referansla karşılaştırarak kesin sonuçlar elde eder”
	Nesnel gerçeklik	Yansıtma gösterme	ve	Doğruyu (1) Resim (1), Göz (1), Ayna(1)	3	“- Kişisel görüşlere yer yoktur” “- Görüneni, var olanı bir sembol veya sayı ile ifade ederiz” “- Her şeyi gözümüzle kıyaslayıp karşılaştırıp ölçümlerini yapıyoruz” “- gerçekleri yansıtır.”
	Fiziksel nitelikler	Tanımlama Belirleme	ve	Betimleme (1), Ayrıştırma makinesi (1)	2	“- Bir varlığın nicel veya nitel özellikleriyle ilgili bilgi verir” “- Olan bir şeyin maddenin değerini tespit etmemizi sağlar”
				Anlamsız/Eksik/Cevapsız	7	
				Toplam	25	

3.1. Bulguların yorumlanması

Katılımcıların her birinin ortaya çıkan iki farklı paradigmatik yönelimden sadece birisine uygun metafor ürettikleri belirlenmiştir. Metafor gerekçeleri ilgili iki farklı tür kategorinin ise bu temalar altında doğrusal bir şekilde ilişkilendiği görülmüştür. Başka bir deyişle gerekçe cümlelerindeki ifadeler biçimsel olarak odaklanarak yapılan kodlamalar ile oluşturulan yansıtıcı (veriye dayalı) kategoriler genel olarak temalarla ilişkili bulunurken, gerekçe cümlelerindeki ifadelerin eğitim bilimleri ve doğabilimleri çağrıştırdığı kavramlara odaklanarak yapılan kodlamalar ile oluşturulan kavramsal kategorilerin farklı temalar altında yer aldığı ortaya çıkmıştır. Bu durum dikkate alındığında, örneğin bazı katılımcıların metafor gerekçeleri ölçmeyi bireylere yönelik nesnel bir “tanımlama ve belirleme” işlevi olan eğitim bilimsel bir “değerlendirme” süreci olarak görmektedir. Bu ise ölçmeye yönelik “pozitivist yönelimli eğitim bilimsel anlamlandırma” olarak tanımlanabilir. Diğer yandan ölçmeye yine nesnel bir “tanımlama ve belirleme” işlevi veren bazı katılımcıların ise ölçmeyi maddi unsurların “fiziksel niteliklerine” odaklı doğa bilimsel bir süreç olarak görmektedir. Bu ise ölçmeye yönelik “pozitivist yönelimli fen bilimsel anlamlandırma” olarak tanımlanabilir.

Bulgularda metaforların sıklığı dikkate alındığında eğitimi bilimsel bağlamda üretilen metaforlar doğa bilimsel bağlamda olanlara nispeten daha yüksektir. Ancak gerekçelerin ifade nitelikleri açısından doğa bilimsel olanların daha literal olduğu görülmektedir. Örneğin, eğitim bilimsel bağlamdaki “...gitmek istediğimiz hedefe ulaştırır” gerekçesi doğa bilimsel bağlamdaki “...bir nesnenin ağırlığını anlamak için karşılaştırmalar yapması gibi” gerekçesinden daha belirsizdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bulgular ışığında, fen bilimleri öğretmen adaylarının ölçme kavramının paradigmatik ayrımına ilişkin farkındalıkların düşük olduğu ve genel olarak ölçme kavramına yönelik geliştirilmesi gereken kavramsallaştırmaları sahip oldukları olduğu söylenebilir. Literatür incelemesinde benzeri bir çalışmaya rastlanmadığı için bu sonuçları mevcut kavramsal çerçeve ile karşılaştırmak mümkün değildir. Ancak elde edilen sonuçlar birkaç açıdan tartışılabilir.

Doğa bilimlerinde ölçmenin doğrudan gözlemlenebilir, nicel ve sembolik olarak ifade edilebilir nesnel özelliklere yönelik bir süreç olarak tanımlanması, olguların net ve kesin bir şekilde tanımlanabileceğine ilişkin güçlü bir mantıkçı-pozitivist anlayışı yansıtmaktadır (Mari vd., 2021). Bu bağlamda pozitivist yönelimli fen bilimsel anlamlandırmayı gösteren metaforlara sahip katılımcıların eğitim süreçlerinde fizik, kimya ve biyoloji gibi derslerin etkisi ile ölçmeyi daha çok doğa bilimleri bağlamında anlamlı buldukları ve içselleştirdiklerini ima edebilir.

Eğitim bilimlerinde ölçme, öğrenenlerin karmaşık ve soyut bilişsel, duyuşsal süreçlerine yönelik ve ölçen kişinin kendi dolayımından şekillenen, çoğu kez değerlendirmeye yaklaşan bir süreç olarak araç olarak görülmektedir (Shavelson, 2004). Ancak geçmişte ağırlıklı olarak kabul edilen ancak günümüzde pek benimsenmeyen, sosyal bilimlerdeki ölçmenin doğabilimlerindeki gibi olması gerektiğini düşünen pozitivist yaklaşımda göz önünde tutulmalıdır (Saritaş vd., 2019). Bu nedenle pozitivist yönelimli eğitim bilimsel anlamlandırmayı gösteren metaforlara sahip katılımcıların daha klasik bir ölçme anlayışları olduğu söylenebilir. Bu tür yönelime sahip fen öğretmen adaylarının öğretmenlik meslek derslerin etkisinde, ancak doğa bilimlerine ilişkin diğer derslerin yönlendirmesinde bir ölçme anlamlandırmasını temel aldıkları düşünülebilir. Bu noktada fen bilimlerinde hakim olan ölçme fikrini eğitim bilimleri alanına taşıdıkları söylenebilir. Bu, iki alandaki paradigmatik ayrımın farkında olmadıkları anlamına gelir.

Çalışmanın bulguları, katılımcılar arasında ölçme kavramının her iki paradigmatik yönüne atıf yapan bir anlamlandırma olmadığını göstermektedir. Oysa ölçme gibi doğa bilimleri ve sosyal bilimler arasındaki farklı anlamlara sahip kavramları bütünleştirebilen bir yaklaşım, fen bilimleri öğretmen adaylarının mesleki yeterliliklerini artırmada önemli bir adım olabilir (Matthews, 2014; Shavelson, 2004). Örneğin fen eğitiminde bilimsel süreç becerilerinin öğretiminde ve ölçümünde süregelen zorluklar düşünüldüğünde ölçme kavramına daha fazla odaklanmak gerektiği makul bir görüş olacaktır.

Bu çerçevede araştırma sonuçları öğretmen adaylarında çok yönlü bir ölçme anlayışının geliştirilmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. İlk öğretmen adaylarının kendi öğretim süreçlerinde ölçme süreçlerini kalitesini için eğitim bilimlerindeki ölçme kavramını daha güncel paradigmatik yönelime (pos-pozitivist) uygun bir şekilde anlamlandırmaları gereklidir. Bu noktada öğretmen adaylarının ölçme kavramına ilişkin hem doğa bilimsel hem de sosyal bilimsel anlamlarının kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayacak içeriklerin lisans programlarına dahil edilmesi önerilebilir.

5. KAYNAKLAR

Bayrak, İ., & Duruhan, K. (2024). Okulöncesi öğretmen adaylarının ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerine ilişkin yeterlilik algıları (Cumhuriyet Üniversitesi ile İnönü Üniversitesi örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 199–216.

Bloom, B. S., Madaus, G. F., & Hastings, J. T. (1981). *Evaluation to improve learning*. McGraw-Hill.

García-Carmona, A. (2023). Scientific thinking and critical thinking in science education. *Science & Education*. <https://doi.org/10.1007/s11191-023-00460-5>

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1971). *Status passage*. Routledge & Kegan Paul.

Karaman, P., & Şahin, Ç. (2014). Öğretmen adaylarının ölçme değerlendirme okuryazarlıklarının belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 175–189.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.

Lowe, T., & El Hakim, Y. (Eds.). (2020). *A handbook for student engagement in higher education: Theory into practice* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429023033>

Mari, L., Wilson, M., & Maul, A. (2021). *Measurement across the sciences: Developing a shared concept system for measurement*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-65558-7>

Matthews, M. R. (2014). *Science teaching: The contribution of history and philosophy of science*. Routledge.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage Publications.

Palic Sadoglu, G., & Durukan, U. G. (2018). Determining the perceptions of teacher candidates on the concepts of science course, science laboratory, science teacher and science student via metaphors. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 4(2), 436–453. <https://doi.org/10.21890/ijres.428260>

Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281–326.

Sarıtaş, D. (2023). İnsan eğilimi olarak felsefe, bilim ve eğitim ilişkisi. İçinde O. Bektaş & D. Sarıtaş (Ed.), *Felsefe, bilim ve eğitim* (ss. 15–27). Asos Yayınları.

Sarıtaş, D., Durmaz, A., & Başarır, F. (2019). Eylem araştırmasının felsefi temelleri ve bilim paradigmalarındaki yeri. İçinde K. A. Eranıl & A. S. Saracaloğlu (Ed.), *Eğitimde eylem araştırmaları* (ss. 35–63). Nobel.

Shavelson, R. J. (2004). A brief history of student learning assessment. Association of American Colleges and Universities.

Suman, S. (2017). Developing science process skill for effective science learning. *New Frontiers in Education*, 50(2), 41–45.

Uher, J. (2020). Measurement in metrology, psychology and social sciences: Data generation traceability and numerical traceability as basic methodological principles applicable across sciences. *Quality & Quantity*. <https://doi.org/10.1007/s11135-020-00970-2>

OUR HISTORY OF VICTORY IN THE CREATIVITY OF AZERBAIJAN PAINTERS
AZƏRBAYCAN RƏSSAMLARININ YARADICILIĞINDA ZƏFƏR TARİXİMİZ

Emil Raul oğlu Ağayev

Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the
Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical
University ORCID NO: 0000-0001-9354-0839

Xülasə

Azərbaycan tarixinə diqqət yetirsək, yadelli işğalçılara qarşı mübarizə səhnələri mühüm yer tutur. Ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra ermənistanın işğalına məruz qaldı. 30 il ərzində ermənistan Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım siyasəti apararaq, memarlıq abidələrini məhv etdi. 2020-ci il 27 sentyabrda ermənistanın növbəti təxribatı nəticəsində Azərbaycan ordusu ərazilərinin müdafiəsi uğrunda mübarizəyə qalxdı. 44 gün ərzində qələbə qazanan Azərbaycan ordusu 2020-ci il 8 noyabrda Şuşada üçrəngli bayrağımızı ucaldaraq Zəfər qazandı. Bütün bu baş verən tarixi uğurlar rəssamlarımız üçün ilham mənbəyinə çevrildi. Bu məqalədə Vüqar Əli "Sevgi dastanı", Fikrət İbrahimli "Şuşa nağılı", Nizar Məmmədov "Şuşa", "Kəlbəcər", "Şuşa. Topxana meşəsi", "Laçın", Nərinə Vəliyeva "Qarabağın sehiri", Elnarə Xanlarova "Dəmir yumruq" əsərləri sənətşünaslıq kontekstində təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, Qarabağ, Zəfər, təsviri sənət, obraz

Abstract. If we pay attention to the history of Azerbaijan, the scenes of struggle against foreign invaders occupy an important place. After gaining independence, our country was invaded by Armenia. For 30 years, Armenia carried out a genocidal policy against the Azerbaijani people and destroyed architectural monuments. On September 27, 2020, as a result of another provocation by Armenia, the Azerbaijani army rose to fight for the defense of its territories. The Azerbaijani army, which won victory in 44 days, won victory by raising our tricolor flag in Shusha on November 8, 2020. All these historic successes have become a source of inspiration for our artists. In this article, Vugar Ali "Epic of Love", Fikret Ibrahimli "Shusha's Tale", Nizar Mammadov "Shusha", "Kalbajar", "Shusha. Topkhana Forest", "Lachin", Narmina Valiyeva's "Magic of Karabakh", Elnara Khanlarova's "Iron Fist" were analyzed in the context of art studies.

Keywords: Azerbaijan, Karabakh, Victory, fine art, image

**GRADUATE STUDENTS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF THE CONCEPT
OF "SCIENTIFIC RESEARCH PARADIGM"**

**YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN "BİLİMSEL ARAŞTIRMA PARADİGMASI"
KAVRAMINA YÖNELİK METAFORİK ALGILARI***

Davut SARITAŞ¹

¹Doç.Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Eğitimi,

<https://orcid.org/0000-0002-5108-4801>

Özet

Her bilim alanında gerçekliği yakalamak için araştırmacıların bilgi üretimi süreçlerini biçimlendiren paradigmlar gelişmektedir. Bu paradigmları anlamak hangi soruların hangi yöntemlerle ve hangi temel varsayımlar çerçevesinde nasıl cevaplandırıldığını değerlendirmek için gereklidir. Ancak, bu soyut kavramın anlaşılması genellikle zordur. Bu tür soyut kavramlara yüklenen anlamlara genellikle metaforlar aracılık eder ve anlam bu metaforlarla görünür olabilir veya dile getirilebilir. Bu nedenle metaforlar eğitim bilimlerinde sıkça kavramsal anlamayı belirlemek veya analiz etmek için kullanılır. Bu bağlamda bilimsel araştırma paradigması gibi soyut ve çok yönlü bir kavrama yönelik metaforlar öğrencilerin bu kavramla ilgili zihinsel modellerini ve bu kavrama yönelik algılarının tanımlanmasında kullanılabilir. Bu çalışma, eğitim bilimleri alanında lisansüstü öğrencilerin "bilimsel araştırma paradigması" kavramına ilişkin metaforik algılarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Son yıllarda bilimsel paradigmların geleneksel yaklaşımlarla sınırlı kalmadığı, çoklu bakış açılarının gittikçe önem kazandığı bir bilim ortamının geliştiği gözden kaçmamaktadır. Bu nedenle bilimsel araştırmanın deneyimlendiği ilk süreç olan yüksek lisan eğitimindeki öğrencilerin paradigmlarının bu çoklu bakış açıları çerçevesinde nasıl şekillendiği ve bu soyut kavrama hangi anlamlar yükledikleri önemli görünmektedir. Bu açıdan bu çalışmada elde edilen bulgular, öğrencilerin bilimsel paradigmlarının güncel olarak geliştirilmesine yönelik önerilere kapı açabilir. Amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojinin kullanıldığı çalışmada veriler amaçlı örnekleme ile belirlenen eğitim bilimleri temel alanı kapsamında yüksek lisan yapan katılımcılardan (N:20) online görüş formu aracılığı ile elde edildi. İçerik analizi yapılan verilerden elde edilen bulgular katılımcıların metaforlarının; model, harita, kitap, ölçüm, felsefe gibi terimlerle ifade edildiği gösterdi. Metaforların gerekçelerinde ise; doğruluğa ulaşma, hedeflere ulaşma, varsayımların etkisi vb. vurgular belirlendi. Bu bulgular katılımcıların paradigma kavramına yönelik metaforlarını nispeten bilim felsefesi literatürüne uygun benzetmelerle ifade ettikleri, ancak bunlara ilişkin daha yüzeysel gerekçelendirmeler yaptıklarına işaret etmektedir. Bu sonuç, yüksek lisans öğrencilerinin kendi çalışmalarında bilimsel paradigmayı nasıl konumlandıkları ve ona nasıl değer yükledikleri konusunda daha detaylı çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Paradigma, metaforik algı, lisansüstü öğrencileri

*Bu bildiride fen bilimleri yüksek lisans öğrencilerinin bilimsel araştırmalara ilişkin paradigmatik yönelimlerini farklı açılardan inceleyen kapsamlı bir araştırmanın pilot çalışmasından toplanan veriler kullanılmıştır.

Abstract

In all areas of scientific inquiry, paradigms are evolving to influence the manner in which researchers generate and interpret knowledge, thereby influencing the ways in which reality is conceptualized and understood. An understanding of these paradigms is essential for evaluating which questions are addressed and how, by which methods, and under which fundamental assumptions. Nevertheless, this abstract concept is often challenging to comprehend. The meanings ascribed to such abstract concepts are often mediated by metaphorical language, and it is through these metaphors that meaning can be made visible or articulated. Consequently, metaphors are often employed in the field of educational sciences as a means of identifying or analyzing conceptual understanding. In this context, the use of metaphors for an abstract and multifaceted concept such as the scientific research paradigm can facilitate the description and analysis of students' mental models and perceptions of this concept. The objective of this study is to ascertain the metaphorical perceptions of graduate students in the field of educational sciences regarding the concept of "scientific research paradigm." In recent years, it has become increasingly evident that scientific paradigms are not limited to traditional approaches. Furthermore, a scientific environment in which multiple perspectives are becoming increasingly important has developed. It is therefore important to consider how the paradigms of students in graduate education, the initial stage at which scientific research is encountered, are formed within the context of these diverse perspectives and the meanings they ascribe to this abstract concept. In this regard, the findings of this study may provide insights that inform the ongoing development of students' scientific paradigms. In the study, phenomenology was employed as a qualitative research method in accordance with its intended purpose. Data was gathered via an online interview form from the participants (N = 20), who were selected through purposive sampling within the scope of the fundamental field of educational sciences. The findings derived from the content-analyzed data showed that the participants' metaphors were articulated with terms such as "model," "map," "book," "measurement," "philosophy," "window," "compass," "search," and "perspective." In the justifications of the metaphors, emphases such as reaching accuracy, reaching goals, the effect of assumptions, etc. were found. These findings show that the participants expressed their metaphors for the concept of paradigm with analogies that are relatively appropriate to the philosophy of science literature but made more superficial justifications for them. This result suggests that further detailed studies are needed on how graduate students position the scientific paradigm in their own studies and how they attribute value to it.

Keywords: Paradigm, metaphorical perception, graduate students

1. GİRİŞ

Eğitim bilimleri insanların davranış, öğrenme ve gelişim süreçlerini anlamak ve istedik yönde etkilemek amacıyla kuramsal ve metodolojik yaklaşımları bir araya getiren disiplinler arası bir alandır. Bu alandaki bilimsel araştırmaların niteliği, benimsenen bilimsel paradigma ile yakından ilgilidir. Bilimsel paradigmalar, araştırmacıların gerçekliği anlama, bilgi üretme ve bu bilgiyi test etme süreçlerini şekillendiren çerçeveler olarak tanımlanabilir (Kuhn, 1962).

1.1. Kuramsal Çerçeve

Bilimsel bilgi üretiminde araştırmacının epistemolojik ve metodolojik tercihlerini sınırlandıran, belirleyen, yönlendiren paradigmalar hakkındaki tartışmalar sosyal ve eğitim bilimlerinde daha belirgindir. Paradigma kavramını bilim felsefesinde yeniden ve özgün bir biçimde tanımlayan Kuhn (1962)'un eseri incelendiğinde iki ana bağlamda kullandığı görülmektedir. Bunlardan ilki

bilimsel bir topluluğun paylaştığı değerler ve pratiklerdir. Bu sosyo-psikolojik bağlamın haricinde daha dar anlamda paradigma bir bilim alanındaki bilimsel problemlerin çözümüne yönelik model veya metodolojik yaklaşımları ifade eder ve bu çalışmada kastettiğimiz bilimsel araştırma paradigması bu bağlama daha uygun görünmektedir. Bu açıdan eğitim bilimleri alanına bakıldığında metodoloji kitaplarında sıkça rastlanan üç tür paradigmadan bahsedilmektedir; nicel, nitel ve karma paradigmlar (Creswell, 2014). Her ne kadar karma metodolojinin bir paradigmaya dayanıp dayanmadığı bir tartışma konusu olsa da felsefi alandan buna ilişkin tatmin edici bir öneriye rastlanmamaktadır. Bunların her birinin kendine has bilgi-varlık anlayış ve kabulleri vardır. Örneğin nicel araştırma daha pozitivist bir temele dayanarak bilimsel bilginin nesnel bir şekilde ölçülebilirliğini ve genellebilirliğini savunurken, nitel paradigma daha tekil, durumsal ve bağlamsal olan, ölçümünde değerlerin izole edilemeyeceği bir olgusal temeli benimser (Lincoln ve Guba, 1985). Karma yaklaşım ise bu ikisini pragmatik bir temelde kullanmayı amaçlar (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004). Eğitim bilimlerinde bunların her biri tercih edilmesine rağmen son yıllarda daha kapsamlı bir bakış açısı sağladığı ifade edilen karma yaklaşımın gündemde olduğunu söylemek mümkündür.

Paradigmaların araştırmacı üzerindeki etkisi sanıldığı kadar aksine çok belirgin değildir. Nitekim paradigmalar çoğu kez farkında olunan veya başka bir deyişle araştırmacının gündeminde olan bir nitelik arz etmez, ancak dışarıdan yönelen felsefi bir yaklaşım onu tanımlamamıza imkan sunar (Kuhn, 1962). Buna karşın daha önce ifade edildiği gibi paradigma araştırmacının soracağı sorulardan ürettiği cevaplara kadar tüm araştırma sürecini belirler. Bu nedenle bir araştırmacının zamanla yozlaşabilen bir paradigma içinde kalması, bilimsel ilerlemenin önüne geçecek katı bir paradigmatik tutuma sahip olması kaçınılmazdır (Kuhn, 1962; Lakatos, 2014). Bu nedenle araştırma süreçlerine yeni başlayan genç araştırmacıların paradigma kavramına yönelik anlamlandırmaları ve farkındalıklarının durumu önemlidir. Bilimsel araştırma paradigmaları bir farkındalıkla anlamak, bir araştırmacının hangi soruları sorduğunu, hangi yöntemleri kullandığını ve elde edilen bulguları nasıl yorumlayacağına ilişkin kontrolü ele alması anlamına gelir, bir açıdan bilimsel özgünlük ve özgürlüğün çek mekanizmasıdır. Başka bir ifade ile bir araştırmacının en temel kuramsal çerçevesini bağlamında bulunduran paradigmanın getireceği körlüğe karşı bir bilgi farkındalığıdır. Nitekim bu farkındalık gerekli durumda paradigmanın değiştirilmesine ve bilimsel faaliyetin amaçları açısından daha etkili paradigmaların ortaya çıkmasına ve benimsenmesine katalizörlük edebilir.

Bahsedilen genel çerçeveden hareketle eğitim bilimlerinde yüksek lisans yapan genç araştırmacıların bilimsel araştırma paradigması kavramı hakkında uygun algı ve anlayışlara sahip olup olmadığı ilginç ve önemli bir soru olarak akla gelmektedir. Nitekim bu soyut kavramın anlaşılması ve kavranması, araştırmacılar için zor olabilir (Creswell, 2014). Bu noktada, metaforlar soyut kavramları anlamlandırmada etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır (Lakoff ve Johnson, 1980). Metaforlar, bireylerin zihinsel modellerini ve soyut kavramlara yönelik algılarını ifade etmelerine olanak tanıyan etkili bir araçtır. Eğitim bilimleri alanında metafor analizi, öğrencilerin karmaşık kavramlara dair algılarını daha derinlemesine anlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Saban, 2009). Bu tür soyut kavramlara yüklenen anlamlara genellikle metaforlar aracılık eder ve anlam bu metaforlarla görünür olabilir veya dile getirilebilir. Bu bağlamda bilimsel araştırma paradigması gibi soyut ve çok yönlü bir kavrama yönelik metaforlar öğrencilerin kavramla ilgili zihinsel modellerini ve algılarının tanımlanmasında kullanılabilir. İlgili literatür incelendiğinde lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırma paradigmasının yönelik anlayışlarını ve farkındalıklarını araştıran herhangi bir eğitim bilimsel çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu bakımdan çalışma sonucunda elde edilen bulgular, lisansüstü eğitimde araştırma kalitesinin artırılması, eğitim programlarının bu noktada iyileştirilmesi, araştırma eğilimlerinin geleceğine yönelik çıkarımların yapılması,

araştırmacılar da akademik farkındalığa dikkat çekilmesi, disiplinler arası çalışmaların desteklenmesi gibi birçok başlıkta öneriler sunmaya imkân verebilir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma bilimsel araştırma sürecini deneyimlemekte olan yüksek lisans öğrencilerinin içinde bir şekilde yer aldıkları paradigma hakkındaki öznel anlamlandırma ve kavramsallaştırmalarına odaklandığından, araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji tercih edilmiştir (Moustakas, 1994).

2.1. Veri toplama

Bu çalışmada yüksek lisans öğrencilerinin bilimsel araştırmalara ilişkin paradigmatik yönelimlerini farklı açılardan inceleyen kapsamlı bir araştırmanın pilot çalışmasından toplanan metaforlar kullanılmıştır. Metaforların dilsel ifadeleri üç temel unsurdan oluşmaktadır (Palic Sadoglu ve Durukan, 2018). Bu unsurlar şunlardır:

- (1) metaforun konusu,
- (2) metaforun kaynağı ve
- (3) metaforun konusu ile kaynağının benzetme nedeni olan ilişki/özelliği ifade eden gerekçelendirme cümlesi.

Bu nedenle verilerin toplanmasında, metaforların ifade edilmesine uygun ve literatürde sıkça yer bulan şu ifade kalıbı kullanılmıştır; Ölçme (*Metafor konusu*)(*Metafor kaynağı*) benzer/gibidir, çünkü.....(*ilişki/gerekçe*). Çalışmanın verileri online görüş formu aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırma forumda özellikle gerekçe kısmının detaylı yazılmasının beklendiği katılımcılara bildirilmiştir.

2.2. Veri analizi

Veriler, katılımcıların verdikleri yanıtları kategori ve tema geliştirmek üzere kodlanmaya ve yorumlamaya dayanan içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir (Miles ve Huberman, 1994). İçerik analizinin tercih edilmesinin temel nedeni eğitim bilimlerinde sıkça yapılan metafor çalışmalarında kullanılan bir yöntem olmasıdır. Bu bağlamda verilerin analizi araştırmanın amacı doğrultusunda iki seviyede yeterli görünen kodlamalarla (tablo 1) yürütülmüştür (Glasser ve Starus, 1971).

Tablo 1

Veri analizi aşamaları

Aşama	Amaç	Süreç
Giriş kodlaması	Verilerin okunması ve saflaştırılması	Düz anlam ve çağrışım açısından metaforların gözden geçirilmesi, metaforların bileşenlerinin olup olmadığının kontrol edilmesi, metaforların kaynaklarına göre listelenmesi.
Açık kodlama	Metaforlar kategorileştirilmesi	Metafor gerekçelerinden kavramsal kodlar (conceptual codes) aracılığı ile kavramsal kategorilerin oluşturulması.
Organize etme	Kategoriler altından metaforların yeniden organize edilmesi	Metafor kaynakları listesi dikkate alınarak kategorilere bağlı verilerin (metaforların) bir araya getirilmesi ve organize edilmesi.

Metaforların söz konusu kategoriye temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla çalışmada lisansüstü nitel veri analizi dersi veren bir öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur. Veri analizi sırasında görüş birliğini belirlemek için Miles ve Huberman'ın (1994) uyum yüzdesi formülü [$\text{uyum yüzdesi} = \frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}}$] kullanılmış ve uzmanlar arasındaki uyum yüzdesi 93 olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcı metaforları

Verilerin analizi sonucunda yüksek lisans öğrencilerinin paradigma kavramına yönelik metaforların listesi aşağıda verilmiştir (tablo 2).

Tablo 2

Katılımcı metaforları

Metafor	f
Harita	4
Model	1
Kalıp	1
İnsan Kuşakları	1
Kitap	1
Felsefe	1
Pusula	1
Navigasyon	1
Bakış Açısı	1
Kilometre Taşı	1
Yeni doğmuş bebek	1
Anlamsız ifade	1
Boş	2
Eksik	3
Toplam	20

3.2. Katılımcıların paradigma kavramına ilişkin oluşturdukları semantik ilişkileri

Verilerin analizi sonucunda yüksek lisans öğrencilerinin paradigma kavramına yönelik metaforlarının semantik ilişkileri aşağıda verilmiştir (tablo 3).

Tablo 3

Katılımcı metaforlarının semantik ilişkisi

Kategori	Metafor Kaynakları	f	Örnek alıntı (gerekçe)
Rehberlik	Harita (4), Pusula (1), Navigasyon (1), Model (1)	7	“çünkü, araştırmanın nereye gideceğini yani yol gösterici olduğundan bir haritaya benzetebilirim.”
Öznellik	Kitap	1	“çünkü, kitabın yazım tarzı (mesela romanın kendine has özellikleri) araştırmanın yöntemini, kitabın içeriği ise yazara özgüdür. Bu ise araştırma desenini temsil edebilir diye düşünüyorum.”
Değişebilirlik	İnsan kuşakları, felsefe, bebek	3	“ çünkü, bilimsel süreçte katı kurallar esnemeye gidebilir”
Apriorilik	Model, kalıp, kilometre taşları	3	“çünkü, paradigma araştırmaların temel kilometre taşıdır çünkü bir plan ve gerekli primatifer olmadan sistematik bir şekilde ilerlemek mümkün olmamakta dolayısıyla araştırmalar için gerekli olan temel kilometre taşı olduğu kanaatindeyim.”
	Belirsiz, alakasız, eksik	6	
	Toplam	20	

Örnek veriler üzerinden tablolar incelendiğinde bulgular katılımcıların paradigma kavramına yönelik metaforlarının dört farklı kategoride ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan belirgin olarak öne çıkan rehberlik kategorisi altında yer alanlardır. Bunların bilim felsefesi literatüründe paradigma ile ilgili rastlanabilen benzetmelerle uygunluk gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte üretilmiş olan metaforların gerekçe ifadelerinin metafor kaynakları (benzetilenler) ile uyumlu görülmektedir. Diğer kategoriler yer alan metaforların yer yer kaynak- gerekçe uyumsuzluğuna düştüğü semantik açıdan ifade edilebilir. Ayrıca daha yüzeysel gerekçeler içerdiklerini söylemek mümkündür. Bu durum genç araştırmacıların kavramsal olarak paradigma hakkında bazı ön bilgilere sahip oldukları ancak bilimsel araştırma paradigmasına yönelik bilinçli farkındalıklarının henüz olgunlaşmamış olduğuna işaret etmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bilimsel araştırma paradigması, bilimsel uygulamaların dönüşümünü yönlendirdiği, araştırma verimliliğini artırdığı, önemli başarıları teşvik ettiği ve bilimsel ve teknolojik mekanizmalardaki reformları kolaylaştırdığı ve nihayetinde bilimsel araştırmanın yönünü ve çıktısını şekillendirdiği için önemlidir (Sun vd., 2024). Literatür incelemesinde benzeri bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte eğitim bilimleri alanında yüksek lisans yapan genç araştırmacıların belirli bir düzeyde felsefi literatürle uyumlu kavramsallaştırmalara sahip olmaları eğitim süreçlerinin doğası gereği şaşırtıcı değildir. Nitekim, felsefi literatür dikkate alındığında Kuhn'un (1962) bilimin devrimsel gelişimi fikrinin çekirdek kavramı olan paradigmanın iki ana bağlamından ilki olan bilimsel topluluğun ortak değer ve uygulamalar

anlamına gelecek bir metaforun ortaya çıkmaması katılımcıların paradigmanın genel felsefi çerçevesine hakim olmadıkları veya farkında olmadıklarını göstermektedir. Daha önce bahsedilen ve bulgularda rehberlik kategorisinde yer alan daha uygun metaforların ise ikinci bağlamda (dar anlamda örnek olay/exemplar) belirli bilimsel problemlerin çözümüne yönelik modellere semantik olarak yakın olduğu görülmektedir.

Paradigma araştırmacıların farkında olmaları zor ama bilimsel gelişme açısından farkında olmaları gereken bir süreç olarak ifade edilir. Dahası Kuhn'a göre paradigma ister fark edilsin ister edilmesin araştırmacıyı yönlendiren, bu nedenle Lakatos'un (2014) yeniden vurgulaması ile bilimi yozlaştıran bir niteliğe de sahip olabilir. Bu açıdan bulgular ışığında bazı açık önerilerde bulunmak mümkündür. Literatürdeki boşluk da dikkate alındığında öncelikle yüksek lisans öğrencilerinin kendi çalışmalarında bilimsel paradigmayı nasıl konumlandıkları ve ona nasıl değer yükledikleri konusunda daha detaylı çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ayrıca bu konuda farkındalıklarının ve anlayışlarının geliştirilmesi için lisans üstü ve lisans seviyesinde ilgili derslerde bilim felsefesine açık bir şekilde yer verilmeli veya müstakil derslerle programların zenginleştirilmesi önerilebilir.

5. KAYNAKLAR

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1971). *Status passage*. Routledge & Kegan Paul.

Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14–26. <https://doi.org/10.3102/0013189X033007014>

Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago Press.

Lakatos, I. (2014). Falsification and the methodology of scientific research programmes. In *Philosophy, Science, and History* (pp. 89–94). Routledge.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). SAGE Publications.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. SAGE Publications.

Palic Sadoglu, G., & Durukan, U. G. (2018). Determining the perceptions of teacher candidates on the concepts of science course, science laboratory, science teacher and science student via metaphors. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 4(2), 436–453. <https://doi.org/10.21890/ijres.428260>

Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281–326.

Sun, J., Hong, X., Wang, Y., Ban, Y. (2024). E-Science—A Key Driver for Scientific Research Paradigm. In: *China's e-Science Blue Book 2023*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-8270-7_1

Nabil, Kari., Joan, Curos, Vila. (2022). 2. The Need for a Scientific Research Paradigm Understanding and Clarification in Algerian Architecture Departments. *Civil Engineering and Architecture*, doi: 10.13189/cea.2022.100737

THE KOREAN WAR AND TURKEY'S PARTICIPATION IN THIS WAR BY
THE ADANA PRESS
ADANA BASINININ KALEMİNDEN KORE SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN BU
SAVAŞA KATILMASI

CEVDET GÖREN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı
doktora öğrencisi, ORCID: 0009-0005-0300-0422

Özet

“Sabah Sessizliği Ülkesi” anlamına gelen Kore, Asya kıtasının doğusunda, Asya ile Japon adaları arasında köprü konumunda yarımadadır. Bu konumu nedeniyle son 150 yıldır Japonya, Çin, Rusya arasında rekabete sahne olmuştur. Yarımada aynı zamanda yine konumu nedeniyle yayılımcı politikalar izleyen Batılı emperyalist devletlerin de dikkatini çekmiş, onlar da yarımada üzerinde rekabete dâhil olmuşlardır.

1910'da başlayan Kore'deki Japon hâkimiyeti İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştür. II. Dünya Savaşı'nda yenilen Japonya Kore'deki hâkimiyetinden vazgeçmiştir. Japonya'nın çekilmesiyle yarımada bu kez Rusya ve ABD arasında rekabet ve çatışmaya sahne olmuştur. Zira savaştan sonra yarımada 38. enlem çizgisinde ikiye bölünmüş, kuzeyi Rusya, güneyi de ABD hâkimiyetine bırakılmıştır. Kore'nin büyük güçlerin kontrolü altında bu şekilde ikiye bölünmesinden sonra her biri diğerini ortadan kaldırıp yarımadaya tek başına hâkim olmanın peşine düşmüş, bu amaçla ilk harekete geçen de Kuzey Kore olmuştur. Sovyetler Birliği desteğindeki Kuzey Kore birliklerinin 25 Haziran 1950'de sabahın ilk ışıklarıyla birlikte sınır kabul edilen 38. enlemin güneyine inmeleriyle Kore Savaşı resmen başlamıştır. Kore Savaşı her ne kadar sosyalist bir dünya düzenini savunan Sovyetler Birliği ve kapitalist bir dünya düzenini savunan ABD arasında doğrudan bir çatışmaya sahne olmasa da savaşa katılan devletlerin ideolojilerine bakıldığında “Soğuk Savaş içerisindeki ilk sıcak savaş” olması nedeniyle önemi büyüktür.

ABD'nin Seul Büyükelçisi'nin durumu Washington'a bildirmesi üzerine, ABD yönetimi konuyu derhal BM'ye taşımış, BM Güvenlik Konseyi de aynı gün öğleden sonra acil bir toplantı yapmıştır. Kuzey Kore'nin BM kararına uymaması, yani işgalden vazgeçmemesi üzerine BM, 7 Temmuz 1950'de “Barış Gücü” adı altında bir ordu kurmuş, komutanlığına ABD'li General Mac Artur tayin edildiği ve Türkiye'nin de bir tugayla katıldığı bu güce toplamda 16 ülke asker göndermiş, kırka yakın ülkede değişik şekillerde Güney Kore'ye yardım etmiştir. Kore Savaşı Türk askerinin Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki ilk sıcak savaşıdır. Türkiye bu savaşa katılmakla hem dünya barışına katkıda bulunmak hem de Rus tehlikesine karşı NATO'ya girebilme ümit ve amacıyla katılmıştır.

Bu çalışma Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasını, savaş içerisinde yaşanan gelişmeleri, Türk askerinin savaştaki cesaretini Adana basının gözünden aktarmayı amaçlamıştır. Bu amaçla dönemin iki önemli gazetesi olan Demokrat ve Yeni Adana gazeteleri taranmış, gazetelerde savaşla ilgili haberler kronolojik sıra içerisinde verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kore Savaşı, Türk Tugayı, Soğuk Savaş, NATO, BM

Abstract :

Korea, which means “The Land of Morning Silence”, is a peninsula in the east of the Asian continent, acting as a bridge between Asia and the Japanese islands. Due to this location, it has been the scene of competition between Japan, China and Russia for the last 150 years. At the same time, due to its location, the peninsula has attracted the attention of Western imperialist states pursuing expansionist policies, and they have also joined the competition over the peninsula.

The Japanese domination of Korea, which began in 1910, lasted until the end of World War II. Japan, which was defeated in World War II, gave up its dominance in Korea. With Japan’s withdrawal, the peninsula became the scene of competition and conflict between Russia and the USA. After the war, the peninsula was divided into two along the 38th parallel line, leaving the north to Russia and the south to USA. After Korea was divided into two under the control of the great powers, each sought to eliminate the other and dominate the peninsula on its own, and North Korea was the first to take action for this purpose. The Korean War officially began when North Korean troops supported by the Soviet Union landed south of the 38th parallel, which was considered the border, at first light on June 25, 1950. Although the Korean War did not involve a direct conflict between the Soviet Union, which advocated a socialist world order, and the US, which advocated a capitalist world order, it is of great importance because it was the “first hot war in the Cold War” when the ideologies of the states involved in the war were considered.

After the US Ambassador to Seoul reported the situation to Washington, the US administration immediately brought the issue to the UN, and the UN Security Council held an emergency meeting the same afternoon. After North Korea did not comply with the UN decision, that is, did not abandon the occupation, the UN established an army under the name of "Peace Force" on July 7, 1950. A total of 16 countries sent soldiers to this force, in which US General MacArthur was appointed as the commander and Turkey also participated with a brigade, and nearly forty countries helped South Korea in various ways. The Korean War was the first hot war of the Turkish military after the War of Independence. By participating in this war, Turkey participated with the hope and purpose of contributing to world peace and entering NATO against the Russian threat.

This study aimed to convey Turkey's participation in the Korean War, the developments during the war, and the courage of the Turkish military in the war through the eyes of the Adana press. For this purpose, the two important newspapers of the period, Demokrat and Yeni Adana, were scanned and news about the war in the newspapers was tried to be given in chronological order.

Keywords: Korean War, Turkish Brigade, Cold War NATO, UN

GİRİŞ

“Sabah Sessizliği Ülkesi” anlamına gelen Kore, Asya kıtasının doğusunda, Asya ile Japon adaları arasında köprü konumunda yarımadadır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan yarımada'nın kuzeyinde Rusya, batısında Çin, doğusunda da Japonya yer almaktadır. Bu konumu nedeniyle son 150 yıldır Japonya, Çin, Rusya arasında rekabete sahne olmuştur. Yarımada aynı zamanda yine konumu nedeniyle yayılımcı politikalar izleyen Batılı emperyalist devletlerin de dikkatini çekmiş, onlarda yarımada üzerinde rekabete dâhil olmuşlardır.⁴

⁴ Türkiye Muharip Gaziler Derneği, www.muhaaripgaziler.org.tr, 21 Kasım 2024.

Özetlemek gerekirse Kore Yarımadası, Asya üzerinden Japonya'ya ya da tam tersi Japonya'dan Asya'ya yapılacak bir harekât için en kritik bölgeyi teşkil eder.⁵

Kore Yarımadası üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen Japonya, önce Çin'i (1894-1895), ardından Rusya'yı (1904-1905) yenmiş, 1905 yılında yarımada'yı işgal etmiş, 1910 yılında da burayı Chosen adıyla Japonya'ya bağlı bir eyalet haline getirmiştir. 1910'da başlayan Kore'deki Japon hâkimiyeti İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna, yani 1945 yılına kadar sürmüştür. II. Dünya Savaşı'nda yenilen ve ABD'ye teslim olan Japonya bu teslimiyle aynı zamanda Kore Yarımadası üzerindeki hâkimiyetinden ve haklarından da vazgeçmiş olmaktadır. Japonya'nın çekilmesiyle yarımada bu kez Rusya ve ABD arasında rekabet ve çatışmaya sahne olmuştur. Zira savaştan sonra yarımada 38. enlem çizgisinde ikiye bölünmüş, kuzeyi Rusya, güneyi de ABD hâkimiyetine bırakılmıştır. BM her ne kadar Kore'yi birleştirmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. 1948 yılında, güneyde ABD, kuzeyde de Rusya kontrolünde yapılan seçimlerle Kore resmen ikiye bölünmüştür. Yarımadanın güneyinde ABD himaye ve kontrolünde Güney Kore Cumhuriyeti, kuzeyinde ise Rusya himaye ve kontrolünde Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Kore'nin siyasi olarak bölünmesi aynı zamanda ideolojik bölünme anlamına da gelmiştir. Zira Güney Kore'de kapitalist sistem egemenken, Kuzey Kore'de komünizm hâkimdi. Bu durum soğuk savaşın ilk somut göstergesi idi.

Kore'nin büyük güçler tarafından ikiye bölünmesinden sonra her biri, diğerini ortadan kaldırıp yarımada'ya tek başına hâkim olmanın peşine düşmüş, bu amaçla ilk harekete geçen de Kuzey Kore olmuştur. Sovyetler Birliği desteğindeki Kuzey Kore birliklerinin 25 Haziran 1950'de sabahın ilk ışıklarıyla birlikte sınır kabul edilen 38. enlemin güneyine inmeleriyle Kore Savaşı resmen başlamıştır.⁶ Zira Sovyetlere göre Amerika'yı Asya kıtasından atmak zamanı gelmişti. Hem bu yapıldığı takdirde, ABD'nin Japonya'dan da atılması kolaylaşabilirdi.⁷ Kore Savaşı her ne kadar sosyalist bir dünya düzenini savunan Sovyetler Birliği ile kapitalist bir dünya düzenini savunan ABD arasında doğrudan bir çatışmaya sahne olmasa da savaşa katılan devletlerin ideolojilerine bakıldığında “Soğuk Savaş içerisindeki ilk sıcak savaş” olması nedeniyle büyük önemi taşımaktadır.⁸

ABD'nin Seul Büyükelçisi'nin durumu Washington'a bildirmesi üzerine, ABD yönetimi konuyu derhal BM'ye taşımış, müracaat üzerine de BM Güvenlik Konseyi, aynı gün öğleden sonra Rusya dışındaki üyelerinin katılımıyla acil bir toplantı yapmıştır. Hint delegesi başkanlığında toplanan Güvenlik Konseyi, Kuzey Kore birliklerinin Güney Kore topraklarına saldırmasını barışı bozan bir davranış olarak değerlendirmiş, Kuzey Kore'den derhal saldırıyı durdurup birliklerini geri çekmesini istemiştir. Karar Yugoslavya'nın çekimser kalması nedeniyle 9 lehte, 1 çekimser oy ile alınmıştır.⁹ Konseyin bu kadar çabuk karar almasında Sovyetler Birliği delegesinin toplantıya katılmaması etkili olmuştur. Zira Sovyet yönetimi 10 Ocak 1950'de aldığı, Çin BM'ye kabul edilene kadar Güvenlik Konseyi toplantılarına katılmama kararı gereği delegesini konseyden çekmişti.¹⁰ BM ayrıca aldığı bir başka kararla

⁵ Cüneyt Güven, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Kore Savaşı ve Türkiye*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli-2007, s.81.

⁶ Sedef Bulut, “38. Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri” *Mavi Atlas Dergisi*, 2018, C:VI, S:1 s.188.

⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyılın Siyasi Tarihi*, İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, Ankara-1984, s. 455.

⁸ Oktay Gökhan Banbal, “Soğuk Savaşta Sıcak Çatışma-Kore Savaşı”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 2021, C:IV, S:7 s.121.

⁹ Ercan Haytaoğlu, “Kore Savaşı ve Denizli Kore Şehitleri İle Gazileri”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2002, C: I, S. 11, s.80.

¹⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953)*, Ankara-1975, s. 49-50.

bütün üyelerin alınan kararının uygulanmasına yardımcı olmalarını ve Kuzey Kore'ye yardımda bulunmaktan kaçınmalarını istemiştir.¹¹ Kuzey Kore'nin BM kararına uymaması, yani işgalden vazgeçmemesi üzerine ABD Başkanı Harry Truman, 27 Haziran 1950'de ABD deniz ve hava kuvvetlerine Güney Kore'yi desteklemeleri emrini vermiştir. BM, Güvenlik Konseyi de aynı günün gecesinde yine acil olarak toplanmış savaşın bitirilebilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını isteyen bir tavsiye kararı almıştır.¹² Daha önce de söylediğimiz gibi Sovyet delegesi toplantıya katılmamış, dolayısıyla Sovyetler Birliği, Konseyde sahip olduğu veto yetkisini burada da kullanamamıştır. Bu kararın ardından Sovyetler Birliği yeniden Konseyde daimi temsilci bulundurmaya başlamıştır.¹³ Daha sonrasında BM, 7 Temmuz 1950'de "*Barış Gücü*" adı altında bir ordu kurmuş, bu kararla Milletler Cemiyeti'nin yapamadığını yapmış, dünya barışını tehdit eden bir duruma el koymuştur.¹⁴ Komutanlığına ABD'li General Mac Artur tayin edildiği ve Türkiye'nin de bir tugayla katıldığı bu güce toplamda 16 ülke asker göndermiş, kırka yakın ülkede değişik şekillerde Güney Kore'ye yardım etmiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte doğal olarak bir takım hammaddelerin ve tarımsal ürünlerin fiyatlarında yükselme olmuştur.¹⁵

Savaş hakkında Adana basınındaki ilk haberler Yeni Adana gazetesinde yer almaktadır. 26 Haziran 1950 tarihli gazete, savaşı "*Komünist kuvvetler Kore'ye taaruz etti*" başlığı ile duyurmuş, Güney Kore'nin ABD hükümetinden acilen yardım istediğini bildirmiştir. Bir gün sonrasında da "*Kore'de kanlı harp devam ediyor*" başlığını attıktan sonra komünist kuvvetlerin taaruzunun ciddi bir direnişle karşılaştığını yazmıştır. Aynı günkü Türk Sözü gazetesi de "*Kore'de başlayan Harp*" başlığı altında Kuzey Kore uçaklarının, Seul'un kenar mahallelerini bombaladıklarını, kara kuvvetlerinin de Seul'un eteklerine kadar geldiğini bildirmiştir. Bir gün sonraki Demokrat gazetesi de "*Güney Kore'nin Başkenti Seul Düştü*" manşetiyle verdiği haberin ayrıntısında ABD Başkanı Truman'ın Güney Kore'ye yardım yapılması için hava ve deniz kuvvetlerine emir verdiğini duyurmuştur. Türk Sözü, ABD Başkanı'nın bu kararını "*B. Amerika Güney Korelileri müdafaa etmeye karar verdi*" şeklinde duyurduktan sonra, devamında BM'ye üye ülkelerinde Güney Kore için ellerinden gelen yardımı yapacaklarını yazmıştır. Yeni Adana gazetesi savaşta yaşanan bu gelişmeyi "*Amerika dün Kore'deki harbe katıldı*" şeklinde duyurmuş sonrasında da Truman'ın emriyle harekete geçen Amerikan hava ve deniz kuvvetlerinin Güney Kore hükümetini desteklemeye başladıklarını bildirmiştir.¹⁶ 1950-1953 yılları arasında yaşanan bu savaşta Güney Kore'ye gerek askeri, gerek mali, gerekse araç ve gereç yönünden en çok yardım yapan devlet ABD olmuştur. Yine savaşta en çok asker kaybı veren devlet de ABD'dir. Bu gayet anlaşılabilir bir durumdur. Zira bu savaş he ne kadar iki Kore arasında gerçekleşse de, gerçekte başını ABD ve Sovyetler Birliği'nin çektiği iki kutupla dünyanın, başka bir ifade ile "*Soğuk Savaş*" döneminin ilk sıcak savaşıdır. Bir anlamda kapitalist ideoloji ile komünist ideolojinin diğerine üstünlük sağlama mücadelesidir.

ABD'nin fiilen savaşa dâhil olmasından bir gün sonra İngiltere'de savaşa katılmıştır. 29 Haziran 1950 tarihli Demokrat bu gelişmeyi, "*İngiltere'de Kore Savaşına katıldı*" başlığıyla vermiş, Pasifikteki İngiliz deniz birliklerinin Amerikan kumandası altına girmesi için emir verildiğini yazmıştır. Aynı gün Yeni Adana "*Kore'deki harp genişlemek istidadında*" başlığı

¹¹ Serkan Sipahi, *Kore Savaşı ve Türk Kamuoyunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir-2007, s.33.

¹² Kore Savaşı-BM Müdahalesi, www.unmck.or.kr, 24 Kasım 2024.

¹³ Orhan Nalcioğlu, *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Hareketinin Hukuksal Esasları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1997, s.13.

¹⁴ Serkan Sipahi, *Kore Savaşı ve Türk Kamuoyunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi) İzmir-2007, s.37.

¹⁵ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, İş Bankası Yayınları, 20. Baskı, İstanbul-2016, s.249.

¹⁶ Demokrat-Türk Sözü- Yeni Adana, 28 Haziran 1950.

altında İngiltere'nin dün itibarıyla savaşa resmen katıldığını yazmıştır. Bir gün sonrasında ise Demokrat tam sayfayı kaplayan “*Uzakdoğu savaşı genişliyor*” manşetinde İngiltere'den sonra Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada'nın da Güney Kore'nin yanında savaşa katıldıklarını duyurmuştur.

Savaş başladığında Türkiye'nin tutumuna gelince; Savaşın başlamasından kısa zaman önce Türkiye'de köklü bir siyasi değişiklik yaşanmış, 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerle 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiş, DP dönemi başlamış ve Adnan Menderes 22 Mayıs 1950'de ilk hükümetini kurmuştu. Türkiye'de her ne kadar hükümet ve hükümetle birlikte siyasi zihniyet değişse de Rus tehdidi değişmediğinden devletin dış politikası değiştirilmemiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Rus Dışişleri Bakanı Molotov, Moskova Büyükelçimiz Selim Sarper'i davet ederek, savaş nedeniyle koşulların değiştiğini bu nedenle 17 Aralık 1925'te imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın süresinin ülkesi tarafından uzatılmayacağını söylemiş, ardından da Türkiye'den bir takım talepleri olduğunu bildirmiştir. Bu taleplerin başında, Boğazların Türkiye ve Rusya tarafından ortaklaşa savunulması, bunun içinde Boğazlarda Sovyetler Birliği'ne üst verilmesi; ayrıca 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile çizilen Türkiye-Rusya sınırında Rusya lehine düzenlemelerin yapılması gelmektedir. Rusya'nın kastettiği düzenleme de Kars, Ardahan, Artvin ve Batum'un kendisine bırakılmasıdır. Rus taleplerinin Türkiye'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tehdit ettiği çok açıktır. Bu tehdit karşısında çareyi Batı bloğuna girmek olan gören Türkiye, Kore Savaşı'na katılarak hem ABD ve Avrupa'nın desteğini almayı hem de bu sayede NATO'ya girebilmeyi hedeflemiştir. Türkiye NATO'ya girmek için 11 Mayıs 1950'de, yani genel seçimlerden üç gün önce müracaatta bulunmuştu. Dolayısıyla müracaat CHP hükümeti tarafından yapılmıştı. Seçimlerin ardından kurulan Menderes hükümetinin kanaati de NATO'ya girmektir. Buradan da anlaşılmalıdır ki, NATO'ya girme konusunda CHP ve DP arasında görüş ayrılığı yoktur. Zaten Demokrat Parti'nin dış politikası CHP'nin 1946'da başlattığı Amerika'ya ve Batı'ya yakınlaşma politikasının daha kuvvetli ve bilinçli bir şekilde devamından ibarettir.¹⁷

Yeni iktidarın yayın organı olan Demokrat gazetesi, 1 Temmuz tarihli ve “*Kore Savaşları ve bizim vaziyetimiz*” başlıklı haberinde, Dışişleri Bakanı'nın Meclis'te yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin Güney Kore'ye her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu beyan ettiğini, beyanın da bütün milletvekilleri tarafından ittifakla tasvip edildiğini yazmıştır. Yeni Adana gazetesi de bakanın bu beyanından yola çıkarak 3 Temmuz'da “*Türkiye Güney Kore için yardıma hazır*” manşetini atmıştır. 25 Temmuz 1950'de Türkiye'de bulunan ABD'li Senatör Cain'in basın mensuplarıyla yaptığı görüşmede “*Türkiye'nin Kore Harbi'ne fiili surette yardımı Atlantik Paketi'ne girmesini sağlayacaktır*” şeklinde açıklama yapması yeni kurulan Menderes Hükümeti'nin Güney Kore'ye yardım gönderme kararı almasını hızlandırmıştır. Aynı gün Cumhurbaşkanı Bayar başkanlığında toplanan hükümet savaşa katılma kararını almış, karar kamuoyunda bomba etkisi yapmıştır. Çünkü hükümetin bu kararı ile Türkiye, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ilk kez sıcak savaşa girecektir.¹⁸

Hükümetin aldığı Kore'ye asker gönderme kararını Demokrat gazetesi “*Kore Savaşlarına fiilen iştirake karar verdik*” şeklinde duyururken, Yeni Adana'da “*Kore Harbine fiilen iştirake ediyoruz*” başlığıyla duyurmuştur. Her iki gazetenin ortak haberine göre Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, 4500 kişilik kara kuvvetini BM Barış Gücü emrine verme kararı almış, karar, hemen BM Genel Sekreterliği'ne bildirilmiştir.¹⁹ Demokrat

¹⁷ Kemal Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul-2016, s. 170.

¹⁸ Serkan Sipahi, *Kore Savaşı ve Türk Kamuoyunu*, s.56-58.

¹⁹ Demokrat- Yeni Adana- 26 Temmuz 1950.

gazetesinin yazdığına göre Türkiye'nin yardım kararı vermiş olması hür milletlerce sempatik karşılanmıştır. Yeni Adana'ya göre de karar BM için bir emsal teşkil etmiştir.²⁰

Menderes Hükümeti'nin Meclis'in onayı olmadan Kore'ye asker gönderme kararı alması, iktidarla muhalefet arasında tartışma konusu olmuştur. Muhalefet, hükümetin bu kararla kendini anayasal bakımdan müşkül bir duruma soktuğunu iddia ederken, DP, hükümetin BM antlaşmasına uygun hareket ettiğini, daha önce Meclis'te tasvip edilmiş bir antlaşmanın gereğini yerine getirirken Meclis'ten yeniden onay almaya gerek olmadığını ileri sürmüştür.²¹ Hükümetin bu cevabı CHP'yi ikna etmemiş, CHP hâlâ Meclisi olağanüstü toplama çalışmıştır. CHP'nin bu tavrı üzerine Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, İstanbul'da basına yaptığı açıklamada hükümetin kararının komünistler hariç her tarafta memnunluk yarattığını söyleyerek CHP'yi ısrarından dolayı eleştirmiştir.²² Fakat işin ilginç tarafı hükümetin bu kararına DP içerisinden de karşı çıkan milletvekilinin olmasıdır. Kore'ye asker gönderme kararı TBMM tatilde iken alındığından kararın TBMM'de onaylanması ancak kasım ayında gerçekleştirilebilmiştir.²³ Hükümetin BM Barış Gücü'ne asker gönderme kararı üzerine Demokrat gazetesi, BM Genel Sekreteri'nin hükümete gönderdiği teşekkür telgrafını yayınlamıştır. 29 Temmuz 1950 tarihli gazetede yayınlanan telgrafta Genel Sekreter "*Yardımanız diğer aza devletlerin ittihaz ettiği hareket üzerinde son derece müsait tesir yaptığını belirtmek isterim*" diyerek Türkiye'yi kararından dolayı tebrik etmiştir. Gazete aynı gün hükümetin Kore'ye yardım kararının Adana halkı tarafından da hoş karşılandığını, kararın, şehrin siyasi mahfillerinde günün konusu olduğunu yazmıştır.

Kore'ye asker gönderme kararının kesinleşmesinden ve hukuki alt yapısının tamamlanmasından sonra gönderilecek birliğin hazırlıklarına başlanmıştır. 2 Ağustos tarihli Demokrat'ta yer alan habere göre Savunma Bakanı birliğin tam teçhizatlı olarak gönderileceğini söylemiştir. Üç gün sonraki Yeni Adana gazetesi de Kore'ye 142. alayın gönderileceğini, alayın tüm hazırlıklarını tamamladığını ve hareket emrini beklediğini bildirmiştir. Yurdun değişik yerlerindeki birliklerden gelen ve çoğu gönüllü subay, astsubay ve erlerden oluşturulan 5083 kişilik 1.Türk tugayının komutanlığına General Tahsin Yazıcı getirilmiştir. Kore'ye gidecek olan Türk tugay personeline Kore'de bulaşıcı hastalıklardan korunmak amacıyla öncelikle tifo, tifüs, dizanteri, çiçek, tetanoz ve kolera aşılı yapılmış, ayrıca özellikle erler için aşı takip çizelgeleri oluşturulmuş, aşı günleri planlanmıştır.²⁴ 10 Ağustos tarihli Demokrat ve Yeni Adana gazetelerinde yer alan habere göre Kore'ye gidecek birliğimiz 30 Ağustos'ta, yani Zafer Bayramı'ndaki geçit törenine katıldıktan sonra Filipinlere hareket edecektir. Fakat ilerleyen günlerde gazetelerde birliğin hareket zamanıyla ilgili farklı tarihler yer almıştır. 2 Eylül tarihli Yeni Adana, "*Kore Savaşına İştirak Eden Türk Birliği*" başlıklı haberde sevkiyatın ay içerisine başlayacağı zannediliyor derken 9 Eylül tarihli Demokrat "*Savaş birliğimiz bir hafta sonra hareket ediyor*" diye yazmış, sevkiyatın güney limanlarından birinden yapılacağını bildirmiştir. 15 Eylül tarihli Yeni Adana, birliğimizin Kurban bayramından sonra İskenderun'a hareket edecek derken, dört gün sonraki Demokrat, Başbakanın savaş birliğini ziyaret ettiğini, birliğin yarından itibaren İskenderun limanına hareket edeceğini duyurmuştur. Tugay 19-20 Eylül 1950 tarihlerinde dört katarla İskenderun'a hareket etmiş, tugayla birlikte bağlantı kurulmasına yardımcı olmak amacıyla beş kişilik bir

²⁰ Demokrat, 29 Temmuz 1950; Yeni Adana 27 Temmuz 1950.

²¹ Yeni Adana-Demokrat, 28 Temmuz 1950.

²² Yeni Adana, 3 Ağustos 1950; Demokrat, 1 Ağustos 1950.

²³ Bülent Akkaya, "Türkiye'nin Nato Üyeliği ve Kore Savaşı" *Akademik Bakış*, Şubat-2012, S:28, s.7.

²⁴ Güzin Çaykırın, "Kore Harbi'nde Türk Tugayının Yaşadığı Çeşitli Sorunlar ve Muharebe Dışı Kayıpları", *Dr. Cezmi Karasu Armağanı Ustaya Saygı II* (Ed. Mehmet Şah Özcan, Çayhan Sarı, Orhan Köksal), Gazi Kitapevi, Ankara -2022, s. 28.

Amerikan irtibat heyeti de İskenderun'a gönderilmiştir. Birliklerimizi taşıyan katarlar Adana garına geldiğinde coşkun bir kalabalık tarafından karşılanmış ve kendilerine şehir esnafı tarafından temin edilen çok sayıda hediye takdim edilmiştir.²⁵

Türk tugayı Ankara'dan yola çıkarken tugayı taşıması için üçü personel, ikisi de araç gereçleri taşımak üzere toplamda beş gemi ABD tarafından hazırlanmış. İskenderun limanında beklemekte idi. 25 Eylül 1950'de İskenderun limanında toplanan savaş birliğimizin ilk kafilesi aynı gün, ikinci kafilesi bir gün sonra, son kafilesi de 29 Eylül'de yola çıkarılmış; araç ve gereç gemileri de 30 Eylül-2 Ekim 1950 tarihleri arasında limandan demir almıştır. İskenderun limanından ayrılan gemiler Türk tugayını cepheye taşımak üzere Kore'nin güneyinde bulunan Pusan limanına doğru yola çıkmıştır.²⁶ Demokrat, yolculuğun başlamasıyla ilgili "*Savaş birliğimiz Kore yolunda*" başlıklı haberinde birliğin limandan emsalsiz bir tezahüratla uğurlandığını, birlik komutanın gösterilen misafirperverlikten dolayı belediye başkanına teşekkür telgrafı çektiğini yazmıştır.²⁷ 24 günlük deniz yolculuğunu sonunda 18 Ekim 1950'de Pusan limanına ulaşan birliğimiz buradan trenlerle asıl görev yerine ulaştırılmış, 8. Amerikan ordusunun 25. tümenine, "North Star-Kuzey (Kutup) Yıldızı" kod adıyla bağlanmıştır.²⁸ Birliğin Kore'ye varmasından bir gün sonra "*Türk silahlı kuvvetleri Kore'ye vasil oldu*" başlığını atan Yeni Adana, Türk askerinin Güney Koreliler tarafından tezahüratla karşılandığını bildirmiştir.

7 Kasım tarihli Yeni Adana'da yer alan bir habere göre Kore'ye ulaşan Türk birliği hemen cepheye sürülmemiş Taygu'da sıkı bir talim görmüştür. Gazetenin ertesi günkü sayısında ise "*Kore savaş birliğimiz fiilen savaşa girdi*" başlığı atılmış, başlığın altında da birliğimizin harekâtını yakından takip etmek ve ihtiyaçlarını tespit etmek için bir heyetin görevlendirildiği bildirilmiştir. Demokrat ise birliğimizin savaşa girdiğini 9 Kasım'da duyurmuş, savaşan erlerin sevinç içerisinde olduğunu bildirmiş, aynı günkü Yeni Adana Türk birliğinin Pukhanoni bölgesinde savaştığını yazmıştır. Gazete daha sonrasında Türk ve Filipinli kuvvetlerin komünist çeteleri temizlemekle meşgul olduğunu ve birliğimizin 38. enlemden kuzeye geçtiğini, yani Kuzey Kore topraklarına girdiğini yazmıştır. Bir gün sonraki Demokrat bu durumu "*Kore cephesinde ilk Türk başarısı*" olarak tanımlamış ve birliğimizin kayıp vermeden Kuzey Kore içlerinde ilerlediğini yazmış, bu bilgi aynı tarihli Yeni Adana gazetesinde de yer almıştır.²⁹ Demokrat 19 Kasım'da "*Savaş birliğimizin yeni bir başarısı*" başlıklı haberde birliğimizin Piyongyang'ın güneyindeki bütün kızıl çetelerini imha ettiğini, dört gün sonrasında da birliğimizin kayıp vermeden kuzeye ilerlediğini bildirmiştir. Ardından 28 Kasım'da da Türk tugayının Kuzey Kore toprakları içerisinde on üç millik ilerleme kaydettiğini yazmıştır. Gazete 30 Kasım tarihli ve "*Savaş birliğimizin başarılı hareketi*" başlıklı haberinde BM kuvvetlerinin geri çekilmesine rağmen kahramanca savaşan birliğimizin altı mil ilerlediğini duyurmuştur. Birliğimizin bu başarısını Yeni Adana gazetesi "*Şanlı tugayımızın Kore'deki son zaferi*" manşetiyle duyurmuş, askerlerimizin dün süngü takarak ilk kez kızılarmı göğüs göğüse savaştığı ve düşman hattını yardığını yazmıştır. Gazetenin bahsettiği bu başarı Kunuri muharebeleridir.³⁰

Demokrat ve Yeni Adana gazeteleri Kore'deki birliğimizin başarılarını aralık ayında da haber yapmaya devam etmiştir. 2 Aralık 1950 tarihli Yeni Adana, "*Kore'deki birliğimizin dünkü*

²⁵ Demokrat, 21 Eylül 1950.

²⁶ Ahmet Emin Yaman, "Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna yansımaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs-Kasım 2005, S.37-38, s.239.

²⁷ Demokrat, 29 Eylül 1950.

²⁸ Türkiye Muharip Gaziler Derneği, www.muharipgaziler.org.tr, 27 Kasım 2024.

²⁹ Yeni Adana, 13 Kasım 1950; Demokrat, 14 Kasım 1950.

³⁰ Yeni Adana, 29 Kasım 1950.

muvaffakiyeti” başlıklı haberinde birliğimizin düşman hatlarını yarararak selâmete eriştiğini, fakat zayıat miktarının henüz belli olmadığını söylerken aynı günkü Demokrat’ta “*Türklerin başarısı bütün dünyada heyecan yarattı*” manşetini atmıştır. Gazetenin yorumuna göre birliğimizin üstün savaş gücü sayesinde BM orduları muhakkak bir bozgun dan kurtulmuştur.³¹ 5 Aralık tarihli Yeni Adana, muharebe yorgunu tugayımızın cephe gerisine sevk edildiğini, birliğin zayıatı hakkında henüz kesin bir bilginin olmadığını yazmış, bir gün sonrasında ise Milli Savunma Bakanlığı verilerine dayanarak “*Kore’deki şanlı tugayımızın kaybı takriben yüzde on nispetindedir*” başlığını atmıştır. Gazetede bu sayıya şehit, yaralı ve kayıplarında dâhil olduğunu eklemiştir.

Yeni Adana 7 Aralık’ta Milli Savunma Bakanlığı’nın yayınladığı bir tebliğe dayanarak Ankara’ya gelen ilk yaralıları listesinde beş subay, iki gedikli, yedi çavuş ve 89 erimizin adlarının olduğunu, fakat şehitlerin isimlerinin henüz belli olmadığını bildirmiştir. Demokrat gazetesi ise bir gün öncesinde “*Kore’de şehit düşenlerin ailelerine nakdi yardım*” başlığı altında, güney bölgesi gazetecilerinin bu amaçla aralarında bin lira topladıklarını bildirmiş, ardından bağış yapan gazeteleri ve yaptıkları bağış miktarını listelemiştir. Aynı gün savaşla ilgili bir başka haberinde “*Türkler Kore’de harikalar yarattı*” başlığı altında bir Amerikan gazetesinde yer alan “*Türklerin fedakârlıkları ebediyen aklımızdan çıkmayacaktır*” cümlesini sayfalarına taşımıştır. Yeni Adana da “*Dünya Türklere hayran !*” başlığı altında Amerikan Kongresi’nde Türk askerinin yararlılığının takdirle anıldığını yazdıktan sonra, “*Time*” dergisinin “*Çin komünistler önlerinde süngü takmış Türk erlerinin bulunduğunu görünce donakalmışlar*” şeklindeki övgü dolu cümlesini manşet yapmıştır.³² Anlaşılan odur ki; Kunuri Muharebesinde Türk tugayının kendini yok etme pahasına gösterdiği direniş başta ABD olmak üzere savaşa dâhil olan müttefiklerin takdirini kazanmış, Türkiye’yi NATO’ya alınma konusunda biraz daha ümitlendirmiştir.

Türk tugayının Kore’de gösterdiği bu destansı direniş Adana halkı tarafından da takdirle karşılanmış, şehirde bir dizi anma ve kutlama etkinlikleri yapılmıştır. Yalnız gazetelerin satır araları dikkatlice okunduğunda sevincin zaferden çok, zaferin komünistlere karşı kazanılmış olmasından kaynaklandığı kolayca anlaşılmaktadır. Özellikle zaferin DP iktidarının ilk aylarında kazanılması iktidarın başarısı gibi gösterilmeye çalışılmış, Demokrat gazetesi bu konuda iktidarın propagandası yapmıştır. Adana halkının sevincini ilk yansıtan Yeni Adana, 1 Aralık’ta Adana halkının heyecanlı saatler yaşadığını, Adana Kuvâyi Milliye Cemiyeti önünde toplanan gençlerin Kore’de kahramanlık gösteren tugayımız lehine tezahürat yaptığını, 2800 Adanalı mücahidin Kore’ye gönüllü gitmek için Meclise başvurduğunu yazmıştır. Dört gün sonrasında ise “*Şehrimizden Kore’ye gitmek isteyenler*” başlığını atan gazete, toplu müracaatlardan başka bazı vatandaşların bireysel olarak cepheye gitmek için Milli Savunma Bakanlığı’na başvurduğunu bildirmiştir. Ayrıca Yeni Adana’da yer alan haberlere göre Kore’de şehit olan askerlerimiz için şehirdeki bütün camilerde mevlüt okutulmuş, dualar edilmiş olup, pazar günü de İnönü meydanında miting yapılacaktır.³³ Miting haberine aynı günkü Demokrat gazetesi de yer vermiştir. Gazete 10 Aralık’ta “*Adanalı Gençler*” başlıklı haberinde Adana

³¹ Gazeteler burada Kunuri Muharebesi’nden bahsetmektedirler. Kunuri Muharebesi, 26 Kasım ila 29 Kasım 1950 tarihleri arasında BM ordularına karşı saldırıya geçen Çin ordusu ile BM ordularının güvenli şekilde geri çekilmesi görevi verilen Türk tugayı arasındaki savaştır. Bu saldırı aynı zamanda Türk askerinin düşmanla yani Çin ordusuyla ilk sıcak teması olmuştur. Türk tugayı düşman ilerleyişini yavaşlatmak ve durdurmak adına oyalama muharebesi yaparak BM ordusuna düzenli bir şekilde geri çekilme imkânı yaratmıştır. Türk Tugayı en çetin muharebesini işte bu geri çekilme sırasında yaşamış ve kaybı da çok olmuştur. 218 şehit, 455 yaralı ve 94 kayıp. Sonuçta BM güçleri Türk direnişiyile zaman kazanmış ve Çinliler tarafından kuşatılmadan geri çekilmeyi başarmıştır. Bakınız: www.trthaber.com; 28 Kasım 2024; www.hurriyet.com 28 Kasım 2024;

³² Yeni Adana, 9 Aralık 1950.

³³ Yeni Adana, 9 Aralık 1950; 7 Aralık 1950.

gençliğinin düzenlediği büyük mitingin öğleden sonra İnönü meydanında yapılacağını yazmıştır. Gençliğin Kore'ye destek mitingini sayfalarına taşıyan Yeni Adana tam sayfa olarak ve kırmızı harflerle verdiği "*Adanalılar da Kore kahramanlarını andı*" başlıklı haberinde pazar günü İnönü meydanında toplanan binlerce kişinin şehitlerimizi ve kahramanlarımızı andığını, komünizmi ise tel'in ettiğini yazmıştır. Gazete yılın sonlarına doğru yayınladığı bir başka haberde ise şehrimizde bulunan İsmet İnönü Kız Enstitüsü öğrencilerinin Kore'deki tugayımıza hediye edilmek üzere kendi elleriyle hazırladıkları Türk bayrağı önünde çektiydikleri hatıra fotoğrafına yer vermiştir.³⁴ Yılın son günü yayınlanan Demokrat ise Kore'de bulunan bir Adanalı gazinin "*Biz Adanalıyız. Dövüştük mü dövüşürüz*" şeklindeki övgü ve gurur sözlerini manşetine taşımıştır.

1951 yılına gelindiğinde gazetelerde Kore Savaşı ile ilgili yer alan haberler üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki savaşta yaralanan askerlerimizin uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra ülkemize dönmesi, ikincisi tugayımızın savaşta gösterdiği cesaret ve başarı, sonuncusu ise birliğimizin yeni bir tugayla yer değiştirmesidir. Güney Kore Savunma Bakanlığı kaynaklarına göre Türkiye üç yıldan biraz fazla süren bu savaşa toplamda 4 tugayla ve 21.212 askerle katılmış, asker sayısı bakımından savaşa katılan 16 ülke arasında dördüncü sırada yer almıştır.³⁵

2 Ocak 1951 tarihli Demokrat "*İlk yaralı kafilesi geliyor*" başlıklı haberinde ilk Türk yaralı kafilesinin İngiliz hava kuvvetlerine ait bir uçakla ülkemize dönmek üzere Tokyo'dan yola çıktığını, 4 Ocak'ta da yaralı erlerin Singapur'a vardığını, birkaç gün içerisinde Bağdat'a ulaşmalarının muhtemel olduğunu bildirmiştir. Ertesi gün ise 22 kişilik yaralı kafilesinin Singapur'dan Bağdat'a doğru yola çıktığını, onları ülkemize taşıyacak uçakların da Bağdat'a gittiğini yazmıştır. 7 Ocak'ta ise yaralılarımızı taşıyan uçağın yarın geleceğini, Ankara ve İstanbul'da hava koşullarının uygun olmaması durumunda uçağın Adana'ya ineceğini bildirmiştir. 9 Ocak'ta "*Kore yaralılarımızdan ilk kafiye uçakla geldi*" diye yazan Demokrat sonrasında Cumhurbaşkanı Bayar'ın yaralıları hastanede ziyaret ettiğini, 11 Ocak'ta da yaralıların ikinci kafilesinin de geldiğini, gelenlerin Ankara ve İstanbul'daki hastanelerde tedavi altına alındığını duyurmuştur. Yine Demokrat gazetesinde yer alan bir başka habere göre Kore gazilerinin üçüncü kafilesi Adana'ya gelmiştir. "*Gazilerimizden bir grup şehrimizde*" başlığını atan gazetenin haberine göre törenle karşılanan gaziler şehirdeki askeri hastaneye yatırılmıştır.³⁶ Yeni Adana gazetesi Kore gazileriyle ilgili Demokrat kadar haber yapmamış, sadece 3 Ocak 1951'de Kore savaş birliğine mensup yaralılarından oluşan 22 kişilik ilk kafilenin bugün Adana'ya gelmesinin beklendiği, yaralıların hava meydanında törenle karşılanacağını yazmıştır.

Kore'deki Türk savaş birliğinin başarılarıyla ilgili haberlere gelince; Demokrat gazetesi 30 Ocak'ta cephe gerisine çekilen Türk savaş birliğinin tekrar savaş hattında görevlendirildiğini "*Yeniden parlayan Türk süngüleri düşmana ağır zayıat verdiriyor*" başlığıyla duyurmuş, birkaç gün sonrasında ise Türk tugayının komünist zırhlı birliklerinin saldırısını püskürttüğünü yeni bir zafer olarak duyurmuştur.³⁷ Demokrat gibi Yeni Adana'da Türk tugayının başarılarını okurlarına duyurmaya çalışmıştır. Gazete "*Kore'deki savaşlar çok kanlı safhada*" başlıklı haberinin hemen altında sayfanın tamamını kapsayacak şekilde "*Türk birliği, bulunduğu mevki'e yapılan son taarruzları püskürttü*" manşetini atmış, hatta birliğimizin kızılıarı önüne katarak kovaladığını yazmıştır. Bir başka sayısında da harbin en korkunç taarruzunu Türklerin

³⁴ Yeni Adana, 12 Aralık 1950; 30 Aralık 1950

³⁵ www.aa.com.tr, 27 Kasım 2024.

³⁶ Demokrat, 23 Ocak 1951.

³⁷ Demokrat, 30 Ocak 1951; 7 Şubat 1951.

yaptığını yazdıktan sonra Amerikalı bir yarbayın “*Türkler fevkalade kahramanca bir surette harp etmişlerdir*” şeklindeki sözlerine yer vermiştir.³⁸ Ertesi günde tugayımızın sayısı belli olmayan kalabalık bir Çin kuvvetiyle savaşa tutuştuğunu, “*Şimşek gibi parlayan Türk süngüleri kızılların hücumlarını defetti*” başlığıyla paylaşmıştır.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi Türkiye üç yıl süren bu savaşa tugay seviyesinde bir askeri birlikle katılmış, görevli tugay savaş içerisine üç kez değiştirilmiş, ilk değişimde 1951 yılı ortalarında gerçekleştirilmiştir. Gazetelerde bu değişimle ilgili çok sayıda haber yer almıştır. Yeni Adana’da yer alan 27 Şubat tarihli habere göre Milli Savunma Bakanlığı, hükümete Kore’deki Türk tugayının yeni bir tugayla değiştirilmesini teklif etmiştir. Hükümetin teklifi kabul etmesi durumunda ilk tugay 23 Nisan’da yurda dönmüş olacaktır. Konuyla ilgili bir başka haberde de askeri makamların değişimle ilgili her türlü hazırlığı yaptığı, hükümetin karar vermesi durumunda derhal harekete geçilebileceği yazmıştır. Haberin nihayetinde “*Kore tugayımız değiştirilecek*” başlığını atan Yeni Adana, ilk sayfasında, hükümetin bir tebliğini yayınlamıştır. Tebliğine göre Kore’de büyük kahramanlık gösteren tugayımız bir plan dâhilinde peyderpey değiştirilecektir. Üç gün sonraki haberde de takviye kıtımızı götürecek geminin beş sefer yaparak değişimi tamamlayacağı yazılmıştır. Ayrıca aynı haberde Kore’deki kayıplarımızla ilgili son bilgiler paylaşılmıştır. Habere göre Türkiye, şehit, yaralı ve kayıplar dâhil olmak üzere 1169 zayıat vermiştir.³⁹

Demokrat gazetesi de görev birliğimizin değişimiyle ilgili haberler vermiştir. 11 Şubat tarihli gazete yer alan habere göre, Kore’ye gitmek üzere Ege ve Konya bölgesindeki birliklerden seçilen ve 170 kişiden oluşan gönüllü grubu İskenderun’a gitmek üzere şehirlerindeki garlardan büyük tezahüratla uğurlanmıştır. 17 Şubat tarihli haberde de subayların İskenderun’a ulaştığı, garda parlak bir törenle karşılanan kahramanların kıtalarına katıldığı bildirilmiştir. İki gün sonrasında ise “*Takviye birliğimiz hareket etti*” başlığını atan Demokrat, İskenderun’un tarihi günlerinden birini yaşadığını, 600 askerden oluşan değişim birliğimizin parlak bir törenle Kore’ye uğurlandığını duyurur. Gazete 19 Mayıs’ta Kore’ye gitmek üzere 1800 kişilik yeni bir takviye birliğinin tüm hazırlıklarını tamamladığını, birliğin kısa zaman sonra Ankara’dan yola çıkacağını yazmıştır. Milli Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre Kore’deki Türk birliği tugay komutanı dâhil olmak üzere eylül ayına kadar tamamen değiştirilmiş olacaktır.⁴⁰ Ertesi günkü Yeni Adana’da yer alan habere göre de yeni birliğin komutanlığına Albay Nuri Pamir getirilmiştir. Gazeteler bir yandan Kore’ye gidecek takviye birliğiyle ilgili haberler yaparken diğer yandan da oradan dönüşlerle ilgili haberler vermektedir. 16 Nisan tarihli Yeni Adana gazetesinde yer alan habere göre Kore’den memleketimize dönecek olan ilk kabile dün yola çıkmıştır.

Özellikle Yeni Adana gazetesinde gerek Kore’ye giden, gerekse oradan dönen askerlerin Adana garında büyük tezahüratla karşılandığına dair çok sayıda haber yer almıştır. Örneğin; 28 Mayıs tarihinde “*Kore birliğimiz dün şehrimizde geçti*” başlığı altında “*Bütün Adanalılar istasyonda toplanarak kahramanlarımızı heyecanla yolcu etti*” cümlesine yer verilmiştir. 10 Ağustos’ta yer alan bir başka haberde Kore kahramanlarımızın şehirden geçtiği bildirilirken “*İstasyonu dolduran binlerce Adanalı kahramanlarımız için büyük tezahüratta bulundu ve hararetle uğurladı*” ifadesi kullanılmıştır. 16 Ekim tarihli haberde ise değiştirme birliğinden İskenderun’a gitmek üzere şehrimizden geçen 900 kişilik bir grubun garda büyük bir törenle uğurlandığı yazılmıştır.

³⁸ Yeni Adana, 4 Ocak 1951; 30 Ocak 1951; 1 Şubat 1951; 2 Şubat 1951.

³⁹ Yeni Adana, 12 Mart 1951; 4 Nisan 1951; 7 Nisan 1951.

⁴⁰ Demokrat, 24 Haziran 1951.

1952-1953 yıllarına gelindiğinde gazetelerde Kore Savaşı ile ilgili haberler önceki yıllara oranla çok azdır. 4 Temmuz 1952 tarihli demokrat'ta yer alan haber Kore gazisi çocuklarının eğitimi ile ilgilidir. Gazetenin haberine göre Kore gazilerinin çocukları pansiyonu bulunan lise veya ortaokullara imtihansız paralı yatılı alınacaktır. İşin ilginç yanı bu hakkın gazilerin tüm çocuklarına değil, sadece çocuklarından birine tanınmış olmasıdır. Yine gazetede yazdığına göre bakanlık bu konuda gerekli talimatı il milli eğitim müdürlüklerine göndermiştir. Aynı gazetede yer alan bir başka habere göre de Kore tugayımız mümtaz birlik nişanı almış ve nişan bizzat Güney Kore Cumhurbaşkanı tarafından tugayımıza tevdi edilmiştir.⁴¹ 22 Ocak 1952 tarihli Yeni Adana'da yer alan haberde Adana Milletvekili Cezmi Türk'ün savaştaki zayıyatımızla ilgili Milli Savunma Bakanlığı'na yönelttiği sorunun cevabına yer verilmiştir. Bakanlığın açıklamasına göre Türk birliği 1951 yılının son günü dâhil olmak üzere 34'ü subay, 46'sı astsubay, 1252'si er olmak üzere toplamda 1332 zayıyat vermiştir.

SONUÇ:

25 Haziran 1950'de Rusya ve Çin destekli Kuzey Kore birliklerinin iki ülke arasında sınır sayılan 38. enlemi aşmasıyla başlayan Kore Savaşı üç yıldan biraz fazla sürmüş, bu süreçte taraflar birbirlerine karşı açık bir üstünlük sağlayamamıştır. 27 Temmuz 1953'te imzalanan Panmunjom Antlaşmasıyla sona erdirilen savaşı ne Sovyet Rusya ve Çin ne de Amerika Kore'nin sınırları dışına taşırmamaya özen göstermişlerdir. Zira yanlış bir hareket bir genel savaşa gidebilirdi.⁴² ABD, 1.8 milyona yakın askerle Kore'ye en çok asker gönderen, 36.940 kayıpla da savaşta en çok kayıp veren ülke oldu. Savaştan sonra ülkeyi birleştirme çabaları bu kez görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmeye çalışıldı ise de başarılı olunamadı. 27 Temmuz 1953'te imzalanan ateşkes antlaşmasının ardından hala bir barış antlaşması imzalanmadığı için iki Kore halen hukuki olarak savaş durumunda gözükmektedir. Nihayetinde 1991 yılında her iki devlet BM'ye üye kabul edilmiştir.⁴³

Türkiye, 4 tugayla ve toplamda 21.212 askerle ABD, İngiltere ve Kanada'nın ardından savaşa en çok asker gönderen 4. ülke; ABD ve İngiltere'nin ardından savaşta en çok kayıp veren üçüncü ülke oldu. Kore Gazi Bakanlığı'nın kayıtlarına göre Türkiye, yaralanıp cepheden ayrıldıktan sonra vefat edenler de dâhil olmak üzere toplamda 900'ü askın şehit vermiştir. Bu şehitlerden 462'si Kore'nin Busan kentinde yapılan BM Kore Anıtsal Mezarlığı'nda yatmaktadır. Bu askerlerin isimleri de Ankara'daki Kore Anıtı'nda yer almaktadır. Bundan başka bu savaşa katılan askerlerimizin tamamı ülkemize döndükten sonra "GAZİ" unvanı ile ödül ve onurlandırılmışlardır.⁴⁴ Ayrıca Türk birliği savaşmak dışında savaşta öksüz ve yetim kalan Koreli çocuklar için okul inşa eden tek birlik olmuştur.⁴⁵ Savaşta esir düşen askerlerimize gelince; toplamda 234 askerimiz esir düşmüştür. Bunlar da değişik tarihlerde küçük gruplar halinde peyderpey ülkemize gönderilmiştir. Bu konuda Yeni Adana gazetesi sıkça haber yapmıştır. "Dün yapılan mübadelede yirmi beş Türk askeri daha hürriyete kavuştu", "İki gün içinde 48 Türk eri daha iade olundu", "25 Türk daha iade edildi", "Dünkü mübadelede 20 Türk daha iade olundu" haberleri bu konuya dair başlıklardan sadece birkaçıdır.⁴⁶ Kore Harbi'nin 1953'te fiilen bitmesine rağmen Türkiye sembolik anlamda da olsa burada asker buldurmaya

⁴¹ Demokrat, 19 Eylül 1952.

⁴² Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyılın Siyasi Tarihi, s. 455.

⁴³ Rıza Kurtuluş, "Kore", DİA, C.XXVIII, s.199.

⁴⁴ Türkiye Muharip Gaziler Derneği, "Kore Savaşı Anlatım ve Fotoğraflar", www.muharipgaziler.org.tr, 1 Aralık 2024.

⁴⁵ www.aa.com.tr, 30 Kasım 2024.

⁴⁶ Yeni Adana, 8 Ağustos 1953; 10 Ağustos 1953; 11 Ağustos 1953; 2 Eylül 1953.

devam etmiştir. 1960'ta iki yüz kişilik Türk bölüğü, 1965'te sembolik bir mangaya indirilmiş, Türkiye son olarak 1971'de tüm askerini Kore'den çekmiştir.⁴⁷

ABD'li savaş muhabiri Jack Stuart'ın dediği gibi Türkiye bu savaşta gösterdiği cesaret ve gözü karalılık sayesinde “eşi bulunmaz bir şöhrət” elde etmiştir.⁴⁸ Ayrıca Fahir Armaoğlu'nun dediği gibi Kore'de akan Türk kanı ve Türk kahramanlığı, Türkiye'nin 1952'de NATO'ya alınmasında çok mühim rol oynamıştır.⁴⁹

KAYNAKÇA

MAKALE VE TEZLER:

Ahmet Emin Yaman, “Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna yansımaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs-Kasım 2005, S.37-38, s.231-245.

Bülent Akkaya, “Türkiye'nin Nato Üyeliği ve Kore Savaşı” *Akademik Bakış Dergisi*, Şubat-2012, S:28, s.1-20.

Cüneyt Güven, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Kore Savaşı ve Türkiye*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Denizli-2007.

Ercan Haytaoğlu, “Kore Savaşı ve Denizli Kore Şehitleri İle Gazileri”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2002, C: I, S. 11, s.76-115.

Erol Ülgen, “Bir Kore Şehidimiz ve Ardından Yazılanlar” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2007, S: 22, s.203-215.

Güzin Çaykırın, “Kore Harbi'nde Türk Tugayının Yaşadığı Çeşitli Sorunlar ve Muharebe Dışı Kayıpları”, *Dr. Cezmi Karasu Armağanı Ustaya Saygı II* (Ed. Mehmet Şah Özcan, Çayhan Sarı, Orhan Köksal), Gazi Kitapevi, Ankara -2022, s. 23-44.

Oktay Gökhan Banbal, “Soğuk Savaşta Sıcak Çatışma-Kore Savaşı”, *Doğu Asya Araştırmalar Dergisi*, 2021, C:IV, S:7 s.120-126.

Rıza Kurtuluş, “Kore”, *DİA*, C.XXVIII, s.198-199.

Sedef Bulut, “38. Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri” *Mavi Atlas Dergisi*, 2018, C:VI, S:1 s.185-204.

Serkan Sipahi, *Kore Savaşı ve Türk Kamuoyunu*, Dokuz Eylül üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir-2007.

KİTAPLAR:

Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyılın Siyasi Tarihi*, İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, Ankara-1984.

Genelkurmay Başkanlığı, *Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953)*, Ankara-1975.

Kemal Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul-2016.

Orhan Nalcıoğlu, *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Hareketinin Hukuksal Esasları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1997.

⁴⁷ Erol Ülgen, “Bir Kore Şehidimiz ve Ardından Yazılanlar” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2007, S: 22, s.205.

⁴⁸ Yeni Adana, 4 Temmuz 1953.

⁴⁹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyılın Siyasi Tarihi*, s. 455.

Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi, İş Bankası Yayınları, 20. Baskı, İstanbul-2016.

İNTERNET KAYNAKLARI:

www.unmck.or.kr Kore Savaşı-BM Müdahalesi,

www.muharipgaziler.org.tr Türkiye Muharip Gaziler Derneği, “Kore Savaşı Anlatım ve Fotoğraflar”, www.aa.com.tr.

www.hurriyet.com

www.trthaber.com

YEREL GAZETELER:

-Demokrat

-Türk Sözü

-Yeni Adana

THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PROPOSED SOLUTIONS OF
VISUAL ARTS EDUCATION IN SPECIAL EDUCATION SCHOOLS

ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDA RESİM İŞ EĞİTİMİNİN YERİ, ÖNEMİ,
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Necdet KONAN¹, İbrahim Halil YILDIZ²

¹İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0001-6444-9745

²İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek
Lisans öğrencisi, ORCID ID: 0009-0006-2719-0117

Özet

Bu araştırmanın temel amacı özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Diyarbakır ve Malatya illerindeki özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerden, özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin, özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan en önemli bulgular arasında, resim eğitimi etkinliklerinin özel eğitim okulu öğrencilerinin duyuşsal, bilişsel ve psikomotor becerilerini geliştirmede yardımcı olduğu, öğrencilerin kendilerini ifade etme becerilerini olumlu yönde etkilediği, el ve göz koordinasyonunu geliştirmeye katkı sağladığı görüşleri öne çıkmıştır. Bununla birlikte özel eğitim okullarında resim eğitimi etkinliklerinde karşılaşılan iki temel sorun belirtilmiştir. Bunlar, uygun fiziki koşulların ve gereken malzemenin sağlanmamasıdır.

Anahtar Sözcükler: Özel eğitim, özel eğitim öğretmeni, resim iş eğitimi, özel eğitimde resim.

Abstract

The primary aim of this study is to explore teachers' perspectives on the role, importance, challenges, and proposed solutions related to visual arts education in special education schools. To achieve this objective, the phenomenological design, one of the qualitative research methods, was employed. The study group consists of 10 teachers working in special education schools in Diyarbakır and Malatya during the 2024–2025 academic year. These participants provided insights on the role, importance, challenges, and solutions concerning visual arts education in special education schools. The data collection tool used in the study is a semi-

structured interview form developed by the researchers, which consists of two sections. The first section includes three questions aimed at identifying the gender, teaching experience, and the location of the schools where the participant teachers are employed. The second section contains three open-ended questions designed to gather teachers' opinions on the role, importance, challenges, and proposed solutions regarding visual arts education in special education schools. Using this semi-structured interview form, data were collected from teachers working in special education schools within the study group. The collected data were analyzed through content analysis methods. The findings highlight that visual arts activities play a significant role in enhancing the emotional, cognitive, and psychomotor skills of students in special education schools. These activities positively influence students' self-expression abilities and contribute to the development of hand-eye coordination. However, two primary challenges were identified in implementing visual arts education in special education schools: the lack of suitable physical conditions and insufficient provision of necessary materials.

Keywords: Special education, special education teacher, visual arts education, visual arts in special education.

1.GİRİŞ

Uygar bir toplum, üyelerinin tümüne kapsayıcı bir anlayışla, nitelikli ve sürdürülebilir bir eğitim olanağı yaratmak sorumluluğundadır. Bu sorumluluğun gereğini talep etme, toplumun her bir bireyinin de hakkıdır. Özellikle varlığı büyük oranda gözardı edilen, görmezden gelinen dezavantajlı bireylerin sesi ve sözü yeterince duyulmamaktadır. Böylesi bir durum, doğal olarak, yaşanan ve yaşanacak sorunları artırmaktan başka bir sonuç üretmeyecektir.

Bu sorunu en yoğun yaşayan dezavantajlı gruplardan biri de hiç kuşkusuz özel eğitime gereksinim duyan çocuklardır. Özel eğitim gereksinimini, özel eğitim okullarında karşılamaya çalışan çocuklar, büyük oranda sadece bu okulların sunduğu sınırlı olanaklarla yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Özel eğitime gereksinim duyan çocuk için, özellikle ailesi de farklı nedenlerle bulunduğu toplumda dezavantajlı koşullarda varlığını sürdürmeye çalışıyorsa, bu durum daha da kaçınılmaz olmaktadır.

Böylesi kısır bir döngünün, özel eğitim gereksinimi duyan çocuklarla birlikte ailelerini de oldukça güç durumlara düşüreceği açıktır. Bu olumsuzluğu olabildiğince giderecek çaba içinde bulunulması, toplumun tüm ilgili kurum, kuruluş ve karar vericilerinin temel sorumlulukları arasındadır. Tüm bileşenlerin bu yönde daha gayretli ve özenli olması gerekmektedir.

Bu bileşenlerden biri de özel eğitim veren kurumlardır. Bu kurumlar gerek fiziki koşullarını iyileştirerek gerekse insan kaynağını geliştirerek bu süreçte belirleyici olma olanağına sahiptirler. Ancak bunu tek başlarına başarma şanslarının da olmadığı açıktır. Çünkü özel eğitim veren kurumların da hem fiziksel koşullar hem de insan kaynağı açısından giderilmesi, aşılması gereken birçok sorunu bulunmaktadır.

Buna karşın, mevcut koşullarda yapılabileceklerin de yapılması yönünde istekli ve gayretli olunmasının, yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayacağı da gözardı edilmemelidir. Bunlardan biri özel eğitim kurumlarında resim iş etkinliklerine daha fazla alan açmak olabilir. Böylece özel eğitim gereksinimi duyan çocuklar, sanatın iyileştirici, geliştirici ve topluma uyum sağlayıcı yönünden daha çok yararlanma olanağına sahip olacaklardır.

Bu açıdan bakıldığında, özel eğitim kurumlarında resim iş etkinliklerinin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik olarak, bu kurumlarda öğretmenlik yapanların görüşlerinin önemli olacağı düşünülerek, bu araştırmanın yapılmasında yarar görülmüştür.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
3. Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?

2.YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Deseni, Çalışma Grubu, Veri Toplama Aracı, Verilerin Toplanması ve Analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1.Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır.

Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, Akt. Konan, Bozanoğlu ve Çetin, 2019: 1452).

2.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Diyarbakır ve Malatya illerindeki özel eğitim okullarında görev yapan resim iş öğretmenlerinden, özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan resim iş öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1

Çalışma Grubunda Yer Alan Resim İş Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Kıdem (yıl)	Yerleşim Yeri
GSÖ 1	Erkek	3	Malatya
GSÖ 2	Erkek	4	Malatya
GSÖ 3	Erkek	4	Diyarbakır
GSÖ 4	Kadın	1	Diyarbakır
GSÖ 5	Erkek	11	Diyarbakır

GSÖ 6	Kadın	5	Malatya
GSÖ 7	Kadın	12	Malatya
GSÖ 8	Erkek	5	Malatya
GSÖ 9	Kadın	19	Diyarbakır
GSÖ 10	Erkek	11	Diyarbakır

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı resim iş öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Özel Eğitim Okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin resim iş öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2024-25 öğretim yılı güz yarıyılında, veri toplama aracının uygulanması ile elde edilmiştir. Diyarbakır ve Malatya illerindeki özel eğitim okullarında resim iş öğretmeni olarak görev yapanlardan, özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından çalışma grubu ile yüz yüze görüşmeler yapılarak, öğretmenlerin görüşme formundaki sorularla ilgili görüşleri alınmıştır Her bir görüşmeden sonra alınan notlar ve ses kayıtları yazılı hale getirilerek formun son hali ilgili katılımcıya sunulmuş ve onayı alınmıştır.

Çalışma grubundan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

3.1. Özel Eğitim Okullarında Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile özel eğitim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı özel eğitim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı görsel sanatlar öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2.

Özel Eğitim Okullarında Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular.

Yeri ve Önemi	f
1. Duyuşsal, bilişsel ve psikomotor becerileri geliştirmede yardımcı olur.	GSÖ (1,2,3,5,6,7,8,9,10)
2. Kendini ifade etme becerilerini olumlu yönde etkilemelerini sağlar.	GSÖ (3,4,5,9,10)
3. Kendilerine olan güvenlerinin yeterli seviyeye gelebilmesi için katkıda bulunur.	GSÖ (4,5,8,10)
4. El ve göz koordinasyonunu geliştirir.	GSÖ (6,7,9)
5. Topluma uyum sağlamaları konusunda yardımcı olur.	GSÖ (4,5,7)

Çizelge 2 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerinin özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin en çok “Duyuşsal, bilişsel ve psikomotor becerileri geliştirmede yardımcı olur.” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “Kendini ifade etme becerilerini olumlu yönde etkilemelerini sağlar.”, “Kendilerine olan güvenlerinin yeterli seviyeye gelebilmesi için katkıda bulunur.”, “El ve göz koordinasyonunu geliştirir.” ve “Topluma uyum sağlamaları konusunda yardımcı olur.” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde verilen sanat eğitiminin dersten daha çok öğrenciler için kendini ifade etme, kendilerine olan güvenin artırılması ve topluma uyum sağlama yönünde bir ortamın oluşturulması olduğu ileri sürülebilir.

Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Sanatla iç içe olması, yaşamı sevmesi, hayata bağlanma sebebi olur. Bu dünyada ben de varım diyebilmenin gururunu yaşamalı ve yaşattırmalı.” (GSÖ2)

“Görsel sanatlar dersi, normal gelişim gösteren çocukların bedensel gelişimine katkı sağladığı gibi özel eğitime ihtiyacı olan çocuklarında bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimine katkı sağlar. Özel eğitim gereksinime ihtiyaç duyan çocukların bireysel kimlik kazanması, başarı duygusunu tatması, güven ve cesaretinin artırılması, sosyal yaşama uyum sağlaması, el-göz-beyin koordinasyonunun gelişimi, duygusal yapısının geliştirilmesi ve düzenlenmesi, ifade gücünün geliştirilmesi, algılama kapasitesinin artırılması ve haz duygusunun geliştirilmesi gibi Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde önemli bir yeri bulunmaktadır.” (GSÖ9)

“Görsel sanatlar, soyut düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmek için etkili bir araçtır. Ayrıca dikkat, sabır ve öz disiplin kazandırmada da önemli bir rol oynar. Grup etkinlikleri yoluyla öğrencilerin sosyal etkileşim becerileri güçlenir; bu da onların topluma uyumlarını kolaylaştırır.” (GSÖ10)

3.2. Özel Eğitim Okullarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile özel eğitim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı özel eğitim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı görsel sanatlar öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3

Özel Eğitim Okullarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular

Karşılaşılan Sorunlar	f
1. Gereken malzemenin sağlanmaması.	GSÖ (2,3,4,5,8,9,10)
2. Fiziki ve uygun ortamın yeteri kadar sağlanamaması.	GSÖ (1,2,3,5,6,9,10)
3. Velilerden kaynaklı sorunlar.	GSÖ (3,4,5,9,10)
4. Ders saatlerinin ve programlarının yetersiz olması.	GSÖ (3,9)
5. Alan dışı öğretmenlerin sanat eğitimi vermesi.	GSÖ (10)

Çizelge 3 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerinin özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlardan en çok “Gereken malzemenin sağlanmaması” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “Fiziki ve uygun ortamın yeteri kadar sağlanmaması.”, “Velilerden kaynaklı sorunlar.”, “Ders saatlerinin ve programların yetersiz olması.” ve “Alan dışı öğretmenlerin sanat eğitimi vermesi.” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, gerekli malzemelerin ve uygun fiziki ortamın yeteri kadar sağlanmadığı, ayrıca velilerin sanat eğitimi gereksiz görmeleri ve bununla beraber alan dışındaki öğretmenlerin sanat eğitimi vermeleri gibi önemli sorunlar olduğu ileri sürülebilir.

Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Maddi yetersizlikler planlanan etkinliklerin yapılmasının önündeki en büyük engeldir. Sınıf ortamlarının yapılacak resim iş ve etkinliklerine uygun hale getirilmesi uzun süre aldığı için, diğer sorun ders saatlerinin yetersizliğidir. Özel eğitim öğrencileri hakkında her okuldaki idareci ve öğretmenlerin yetersiz bilgiye sahip olması da yapılan iş ve resim etkinliklerinin kısıtlanmasına bir diğer sebeptir.” (GSÖ6)

“Özel eğitimde sonuca bakılmaksızın ders içerisindeki etkinlik süreci çok verimli fakat sonuca gelindiğinde diğer öğrencilerle kıyaslanma gibi bir hata olabiliyor. İdare, öğretmen, veli daha tertipli daha düzenli çalışmalar olması yanlıgısına düşebiliyor. Bazen idare sergi talebinde olabiliyor. Ders öğretmeni kendi çerçevesinde bakınca

çalışmaya bir anlam veremiyor, oysa ki biz kendi branşımızda temel öğeleri ele alarak bir etkinlik düzenlemiş oluyoruz.” (GSÖ7)

“Normal gelişim gösteren çocuklarda bu eğitimlerin oldukça hafife alındığına bakacak olursak, özel eğitim öğrencilerinde bu eğitimlerin aileler tarafından oldukça gereksiz görüldüğünü de görebiliriz. Temel sorun bu olmakla beraber aile desteğinin getirdiği malzeme ve materyallerdeki yaşanan eksiklikler de bir diğer sorundur.” (GSÖ8)

“Özel eğitim okullarında malzeme ve atölye eksikliği, haftalık ders saati yetersizliği gibi sorunlar yaşanmaktadır. Diğer yandan eğitim sürecinde veli desteği yetersiz bulunmaktadır. Programın değerlendirme boyutunda ise sınıflarda farklı engel gruplarının bir arada olması ve sınıflarda öğrenci sayısının fazla olmasından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır.” (GSÖ9)

3.3. Özel Eğitim Okullarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile özel eğitim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı özel eğitim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak nelerin yapılmasını önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı görsel sanatlar öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak nelerin yapılmasını önerirsiniz” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4

Özel Eğitim Okullarında Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular

Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Öneriler	f
1. Uygun ortam ve olanakların sağlanması.	GSÖ (2,3,4,7,9,10)
2. Malzeme eksikliğinin giderilmesi.	GSÖ (3,4,9,10)
3. Yeterli bütçenin sağlanması.	GSÖ (2,3,6,10)
4. Veli, idare ve öğretmen iş birliği.	GSÖ (2,3,4,8)
5. Öğrencilerin bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması.	GSÖ (4,10)
6. Alanında uzmanlaşmış öğretmenlerin yetiştirilmesi.	GSÖ (10)

Çizelge 4 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerinin özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözüm önerilerine ilişkin en çok “Uygun ortam ve olanakların sağlanması.” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “Malzeme eksikliğinin giderilmesi.”, “Yeterli bütçenin sağlanması.”, “Veli, idare ve öğretmen iş birliği.”, “Öğrencilerin bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması.” ve “Alanında uzmanlaşmış öğretmenlerin yetiştirilmesi.” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözüm önerilerine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde; malzeme eksikliğinin giderilmesi ve devlet desteğiyle kolaylaştırılması gerektiği sonucu öne çıkmaktadır. Ayrıca uygun ortam ve olanakların sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılması; resim derslerinin istek ve bireysel yeterlilikler göz önünde bulundurularak programlar hazırlanması; veli, öğrenci, okul yöneticileri ve öğretmenlerin işbirlikçi yaklaşımının güçlendirilmesi görüşleri de belirtilmiştir. Bununla beraber, alanında uzmanlaşmış öğretmenlerin yetiştirilmesi önemli kriterlerden biri olarak görülmesiyle beraber öğretmenlerin mesleki yeterliliğini güçlendirerek dersin verimliliğini artırma gibi seçeneklerin olduğu ileri sürülebilir.

Özel eğitim okullarında resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Okulun bazı sorunları oldu; örneğin öğrencinin pastel boya yemesi, sırayı karalaması, kâğıdı yırtması gibi sorunlarla karşılaştım. Ve ben şöyle bir yol izledim. Pastel boyayı yiyen öğrenciye kuru boya vererek resim yapmasını sağladım ve kuru boya yemesini önlemiş oldum. Resim çizen bir öğrencim A4 kâğıdı A3 kâğıdı versem de hep dışarı taşıyarak kâğıdın dışını yani sırayı boyuyordu; bunun için bir tuvali ters çevirerek kâğıdı içine koydum ve sırayı boyamasını önlemiş oldum böylelikle ilerleyen zamanlarda sadece kâğıt vererek kâğıtta kaldığını boyayarak sıraya taşımadığını fark ettim.” (GSÖ1)

“Her öğrencinin istek ve yeterlilikleri göz önüne alınıp meraklı ve yenilikçi bir öğrenci profilinin oluşturulması, yeterli malzeme ve uygun ortamın sağlanması, velinin öğrencinin ilgi ve yeteneklerini farkındalığı ve bu yönde teşvik edilmesi gerekir.” (GSÖ4)

“Özel eğitimde görsel sanatlar çevreye gösterilecek bir reklam ürünü olmamalı. Özel öğrencilerin kendilerini çevreye gösterebilecekleri başka alan yok, tek yol drama veya görsel sanatlar; ama bunun için de üst düzey herkesin estetik algısını ihya edecek çalışmalar beklenmemeli. Özel çocuklar kendi çevresinde değerlendirilmeli, beklentilerde o yönde olmalı.” (GSÖ7)

“Özel eğitim okullarında fiziki koşulların sağlanması, özellikle atölyelerin öğrenci seviyelerine uygun olarak oluşturulması, malzeme temininde sıkıntıların ortadan kaldırılması ve ders saatlerinin artırılması.” (GSÖ9)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Diyarbakır ve Malatya illerindeki özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerden, özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin, özel eğitim okullarında resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda öz olarak verilmiştir:

1. Resim iş öğretmenlerinin mesleki yaşantılarında karşılaştıkları sorunlardan birinin malzeme eksikliği olduğu saptanmıştır.
2. Resim iş öğretmenlerinin malzeme eksikliğinin yanında fiziki ve uygun ortamın sağlanması gerektiği belirtilmiştir.
3. Ders saatlerini arttırmak ve öğrencilere faydalı olması açısından velilerle iş birliği içinde hareket edilmesi gerektiği saptanmıştır.
4. Öğretmenlerin daha etkili ve verimli ders işleyebilmeleri için ders saatlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir.
5. Derslerin daha verimli ve etkili olabilmesi için branş derslerine branş öğretmenlerinin girmesinin gerektiği saptanmıştır.
5. Velilere yönelik özel eğitim konusunda seminerler düzenlenmesinin hem eğitim-öğretime hem öğrencilere faydalı olacağı belirtilmiştir.
6. Öğretmenlerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak ders işlemelerinin derse yönelik en yüksek verimliliği elde ettiği saptanmıştır.
7. Resim iş eğitiminin en iyi şekilde verilebilmesi için alanında uzmanlaşmış branş öğretmenlerinin yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

5.1.Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

5.1.1. Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Resim iş derslerinin müfredatta daha geniş yer alması sağlanmalı.
2. Fiziki ortam düzeltilmeli ve malzeme eksikliği giderilmeli.
3. Öğretmenler bireysel farklılıkları dikkate almalı.
4. Veliler özel eğitim konusunda bilgilendirilmeli.

5.1.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Resim iş derslerinin uygulamalı olarak gözlemlendiği ve öğretmen-öğrenci etkileşiminin analiz edildiği saha çalışmaları yürütülebilir.
2. Bireysel farklılıklar dikkate alınarak daha ayrıntılı çalışmalar yürütülebilir.
3. Sanat eğitimi alan öğrencilerin diğer derslerdeki başarı düzeyleri ile karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.

6.KAYNAKÇA

Konan, N., Bozanoğlu, B. ve Çetin, R.B. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı teftiş politikalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1449-1474. doi: 10.14689/issn.2148- 624.1.7c.4s.7m

**THE ROLE, IMPORTANCE, CHALLENGES, AND SOLUTION PROPOSALS FOR
ART EDUCATION IN IMAM HATİP SECONDARY SCHOOLS AND HIGH
SCHOOLS**

İMAM HATİP ORTAOKULLARI VE İMAM HATİP LİSELERİNDE RESİM İŞ EĞİTİMİNİN YERİ, ÖNEMİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Necdet KONAN¹, Samet ATAÇ²

¹İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0001-6444-9745

²İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek
Lisans öğrencisi, -ORCID ID: 0009-0008-2207-8390

Özet

Bu araştırmanın temel amacı imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Malatya ilindeki imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde görev yapan öğretmenlerden, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde görev yapan öğretmenlerin, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan en önemli bulgular arasında, resim eğitimi etkinliklerinin imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde öğrencilerin bilişsel, psikomotor becerilerinin gelişmesinde onlara yardımcı olduğu, onlara yaratıcılığı ve hayata geniş açıdan bakabilmeyi öğrettiği görüşleri öne çıkmıştır. Bununla birlikte imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim eğitimi etkinliklerinde karşılaşılan iki temel sorun belirtilmiştir. Bunlar, resim derslerine branş öğretmenlerinin girmesi ve okullarda atölye oluşturulmasıdır.

Anahtar Sözcükler: İmam hatip ortaokulları, imam hatip liseleri, resim iş eğitimi, imam hatip ortaokullarında resim, imam hatip liselerinde resim.

Abstract

The primary aim of this study is to identify teachers' perspectives on the role, importance, challenges, and proposed solutions for art education in Imam Hatip secondary schools and high schools. To achieve this goal, the phenomenological design, one of the qualitative research methods, was employed. The study group consisted of 10 teachers working in Imam Hatip secondary schools and high schools in Malatya province during the 2024-25 academic year, who provided their views on the role, importance, challenges, and proposed solutions for art

education in these institutions. The data collection tool used in the research was a semi-structured interview form developed by the researchers, consisting of two sections. The first section of the interview form included three questions aimed at determining the gender, professional seniority, and the location of the schools where the participants were employed. The second section consisted of three open-ended questions designed to gather the teachers' opinions on the role, importance, challenges, and solution proposals regarding art education in Imam Hatip secondary schools and high schools. Using this semi-structured interview form, data were collected from the study group, comprising teachers working in Imam Hatip schools. The data were analyzed through content analysis. Among the key findings, it was emphasized that art education activities in Imam Hatip schools significantly contribute to students' cognitive and psychomotor skills development, teach creativity, and help students adopt a broader perspective on life. However, two primary challenges regarding art education in Imam Hatip schools were highlighted: the need for art courses to be taught by specialized subject teachers and the necessity of establishing art workshops within schools.

Keywords: Imam Hatip secondary schools, Imam Hatip high schools, art education, art in Imam Hatip secondary schools, art in Imam Hatip high schools.

1.GİRİŞ

Sanat, bir duygunun, tasarımın, güzelliğin, yaratıcılığın, hayal gücünün, vb. dışavurumunda, anlatımında en etkili yollardan biridir. Dinlenen bir ezgide, okunan bir edebi eserde, yaşanan sevinçleri, acıları, coşkuları anlatan sanat eseri; okuyucunun, dinleyicinin, seyircinin kişisel yaşantılarını içermesi halinde sanat nesnesinde kendini bulmaktadır. Sanat nesnesinde kendini bulan bireyin, anlama, anlaşılma, rahatlama gereksinimleri de karşılanmış olmaktadır. Sanat eserleri bu yönüyle adeta bir terapi görevi de üstlenmektedir.

Çocukların da sağlıklı ve etkin bir sanat eğitimi almaları, onların çevresindeki güzellikleri algılayan, üreten ve yaratıcı bireyler olmalarını sağlar. Doğru görebilen, varlığı doğru algılayabilen, analitik düşünebilen, sorgulayabilen, geleneksel olanın dar kalıplarından kurtularak gelişmeye dönük davranışlar ve yeni biçimler üretebilen bireyler yetiştirmek sanat eğitimiyle olanaklıdır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, sanatın toplumdaki önemini: “Güzel sanatlarda başarılı olmak, bütün devrimlerde başarıya ulaşmak demektir. Güzel sanatlarda başarılı olamayan milletler ne yazık ki, medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla yer almaktan ilelebet mahrum kalacaklardır.” sözleriyle özetlemiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde çağın gereklerine uyum sağlayan, gelişen, geliştiren ve yorumlayan insanlardan oluşan toplumlar oluşturulmasında sanat eğitiminin yadsınamaz bir yeri vardır.

Bireyin Görsel Sanatlar eğitimi alması için onun bir sanatçı veya çok üstün yeteneklere sahip olması gerektiği düşünülmemelidir. Çünkü sanat eğitimi ile sanatçı yetiştirmek değil, öğrencilere fikir üretebilme, yorum yapabilme, problem çözebilme ve değerlendirme yapma gibi üst düzey düşünme becerileri kazandırmak amaçlanmaktadır.

Sanat eğitimi, illaki okulda başlar diye bir kural da yoktur. Nasıl ki ilk temel beceriler ailede veriliyorsa, çocuk istekli ve aile de özendirici ve destekleyici ise okul hayatına başlamadan da çocuk sanatla ilgili deneyimler elde etmeye başlayabilir. Erken yaşta bu olanak sağlanırsa çocuklar, ilişkilerinde daha pozitif, rahat iletişim kurabilen, kendini ifade edebilen bireyler olarak okul hayatına başlar. Ülkemizde maalesef sanat eğitim erken yaşlarda verilmeye başlanmadığı için ileriki yıllarda da sanat konusunda yetenekli çocuklar ya fark edilmiyor ya da aileleri veya çevreleri tarafından başka alanlara yönlendirilmek zorunda kalıyor.

Bu sorunun aşılmasında tüm öğrenim basamaklarında verilen resim iş eğitimi derslerinin önemi yadsınamaz. Ancak resim iş eğitimi konusunda, öğrenim basamaklarının birçoğunda sorunlar yaşandığı da yaygın olarak kabul görmektedir. Bu çalışmada imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin durumu araştırma konusu yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İmam hatip ortaokulları ve İmam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
2. İmam hatip ortaokulları ve İmam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
3. İmam hatip ortaokulları ve İmam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?

2.YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Deseni, Çalışma Grubu, Veri Toplama Aracı, Verilerin Toplanması ve Analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, Akt. Konan, Bozanoğlu ve Çetin, 2019: 1452).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Malatya ilindeki imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde görev yapan resim iş öğretmenlerinden, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan resim iş öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1.

Çalışma Grubunda Yer Alan Resim İş Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Kıdem (yıl)	Yerleşim Yeri
GSÖ 1	Kadın	27	Malatya
GSÖ 2	Erkek	24	Malatya

GSÖ 3	Kadın	4	Malatya
GSÖ 4	Erkek	7	Malatya
GSÖ 5	Erkek	8	Malatya
GSÖ 6	Erkek	16	Malatya
GSÖ 7	Kadın	9	Malatya
GSÖ 8	Kadın	3	Malatya
GSÖ 9	Erkek	6	Malatya
GSÖ 10	Kadın	15	Malatya

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Bu yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcı resim iş öğretmenlerinin cinsiyeti, öğretmenlikteki kıdemi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yerini belirlemeyi amaçlayan üç soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin resim iş öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan üç açık uçlu soru yer almaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2024-25 öğretim yılı güz yarıyılında, veri toplama aracının uygulanması ile elde edilmiştir. Malatya ilindeki imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş öğretmeni olarak görev yapanlardan, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından çalışma grubu ile yüz yüze görüşmeler yapılarak, öğretmenlerin görüşme formundaki sorularla ilgili görüşleri alınmıştır. Her bir görüşmeden sonra alınan notlar ve ses kayıtları yazılı hale getirilerek formun son hali ilgili katılımcıya sunulmuş ve onayı alınmıştır.

Çalışma grubundan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacını gerçekleştirmek için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

3.1. İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerindeki resim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı resim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış

görüşme formunda “imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı görsel sanatlar öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2.

İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde Resim İş Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular.

Yeri ve Önemi	f
1. Yaratıcılığı geliştirir.	GSÖ (1,2,3,5,6,7,8,9,10)
2. Öğrencilerin yeteneklerinin erken yaşlarda fark edilmesini sağlar.	GSÖ (1,2,3,5,7,8,9,10)
3. Öğrencilerin sosyal, zihinsel ve psikomotor becerilerinin gelişmesini sağlar.	GSÖ (1,3,4,5,6,8,10)
4. Zihinlerdeki dar kalıpları yıkar ve geniş açıdan bakabilmeyi sağlar.	GSÖ (3,4,6,9,10)
5. Fikri hür, irfanı hür bireyler yetiştirilmesini sağlar.	GSÖ (3,4,6,9,10)

Çizelge 2 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerinin imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin en çok “Yaratıcılığı geliştirmeye yardımcı olur.” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “Öğrencilerin yeteneklerinin erken yaşlarda fark edilmesini sağlar”, “Öğrencilerin sosyal, zihinsel ve psikomotor becerilerinin gelişmesini sağlar.”, “Zihinlerdeki dar kalıpları yıkar ve geniş açıdan bakabilmeyi sağlar.” ve “Fikri hür, irfanı hür bireyler yetiştirilmesini sağlar” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde verilen sanat eğitiminin dersten daha çok öğrenciler için kendini ifade etme, yaratıcılığı geliştirip geniş açıdan bakma ve topluma uyum sağlama yönünde bir ortam oluşturduğu ileri sürülebilir.

İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“İmam hatip ortaokulu ve imam hatip liselerinde resim iş eğitimi ve öğretmenlerinin gerçek değerini bulduğunu düşünmüyorum.” (GSÖ-1)

“Resim iş eğitimi, öğrencilerin sadece sanatsal becerilerini değil, aynı zamanda problem çözme ve kendini ifade etme becerilerini de destekler. Ayrıca bu eğitim, öğrencilerin bireysel kimliklerini keşfetmelerinde de onlara yardımcı olur.” (GSÖ-8)

“Çocuğun hem zihinsel hem de psikomotor gelişimi açısından önemli bir yere sahip olan görsel sanatlar eğitimi çocuğun iç dünyasını yansıtacağından çocuğu tanımak için önemli bir yere sahiptir.” (GSÖ-7)

“Günümüz öğrenci problemlerinin başında psikolojik sorunlar fazlasıyla yer alıyor. Çocukların kendi çağına göre konuşması ve ifade etme yeteneklerinin geliştirilmesi

amaçlanıyor; fakat diğer branşlarda bu daha zor iken görsel sanatlarda çocuk ders akışında bu becerileri gösterme fırsatı buluyor. Bizim dersimizde diğer branşlara nazaran; sus, dur, yapma, dinle komutları yerine haydi konuş, hadi anlat, hadi ifade et komutları var. Bu yaklaşım okuldaki ve öğrencideki tüm problemleri, tüm sorunları çözmek ve teşhis etmek için harika bir ortam, bulunmaz bir terapi alanı oluşturuyor.”
(GSÖ-3)

3.2. İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile resim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı resim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı görsel sanatlar öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3

İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular

Karşılaşılan Sorunlar	F
1. Okul idaresinin resim öğretmeni ve resim dersini desteklememesi	GSÖ (1,3,4,5,6,7,9,10)
2. Bazı okullarda atölyeye hatta resim dersine yer verilmemesi	GSÖ (2,3,4,5,7,8,10)
3. Velilerin resim dersini hobi olarak görmesi	GSÖ (1,3,6,7,8,9)
4. Bazı öğrencilerin kendilerini resim dersinde yeteneksiz görmesi	GSÖ (1,2,3,7,8)
5. Materyal temin etmede yaşanan sıkıntılar ve bütçe desteği eksikliği	GSÖ (2,4,5,6,8,9)
6. Bazı velilerin sahip olduğu dogmatik düşünceler	GSÖ (2,5,6,7)

Çizelge 3 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerinin imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlardan en çok “Okul idaresinin resim öğretmeni ve resim dersini desteklememesi” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “Bazı okullarda atölyeye hatta resim dersine yer verilmemesi”, “Velilerin resim dersini hobi olarak görmesi”, “Bazı öğrencilerin kendilerini resim dersinde yeteneksiz görmesi”, “Materyal temin etmede yaşanan sıkıntılar ve bütçe desteği eksikliği” ve “Bazı velilerin sahip olduğu dogmatik düşünceler” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde, okullarda

atölyelerin hatta resim dersinin olmaması, okul yöneticileri ve velilerin sanat eğitimini gereksiz görmeleri haricinde branş öğretmenlerinin resim dersine girmiyor oluşu gibi önemli sorunlar olduğu ileri sürülebilir.

İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Okulun fiziki koşulları için şunu söylemek istiyorum. Bir görsel sanatlar öğretmeni göçebe gibi elinde malzemeler veya dokümanı ile sınıf sınıf gezmemeli.” (GSÖ-3)

“Okul yönetimi ve veliler sınav odaklı bir başarı düşündükleri için bizim dersler geri planda kalmaktadır.” (GSÖ-2)

“Velilerin resim dersini sadece ‘hobi’ olarak değerlendirmesi ve resim dersini sınav odaklı sistemde değersiz görmeleri.” (GSÖ-8)

3.3. İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öğretmenlerin önerileri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile resim öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla katılımcı resim öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunda “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak nelerin yapılmasını önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı görsel sanatlar öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak nelerin yapılmasını önerirsiniz” sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4

İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde Resim İş Eğitiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Bulgular

Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişkin Öneriler	f
1. Resim dersine branş öğretmenleri girmeli	GSÖ(1,2,3,4,5,6,7,8,9,10)
2. Resim dersine olan bakış açısı değişmeli	GSÖ (1,2,3,4,6,7,8,9,10)
3. Ders saati sayısı arttırılmalı	GSÖ (2,3,4,5,6,7,8,10)
4. Atölye ya da görsel sanatlar sınıfı oluşturulmalı	GSÖ (1,2,3,4,5,7,9)
5. Toplumla sanat ve sanatçının önemi anlatılmalı	GSÖ (2,3,5,7,8,9)
6. Materyal temini için ortam oluşturulmalı ve ödenek sağlanmalı	GSÖ (2,3,6,8,9)
7. Resim dersi tüm okullarda olmalı	GSÖ (1,3,4,6)

Çizelge 4 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerinin İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitimi konusunda karşılaşılan sorunların çözüm önerilerine ilişkin en çok “Resim dersine branş öğretmenleri girmeli” görüşünü vurguladıkları, bunu sırasıyla “Resim dersine olan bakış açısı değişmeli.”, “Ders saati sayısı arttırılmalı.”, “Atölye ya da görsel sanatlar sınıfı oluşturulmalı”, “Topluma sanat ve sanatçının önemi anlatılmalı”, “Materyal temini için ortam oluşturulmalı ve ödenek sağlanmalı” ve “Tüm okullarda resim dersi olmalı” görüşlerinin izlediği görülmektedir.

Görsel sanatlar öğretmenlerinin imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitimi konusunda karşılaşılan sorunların çözüm önerilerine ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde; derslere branş öğretmenlerinin girmesi, malzeme eksikliğinin giderilmesi, sanat ve sanatçının öneminin insanlara anlatılması gerektiği sonucu öne çıkmıştır. Ayrıca uygun ortam ve olanakların sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılması; resim derslerine girecek öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri; okul yöneticileri, veli, öğrenci ve öğretmenlerin işbirlikçi yaklaşımının güçlendirilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitimi konusunda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin görsel sanatlar öğretmenlerinden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Her okula bir resim atölyesi kurulmalı, bütün resim çalışmalarında kullanılan yöntem ve tekniğe uygun materyal temin edilmelidir.” (GSÖ-10)

“Bu dersteki başarının artması için tüm yük ders hocasına yüklenmemelidir. Okul idaresi ve diğer hocalar bu dersin de önemli olduğunu fark etmeli ve buna göre davranmalı.” (GSÖ-9)

“Ders saatlerinin arttırılarak ders içeriklerinin zenginleştirilmesi gerekir.” (GSÖ-8)

“Bu dersin çocuğu konuşmadan konuşturmak, hayal gücünü geliştirmek gibi birçok etkiye sahip olduğunun herkesçe farkına varılması gerekir.” (GSÖ-7)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-25 öğretim yılında Malatya ilindeki özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerden, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Oluşturulan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile araştırmanın çalışma grubunda yer alan imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde görev yapan öğretmenlerin, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde resim iş eğitiminin yeri, önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda öz olarak verilmiştir:

1. Derslerin daha verimli ve etkili olabilmesi için resim derslerine branş öğretmenlerinin girmesinin gerektiği saptanmıştır.
2. Resim iş eğitiminin en iyi şekilde verilebilmesi için alanında uzmanlaşmış branş öğretmenlerinin yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

3. Resim iş öğretmenlerinin mesleki yaşantılarında karşılaştıkları sorunlardan birinin okullarda atölye ve sanat sınıflarının olmaması olduğu saptanmıştır.
4. Resim iş öğretmenleri malzeme eksikliğinin yanında uygun ortamın sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.
5. Okul yöneticileri, veliler ve öğretmenlerin iş birliği içinde hareket etmesi gerektiği saptanmıştır.
6. Ders saatlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir.
7. Velilere yönelik resim iş eğitiminin önemi konusunda seminerler düzenlenmesinin hem eğitim-öğretime hem öğrencilere faydalı olacağı belirtilmiştir.

4.1.Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

4.1.1.Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Resim öğretmenleri kendilerini günümüz koşullarına göre geliştirerek resim dersine karşı olan zihniyeti değiştirmeli ve resim dersinin hak ettiği yere gelebilmesi için çaba sarf etmelidir.
2. Küçük yaşlardan itibaren özel yeteneği olan çocuklar keşfedilmeli, bu yeteneklerinin körelmemesi için uygun yönlendirmeler yapılmalıdır.
3. Resim derslerine resim öğretmenleri girmeli, tüm öğrenim kademelerinde resim dersinin yerleştirilmesi için gayret gösterilmelidir.

4.1.2.Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Diğer ortaokul ve liselerde de resim dersine yönelik benzer sorunların yaşanıp yaşanmadığı araştırma konusu yapılabilir.
2. Resim iş eğitiminin hak ettiği değeri görebilmesi ve erken yaşta resim yeteneği olan öğrencilerin keşfedilebilmesi için ilkokuldan hatta anaokulundan başlanarak resim derslerine resim öğretmenlerinin girmesinin fark yaratıp yaratmayacağı da araştırma konusu yapılabilir.

5. KAYNAKÇA

Konan, N., Bozanoğlu, B. ve Çetin, R.B. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı teftiş politikalarına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1449-1474. doi: 10.14689/issn.2148- 624.1.7c.4s.7m

SILVER NANOPARTICUL ACTIVITY AND ANTIOXIDANT OF A MEDICINAL PLANT FROM FRANCE « AMMOIDES »

Roumeila ZERROUK*^{1,2}

Charif GUIASSA ^{1,2}, Sihem BOUDERMINE¹, Tarek BOUDIAR³, Faycel DJAZI ²

¹ *Département de chimie, faculté des sciences, Université 20 Août 1955-SKIKDA, Algérie.*

² *laboratoire physico-chimie des surfaces et interfaces, Faculté des sciences, Université 20 Août 1955 -Skikda*

³ *Laboratoire analyses qualités, centre national de recherche en biotechnologie(CRBT)*

Abstract :

Oxidative stress is generally characterized by the excess formation of reactive molecules such as ROS (reactive oxygen species). In vivo, some of these ROS play a positive role such as energy production, phagocytosis, regulation of cell growth and intracellular signaling 1. However, ROS are known to be the major cause of various chronic and degenerative diseases, Many plant species have been attractive to scientists as natural sources of compounds that are safer than the synthetic ones.

This contribution concerns the biological evaluation of a species of the apiaceae family .After extraction of the aerial parts of the plant tests were carried out on the different biological activities antioxidant and silver nanoparticul assay of its extracts in solvents of increasing polarity. Phytochemical screening is identification of different classes of phytoconstituents present in various parts of a plant.

Plants are rich in a wide variety of secondary metabolites such as flavonoids content, phenolic content.

The antioxidant activity ABTS assay shows that the France flora is much stronger.

Algeria plant IC₅₀ (3.458±0.74)

These results suggest that extract of a plant might be promising for the treatment or prevention of many diseases associated with oxidative damage. Further researches needed to identify and isolate the active principles present in this extract which could be useful for pharmaceutical purposes.

Keywords : medicinal plant, Apiaceae family, nanoparticul , Antioxidant activity, biological.

GROWTH OF SOLUTIONS OF COMPLEX LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE UNIT DISC

Dr. FETTOUCH Houari

Laboratory of Pure and Applied Mathematics, University of Mostaganem,
UMAB, Algeria, ORCID: 0000-0002-8488-3431

ABSTRACT

We study the standard notations of the Nevanlinna value distribution theory of meromorphic function on the complex plane and in the unit disc.,

The type of a meromorphic function in with is defined by

$$\tau_n(f) = \limsup_{r \rightarrow 1^-} (1-r)^{\sigma_n} \log_{n-1}^+ T(r, f);$$

and if is an analytic function in with we have also

$$\tau_{M,n}(f) = \limsup_{r \rightarrow 1^-} (1-r)^{\sigma_n} \log_n^+ M(r, f).$$

We signal that also by Proposition 2.2.2 in [lain], we have for .

Definition meromorphic function in the unit disc is called admissible if

$$\limsup_{r \rightarrow 1^-} \frac{T(r, f)}{-\log(1-r)} = \infty$$

and nonadmissible if

$$\limsup_{r \rightarrow 1^-} \frac{T(r, f)}{-\log(1-r)} < \infty.$$

The growth index of the iterated order of a meromorphic function in is defined by

Keywords: growth distribution , meromorphic function, unit disc.

References

1. W.K. Hayman, *Meromorphic functions*, Clarendon Press, Oxford, 1964.
2. J. Heittokangas, *On complex differential equations in the unit disc*, Ann. Acad. Sci. Fenn. Math. Diss. 122 (2000), 1-14.

POLAROID OPERATORS SATISFYING WEYL'S THEOREM

Hassan ZARIOUH

Department of Mathematics (CRMEF-Oujda), Oujda 60000, Morocco.

ABSTRACT:

A Banach space operator T is polaroid and satisfies Weyl's theorem if and only if T is Kato type at points $\lambda \in \text{iso } \sigma(T)$ and has SVEP at points λ not in the Weyl spectrum of T . For such operators T , $f(T)$ satisfies Weyl's theorem for every non-constant function f analytic on a neighborhood of $\sigma(T)$ if and only if $f(T)$ satisfies Weyl's theorem.

REFERENCES:

- [1] The single valued extension property and the generalized Kato decomposition property Acta Sci. Math. (Szeged), 67 (2001), pp. 461-477
- [2] Weyl's theorem for algebraically paranormal operators Integral Equations Operator Theory, 47 (2003), pp. 307-314

**IN VITRO ANTIMICROBIAL AND ANTIOXIDANT ACTIVITIES OF CRUDE
EXTRACTS OF *SESAMUM RADIATUM*,**

Ahmed Ali Mustafa

Department of Botany and Microbiology, Faculty of Science, Gezira University, Sudan.

Abstract

In this study was to evaluate the *in vitro* antimicrobial and antioxidant activities of crude extracts of *Sesamum radiatum*.. Extracts from each plant was prepared by sequential maceration of dried leaf powder in solvents of increasing polarity. The antimicrobial activity was evaluated against Gram positive and Gram negative as well as two fungi by disc diffusion method. Antioxidant activity was assessed based on the scavenging activity of the stable 2,2-Diphenyl- 1-picrylhydrazyl free radical (DPPH). Generally, the results of antimicrobial activity showed that extracts of the plant exhibited better antifungal activity than antibacterial. The highest antifungal activity against *Candida albicans*., and *Aspergillus niger*were recorded from the methanolic extract (inhibition zone (IZ) = 20 ± 1.16 and 20 ± 0.58 mm respectively). While the methanolic extract of the plant gave the highest antibacteria activity against *Pseudomonas aeruginosa* and *Escherichia coli*., with IZ of 14 ± 1.74 and 14 ± 1.16 mm respectively, from the disc diffusion method. The highest scavenging radical activity was obtained from the methanol extract (60%). In conclusion, the studied plant were rich in bioactive agents with antioxidant and antimicrobial potential and could have interesting pharmaceutical and cosmetic applications.

Keywords:*Sesamum radiatum*; crude extracts; Antimicrobial activity; Antioxidant activity.

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION FOR
THE MANAGEMENT OF A UNIVERSITY HOSPITAL CENTER: CASE STUDY OF
CHU MOSTAGANEM**

BOUADJEMÍ Abdelkader

**Université de Mostaganem, département de Mathématiques,
0000-0001-7090-1355**

Abstract

The growing complexity of healthcare management in university hospital centers requires advanced decision-making tools. This thesis focuses on the integration of artificial intelligence (AI) and multi-objective optimization (MOO) to address challenges in resource allocation, patient flow management, and service quality enhancement. AI techniques, such as machine learning and evolutionary algorithms, are employed to develop predictive models and optimization frameworks. A case study at CHU Mostaganem evaluates performance criteria such as operational costs, patient satisfaction, and resource utilization. The results demonstrate how AI-driven MOO approaches can balance conflicting objectives and support effective, data-driven decision-making for hospital management.

135

Keywords: Multi-objective optimization, Healthcare management, University hospital center, Machine learning, Predictive modeling.

Reference

1. "Machine Learning for Supply Chain Optimization: Potential Applications, Current Models, and Future Challenges" par Song, S., He, H., Wang, J., & Kim, Y. (2019).
2. "Predictive Analytics for Supply Chain Performance: A Big Data Analytics Approach" par Joglekar, G., & Seshadri, S. (2019).
3. "Recent Advances of Artificial Intelligence in Healthcare: A Systematic Literature Review"
4. "The Role of AI in Hospitals and Clinics: Transforming Healthcare in the 21st Century"

**MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION FOR INDUSTRIAL PRODUCTION:
METHODS AND APPLICATIONS**

BOUADJEMİ Abdelkader

**Université de Mostaganem, département de Mathématiques,
0000-0001-7090-1355**

Abstract

Multi-objective optimization (MOO) is a critical approach for addressing complex industrial problems involving conflicting objectives, such as cost reduction, quality improvement, and environmental sustainability. This thesis explores key MOO methods, including evolutionary algorithms, multi-objective linear programming, and Pareto-based approaches. A practical model is developed for a specific industrial production application, where performance criteria are evaluated. The results provide balanced trade-offs among different priorities, offering strategic recommendations for industrial decision-makers.

Keywords: Multi-objective optimization, Industrial production, Pareto front, Evolutionary algorithms, Decision-making, Modeling and simulation .

Reference

- **Deb, K. (2001).** *Multi-Objective Optimization Using Evolutionary Algorithms*. John Wiley & Sons.
 - A foundational book on multi-objective evolutionary algorithms, especially the NSGA-II.
- **Coello Coello, C. A., Lamont, G. B., & Van Veldhuizen, D. A. (2007).** *Evolutionary Algorithms for Solving Multi-Objective Problems*. Springer.
 - An in-depth analysis of evolutionary approaches to solving complex multi-objective problems.
- **Marler, R. T., & Arora, J. S. (2004).** Survey of multi-objective optimization methods for engineering. *Structural and Multidisciplinary Optimization*, 26(6), 369-395.
 - A classic paper providing an overview of multi-objective optimization methods.
- **Miettinen, K. (1999).** *Nonlinear Multiobjective Optimization*. Springer.
 - Focused on mathematical approaches to nonlinear multi-objective problems.
- **Zitzler, E., Deb, K., & Thiele, L. (2000).** Comparison of Multiobjective Evolutionary Algorithms: Empirical Results. *Evolutionary Computation*, 8(2), 173-195.
 - A comparison of the performance of multi-objective evolutionary algorithms.
- **Yang, X.-S. (2014).** *Nature-Inspired Optimization Algorithms*. Elsevier.
 - An introduction to nature-inspired algorithms, including techniques adapted to multi-objective problems.
- **Chica, M., Cordón, O., & Damas, S. (2017).** A survey on collaborative multi-objective optimization: Methods and applications. *Artificial Intelligence Review*, 47(3), 365-395.

CRISES FACED BY THE EUROPEAN UNION

İrina-Ana DROBOT¹

¹Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, philology, education, ORCID number 0000-0002-2556-6233

Abstract

The purpose of this paper is to show how the European Union can be seen not just as a source of offering solutions to various issues, based especially on its foundational principles of unity, solidarity, and cooperation, but also as facing various problems itself. We can mention, among the crises faced by the European Union, the Eurozone debt crisis, the migration crisis, Brexit, the COVID-19 pandemic, as well as the ongoing geopolitical tensions which were highlighted even more by Russia's starting the war with Ukraine, which is still continuing today.

The Eurozone crisis happened during the period 2009–2015 and it brought to light structural weaknesses in the monetary union. Among these were the asymmetry between fiscal and economic policies, which resulted in austerity measures and economic disparity. The migration crisis, happening over the period 2015–2016, drew attention to the way in which member countries disagreed over burden-sharing. The limits of solidarity were also tested during this time, since member states expressed disagreement on the topic of asylum policies. The crisis of Brexit questioned the durability of European integration. The COVID-19 pandemic showed some issues not considered with respect to the EU's crisis management. At the same time, it was a proof of the EU's efficiency in offering a response to this crisis by vaccine distribution and economic recovery funds. Russia's war in Ukraine brought to attention the EU's foreign policy and defense, taking measures such as prompting member states to decide on sanctions towards and taking measures of energy independence from Russia. The war in Ukraine exposed for the EU vulnerabilities in strategic autonomy.

In solving such crises, among the aspects that mattered were the following: the EU's institutional resilience, member state cohesion, and considering national sovereignty with supranational governance.

Keywords: Values, Principles, Problem-solving

1. INTRODUCTION

While the European Union is pictured by many citizens of various countries wishing to be members as a solution to their various problems, including access to resources, improvement of infrastructure, and overall better economy and living conditions, with access to workplaces and professional development possibilities, it is a supranational organization which has and has faced various challenges. We can mention, among these, crises such as the Eurozone, Brexit, migration, pandemic, the war between Russia and Ukraine, energy, unemployment, and so on.

We can also mention the rise of Euroscepticism and the appeal of the populist parties and leaders, as responses of citizens regarding the disillusionment with the benefits offered by the European Union. The gap between what they had hoped to obtain or how they had imagined their lives with their countries as members of the EU and the realities they are facing can be so large that they feel that the populist parties and leaders are voicing their own concerns and disillusionment.

While we could be led to believe that trust in the European Union is eroded with various crises, such as “the great recession since 2007” (Armingeon & Ceka, 2014) and issues the citizens are facing, with respect to their expectations, such as having to give up old cars with fuel considered to be above the limit of pollution set by the EU, or rules related to the reduced content of nicotine in cigarettes and smokers feeling pressured to give up smoking, as the price of cigarettes is also rising, there can be other explanations for this state of affairs. Hartevelde et al (2013) claim, that trust in the European Union is, in fact, “an extension of national trust.” According to this perspective, therefore, the disillusionment with the EU is part of a larger disillusionment with the situation in the citizens’ own country. Political life can be perceived by the citizens as a source of hope, yet once promises are not fulfilled or do not change their lives as expected, they feel deceived.

1.1. Theoretical Framework

Euroscepticism “can be directed to the system as a whole, its institutional design, specific policies or the perceived general direction of the European Union (EU) regulatory system” (Vasilopoulou, 2017). We can notice that there is an interconnection between Euroscepticism and populism (Harmsen, 2010), which could be summed up under the form of opposition to the mainstream, to the elites currently in power and wish to voice the opinions of the people and the need to bring change. Populism is difficult to define since it takes various forms, function of the political mainstream system it is directed at, which can be a different one in various countries. Populism has often been defined as “the people in moral battle against elites” (Mansbridge & Macedo, 2019), since it is based on the support of the people in their opposition to and dissatisfaction against the elites currently in power and the current state of affairs of the political life and system.

2. METHOD

What are some examples of major crises that the European Union has come across, and what have been its solutions to them, or crisis management strategies? Can we see Euroscepticism as a temporary attitude or “as a persistent phenomenon” (Usherwood & Startin, 2013)?

As the European Union promotes a welfare society, we can expect all the more from it to offer solutions and support in case of crises. In response to the crises, the EU has taken measures such as changing its policies, creating new ones, reshaping its institutions, and various decisions taken by the representatives of its various institutions.

Within the category of economic and financial crises, we can mention the 2008 financial crisis, which had as a consequence recessions in various EU countries, and which was due to collapse of some major financial institutions. The economic structure of the EU proved, therefore, to be vulnerable. Further on, we can mention the Eurozone Debt Crisis, from 2010 to 2015, which involved sovereign debt problems of some EU countries, and especially Greece, as well as the economic inequalities in the EU, together with the rising issues of unemployment.

For the economic and financial crises, the EU took stability measures, which included creating the European Stability Mechanism, whose role was to offer financial help to those Eurozone countries facing problems. In addition, the Fiscal Compact meant strict budgetary discipline. A banking union was created, based on the Single Supervisory Mechanism and Single Resolution Mechanism in order to supervise and manage banks in the Eurozone.

The Migration Crisis from 2015 involved migrants and refugees from Syria and other countries found in conflict zones, which were too much for countries such as Greece and Italy. What is more, some EU countries disagreed in sharing the issue of the refugees and the asylum and burden-sharing policies. Anti-immigration parties emerged at the time, reflecting the conflictual positions of various EU countries.

For the migration crisis the EU revised its asylum and border policies, by reforming the Dublin Regulation in order to distribute equally those seeking asylum and by a stronger Frontex for the management of external borders. In addition, partnership with other countries, non-EU members, such as Turkey and Libya was established in order to reduce the irregular migration flows. Integration programs were also introduced in order to support financially those EU states which hosted large numbers of migrants. Here we can mention the Asylum, Migration, and Integration Fund.

Brexit, occurring within the time period 2016-2020, was considered both a political and institutional crisis. As the United Kingdom left the EU, issues such as disagreements over trade, borders, as well as governance rose to the surface.

In the case of the Brexit crisis, the EU started negotiations, keeping a unified position of negotiation, and the Trade and Cooperation Agreement, which covered areas such as trade and security, wishing to avoid economic issues that could arise as a consequence of Great Britain leaving the EU.

Discussions over democracy and its actual practice are also part of EU crises. In the case of the Rule of Law Crisis, we can mention how Poland and Hungary have been two countries members of the EU brought under accusations of going against judicial independence and also against democratic norms. As a reaction, the EU started infringement procedures, and it also presented with the threat of cutting their access to funding. In the case of the Rule of Law crisis, the EU also responded with the Conditionality Mechanism, which connected EU funds to the way in which rule of law principles were adhered to by the EU countries. In addition, it also included dialogue and monitoring, based on the Rule of Law Framework and on the European Semester.

While the EU's environmental concern is ongoing, there is still a crisis over climate, and actions taken with respect to it. The crisis takes the form of disagreements with respect to funding and to the pace of green transitions. The EU tries to solve matters based on policies such as the European Green Deal, yet some EU member states and some industries have expressed their opposition to the aims of the European Green Deal policy related to achieving climate neutrality by 2050. The EU takes legislative initiatives such as the European Climate Law, which means net-zero emissions, an objective to be achieved by 2050. Funds such as the Just Transition Mechanism assist the regions needing it in the transition from fossil fuels.

The COVID-19 pandemic crisis, from 2020-2022 is still fresh in the minds of people from all over the world. EU health policies and issues such as delayed vaccines and economic problems were among the issues the EU was confronted with. The NextGenerationEU recovery plan was set forth by the EU and marked an important moment in the direction of deep fiscal integration. The plan involved a great financial aid package.

Still ongoing crises are the energy crisis, which started in 2021 and the Russia-Ukraine war, which started in 2022. The energy crisis meant disruptions in the global supply chain and the issues related to rising prices of energy and the dependency of Europe on Russia for gas supply. This crisis is also related to the war between Russia and Ukraine, as it was intensified by it. The EU started to implement strategies for the diversification of energy and invested in renewable energy. The war between Russia and Ukraine led to measures related to the support the EU offered to Ukraine, and which showed how there was unity with respect to sanctioning Russia. The foreign and security policies of the EU were reshaped. What is more, discussions over defense and security, energy independence, and even enlargement of the EU, starting from the status of Ukraine as a candidate for EU integration, have been started due to this war.

With respect to the crisis management strategies, the EU resorts to institutional coordinations, with the help of the European Council, European Commission, and the European Central Bank, as well as with support from cooperating with agencies such as Frontex, ECDC, and HERA for specific crises. Solidarity and unity are also present with respect to financial solidarity based on joint debt issuance and regional cooperation funds, as well as burden sharing for migration and energy transition. Flexibility and adaptability are present in emergency procedures such as the Temporary Protection Directive at the time of the migration crisis, as well as in temporary suspension of the rules of the EU budget, in cases such as the Stability and Growth Pact adopted during the pandemic crisis. Among the preventive measures, we can find early warning systems in cases of threats related to security, health and environment, together with proactive policies such as the Green Deal which are meant to manage crises that can arise in the future. Partnership and global engagement are present with respect to collaborating with NATO on issues related to security and defence, and in strategic partnerships established with third countries in areas such as energy, migration and trade. In public communication, transparency is valued, and meant to reinforce trust in the initiatives set by the EU.

The EU is actively looking for solutions and also actively monitoring possibly arising problems. Its problem-solving position is clearly visible and can suggest trust to the citizens, once its decisions and actions are presented publicly on the EU official site.

3. FINDINGS

EU citizens see the European Union as a means of ensuring problem-solving, which should be done in accordance with their own, personal values and principles, which they expect to coincide with those of the EU. They expect the EU to ensure for them living conditions based on its fundamental values, such as freedom, justice, equality, human rights, human dignity, democracy, and which are presented in the Lisbon Treaty (article 2), as well as in the EU Charter of Fundamental Rights. Based on the aims and objectives, which promise, among others, no discrimination, peace, access to technological progress, a stable economic situation, environmental quality (European Union, 2024).

Once these expectations are not met, the EU citizens begin to question the validity of the EU's claims, and also the position of their country towards the EU. Is it to their advantage that the EU makes decisions at larger level, at supranational level, for their country? This tension has given rise to Euroscepticism in various forms, including levels from mild to severe. Some decisions taken by the EU can be negotiated, while others can be rejected altogether. The problem appears when various forms of social unrest, such as protests and violent manifestations can appear in relation to various laws and decisions taken by the EU. The

example of the migration crisis is an illustrative one, as it has taken the form of refusal even for some EU countries to receive migrants, such as Germany and Hungary.

4. DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATION

The EU informs citizens about its actions, strategies and decisions to cope with various issues of common concern, which can create for it a trustworthy image. However, the consequences of the crises the EU faces can have strong psychological impact on the citizens, to the point where they can get a negative reaction towards it and considering it to be the cause of their hard life. However, the EU always tries to raise the awareness of the citizens towards its seeking for solutions.

The citizens, in their turn, look for solutions towards the EU, by negotiating with it at the level of their country, through their representative leaders. Citizens make their voices heard as they have the right to freedom of speech and various means of exercising it, including on online social media and by issuing petitions which will be considered by the EU if they get enough signatures.

The EU is open to a process of dialogue with the member countries and with its individual citizens, yet is also forced at some points to take more severe actions.

5. REFERENCES

- Armingeon, K., & Ceka, B. (2014). The loss of trust in the European Union during the great recession since 2007: The role of heuristics from the national political system. *European Union Politics*, 15(1), 82-107.
- European Union. (2024). Aims and values. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en
- Harmsen, R. (2010). Concluding comment: On understanding the relationship between populism and Euroscepticism. *Perspectives on European Politics and Society*, 11(3), 333-341.
- Harteveld, E., Meer, T. V. D., & Vries, C. E. D. (2013). In Europe we trust? Exploring three logics of trust in the European Union. *European Union Politics*, 14(4), 542-565.
- Mansbridge, J., & Macedo, S. (2019). Populism and democratic theory. *Annual Review of Law and Social Science*, 15(1), 59-77.
- Usherwood, S., & Startin, N. (2013). Euroscepticism as a persistent phenomenon. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51(1), 1-16.
- Vasilopoulou, S. (2017). Theory, concepts and research design in the study of Euroscepticism. In *The Routledge Handbook of Euroscepticism* (pp. 22-35). Routledge.

**DEPICTING THE SIGNIFICANCE OF SOCIAL MEDIA ENTREPRENEURSHIP AS
MODERN DAY TOOL FOR NATIONAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF
NIGERIA**

**Moses Adeolu AGOI¹, Benjamin Johnson OLASIJU²,
Aminat Oloruntoyin ABDULRASAK³, Oluwanifemi Opeyemi AGOI⁴**

¹Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

ORCID ID: 0000-0002-8910-2876

²Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

³Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

⁴Obafemi Awolowo University, Osun Nigeria.

Abstract

In recent times, the depreciating state of business organizations in Nigeria have attracted huge concerns from its citizens. So many companies experience stories of bad customer services and disappointing products in their business teraigins. Thanks to digital technology, social media entrepreneurship has emerged as a pivotal driver of innovation, market creation and development. By leveraging the potentials of social media platforms, businesses can trive positively well. According to Simon (2012), business managers have greater access to different audiences, improved products and services, improved customer service, increased patronage, adoption of favorable pricing practices, and foster digital literacy. This paper is a descriptive review of the the impact of social media entrepreneurship on national development. The paper discusses the role of social media in entrepreneurial development and the role of Social Media Entrepreneurship in the Development of Nigerian Economy. In order to collect relevant data for this paper, questions were carefully constructed and administered to respondents using online Google form. The responses gathered were subjected to reliability analysis. Finally, the paper concludes that social media entrepreneurship is a viable tool for national development, but requires strategic support from economic stakeholders including policymakers, industry leaders and government officials.

Keyword: Social Media Entrepreneurship, Modern Day Tool, National Development.

INTRODUCTION

Lately in Nigeria, there had been downward drift in the standard of living of many people due to numerous parameters negatively

affecting the state of economy including the depreciating rate of business organizations, i.e, many companies are experiencing stories of bad customer services and disappointing products. Over the years, the growing use of social media platforms like Facebook, WhatsApp, Twitter , etc. have helped to create viable ground for businesses where many managers are able to reach out to their targetted audience, improved their products and services, improved customer service, increased patronage, adopt favorable pricing practices, and foster digital literacy (Simon, 2012., Agichtein, et al., 2018). According to Ahmad, et al., (2019), social media entrepreneurship has led to increased customer retention and firm performance. Notably, the role of social media entrepreneurship in the creation of social welfare, jobs, and economic development in many countries is immerse. This paper therefore discuss the significance of social media entrepreneurship as modern tool for national development with reference to Nigeria.

RELATED LITERATURE

The impact of technology on the cultural, social and economic aspects of humans cannot be undermined (Boyd & Ellison, 2017). Modern technologies has provided faster access, more effective and efficient means of communication to businesses. Rogers (2013) noted that the use of technology have helped to solve number of problems and create so many opportunities for business owners and entrepreneurs and which has given them room to continuously improve their businesses and ensure the survival of their businesses. According to Ertem (2015), the use of technology and social media entrepreneurship has helped to remove a lot of barriers, tremendously improve the delivery of business to customers without delay. According to Olaore, (2015), entrepreneurs are incorporating the use of social media into their businesses in order to promote, improve and expand their products and services. Obar, (2015), defined social media as a computer related technology that enhances the transfer and sharing of information, communication and other form of services through virtual networking. Social media has played a crucial role in creating easy access for customers and client to easily communicate with different business organizations, enhancing the expansion of businesses, and given businesses opportunities to reach to their target audience at lesser cost. Kietzmann, et al. (2011) reveals that businesses are using social media platforms to create persuasive marketing content that are attractive to their customers thereby leading to increased sales and growing profit margin.

Role of Social Media in Entrepreneurial Development

The study of Abedi & Rahim (2011) reveals that the use of social media entrepreneurship has helped to reduce physical means of storing data by businesses, led to increased speed, improved accuracy and efficiency in business deliveries, reduced administrative

corruption, reduced cost of transacting businesses, created numerous jobs and holistically grown the profit margin of many business organizations. The development of many countries around the world are connected to the use of technology and social networking platforms. Essentially, Social media usage has helped to create a lot of businesses opportunities for entrepreneurs and business organizations. Obar (2015) reveals that social media entrepreneurship is increasingly reducing the incidence of low feasibility for business organizations; it has helped to create links to reach out to millions of customers in real time without distortions, bridged communication gap, increased and improved the performance of businesses, create new market segments, improved transparency in business dealings. Many studies have established that the use of social media have lead to innovative entrepreneurship (Gaglio, 2017). According to Gaglio (2017) & De-Koning (2017), entrepreneurship and opportunities are termed as correlated with entrepreneurial values, cognitive capabilities, level of competence, skills, connection, and knowledge. Social media is also termed as driving force in entrepreneurship and entrepreneurial development.

Role of Social Media Entrepreneurship in the Development of Nigerian Economy

Social Media Entrepreneurship has contributed immersely to national development in Nigeria. It has acted as a major driving force to promote and enhance economy development. Social media entrepreneurship has tremendously changed the face of businesses and created room for business transactions and increased the number of employed workers in Nigeria. Davidson (2014), high lighted that social media entrepreneurship has led to increased efficiency, led to the birth of many new entrepreneurial businesses, gave businesses more and easy access to customers, reduced delay in completing business transaction, enabled businesses and customers to engage and effectively communicate in real time, increased sales, and open doors for feedbacks in order to improve the mode of revenue generation in Nigeria.

MATERIALS AND METHODS

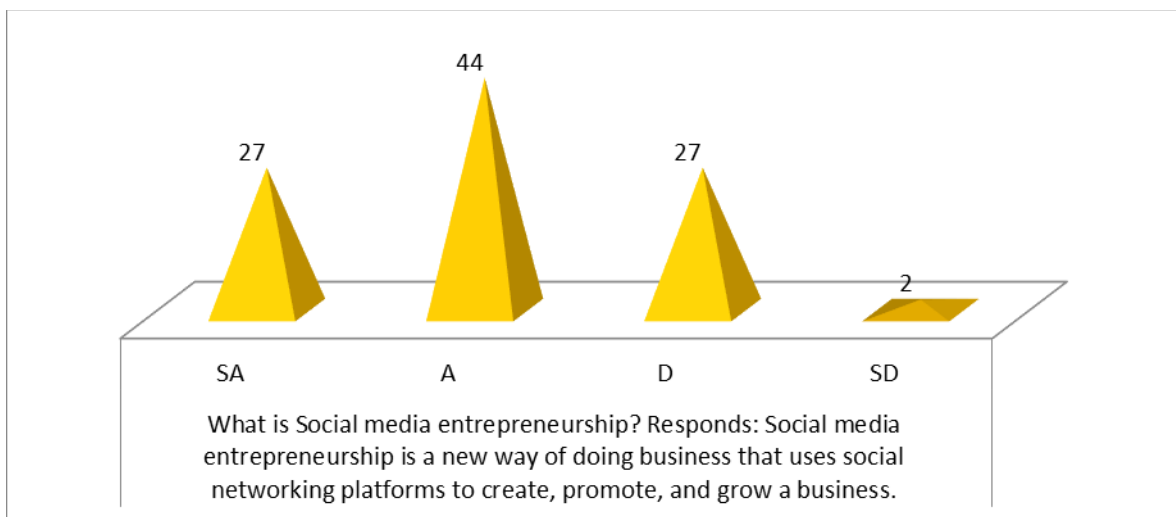

This study adopts descriptive survey approach on the significance of social media entrepreneurship on national development. The paper used online Google form to collect relevant data with carefully constructed questions from IT which were administered to entrepreneurs in Lagos, Ogun and Osun state in Nigeria. The

justification for selecting states is because they are commercial states in Nigeria. The population of registered entrepreneurs in the study is 100 participants. The responses gathered from the interviewed respondents were subjected to Cronbach's alpha reliability analysis. The result of 0.87 gave a good reliability index of the instrument. The entire exercise took place within three weeks before completion.

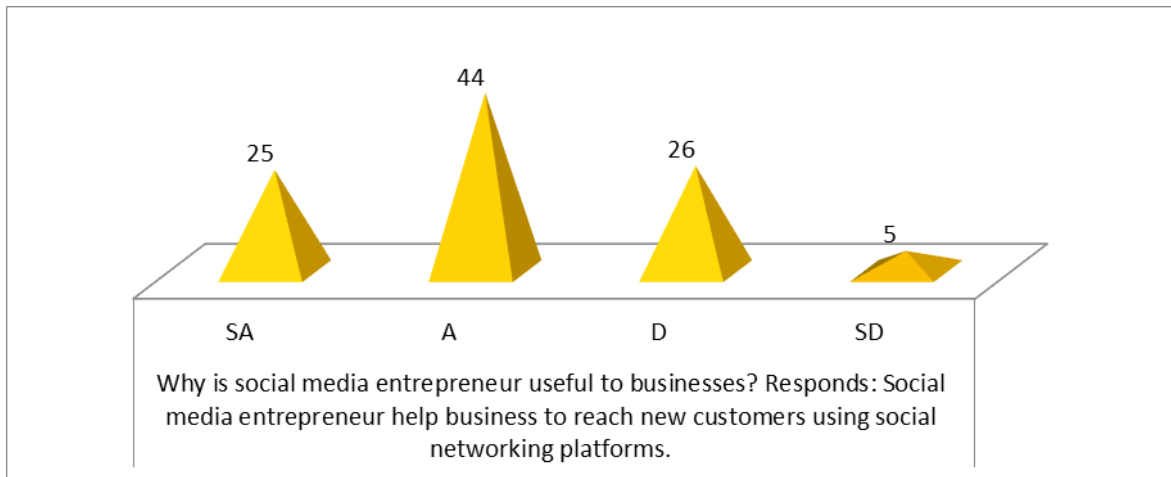
RESULTS AND DISCUSSION

Analysis chart 1

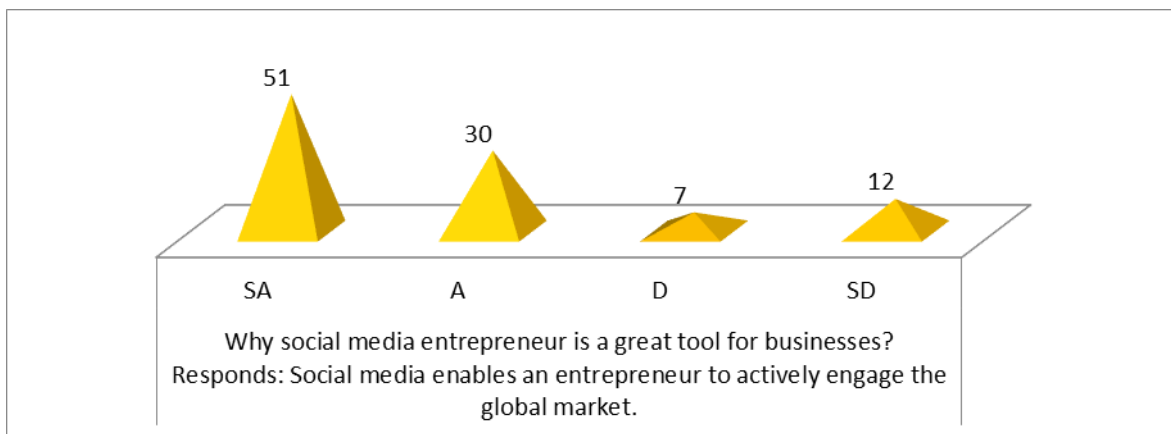
The graph plotted in chart 1 shows that a very high number of the respondents agree that social media entrepreneurship is a new way of doing business that uses social networking platforms to create, promote, and grow a business. According to the respondents, social media allows entrepreneurs to connect with their customers and prospective business dealers thereby helping to build mutual trust. More so, the respondents added that social media entrepreneurship is important to business in numerous ways, as it is a remarkable tool for business managers to build a loyal customer base and establish their brand identity. It also allows companies to connect with their targeted audience and get feedback be used to improve their business.

Analysis chart 2

The graph plotted in chart 2 depicts that most of the respondents emphasized that social media entrepreneur help business to reach new customers using social networking platforms. The respondents mentioned that some new areas where business managers can use social media entrepreneurship include team-based projects, web-based training, activities to employees and distribution of updates about plans, search for new offers and verification of information during employment of new. The respondents also stated that social media provides entrepreneurs with a unique platform to showcase their product, present their desired selves to the public and interact with their business stakeholders.

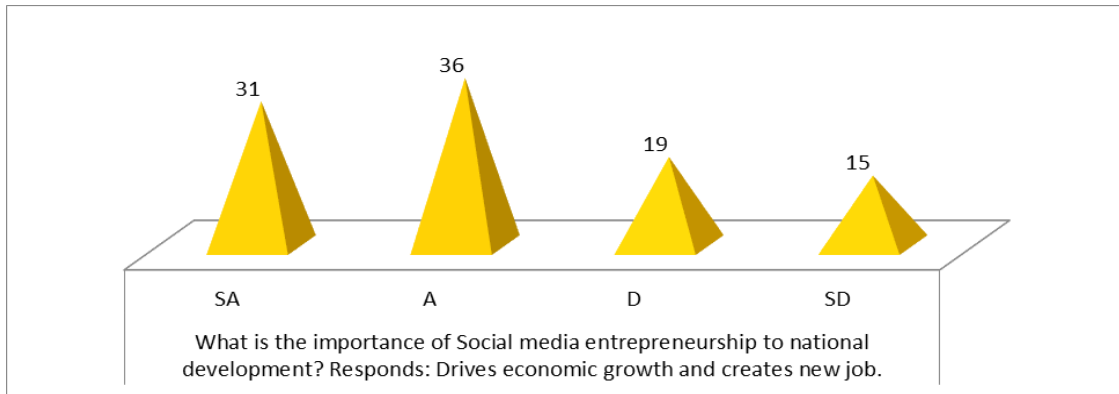
Analysis chart 3

The graph plotted in chart 3 signifies that a greater amount of respondents supports that social media enables an entrepreneur to actively engage the global market. According to the respondents, business managers use their profile on social media platforms to:-

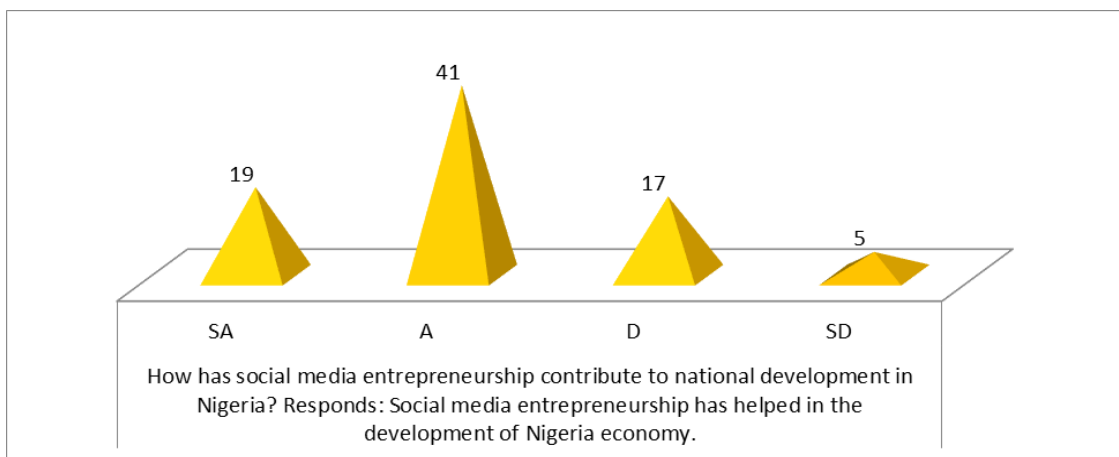
- attract new customers.
- interact directly in real time with customers.
- drive traffic to business website.
- build loyalty and trust in products' brand.

Analysis chart 4

The graph plotted in chart 4 depicts that a huge amount of respondents concur with the statement that social media entrepreneurship drives economic growth and creates new job. In addition, the respondents further mentioned that social media entrepreneurship encourages creative innovations as it brings new ideas, products, and services to the market. According to the respondents, it also contributes to social change by developing products or services that reduce people's dependence on outdated technologies. so, the additional earnings made through social media entrepreneurship can help boost national income.

Analysis chart 5

The graph plotted in chart 5 indicates that a large some of the respondents supports that social media entrepreneurship has contributed to the development of Nigeria economy as it has helped to growingly establish business ventures that creates employment opportunities to the people in the public invariably reducing poverty, crimes, and many more which has also helped to create revenue to the government of Nigeria.

CONCLUSION

This paper inferred that social media entrepreneurship is a technological development that have helped to revolutionize business operatives in real time. The new phenomenon has helped business to cultivate strategic partnerships, increase their contact with customers and overall increase business visibility globally. More importantly, social media entrepreneurship has played a crucial role in the development of Nigerian economy and the world at large; it has increased the efficiency of businesses, gave birth to new ones, ensured effective business

engagement and communication in and created room for feedbacks to enhance futuristic improvement. Finally, social media entrepreneurship is a useful tool for national development, but needs support from stake holders of the economy including public and private sectors.

REFERENCE LIST

Abedi, H. & Rahim, L. (2011). The role of Entrepreneurs in the Creative Development of Administrative Agencies, *Journal of Urmia University, Faculty of Literature and Humanities*. Vol. 8(5). Pp. 12-21.

Agichtein, E., Castillo, C., Donato, D., Gionis, A., & Mishne, G. (2018). Finding High-Quality Content

in Social Media. Proceedings of the international conference on Web Search and Web Data Mining

WSDM '08.

Ahmad, S. Z., Abu Bakar, A. R., & Ahmad, N. (2019). Social Media Adoption and its Impact on

Firm Performance: The Case of the UAE.

Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2017). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. Vol. 13(1). Pp. 210-230.

Ertem, D. (2015). A Conceptual Model of Entrepreneurship as Firm Behavior.

Entrepreneurship Theory and Practice. Vol. 16(8). Pp. 7-25.

Gaglio, C. M. (2017). Opportunity Identification: Review, Critique and Suggested Research Direction,

Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth. Vol. 3(1). Pp. 70-81.

Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). Social Media? Get Serious!

Understanding the Functional Building Blocks of Social Media. *Business Horizons*. Vol. 54(3). Pp. 241-

251.

Obar, U., Jonathan A., & Wildman, S. (2015). Social Media Definition and the Governance Challenge: An Introduction to the Special Issue. *Telecommunications Policy*. Vol. 39(9). Pp. 745-750.

Olaore, G. O (2015). Total Quality Management as a Tool for Ensuring Customers Loyalty, Study

of Five selected Banks in Lagos State, Nigeria. *International Journal of Economics and Business Research*. Vol. 2(3). Pp. 63-70.

Rogers, R. R. (2013). Educational Needs as Perceived by IS and End-User Personnel: A Survey

of Knowledge and Skill Requirements. *MIS Quarterly*. Vol. 15(8). Pp. 503-525.

Simon, M. (2012). Entrepreneurial actions and optimistic overconfidence: The role of motivated reasoning in new product introductions. Vol. 27(3). Pp. 291-309.

**EUROPE A PROPHECY BY WILLIAM BLAKE: AN ANALYSIS FROM THE
PERSPECTIVE OF A EUROPEAN UNION MINDSET**

İrina-Ana DROBOT¹

¹Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, philology, education, ORCID number 0000-0002-2556-6233

Abstract

The purpose of this paper is to explore the poem *Europe a Prophecy* written by British Romantic poet William Blake in 1794. This poem refers to mythological characters, and also includes the illustrations of the poet. It is engraved on 18 plates. This poem can be read within its context and based on the intent of the poet, thus based on a New Historical perspective. Blake referred to the French Revolution in this poem. He was disappointed by the way in which it failed to bring about the changes he was dreaming about. There was no sensual liberation after the Revolution, and Blake felt that a wrong idea of reason was promoted. He criticized through this poem the rationality of the Enlightenment. Napoleon became emperor in 1804, and Blake felt that the heroes of the revolution had set their ideals of freedom aside. He was also skeptical of hero worship, and the war heroes were included in this category. Blake also offers a critical perspective on the social and political upheavals of the 18th century all over Europe. Blake's poem can also be interpreted based on the mindset today's readers have regarding the European Union. This can be explained since we are currently dealing with similar concerns and values. The apocalyptic vision of Blake's poem resonates with the challenges and aspirations faced by the European Union with respect to its ideals. Present-day readers can feel that the poem by Blake reflects the discussions over European unity, identity, as well as governance. In this poem, we witness the same fragmented and chaotic image of Europe, for which the EU sets up the goals of harmony and cooperation. A reader-response approach, combined with a phenomenological approach will be used for analysis.

Keywords: Reader-response criticism, Phenomenology, Mindset

1. INTRODUCTION

Europe: A Prophecy, originally published in 1794, and belonging to British Romantic poet William Blake, is a poem which can be interpreted function of the historical context to which the poet and present day readers belong. Readers today may see references to the European Union and its ideals, while readers from Blake's times may share with him the references to the French Revolution. For Blake, in the context of the 18th century, similar concerns regarding freedom and rebellious behaviour were around, just as in today's context we are concerned about limits placed by the political regime we are under and about various restrictions.

We should keep in mind that Blake created illustrations engraved on 18 plates for the story in this poem, which is based on mythological and legendary, thus fantasy characters. The use of

plates for illustrations make contact with Blake's poem all the more connected to a prophecy, as it connected the poem to a magical type of reality.

The main point of the paper is that this poem can be interpreted function of two historical contexts, as the fantasy in it can be considered to make reference to two different contexts: Blake's and the readers' current context related to the European Union. Based on these reference points, readers can start building their interpretations. We can further consider that our interpretation of a certain story can be related to our current reality, as well as to our current wishes and everyday life context. How much we are the product of our contemporary mindset can be further tested by the way in which we can interpret a poem, and, especially, the story that is contained in it, function of what we know today.

1.1. Theoretical Framework

We make sense of reality based on our own, personal experience, and not only or not necessarily based on various scientific theories. This is what the Phenomenological approach tells us. Phenomenology can be defined as "the study of structures of experience, or consciousness" (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2013). Phenomenology presents, therefore, a perspective based on subjective analysis and interpretation of various aspects of reality, which can be common or not to readers and the author of the text. What is more, the study of phenomenology involves "the study of 'phenomena,' which refers to the "appearances of things, or things as they appear in our experience, or the ways we experience things, thus the meanings things have in our experience" (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2013). Phenomenology is about, therefore, the way in which we interpret reality (Iser, 2022; Moran, 2002; Zahavi, 2018).

William Blake had seen the French Revolution in the way in which he describes it, figuratively, based on a mythological story, while readers of today may see in Blake's poem a reflection of their concern today with the European Union. This is part of the reader-response criticism (Mart, 2019), which claims that readers react based on their emotions towards any text, and that they start interpreting any text based on their background knowledge.

The question related to the text of *Europe: A Prophecy* is whether or not it should be related to its historical context, and to the mindset specific to its times, according to a New Historicist perspective (Veese, 2013), or whether it should be interpreted freely function of the perspective of each and every reader, given by the context of their own times.

2. METHOD

Since the story in the poem by William Blake is ambiguous, we can consider it by analogy with a dream that someone has during nighttime. This dream can be further on interpreted by means of allusions and free associations (Schachter, 2018), the latter being a technique that is used in a psychotherapeutic setting to allow patients to understand the way in which they can make sense of an issue or of some issues by making connections and interpreting what preoccupies them at a certain moment and by considering certain elements with their allusive power. Certain words and images can further on trigger additional words and images, and patients can make sense of what actually preoccupies them. In a similar manner, this method can be applied to elements in a poem. Once readers get to the term of Albion, which refers to London, as they know based on their cultural background knowledge, they may start thinking, if they are living nowadays, that the story in the poem refers to the European Union and to Great Britain, with

all the entailed allusions to the phenomenon of Brexit and the relationship of Great Britain with the European Union/

Read in the context in which it was written, however, the poem by William Blake was meant to refer to the French Revolution, and to the disillusionment Blake felt towards it. He felt that wrong ideas of reason were promoted, and he also felt disillusioned about the way in which this revolution set the ideals about freedom aside. Blake had hoped for a significant change, which, in his opinion, did not, eventually, happen with this revolution.

Freedom, however, is a general world, and change is also an element which is hoped for throughout various political situations and moments when an old order is hoped to be replaced by a new one. As this situation can be generalized, the free associations of readers can lead them to connect to their present-day context and feel that this poem by Blake does not refer to the historical context of his own period, but, in a prophetic manner, to their own.

As time goes by, we may realize that we have had the same values, and that we have composed stories, poems, as well as conceptualized them through figurative meanings in similar ways throughout history. As we are hoping for changes from a historical event, we can realize that the mindset can be one that is surprisingly similar, now, as it had been a long time ago, in the past.

This is because the motto of the French Revolution, liberty, freedom, brotherhood (*liberté, égalité, fraternité*) (Dorskaia & Dorskii, 2021; MacPhee, 2002) resonates with the European Union's fundamental values of freedom, equality and unity (Lee, 2019).

Blake's vision is an apocalyptic one, which may suggest to reader nowadays the issues that the European Union is facing. To readers of today, Europe can clearly be associated with the European Union and with this alliance which group together member states around a common ideal. The ideal of the past Europe seems to have been similar, as the value of freedom is a common one, and expressed the needs of people in a general form, which makes the poem relatable to people of various mindsets throughout history, who believe that they are living at a turning point where change is expected.

Indeed, nowadays we expect changes to happen, and these changes can be related to various political situations, such as the ones including election campaigns, when the hopes of citizens are reaching their peak, as they realize that they are facing a situation which can mean radical change once the candidates that they are electing can have completely different sets of values, mindsets and principles which lead them in their way of governing their society. We can consider that we are facing, as readers, a situation in Blake's poem where there is tyranny and rebellion, where to the authoritarian ruling regime there is a character who is in opposition (Syd, 2024), "with Orc symbolizing the spirit of revolt against political oppression" (Syd, 2024). Readers can also consider the way in which Blake is called a "visionary poet," and the way in which he is "often critical of the ruling elites," and in which he "employs his mythic narrative to depict the struggle for freedom and the transformative power of revolutionary action" (Syd, 2024). The revolution is a time when changes are wanted, and when changes are believed to be positive ones. However, this can be understood to be an idealistic vision. Based on free associations, rebellion and revolution can be associated with change, as well as with freedom, and, in a more detailed manner, freedom from authority, which is the authority of the previous political regime. A revolution can be interpreted as a radical break with the past.

Blake's poem can be understood as a utopic vision on the hopes of positive changes related to a revolution. What is more, Europe in this poem can be understood as related to the context of Blake's French Revolution, which would bring significant changes in this area of the world,

and in the context of the European Union and its common values and ideals. What is significant to remember is the common values and the united vision of those getting close together in order to bring changes about.

Yet, Blake was disillusioned with the French Revolution, as he realized the hoped for changes did not come about. He believed that a wrong understanding of reason was being promoted, and that the liberation he had hoped for with the revolution was part of the ideals of freedom which were set aside afterwards. At the time, for Blake, change was supposed to start from France, with the Revolution there, and which would further on influence other countries in Europe. Readers realize that there was a similar situation with some countries' influence over others back then in Blake's times as much as it is today, with the geopolitical order. We realize that we depend on the wider, global context, and on the relationships of the country we live in with other countries, which can bring about various changes, some of which we can even be hoping for.

Blake's story presented in *Europe: A Prophecy* can be related by today's readers to various hypotheses about the future and imagined outcomes of various events taking place somewhere else in the world and having consequence over the readers' own country.

In this way, this poem may not be understood simply as a work of literature in itself, but as a work of literature that is strongly tied to its political context, yet to a political context where we can identify similar mindsets and values that we are still holding today.

The freedom which was hoped for by the French Revolution included a similar mindset to the one we have today, especially one related to nationalistic feelings, which are all the more stronger once we have reactions towards the European Union with respect to national sovereignty and identity. The EU, which included common values and legislation, can also be seen as an entity taking decisions at supranational level, and which can lead to making its member countries feel that they are losing both control over political decisions and specific elements over their national and cultural identity. At the same time, the EU has reacted, willing to encourage preservation of identity and specificity through cultural heritage.

We can imagine that readers had hoped that EU membership for their country meant solving their dilemmas and problems, yet it may have brought for them disillusionment instead and wish for the to independence and nationalist feelings reinforcement. After all, the time of the French Revolution was also the time when nationalistic feelings were at their peak, since national states were being formed all over the world.

3. FINDINGS

The poem by William Blake can receive interpretations that are related to different political contexts, function of the historical age. However, similar preoccupations are present, related to the need for change. Freedom remains a value and a hope in both historical contexts, the one in which Blake wrote this poem, referring to the French Revolution, and the one relating to the European Union, for present-day readers. Similar mindsets related to freedom from authoritarian measures and hopes for change can be identified during both historical times. Freedom and change are, after all, very general terms, and they can be interpreted function of the context in a specific way, while being related to a similar pattern of relationship and attitude towards authority.

4. DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATION

Freedom of thought and action is a value that can be seen as universal and that has been sought for in various political contexts across the ages. We can realize how an idealistic vision of the world related to a changing political context can be seen as universal, in the specific case of Blake's poem. If we apply the story or vision of Blake to our historical context of today, we can interpret the story in a very relevant way. Blake has achieved an archetypal pattern of reality related to historical and political changes and our reactions towards authority based on a rebellious attitude by his story in the poem *Europe: A Prophecy*. Readers can realize how various elements of a so-called prophecy or vision can be interpreted so that they can make sense having in view a specific context of a certain time and cultural space. Readers can further on reflect on the way in which we assign meaning to various elements of our reality and on the way in which we put them together so that they can start making sense. Likely, we are under various illusions when we start interpreting visions and when we start making hypotheses. Freud would claim that our fantasies are related to our unconscious wishes (Brown, 1914; Boudreaux, 1977; Cavell, 2022; O'Reilly), or needs at a certain time. The prophecy can be understood as nothing more than a dream, or a fantasy which relates to the way in which we hope reality to look like while we are witnessing a change, more than with the way in which reality actually looks like. The outcome of change can be related to various hopes and wishes, which can make us build a version of reality where our dreams are fulfilled. We can run away from reality when we start having visions, or prophecies. The prophecies may not be right, since they are, in fact, part of the way in which we imagine the future, based on the way in which we hope it to be. Additionally, if we are disillusioned with the future, since we are disillusioned or disappointed with the way the present looks like vs the way in which we had hoped for the present to look like after witnessing a change, then this is going to be reflected in our perception of reality. Imagining a story and seeing the way the world looks like, just as in Blake's poem, can show the way we feel about how the world looks like now compared to how we had hoped it to look like. Blake had high expectations of the French Revolution, yet the vision in his poem is an apocalyptic one, which leads readers to believe that he is disappointed with the outcome of the revolution and that the changes he had hoped for did not go on according to his expectations.

Political life makes us expect various results, which, once they do not happen as we had wished, can lead to us feeling disappointed. Blake's poem can be connected to this state of affairs in general, and applicable to all contexts.

5. REFERENCES

- Blake, W. (2017). *Europe: A Prophecy*. <http://public-library.uk/ebooks/33/43.pdf>
- Boudreaux, G. (1977). Freud on the nature of unconscious mental processes. *Philosophy of the Social Sciences*, 7(1), 1-32.
- Brown, W. (1914). Freud's Theory of the Unconscious. *British Journal of Psychology*, 6(3), 265.
- Cavell, M. (2022). Freud and the Unconscious. In *The Routledge International Handbook of Psychoanalysis and Philosophy* (pp. 143-155). Routledge.
- Dorskaia, A., & Dorskii, A. (2021). Genesis and Historical Sense of the Motto "Liberté, Égalité, Fraternité". *Wisdom*, (1S (1)), 61-73.

- Iser, W. (2022). The reading process: A phenomenological approach. In *New directions in literary history* (pp. 125-145). Routledge.
- Lee, S. (2019). A purpose for further European unity?. *Europe—Against the Tide*, 61.
- MacPhee, C. (2002). Liberte, Egalite, Fraternite: Shakespeare and Blake. *UPSTART CROW*, 51-62.
- Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, 56(2), 78-87.
- Moran, D. (2002). *Introduction to Phenomenology*. Routledge.
- O'Reilly, D. T. (1980). *Unconscious intentions in Freud's theory of mind* (Doctoral dissertation, University of British Columbia).
- Schachter, J. (2018). Free association: From Freud to current use—the effects of training analysis on the use of free association. *Psychoanalytic Inquiry*, 38(6), 457-467.
- Syd. (2024). William Blake's 'Europe a Prophecy': Unveiling Mystical Vision and Revolutionary Spirit. <https://www.wytch.co.uk/library/william-blake-europe-a-prophecy>
- Veeser, H. (Ed.). (2013). *The New Historicism*. Routledge.
- Zahavi, D. (2018). *Phenomenology: the Basics*. Routledge.

**PENTECOSTAL SCHOOLS AND MISSIONARY ACTIVITIES IN NIGERIA: ANY
NEXUS**

¹Favour C. Uroko (Ph.D), ²Kanayo L Nwadiolor (Ph.D)

**¹Department of Religion and Cultural Studies, Faculty of the Social Sciences
University of Nigeria, Nsukka**

Department of Religion and Human Relations,

²Faculty of Arts Nnamdi Azikiwe University, Awka, Nigeria

Abstract

This study explores the nexus between Pentecostal schools and missionary activities in Nigeria, focusing on their shared objectives of promoting education, evangelism, and societal transformation. The aim of the study is to examine how Pentecostal schools reflect and diverge from the educational models established by early Christian missionaries. The problem statement identifies the need to understand the evolving relationship between religion, education, and societal development within the context of Nigeria's pluralistic and rapidly modernizing society. The research adopts a qualitative methodology, utilizing documentary analysis of historical records, church publications, and academic literature to trace the development of missionary and Pentecostal educational initiatives. Key findings reveal that Pentecostal schools share significant similarities with traditional missionary schools in their emphasis on evangelism, moral education, and holistic development. However, they differ in their operational models, with Pentecostal schools focusing on private, fee-paying education that often caters to the middle and upper classes, compared to the more inclusive approach of early missionary schools. The study recommends that Pentecostal schools adopt more inclusive policies to reach marginalized communities, aligning their activities more closely with the traditional missionary vision of community transformation. Additionally, collaboration between Pentecostal schools and public institutions could enhance educational access and foster greater social equity in Nigeria.

**THE HISTORICAL & ARCHAEOLOGICAL DISCOVERY OF MEDIAN
CIVILIZATION THROUGH THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

Prof. Dr. Mohammed Waheeb

**Hashemite University, Queen Rania College of Tourism and Heritage, Department of
Sustainable Tourism,**

ABSTRACT

The field research in the Jordan Valley region and the southern Jordan Valley is of global, regional and local importance, but research in historical sources and based on the results of excavations and field surveys that took place in Jordan since 1921 to the present day has done much to clarify the truth and show many sites that were considered places and sites that were considered places and sites that were shrouded in ambiguity and unclear about their real locations that were present for decades. Owing to the results of archaeological excavations, which were reinforced by preliminary studies through archaeological field surveys and the use of artificial intelligence techniques, it became possible to access these sites of local, regional, and international importance. Archaeological discoveries made in southern Jordan, starting with the site of Bab al-Zar'ah on the eastern shore of the Dead Sea, have played a prominent role in drawing attention to the importance of some sites and the urgent need to start archaeological excavations to reveal more material facts that benefit researchers, specialists, archaeologists, history, geography, anthropology, and other sciences that support archaeology.

The results of surveys and excavations in the plains of Karak and in the depths of Karak also confirmed the importance of searching for the civilization of Madin associated with the Prophet Shuaib, peace be upon him, as the Holy Qur'an mentioned the details of his story with his people, and then his departure from the birthplace, whether it is a village or a city with multiple cultural aspects to another place, and the sites and places that some writers and historians passed on their news were taken into account as the real places Today, after the development of artificial intelligence techniques and the development of deterministic and relative history methods, it was possible to subject these places and regions to in-depth scientific research, and the Al-Badaa region in the north of the Arabian Peninsula was targeted as the one that receives the attention of most researchers since a period of time that extended a century ago, and after subjecting the material finds, especially architectural and tools, it was proven that they date back to the Nabataean era, Which is the time period that extends between the second century BC to the second century AD after the Romans attacked the capital Petra and that civilization was destroyed, and this date takes us to a period later than the time of Tabi Shuaib and the civilization of Madin, which scientific research estimated that it dates back to the end of the Bronze Ages In the Levant, many specialists in archaeology, writings and inscriptions went that Al-Badaa is not that civilization during which the Prophet Shuaib and the civilization of Madin lived, and attention began to pay attention to the location of Madin in southern Jordan in Karak Governorate near the plains of Moatah, where the events of the battle of Moatah took place between the Muslims and the Romans. According to the results of the scientific and field research conducted in Medin, the results were promising to discover the remains of the Medin civilization in the town of Medin in Jordan, as the results of studies and examination of pottery and the spread of architecture over vast areas, as well as the passage of ancient trade routes next

to it, such as the road of incense, the Qurayshi Elaf and Trajan later, and the results confirmed the spread of agricultural properties surrounded by fences extending for several kilometers to the east of the town. The remains of caves and caves are still scattered in the neighboring valleys and carry stories and tales of ancient times, including the cave of Shuaib, and the local community passes on the many stories associated with the water spring in Madin, which to this day still enjoys local and Arab interest in that it is the spring of Madin and the spring of the Prophet Shuaib and receives the attention of tourist delegations that visit it continuously. In conclusion, the civilization of Madin appeared in southern Jordan, not far from the north of the Arabian Peninsula, and physical and non-physical evidence has confirmed this fact. Artificial intelligence techniques have contributed to the discovery of new horizons for researchers, scientists, and specialists in the field of archaeology and heritage.

Keywords: Archaeology, Artificial Intelligence, History, Civilization, Jordan.

HOW DOES THE EUROPEAN UNION INFLUENCE OUR EATING HABITS?

Îrina-Ana DROBOT¹

¹Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, philology, education, ORCID number 0000-0002-2556-6233

Abstract

The purpose of this paper is to analyse ways in which the European Union influences our eating habits, based on policies and regulations on food safety, healthy diets, sustainable agriculture, and protection of the environment. First, regarding food safety standards, the EU sets food safety standards through regulations such as the General Food Law, ensuring that the food is safe, traceable, and free from harmful substances like pesticides, additives, or contaminants. The European Food Safety Authority evaluates food risks and provides scientific advice that shapes what is available in supermarkets. Second, we need to consider food labelling and available information about the food. The EU's laws require clear labeling on food packaging, such as nutritional values, allergen information, and origin. The labels *Protected Designation of Origin* and *Protected Geographical Indication* draw attention to traditional and high-quality local foods, encouraging cultural appreciation and consumption of regional products. Third, we should consider the promotion of healthy diets, visible in the public health campaigns promoting balanced diets, such as increasing fruit and vegetable intake, reducing salt, sugar, and fat consumption, and encouraging physical activity. Fourth, the European Green Deal and the Farm to Fork Strategy have as a purpose reducing food waste, encouraging organic farming, and cutting greenhouse gas emissions in agriculture, influencing the availability and affordability of sustainable and eco-friendly food products. Fifth, the EU controls what additives, colorants, and flavor enhancers can be used in food, and it also ensures that genetically modified organisms meet safety criteria. Sixth, through agricultural policies, the EU supports farming practices that directly affect the kinds of food produced. Sixth, trade agreements between the EU and other countries determine which imported foods are available and under what conditions, impacting dietary diversity and prices. Eating habits are a matter of health, agricultural, and environmental policies.

Keywords: Environmental policies, Agricultural policies, Health policies

1. INTRODUCTION

Nowadays, preoccupation with healthy foods and diets can be seen with citizens from all over the world. The European Union is just one supranational organization ensuring that the EU citizens have access to a healthy lifestyle overall. We can connect this practice of the EU to its focus on welfare and on ensuring the well-being of its citizens. Not only does the EU ensure resources and diminishing disparities of development with its member countries. It also looks to offer them quality foods, starting from their good preservation, to their having healthy ingredients, to informing citizens about the beneficial or harmful effects of certain foods and drinks. In addition, the EU, with respect to sponsored events through funding, such as workshops and conferences, organized for the general public or for the academic members, also brings food and drinks that are healthy. For example, instead of Coca-Cola, Fanta, Pepsi and other soft drinks, which are still available and still popular, the EU offers natural juices and

water, as well as tea and coffee. Various articles in the media belonging to the popular science genres are present and continue to appear with respect to the harmful effects of soft drinks and highly processed foods, promoting natural foods, available based on bio tags placed by the EU and practices such as cooking at home and even raising one's own fruits and vegetables, in one's gardens or on one's balcony where conditions allow.

Certain fruits are promoted for their beneficial effects, such as avocado, pomegranate, persimmon, and they are present in dishes promoted as healthy both in mass media and on social media, by individual users and health influencers.

The phenomenon of health influencers, offering advice and their own example regarding healthy diets and healthy sports habits is a reflection of the internalization of this value and practice of healthy living promoted by the EU based on various policies, which interact with one another: health policies, agricultural policies, environmental policies, and food safety policies. The European Union maintains its relation with the citizens, informing them as a general public related to various health benefits and risks related to food and their overall lifestyle.

1.1. Theoretical Framework

We can speak about the ethics of the European Union, in relation to its treatment of the citizens, and of taking responsibility for their well-being not just by ensuring for them good living conditions, but also healthy lifestyle and disease prevention related to having foods with harmful substances. Borghini (2023) mentions the book Healthy Eating Policy and Political Philosophy: A Public Reason Approach by Barnhill and Bonotti, which deals with “ethical aspects [...] of regulations and policies connected to food, diet, and eating.” With this book, according to Borghini (2023), “The call is for experts in food metaphysics and ontology, to lay out a framework that can accompany specific policy effort, e.g., efforts about healthy food production, about healthy dietary habits, about healthy meals, about healthy food products, or about healthy eating.” All these are aspects with which the EU food safety policy and additional policies related to the subject, such as agricultural, health and environmental, are concerned. Sørensen et al (2015) draw attention to the need for health literacy of EU citizens. The term refers to “the ability of citizens to make sound decisions concerning health in daily life—at home, at work, in health care, at the market place and in the political arena” (Kickbusch & Maag, 2008).

2. METHOD

What are some aspects we should have in mind when considering leading a healthy life, starting from our eating habits? We take over the eating habits, at first, in our family, and further on those of our society, culture, group of friends. In addition, the food provided in commerce also influences our decisions, such as what we are offered in the street, in the supermarkets, at various events, at work, in restaurants and cafes, and the EU seems to take care that all of these function according to its standards.

The European Union's influence on eating habits can be found based on policies, regulations and initiatives whose aim is to ensure food safety, sustainability, and improved, healthier lifestyles.

With respect to food safety standards, there are several issues taken into account by the EU: hygiene and quality, traceability, and banning harmful substances. With respect to hygiene and quality, the EU sets up strict food safety standards, so that the food can be consumed safely. Regulation No 853/2004 on food hygiene sets up protocols addressed to food producers and

processors. With respect to traceability, the EU's laws allow customers to know where their food originates from. Harmful substances such as pesticides, additives, and genetically modified organisms are prohibited.

The EU ensure clear information related to nutritional labeling of food, based on Regulation No 1169/2011, which should include calories, fat, sugar, as well as allergens and ingredients used. The Nutri-Score system initiative helps citizens with the healthier options identification right away.

With respect to the sustainability aspect of food, the Farm to Fork Strategy, which is a cornerstone of the Green Deal, promotes sustainable food production which is supposed to reduce the impact of agriculture and food distribution on the environment; plant-based diets are promoted by the EU since they help with the reduction of greenhouse gas emissions and protection of biodiversity; and the reducing food waste campaigns and law have as an aim to reduce it by half by the time we reach 2030, encouraging what is called mindful consumption.

The support for regional and traditional foods is ensured based on labels such as Protected Designation of Origin (PDO), Protected Geographical Indication (PGI), and Traditional Specialities Guaranteed (TSG). Local food heritage is thus promoted and products specific to a certain region, e.g. Parma ham, Roquefort cheese, and Champagne, which help certain cultures stand out and become known. Here, the cultural heritage protection policy also comes forwards and is intersecting with food policies. The Agri-tourism is another aspect, as it refers to culinary tourism, and exploration of local foods. Traditional diets are thus made known.

Healthy eating is further encouraged based on facilities such as the EU School Fruit, Vegetables, and Milk Scheme, which funds schools to distribute these products to children and to teach them healthy eating habits. There are also restrictions placed on unhealthy foods for children, e.g. the limitations placed on advertising for them foods that are high in sugar, salt and fat. There are also guidelines and awareness campaigns, such as Taste the Waste and EU Choose Your Food to help citizens become informed over healthy and sustainable foods.

The Common Agricultural Policy supports agricultural production of farmers, as it has influence over the way in which food such as grains, dairy and meat is available and also with respect to what price it is sold at. Sustainability is also part of this policy, as it promotes organic farming, and producing crops in an environmentally friendly way.

The EU also has climate action policies which can help food systems become adapted to droughts, floods, as well as supply chain disruptions. Times of crises are also covered by the EU, allowing for the availability of usual foods across a certain region.

The EU sets up laws and rules which both protect consumers and influence their choice of healthy food options. How does the EU change eating habits? It starts from making, through clear food labels and health campaigns, citizens to decide to eat foods with less sugar, salt and unhealthy fats. The EU also made popular organic and plant-based foods, as organic farming options were made more and more accessible. If we walk in the city of Bucharest, Romania, where the author of the present paper lives, we can find such cafes and restaurants, selling vegan and organic, plant-based foods. Once these are displayed around the city, and once we see people trying them, the social imitation mechanism and our wish to feel integrated in our society and friends circle makes us adopt these healthy eating habits ourselves. It is, therefore, enough to stroll through the city and find all the healthy food alternatives around us, meaning that they are easily available which makes eating healthy not such a hard matter. Seasonal, as well as locally grown products, are also promoted by the EU, a practice which is related to

sustainability initiatives. Less food waste is another objective set up by the EU. In this sense, citizens are made aware to shop for their food in a more responsible and conscious way.

With these laws, policies, and initiatives, the EU seeks to educate its citizens to improve their lifestyle, health, as well as overall shopping habits. Citizens are also encouraged to consider having in season, fresh foods, as well as locally grown foods, the latter which can be related to their nationalistic concerns and with the status of their own country. Various concerns over the loss of their country's independence and identity while being part of the EU have been voiced, and the EU tries to stop these worries, among others.

3. FINDINGS

The measures taken by the EU with respect to ensuring its citizens' healthy eating habits rely on informing the citizens and making them aware of risks and benefits of various foods, starting by making it known to them what the foods contain. In this way, citizens are allowed to have their own choice, but which should be an informed one. We could speak, in this sense, of an ideology promoted by the EU with respect to all aspects of the citizens' lives, starting from food, which is an individual as well as social practice, thus which should be present to citizens as being either beneficial or harmful to their own health, and part of their ease of connecting with the concerns and food preferences and habits of their friends. Food is also part of the cultural heritage of any country, so in this matter it can help citizens maintain their connections with their specific cultural roots. It can also help them form a connection with the traditions of another country and culture.

4. DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATION

Healthy citizens are those who can support an entire society. Otherwise, health expenses may fall on the shoulders of active citizens when it comes to healthcare costs. Conditions such as obesity, diabetes, and heart disease are sought to be prevented by the EU, since these would otherwise be a significant part of public health expenditures in the EU. In addition, since the EU already faces the issue of an aging population, if the population is healthy, it can keep active and independent for a longer time, and in this way pension and healthcare systems are not so much pressured. A healthy living style prevents diseases and also reduces the expenses placed as a burden on healthcare systems. In addition, once citizens are healthy, they can contribute more to the labour force, supporting economic growth. In addition, once citizens are healthy and are happier, they can be more engaged in community life. Reducing inequality is also visible at the level of health and access to healthy foods, as well as information, so that all citizens have equal opportunities.

The EU official site offers all information for citizens, and to the information on this site, raising awareness campaigns, as well as various practices and opportunities to taste and witness healthy foods consumption practices in cafes and restaurants are ensures in everyone's own city.

5. REFERENCES

- Borghini, A. (2023). Healthy Foods, Healthy Diets, and Healthy Eating: Beyond Ethics and Political Philosophy. *Food Ethics*, 8(2), 14.
- Kickbusch I, Maag D. (2008). Health literacy. In: Heggenhougen K, Quah S, editors. *International Encyclopedia of Public Health*. San Diego: Academic Press, 204–11.
- Sørensen, K., Pelikan, J. M., Röthlin, F., Ganahl, K., Slonska, Z., Doyle, G., ... & Brand, H. (2015). Health literacy in Europe: comparative results of the European health literacy survey (HLS-EU). *The European journal of public health*, 25(6), 1053-1058.

**TIKTOK SHOP SHUTDOWN: MONETARY POLICY STRATEGIES OF CENTRAL
BANKS AND GOVERNMENTS IN SUPPORT OF MSME RECOVERY**

Naily Taufiqoh

Universitas Islam Negeri K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan

Abstract

The closure of TikTok Shop in Indonesia in October 2023 triggered a significant impact, especially for Micro, Small, and Medium Enterprises (MSMEs). While it provides convenience for consumers and opportunities for sellers, the closure of TikTok Shop due to e-commerce licensing issues opens up opportunities for MSMEs. The government sees this closure as a step to revive the MSME sector and create equality in competition with large online businesses. Therefore, this shift in business and shopping trends not only reflects technological transformation, but also indicates efforts to support the economic growth of MSMEs in an equitable manner. This research aims to outline the strategies and policies undertaken by the Central Bank and the Government in supporting the recovery of MSMEs after the closure of TikTok Shop in Indonesia. The method used in this article is a qualitative method with a descriptive approach, where this research analyzes related literature as well as data on the results of the closure of TikTok Shop and its impact on MSMEs. The results showed that TikTok Shop, had a major impact especially for MSMEs that relied on the platform, which encouraged switching to other e-commerce platforms with the challenge of retaining customers. The government responded by issuing new regulations related to social commerce, the Central Bank was involved in the regulatory process regarding the payment license applied for by TikTok. This research also analyzes the banning of TikTok Shop, such as predatory pricing practices and concerns over personal data security. While this has a positive impact on offline sellers, it also raises concerns about people's purchasing power. Thus, this research contributes to understanding the complexity and impact of the closure of TikTok Shop and formulates policy recommendations to support the recovery of MSMEs in the digital era.

Keywords: TikTok Shop, MSME Recovery, Government, Central Bank

**ACCESS TO JUSTICE FOR REMAND PRISONERS: A GLOBAL PERSPECTIVE
ON LEGAL AID AVAILABILITY**

K.S. Dharmasiri¹, B.V.N. Wijewardhana², M.P.A.A. Buddhadasa³

**Department of Criminology, Faculty of Criminal Justice, General Sir John Kotelawala
Defence University¹**

**Department of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Humanities and Social
Sciences, University of Sri Jayewardenepura^{2,3}**

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6827-5530>¹

The right of access to justice is a basic human right and remand prisoners around the world face immense obstacles in accessing legal aid and representation. This study explored the global access to legal aid for remand prisoners, analyzing the disparities in access across various jurisdictions and flagging effective practices. The objective of the study was to identify the effectiveness of legal aid mechanisms for addressing the special needs that arise in the case of remand prisoners and for explaining the barriers to be overcome in order to achieve the fair administration of justice. Using a qualitative methodology, there has been a review of the literature and policy in multiple countries that demonstrate a diversity of legal jurisdictions, namely both adversarial and inquisitorial systems. Secondary data was analyzed from reports of international organizations, including those of the United Nations Office on Drugs and Crime and the Open Society Justice Initiative. Case studies of jurisdictions with well-developed legal aid systems were compared to those in resource-constrained settings. The study also compared global compliance with the Nelson Mandela Rules and other international standards on prisoner rights. The findings indicate that there are considerable disparities in the delivery of legal aid among remand prisoners, based on resource availability, political will, and systemic failures. High-income countries have better access to legal aid services, while low- and middle-income countries often lack resources, which contributes to longer periods of detention and limited legal representation. Best practices include public defender models, legal aid clinics, and innovative technology-based solutions to address access gaps. This study has shown there is an urgent need for internationally consistent legal aid mechanisms tailored to meet the unique needs of remand prisoners. Stronger legal aid systems, particularly in resource-poor settings, are crucial to ensuring a timely and just criminal process. The recommended measures include increased funding, policy shifts, and international collaboration in ensuring the rights of remand prisoners and reducing pretrial detention times.

Keywords: *Access to Justice, Remand Prisoners, Legal Aid, Global Perspective*

COMPARISON OF GLUCOSE RESULTS OBTAINED FROM THE CONTOUR PLUS DEVICE USED IN POINT-OF-CARE CAPILLARY BLOOD GLUCOSE MEASUREMENT IN HUMAN MEDICINE WITH THE EDAN I15 VET BLOOD GAS ANALYZER AND THE GOLDEN METHOD IN RECENTLY CALVED HOLSTEIN COWS¹

BEŞERİ TIPTA HASTA BAŞI KAPİLLER KAN GLİKOZ ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN CONTOUR PLUS CİHAZININ, YENİ DOĞUM YAPAN HOLSTEIN SIĞIRLARINDA KULLANIMI VE GLİKOZ SONUÇLARININ EDAN İ 15 VET KAN GAZI CHAZI VE GOLDEN METOD İLE KARŞILAŞTIRILMASI¹

Mert METİN^{2*}, Abdulkerim DENİZ³, Yusuf ARIKANLI⁴, Arif YILMAZ⁵, Necati ARIKANLI⁶, Kemal AKSOY⁷

¹ This study was supported by Tübitak within the scope of 2209-A student projects

² Mugla Sıtkı Koçman University, Faculty of Milas Veterinary, Department of Biochemistry, 48200 Muğla, Turkey, (<https://orcid.org/0000-0002-1402-4594>)

³ Free Researcher for clinical biochemistry, Nispetiye Mah., 34340 Beşiktaş, İstanbul, Turkey, (<https://orcid.org/0000-0002-5242-5671>)

⁴ Mugla Sıtkı Koçman University, Faculty of Milas Veterinary, Intern Student, 48200 Muğla, Turkey

⁵ Free Researcher for clinical veterinarian, Dalyan Mah., 325 Sok. No:9. 48600 Ortaca, Muğla, Turkey

⁶ Adnan Menderes University, Faculty of Veterinary, Intern Student, 090160 Efeler, Aydın, Turkey

⁷ Mugla Sıtkı Koçman University, Faculty of Milas Veterinary, Department of Internal Medicine, 48200 Muğla, Turkey, (<https://orcid.org/0000-0003-0149-6688>)

Abstract: Ketosis is a common metabolic disorder that occurs in high-yielding dairy cows, particularly during the period from the first two weeks to eight weeks postpartum, in cows where energy demands are not well managed. During this period, blood glucose levels dropping below 40–45 mg/dL are a significant indicator of negative energy balance, and ketosis can be diagnosed using ketone test strips in milk or urine. The Edan i15 VET blood gas analyzer, which has recently been introduced to the veterinary field and is increasingly used in clinical practice, has limited studies evaluating its reliability in glucose measurement. In this study, the reliability of glucose measurements obtained from the Edan i15 VET device and the widely used Contour Plus device (in human healthcare) was assessed by comparing their results to the golden method. The Edan i15 VET blood gas analyzer was observed to be a potential alternative to the golden method, although it measured glucose levels approximately 1.5 mg/dL (3%) higher on average. However, diagnostically, its sensitivity (29.1%) and specificity (93.6%) in detecting

hypoglycemia (blood glucose <40 mg/dL) were found to be insufficient, and the device exhibited a high rate of false-positive results for hypoglycemia. Similarly, the Contour Plus device measured glucose levels approximately 12 mg/dL (25.2%) higher than the golden method and demonstrated poor agreement with the reference method in Passing-Bablok regression analysis. Its sensitivity (20.83%) and specificity (93.6%) for detecting hypoglycemia were also diagnostically inadequate, indicating that it cannot serve as a substitute for the golden method. In conclusion, neither the Edan i15 VET nor the Contour Plus device is recommended for the detection of hypoglycemia in dairy cows.

Keyword: Blood Glucose, Diagnostic accuracy, Holstein, Contour plus, EDAN I15 VET,

Ethical Statement: There is no conflict of interest between the authors in this study

Acknowledgement: We would like to thank Tübitak 2209-A Student projects support program.

Özet:

Ketozis, özellikle yüksek süt verimli sütçü sığır sürülerinde buzağılama sonrası ilk iki hafta ile sekiz hafta sonrasına kadar olan sürede, enerji ihtiyacı açısından iyi yönetilmeyen ineklerde ortaya çıkan yaygın bir metabolik hastalıktır. Bu dönemde kan glikoz seviyesinin 40-45 mg/dl'nin altına düşmesi, negatif enerji dengesinin önemli bir göstergesidir ve ketozis teşhisinde süt veya idrarda keton stripi kullanılabilir. Veteriner hekimlik sektörüne yeni giren ve sahada yaygın olarak kullanılmaya başlanan Edan İ15 VET kan gazı cihazının glikoz ölçüm güvenilirliği konusunda sınırlı çalışma mevcuttur. Bu çalışmada, Edan İ15 VET cihazı ile beşeri sağlıkta yaygın kullanılan Contour Plus cihazının glikoz ölçüm güvenilirlikleri, golden metod ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Edan i15 Vet kan gazı cihazının, çalışmamızda kullanılan golden metoda alternatif olabileceği ancak glikoz düzeyini ortalama 1.5 mg/dl (%3) yüksek ölçtüğü gözlenmiştir. Diagnostik açıdan ise hipogliseminin (kan şekeri <40 mg/dl) saptanmasında duyarlılığı (%29.1) ve özgüllüğünün (%93.6) yetersiz ve hipoglisemide yanlış pozitif gösterme oranının yüksek olduğu görülmüştür. Contour Plus cihazı ise golden metoda kıyasla ortalama 12 mg/dl (%25.2) yüksek ölçüm yapmış ve hipoglisemi saptamadaki duyarlılığı %20.83, özgüllüğü ise %93.6 olarak belirlenerek hem diagnostik açıdan yetersiz bulunmuş hemde golden metod yerine kullanılamayacağı görülmüştür. Sonuç olarak Edan i15 Vet ve Contour plus cihazlarının süt ineklerinde hipoglisemi tespiti için kullanımı önerilmemektedir.

Anahtar Kelime: Kan Glikoz, Teşhis doğruluğu, Holstein, Contour plus, EDAN İ15 VET,

Etik beyan: Bu çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür: Tübitak 2209-A Öğrenci projeleri destekleme programına teşekkür ederiz.

**EXAMINATION OF PULSE RATE CHANGES DURING NUMBNESS OF HANDS
AND FEET IN TERMS OF DIFFERENT CHANGES**

**EL VE AYAK UYUŞMASI SIRASINDA NABIZ DEĞİŞİKLİKLERİNİN FARKLI
DEĞİŞİKLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Bahar KOÇ (Birinci yazar)¹,

¹Öğrenci, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Dahili Tıp Bilimleri,

<https://orcid.org/0009-0009-9367-9318>

Özet

El ve ayak uyuşması, genellikle periferik sinir sıkışması, nöropati ve diğer sinir sistemi hastalıklarıyla ilişkilendirilen bir semptomdur. Uyuşma, karıncalanma, batma hissi veya his kaybı gibi belirtilerle kendini gösterir ve genellikle periferik sinirlerin etkilenmesiyle ilişkilidir. Bununla birlikte, el ve ayak uyuşmasının kardiyovasküler parametrelerde değişikliklere yol açıp açmadığına dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışmada, uyuşma sırasında nabız hızında meydana gelen değişiklikler incelenmiştir. 20 sağlıklı katılımcı üzerinde yapılan deneyde, egzersiz ve dinlenme durumlarında nabız hızları ve uyuşma şiddeti ölçülmüştür. Bireylerin yaşları 20-40 arasında olup, hiçbir kardiyovasküler hastalığı bulunmamaktadır. Katılımcıların uyuşma şikayetleri geçici olarak indüklenmiştir. Egzersiz ve dinlenme durumlarında nabız hızları ve uyuşma şiddeti görsel analog skala (VAS) ile değerlendirilmiştir. Deney sırasında, egzersiz sonrası nabız hızında anlamlı bir artış gözlemlenmiştir. Egzersiz öncesi ve sonrası ortalama nabız hızları karşılaştırıldığında, egzersiz sonrası nabızda %15'lik bir artış kaydedilmiştir ($p < 0.05$). Dinlenme durumu ile egzersiz durumu arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Uyuşma şiddeti, VAS skalasına göre değerlendirildiğinde, egzersiz sonrası uyuşma şiddetinin dinlenme durumuna göre %20 oranında azaldığı gözlemlenmiştir. Bu sonuç, egzersizin uyuşma semptomlarını hafifletici etkisi olduğunu göstermektedir. Egzersiz, sempatik sinir sistemini aktive ederek nabız artırmış ve uyuşmayı hafifletmiştir. Bulgular, egzersizin uyuşma tedavisinde faydalı olabileceğini göstermektedir. Çalışmanın bulguları, el ve ayak uyuşması sırasında nabızda anlamlı bir değişiklik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, sempatik sinir sisteminin, egzersiz ve sinir fonksiyonları üzerindeki etkilerini gösteren önemli bir bulgudur. Egzersiz, kan dolaşımını artırarak sinirlerin daha iyi beslenmesine yardımcı olabilir, bu da uyuşma şiddetinin azalmasına yol açabilir. Nabızda görülen artış, sempatik sinir sisteminin aktive olmasından kaynaklanabilir. Egzersiz, sempatik sinir sistemini uyararak kalp atış hızını artırır, bu da nabızda belirgin bir artışa neden olabilir. Bu durum, sinirlerin daha hızlı uyarılmasına ve uyuşma semptomlarının geçici olarak hafiflemesine yol açabilir. Daha geniş örneklerle çalışmalar ise önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: El uyuşması, ayak uyuşması, nabız, sempatik sinir sistemi, kardiyovasküler değişiklikler

Abstract

Hand and foot numbness is a symptom that is usually associated with peripheral nerve compression, neuropathy and other nervous system diseases. It manifests itself with symptoms such as numbness, tingling, stinging or loss of sensation and is usually associated with the involvement of peripheral nerves. However, there is no clear information on whether hand and foot numbness cause changes in cardiovascular parameters. In this study, changes in pulse rate during numbness were examined. In the experiment conducted on 20 healthy participants, pulse rates and numbness severity were measured during exercise and rest. The individuals were between the ages of 20-40 and did not have any cardiovascular disease. Numbness complaints of the participants were temporarily induced. Pulse rates and numbness severity were evaluated with visual analog scale (VAS) during exercise and rest. During the experiment, a significant increase in pulse rate was observed after exercise. When the average pulse rates were compared before and after exercise, a 15% increase in pulse rate was recorded after exercise ($p<0.05$). The difference between the resting and exercise states was found to be statistically significant. When the numbness severity was evaluated according to the VAS scale, it was observed that the numbness severity decreased by 20% after exercise compared to the resting state. This result shows that exercise has a relieving effect on numbness symptoms. Exercise increased the pulse and relieved numbness by activating the sympathetic nervous system. The findings show that exercise may be beneficial in the treatment of numbness. The findings of the study reveal that there is a significant change in pulse during numbness in the hands and feet. This result is an important finding showing the effects of the sympathetic nervous system on exercise and nerve functions. Exercise can help the nerves to be better nourished by increasing blood circulation, which can lead to a decrease in the severity of numbness. The increase in pulse may be due to the activation of the sympathetic nervous system. Exercise increases the heart rate by stimulating the sympathetic nervous system, which can cause a significant increase in pulse. This may lead to faster stimulation of the nerves and temporary relief of numbness symptoms. Studies with larger samples are recommended.

Key words: Hand numbness, foot numbness, pulse, sympathetic nervous system, cardiovascular changes

THE SECRET TO SUCCES IN HEALTH TOURISM: QUALITY AND
ACCREDITATION
SAĞLIK TURİZMİNDE BAŞARININ SIRRI: KALİTE ve AKREDİTASYON

Mehmet Abdullah ŞİMŞEK¹, Nurperihan TOSUN²

¹Yüksek Lisans Öğrencisi , Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
0009-0008-3740-542X

²Doçent Dr. , Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
0000-0001-6548-3099

Özet

Gelişen dünyada insanlar kültürel gezilerin yanı sıra sağlık alanındaki çeşitli uygulamalardan da yararlanmak için buldukları destinasyondan farklı yerlere seyahat etmektedir. Medikal uygulamalar, diş tedavisi, termal turizmdeki tedaviler gibi birçok çeşidi içinde barındırır. Dünya pazarında hatırı sayılır bir sektör haline gelmesi sebebiyle sağlık turizmine duyulan önem her geçen gün artmakta olup iyileştirme adına çalışmalar yapılmaktadır. Hastaların kendini güvende hissetmesi, uluslararası bilinirliğinin artması kalite standartlarına uygunlukla mümkündür. ISO gibi kalite yönetim standartları ilgili faaliyetlerin gelişimini teşvik etmektedir. Kalite standartlarının çeşitliliği bu standartların kategorize edilip değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyacın karşılığı akreditasyondur. Standartlara uygunluğun değerlendirilip onaylanması sürecidir. Fiziksel altyapı, ekipman, enfeksiyon kontrolü gibi konuları ele alır. Başvurunun ardından değerlendirme, ziyaret, karar gibi aşamalarla ilerleyen akreditasyon süreci belirli bir süre için verilen belge ile sonuçlanır. Hizmet kalitesi ve dolayısıyla hasta sayısının artması düşük maliyetli, etkili ve verimli hizmet personelin gelişimi akreditasyonun sağladığı faydalardandır. Bölgesel alanda çalışan akreditasyon kuruluşları kendi bölgelerinde akreditasyondan sorumludur. Türkiye'de TÜSEB bu rolü üstlenmiştir. Türkiye dahil dünya genelinde hizmet veren akreditasyon kuruluşlarının varlığından da söz etmek mümkündür. TEMOS klinikler, eczaneler ayrıca tıbbi seyahat koordinatörlerini akredite ederek dünyada 58, Türkiye'de 19 akredite ortağına ulaşmıştır. QHA, GHA, CAP, ISQua gibi kurumlar da küresel anlamda hizmet vermektedir. Sağlık hizmeti ve hasta bakım kalitesi sebebiyle kurumlara yol gösteren bir diğer akreditasyon kuruluşu JCI'dır. JCI akademik tip merkezleri ve profesyonel eğitim veren programlarla da ilgilenir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık turizmi, Medikal Turizm, Kalite, Akreditasyon

Abstract

In the developing world, people travel to different places in their destination to benefit from various practices in the field of health as well as cultural trips. It includes many types of treatments such as medical applications, dental treatment, and thermal tourism treatments. As it has become a significant sector in the world market, the importance of health tourism is increasing day by day and studies are being carried out for its improvement. It is possible for patients to feel safe and for international recognition to increase by complying with quality standards. Quality management standards such as ISO encourage the development of related activities. The diversity of quality standards has created the need to categorize and evaluate these standards. The answer to this need is accreditation. It is the process of evaluating and approving compliance with standards. It addresses issues such as physical infrastructure,

equipment, and infection control. The accreditation process, which progresses through stages such as application, evaluation, visit, and decision, results in a document issued for a certain period of time. The benefits of accreditation include increased service quality and therefore patient numbers, low-cost, effective and efficient service, and staff development. Accreditation bodies operating regionally are responsible for accreditation in their own regions. In Turkey, TÜSEB has undertaken this role. It is also possible to talk about the existence of accreditation organizations serving all over the world, including Türkiye. TEMOS has reached 58 accredited partners in the world and 19 in Turkey by accrediting clinics, pharmacies and medical travel coordinators. Institutions such as QHA, GHA, CAP, ISQua also provide services globally. Another accreditation organization that guides institutions regarding the quality of healthcare services and patient care is JCI. JCI also deals with academic medical centers and professional training programs.

Keywords: Health tourism, medical tourism, quality, accreditation,

1.GİRİŞ

Sağlık turizmi, günümüz dünyasında hızla büyüyen bir sektör olarak ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan büyük bir öneme sahiptir. Diğer sektörleri de olumlu anlamda etkileyip ülke ekonomilerine büyük fayda sağlar. Medikal uygulamalar, termal tedaviler, diş sağlığı ve estetik cerrahi gibi farklı hizmetleri kapsar. Sağlık hizmetlerinin standartlarını yükseltmek için yeni yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hasta güvenliği ve tercih edilir olma açısından kalite ve akreditasyon kurumlar için büyük önem taşır.

Kalite, sağlık hizmetlerinde hasta memnuniyeti, güvenlik ve etkinlik gibi kritik unsurları ön plana çıkaran bir kavramdır. Kalitenin sağlanması ve sürdürülebilir hale getirilmesi, sağlık kuruluşlarının rekabet gücünü artırırken, aynı zamanda hasta güvenliğini ve hasta sayısını doğrudan etkiler. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinde kalite standartlarının uygulanması ve sürekli olarak iyileştirilmesi gereklidir. Bu bağlamda akreditasyon, bir sağlık kuruluşunun uluslararası veya ulusal standartlara uygunluğunu değerlendiren ve onaylayan bir süreç olarak karşımıza çıkar. Akreditasyonun sağladığı faydalar arasında, hasta güvenliğinin artırılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, sağlık personelinin eğitimi ve profesyonel gelişimi gibi unsurlar yer almaktadır.

Dünya genelinde sağlık turizmi sektörünün gelişmesi, akreditasyon süreçlerinin önemini daha da artırmıştır. Özellikle uluslararası hasta hareketliliğinin artması, sağlık kuruluşlarının uluslararası akreditasyon programlarına başvurmalarını teşvik etmektedir. ISO, JCI (Joint Commission International) ve TEMOS gibi kuruluşlar, sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırmak ve standartları global düzeye taşımak amacıyla akreditasyon süreçlerini yönlendiren önemli aktörlerdir. Türkiye, sağlık turizmi alanında bölgesel ve küresel bir merkez olma yolunda önemli adımlar atmıştır. TÜSEB ve TUSKA gibi yerel kuruluşlar, sağlık sektöründe kalite ve akreditasyon süreçlerinin yürütülmesinde öncü rol oynamaktadır.

Sağlık turizmi, yalnızca ekonomik bir sektör değil, aynı zamanda ülkelerin sağlık sistemlerinin gelişimini destekleyen bir araçtır. Bu bağlamda, sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesi, sağlık turizminin sürdürülebilirliğini ve başarısını doğrudan etkiler. Bu çalışmada, sağlık turizmi, kalite ve akreditasyon kavramları detaylı bir şekilde ele alınarak, bu süreçlerin sağlık sektörüne ve uluslararası hasta hareketliliğine etkileri üzerinde durulmaktadır. Medikal turizmde başarının yolu kalite ve akreditasyondan geçmektedir.,

2. GENEL BİLGİLER

2.1.Sağlık Turizmi

Sağlığın korunması, geliştirilmesi ve hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla ikamet edilen yerden başka bir yere seyahat edilmesi ve gidilen yerde en az 24 saat kalınarak sağlık ve turizm olanaklarından yararlanılması olarak tanımlanmaktadır (Kaya vd.,2013).

2.2.Kalite

Kalite, mal ve hizmet sunan işletmelerin faaliyetlerinde müşterilerin istek ve ihtiyaçlarını karşılayarak rekabet avantajı sağlamaları olarak tanımlanmaktadır. (Parasuraman vd.,1985)

2.3.Akreditasyon

Bir sağlık kuruluşunun önceden belirlenmiş ve yayınlanmış standartlara uygunluğunun herkesçe kabul gören bir tüzel kişilik tarafından değerlendirilip onaylandığı resmi bir süreç olarak tanımlanır (Tengilimoğlu , 2020).

2.4.Kalite güvencesi

Kabul edilebilir bir bakım standardına ulaşmak ve bunları korumak olarak tanımlanır (Buetov ve Roland, 1999).

2.5.Hasta güvenliği

Sağlık hizmeti sunumunda istenmeyen sonuçların önüne geçilmesi, yaralanmaların önlenmesi, bu durumdan sakınılması ve sistem iyileştirilmesi olarak tanımlanır (Kaya vd ,2013).

3. MEDİKAL TURİZMDE KALİTE VE AKREDİTASYON

Medikal turizmde kalite ve akreditasyon kavramları sağlık hizmeti almak amacıyla yurtdışına seyahat eden hastalar için büyük önem taşır.

3.1. Medikal Turizmde Kalite

Medikal turizm açısından kalite hastaların süreçle ilgili beklentilerinin, ihtiyaçlarının kesintisiz ve zamanında karşılanması hizmet standartlarının iyileştirilerek hasta, yakınları ve toplu memnuniyetinin sağlanması olarak ifade edilebilir (Akdu , 2014).

Sağlık turizminde kalitenin göstergeleri: (Woodhead,2013)

- Erişim
- Akreditasyon
- Uygunluk
- Eşitlik
- Bakım sürekliliği
- Verimlilik
- Yeterlilik
- Cevaplanabilirlik
- Zamandalık
- Emniyet
- Memnuniyet
-

Turistlerin tercih sebepleri hastanenin kalitesiyle ilgilidir. Kalite belgeleri hastanelerin önemli ayırt edicileridir (Büber ve Başer, 2012).

Kaliteyi ve hasta güvenliğini ve dolayısıyla hasta sayısını artırmak için sağlık kuruluşları akreditasyon programı alırlar birçok ülke medikal turizmin gelişimi için uluslararası akreditasyonlara başvurmaktadır (Atayığıt , 2023).

3.2. Medikal Turizmde Akreditasyon

Yetkili ve bağımsız bir kuruluş tarafından ilgili sağlık kuruluşunun standartlara uygunluğunun değerlendirilmesi ve onaylanması sürecidir (Bohıgas vd , 1996).

Akreditasyon programları ekipman, fiziksel altyapı, enfeksiyon kontrolü gibi konuları ele alır (Collopy, B. T. 2000).

3.2.1. Akreditasyon Gelişimi

1860 Florence Nightingale'in yaptığı hastane istatistiklerinin toplanarak izinli bir karşılaştırma ve değerlendirmesi başlangıç olarak kabul edilir. Akreditasyon gelişimi 1917'de Amerika'da başlamış sonrasında Kanada ve Avustralya'ya sıçramıştır. 1980'lerde Avrupa'ya ulaşmıştır (Shaw,2000).

1951'de Hastane Akreditasyonu Ortak Komisyonu kuruldu. 1988'de tüm sağlık kurum ve kuruluşlarını kapsayacak şekilde sağlık kuruluşlarının bilgilendirilmesi ortak komisyonu (JCAHO) olarak değişti (Yıldırım , 2011). Sonrasında JCI olarak kısaltıldı (Rooney ,1999).

3.2.2. Akreditasyon Özellikleri

Hastaneler akreditasyon veren kuruma gönüllü başvurur.

Genel olarak doktor, hemşire ve yöneticiden oluşan bir ekip araştırma yapmaya gider.

Uygunluk kazanması halinde akreditasyon belgesi alınır.

Belge süresi genelde 3 yıldır (Bohıgas vd , 1996).

Akreditasyon süreci 4 temel bileşenle çalışır (Sinclair , Rayner 2007)

- Bağımsız denetim kuruluşunun varlığı
- Bu kuruluşun standartları
- Süreç sonunda verilecek sertifika ve belgenin meşruiyeti
- Sürecin devamlılığı için destek olmak.

3.2.3. Akreditasyon Değerlendirme Süreci

Başvuru: Tüm modellerin başlangıçlı başvuranların hazırlığı ve belge sunumuyla başlar.

Masa Değerlendirmesi: Sahada gözlem yapmadan belgelerin masa başında incelenmesidir.

Site ziyareti: 1 ile 5 gün arasında sürer resmi ziyaret, anket, değerlendirme ve denetim süreçleri vardır (Daqar, and Constantinovits, 2020).

Rapor ve değerlendirme: kuruluşun belirli standartlara uygunluğunu belirlemek için atılan adımdır. Belgeler incelenir, denetim ve gözlem sonucu rapor hazırlanır. Rapor akreditasyon alma kararında temel belge olarak kullanılır.

Düzeltilici faaliyetler: tespit edilen eksikler için faaliyet planı hazırlanır.

Nihai karar: eksikler giderildi ise akreditasyon sertifikası verilir. Aksi halde reddedilir ya da süreç uzar.

Gözetim ve yenileme: akreditasyon genelde belirli bir süre için geçerlidir bu sürede de kuruluşun uygunluğu izlenir. (Atayığıt , 2023)

Akreditasyon çalışmalarının sağlık kuruluşlarına sağlayacağı faydalar ise şu şekildedir (Avcı ,2019):

- Sağlık işletmelerinin hizmet kalitesi artar.
- Sağlık kuruluşlarının marka değeri, tanınırlığı ve bilinirliği arttırır.
- Kimi ülke sınırları içinde fiilen tanıma lisansı sağlayacaktır.
- Rakip kuruluşlarının seviyeleri hakkında bilgi elde edilmesini sağlayacaktır.
- Karşılaştırma ve kıyaslamaya imkân sağlar.
- Sağlık hizmetleri daha etkili ve verimli hale gelir, maliyetleri azalır.
- Sağlık personelinin eğitim ve mesleki gelişimleri artacaktır.
- İşletmeler halkın güvenini kazanır ve bakışlarını olumlu anlamda etkileyecektir.
- Motivasyonu sağlar, hata ve kazaları önler.

4. Akreditasyon ve Kalite Kuruluşları, Türkiye'de Akreditasyon Sistemi, JCI

4.1. Akreditasyon ve Kalite Kuruluşları

- Uluslararası Standardizasyon Örgütü / International Organization for Standardization (ISO)

Uluslararası mal ve hizmet alışverişini kolaylaştırmak için, dünyadaki standardizasyonun ve ilgili faaliyetlerin gelişimini teşvik etmektir (Rooney , 1999). ISO 9001 genel kalite yönetim sistemleri standardıdır (ISO, 2024).

- Uluslararası Sağlık Akreditasyonu - TEMOS

Hastaneleri, ayakta tedavi hizmetlerini, kozmetik cerrahi kliniklerini, diş hizmetlerini, tüp bebek kliniklerini, fiziksel rehabilitasyon hizmetlerini, göz kliniklerini, eczaneleri ayrıca tıbbi seyahat koordinatörlerini akredite eder. Dünyada 58 Türkiyede 19 akredite ortağı vardır (TemosWorldwide ,2024).

- Hastaneler ve Sağlık Hizmeti Sağlayıcıları için Ulusal Akreditasyon Kurulu /National Accreditation Board for Hospitals & Healthcare Providers (NABH)

Sağlık kuruluşları için akreditasyon programı oluşturmak , tüketici ihtiyaçlarını karşılamak, sektörün ilerlemesi için ölçütler belirlemek üzere kurulmuş Hindistan merkezli akreditasyon programıdır.(NABH, 2024)

- Küresel Sağlık Akreditasyonu / Global Healthcare Accreditation (GHA)

Küresel olarak sağlık standartlarını yükseltme misyonuyla sağlık turizmine özel çalışan akreditasyon kuruluşudur (Global Healthcare Accreditation ,2024).

- Amerikan Patologlar Koleji / College of American Pathologists (CAP)

Dünya çapında patoloji ve laboratuvar testlerinin doğru ve güvenilir olmasını değerlendirir (CAP, 2024).

- Sağlık Hizmetleri Akreditasyonunun Altın Yıldız Standardı /Health Care Accreditation's Gold Star Standard / (URAC)

Sağlıksigortası, tele sağlık gibi alanlarda çalışır (URAC, 2024).

- Uluslararası sağlık hizmetlerinde kalite derneği / The International Society for Quality in Health Care (ISQua)

Uluslararası işbirliği ve dayanışma yoluyla sağlık hizmetlerinde kalite ve güvenliği teşvik etme , sağlık akreditasyon kuruluşlarının kendini değerlendirmesi ve akredite olması için sistem sunar (ISQua ,2024).

- Bölgesel Alanda Akreditasyon Kuruluşları

Asya-Pasifik Akreditasyon Birliği (APAC): Asya-Pasifik bölgesindeki akreditasyon kuruluşları için de birbirlerini tanıma ve yönetme rolünü üstlenmiştir (Atayığıt , 2023).

Amerikan Akreditasyon Birliği (IAAC): akreditasyon kurumları ve diğer kuruluşların bölgesel birliğidir (Aktaş, 2014).

Avrupa Akreditasyon Birliği (EA): Tüm AB ülkelerinde hükümet akreditasyondan sorumludur (Akyurt, 2007).

4.2. Türkiye'de Akreditasyon Sistemi

2003 senesinde başlayan akreditasyon faaliyetlerine 2005'de kalite standartları adımları eklenmiştir.2015'e gelindiğinde akreditasyon ve sağlık sistemlerinden sorumlu TÜSEB (Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı) kurulmuştur. (Avcı, 2019).

TÜSEB (Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı)

Cumhurbaşkanı ve Sağlık Bakanlığının belirlilediği kriterlere göre dışa bağımlılığı azaltmak, çağa ayak uydurmak gibi görevler edinmiş kurumdur. (TÜSEB , 2023)

Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (TÜSKA) 2017 yılında hastane akreditasyon programını açıklamıştır.

TÜSKA akreditasyon süreci de diğer akreditasyonlarda olduğu şekliyle ilerler.

4.3. Joint Commission International (JCI) Hastane Akreditasyonu

Sağlık bakım kalitesi ve hasta güvenliği konularında Amerika merkezli, bağımsız, uluslararası hizmet veren bir kurumdur (Mısırlıoğlu ve Biçer, 2023).

Sağlık hizmeti ve hasta bakım kalitesinin artırılması için kurumlara yol gösterir.

JCI çeşitli tarihlerde düzenli olarak güncellenen akreditasyon standartlarının oluşturulması için hekim, hemşire, yönetici ve uzmanlardan oluşan 12 üyeli bir uluslararası standartlar alt komitesi oluşturmuştur (Mısırlıoğlu ve Biçer, 2023).

Standartlar 3 ana grupta incelenir:

Hasta bakımına ilişkin

Güvenli ve etkili yönetilen kuruluş sağlamaya ilişkin

Akademik tıp merkezlerini hastaneleri profesyonel eğitim ve insan denekleri üzerinde çalışan programlarla ilişkili olanlar.

Bu standartları sağlayan kurumlar dünya genelinde JCI tarafından akredite edilir. Türkiye'de JCI tarafından akredite edilen kurumların dağılımı Tablo 1'de , kurumların ülkelere göre dağılımı ise Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1

Türkiye'de JCI tarafından akredite edilmiş kurumların illere göre dağılımı

İller	Akredite Kurum Sayısı
İstanbul	26
Ankara	5

Adana	4
İzmir	3
Kocaeli	1
Bursa	1
Antalya	1

Kaynak: (JointCommission International, 2024) Tablo 1 araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2

Dünya'da JCI tarafından akredite edilmiş kurumların ölkelere göre dağılımı

Ölkeler	Akredite Kurum Sayısı	Ölkeler	Akredite Kurum Sayısı
Arjantin	5	Katar	8
Aruba	1	Kazakistan	8
Avusturya	2	Kenya	3
Azerbaycan	2	Kolombiya	8
Bahamalar	1	Kosta Rika	2
Bahreyn	4	Kuveyt	5
Bangladeş	2	Lübnan	7
Barbados	1	Lüksemburg	3
Belçika	4	Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti	2
Bermuda	4	Malezya	17
Birleşik Arap Emirlikleri	217	Meksika	14
Brezilya	74	Mısır	11
Brunei Darüsselam	3	Moğolistan	1
Bulgaristan	1	Moldova	1
Cayman Adaları	5	Myanmar Burma	4
Çek Cumhuriyeti	1	Nijerya	2
Çin	6	Nikaragua	1
Dominik Cumhuriyeti	1	Özbekistan	2
Ekvador	1	Pakistan	7

Endonezya	26	Panama	2
Ermenistan	1	Peru	13
Etiyopya	1	Portekiz	7
Filipinler	6	Romanya	3
Filistin Toprakları	8	Slovenya	2
Georgia	4	Sri Lanka	3
Güney Kore	6	Suudi Arabistan	108
Hırvatistan	1	Şili	1
Hindistan	57	Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti	1
Hollanda	8	Tayland	62
Hong Kong	2	Tayvan	5
İrlanda	34	Türkiye	41
İspanya	36	Ukrayna	1
İsrail	10	Umman	7
İtalya	28	Ürdün	8
Japonya	25	Vietnam	9
Kamboçya	1	Yunanistan	2

Kaynak: (JointCommission International, 2024) Tablo 2 araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

5.SONUÇ

Sağlık turizmi birçok sektörü etkilemesi, ekonomik ve kültürel gelişime sebep olması yönüyle küresel ekonomi için oldukça önemli bir hale gelmiştir. Medikal uygulamalardan termal tedavilere kadar oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan sağlık turizmindeki çeşitlilik turistler için seçim zorluğu oluşturur. Genel açıdan bakınca ülkeler özele indirgediğimizde ise sağlık kuruluşları daha fazla pay almak, hasta memnuniyetini üst seviyeye çıkarmak, turistleri kazanmak için sürekli rekabet halindedir. Bu rekabet ortamında başarılı olmanın yolu kalite ve akreditasyondan geçmektedir.

Kalite ve akreditasyon kavramları sağlık turistleri için büyük önem taşır. Kalite, hasta güvenliğini dolayısıyla hasta sayısını olumlu anlamda etkiler. Kalite standartlarının değerlendirilmesi ve denetlenmesine olanak tanıyan akreditasyon, sağlık hizmeti sağlayıcılarının uluslararası anlamda güvenilir olmasına olanak tanır. Akreditasyon programları düşük maliyetle kaliteli hizmet imkânı sağlaması, personelin eğitim düzeyini artırması gibi özellikleriyle verimi artırır.

Bölgesel ve küresel çalışan birçok akreditasyon programının varlığı akreditasyona duyulan ilginin kanıtı niteliğindedir. TÜSEB, JCI gibi kurumlar, sağlık kuruluşlarına kalite ve hasta

güvenliğini artırma konusunda rehberlik eder. Sonuç olarak sağlık turizmin büyümesi ve gelişmesi için kalite standartları korunmalı ve geliştirilmelidir. Akreditasyon hizmet kalitesinin iyileştirilmesine olanak tanır. Dolayısıyla sağlık turizminde başarının sırrı ve anahtarı kalite ve akreditasyondur.

6.KAYNAKÇA

Akdu, U. (2014). *Medikal turizmde hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakatinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Aktaş, Y. (2014). *Akreditasyonun performansa etkisi: Kızılay kan merkezi JCI akreditasyon örneği* (Yüksek lisans tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Akyurt, N. (2007). Hastanelerde akreditasyon standartları: İstanbul'daki özel hastanelerin radyoloji yöneticilerinin standartları ne ölçüde yerine getirdiği konusundaki görüşlerine ilişkin bir araştırma. *Yayınlanmamış doktora tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atayığıt, M. (2023). *Medikal turizmde kalite ve akreditasyon sürecine ilişkin bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Avcı, S. (2019). *Türkiye'deki JCI akreditasyonuna sahip özel hastanelerin hizmet performansı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bohigas, L., Smith, D., Brooks, T., Donahue, T., Heidemann, E., Donaldson, B., & Shaw, C. (1996). Accreditation programs for hospitals: Funding and operation. *International Journal for Quality in Health Care*, 8(6), 583-589. <https://doi.org/10.1093/intqhc/8.6.583>

Buetow, S., & Roland, M. (1999). Clinical governance: Bridging the gap between managerial and clinical approaches to quality care. *Quality and Safety in Health Care*, 8(3), 184-190. <https://doi.org/10.1136/qshc.8.3.184>

Büber, R., & Başer, H. (2012). Sağlık işletmelerinde müşteri memnuniyeti: Vakıf üniversitesi hastanesinde bir uygulama. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 265-274.

College of American Pathologists (CAP). (2024). *About CAP*. Retrieved from <https://www.cap.org/about-the-cap>

Collopy, B. T. (2000). Clinical indicators in accreditation: An effective stimulus to improve patient care. *International Journal for Quality in Health Care*, 12(3), 211-216. <https://doi.org/10.1093/intqhc/12.3.211>

Daqar, A., & Constantinovits, M. (2020). The role of total quality management in enhancing the quality of private healthcare services. *Problems and Perspectives in Management*, 18(2), 64-78. [https://doi.org/10.21511/ppm.18\(2\).2020.07](https://doi.org/10.21511/ppm.18(2).2020.07)

Global Healthcare Accreditation. (2024). *Global Healthcare Accreditation*. Retrieved from <https://www.globalhealthcareaccreditation.com/>

International Society for Quality in Health Care (ISQua). (2024). *About ISQua*. Retrieved from <https://isqua.org/about.html>

ISO. (2024). *ISO standards*. Retrieved from <https://www.iso.org/standards.html>

JointCommissionInternational,(2024 Nov 21)JCI-Accreditedorganizations

[https://www.jointcommissioninternational.org/who-we-are/accredited-organizations/#sort=%40aoname%20ascending&numberOfResults=50&f:@aocountry=\[Turkey\]](https://www.jointcommissioninternational.org/who-we-are/accredited-organizations/#sort=%40aoname%20ascending&numberOfResults=50&f:@aocountry=[Turkey])

JointCommissionInternational,(2024 Nov 21)JCI-Accreditedorganizations

<https://www.jointcommissioninternational.org/who-we-are/accredited-organizations/#sort=%40aoname%20ascending>

Kaya, S., Yıldırım, H. H., Karsavuran, S., & Özer, Ö. (2013). *Türkiye medikal turizm değerlendirme raporu*. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Ankara.

Mısırlıoğlu, A., & Biçer, E. B. (2023). JCI Belgeli Sağlık Kurumlarında Yöneticilerin Akreditasyon ve Hizmet Kalitesi Algılarının Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 625-635. <https://doi.org/10.37880/cumuiibf.1331125>

National Accreditation Board for Hospitals & Healthcare Providers (NABH). (2024). *NABH website*. Retrieved from <https://nabh.co/#>

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of Marketing*, 49(4), 41-50. <https://doi.org/10.1177/002224298504900403>

Rooney, A. L. (1999). Licensure, accreditation, and certification: Approaches to health services quality. *Quality Assurance Project*.

Shaw, C. D. (2000). External quality mechanisms for health care: Summary of the ExPeRT project on visitatie, accreditation, EFQM and ISO assessment in European Union countries. *International Journal for Quality in Health Care*, 12(3), 169-175. <https://doi.org/10.1093/intqhc/12.3.169>

Sinclair, M., & Rayner, J. (2007). Benchmarking and accreditation in health informatics. *British Computer Society*. Retrieved from http://www.bcs.org/upload/pdf/HIS_Benchmarking-Mike-Sinclair-John_Rayner.pdf

Temos Worldwide. (2024). *Temos Worldwide*. Retrieved from <https://www.temos-worldwide.com/>

Tengilimoğlu, D. (2020). *Sağlık turizmi* (1. baskı). Detay Yayıncılık.

Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı. (2023, May 24). *Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü*. Retrieved from <https://tuska.tuseb.gov.tr/>

URAC. (2024). *About URAC*. Retrieved from <https://www.urac.org/about/>

Woodhead, A. (2013). Scoping medical tourism and international hospital accreditation growth. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 26(8), 688-702. <https://doi.org/10.1108/IJHCQA-10-2011-0060>

Yıldırım, B. Z. (2011). *Sağlık hizmetlerinde akreditasyon* (Tezsiz yüksek lisans projesi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta

THE ROLE OF THE NURSE MANAGER IN INFLUENCING HEALTH POLICIES SAĞLIK POLİTİKALARINI ETKİLEMEDE YÖNETİCİ HEMŞİRENİN ROLÜ

Nuriye Sarıakçalı¹

*¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sivas/Türkiye, Hemşirelik Yönetim, ORCID: 0000-0002-0451-2498

Özet

Sağlık politikaları, sağlık hizmetlerinin kalitesini, erişilebilirliğini ve sürdürülebilirliğini direkt olarak etkileyen temel yapı taşlarından biridir. Hemşirelik mesleği, sağlık hizmetlerinde en kalabalık iş gücünü temsil etmektedir ve özellikle yönetici hemşireler sağlık politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Yapılan bu sistematik derlemede, yönetici hemşirelerin sağlık politikalarına katkılarını, karar alma süreçlerindeki etkilerini ve politika geliştirme süreçlerindeki rollerini değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında, 2010-2023 yılları arasında yayımlanan bilimsel makaleler, raporlar ve politika dokümanları incelenmiş olup, literatür taraması sonucunda, yönetici hemşirelerin sağlık politikalarını etkilemedeki rollerinin dört ana başlıkta yoğunlaştığı belirlenmiştir; karar alma süreçlerine katılım, savunuculuk görevleri, multidisipliner iş birliği ve bilimsel veriye dayalı stratejik yönlendirme bu başlık içerisinde yer almaktadır.

Karar alma süreçlerine katılımda, yönetici hemşirelerin, doğrudan hasta bakım hizmetlerini yönlendiren saha deneyimlerini politika yapımcılarla paylaşarak, sağlık politikalarının uygulanabilirliğini artırmayı hedeflediği ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalarda, yönetici hemşirelerin liderlik becerileri sayesinde sağlık hizmetlerinin etkinliğini artıran stratejik kararlara öncülük ettikleri belirtilmektedir.

Savunuculuk görevinde ise yönetici hemşirelerin, toplumsal sağlık gereksinimlerinin karar vericilere iletilmesinde aktif bir savunucu rolü üstlendikleri ve özellikle dezavantajlı grupların sağlık hizmetlerine erişimini iyileştiren politika önerilerinin geliştirilmesinde etkili oldukları vurgusu yapılmaktadır.

Multidisipliner iş birliğinde, yönetici hemşirelerin sağlık politikalarının geliştirilmesinde multidisipliner ekiplerle iş birliği yaparak farklı perspektiflerin politikaların oluşturulmasına dahil edilmesini sağladığı literatürde ifade edilmektedir.

Bilimsel veriye dayalı yaklaşım da ise yönetici hemşirelerin, sahadan elde edilen veriler ve akademik araştırmalar eşliğinde politika süreçlerine katkıda buldukları ve kanıta dayalı uygulamaları destekledikleri belirtilmektedir. Bu şekilde hemşirelik uygulamalarının bilimsel bir temele oturtulmasına öncülük ettikleri görülmektedir.

Sonuç olarak, yönetici hemşirelerin sağlık politikalarına etkisi, liderlik ve stratejik düşünce yetkinlikleri ile doğrudan ilişkilidir. Hemşirelerin sağlık politikalarındaki rollerinin artırılması sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükselmesinde önemli olarak değerlendirilmekte, aynı zamanda liderlik eğitimlerinin güçlendirilmesi ve politika yapım süreçlerine aktif katılımlarının teşvik edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetici hemşire, sağlık politikası, liderlik, savunuculuk

Abstract

Health policies are one of the basic building blocks that directly affect the quality, accessibility and sustainability of health services. The nursing profession represents the most crowded workforce in health services and especially executive nurses play an important role in shaping health policies. In this systematic review, it is aimed to evaluate the contributions of executive nurses to health policies, their impact on decision-making processes and their roles in policy development processes.

Within the scope of the research, scientific articles, reports and policy documents published between 2010 and 2023 were examined. As a result of the literature review, it was determined that the roles of nurse managers in influencing health policies are concentrated under four main headings; participation in decision-making processes, advocacy tasks, multidisciplinary cooperation and strategic guidance based on scientific data.

In participation in decision-making processes, it is stated that nurse managers aim to increase the applicability of health policies by sharing their field experiences, which directly direct patient care services, with policy makers. In studies, it is stated that nurse managers lead strategic decisions that increase the effectiveness of health services thanks to their leadership skills.

In the advocacy role, it is emphasized that executive nurses assume an active advocacy role in communicating social health needs to decision-makers and are especially effective in developing policy recommendations that improve access to health services for disadvantaged groups.

In multidisciplinary collaboration, it is stated in the literature that nurse managers collaborate with multidisciplinary teams in the development of health policies and ensure that different perspectives are included in the formulation of policies.

In the scientific data-based approach, it is stated that nurse managers contribute to policy processes with data obtained from the field and academic research and support evidence-based practices. In this way, it is seen that they lead nursing practices to be based on a scientific basis.

In conclusion, the impact of nurse managers on health policies is directly related to their leadership and strategic thinking competencies. Increasing the role of nurses in health policies is considered important in improving the quality of health services, and it is also recommended that their leadership training should be strengthened and their active participation in policy-making processes should be encouraged.

Keywords: Nurse manager, health policy, leadership, advocacy

1. GİRİŞ

Sağlık sistemleri, bireylerin ve toplumların sağlığını koruma ve geliştirme amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu sistemlerin temelini oluşturan sağlık politikaları, halk sağlığını doğrudan etkileyen yasal, ekonomik ve sosyal kararları kapsamaktadır (World Health Organization, 2021). Sağlık politikaları, bireylerin ve toplumların sağlığını geliştirmek için belirlenen strateji, yasa ve eylem planlarının bütünü (Gostin vd., 2019) şeklinde tanımlanmakta ve hemşireler, sağlık sistemlerinin en geniş çalışan grubunu oluşturmaları nedeniyle, sağlık politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kritik ve çok yönlü roller üstlenmeleri beklenmektedir (American Nurses Association, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) sağlık politikalarını, bir toplumda belirli sağlık hizmeti hedeflerine ulaşmayı amaçlayan kararlar, planlar ve eylemler bütünü olarak tanımlamaktadır. WHO ayrıca, sağlık politikalarının ve uygulamalarının çok sektörlü bir yaklaşım gerektirdiğini ve bu sektörlerde alınan kararların sağlıkla ilgili kaygılara duyarlı olmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, sağlık politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde disiplinler arası iş birliğinin teşvik edilmesi, toplum sağlığının sürdürülebilir bir şekilde iyileştirilmesine katkı sağlayacağı beklenmektedir (Hajizadeh vd., 2021).

Yönetici hemşireler, sağlık hizmetlerinde sürekli iyileştirme ve geliştirme çalışmaları ile kaliteli bakımın verilmesini sağlamada büyük önem taşımaktadır. Ayrıca yönetici hemşireler, örgütsel hedeflere ulaşmak ve kanıta dayalı uygulamanın sürdürülebilirliğini geliştirmek için bakım süreçleriyle ilgili kararları vermek, hemşireleri yönlendirmek ve etkilemek durumundadırlar (Göktepe vd., 2022).

Hemşireler, sağlık sisteminin temel taşlarından biri olup, özellikle yönetici pozisyonundaki hemşireler, sağlık politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında önemli sorumluluklar üstlenmektedirler (Fawcett, 2022).

Hemşirelerin sağlık politikalarındaki etkisi hasta güvenliğini korumak, bakım kalitesini artırmak ve gerekli kaynaklara erişimlerini kolaylaştırarak kaliteli sağlık hizmetinin teşvik edilmesini sağlamaktır (Arabi vd., 2014).

Hemşirelik mesleği, geniş insan kaynağı ve uyarlanabilir yapısı sayesinde, sağlık sisteminde kapsamlı dönüşümler gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Hemşirelerin hasta bakım süreçlerine doğrudan katılımı ve bu süreçlere ilişkin derin bilimsel bilgileri, onların sağlık sistemlerinin iyileştirilmesi ve yeniden yapılandırılmasında liderlik etmelerini sağlayan önemli bir avantajdır. Bu benzersiz konumları, hemşireleri diğer sağlık profesyonelleriyle iş birliği içinde, sağlık hizmetlerinin daha etkili, erişilebilir ve hasta odaklı bir yapıya dönüşümüne katkı sunabilecek stratejik aktörler haline getirmektedir (IOM, 2011).

Geleneksel derleme olarak yapılan bu çalışmada, yönetici hemşirelerin sağlık politikalarını etkileyebilme kapasitelerini incelemeyi ve bu süreçte kullanabilecekleri stratejik yaklaşımları tanımlamak amaçlanmaktadır. Bunun yanında, bu rollerin hasta bakımı kalitesi, çalışma ortamları ve genel sağlık sistemleri üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Yönetici hemşireler hem hasta bakımı hem de meslektaşlarının çalışma koşullarını iyileştirmek için stratejik kararların alınmasında aktif rol oynamaktadırlar. Bu nedenle yönetici hemşirelerin politika yapımı sürecine katılımları, liderlik becerileri ve hasta haklarının savunulması gibi temel öğelerin detaylı olarak ele alınması gerekliliği doğrultusunda, çalışmanın amacı, yönetici hemşirelerin sağlık politikalarındaki etkisini vurgulamak ve bu etkinin artırılması için öneriler sunmaktır.

2. YÖNTEM

Geleneksel derleme olarak yapılan bu çalışma, hemşirelik liderliği ve sağlık politikaları alanında yayınlanmış bilimsel çalışmaların incelenmesine dayanmaktadır. Literatür taramasında PubMed, Scopus ve Google Scholar gibi uluslararası veritabanları kullanılmış, 2010-2023 yılları arasında yayınlanan nitel ve nicel çalışmalar dahil edilmiştir. Anahtar kelimeler olarak "yönetici hemşire", "sağlık politikaları", "hemşirelik liderliği", "savunuculuk" ve "sağlıkta karar alma" terimleri kullanılmıştır. Dahil etme kriterleri, hemşirelerin liderlik rollerini ve sağlık politikaları üzerindeki etkilerini konu alan bilimsel yayınlarla sınırlandırılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Yönetici Hemşirelerin Politika Yapımına Katkıları

Yönetici hemşireler, sağlık politikalarını etkileyen karar alma mekanizmalarına çeşitli şekillerde katılabilir. Shariff (2015), hemşirelerin karar alma sürecindeki şeffaflığı ve hasta odaklı yaklaşımlarının politika geliştirme sürecini olumlu yönde etkilediğini vurgulamaktadır. Hemşirelerin sağlık politikalarına katılımının önemini ve bu katılımın neden teşvik edilmesi gerektiğine yönelik motivasyon kaynakları şu şekilde özetlenebilir: Hemşireler, sağlık hizmetinin ön safhasında yer alarak hastalar ve aileleriyle doğrudan iletişim kurar ve bu deneyimler, sağlık politikalarının hasta ihtiyaçlarına uygun şekilde şekillendirilmesine katkı sağlayabilecek önemli bilgiler sunar. Sağlık politikaları, hemşirelerin çalışma ortamlarını, iş yüklerini ve mesleki uygulamalarını doğrudan etkilemekte ve dolayısıyla, hemşirelerin politikaların geliştirilmesi aşamasında yer alması, destekleyici ve güvenli bir çalışma ortamının oluşturulmasına katkı sağlar. Hemşireler, sağlık sisteminin gelişiminde ve uygun politikaların oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. Mesleki bilgi ve deneyimlerini politika yapımcılarla paylaşarak, etkili ve sürdürülebilir çözümler sunabilirler (Hajizadeh vd., 2021).

Yönetici hemşirelerin çalışma ortamını iyileştirme, ekip çalışmasını teşvik etme ve hemşire iş gücü planlaması gibi konularda sorumlulukları bulunmakta ve bu sorumluluklar, hemşirelerin iş doyumunu, tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti gibi sonuçları etkileyerek, dolaylı olarak sağlık politikalarının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Eskici, 2024).

Sağlık politikalarının oluşturulmasında ve başarılı olmasında, sorunların doğru belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması kritik öneme sahiptir. Bu süreçte, hemşirelerin karar alma ve uygulama aşamalarında aktif rol alması, politikaların daha etkili ve kapsayıcı olmasına katkı sağlaması noktasında önemlidir (Çalmaz ve Yılmazel, 2023).

Hemşirelik liderleri günlük olarak politika geliştirme ve uygulama ile ilgili çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Disch, 2014). Bunlar;

- Düzenleyici, mesleki, örgütsel ve hükümet kuruluşlarından gelen çoklu, sıklıkla rekabet eden politika zorunluluklarını uzlaştırmak
- Dahili politikaların etkisini oluşturmak, uygulamak ve değerlendirmek için diğer yöneticiler, hemşirelik personeli ve doktorlarla birlikte çalışmak
- Yüksek öncelikli girişimleri ilerletmek ve hasta/aile bakımını iyileştirecek politikalar ve uygulamalar önermek için koalisyonlar oluşturmak
- Sağlık politikasını şekillendirmede hemşireliğin hayati rolünün teşvik edilmesi

3.2. Liderlik ve Stratejik Planlama

Yönetici hemşireler, liderlik becerileri sayesinde stratejik planlama ve uygulama süreçlerine katkı sağlamaktadırlar. Literatür incelendiğinde, hemşire liderliğinin sağlık hizmetlerinin sürekliliği ve kalitesi üzerindeki etkilerinin önemli olduğu ve uzun vadeli faydalarının olduğu ifade edilmiştir (Crisp ve Iro, 2018).

3.3. Hasta Haklarının Savunulması

Hasta haklarını savunma, yönetici hemşirelerin kritik rollerinden biridir. Bu rol, hastaların kaliteli ve eşit hizmet almasını sağlama açısından çok önemlidir. Yine literatür incelendiğinde, hemşirelerin hasta savunuculuğunda önemli bir yer tuttuğu ve bu katkıların sağlık politikalarını şekillendirdiği belirtilmiştir (Tomajan, 2012).

3.4. Uluslararası Uygulama Örnekleri

Birleşik Krallık'ta uygulanan "Nursing Now" kampanyası, hemşirelerin politika yapımındaki etkinliğini artırmaya yönelik bir model sunmaktadır (Crisp ve Iro, 2018). Benzer şekilde, ABD'deki hemşire liderliği programlarının, karar alıcılarla etkili iş birlikleri kurmayı hedeflediği ifade edilmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yönetici hemşirelerin liderlik rollerinin sağlık politikalarını şekillendirme potansiyeli oldukça yüksektir. Ancak, literatürde bu rollerin uygulanmasını engelleyen faktörler ve bu engellerin nasıl aşılabileceği konusunda daha fazla araştırma ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır. Hemşirelerin sağlık politikası yapımına etkin olarak neden katılmadıklarına yönelik birçok faktörün etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu faktörler arasında kaynak kısıtlamaları, yetersiz zaman, siyasi bilgi eksikliği, yoğun iş yükü ve cinsiyet sorunlarının yer aldığı belirtilmektedir. Aynı zamanda sağlık politikası yapımına ve değerlendirmesine ilişkin yetersiz bilginin hemşirelerin sağlık politikası yapımına katılımın önündeki engeller olduğu ifade edilmektedir (Hajizadeh vd., 2021). Yine yapılan farklı çalışmalarda da belirli faktörlerin hemşirelerin politika geliştirme sürecine katılma yeteneklerini artırabileceğini ve bu faktörlerin de şunları içerebileceği ifade edilmiştir; politika geliştirmede yer almak ve deneyim kazanmak, rol modellere sahip olmak, sağlık sistemleri ve politika geliştirme süreci hakkında eğitilmiş ve bilgili olmak, siyasi aktivizm, bilgiyi genişletmek için araştırma yapmak, mesleki kuruluşlar tarafından desteklenmek ve liderlik becerileri geliştirmektir (Shariff, 2014). Yine aynı zamanda yapılan vurgulardan en önemlilerden bir tanesi de hemşirelerin bu süreçler içerisinde yer aldığı ve sağlık politikası gelişimini başarılı bir şekilde etkilediğinde, hasta, meslek ve hemşire için katkı ve fayda sunduğu belirtilmektedir. Hemşirelerin sağlık politikası geliştirme sürecine katılımı, sağlık hizmetinin güvenli, yüksek kalitede, erişilebilir ve uygun fiyatlı olmasını sağlamaktadır (Chiu, 2021).

Politikaların geliştirilmesinde hemşirelerin daha fazla temsil edilmesi, bu sürecin daha etkili olmasını sağlayabilir. Bu kapsamda, yönetici hemşirelerin eğitimleri, mesleki farkındalıklarının artırılması ve liderlik becerilerinin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Yönetici hemşireler, sağlık sistemlerinin geliştirilmesi ve toplumsal sağlığın iyileştirilmesi amacıyla sağlık politikalarını etkileyebilme kapasitesine sahiptir. Bu rollerin etkili bir şekilde kullanılması hem bireysel hem de toplumsal sağlık çıktılarının iyileştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, yönetici hemşirelerin politika yapım süreçlerine daha fazla dahil edilmesi ve sağlık hizmetleri karar mekanizmalarındaki rolleri güçlendirilmelidir.

5. KAYNAKLAR

- American Nurses Association (ANA). (2020). *Nursing: Scope and standards of practice*. Silver Spring, MD: ANA Publications.
- Arabi, A., Rafii, F., Cheraghi, M. A., & Ghiyasvandian, S. (2014). Nurses' policy influence: A concept analysis. *Iranian journal of nursing and midwifery research*, 19(3), 315-322.
- Chiu, P. (2021). Advancing nursing policy advocacy knowledge: a theoretical exploration. *Advances in Nursing Science*, 44(1), 3-15.

- Committee on the Robert Wood Johnson Foundation Initiative on the Future of Nursing, at the Institute of Medicine. (2011). *The future of nursing: Leading change, advancing health*. National Academies Press.
- Crisp, N., & Iro, E. (2018). Nursing Now: The future is nursing. *Lancet*, 391(10124), 620-621. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)30193-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)30193-8)
- Çalmaz, A., & Yılmazel, G. (2023). Sağlık Politikalarıyla Hemşirelik. *Hitit Sağlık Dergisi*, (1), 61-70.
- Disch, J. (2014). Using Evidence-Based Advocacy to Improve the Nation's Health. *Nurse Leader*, 12(4), 28-31.
- Eskici, G. T. (2024). Yönetici Hemşirelerin Karşılanmamış Hemşirelik Bakımına İlişkin Roller. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(53), 1139-1156.
- Fawcett, J. (2022). Health Policy and Nursing. *Nursing Science Quarterly*, 35(1), 10-12.
- Gostin, L. O., & Wiley, L. F. (2019). *Public health law: Power, duty, restraint* (3rd ed.). University of California Press.
- Göktepe, N., Çakıroğlu, O. Ç., Tekin, D. E., Uslu, A., Aksoy, M. A., Şen, H. T., ... & Baykal, Ü. (2022). Türkiye'deki Yönetici Hemşirelerin Profili: Tanımlayıcı Bir Araştırma.
- Hajizadeh, A., Zamanzadeh, V., Kakemam, E., Bahreini, R., & Khodayari-Zarnaq, R. (2021). Factors influencing nurses participation in the health policy-making process: a systematic review. *BMC nursing*, 20, 1-9.
- Shariff, N. (2014). Factors that act as facilitators and barriers to nurse leaders' participation in health policy development. *BMC nursing*, 13, 1-13.
- Shariff, N. (2015). Empowerment model for nurse leaders' participation in health policy development: An east African perspective. *BMC Nursing*, 14(1), 31. <https://doi.org/10.1186/s12912-015-0073-6>
- Tomajan, K. (2012). Advocating for nurses and nursing. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 17(1), Manuscript 4. <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol17No01Man04>
- World Health Organization (WHO). (2021). *Global strategic directions for nursing and midwifery 2021–2025*. Geneva: WHO Press.

**PYOGENIC GRANULOMA IN ADOLESCENCE: A CASE REPORT
ERGENLİKTE GÖRÜLEN PYOJENİK GRANÜLOM: OLGU SUNUMU**

Ali Diyar AYDINYURT¹, Murat ÜNAL²

¹Araştırma Görevlisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Çocuk Diş Hekimliği,
0009-0005-8157-0762

²Profesör Doktor, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Çocuk Diş Hekimliği,
, 0000-0002-5909-0202

Özet

Oral piyojenik granülom, ağız boşluğunda görülen inflamatuvar hiperplazilerden biridir. Oral piyojenik granülom her ne kadar inflamatuvar hiperplazi olarak adlandırılırsa da; lezyon enfeksiyonla ilgisizdir ve gerçekte düşük dereceli lokal uyarılar, travmatik yaralanma veya hormonal değişiklikler gibi çeşitli uyaranlara karşı ortaya çıkar. Çoğunlukla genç kadınlarda yaşamın ikinci on yılında, muhtemelen kadınlık hormonlarının vasküler etkileri sebebiyle görülür. Oral piyojenik granülom klinik olarak genellikle hemorajik olan, sapsız veya bazen sapsız bir taban üzerinde küçük, kırmızı eritematöz papüller şeklinde ortaya çıkan düz veya lobülasyonlu ekzofitik bir lezyondur. Yüzey, lezyonun yaşına bağlı olarak pembeden kırmızıya ve mora kadar değişir. Eksizyonel cerrahi tercih edilen tedavi olmakla birlikte, Nd:YAG lazer, kriyocerrahi, intralezyonel etanol veya kortikosteroid enjeksiyonu ve sodyum tetradesil sülfat skleroterapisi gibi diğer bazı tedavi protokolleri önerilmiştir. Oral piyojenik granülom Tüm yaş gruplarında ve her iki cinsiyetide etkileyebilir. Kesin tanısı sadece biyopsisi alınan dokunun histopatolojik incelenmesi ile konulabilen lezyon yeterli bir cerrahi eksizyon ile alınmazsa lezyonun tekrarlama riski vardır. 13 yaşındaki erkek çocuğu sağ üst çene kanin vestibüler bölgesinde dişetindeki şişlik ve bu bölgede kanama şikayetleri ile kliniğimize başvurdu. Başlangıç tedavisi olarak hastanın mevcut plak ve diştaşları uzaklaştırıldı; oral hijyen eğitimi verildi. Lezyonun ağızda görülebilecek diğer patolojik oluşumlardan ayırıcı tanısının yapılabilmesi için lokal anestezi altında bisturi yardımıyla eksizyonel biyopsi yapıldı. Eksizyonel biyopsi sonrasında ışık mikroskopu altında histopatolojik olarak incelenen kitleye “Piyojenik Granüloma” tanısı konuldu. 6 ay sonra yapılan kontrol muayenesinde klinik olarak herhangi bir nüks görülmedi.

Anahtar Kelimeler: Eksizyonel Biyopsi, Histopatolojik İnceleme, Piyojenik Granülom

Abstract

Oral pyogenic granuloma is one of the inflammatory hyperplasias that appear in the oral cavity. Although oral pyogenic granuloma is called inflammatory hyperplasia; the lesion is unrelated to the infection and actually occurs in response to various stimulation, such as low-grade local stimulation, traumatic injury or hormonal changes. It occurs mostly in young women in the second decade of life, probably due to the vascular effects of female hormones. Oral pyogenic granuloma is clinically a flat or lobulated exophytic lesion that is usually hemorrhagic,

presenting as small, red erythematous papules on a pedunculated or sometimes sessile base. The surface varies from pink to red to purple, depending on the age of the lesion. Although excisional surgery is the treatment of choice, some other treatment protocols have been suggested, such as Nd:YAG laser, cryosurgery, intralesional ethanol or corticosteroid injection, and sodium tetradecyl sulfate sclerotherapy. Oral pyogenic granuloma It can affect all age groups and both sexes. There is a risk of recurrence of the lesion if the lesion, which can only be diagnosed by histopathological examination of the biopsied tissue, is not removed with an adequate surgical excision. A 13-year-old boy was admitted to our clinic with complaints of gingival swelling and bleeding in the vestibular region of the right upper jaw canine. As an initial treatment, the patient's existing plaque and tartar were removed; Oral hygiene training was given. Excisional biopsy was performed under local anesthesia with the help of a scalpel in order to make a differential diagnosis of the lesion from other pathological formations that may be seen in the mouth. After excisional biopsy, the mass was examined histopathologically under a light microscope and was diagnosed as "Pyogenic Granuloma". In the follow-up examination performed 6 months later, no clinical recurrence was observed.

Keywords: Excisional Biopsy, Histopathological Examination, Pyogenic Granuloma

SOUTH KOREA'S SUCCES STORY IN HELTH TOURİSM
SAĞLIK TURİZMİNDE GÜNEY KORE'NİN BAŞARI HİKAYESİ

Mehmet Abdullah ŞİMŞEK¹, Nurperihan TOSUN²

¹Yüksek Lisans Öğrencisi , Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
0009-0008-3740-542X

²Doçent Dr. , Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
0000-0001-6548-3099

Özet

Gelişen dünyada insanlar kültürel gezilerin yanı sıra sağlık alanındaki çeşitli uygulamalardan da yararlanmak için buldukları destinasyonda farklı yerlere seyahat etmektedir. Kökeni antik çağlara kadar dayanan sağlık turizmi hareketliliği günümüzde katma değer yaratan bir sektör haline gelmiştir. Bu alanda da özellikle Asya kıtasının stratejik rekabet üstünlüğüne sahip olduğu bilinmektedir. Asya kıtasında sağlık turizminde ileri teknolojik uygulamaları ve kaliteli sağlık hizmetleri alt yapısı, turizm çeşitliliği ile Güney Kore, Singapur, Tayland ve Malezya gibi ülkeler küresel ölçekte önde gelen ülkeler arasındadırlar. Güney Kore 1900'lü yıllardan itibaren ileri sağlık teknolojilerine ve sektöre yaptığı yatırımlarla birlikte, sürekli gelişim göstererek sağlık turizmi alanında ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. Güney Kore hükümetinin başarılı politikaları ve dünyaya yaydığı Hallyu akımı (Kore akımı) eğitilmiş personeli, yüksek kalite ve ileri teknolojiye sahip sağlık alt yapısı ile ülke entegre dahili tıp, fizik tedavi merkezleri, kadın hastalıkları ve doğum tedavileri, estetik cerrahi, dermatoloji, ortopedi, geleneksel Kore tıbbı gibi alanlarda hizmet almak için dünya vatandaşları tarafından tercih edilmektedir. Kore küresel estetik cerrahi pazarının %25'ini elinde tutmaktadır. Güney Kore'nin tıp alanındaki yolculuğu, geleneksel Kore tıbbını Batı uygulamalarıyla benzersiz bir şekilde birleştirmesi nedeniyle tarihsel olarak Kore tıbbı, Çin bitkisel uygulamalarından, akupunkturdan ve diğer doğal şifa yöntemlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu çalışma ile de Güney Kore'nin yıllar içerisindeki sağlık turizmi gelişimi ve bu gelişime katkı sağlayan faktörleri ve mevcut durumda, sağlık turizminde geldiği noktayı ve iyi uygulama örnekleri ile başarılarını konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık turizmi, Medikal Turizm, Geleneksel Kore Tıbbı, Güney Kore

Abstract

In the developing world, people travel to different places in their destination to benefit from various practices in the field of health as well as cultural trips. Network tourism, whose origins date back to ancient times, has become a sector that creates added value today. It is known that especially the Asian continent has a strategic competitive advantage in this field. In the Asian continent, countries such as South Korea, Singapore, Thailand and Malaysia are among the leading countries on a global scale with their advanced technological applications in health tourism, quality healthcare infrastructure and tourism diversity. South Korea has made serious progress in the field of health tourism by continuously improving with its investments in advanced health technologies and the sector since the 1900s. With the successful policies of the South Korean government and the Hallyu movement (Korean movement) that it has spread to

the world, its trained personnel, high quality and advanced technology health infrastructure, the country integrates internal medicine, physical therapy centers, gynecology and obstetrics treatments, plastic surgery, dermatology, orthopedics, traditional It is preferred by world citizens to receive services in fields such as Korean medicine. Korea holds 25% of the global plastic surgery market. Historically, Korean medicine has been greatly influenced by Chinese herbal practices, acupuncture, and other natural healing methods, as South Korea's journey in medicine uniquely combines traditional Korean medicine with Western practices. This study deals with South Korea's health tourism development over the years, the factors contributing to this development, the current point it has reached in health tourism, and its successes with good practice examples.

Keywords: Health tourism, medical tourism, traditional Korean medicine , South Korea

1.GİRİŞ

Sağlık turizmi, kişilerin sağlık uygulamalarındaki ihtiyaçlarına bulunduğu farklı bir lokasyonda ulaşmalarını kapsayan turizm türüdür. Sağlık uygulaması amacıyla seyahat eden kişiye sağlık turisti denir. Gelişen dünyada ülkeler ekonomik, kültürel, sosyal açıdan birçok alanda rekabet halindeyken sağlık turizmi tüm bu alanlara ve çeşitli sektörlere dokunmasıyla ülkeler için oldukça önemli bir noktaya gelmiştir. Hindistan, Malezya Singapur, Tayland ve Güney Kore gibi Asya ülkeleri de sağlık turizminde dünya genelinde yer edinmiştir. Doğu Asya'da bulunan Güney Kore ikinci Dünya Savaşı sonrasında yakaladığı ivmeyle ekonomik büyümesine sağlık turizmini de dahil etmiştir. Güney Kore yenilikçi ve teknolojik altyapısını sağlık alanına da yansıtarak sağlık turizminde hatırı sayılır bir konuma gelmeyi başarmıştır. Tıbbın geleceğini öncülük edebilecek kadar başarılı bir altyapıya sahiptir.20 yılı aşkın süredir dahil olduğu rekabet ortamını başarılı politikalarıyla desteklemiş olup kültürel gücünü ve ülkeye duyulan ilgiyi sağlık turizmine de yöneltmeye başarmıştır. Güney Kore özel sektör ağırlıklı sağlık sistemiyle sağlık alanındaki gelişimi teşvik etmektedir. (Kaya & Kar, 2020) BT lideri olan ülke tıp endüstrisindeki güçlü kapasitesini göstererek tıbbi Hallyu oluşturmuştur. Ekipmanlar, BT tabanlı teknolojiler, çağdaş yaklaşımlarla Güney Kore sağlık turizmi beşinci haline gelmiştir.

Bu çalışma Güney Kore'nin sağlık turizmindeki gelişimini ve geldiği noktayı esas alarak hazırlanmıştır.

2.SAĞLIK TURİZMİ

Sağlık turizmi, yaşadığı lokasyondan farklı bir yere sağlık amacıyla seyahat eden insanların oluşturduğu turizm türüdür (İçöz, 2009).Sağlık turizmi genel olarak üç çeşide ayrılır:

2.1.Medikal Turizm: Kişinin sağlığını tıbbi müdahale aracılığıyla tedavi etmek için yapılan seyahatler olarak tanımlanmaktadır (Chaulagain, Jahromi, & Fu, 2021).

2.2.Termal Turizm: Yararlı mineralleri kapsayan şifalı su, çamur ve buharların doğal metotlardan belirli sıcaklığa ulaşarak yeryüzüne çıkmasıyla gerçekleştirilen bir turizm türü olarak ifade edilmektedir (Çetin, 2011).

2.3.Yaşlı ve Engelli Turizmi: Genellikle altmış beş yaş ve üzeri, kronik hastalıkları olan, bakım ve yardıma muhtaç kişilerin sosyal tesislerde tedavi edilmesi bu turizm içinde ele alınmaktadır (Kördeve, 2016).

3.GÜNEY KORE SAĞLIK SİSTEMİ

Sağlık yapılanmasının cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren özel sağlık kuruluşlarına bırakıldığı Güney Kore'de 1989 yılı itibariyle genel sağlık sigortası hayata geçirilmiştir. Genel sağlık

sigortası USS yani ulusal sağlık sigortası ve vergiye dayalı tıbbi yardım programının birleşmesinden oluşur (Kwon, Lee, & Kim, 2015).

Güney Kore Sağlık Bakanlığı sağlık ve refahı sağlamakla görevli olup ulusal düzeyde sağlık planlamaları da yapar ayrıca sağlık politikalarını oluşturan ve uygulayan da sağlık bakanlığıdır (Baysan, 2021). ‘‘USS’’ sağlık finansmanının ana kaynağıdır (Kwon, Lee, & Kim, 2015). Güney Kore sağlık sisteminde 7 ana daldan bahsetmek mümkündür ülkenin farklı konumları bu dallara ait hastane klinik ve özel merkezlerle donatılmıştır.

3.1. Güney Kore Sağlık Turizminin Tarihsel Gelişimi

1990’lı yılların sonlarında devlet tarafından uygulanan teşvik programları hayata geçirildi sağlık altyapısını iyileştirmek, tıbbi eğitimi geliştirmek ve yabancı hastaları ülkeye çekmek üzere politikalar uygulanmıştır.20 yılı aşan bu süreci 4 aşamaya ayırabiliriz:

3.1.1. Başlangıç Aşaması (1990’lar)

Yabancı hastaları çekmek ve tıbbi altyapıyı geliştirmek hedefiyle devlet teşviği başlamıştır 1995 yılında kabul edilen ‘‘sağlık turizmi geliştirme yasası’’ bu alanda atılan önemli bir adım olmuştur. Yabancı hastalara yönelik özel sağlık tesislerinin kurulmasına teşvik eden politikalarda ülkenin sağlık turizmi geleceği için başarılı bir temellendirmedi (Minister of Health and Walfare , 2024).

3.1.2. Büyüme Aşaması (2000’ler)

Güney Kore’nin sağlık turizmi sektörü 2 binli yıllarda da gelişmeye devam etmiştir estetik cerrahi, termal turizm, geleneksel Kore tıbbı gibi alanlarda artan uygulamalar gelişimi de beraberinde getirmiştir. Artan sağlık tesisleri sundukları yüksek kalite ve uygun fiyat farkıyla uluslararası alanda adından söz ettirmeye başlamıştır. 2009 yılındaki H1N1 grip salgını Güney Kore için krizi fırsata dönüştürme noktasında etkili olmuştur hastalık kontrol ve önleme konusundaki becerileriyle kendini kanıtlayarak güven arttırmıştır.

3.1.3. Olgunlaşma Aşaması (2010’lar)

Güney Kore hükümeti bir dizi yeni politikalar uygulamaya başlamıştır. Uluslararası Sağlık Hizmetleri Merkezleri kurulması ve sağlık turizmi pazarlama kampanyalarının artırılması gelişime katkı sağlamıştır. Çin ve Rusya gibi ülkelerden gelen hasta sayılarının artmasıyla 2017 yılına bakıldığında yabancı hasta sayısının 1 milyonu aştığı görülmüştür.

2013 yılında hükümet tarafından açıklanan bir plan ile sağlık turizm gelirleri 10 milyon dolara çıkarılmak istenmiştir. Bu anlamda geliştirdikleri politikaları uygulamaya ağırlık vermişlerdir (Minister of Health and Walfare , 2024).

3.1.4. Sürdürülebilirlik Aşaması (2020’ler)

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID19 salgını Güney Kore’yi de etkilemiştir. Ancak ülke bu salgını da kontrol altına almasıyla güven tazelemiştir. 2019 yılında 497,464 yabancı hasta ülkeyi ziyaret etmiştir (Medical Tourism Korea Brochures, 2024).

3.2. GÜNEY KORE SAĞLIK TURİZMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Güney Kore Asya’da bulunan turizm destinasyonlarından güçlü rakiplere sahip olmasına rağmen oldukça büyük bir kitleyi kendine çekmeyi başarmıştır (Ji & Tae, 2012). Çin, ABD Japonya, Rusya ve Moğolistan ülkenin sağlık turistlerinin başlıca anavatanlarıdır. Çinli vatandaşlar estetik ve sağlık hizmetleri için Güney Kore’ye yüksek talep göstermektedir (Yu, Lee, & Noh, 2011).

Makul fiyatlandırma ve üstün hizmet anlayışı Güney Kore sağlık turizminin geldiği noktaya yüksek katkı sağlamıştır (Kim, Arcodia, & Kim, 2019). Teknolojik altyapısını sağlık sistemiyle birleştirmeyi başarmış teknolojik ekipmanlarla hastalıkların tanısı tedavisi ve takibinde başarıyı yakalamıştır.

Robotik ameliyatları endoskopik operasyonları en iyi kaliteye sahiptir. Özellikle Kore'nin kanser hayatta kalma oranı OECD ülkeleri arasındaki ortalamadan 2 katından fazladır (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Kanser tedavisi için en iyi 20 küresel hastaneden üçü Kore’de bulunur yabancı hastalar kolorektal kanser ve mide kanseri gibi çeşitli kanser türleri için robotik ameliyat hizmeti alabilirler. Mide kanseri için 5 yıllık sağkalım oranı ABD’de %32,4 iken Kore’de %77’dir. 2019 yılında entegre iç hastalıkları bölümünü ziyaret eden yabancı hasta sayısı 113.422 kişi olmuştur (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda Ajou University Hospital, Daegu Fatima Hospital gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024).

Kore hastalık tespiti açısından Dünya çapında 194 ülke arasında beşinci sırada yer alarak Hastalıkları önleme açısından önemli bir güce sahiptir. Ayrıca Kore EMR sistemi benimseme oranlı sağlık kurumları açısından birinci sırada yer alır ve muayeneden tedaviye kadar tek bir noktada hizmet sunar. Ülkenin fiziksel muayene merkezleri 5 yıldızlı otel standartlarında oldukça donanımlıdır. Hastalar özelleştirilmiş fiziksel muayene ve son teknoloji tıbbi cihazlarla muayene edildikten sonra uzman hastanelere yönlendirilirler. Fizik muayene merkezlerini ziyaret eden yabancı hasta sayısı 54.185 kişidir (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda Asan Medical Center Health Screening & Promotion Center, Seoul National University Hospital Healthcare System Gangnam Center gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024). K-pop K-drama tarafından yönetilen hallyu akımının dünya çapında yayılmasıyla K-beauty’ye talip birçok ırktan insan olmuştur. Bununla birlikte Kore küresel güzellik öncüsü, plastik cerrahinin dünyadaki kalbi haline gelmiştir.

Kore’de uygulanan kemikleri şekillendirmeden V şeklinde yüz şekli oluşturmaya yönelik yapılan yüz liposuction uygulaması oldukça çok sağlık turisti çekmektedir. Koreli doktorlar dünya genelinde kullanılan plastik cerrahi ders kitaplarına imza atmaktadır. Kozmetik cerrahi cildi kesen invaziv cerrahiye veya enjeksiyonla zer veya ultrasonik dalgalar kullanan minimal invaziv veya invaziv olmayan cerrahiye ayrılır daha az yan etki ve uygun fiyatlı olan minimal invaziv veya nan invaziv cerrahi anında doğal görünümlü sonuçlar verdiği için turistler tarafından çokça tercih edilmektedir.

Botoks saç ekimi yüz plastik cerrahisi Kore’de sıkça uygulanan işlemlerdir. Dünya kozmetik pazarının %25 ini Güney Kore oluşturmaktadır. 2019 yılında plastik cerrahi bölümünü ziyaret eden yabancı hasta sayısı 90.404 kişi olmuştur (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda Hyundai Aesthetics Plastic Surgery, View Plastic Surgery gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024).

Know-how denilen Kore’nin dermatoloji tedavisi ve cilt bakımı da insanların Koreli ünlüler gibi temiz ve güzel ciltli olma hayallerine ulaşmak için Kore’ye gitmelerini sağlayan bir diğer etkidir. Dermatoloji tedavisi dermal lazer ve cilt bakımı olarak ikiye ayrılır beyazlatma, kırışık

bakımı, dolgu, cilt yenileme uygulanan dermatolojik işlemlerdir. 2019 yılında dermatoloji bölümünü ziyaret eden yabancı hasta sayısı 85.194 kişi olmuştur (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda Guwol Oracle Dermatology Clinic, Arumdaun Nara Beauty Clinics gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024).

Kadın hastalıkları ve doğum Kore hastanelerinin tercih edilmesini sağlayan bir diğer önemli daldır kısırlık tedavileri, yüksek riskli annelerin hamilelik ve doğum süreçleri başarıyla ilerler. Fiyat rekabeti açısından rakip tanınmayacak seviyedeki Kore infertilite ve subfertilite tedavisi başarı oranlarını %50lere kadar taşımıştır. ABD'nin altıda biri oranında maliyetle turistlerin bebek özlemi son bulmaktadır. Time -Lapse sistemini kuran ve tanıtan Kore bu sistemle embriyo gelişim sürecini gözlemleyerek düzeltecek ve en iyi embriyoyu seçerek sağlıklı bir gebelik sağlamış olacaktır. 2019 yılında kadın hastalıkları ve doğum bölümünü ziyaret eden yabancı hasta sayısı 41.007 kişi olmuştur (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda RIZ Obstetrics & Gynecology, Mizmedi Hospital gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024).

Ortopedi alanı da hareketsiz bir yaşam tarzına sahip Kore için oldukça önemlidir idyopatik skolyoz için %90lara kadar yükselen başarı oranları, başarılı spinal cerrahi robotları üretimi gibi tıbbi teknoloji avantajı Kore'yi bu alanda da tercih edilir kılmıştır. 2019 yılında ortopedi bölümünü ziyaret eden yabancı hasta sayısı 26.068 kişi olmuştur (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda Nanoori Hospital, Kang Dong Hospital gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024).

Geleneksel Kore tıbbi kilo kaybı, güzellik bakımı ve çeşitli hastalıkların tedavisini olmak için Kore'nin ziyaret edilme sebeplerindedir. Geleneksel Kore tıbbi ile batı tıbbının ortak tedavisinin etkisi bilimsel olarak kanıtlanmıştır chuna manuel tıbbi omurilik hastalıkları için cerrahi olmayan meridyen sistemi boyunca enerji dolaşımını hızlandırarak eklem, kas ve kemiklerle ilgili sorunları çözen tedavidir. Kişinin cilt kaslarını akupunktur uygulaması da geleneksel tıbbın parçalarındandır. Bu sayede kırışıklıklar azalırken cilt kasları güçlenir. Akupunktur ayrıca organ fonksiyonlarını eski haline getirir ve ağrıyı enfeksiyonu tedavi eder. Moksibüsyon yöntemiyle vücudun belirli noktasında şifalı otları yakılarak yorgunluk ve ağrının hafifletilmesi sağlanır. Kupa yöntemiyle stimülasyon için cilde vantuzları uygulanır toksinlerin uzaklaştırılması ve duyu sinirlerinin uyarılmasını sağlar.

2019 yılında geleneksel Kore tıbbi bölümünü ziyaret eden yabancı hasta sayısı 23.723 kişi olmuştur (Medical Tourism Korea Brochures, 2024). Bu alanda Kwangdong Hospital of Traditional Korean Medicine, Lee Moon-won Korean Medicine Clinic gibi hastaneler hizmet vermektedir (Medical Tourism Korea Directory Book, 2024). 2019 yılında 497,464 yabancı hasta ülkeyi ziyaret etmiştir (Medical Tourism Korea Brochures, 2024).

3.3.SWOT ANALİZİ

3.3.1.Güçlü Yönler

- Yüksek düzeyde tıbbi teknolojiyi makul fiyatlandırmayla sunar.
- Bekleme sürelerinin kısalığı sayesinde vakit kazancı sağlanır.
- Klinik araştırmaların en fazla yapıldığı ülke olan Güney Kore tıbbi eğitim, araştırma ve geliştirmeye büyük önem vermektedir.
- Kanseri kalp ve damar hastalıkları omurga organ naklinin tedavisinde dünyada üst kademelerde yer alır.
- Kozmetik cerrahi, dermatoloji ve diş hekimliği alanlarında dünya lideri olarak kabul görmektedir.
- İleri ve güvenilir sağlık hizmetleri sunar.

3.3.2.Zayıf Yönler

- Batılı ülkelere göre sağladığı makul fiyatlandırma başarısını Asyalı ülkelere göre sağlayamamıştır.
- Tıbbi ürün çeşitliliği ve tanıtım noktasında yetersizdir.
- Yabancı ve yerel hasta dengesini koruyamamış olup yabancı hastalardan yerel hastalara kıyasla yüksek ücretler alınmaktadır.
- Sağlık turizmi profesyonelleri noktasında zayıf kalmaktadır.

3.3.3.Fırsatlar

- Ulaşım imkanlarındaki gelişim sayesinde jeopolitik olarak da kolay erişilir bir konuma gelmiştir.
- Hükümetin başarılı politikaları ve yasal alt yapı düzenlemeleri sayesinde tercih edilen bir medikal destinasyon olmuştur.
- Kore dalgası uluslararası turistlerin Kore'yi ziyareti için önemli bir motivasyondur.
- Helal turizm ve helal ürün pazarına verdiği önem sayesinde Müslüman turistleri de kendine çekmeyi başarmıştır.

3.3.4.Tehditler

- Uzun uçuş süreleri hasta yorgunluğuna ve hastaların bekleme süresince bakterilere maruz kalmasına neden olur.
- Bölgesel epidemikler Asya ülkelerine olan talebi tehdit edebilmektedir.
- Kore, Hindistan, Tayland, Malezya ve Singapur gibi ciddi rakiplere sahiptir.
- Dil bariyeri açısından Asya'daki rakiplerine kıyasla dezavantajlı durumdadır.
- Belirli bir alana odaklanmak yerine genel sağlık politikaları izleyen Güney Kore için bu bir tehdit sayılmaktadır.

4.SONUÇ

Ülke ekonomilerinin son yıllarda geldiği nokta incelendiğinde sağlık turizminin pazar payının önemi açıkça görülmektedir sadece sağlık alanında değil diğer sektörleri de doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen sağlık turizmi Asya ülkeleri içinde hatırı sayılır bir sektör haline gelmiştir. Tayland, Singapur Malezya gibi rakiplerinin arasından teknoloji gücü sayesinde dikkat çekmeyi başaran Güney Kore artarak devam eden bir başarıya sahiptir. Teknolojik altyapısını sağlık sektörüne yöneltmeyi başarmış dünyayı etkisi altına alan kültürel akımıyla turistlerin ilgi odağı olmuştur.

1990 yıllarda devlet tarafından uygulanan politikalar yıllar içinde başarılı olmuş doğru güncellemeler ve teşviklerle sağlık sistemi güçlenmiştir. Ancak bununla birlikte alan odaklı değil genel çalışmalar yapılıyor olması özgün başarıyı tehdit etmektedir.

Salgın süreçlerine yönetimdeki başarısı hasta ve hasta yakını memnuniyet oranı ülkeye duyulan güveni arttırmıştır. Ayrıca eğitime verdikleri önem ve başarılı personeli kendine çeken beyin göçü politikası sistemi güçlendirmeye yardımcı olmuştur.

Koreli insanların cilt güzelliğine ve estetiklerine duyulan hayranlık dermatoloji ve plastik cerrahi hastaları için Kore'yi cazip kılarken dil bariyeri açısından dezavantajlı durumda olan ülkenin dil gelişimine önem vermesi gerekmektedir. Güney Kore'nin 7 ana sağlık alanındaki dikkat çeken başarısı yadsınamaz bir gerçektir. Ama sağlık turizmi profesyonellerine daha fazla önem verilmeli, reklam ve tanıtımların üzerine düşülmelidir. Ülkenin yabancı ve yerel hasta dengesini sağlayarak daha fazla turist çekmesi beklenebilir. Zayıf yönlerini uygulayacağı düzenleyici çalışmalarla Güney Kore hizmet alanlarına odaklı iyileştirmeler yapabilir böylece başarı ivmesine hız verebilir.

5.KAYNAKÇA

- Baysan, C. (2021, Kasım-Aralık). SAĞLIK SİSTEMİ BAĞLAMINDA COVID-19 SALGINI: GÜNEY KORE. *Toplum ve Hekim*, 36(6), s. 403-411.
- Chaulagain, S., Jahromi, M. F., & Fu, X. (2021, Ekim). Americans' Intention to Visit Cuba as A Medical Tourism Destination: A Destination and Country Image Perspective. *Tourism Management Perspectives*, 40, s. 1-15.
- Çetin, T. (2011). Termal Turizm Potansiyeli Açısından Kozaklı (Nevşehir) Kaplıcaları. *Journal of Turkish Studies*, s. 899-924.
- İçöz, O. (2009, Haziran 1). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye'nin Olanakları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 4(14), s. 2257-2279.
- Ji, Y. y., & Tae, G. K. (2012, Şubat). A cross-cultural study of perceptions of medical tourism among Chinese, Japanese and Korean tourists in Korea. *Tourism Management*, s. 80-88. kasım 2024 tarihinde <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026151771100046X?via%3Dihub> adresinden alındı
- Kaya, M., & Kar, A. (2020). Sağlık Turizminde Öne Çıkan Ülkeler. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kim, S., Arcodia, C., & Kim, I. (2019). Critical Success Factors of Medical Tourism: The Case of South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. <https://www.mdpi.com/1660-4601/16/24/4964> adresinden alındı
- Kördeve, M. K. (2016, Nisan 15). SAĞLIK TURİZMİNE GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRKİYE'NİN SAĞLIK TURİZMİNDEKİ YERİ. *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 2(1).
- Kwon, S., Lee, T.-j., & Kim, C.-y. (2015). Republic of Korea Health System Review. *Health Systems in Transition*, 5(4).
- Medical Tourism Korea Brochures. (2024, Ekim 21). Visit Korea: https://english.visitkorea.or.kr/public/asis/contents/medical/pdf/brochure_enu.pdf adresinden alındı
- Medical Tourism Korea Directory Book. (2024, Ekim 21). Visit Korea: https://english.visitkorea.or.kr/public/asis/contents/medical/pdf/directory_enu.pdf adresinden alındı
- Minister of Health and Welfare . (2024). <https://www.mohw.go.kr/eng/> adresinden alındı
- Mustafa KAYA, A. K. (2020). Sağlık Turizminde Öne Çıkan Ülkeler.
- Yu, J., Lee, T. J., & Noh, H. (2011). Characteristics of a Medical Tourism Industry: The Case of South Korea. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 28(8), s. 856-872. doi:<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10548408.2011.623052>

YOGA PREFERENCE AND MIDWIVES DURING PREGNANCY GEBELİK SÜRECİNDE YOGA TERCİHİ VE EBELER

Gülsüm GÜNDOĞDU DOĞANAY

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü,
Erzincan, Türkiye, Orcid;0000-0002-2826-5620

ÖZET

GİRİŞ: Bu derleme gebelikte yoga kullanımına dikkat çekmek ve her yönüyle ele almak amacıyla planlanmıştır.

MATERYAL VE METOD: Bu çalışma derleme türünde yazılmıştır.

BULGULAR: Gebelikteki olağan rahatsızlıkların sonucu olarak yaşanabilen bel ağrıları, varis, ödem, duygusal değişimler, uyku kalitesinde bozulmalar, baş ağrıları giderip kadının rahatlamasını sağlayarak kadının ruhsal, fiziksel ve zihinsel hazır olabilmesinde kullanılan yoga; fiziksel, duygusal, zihinsel ve ruhsal olarak sağlığı dengelediği düşünülen felsefe sistemi olan yoga, holistik, tamamlayıcı bir bütüncül yaklaşımla tedavi ve bakım sunmayı hedeflemektedir. Gebeye bireysel olarak düzenlenen yoga solunum, rahatlama, egzersiz ve derin gevşemeden oluşan ve bağlamak, bağlanmak ve kontrol gibi birçok anlama gelmektedir. kadının gevşemesini sağlayacak fizyolojik ve nörofizyolojik değişimlerle kadının stres düzeyini azalttığı düşünülen ve mensturasyon ve menopoz dönemlerinde ağrı, depresyon gibi semptomları hafifletmeye yardımcı olmaktadır. Yoga beden zihinle, zihnin de ruhla birleşmesi ile duruş pozlarını, solunum kontrolünü düşüncelere konsantre olmayı, kortizol düzeyini anlamlı derecede azalttığı, dış dünya ile uyum sağladığı, konsantrasyonu geliştirdiği, stres ve anksiyeteyi azalttığı, olumlu düşünmeyi sağladığı, uterus, perine, sırt ve karın kaslarını güçlendirdiği, omurgayı desteklediği, kan dolaşımını düzenlediği, fazla kilo alımını kontrol ettiği ve yorgunluğu azaltma gibi daha birçok yarar ile beden ve ruh sağlığının korunmasını desteklediği belirtilmektedir.

SONUÇ: Kadın yeni rollere uyum gerektiren gebelik sürecine biyo-psikososyal uyum sağlayamadığında, gebelik, fetüsü ve anneyi hem fizyolojik hem psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Yoga zihnin dinlenmesine, beden gerginlikten uzaklaşmasına, duyguların dengelenmesine ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine yardımcı olmakta ve ebelik bakımında tıbbi tedavinin yanında tamamlayıcı alternatif uygulamalardan biri olarak kullanılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Ebe, kadın, gebe, yoga.

ABSTRACT

INTRODUCTION: This review was planned to draw attention to the use of yoga during pregnancy and to cover all aspects.

MATERIAL AND METHOD: This study was written in compilation type.

RESULT: Yoga, which is used to eliminate back pain, varicose veins, edema, emotional changes, deterioration in sleep quality, headaches that can be experienced as a result of normal discomforts during pregnancy and to help women relax and be ready for the spiritual, physical

and mental aspects of women; Yoga, which is a philosophical system thought to balance physical, emotional, mental and spiritual health, aims to provide treatment and care with a holistic, complementary holistic approach. Yoga, which is organized individually for pregnant women, consists of breathing, relaxation, exercise and deep relaxation and has many meanings such as connecting, bonding and control. It is thought to reduce the stress level of women with physiological and neurophysiological changes that will allow women to relax and helps to relieve symptoms such as pain and depression during menstruation and menopause. It is stated that yoga, by uniting the body with the mind and the mind with the soul, supports postures, breathing control, concentration on thoughts, significantly reduces cortisol levels, provides harmony with the outside world, improves concentration, reduces stress and anxiety, provides positive thinking, strengthens the uterus, perineum, back and abdominal muscles, supports the spine, regulates blood circulation, controls excess weight gain and supports the protection of physical and mental health with many other benefits such as reducing fatigue.

CONCLUSION: When a woman cannot adapt bio-psychosocially to the pregnancy process that requires adaptation to new roles, pregnancy negatively affects the fetus and the mother both physiologically and psychologically. Yoga helps to relax the mind, relieve the body of tension, balance emotions and improve the quality of life and is used as one of the complementary alternative practices alongside medical treatment in midwifery care.

KEYWORDS: Midwife, woman, pregnant, yoga.

**USE OF COSMETIC PRODUCTS DURING PREGNANCY AND
RESPONSIBILITIES OF MIDWIVES
GEBELİKTE KOZMETİK ÜRÜN KULLANIMI VE EBELERİN
SORUMLULUKLARI**

Gülsüm GÜNDOĞDU DOĞANAY

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü,
Erzincan, Türkiye, Orcid;0000-0002-2826-5620**

ÖZET

GİRİŞ: Bu derleme gebelikte kozmetik kullanımına dikkat çekmek ve her yönüyle ele almak amacıyla planlanmıştır.

MATERYAL VE METOD: Bu çalışma derleme türünde yazılmıştır.

BULGULAR: İnsanların güzellik, temizlik, bakım ve güzel kokular için kozmetik ve kişisel bakım ürünlerini kullanmaktadır. Dökülmek, serpilmek, ovulmak veya başka herhangi bir şekilde uygulanmak suretiyle vücudun veya vücudun herhangi bir kısmının temizlenmesi, güzelleştirilmesi, cazibesinin artırılması veya görünüşünün değiştirilmesi amacı ile uygulanan preparatlar ve bunların hazırlanması için kullanılan maddelere kozmetik ürün denilmektedir. Kozmetik ürünler fizyolojik fonksiyonlarda değişiklik yapabilmeyi sağlayan bitki veya bitki ekstraktlarından elde edilmekte olup kozmetik ürünler temel etki alanına ve uygulama yerine göre sınıflandırılmasıdır. Kozmetiklerin ilaçlardan farklı olan yönü hastalıktan koruyucu olmaması, hastalıktan koruma veya tedavi edici özelliğinin olmaması temizleyici ve cildin görünümünü düzeltici olmalarıdır. Kozmetik ürünlerin içinde farklı kimyasallar; fitatlar ve diğer yumuşatıcılar, organik çözücüler, pigmentler, formaldehit, ağır metaller, koruyucular ve etkinliği ve etki süresini artıracak katkıları ürünleri barındırdığı bu nedenle kozmetik ürünlerden bazıları sistemik dolaşıma karışabildiği, ağız yoluyla alım veya inhalasyonla sonucu sistemik maruziyete neden olabildiği belirtilmektedir. Kimyasal maddelerle temasın insan sağlığına en zararlı olduğu dönemler içinde gebelik dönemi sayılmakta olup kozmetik ürünlerin içinde yer alan kimyasal maddeler; endokrin sistem ve pek çok sistemde gelişme bozukluklarına, düşüklere, intrauterin gelişme geriliklerine, konjenital anomalilere, ölü veya erken doğumlara, düşük doğum ağırlıklı bebek doğurmaya, infertiliteye, kansellere ve bazı sistemik hastalıklara sebebiyet verebildiği belirtilmektedir.

SONUÇ: Gebelik sürecini en yakından takip eden ebelerin konsepsiyon öncesi dönemden başlanarak gebe, fetus ve bebek sağlığı açısından olabilecek zararları hakkında gebenin doğu öncesi bakım süreçlerinde önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Ebe, gebe, kozmetik

ABSTRACT

INTRODUCTION: This review was planned to draw attention to the use of cosmetics during pregnancy and to discuss it in every aspect.

MATERIAL AND METHOD: This study was written in compilation type.

RESULT: People use cosmetic and personal care products for beauty, cleansing, care and nice scents. Preparations applied for the purpose of cleaning, beautifying, increasing the attractiveness or changing the appearance of the body or any part of the body by pouring, sprinkling, rubbing or applying in any other way and the substances used for their preparation are called cosmetic products. Cosmetic products are obtained from plants or plant extracts that enable changes in physiological functions and cosmetic products are classified according to their basic area of effect and place of application. The aspect that cosmetics differ from drugs is that they do not protect against diseases, do not have any protective or curative properties, and are cleansers and skin-improving. It is stated that cosmetic products contain different chemicals; phthalates and other softeners, organic solvents, pigments, formaldehyde, heavy metals, preservatives and additives that will increase the effectiveness and duration of effect, therefore some of the cosmetic products can enter the systemic circulation and cause systemic exposure as a result of oral intake or inhalation. Pregnancy is considered to be one of the periods when contact with chemical substances is most harmful to human health, and it is stated that the chemicals contained in cosmetic products can cause developmental disorders in the endocrine system and many other systems, miscarriages, intrauterine developmental delays, congenital anomalies, stillbirths or premature births, low birth weight babies, infertility, cancers and some systematic diseases.

CONCLUSION: Midwives, who follow the pregnancy process most closely, have important roles and responsibilities in the prenatal care processes of the pregnant woman, starting from the pre-conception period, about the possible harms to the health of the pregnant woman, the fetus and the baby.

KEYWORDS: Midwife, pregnant, cosmetic

**MICROBIOTA MODULATION AS THERAPEUTIC APPROACH IN THE
NEUROPATHIC PAIN IN DOG WITH SPINAL CORD INJURY: IMPACT OF
POLENOPLASMIN**

Major Gheorghe GIURGIU¹, Prof. dr. med. Manole COJOCARU^{2,3}

¹Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania

<https://orcid.org/0000-0002-5449-2712>

²Academy of Romanian Scientists

³Titu Maiorescu University, Faculty of Medicine, Bucharest, Romania

<https://orcid.org/0000-0002-7192-7490>

Background Studies have demonstrated the presence of gut dysbiosis (alterations in gut bacterial homeostasis) secondary to spinal cord injury in dogs. The dysbiosis is thought to impair recovery by decreasing the production of short-chain fatty acids which play a role in suppressing inflammation within the central nervous system.

Objective Therefore, targeting gut dysbiosis could have significant therapeutic value in the management of spinal cord injury. The purpose of this study is to determine if gut dysbiosis occurs in dogs with spinal cord injury. Another area of potential intervention interest is in situations of spinal injury where there is an urgent need to generate new neurons. To arrive at these observations, the authors examined how Polenoplasmin and diet solve paralysis in dogs.

Materials and methods The most common cause of spinal problems in dogs is trauma. We are currently assessing whether indoles can also stimulate formation of neurons in dogs with paralysis.

Results We found that gut microbes that metabolize tryptophan-an essential amino acid-secrete small molecules called indoles, which stimulate the development of new brain cells in dogs, also demonstrated that the indole-mediated signals elicit key regulatory factors known to be important for the formation of new neurons.

Conclusion This study is another intriguing piece of the puzzle highlighting the importance of lifestyle factors and diet. The link between the health of the microbiome and the health of the brain shows how microorganisms in the gut solve paralysis, gut microbe secreted molecule linked to formation of new nerve cells in paralyzed dogs.

Keywords: gut dysbiosis, indole, paralyzed dog, Polenoplasmin.

ROLE OF RESISTIN IN METABOLIC SYNDROME

¹Davina Hijam, ² Florida Ashem, ³Bidyarani Haobam

¹Associate Professor, Department of Biochemistry, Regional Institute of
Medical Sciences, Imphal, 0000-0002-1261-2800

²Post Graduate Trainee, Department of Biochemistry, Regional Institute of
Medical Sciences, Imphal, 0000-0003-2630-7118

³Post Graduate Trainee, Department of Biochemistry, Regional Institute
of Medical Sciences, Imphal, 0009-0003-4734-2032

Abstract: Metabolic syndrome (MetS) has a collection of some abnormal and pathological conditions that cause many critical diseases. Resistin is one of the possible candidates for these pathologies but there are not enough data to prove if resistin has positive, neutral, or negative effects on one or some components of MetS. Role of resistin in insulin sensitivity and metabolic syndrome (MetS) is controversial till date. Increased serum resistin levels are associated with MetS and insulin resistance. Resistin is a circulating protein of 114 amino acids which belongs to the resistin-like family. Resistin is regulated by insulin, glucose, growth hormone, and thiazolidinediones. The role of resistin in humans is not very clear till now. Studies with rodents have suggested resistin protein as a link between obesity, insulin resistance, and diabetes. In humans, data on the role of resistin in insulin sensitivity and obesity are still controversial. Resistin is clearly involved in inflammation but its specific function in that situation remains to be clarified. Because of its link with obesity, inflammation, and insulin resistance, resistin has been tagged as a potential metabolic syndrome marker. Supporting this theory, adults with MetS tend to have higher resistin levels than their healthy counterparts. Some authors indicated that increased serum resistin levels were associated with increased obesity, visceral fat, insulin resistance, and type 2 diabetes, while other groups failed to observe such correlations.

Keywords: Resistin, metabolic syndrome, insulin resistance, obesity.

EVALUATION IN VITRO ANTI-ALZHEIMER POTENTIAL AND
COLORIMETRIC TOTAL PHENOLIC AND FLAVONOID CONTENT OF
EXTRACTS

Charif guiassa,^{1,2,3*} . Sihem Boudermine,^{1,2} . Tarek Boudiar,³ . redouane lemoui,³ . faycal djazi,^{1,2}

¹*Department of Chemistry, Faculty of Sciences University August 20, 1955 - SKIKDA*

²*physico-chemical laboratory of surfaces and interfaces, Faculty of Sciences, University August 20, 1955 Skikda*

³*Quality analysis laboratory, national biotechnology research center (CRBT) Constantine redouane lemoui*

Abstract

medicinal plants Medicinal plants are used because of their special properties that are beneficial to human health. These plants are used in food, in traditional and industrial cosmetics, in psychotherapy and horticulturotherapy, and in traditional and conventional medicine. In this study, we are talking about the Lamiaceae family of plants. This medicinal plant has undergone different extraction techniques (microwave, ultrasound, and classic maceration) with solvents of increasing polarity.

Alzheimer's disease (AD) is a progressive neurological disorder leading to impairment in memory, language skills, judgment, and orientation. Recent results indicated that acetylcholinesterase (AChE) neurotransmission suppresses the formation of β -amyloid, one of the hallmarks of AD. Oxidative stress can also promote AD in addition to a group of other serious diseases such as arthritis, atherosclerosis, cardiovascular disorders, and cancer. Cerebral tissues have a low amount of antioxidants and a high amount of polyunsaturated fatty acids in the membranes of their neurons, and they need a lot of oxygen to function.

The total phenolic content was expressed as micrograms of gallic acid equivalents per milligrams of extract ($\mu\text{g GAE/mg}$) and the total flavonoid content as micrograms quercetin equivalents per milligram of extract ($\mu\text{g QE/mg}$).

The aim of this study is to evaluate Anti-Alzheimer Potential of this plant. *Teucrium polium*, also known as felty germander, white-gray germander, or bastard germander, is a sub-shrub and herb native to the western Mediterranean region. It's found in Albania, North Macedonia, Spain, France, Algeria, Morocco, and Tunisia.

Keywords: Medicinal plant, Lamiaceae, Alzheimer, Extract, Disease.

POLYHERBAL SOAP ACTS AS NATURAL REMEDY FOR SKIN DISORDERS

Kanchi Ravi Padma^{1*}, Kanchi Ravi Don²,

¹Department of Biotechnology, Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's University)- Tirupati, Andhra Pradesh. India.

²Reader in Dept. of Oral Pathology & Microbiology, Sree Balaji Dental College and Hospital, Bharath Institute of Higher Education & Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India.

Abstract

For centuries, people have used medicinal plants to treat various ailments. Extracts from the leaves, stems, and roots of these plants serve as natural remedies for many health issues. Commercial soaps often contain harmful ingredients, making natural herbal soaps a preferable alternative. Bacterial skin infections are common and require appropriate treatment and skincare. Some herbal plant extracts and oils possess antibacterial properties. To address this, an antibacterial polyherbal soap was formulated using ingredients like ginger, aloe vera, turmeric, and drumstick leaves. Herbal soap is a natural alternative to conventional soap, often made using botanical herbs and plant-based ingredients. Its rising popularity can be attributed to its skin-friendly and environmentally conscious characteristics. Free from harsh chemicals and artificial fragrances, these soaps are particularly well-suited for individuals with sensitive skin. Furthermore, the use of natural ingredients makes herbal soaps an eco-friendly choice, appealing to those seeking a more sustainable and gentle option for personal care. The biodegradable nature of these ingredients ensures that they do not harm the environment, reinforcing their appeal as an eco-friendly product. Herbalism and the use of herbal products have become increasingly popular trends. Indian herbs, in particular, are a major resource in the cosmetic industry. As awareness of herbal products' health benefits and cost-effectiveness continues to grow, their usage is rapidly increasing worldwide.

Keywords: Herbal plant, Eco-friendly product, Ginger, Aloe vera, Herbal soap

**MUTATION URBAINE A MEDELLIN : TRANSFORMATION D'UN TERRITOIRE
INFORMEL VERS UN MODELE D'INNOVATION NUMERIQUE ET SOCIALE**

Zina BOUAKLI *, Amel BAZIZ **

***Doctorante, Laboratoire LREAU, Université d'Alger (USTHB)**

**** Professeur - Chercheur au LREAU-USTHB.**

Medellín

Thème : Géographie

Participation : En ligne

Résumé

La métamorphose urbaine de Medellín constitue un paradigme contemporain de transformation territoriale, illustrant comment une ville historiquement confrontée à des défis structurels profonds peut opérer une réinvention systémique et radicale. Anciennement symbole de violence et d'informalité, Medellín a réalisé une mutation spectaculaire, devenant aujourd'hui un modèle mondial d'innovation urbaine et numérique.

Cette transformation s'est construite autour de stratégies multidimensionnelles, articulant des politiques publiques audacieuses, des interventions urbanistiques innovantes et une vision intégrative du développement territorial. Les pouvoirs publics ont notamment mis en œuvre des projets structurants comme les métrocâbles, reliant les quartiers défavorisés des hauteurs à la ville centrale, ou les bibliothèques-parcs, véritables espaces de réappropriation sociale et culturelle.

L'innovation numérique a joué un rôle catalyseur dans cette métamorphose. La ville a développé un écosystème technologique dynamique, favorisant l'émergence de startups, l'inclusion numérique et la modernisation des services publics. Cette stratégie a permis de transformer les quartiers informels en laboratoires d'innovation sociale et technologique.

L'approche participative a été centrale, intégrant les communautés historiquement marginalisées dans les processus de développement urbain. Les habitants sont devenus des acteurs de leur propre transformation, dépassant les logiques d'exclusion préexistantes.

Cette mutation s'est traduite par des résultats concrets : réduction significative de la criminalité, amélioration des indicateurs sociaux, attraction d'investissements internationaux et reconnaissance mondiale comme "ville la plus innovante du monde" en 2013 par le Urban Land Institute.

Le modèle de Medellín dépasse une simple rénovation urbaine ; il propose une réflexion contemporaine sur la capacité des territoires à se réinventer, en transformant des handicaps historiques en opportunités de développement durable et inclusif. Il démontre qu'une ville peut devenir un véritable laboratoire d'innovation sociale, technologique et urbaine.

Mots-clés : Mutation urbaine, Informalité urbaine, Innovation territoriale, Medellín, Résilience urbaine, Transformation numérique.

GENOME-WIDE IN-SILICO ANALYSIS OF ETHYLENE BIOSYNTHESIS GENE FAMILY IN *MUSA ACUMINATA L.* AND THEIR RESPONSE UNDER NUTRIENT STRESS

Nosheen Tabassum¹, Muhammad Shafiq^{1*}, Sameen Fatima¹, Sana Tahir¹, Bushra Tabassum², Qurban Ali^{3*} & Muhammad Arshad Javed³

ABSTRACT:

Ethylene is a gaseous phytohormone involved in plants' growth and developmental processes, including seed germination, root initiation, fruit ripening, flower and leaf senescence, abscission, and stress responses. Ethylene biosynthesis (EB) gene analysis in response to nitrogen (N) and potassium (K) stress has not yet been conducted in *Musa acuminata* (banana) roots. The genome mining of banana (*Musa acuminata L.*) revealed 14 putative 1-aminocyclopropane-1-carboxylate synthase (ACS), 10 1-aminocyclopropane-1-carboxylate oxidase (ACO), and 3 Ethylene overproducer 1 (ETO genes. ACS, ACO, and ETO1 proteins possessed amino acid residues ranging from 422–684, 636–2670, and 893–969, respectively, with molecular weight (Mw) ranging from 4.93–7.55 kD, 10.1–8.3 kD and 10.1–10.78 kD. The number of introns present in ACS, ACO, and ETO1 gene sequences ranges from 0–14, 1–6, and 0–6, respectively. The cis-regulatory element analysis revealed the presence of light responsive, abscisic acid, seed regulation, auxin-responsive, gibberellin element, endosperm-specific anoxic inducibility, low-temperature responsiveness, salicylic acid responsiveness, meristem-specific and stress-responsive elements. Comprehensive phylogenetic analyses ACS, ACO, and ETO1 genes of Banana with *Arabidopsis thaliana* revealed several orthologs and paralogs assisting in understanding the putative functions of these genes. The expression profile of *Musa acuminata* genes in root under normal and low levels of nitrogen and potassium shows that MaACS14 and MaACO6 expressed highly at normal nitrogen supply. MaACS1 expression was significantly upregulated at low potassium levels, whereas, MaACO6 gene expression was significantly downregulated. The functional divergence and site-specific selective pressures on specific gene sequences of banana have been investigated. The bioinformatics-based genome-wide assessment of the family of banana attempted in the present study could be a significant step for deciphering novel ACS, ACO, and ETO1 genes based on genome wide expression profiling.

**EXPERIMENTAL ANALYSIS OF PEEL STRENGTH IN STRUCTURAL ADHESIVES
USING THE FLOATING ROLLER PEEL TEST**

**João B.S. Nóbrega¹, R.D.S.G.
Campilho^{1,2}**

***¹Department of Mechanical Engineering, ISEP – School of Engineering, Polytechnic
Institute of Porto, R. Dr. António Bernardino de Almeida, 431, 4200-072 Porto,
Portugal.**

**²Institute of Science and Innovation in Mechanical and Industrial Engineering (branch
Faculty of Engineering of University of Porto), Rua Dr. Roberto Frias, 400, 4200-465
Porto, Portugal.**

ABSTRACT

Adhesive joints allow for a more uniform stress distribution than fastened or welded joints. Therefore, adhesive joints have several applications in aircraft and ship design and construction. Adhesive joints have higher strength under shear, while this is reduced due to the existence of peel stresses. Although the design of adhesive joints aims to minimize peel stresses, there are applications where the joints are loaded mostly in peel, like in some aircraft and maritime structures. Consequently, understanding the behaviour of adhesives subjected to peel loading is necessary to design such structures.

In this work, the peel strength of three epoxy-based and one polyurethane-based adhesives was determined experimentally following the ASTM D3167 standard. In general, the P-d curves for all the tested adhesives present similarities like the force stabilization after reaching maximum strength. The magnitude of P was different for each adhesive, increasing with the adhesive ductility. Therefore, for the adhesives tested, the brittle Araldite® AV 138 showed the lowest strength while the SikaForce® 7752 showed the highest. In all cases, the measured peel strength was found lower than the reported by the manufacturer, even though the standard was followed. Despite this, the data acquired shows insight into the peel behaviour of these four different structural adhesives throughout the whole test; therefore, these data provide a benchmark for numerical models under peel conditions.

Keywords: Roller peel test; Adhesive joints; Structural adhesives; Experimental characterization; Peel strength.

INVESTIGATING THE IMPACT OF GAMMA AND X-RAY RADIATION ON THE MECHANICAL PERFORMANCE OF STRUCTURAL ADHESIVES

Rúben A.C. da Silva¹ and Raul
D.S.G. Campilho^{1,2}

***1Department of Mechanical Engineering, ISEP – School of Engineering, Polytechnic Institute of Porto, R. Dr. António Bernardino de Almeida, 431, 4200-072 Porto, Portugal**

²Institute of Science and Innovation in Mechanical and Industrial Engineering (branch Faculty of Engineering of University of Porto), Rua Dr. Roberto Frias, 400, 4200-465 Porto, Portugal.

ABSTRACT

Structural adhesives are immensely known and accepted by the scientific and industrial community as high-performance engineering materials and their use has been increasingly widespread and adopted. Even so, one should not forget the fact that this joining method is relatively recent and is in constant evolution. However, no other technique for bonding materials is as versatile, which is essentially due to its contribution to the structural integrity of components, its ability to bond dissimilar materials so that the adhesive remains permanently in the assembly and, also, for its ease of manufacture and application, reduction of costs and production times. Although the use of adhesives dates back to prehistoric times, no other joining technique accepts and meets current needs with such success. These have been the main reasons why adhesive bonds are adopted by industry, namely the automotive, aeronautical and even nuclear and aerospace industries. In this way, and since adhesives, like any other material, suffer degradation due to external factors such as temperature, humidity and radiation, it is essential to know what effects these phenomena, namely radiation, have on the mechanical properties. and breakage of adhesives.

To this end, this work aims to observe the effects that ionizing radiation has on adhesives for different periods of exposure. The aim is to manufacture solid specimens of two different adhesives, subject them to these conditions and determine their main mechanical properties by analyzing the results of tensile tests. Comparing these data with those obtained for the reference specimens was inconclusive. In fact, there were not enough differences to confirm that radiation influences the mechanical properties of structural adhesives, the main explanation being the simultaneous occurrence (and respective cancellation) of the effects of cross-linking and scission of the adhesive's molecular chain.

Keywords: Structural adhesive; Adhesive bond; Mechanical properties; Degradation; Radiation.

**REVOLUTIONIZING WASTEWATER TREATMENT WITH SUNLIGHT/MOMP
PHOTOCATALYSIS**

Associate Professor Dr. Rozina Khattak

**Department of Chemistry, Shaheed Benazir Bhutto Women University,
Peshawar 25000, Pakistan**

Abstract: A synthesis of metal oxide microparticles utilizing an environmentally friendly approach was conducted. The extract from green tea leaves was employed to produce the metal (silver) oxide microparticles (MOMPs). The photoactivity of the MOMPs was notable, as indicated by an 83% degradation of benzal green (BG) within 3 h. Perulfate ions exhibited a significant synergistic effect on the degradation efficiency of sunlight/MOMPs photocatalysis, resulting in the complete removal of BG in just 15 minutes. The results demonstrated that sunlight/MOMPs photocatalysis, particularly solar/MOMPs/PS photocatalysis, serves as an effective method for eliminating hazardous organic pollutants from wastewater.

**A FEW ASPECTS REGARDING THE AREAS WITH POSIBILITIES OF
INTEGRATION OF RENEWABLE ENERGY SOURCES IN POWER SYSTEM OF
BIHOR COUNTY, ROMANIA**

Dr. Andrea Amalia MINDA, Dr. Olga Ioana AMARIEI*

Dr. Marius LOLEA, Dr. Kristijan CINCAR

**University „Babeş Bolyai” of Cluj Napoca, Faculty of Engineering from Reşita,
Romania ORCID: 0000-0001-7219-827X**

**University „Babeş Bolyai” of Cluj Napoca, Faculty of Engineering from Reşita,
Romania ORCID: 0000-0002-9774-7869, * corresponding author**

**University of Oradea, Faculty of Constructions, cadastre and architecture, Oradea,
Romania ORCID: 0000-0002-1592-0913**

West University of Timișoara, City of Timișoara, Romania

ORCID: 0000-0002-5740-6680

ABSTRACT

The renewable energy resources for which the study in this work was developed are: geothermal energy, solar energy on photovoltaic conversion but also thermal energy, wind energy and low-power in hydroelectric plants. In particular, the transformation of natural renewable energies into electricity in the analysed territory is aimed at. For this, the authors identified for the first time the regions in Romania's Bihor County where these energy resources are found and have exploitable potential. Then the possibilities of conversion and installation of energy facilities for the evacuation of electricity obtained through the conversion of primary natural resources were identified. The authors have drawn up maps with the help of the Google maps software, on which they have inserted the exploitation points and the possible areas where other energy installations with renewable energy sources exist or may be installed in the future, which then have the possibility of connecting to the regional electricity system. The characteristics of renewable energy resources and the geographical areas where they can or are extracted and then transformed through power plants are described. It is an original activity that superimposes geographical characteristics over technical and economic ones. In this study, the research method is combined in two directions. An introductory part as presented aspect is dedicated to the theoretical part. The second part is represented by the results of practical investigations in which the authors exposed what they visited from the areas of energy potential of renewable energy sources in the analysed territory, namely Bihor County, Romania. Then the authors proposed scenarios for the integration of the identified resources in the regional power system. The observations and conclusions on the obtained results are presented in the final chapter of the paper.

Keywords: Renewable energy sources; power plants, resources mapping

**THE FUTURE OF SOLAR ENERGY: TERNARY SOLVENT SYSTEM AS GAME
CHANGER**

Associate Professor Dr. Rozina Khattak

**Department of Chemistry, Shaheed Benazir Bhutto Women University,
Peshawar 25000, Pakistan**

Abstract

This study investigates the oxidation of iodide by dicyanobis(2,2'-bipyridyl)iron(III) using a ternary solvent media. DSSCs are popular due to energy shortages and their practicality, cost-effectiveness, and environmental friendliness. The study focuses on improving the sensitizer-mediator electron transfer mechanism in a solvent system, which is crucial for device efficiency and stability. The study also examines the impact of reactants concentration, acidity, ionic strength, and temperature on the electron transfer rate and the mechanistic path of the electron transfer reaction between dicyanobis(2,2'-bipyridyl)iron(III) and iodide in ternary solvent media.

**GEOHERMAL TOURISM WITH BALNEOLOGY
IN BIHOR COUNTY, ROMANIA**

**Dr. Andrea Amalia MINDA, Dr. Olga Ioana AMARIEI*,
Dr. Marius LOLEA, Dr. Kristijan CINCAR**

**University „Babeş Bolyai” of Cluj Napoca, Faculty of Engineering from Reşiţa,
Romania ORCID: 0000-0001-7219-827X**

**University „Babeş Bolyai” of Cluj Napoca, Faculty of Engineering from Reşiţa,
Romania ORCID: 0000-0002-9774-7869, * corresponding author**

**University of Oradea, Faculty of Constructions, cadastre and architecture, Oradea,
Romania ORCID: 0000-0002-1592-0913**

**West University of Timişoara, City of Timişoara, Romania
ORCID: 0000-0002-5740-6680**

ABSTRACT

The paper presents a situation regarding the geothermal tourism facilities related to Bihor County, located in the north-west of Romania. The characteristics of the geothermal waters, the way of exploitation and the categories of tourists who like to visit them the most are presented for the analysed tourist attractions. A ranking is made according to the preferences of the visitors so that a point of view can be obtained regarding the economic profitability of these tourist resorts. The authors describe the characteristics of geothermal waters on health and identify other locations in the county where other resorts can be made for agreement and treatments on human health. A map of the county is drawn up on which the locations and services offered are noted so that those who wish to can access it when needed. The main ailments treated by means of balneology based on geothermal water are also identified. Balneology is a branch of medicine that studies the prophylactic and curative action of thermal or mineral waters and mud. Balneotherapy can involve hot or cold water, massage through the movement of water, relaxation or stimulation.

In this study, the authors identified the main touristic capacities of Bihor County through which they performed a statistical analysis regarding the number of locations, the services offered, the average number of tourists, the possibilities of developing tourism in the future and the economic and social contribution to the development of the analysed region.

Keywords: Geothermal energy; balneology, tourism in Romania;

APPLICATIONS OF VARIOUS TYPES OF BIOSORBENTS FOR REMOVAL OF HARDNESS FROM WATER

Subhashish Dey

Department of Civil Engineering, Seshadri Rao Gudlavalleru Engineering College, Gudlavalleru,
Andhra Pradesh, India

Abstract

The biological part of hardness in humans subsequent severe exposures are dosage-dependent and vary on the concentration, time of exposure, and volume absorbed by the human body. Biosorption is a physiochemical processes that happens mainly in certain biomass, allowing it to inertly added and bind Ca^{2+} and Mg^{2+} ions onto its cellular structure of biosorbents. The composition and kinetic stability of the biosorbent's cellular exterior verify the amount of Ca^{2+} and Mg^{2+} that the biosorbents can remove. The biosorption procedures were facilitating by the distinctive biological, physical, and chemical characteristics of each biosorbents those enabled the elimination of hardness from water. The research work has main objective of developing a perfect system to eliminate hardness from waste water by applying the strong solid waste biosorbents, i.e., pomegranate, orange peels, beetroot peels, lemon peels and banana peels. In these biosorbents the Beetroot peels bio-adsorbent represent that the best results as compare to other biosorbents in the removal of hardness from water. In the present investigation, the different parameters have been measured such as pH, temperature, time, and rotation speed and biosorbents dosage concentrations. After the removals of hardness from water, the biosorption procedures can be made cost-effective by reusing the biosorbents. The removal of hardness from a huge amount of water can be done by the applications of different bioreactors in the biosorption.

211

Keywords: *Biosorptions, Efficiency, Hardness, Optimization, Parameters, Solid waste and Water*

**DO CONSUMERS' VALUES AFFECT THEIR SUSTAINABLE GREEN
PURCHASING DECISIONS?**

**TÜKETİCİLERİN DEĞER YARGILARI SÜRDÜRÜLEBİLİR YEŞİL SATIN ALMA
KARARLARINI ETKİLER Mİ?**

Bekir DEĞİRMENCİ¹

¹Öğr. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Pazarlama, ORCID: 0000-0001-5236-5245

Özet

Son dönemlerde küresel ölçekte teknolojinin hızlı gelişimi, doğanın insanlık tarafından ciddi şekilde tahrip edilmesi, küresel ısınma ve buna bağlı doğanın dengesinin bozulması, sağlıklı beslenme koşullarının gün geçtikçe azalması gibi unsurlar tüketicilerin satın alma kararlarında etkili olan değer yargılarının sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını etkilemeye başlamıştır. Özellikle çevreye duyarlı ürünler satın alınmasına yönelik değer yargıları tüketicilerin ürün satın alma tercihleri öncelikleri arasında yer almaktadır. Pazarlama başarısı açısından tüketicilerin satın alma kararlarında etkili olan faktörleri anlamak kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda çalışma kapsamında tüketicilerin değer yargıları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararları ilişkisini ve bu ilişkide tüketici davranışlarının aracı rolünü keşfetmek amacıyla yapılmıştır. Literatüre sadık kalınarak, Besni'de yaşayan tüketicilere yapılan anketlerden elde edilen veriler istatistiksel paket programları yardımıyla ölçülmüştür. İstatistiksel analizler için geçerli anket formu 441 kişiden oluşmaktadır. Çalışmanın dayandığı hipotezlerin test edilmesi için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Hipotezleri test etmek için SPSS 24 ve AMOS 24 istatistik paket programları kullanılarak analizler yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular göstermektedir ki; tüketici değerinin tüketicilerin sürdürülebilir yeşil satın alma kararları üzerinde istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu, tüketici davranışlarının tüketicilerin sürdürülebilir yeşil satın alma kararını pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Tüketicilerin değer yargılarının onların sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını pozitif ve anlamlı olarak etkilediği bulunmuştur. Son olarak tüketici davranışlarının, tüketici değer yargıları ile sürdürülebilir yeşil satın alma kararları ilişkisinde aracılık etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların tüketici davranışları literatürüne olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Tüketicilerin değer yargıları, tüketicilerin sürdürülebilir yeşil satın alma kararları, tüketici davranışları, yapısal eşitlik modellemesi

Abstract

In recent years, factors such as the rapid development of technology on a global scale, the serious destruction of nature by humanity, global warming and the resulting deterioration of the balance of nature, and the day-by-day decrease in healthy nutrition conditions have started to affect the value judgments that are effective in consumers' purchasing decisions and their sustainable green purchasing decisions. Especially, value judgments regarding the purchase of environmentally friendly products are among the priorities of consumers' purchasing preferences. Understanding the factors that are effective in consumers' purchasing decisions is critical to marketing success. In this context, the study explored the relationship between

consumers' value judgments and sustainable green purchasing decisions and the mediating role of consumer behavior in this relationship. Adhering to the literature, the data obtained from the surveys conducted on consumers living in Besni were measured with the help of statistical package programs. The valid survey form for statistical analyses consisted of 441 customers. Structural equation modeling was used to test the hypotheses on which the study is based. Analyses were conducted using SPSS 24 and AMOS 24 statistical package programs to test the hypotheses. The findings obtained as a result of the statistical analyses show that; It shows that consumer value has a statistically positive and significant effect on consumers' sustainable green purchasing decisions, and consumer behaviors positively and significantly affect consumers' sustainable green purchasing decisions. It has been found that consumers' value judgments positively and significantly affect their sustainable green purchasing decisions. Finally, it has been determined that consumer behaviors have a mediating effect on the relationship between consumer value judgments and sustainable green purchasing decisions. It is thought that the findings obtained will make positive contributions to the consumer behavior literature.

Keywords: Consumer value judgments, sustainable green purchasing decisions of consumers, consumer behaviors, structural equation modelling

1. GİRİŞ

Son dönemlerde küresel ölçekte teknoloji ekseninde yaşanan hızlı üretim süreci toplumların tüketim alışkanlıklarında bir takım değişimlere neden olmuştur. Doğal kaynakların hızla tükenmesiyle birlikte toplumların tüketim alışkanlıklarında sürdürülebilir metotların kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Günümüz dünya sisteminde tüketici grupları çevresel kaygı güden ve çevresel kaygılarda kayıtsız kalan şekilde iki tüketici grubuna ayrılmaktadır (Karadağ Alçı vd., 2023). Tüketicilerin çevreye yönelik değer yargıları, çevreci davranışları ve sürdürülebilir yeşil ürün satın alma kararları yenilenebilir enerjinin tüketimi doğrudan çevrenin kalitesini etkiler ve yenilenebilir enerjilerin karbondioksit emisyonları üzerinde olumsuz bir etkisi vardır (Diallo, 2023).

Sanayileşme, teknoloji ve düzensiz kentleşme gibi gelişmeler tabiatın ciddi şekilde tahrip görmesine neden olmaktadır. Çevre sorunları toplumu oluşturan bireyleri ve işletmeleri bir takım önlemler alması konusunda daha dikkatli davranmaya zorlamaktadır (Sert, 2017). Tüketici davranışları ve tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyen faktörlerin anlaşılması, pazarlama fonksiyonlarının daha başarılı ve etkili olması için önemlidir. Tüketicilerin çevreye duyarlı ürünlere daha fazla ücret ödeyerek satın alma isteği; yaş, gelir seviyesi ve tüketicilerin çevreye yönelik ürünleri satın alma deneyimleri gibi faktörlerden etkilenir (Namkung ve Jang, 2017).

Tüketicinin yeşil ürün satın alma niyetleri, ürün satın almayı düşündükleri firmaların yeşil uygulamaları ve onların çevresel kaygı düzeylerinden etkilenmektedir (Hu vd., 2010). Tüketicilerin değer yargıları, yeşil ürün satın alma tercihlerini etkilemektedir. Tüketicilerin çevresel kaygıları ve çevresel konulara ilişkin tutumları onların değer yargılarını etkilemektedir (Teng vd., 2014).

Bu çalışma kapsamında değer-tutum ve davranış kuramı kapsamında, tüketicilerin değer yargıları tüketici davranışları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararı arasındaki ilişkinin incelenmesi yoluyla literatürdeki boşluğu doldurmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak, tüketicilerin değer yargıları ve onların

çevreci davranışlarının tüketicilerin sürdürülebilir satın alma kararlarını doğrudan ve dolaylı olarak etkilerinin araştırılması amacıyla yapılmıştır.

Tüketicilerin değer yargılarının yeşil satın alma kararı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisini anlamaya çalışmak bu alandaki boşluğu doldurmaya ve literatüre olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İşletmelerin yönetimi açısından düşünüldüğünde, bu çalışma sonucunda elde edilen bulguların; uygulayıcılara ve işletme sahiplerine çevreye duyarlı ürün satışı yapabilme konusunda yardımcı olacağı tahmin edilmektedir.

Bu çalışmanın temel amaçları arasında aşağıda yer alan ifadeler yer almaktadır:

1. Tüketicilerin yeşil sürdürülebilir ürün satın alma kararlarına yönelik değerleri ve davranışlarının ortaya çıkarılması,
2. Tüketicilerin değer yargılarının onların; tutumları, davranışları ve yeşil sürdürülebilir satın alma kararları üzerindeki doğrudan etkilerinin ortaya konulması,
3. Tüketici tutumlarının; onların davranış ve yeşil sürdürülebilir satın alma kararı üzerindeki doğrudan etkisinin tespit edilmesi,
4. Tüketici davranışların yeşil sürdürülebilir satın alma kararlarına doğrudan etkisinin ortaya konulması,
5. Tüketici değerlerinin (davranış yoluyla) sürdürülebilir yeşil satın alma kararı üzerindeki dolaylı etkisinin ortaya konulması,
6. Tüketici tutumlarının (davranış yoluyla) sürdürülebilir yeşil satın alma kararları üzerindeki dolaylı etkisinin ortaya konulması.

1.1. Kuramsal Çerçeve

Günümüzde tüketiciler daha fazla çevre dostu davranış sergilemektedir. Bu durum, Govender ve Govender (2016) açıkladığı gibi tüketicilerin, yeşil uygulamaları ve yeşil pazarlamayı uygulayan firmaların ürünlerini tercih ettikleri yönündeki görüşleriyle uyumludur. Yapılan akademik bir çalışmada, ürün pazarlayan firmaların ürünlerini pazarlarken yeşil uygulamalara daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, çevreye yönelik ürün pazarlayan kişi ve firmaların ürünlerini, tüketicilerin çevreci üretim yapan kişi ve firmaların ürünlerini tüketmek için çaba sarf ettikleri tespit edilmiştir (Kwok vd., 2016).

Yeşil uygulamalar, çevrenin korunması ve böylece sürdürülebilir evrime yol açacak çevre dostu eylemler şeklinde ifade edilebilir. İşletmeler tarafından yürütülen yeşil uygulamalar, çevreyi ve kaynaklarını korumak için akıllıca karar verme ve böylece tüketicilerin yaşam tarzlarında değişime gitmelerine yardımcı olma şeklinde açıklanabilir (Hasan vd., 2018).

Değer-tutum-davranış modeli, değerlerin tutumu etkilediğini ve sonuç olarak tutumun davranışı etkilediğini savunan bir modeldir (Lee vd., 2019). Değer-tutum-davranış modeli üç değişken içerir: değerler, tutumlar ve davranışlar. Değer-tutum-davranış modeli, değerlerin hiyerarşik bir yapıda meydana geldiğini belirtir ve değer anlayışının tüketicilerin tutumlarını etkilediğini ve böylece tüketicinin davranışını etkilediğini öne sürer (Teng vd., 2014). Sistem, bilgi ve eğitim kaliteleri tüketici memnuniyetinin önemli göstergeleridir ancak bu tip kalite kavramları tek başlarına beklenen faydayı sağlamazlar. Buna karşılık, veri kalitesinin (data quality) hem memnuniyet hem de algılanan faydanın güçlü bir göstergesi olduğu gösterilmiştir ve her iki faktörün de tüm şirketi olumlu yönde etkilediği kanıtlanmıştır (Al-Okaily vd., 2023).

Yapılan akademik bir çalışmada, değerlerin, sosyal normların, inançların ve tutumların yeşil ürün satın alma davranışlarını etkilemede kritik bir rol oynadığını göstermiştir (Jan ve Yeo, 2019). Yapılan bir başka çalışmada, tüketicilerin değerlerinin tutum ve davranışlarını etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Algılanan değer, tüketicinin bir ürünün değerini algılamasını içerir (Liao vd., 2020).

Yukarıda belirttiğimiz açıklamalar ve literatür incelemesi ışığında, bu çalışma aşağıda yer alan soruya cevap aramaya çalışmıştır:

Araştırma Sorusu 1 (AS1): Tüketicilerin değer yargıları onların; davranışlarını ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararını doğrudan etkiler mi?

Bu bilgiler ışığında aşağıda yer alan hipotezler geliştirilmiştir:

H1: Tüketicilerin değer yargıları onların davranışlarını doğrudan etkiler.

H2: Tüketicilerin değer yargıları onların sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını doğrudan etkiler.

Normal koşullarda tüketiciler, çevre dostu ürünler satın alırken tüketici davranışları, tüketicilerin satın alma istekleri ve çevre dostu ürünleri satın alma niyetlerinden etkilenmektedirler. Tüketicilerin çevresel sürdürülebilirliği korumaya yönelik çabaları satın alma kararlarına olumlu yansımaktır. Ekolojik hasarı azaltmak için tüketiciler tarafından satın alınan ürünlerin çevreye duyarlı ürünler tercih edilmesi gerekmektedir. Tüketiciler yeşil ürünleri kullandıktan sonra yeşil ürünlerin geleneksel ürünlere göre daha düşük kalitede olmadığını fark ederler. Tüketiciler tarafından satın almayı planladıkları bir ürünün performansına ilişkin güvenilir bilgiye ulaşabilmeleri durumunda bu durum onların yeşil ürünlerin etkinlik ve verimliliğine ilişkin farkındalık düzeylerini arttırmakta ve böylece yeşil ürün tüketim taleplerini olumlu etkilemektedir. Tüketicilerin yeşil ürünleri tüketme amaçları; yeşil ürün tüketim faydaları, yeşil ürün farkındalığı ve tüketiciler tarafından algılanan yeşil değerlerle pozitif ilişkilidir (Adhithya ve Astuti, 2019). Yapılan akademik bir çalışmada, tüketicilerin yeşil ürünleri kullanma niyetinin yeşil ürün güveni ve yeşil ürün imajıyla ilişkili olmadığını kanıtlanmıştır (Tiwari, 2016). Yapılan bu açıklamalara ek olarak, daha önce yapılan akademik çalışmalar tüketicilerin yeşil davranışlarını etkileyebilecek iki itici güçten bahsetmektedir. Bunlar (Edinger-Schons, 2018; Leonidou ve Skarmeas, 2017):

İçsel güdüler: Satın alınan ürünlerin çevresel etkileri konusunda yüksek farkındalık ve bilgi düzeyine sahip tüketicilerin, çevre üzerinde olumsuz etkisi olan ürünlerin tüketimini azaltmaya çalışırlar. Dışsal nedenler: Popülerlik, statü ve imaj, tüketicilerin yeşil ürünleri satın alırken veya çevreye duyarlı ürünleri benimserken dışsal nedenler, karar alma sürecinde sessiz bir rol oynar (gizli boyutlar).

Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

AS2: Tüketici davranışları onların sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını etkiler mi?

AS3: Tüketicilerin değer yargıları, sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını dolaylı olarak (tüketici davranışları aracılığıyla) etkiler mi?

Yukarıda belirtilen sorular aracılığıyla aşağıda sıralanan hipotezler türetilmiştir:

H3: Tüketici davranışları sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını etkiler.

H4: Tüketici davranışları, tüketicilerin değer yargıları ile sürdürülebilir yeşil satın alma kararları arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir.

Tüketiciler günlük yaşantılarının ve aktivitelerinin çevre üzerindeki etkisi hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip değildirler. Zararlı ürünlerin kullanımının çevreye olan olumsuz etkisi sadece bugünün çevresel durumunu etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda sera gazı kullanımına olan talepte yaşanan artışlar, gelecek nesilleri de olumsuz etkiler bırakacaktır. Birçok tüketicinin günlük ihtiyaçlarını giderirken çevreye zararlı ürünler tüketmeleri ve bu tip zararlı tüketim alışkanlıklarının olumsuz etkileri konusunda eksik bilgi sahibi olmaları, onların ne şekilde hareket etmeleri konusunda yaşanabilecek en büyük eksiklikler arasında yer almaktadır. Bazı işletmelerin, yeşil pazarlama konusundaki hatalı ve hileli birtakım uygulamaları nedeniyle tüketiciler yeşil ürün satın alırken tereddütte kalmaktadırlar. Örneğin, yeşil göz boyama (greenwashing) ve yeşil pazarlama miyopluğu (green myopia) gibi işletmeler tarafından uygulanan bu iki hileli senaryo uygulaması nedeniyle tüketiciler yeşil ürün satın alma konusunda çelişki yaşamaktadır (Hasan vd., 2018). Tüketicilerin yeşil ürün satın alma niyetlerine yönelik önlerindeki en büyük engel ürünlerin fiyatıdır. Bazen tüketicilerin yeşil ürünleri satın almak için ödedikleri ücret, elde ettikleri algılanan faydaya kıyasla yüksek olabilmektedir. Tüketiciler yeşil ürünleri yüksek fiyatlı ve kalitesi düşük ürünler olarak algılayabilmektedirler. Bu tip tüketici algıları, yeşil ürünler ve bunların olumlu faydaları hakkında tüketicilerin bilgi eksikliğinden kaynaklanabilmektedir. Yeşil ürünlerin mevcudiyeti altyapı desteğine göre değişmektedir. Bazı durumlarda tüketicilerin yeşil ürünleri satın alma ihtiyacı duyduklarında tedarik konusunda sıkıntılar çekmektedirler. Çevreci markaların ürün yelpazesinin kısıtlı olması nedeniyle tüketicilerin yeşil ürün satın alma isteklerini azaltabilmektedir (Alkhawaldeh vd., 2024).

Yeşil miyopi (yeşil pazarlama miyopluğu) ve yeşil göz boyama, yeşil pazarlamanın iki karanlık yüzüdür. İşletmeler, bu iki yeşil pazarlama hilesini uygulama yoluna gidebilmektedirler. Hizmet kalitesi müşteri memnuniyetini etkiler. Müşteri memnuniyeti, müşteri sadakatinin artmasına neden olur. Hizmet kalitesinin doğrudan müşteri sadakatine yol açmadığını, aksine kaliteli hizmetten kaynaklanan müşteri memnuniyetinin müşteri sadakati yarattığını ifade etmek gerekir (Surpiyanto vd., 2021). Naik (2022), konaklama sektöründeki hizmet kalitesini müşterilerin bakış açısından değerlendirdi. Çalışma sadece hizmet kalitesini etkileyen kritik faktörleri vurgulamakla kalmadı, aynı zamanda hizmet sunumunu tüketici beklentileriyle uyumlu hale getirmenin önemini de vurguladı. Çalışma, hizmet kalitesini önemli ölçüde iyileştirme ve müşteri sadakatini artırma potansiyelini ortaya çıkararak, müşteri deneyimlerini iyileştirmeyi amaçlayan konaklama işletmeleri (hospitality practitioners) için değerli bilgiler sağladı.

Yukarıda yapılan açıklamalar ve literatür ışığında; tüketicilerin değer yargıları, tüketici davranışları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararı arasındaki ilişkilerin niteliğini uygun istatistiksel analiz yöntemlerini kullanarak inceleyen bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışmada doğrudan ve dolaylı etki olmak üzere üç değişken arasındaki nedensel ilişki araştırılmıştır. Çalışma değişkenlerinin işlemsel tanımları aşağıda verilmiştir:

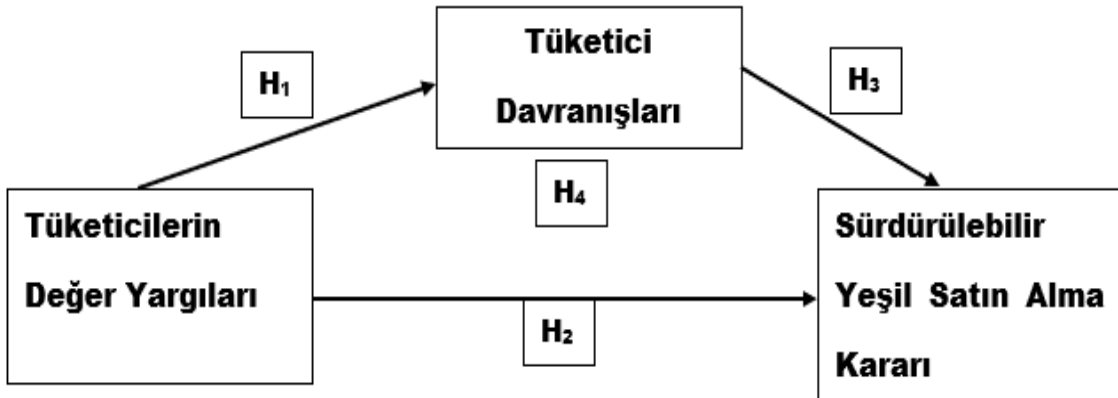
Algılanan tüketici değeri; tüketicilerin bir ürünün değerine ilişkin algısıyla ilişkilidir. Yeşil değerlerin, yeşil ürün değerlerinin doğası gereği geçerli olması ve bu nedenle tutumu ve yeşil kültürü eş zamanlı olarak etkileyebilmesi nedeniyle önemli olduğu düşünülmektedir (Smith ve Standaert, 2013). Yeşil tüketici davranışı, sürdürülebilir ürünlerin ve çevre dostu ürünlerin (geri dönüştürülebilir ve çevreye faydalı) satın alınması ve topluma ve çevreye zarar veren mallardan kaçınılması anlamına gelir (White vd., 2019). Sürdürülebilir yeşil satın alma kararı ise tüketicilerin ürün ve hizmet satın alırken çevreye yönelik değer yargıları ve çevreci davranışlarının etkisiyle satın alma kararları vermelerini ifade etmektedir.

Teorik olarak değerlendirildiğinde, tüketicilerin değer yargılarının onların davranışlarını etkilemesi ve bu iki değişkenin birlikte sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını etkilemesi beklenir. Bu araştırma kapsamında, tüketicilerin değer yargıları, davranışları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararları arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma üç değişkenden oluşmaktadır: tüketicilerin değer yargıları, tüketici davranışları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararları. Bu çalışma nicel araştırma deseniyle hazırlanmıştır. Anket formu iki kısımda oluşmaktadır. Birinci kısımda ölçekte yer alan ve üç alt boyut (faktör) ve katılımcıların görüşlerini ölçmek için 23 ifadeye yer verilmiştir. Anket formunun ikinci kısmında ise 5 ifadeden oluşan demografik bilgileri ölçmeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Anket formunun uygulandığı bu çalışmada oluşturulan ölçek daha önce yapılan çalışmalardan atıf alınarak ölçek geliştirilmiştir. Tüketicilerin Değer Yargılarını ölçmek için Yeşil ve Turan (2020) geliştirmiş oldukları ölçekte yer alan 8 ifadeden faydalanılmıştır. Tüketici Davranışlarını ölçmek için Dikmenli ve Konca (2016) geliştirmiş oldukları ölçekte yer alan 6 ifadeden faydalanılmıştır. Tüketicilerin sürdürülebilir yeşil satın alma kararlarını ölçmek için Karadağlı Alçı ve Aksu (2023) yılında yapmış oldukları çalışmada geliştirdikleri ölçekte yer alan 9 ifadeden faydalanılmıştır.

Çalışma kapsamında oluşturulan anket formu Besni’de yaşayan ve 18 yaş ve üzeri tüketicileri kapsamaktadır. Kolayda örneklem yoluyla veriler toplanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak sosyal ağlar (WhatsApp ve Facebook) kullanılmıştır. Anket formunda yer alan ifadeleri ölçmek için 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılardan anket formunda yer alan ifadelerden kendileri için en uygun olan seçeneği işaretlenmeleri istenmiştir. Araştırmanın örneklemi 441 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırma modeli Şekil 1’de açıklanmıştır:

Şekil 1. Araştırma modeli

Çalışma kapsamında ilk olarak kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Daha sonra araştırma modeline ve literatüre sadık kalınarak oluşturulan hipotezler yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu çalışmanın örneklem grubu 441 tüketiciden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	n	%
<u>Cinsiyeti</u>		
Kadın	201	46
Erkek	240	54
<u>Toplam</u>	<u>441</u>	<u>100</u>
<u>Yaş</u>		
18-28	105	24
29-38	98	22
39-48	114	26
49-58	75	17
59+	49	11
<u>Toplam</u>	<u>441</u>	<u>100</u>
<u>Medeni Durum</u>		
Evli	241	55
Bekar	112	25
Boşanmış	88	20
<u>Toplam</u>	<u>441</u>	<u>100</u>
<u>Eğitim Düzeyi</u>		
İlkokul	76	17
Ortaokul	82	19
Lise	121	27
Ön Lisans	74	17
Lisans	55	12

Lisansüstü	33	8
<u>Toplam</u>	<u>441</u>	<u>100</u>
<u>Aylık Gelir</u>		
17.000-27.000 TL arası	96	22
27.001-37.000 TL arası	131	30
37.001-47.000 TL arası	92	21
47.001 TL ve üzeri	122	27
<u>Toplam</u>	<u>441</u>	<u>100</u>

Adıyaman ili Besni ilçesinde yaşayan insanların oluşturduğu çalışma evreni, çalışmaya katılmayı kabul eden 441 tüketiciden oluşmaktadır. Tablo 1’de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Çalışmanın bu kısmında katılımcıların 5 özelliği ölçülmüştür. Bunlar sırasıyla; cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, eğitim düzeyi ve son olarak aylık gelir durumları şeklinde sıralanmaktadır. İlk olarak cinsiyet değişkeni incelendiğinde katılımcıların %46’sı kadın ve %54’ü erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcılar yaş grupları incelendiğinde, %24’ü 18-28 yaş aralığında, %22’si 29-38, %26’sı 39-48, %17’si 49-58 ve son olarak %11’i 59 yaş ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, %55’i evli, %25 bekar ve %20’sinin boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde, %17’si ilkökul mezunu, %19’u ortaokul, %27’si lise, %17’si ön lisans, %12’si lisans ve %8’inin lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Son olarak katılımcıların aylık gelir düzeyleri incelendiğinde %22’sinin aylık geliri “17.000 TL ile 27.000 TL” arasında olduğu, %30’unun “27.001 TL ile 37.000 TL” arasında, %21’inin “37.001 TL ile 47.000 TL” arasında, %27’sinin 47.001 TL ve üzerinde gelir düzeyine sahip oldukları bulgulanmıştır.

Çalışma kapsamında kullanılan ölçeğin güvenilirliğini test etmek için birleşik güvenilirlik (CR) ve ortalama açıklanan varyans (AVE) değerlerine bakılmıştır. Birleşik güvenilirlikle ilgili $CR \geq 0.7$ den büyük olması gerekir. Yakınsak geçerlilik, ölçeğe ilişkin tüm CR değerlerinin, AVE değerlerinden büyük olması ve AVE değerinin de 0,5’ten büyük olması önkoşuldur. Yakınsak geçerlilikte ölçekte yer alan tüm maddelerin faktör yük değerlerinin 0.5’ten büyük olması gerekmektedir (Değirmenci ve AYTEKİN, 2021). Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin istatistikse değerler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2 Doğrulayıcı faktör analizinin standart çıktısı CFA (AVE, CR)

Yol	Faktör Değerleri	Yük	AVE	CR
TDY1	.587			
TDY2	.612			
TDY3	.625		.58	.84
TDY4	.648			

TDY5	.712		
TDY6	.598		
TDY7	.771		
TDY8	.658		
TD1	.854		
TD2	.812		
TD3	.836	.66	.91
TD4	.847		
TD5	.885		
TD6	.897		
SYSAK1	.585		
SYSAK2	.578		
SYSAK3	.874	.63	.92
SYSAK4	.865		
SYSAK5	.813		
SYSAK6	.814		
SYSAK7	.832		
SYSAK8	.885		
SYSAK9	.826		

Kısaltmalar: TDY: Tüketici Değer Yargıları; TD: Tüketici Davranışları, SYSAK: Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararları

Tablo 2’de, ölçekte yer alan ifadelerle ilişkin faktör yük değerleri, çıkarılan ortalama varyansı (AVE) ve bileşik güvenilirliğe (CR) ilişkin istatistiksel bulgular görülmektedir. Ölçekte yer alan ifadelerinin faktör yük değerlerinin 0.5 eşik değerinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Ortalama Açıklanan Varyans değerleri (AVE)> 0.5 ve Bileşik Güvenilirlik (CR)> 0.7 olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğu kanaatine varılmıştır.

Tablo 3’te değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır.

Tablo 3 Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	Ort.	Ss.	Katılıyorum/Katılmıyorum Aralığı
1.Tüketicilerin Değer Yargıları (X)	4.4	0.58	Katılıyorum

2.Tüketici Davranışları (M)	4.1	0.74	Katılıyorum
3.Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararı (Y)	4.3	0.68	Katılıyorum

Tablo 3'te görüldüğü gibi anket formunda yer alan ifadelerin tamamına katılımcılar tarafından "katılıyorum" şeklinde görüş beyan etmişlerdir.

Ölçüm modelinde yer alan ölçeğe ilişkin alt boyutları (3 faktörlü bir yapı) birinci düzey çok faktörlü yapısı, AMOS 24 kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi ile test edilmiştir. Tablo 4'te faktörlere ilişkin uyum iyiliği istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 4 Uyum iyiliği istatistikleri

Uyum İyiliği Değerleri	χ^2	df	GFI	CFI	NFI	RMSEA
Tüketicilerin Değer Yargıları	74,12	17	0,95	0,91	0,91	1,02
Tüketici Davranışları	36,54	14	0,94	0,90	0,92	1,87
Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararları	50,04	14	0,92	0,94	0,93	1,44

Çalışmanın modelinde bulunan tüm değişkenlerin birinci düzey çok faktörlü yapısı, AMOS 24 programında Doğrulayıcı Faktör Analizi ile test edilmiştir. Ölçekte yer alan faktörlerin RMSEA değer aralıkları sırasıyla 1.02, 1.87 ve 1.44 olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlerin iyi uyuma işaret etmektedir (RMSEA: 0 ila 2 arasında değer aldığı iyi uyum olarak ifade edilmektedir). GFI, CFI, NFI değerlerinin 0.90 üzerinde bir değerle ifade edilmesi iyi uyuma işaret eder (Değirmenci ve Aytekin, 2021). Tablo 4'te görüldüğü gibi tüm faktörler ve bu faktörlere ilişkin uyum iyiliği değerleri iyi uyuma işaret etmektedir. Bunun sonucu olarak; ölçek 3 faktörlü yapısı doğrulanmıştır.

Tablo 5'te çalışma kapsamında geliştirilen hipotezlerin test edilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 5 Araştırmanın hipotez testlerinin sonuçları

Etki Yolu	Standardize Edilmiş Etki Katsayıları		
	Toplam	Doğrudan	Dolaylı
H1 Tüketicilerin Değer Yargıları → Tüketici Davranışları	0,821*	0,875*	-
H2 Tüketicilerin Değer Yargıları → Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararı	0,854*	0,87*	-
H3 Tüketici Davranışları → Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararı	0,647*	0,666*	-
H4 Tüketicilerin Değer Yargıları → Tüketici Davranışları → Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararı	0,546*	0,614*	0,328*

*(p=0,000)

Tüketicilerin Değer Yargıları ve Sürdürülebilir Yeşil Satın Alma Kararları arasındaki ilişkide tüketici davranışlarının aracılık rolünü gösteren YEM bulguları Tablo 5'te verilmiştir. Tüketicilerin Değer Yargılarının Tüketici Davranışları üzerindeki pozitif etkisi $\beta=0,821$, sürdürülebilir yeşil satın alma kararı üzerindeki pozitif etkisi $\beta=0,854$, tüketici davranışlarının sürdürülebilir yeşil satın alma kararı üzerinde pozitif etkisi $\beta=0,647$ olarak hesaplanmıştır. Modele göre tüketicilerin değer yargılarının sürdürülebilir yeşil satın alma kararı üzerinde, tüketici davranışları üzerinden kaynaklanan dolaylı etkisi $\beta=0,328$ 'dir. Bu sonuçla birlikte tüketicilerin değer yargılarının sürdürülebilirlik yeşil satın alma kararı üzerindeki toplam etkisinin $\beta=0,546$ olduğu görülmüştür. Elde edilen etki katsayıları incelendiğinde, tüketicilerin değer yargılarının hem tüketici davranışları hem de sürdürülebilir yeşil satın alma kararı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca tüketicilerin değer yargılarının sürdürülebilir yeşil satın alma kararları üzerindeki doğrudan etkinin dolaylı etkiden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda tüketicilerin değer yargılarının sürdürülebilir yeşil satın alma kararı üzerindeki etkisinde tüketici davranışının anlamlı olarak, kısmi aracılık rolünün bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu sonuçlar ışığında araştırmanın dört hipotezi olan; H1, H2, H3 ve H4 hipotezleri kabul edilmiştir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, tüketicilerin değer yargıları, müşteri davranışları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, tüketicilerin değer yargılarının tüketici davranışları ve sürdürülebilir yeşil satın alma kararları üzerinde doğrudan etkisinin bulunduğunu kanıtlamaktadır. Diğer taraftan tüketicilerin değer yargılarının sürdürülebilir yeşil satın alma kararları üzerindeki etkisinde tüketici davranışlarının dolaylı etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular literatürde daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir (Alkhawaldeh vd., 2024; Teng vd., 2014).

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulguların, Chen vd. (2020) çalışmalarında elde ettikleri; müşteri değeri, müşteri davranışları ve müşteri tutumlarının yeşil pazarlamayı etkilediği yönündeki bulgularla tutarlıdır. Yapılan bir başka çalışmada; çalışmaya katılan tüketicilerin büyük kısmı enerji tasarrufu, çevre dostu ürünlerin kullanmaya istekli oldukları tespit edilmiştir (Sert, 2017). Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular ile literatürde yer alan ve benzerlik gösteren çalışmaların incelenmesi sonucunda bu çalışmanın literatürle uyumlu olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu çalışma kapsamında, tüketicilerin değer yargılarının tüketicilerin davranışları aracılığıyla sürdürülebilir yeşil satın alma kararları üzerinde etkisinin bulunduğu kanaatine varılmıştır. Bu nedenle, işletmelerin yeşil pazarlamayı ve bunun tüketici kararlarıyla ilişkisini anlamının yanı sıra tüketicilerin değer yargılarının ve davranışlarının yeşil satın alma kararlarına olan etkisinin daha fazla farkında olmaları gerektiği şiddetle önerilmektedir. Bu çalışma, bir dizi ardışık adımdan oluşan bir süreç olarak görev, işlev ve faaliyetlerin yönetilmesi anlamına gelen kalite yönetimi kavramlarından biri olan yönetsel süreç yaklaşımı kavramının önemini vurgulamakta ve bu sürecin herhangi bir adımında olası bir hatanın da devam eden süreci sektöre uğratabilecektir. Bu nedenle, tutum, davranış ve kararları etkileyen tüketici değerini teşvik etmek ve pekiştirmek amacıyla herhangi bir anlamlı çabanın ve yatırımın başlangıçta yapılması gerekmektedir (Alkhawaldeh vd., 2024).

Bu araştırmanın her aşamasında, kalitenin sağlanmasını gerektiren yeşil pazarlama zincir yönetimi kavramını da güçlendirdi. Bu nedenle tüketicilerin değer yargılarının sürdürülebilir

satın alma kararlarına yol açan tüketici davranışlarına dönüştürülmesini sağlamak gerekir. Bu araştırma, yönetimin üst kademesinde görev yapanlara yeşil pazarlama süreç zinciri yaklaşımı olan yeni bir yönetim yaklaşımını desteklemektedir. Bu yeni yönetim yaklaşımı, yönetimin süreç yaklaşımı ile yönetimin zincir yaklaşımının birleşimidir. Çalışmanın çıkarımlarından birisi de, hükümetlerin yeşil davranışları desteklemesi gerektiğidir. Yasa yapıcılar, toplumun yeşil ürün satın alma ve yeşil davranış sergileme eğilimlerini desteklediği ölçüde çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sağlanacaktır. İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluğun (KSS) bir parçası olmalıdır. Yeşil pazarlama stratejilerini ön planda tutan işletmelerin tüketicilerin yeşil davranışlarını teşvik etmeye çalışmalıdır.

İşletmeler, tüketicilerin yeşil değer yargılarını ve yeşil davranışlarını artırmanın yollarını aramalıdır, çünkü tüketicilerin yeşil değer yargıları ve yeşil davranışları onların yeşil satın alma kararlarını etkileyebileceği açıktır. Ayrıca, yeşil tüketici değerleri yeşil satın alma kararlarında hayati bir rol oynamaktadır. Bu nedenle işletmeler yeşil göz boyama ve yeşil pazarlama miyopiyi uygulamaktan kaçınmalıdır. Bu tip hileli politikalar tüketicilerin değer yargılarının ve davranışlarının yeşil satın alma kararlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu araştırma, tüketicilerin değer yargıları ve onların çevreci davranışlarının yeşil satın alma kararları üzerindeki olumlu etkisini ortaya çıkararak, değer-tutum-davranış modelinin yeşil satın alma kararları üzerindeki etkisinin ortaya konulması koşuluyla literatüre olumlu katkılar sunmuştur. Ayrıca bu çalışma Türkiye özelinde tüketicilerin yeşil ürünleri satın alma kararları ve satın alma davranışları hakkındaki sınırlı literatüre de katkıda bulundu.

Ayrıca, bu makale bir tür ürün, hizmet, politika, karar veya duruma değil, genel olarak yeşil satın alma kararlarının tüketici değerlerine ve davranışlarına odaklanmıştır. Çalışmanın bir takım sınırlılıkları da mevcuttur. Çalışmanın sınırlamalarından birisi, tüketicilerin algılarına dayalı nicel bir araştırma yaklaşımı kullanmasıdır. Ayrıca, bu çalışmada ele alınan üç değişkeni birbirine bağlayan önceki çalışmaların olmaması bir zorluk teşkil etmiş, ancak aynı zamanda çalışmanın literatüre gerçek bir katkısı olduğunu göstermiştir. Yanıtların sayısı istatistiksel olarak çok kabul edilebilir ve çalışmanın sonuçlarını genelleştirmek için yeterli olsa da, farklı coğrafik bölge ve farklı kültürlerde daha büyük örneklem gruplarıyla çalışılarak elde edilen bulguların karşılaştırılması yerinde olacaktır. Çalışmanın belli bir süre zarfında yapılması önemli bir eksikliklerdir. Gelecekte yapılması planlanan çalışmaların boylamsal araştırmalar yönünde yapılması sağlıklı sonuçların elde edilmesi yönünden oldukça faydalı olacaktır. Bu çalışmanın ardıllarının; yeşil restoran, yeşil beyaz eşya, yeşil otomotiv, yeşil konut gibi farklı sektörlerde tüketicilerin görüşlerine başvurulması önerilmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Adhitiya, L., Astuti, R.D (2019). The effect of consumer value on attitude toward green product and green consumer behavior in organic food. *IPTEK J. Proc. Ser.* <https://doi.org/10.12962/j23546026.y2019i5.6299>
- Alkhalwaldeh, K., Suwan, R., & Qadri, M. (2024). The influence of customer value on sustainable green purchasing decision: the mediating role of customer attitudes and behavior. *OPSEARCH*, 1-18.
- Al-Okaily, A., Teoh, A.P., Al-Okaily, M. (2023). Evaluation of data analytics-oriented business intelligence technology effectiveness: an enterprise-level analysis. *Bus. Process. Manag. J.* 29(3), 777–800. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-10-2022-0546>

- Chen, Y.S., Chang, T.W., Li, H.X., Chen, Y.R. (2020). The influence of green brand effect on green purchase intentions: the mediation effects of green brand associations and green brand attitude. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 17(11), 1–17. <https://doi.org/10.3390/ijerph17114089>
- Değirmenci, B. ve Aytekin, M. (2021). Çalışanların Çevreci Davranışları: Merinos A.Ş. Uygulaması (Kavram-Teori-Uygulama). Ankara: Gazi Kitabevi. google scholar
- Diallo, S. (2023). Effect of renewable energy consumption on environmental quality in sub-Saharan African countries: evidence from defactored instrumental variables method. *Manag. Environ. Q.* vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/MEQ-09-2023-0326>.
- Dikmenli, Y., & Konca, A. S. (2016). Tüketici çevre bilinci algı ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*
- Edinger-Schons, L.M., Sipilä, J., Sen, S., Mende, G., Wieseke, J. (2018). Are two reasons better than one? The role of appeal type in consumer responses to sustainable products. *J. Consum. Psychol.* 28(4), 644–664. <https://doi.org/10.1002/jcpy.1032>
- Govender, J., Govender, T. (2016). The influence of green marketing on consumer purchase behavior. *Environ. Econ.* 7(2), 77–85. [https://doi.org/10.21511/ee.07\(2\).2016.8](https://doi.org/10.21511/ee.07(2).2016.8)
- Hasan, A., Irfan, R., Shaari, Z.H., Sharif, Md.A.M. (2018). Consumers' perception of barriers effecting green purchase behavior: instrument assessment. In: SHS web of conferences, 56, 02008. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20185602008>
- Hu, H.H., Parsa, H.G., Self, J. (2010). The dynamics of green restaurant patronage. *Cornell Hospital Q* 51(3), 344–362. <https://doi.org/10.1177/1938965510370564>
- Jan, I.U., Ji, S., Yeo, C. (2019). Values and green product purchase behavior: the moderating effects of the role of government and media exposure. *Sustainability (Switzerland)* 11(23), 6642. <https://doi.org/10.3390/su11236642>
- Karadağ Alçı Ş., Geçkil T. & Aksu S. (2023). Çevreye duyarlı ürün tüketim davranışı ölçeğinin türkçe uyarlaması: geçerlilik güvenilirlik çalışması. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 540-553.
- Kwok, L., Huang, Y.K., Hu, L. (2016). Green attributes of restaurants: what really matters to consumers? *Int. J. Hosp. Manag.* 55, 107–117. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2016.03.002>
- Lee, H.H., Liang, C.H., Liao, S.Y., Chen, H.S. (2019). Analyzing the intention of consumer purchasing behaviors in relation to internet memes using VAB model. *Sustainability (Switzerland)*. <https://doi.org/10.3390/su11205549>
- Leonidou, C.N., Skarmas, D. (2017). Gray shades of green: causes and consequences of green skepticism. *J. Bus. Ethics* 144(2), 401–415. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2829-4>
- Liao, Y.K., Wu, W.Y., Pham, T.T. (2020). Examining the moderating effects of green marketing and green psychological benefits on customers' green attitude, value and purchase intention. *Sustainability (Switzerland)*. <https://doi.org/10.3390/SU12187461>
- Naik, D.S. (2022). Review of literature on service quality of hotel industry. *Int. J. Adv. Appl. Res.* 9(6), 277–283. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7070182>

- Namkung, Y., Jang, S. (2017). Are consumers willing to pay more for green practices at restaurants? *J. Hospital. Tour. Res.* 41(3), 329–356.
<https://doi.org/10.1177/1096348014525632>
- Sert, A. (2017). Yeşil pazarlama ve tüketicilerin satın alma davranışları: üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi, SBE., İstanbul.
- Smith, M.J., Standaert, C.J. (2013). Towards an expanded definition of value. *Spine J.* 13(11), 1690–169. <https://doi.org/10.1016/j.spinee.2013.03.006>
- Supriyanto, A., Wiyono, B.B., Burhanuddin, B. (2021). Effects of service quality and customer satisfaction on loyalty of bank customers. *Cogent Bus Manag.* pp 1–17
- Teng, Y.M., Wu, K.S., Huang, D.M. (2014). The influence of green restaurant decision formation using the VAB model: the effect of environmental concerns upon intent to visit. *Sustainability (Switzerland)* 6(12), 8736–8755.
<https://doi.org/10.3390/su6128736>
- Tiwari, J. (2016). Green marketing in India: an overview. *IOSR J. Bus. Manag. (IOSR-JBM)* 1(01), 33–40.
- White, K., Habib, R., Hardisty, D.J. (2019). How to SHIFT consumer behaviors to be more sustainable: a literature review and guiding framework. *J. Mark.* 83(3), 22–49.
<https://doi.org/10.1177/0022242919825649>
- Yeşil, M., & Turan, Y. (2020). Çevresel Duyarlılık Üzerine Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 418-435.

**DETERMINING THE OPINIONS OF THE MANAGERS IN READY-TO-WEAR
BUSINESSES ON SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS**
**HAZIR GIYİM İŞLETMELERİNDEKİ YÖNETİCİLERİN SOSYAL SORUMLULUK
PROJELERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

¹BÜŞRA KALENDER, ² DOÇ. DR. MEYREM ARGASAHİNOĞLU

0000-0002-0935-2956

² Doç. Dr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Moda Tasarımı Anabilim Dalı,
0000-0003-4265-681X

Özet

İşletmeler ekonomik hedeflere ulaşmaya çalışırken sosyal beklentileri de dikkate almalıdır. Sosyal sorumluluk bu beklentilerin karşılanması sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Hazır giyim sektöründe yaşanan yoğun rekabet ortamında sosyal sorumluluk projeleri markaların rakiplerinden farklılaşabilmesi ve satışlarının devamlılığını sağlaması açısından büyük önem kazanmıştır. Sosyal sorumlulukla markalar, sosyal ve çevresel konulara duyarlı üretim yaparken, tüketicilerine değer katmakta, imajlarını ve satışlarını artırmaktadır.

Hazır giyim işletmelerinde çalışmakta olan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeylerinin, görüşlerinin ve sorunlarının belirlenmesi amaçlanan bu araştırma, betimsel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla 56 soru ve dört bölümden oluşan anket hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul'da faaliyet gösteren hazır giyim işletmeleri yöneticileri oluşturmaktadır. Örneklemi, olasılığı bilinmeyen örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme ile belirlenen İstanbul'da faaliyet gösteren büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmeleri arasından anketi cevaplamaya gönüllü 70 işletme yöneticisi oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda, işletme yöneticilerinin büyük bir kısmının sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgi sahibi oldukları, sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgilerini en çok internet/sosyal medya sayesinde edindikleri, sosyal sorumluluk projesi hazırlayan işletmelerin hedef kitle olarak çoğunlukla çocuklar/gençler ve çevre/geri dönüşüm seçmiş olduğu, erkeklere, göçmenlere ve dar gelirlilere sosyal sorumluluk projesi hazırlanmadığı, sosyal sorumluluk projelerinin işletme imajını olumlu yönde etkileyeceğini, sosyal sorumluluk projelerinin hem işletmelere hem de toplumlara katkı sağlayacağını düşündükleri ancak sosyal sorumluluk projelerinin işletmeye maliyet ve zaman kaybı oluşturabileceğini düşündükleri belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal sorumluluk, Sosyal sorumluluk projeleri, Hazır giyim firmaları.

Abstract

While trying to achieve economic goals, businesses should also take social expectations into account. Social responsibility plays an important role in the process of meeting these expectations. In the intense competitive environment in the ready-made clothing industry, social responsibility projects have gained great importance for brands to differentiate themselves from their competitors and ensure the continuity of their sales. With social responsibility, brands add value to their consumers and increase their image and sales while producing products that are sensitive to social and environmental issues.

This research, which aims to determine the knowledge levels of those who work in ready-made clothing regarding social responsibility sharing, what is collected and what is collected is a descriptive research. Survey model was used in the research. A survey consisting of 56 questions and four sections was prepared to collect data in the research. The population of the research consists of managers of ready-made clothing businesses operating in Istanbul. The sample consists of 70 business managers who volunteered to answer the survey among large and medium-sized ready-made clothing businesses operating in Istanbul, determined by purposeful sampling, one of the unknown probability sampling methods.

As a result of the research, most of the business managers have information about social responsibility projects, they mostly get information about social responsibility projects through the internet/social media, and the businesses that prepare social responsibility projects mostly choose children/youth and environment/recycling as their target audience. It has been determined that no social responsibility projects have been prepared for men, immigrants and low-income people, they think that social responsibility projects will positively affect the image of the business, that social responsibility projects will contribute to both businesses and societies, but they think that social responsibility projects may cause cost and time loss to the business.

Keywords: Social responsibility, Social responsibility projects, Ready to wear companies.

SEEDLESS RAISINS EXPORT STATISTICAL ANALYSIS
ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM İHRACATININ İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Medine DEMİRTAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım
Ekonomisi Bölümü, 0009-0004-7832-378X

Özet

Sultani Çekirdeksiz üzüm dünyada kuru üzüm üretimi ve ihracatı konusunda ilk sırada gelir. Dünyadaki kuru üzüm üretiminin %90'ı Sultani Çekirdeksiz (Thompson Seedless) üzüm olup, ülkemizde üretimi en fazla Ege Bölgesinde yapılmaktadır. Kuru üzüm üretiminde politika aracı olarak Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) taban fiyatı belirlemektedir. Genel tarımsal ürün üretim desteği dışında ihracat destekleri de uygulanmakta olup pazarlama organizasyonunda çoğunlukla borsa ve tüccarlar hâkim olmaktadır. Türkiye'nin kuru üzüm ihracatındaki güncel durumunun tespit edilmesi, piyasaya dair belirlenecek politikalar ve ihracat liderliğini koruması açısından önem taşımakta ve bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Dünya'da ve Türkiye'de kuru üzüm üretimi, tüketimi, fiyatlandırması ve ihracatı incelenerek kuru meyve ihracatı içerisinde kuru üzümün mevcut durum analizi yapılmıştır. Bu çalışmada Türkiye kuru üzüm ihracatını değerlendirmek için piyasa verilerinden yararlanılarak bir sonraki yılın ihracat rakamı tahmini yapılmaya çalışılmıştır. Derlenen veriler ile gerekli hesaplamalar yapılarak ihracatın mevcut durumu hakkında yorum yapılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma sonucunda Korelasyon, Regresyon ve Frekans analizi gibi istatistiksel analizler yapılmış olup Türkiye kuru üzüm ihracatının geleceğine ışık tutma hedeflenmiştir. Korelasyon analizi, 2013-2023 yılları arasındaki ihracat miktarları ve değerleri arasındaki güçlü pozitif korelasyonu (0.768) ortaya koymaktadır. Bu yüksek korelasyon katsayısı, ihracat miktarındaki artışların genellikle ihracat değeriyle paralel seyrettiğini göstermektedir. Lineer regresyon analizi, geçmiş yıllardaki ihracat verileri kullanılarak 2024/2025 sezonu için tahmini ihracat miktar ve değerlerini belirlemiştir. Tahmin edilen ihracat miktarı 258,540 ton ve tahmin edilen ihracat değeri 464,120 bin dolar olarak hesaplanmıştır. Frekans analizi, 2013-2023 yılları arasındaki ihracat miktar ve değerlerinin belirli aralıklarla nasıl dağıldığını göstermektedir. İhracat miktarlarının en yaygın aralıkları 220,001- 230,000 ton ve 230,001- 240,000 ton arasında yer almakta olup, bu aralıklarda sırasıyla 3 ve 2 yıllık veri bulunmaktadır. Bu, ihracat miktarlarının genellikle bu aralıkta yoğunlaştığını ve bu seviyelerde stabil kaldığını göstermektedir. Diğer taraftan, ihracat değerlerinin en yaygın aralıkları 450,001- 500,000 dolar arasında yer almakta olup, 4 yıllık veri bu aralıkta bulunmaktadır. Bu analiz, ihracatçılara ve üreticilere pazar taleplerinin hangi seviyelerde yoğunlaştığını ve hangi aralıklarda daha fazla ihracat yapılabileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Kuru üzüm, üretim, tüketim, ihracat, piyasa analizi

Abstract

Sultani Seedless grapes rank first in the world in raisin production and export. 90% of the world's raisin production is Sultani Seedless (Thompson Seedless) grapes, and in our country, their production is mostly done in the Aegean Region. As a policy tool in raisin production, Soil Products Office (TMO) determines the base price. Apart from general agricultural product production support, export supports are also implemented, and the marketing organization is mostly dominated by stock exchanges and traders. Determining Turkey's current situation in raisin exports is important in terms of policies to be determined for the market and maintaining its export leadership, and constitutes the main purpose of this study. In this study, raisin production, consumption, pricing and exports in the world and in Turkey were analyzed and the current situation of raisins in dried fruit exports was analyzed. In this study, an attempt was made to estimate the next year's export figure by utilizing market data to evaluate Turkey's raisin exports. Necessary calculations were made with the compiled data and an attempt was made to comment on the current situation of exports. As a result of this research, statistical analyzes such as Correlation, Regression and Frequency analysis have been carried out and it is aimed to shed light on the future of Turkish raisin exports. The correlation analysis reveals a strong positive correlation (0.768) between export volumes and values between 2013 and 2023. This high correlation coefficient indicates that increases in the quantity of exports are generally in line with the value of exports. Linear regression analysis determined the estimated export quantities and values for 2024/2025 season using export data from previous years. The estimated export volume is 258,540 tons and the estimated export value is 464,120 thousand dollars. The frequency analysis shows how export quantities and values are distributed in certain intervals between 2013 and 2023. The most common ranges of export volumes are 220,001 to 230,000 tons and 230,001 to 240,000 tons, with 3 and 2 years of data, respectively. This suggests that export volumes are generally concentrated in this range and remain stable at these levels. On the other hand, the most common range of export values is between 450,001 and 500,000 USD, with 4 years of data in this range. This analysis shows exporters and producers at which levels market demands are concentrated and in which ranges more exports can be made.

Keywords: Raisins, production, consumption, export, market analysis

RELATIONSHIP BETWEEN CORPORATE SUSTAINABILITY AND
SUSTAINABLE LEADERSHIP IN BUSINESSES: EXAMINATION OF STUDIES
CONDUCTED SPECIFICALLY FOR TURKIYE

İŞLETMELERDE KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR
LİDERLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE YAPILAN
ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Bekir DEĞİRMENCİ¹

¹Öğr. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon,

ORCID: 0000-0001-5236-5245

Özet

Günümüz küresel ölçekte, işletmelerde sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik liderlere önemli görevler düşmektedir. Sürdürülebilir liderlik kavramı açıklanırken, işyeri sahiplerinin; çevresel, ekonomik ve toplumsal konularda duyarlı hareket etmeleri anlaşılmaktadır. Günümüz liderlik modelleri arasında yer alan sürdürülebilir liderlik kavramı, yarınlardan emanet aldığımız dünyamızın gelecek kuşaklara daha güvenli ve daha yaşanabilir bir şekilde kullanılması konusunda üstlenilen görev ve sorumlulukları ifade etmektedir. Yapılan literatür incelemesi sonucunda yerli literatürde; sürdürülebilirlik liderlik konusunu inceleyen sınırlı çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı; son yıllarda spesifik çalışma alanlarından birisi olan sürdürülebilir liderlik kavramının yerli literatürde yeterince incelenip incelenmediğinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik ve buna bağlı ortaya çıkan sürdürülebilir liderlik ilişkisini açıklayan ve yerli literatürde yer alan ve daha önce ortaya konan ampirik çalışmalar; araştırma konusu, anahtar kelimeler, uygulanan yöntem ve bulgular yönüyle incelenmiştir. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Liderlik ilişkisini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma bir derleme makalesidir. 1990-2023 yılları arasında yerli literatürde 11 araştırma makalesinin yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaların 8'i nicel, 3'ü ise nitel araştırma yöntemlerine dayanmaktadır. Nicel araştırmalar ağırlıklı olarak sürdürülebilir liderlik ölçeğinin geliştirilmesine yönelik çalışmaları kapsamaktadır. 2016 yılında 1, 2018 yılında 1, 2019 yılında 2, 2020 yılında 1, 2021 yılında 2, 2022 yılında 2 ve son olarak 2023 yılında 2 çalışma yapılmıştır. Araştırmaların ağırlıklı olarak örneklem grubunun eğitim sektöründeki çalışanlar olduğu yönünde durum tespiti yapılmıştır. Yapılan literatür çalışmalarının incelendiği bu çalışmadan elde edilen bulguların; Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Liderlik literatürüne olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Literatürde sınırlı sayıda araştırmanın bulunduğunu ortaya koyan bu çalışma sayesinde gelecekte yapılması planlanan çalışmalar için rehberlik edeceği tahmin edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Kurumsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilir liderlik, literatür incelemesi, Türkiye

Abstract

Today, on a global scale, leaders have important duties to ensure sustainability in businesses. When explaining the concept of sustainable leadership, it is understood that business owners should act sensitively in environmental, economic, and social issues. The concept of sustainable leadership, which is among today's leadership models, expresses the duties and responsibilities

undertaken for the future generations to use our world, which we have inherited from tomorrow, in a safer and more livable way. As a result of the literature review, limited studies examining the subject of sustainability leadership were found in the domestic literature. The main purpose of this study is to reveal whether the concept of sustainable leadership, which has been one of the specific study areas in recent years, has been sufficiently examined in the domestic literature. The empirical studies that explain the relationship between corporate sustainability and the sustainable leadership that emerges accordingly and that are included in the domestic literature and have been previously presented were examined in terms of the research topic, keywords, applied method, and findings. This study, which aims to reveal the relationship between Corporate Sustainability and Sustainable Leadership, is a compilation article. It was determined that 11 research articles were published in the domestic literature between 1990-2023. 8 of these studies are based on quantitative and 3 are based on qualitative research methods. Quantitative studies mainly cover studies on developing a sustainable leadership scale. 1 study was conducted in 2016, 1 in 2018, 2 in 2019, 1 in 2020, 2 in 2021, 2 in 2022 and finally 2 in 2023. It was determined that the sample group of the studies was mainly employees in the education sector. It is thought that the findings obtained from this study, which examines the literature studies, will make positive contributions to the Corporate Social Responsibility and Leadership literature. It is estimated that this study, which reveals that there is a limited number of studies in the literature, will guide the studies planned to be conducted in the future.

Keywords: Corporate sustainability, sustainable leadership, literature review, Türkiye

1. INTRODUCTION

The concept of corporate sustainability refers to the examination of sustainable development at the level of enterprises. Contrary to traditional approaches based on profit maximization in businesses, corporate sustainability, which was developed as an alternative to such traditional approaches, is seen as a modern management component. Corporate sustainability is considered an integral part of the business strategies developed for many businesses and as a corporate value. What is meant by the concept of Corporate sustainability; descriptive explanations such as making efforts to protect the natural environment by enterprises, implementing programs to ensure economic development by enterprises, supporting social rights and justice by enterprises, showing sensitivity to moral and ethical issues at the enterprise level, increasing the welfare of society and employees are included in the literature (Engin and Akgöz, 2013). Businesses are established to achieve a specific purpose. Today, to make the assets of modern business structures sustainable, mostly; They are required to carry out activities for society, the environment, and employees. It is known that businesses that take care of the interests and benefits of society, the natural environment in which they exist, and their employees are seen as more valuable by society and their employees and that businesses with a positive image by their employees and society are one step ahead of their competitors in terms of competition and sustainable. Corporate sustainability includes practices that are important and should be implemented at all levels, as well as essential practices for businesses. Corporate sustainability can be explained as the ability to survive economically, socially, and environmentally, and to compete today and in the future. On the other hand, the concept of corporate sustainability is almost identified with the theory of stakeholders. Namely, businesses; have accountability to their shareholders, customers, employees, suppliers, environment, or other interest groups such as the society in which they operate, and this "stakeholder theory" is the foundation of corporate sustainability. Businesses; It is seen that corporate sustainability activities are emphasized to increase transparency, increase brand value, improve reputation and legitimacy, demonstrate competitiveness, motivate employees, and support control processes (Görmen and Korkmaz, 2022).

In order to implement corporate sustainability principles in businesses, sustainable leaders are needed first. In this direction, the second key concept of this study is sustainable leaders. Sustainable leaders have the characteristics of unlimited non-profit and at the same time struggle for the development of society. Sustainable leaders contribute to the development and welfare of society through activities such as "building schools and religious institutions, educating students, protecting nature and nature and developing a sustainable natural life, helping charities, and caring for those in need". Sustainable leaders focus on taking all kinds of actions by protecting the interests of both the individuals who make up the society and the interests of the employees. Sustainable Leaders support all kinds of training activities to ensure the development of society and employees (Yangil, 2016). It is not correct to claim that only legislators are responsible for a more livable world. By the concept of governance, business owners and managers should also make efforts to establish a social, economic, and natural balance. If a business wants to place corporate sustainability activities at the center of its management strategies, it needs to develop organizational philosophies centered on "justice, merit, humanity". Sustainable leaders motivate their employees to improve productivity and quality in the workplace. In an academic study, a number of principles were mentioned in the success of corporate sustainability activities. These principles are listed as follows Avery (2005):

- 1) To comply with ethical and moral rules in the workplace and to exhibit behaviors in this direction,
- 2) Not to be dependent only on profit-oriented policies and practices. In addition to these, determining a sustainable set of vision and goals,
- 3) To train managers who have a good command of sustainable policies in the workplace in the management process cycle,
- 4) Developing organizational culture and values,
- 5) Within the scope of corporate sustainability, prioritizing the harmony of social responsibility and human resources,
- 6) Prioritizing high quality in production and service delivery,
- 7) Observing the interests of all internal and external business stakeholders,
- 8) Carrying out procedures and procedures to protect nature and provide a more livable ecological balance (Dağdeviren and Özdemir, 2021).

If we need to explain the concept of sustainable leadership, it can be explained as a leadership approach based on emotional and systematic intelligence, human tolerance, innovation and love, and a forward-looking perspective (Çiçeklioğlu, 2023). Businesses should have several ethical and moral norms and values in their sustainable policies. Corporate structures are governed by principles, values, and principles. In this regard, all kinds of development programs and policies for moral and ethical values should be put into practice by businesses (Tüyen, 2020). While sustainable leaders see preventing waste of resources as a top priority, they have a role in taking all kinds of actions to protect society and nature (Çetin and Baş, 2021).

This study was carried out to reveal the academic studies (research articles) conducted on the axis of the concept of sustainable leadership in Turkey, to reveal whether there are any gaps in the literature on sustainable leadership, and to put forward solutions about what kind of research can be proposed in the future. When the domestic literature is examined, it is concluded that the concept of sustainable leadership has not been studied sufficiently in the literature. The fact

that the history of the concept dates back to the 2000s makes the studies planned to be carried out in this field more attractive. Within the scope of the study, sustainable leadership was examined within the scope of corporate sustainability. Corporate sustainability was first used in publicly traded businesses in Turkey in 2003. In this direction, sustainable leadership was examined by taking into account the keyword sustainable leadership in "Google Academy". Studies examined under subheadings such as leadership types were not taken into account. The reason for this is that the focus of the study is "sustainable leadership". It has been determined that 11 research articles were published in the domestic literature between 1990 and 2023. 8 of these studies are based on quantitative and 3 are based on qualitative research methods. Quantitative research mainly covers studies on the development of a sustainable leadership scale. There was 1 study in 2016, 1 in 2018, 2 in 2019, 1 in 2020, 2 in 2021, 2 in 2022, and finally 2 in 2023. It has been determined that the predominantly sample group of the studies is employees in the education sector. It has been determined that there are not enough studies on sustainable leadership in Turkey. Studies carried out; source, study subject, keywords, purpose, method, findings. It is thought that the findings and suggestions obtained as a result of the study will contribute to the literature.

1.1. Theoretical Framework

1.1.1. Corporate sustainability

Corporate sustainability, which is frequently used by academic studies and businesses in the field of business administration, especially in recent years, has started to come to the fore frequently with the definition, characteristics, application areas, how it is applied, and why the concept is important. Considering that communication and technology networks are developing, national and international competition is increasing, and new actors are joining the market, it is seen that businesses, their owners, and managers should be more careful and make radical decisions to survive in the competition with their competitors. When businesses are considered as living beings; To keep up with the times and fight with their competitors, they should act more carefully in matters such as developing new approaches in management, identifying different solutions for the solution of business problems, gaining respect in society, and satisfying the employees.

Realizing that the search for endless dominance over nature is futile, human beings have developed a more rational approach and entered into the struggle to maintain environmental balance, which has brought the concept of corporate sustainability to the top of the most important production and consumption problems of today. It is known that the concept of corporate sustainability was first used in Europe in 1713 in the book 'Sylvicultura O Economica' by the German forester and scientist Hans Carl von Carlowitz. Corporate sustainability is a concept that affects development today and has ecological, economic, and political dimensions both globally and locally (Halaçeli Metlioğlu and Yakın, 2021). Resource scarcity and operating costs are among the reasons why the business world is focusing on corporate sustainability. Today's corporate businesses; It is under the control of societies regarding the use of natural resources. In other words, businesses that harm nature, constantly threaten nature with their waste, and do not act sensitively enough on environmental issues attract the reaction of the society. The fact that businesses consume natural resources faster for production purposes negatively affects the sustainability of businesses and social sustainability. There is more demand in society for the products and services of businesses that use natural resources more carefully, act with a zero waste policy, and focus on recyclable energy consumption. The most important way for businesses to be preferred over their competitors is to act more sensitively in meeting social and environmental expectations (Gedik, 2020).

Karaboğa (2022) emphasized three sub-dimensions of corporate sustainability. These; are social, economic, and environmental dimensions. The social dimension of corporate sustainability; is education, health, employment, security, equality, participation, and cultural identity. The economic dimension of corporate sustainability, on the other hand, includes the concepts of growth, efficiency, and stability. The environmental dimension, on the other hand, is explained as a healthy environment, rational use of renewable resources, and protection of non-renewable resources (Karaboğa, 2022). Businesses that want to ensure corporate sustainability have important duties towards the environment and society. Social responsibility practices that businesses must implement to ensure corporate sustainability include business efforts and practices aimed at increasing social welfare. The economic dimension of corporate sustainability; It is understood that energy supply, turning to the use of renewable energy, and carrying out production activities in an environmentally friendly effort. The economic dimension of corporate sustainability is understood as businesses aiming for more profit policies by reducing resource waste (Khan, 2020).

It is an important issue that businesses should pay attention to that they do not only have economic responsibilities but also social and environmental responsibilities. It is known that corporate is associated with many functions and factors such as competition, innovation, and marketing at the business level. From this point of view, corporate sustainability is an important factor in gaining competitive advantage (Aksoylu and Taşdemir, 2020). The principles related to corporate sustainability in Turkey were regulated for the first time by the CMB in 2003 with the Capital Markets Law and the Capital Markets Board's Communiqué on Corporate Governance Principles. The corporate governance principles in the Communiqué have been prepared largely based on OECD corporate governance principles; principles, fairness, transparency, accountability, and responsibility. This regulation was initially a recommendation for publicly traded companies, and then, in 2014, public companies were obliged to include in their annual reports the extent to which they comply with corporate governance principles (Yalçın, 2022). Some risks may adversely affect corporate sustainability. In the coming years, the most important risks in terms of corporate sustainability are technology and human-induced risks. However, another point to consider here is that global risks can quickly affect the whole world, from the smallest niche businesses to global companies. Phenomena such as pandemics, virtual coins, and artificial intelligence, which were not even aware of until the last few years, can suddenly be on the agenda of the whole world (Görmen and Korkmaz, 2022). Global warming and the climate change that results from it are putting pressure on humanity and nature, and sustainability has become a mandatory strategy in every aspect of life. Sustainable policies have become the top priority of international organizations and governments. In this context, it has become a very sensitive issue that businesses should bring their sustainability strategies to a central position. It has become mandatory for businesses to participate in sustainable policies regarding the protection of the environment and human existence (Adolph & Beckmann, 2024).

The reduction of corporate sustainability development steps to the enterprise level is explained by the concept of sustainable. Business owners and managers should place all kinds of actions related to social responsibility at the center of the business together with the human resources department. Business owners and managers are primarily responsible for corporate sustainability activities in businesses (Tüyen, 2020). When the business profile in Turkey is examined, the vast majority of them are family businesses. For the country's economy, more permanent solutions should be produced by including the state and businesses, employees, and individuals who make up the society. The most basic sub-dimensions of the concept of corporate sustainability; are society, environment, and economic activities (Günel et al., 2020).

The basis of the concept of sustainability based on the science of environment and ecology. In fact, the concept of corporate sustainability been developed by evoking the measures to be taken for the protection of nature. The concept of ecology is explained by the measures that must be taken so that the ecosystem is not exposed to entropy. Businesses whose main purpose is to make a profit should take the necessary measures to protect the environment while making a profit. Corporate sustainability activities implemented in enterprises include measures such as keeping production and consumption under control, using natural resources more carefully, and preventing waste of resources. In the first place, corporate sustainability studies focused on the more careful use of natural resources while carrying out business activities and the effects of environmental policies on the quality of life. The logic of leaving a more livable society to future generations is at the forefront. Resource scarcity and increasing costs have led businesses to take radical decisions for the environment. In today's world, businesses are regulated by both the legislator and the society; It is under more pressure for transparency, responsibility and supervision in the use of resources in nature (Gedik, 2020). In today's working conditions, the concept of corporate sustainability has gained a solid place in the business literature. Adaptation of today's businesses to the times; The expectations and demands of employees, society, the environment and business stakeholders must be met. In this direction, businesses have important duties in terms of leaving a more livable environment for future generations. The concept of corporate sustainability plays a key role in issues such as ensuring economic prosperity and protecting social justice. Sustainable leaders have important roles in the application of the concept of sustainable to businesses. In the next stage, the concept of sustainable leadership is explained.

1.1.2. Sustainable leadership

The concept of corporate sustainability essentially has an understanding that prioritizes the peaceful existence of nature, society and employees. In recent years, human-induced harmful actions to nature and humanity, such as excessive destruction in tribal and irresponsible consumption of resources by businesses and society, have caused erosion in the ecological system and social welfare. Among the destructions made to nature; can be seen as ecological problems such as rapid depletion of water resources, melting of glaciers, seasonal changes, and global warming. Among the damages to society are rapidly increasing imbalances in income distribution, that is, while the upper-income part of the pyramid is gradually shrinking, a rapid expansion at the bottom, social and workplace conflicts caused by poverty, theft, depression, and stress can be given as examples. A new leadership style is needed to protect the environment and reduce unrest in society. At this point, the concept of sustainable leadership has come to the fore (Yangil and Şahin, 2019). Leaders significantly influence the attitudes and behaviors of employees in the workplace. Leaders have important duties in ensuring sustainable development. According to the natural resource-based view theory, it is based on the environmentally friendly behavior of resources to perform better towards ensuring environmental sustainable. Sustainable leadership essentially includes actions to protect the natural environment. Sustainable leaders share their long-term business vision with the community and its employees, and identify sustainability issues for society and the natural environment. Sustainable leaders promote green initiatives and support the implementation of green management policies in the workplace and among their employees. Sustainable leaders implement measures to improve workplace and employee performance in their businesses by reducing operational costs and exploring potential business opportunities (Iqbal and Ahmad: 2021).

When the literature is examined, it is revealed that there is no comprehensive definition of sustainable leadership. Nevertheless, the following can be said about the characteristics of a

sustainable leader in the studies conducted: Being socially and environmentally responsible, ensuring the continuity of the existence of the workplaces they own, sharing responsibilities with their employees, being sensitive about moral and ethical issues, supporting organizational change and continuous improvement, acting sensitively about leaving a more livable environment to future generations by respecting the past, internalizing and valuing their employees, showing a humanistic-centered approach and attitude, and having environmental protection behaviors. While explaining the concept of sustainable leadership; the importance of developing business goals to eliminate ecological footprint, energy inefficiency and reduce waste, and thus having social and environmental awareness is emphasized (Boeske, 2023). Leadership has an integrative role. Sustainable leadership encompasses a complex and interactive process, behavioral activities and situational components. Today's business environments can be considered as an evolution of the transformational, as enterprises have become more systematic and holistic, theories linking leadership elements and different perspectives have multiplied; therefore, some authors think that the best term to describe this period is 'integrative' (Crosby and Bryson, 2010; Van Seters and Field, 1990). In this way, spiritual (Fry, 2003), authentic, ethical/moral, servant, abusive/toxic leadership, empowering leadership have been discussed (Eustachio et al., 2023).

Sustainable leaders play important roles in the workplace, and social and environmental issues. Sustainable leaders seek to strike a balance between society, the environment, and economic issues. In other words, both the leaders who make their businesses profitable, on the other hand, are sensitive about taking the necessary measures to ensure the development of the environment and society. In light of all that has been said, a sustainable leader can be defined as a visionary who sees the transfer of existing resources to the next generation as the primary goal (Yangil, 2016). Sustainable leaders are defined as people who see and understand the social, cultural, economic, and environmental problems of the period they live in, and draw a vision for the individuals around them with their concerns about them and organize them (Yangil and Başpınar, 2022). Sustainable leadership practices aim to make decisions and take action that prioritize sustainable principles and practices in workplaces to ensure the welfare of future generations (Fullan, 2004). Leaders who take an active role in sustainable activities become role models for their employees in ensuring sustainability in their workplaces. In building a more livable world for future generations, today's leaders have great responsibilities regarding their business practices and the measures to be taken to protect the natural environment. Leaders have a guiding role in protecting the ecosystem (Öztırak and Yazıcı, 2023).

Sustainable leadership plays an active role in social entrepreneurship projects in workplaces. On the other hand, it contributes to the formation of sustainable awareness in employees with the help of several training activities for the environment and society. The main goal of sustainable leadership is to ensure that organizational goals are achieved by creating a human resources infrastructure. Today, the fact that common goals have become more complex and the methods of bringing people together and putting them into action in line with these goals have increased, causing the phenomenon of leadership to become a much more dynamic and complex process. The prominence of creativity and innovation, the increasing intensity of competition and the importance of sustainable competitive advantage, the formation of new business and working orders, and the rapid change in the dynamics of the business world also have serious effects on the phenomenon of leadership (Çiçeklioğlu, 2023). Although there have been some deteriorations in business structures in recent times, sustainable leadership style in businesses is increasing in importance for businesses day by day. More scientific studies are needed on sustainable leadership in terms of quantity and quality (Zorlu and Korkmaz, 2020).

2. METHODOLOGY

In recent years, there has been a need for more sustainable leaders to ensure that businesses are more sensitive to society and environmental problems. Sustainable businesses and sustainable leaders who can guide these businesses have important roles in protecting the environment, ensuring social development, providing a peaceful and happy working environment for employees, and laying the foundations of healthy futures today. This study was conducted to examine the studies that reveal the relationship between corporate sustainability and sustainable leadership in Turkey between 1990-2023. The database was made from search engines covering domestic literature studies such as google scholar, researchgate, dergipark. The compilation method was used as the research method (Deveci, 2024). Systematic review studies include a systematic review of the literature. The review method refers to an overview of current research on a specific scientific topic. Review studies provide information about the developments in the literature so far. On the other hand, it also provides guidance for the studies planned to be carried out in the future.

Within the scope of the study, the evaluation criteria are listed as follows: (1) Including the concept of Sustainable Leadership (2) Covering the years 1990-2023 (3) Keywords (4) Objective (5) Method (6) Sample group (7) 7 criteria listed as findings were used. Book chapters and books, papers, and graduate theses were not included in the scope of the study. On the other hand, to contribute to the domestic literature, it is limited to academic studies conducted only in Turkey. In particular, it is estimated that the concept of sustainable leadership, which has gained importance in recent years, will contribute to the domestic literature by examining the studies carried out in Turkey between 1990-2023.

3. FINDINGS

Table 1 reports information on the studies on sustainable leadership in Turkey between 1990 and 2023.

Table 1. Studies on sustainable leadership in Türkiye between 1990-2023 (Research Articles)

<i>Resources</i>	<i>Subject of Study</i>	<i>Keywords</i>	<i>Method</i>	<i>Working Groups</i>	<i>Findings</i>
<i>Dağdeviren Ertuş and Özdemir (2021)</i>	Development of the Sustainable Leadership Scale in Schools	Sustainable leadership, Scale, Validity, Reliability	Quantitative research	It was applied on 385 teachers	It has been determined that the scale adapted to Turkish is valid and reliable and is suitable for Turkish cultural structure.
<i>Yangil and Öztürk Başpınar (2022)</i>	Revealing Mustafa Kemal Atatürk's Sustainable Leadership characteristics	Mustafa Kemal Atatürk, sustainable, leadership, sustainable leadership characteristics	Qualitative research	A literature review was conducted on the subject	It has been concluded that Atatürk has all the characteristics of sustainable leadership in his character.

<i>Zorlu and Korkmaz (2020)</i>	Scale adaptation study	Sustainable leadership, scale adaptation, validity, reliability	Quantitative research	The sample group of the study consists of academics working at the university	Adaptation of the Sustainable Leadership Scale to Turkish Sustainable, sustainable leadership, scale adaptation, validity, reliability. As a result of the statistical analysis, it was concluded that the adapted scale is a valid and reliable scale suitable for Turkish culture.
<i>Akkaş and Aksu (2022)</i>	A study to develop a Sustainable Educational Leadership Scale	Sustainable educational leadership, scale development, primary school	Quantitative Research	Data were collected from teachers who agreed to participate in the study on the Anatolian side of Istanbul	As a result of the analyzes, it was decided to use the Sustainable Educational Leadership Scale.
<i>Öztrak and Yazıcı (2023)</i>	Examining the connection between sustainable leadership, innovation and the stress levels experienced by employees at work	Sustainable Leadership, Innovation Strategies, Work Stress	Quantitative Research	The sample of the study consists of 402 employees	The moderating effect of the job stress variable has been revealed. It has been found that sustainable leadership affects innovation strategies in a positive and significant way.
<i>Çiçeklioğlu, 2023</i>	The effects of sustainable leadership on work-family conflict and learning capacity were examined	Sustainable leadership, organizational learning capacity, work-family conflict	Quantitative Research	The sample group of the study consists of employees in the call center and operational department of a bank	The sustainable leadership variable has a positive and significant effect on organizational learning.

<i>Çetin and Baş (2021)</i>	Sustainable Leadership in Maintaining Corporate Culture	Sustainable, Sustainable Leadership, Corporate Culture, Organizational Culture	Case study method was used	As a study group, it consists of 15 teachers who consented to participate in the study	As a result of the research, it was determined that teachers have a positive attitude towards sustainable corporate culture. Participants stated that school principals with a sustainable leadership approach play an important role in maintaining the organizational culture.
<i>Yangil, 2016</i>	Defining the boundaries of the concept of Sustainable Leadership	Information Society, Sustainable Leadership	Qualitative research method was used	A literature systematic review was conducted on the subject	It was emphasized that sustainable leadership style is a very important role model for society and future generations.
<i>Çayak and Çetin, 2018</i>	Development of the Sustainable Leadership Scale	Sustainable leadership, sustainability, school principal, leadership scale	Quantitative research	619 teachers	It has been determined that the Sustainable Leadership scale is a valid and reliable scale.
<i>Yangil and Şahin (2019)</i>	Conducting a Turkish validity and reliability analysis of the Sustainable Leadership Scale	Leadership, Sustainable Leadership, Sustainable Leadership Scale	Quantitative research	It covers 218 people.	It has been determined that the adapted scale is suitable for Turkish culture.
<i>İrge and Özkan (2019)</i>	Examining the Relationship between Corporate Culture and Sustainable Leadership	Sustainable Leadership, Corporate Culture, Sustainability, Culture	Quantitative research	386 people working in the public and private sectors	Moderately positive relationship between corporate culture and sustainable leadership and a significant relationship was identified.

When Table 1 is examined, it is determined that a limited number of studies have been carried out on sustainable leadership in Turkey between 1990-2003. Of the 11 studies, 8 were quantitative and 3 were analyzed with the help of qualitative data collection methods. It was determined that 1 study was conducted in 2016, 1 study in 2018, 2 studies in 2019, 1 study in 2020, 1 study in 2021, and 2 studies in 2022 and 2023. When the studies were examined, it was determined that four research articles were based on scale adaptation, one study was based on scale development, one study was based on mediated effect, and two studies were based on correlation and regression analysis. When the sample groups of the scientific studies were examined; It was determined that teachers, academicians, information and communication sector employees, call center employees of the bank, and public and private sector employees were the sample groups in which the data were collected.

4. CONCLUSION, DISCUSSION AND RECOMMENDATIONS

Considering environmental concerns and social problems, the phenomenon of sustainable has become an important field of study in recent years. In the business literature, sustainable development, sustainability, and social and environmental issues are among the topics that are emphasized more and more every day. The most important problem of humanity is the protection of the natural environment and the provision of social welfare. Businesses, leaders, employees, and managers have important duties in corporate sustainability.

In the last decade, the concepts of corporate sustainability and sustainable leadership have been frequently discussed in the business literature, both in projects, academic studies, and in the public. Corporate sustainability; Considering the social, economic, and environmental dimensions, it has become necessary to act more sensitively about corporate sustainability. In the domestic literature, it is known that the concept of corporate sustainability is a concept that was first used in public companies and the field of strategic management of enterprises in 2003. Within the scope of the study, research articles published between 1990 and 2023 were used as criteria. The subject content of the research articles is based on studies that reveal the relationship between corporate sustainability and sustainable leadership.

When the studies conducted between 1990 and 2023 were examined, it was determined that limited studies were carried out on sustainable leadership (Table 1). It has been observed that the studies mainly focused on scale adaptation and development studies for the examination of the concept of sustainable leadership. Namely, it has been determined that 5 research articles out of 11 studies conducted between 1990-2023 cover scale adaptation and scale development studies. It has been determined that there are not enough studies to determine the relationship between the concept of sustainable leadership and similar concepts that are thought to be related to this concept.

When the studies were examined, it was determined that they worked with limited sample groups, especially in quantitative studies. It was determined that the sample group of three of the studies based on the quantitative analysis method consisted of teachers (Table 1). While one sample group consisted of academicians, it was determined that one study consisted of information and communication sector employees, one study consisted of call center employees of the bank, one study consisted of public and private sector employees, and two studies were aimed at employees (Table 1). It is thought that including studies that include different working groups will contribute to the sustainable leadership literature. It is thought that the interpretation of the data obtained from a single occupational group by statistical analysis methods will lead to wrong conclusions.

The aim of the study is aimed at the studies in the field of sustainable leadership on the axis of Turkey and the lack of sufficient studies in this field has led to the opinion that there is a gap in the literature. Especially when considered in terms of management and organizational behavior literature, it would be appropriate to make some suggestions. Sustainable leadership is a field of study that is in its infancy in the indigenous literature. In this study, several inferences have been reached with the help of an in-depth examination of previous studies and the issue of what kind of needs should be met in the future has been prioritized. The studies conducted in Turkey mainly examined the effects of "sustainable leadership" on education workers. However, there is a need for more studies in different occupational groups. In mediation, regression, and correlation studies, sustainable leadership is used as an independent variable, while as affected, that is, dependent and mediating variables; innovation strategies, job stress, organizational learning, work-family life conflict, institution and organizational culture concepts were used. More studies are needed to examine the relationship between the concept of sustainable leadership and different concepts.

The fact that there are limited studies on sustainable leadership in Turkey reveals the need for more studies in the future to eliminate the gap in the literature. It is recommended to research three topics in sustainable leadership. These topics are, respectively, "Examining the mediating (regulatory) effects of organizational identification and Organizational trust on the relationship between Sustainable Leadership and Employee job satisfaction", the second topic is "Measuring Employees' Sustainability Leadership Perceptions: An Application for Public Employees", and the third topic "Examining the Relationship between Sustainability and Sustainable Leadership: Practice for Employees" It is thought that the design of the article will contribute to the literature. On the other hand, it is not healthy to limit the literature to only these three topics. These topics are suggestions and it is estimated that it would be a good decision to examine the foreign literature in depth and to study different topics.

5. REFERENCES

- Adolph, J., & Beckmann, M. (2024). Corporate sustainability strategy: From definitional ambiguity toward conceptual clarification. *Business Strategy and the Environment*.
- Aksoylu, S., & Taşdemir, B. (2020). Kurumsal sürdürülebilirlik performans değerlendirmesi: BIST sürdürülebilirlik endeksinde bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 95-106. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.642675>.
- Aksoylu, S., & Taşdemir, B. (2020). Kurumsal sürdürülebilirlik performans değerlendirmesi: BIST sürdürülebilirlik endeksinde bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 95-106. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.642675>.
- Adolph, J., & Beckmann, M. (2024). Corporate sustainability strategy: From definitional ambiguity toward conceptual clarification. *Business Strategy and the Environment*.
- Boeske, J. Leadership towards Sustainability: A Review of Sustainable, Sustainability, and Environmental Leadership. *Sustainability* 2023, 15, 12626. <https://doi.org/10.3390/su151612626>

- Eustachio, J. H. P. P., Caldana, A. C. F., & Leal Filho, W. (2023). Sustainability leadership: Conceptual foundations and research landscape. *Journal of Cleaner Production*, 415, 137761.
- Crosby, B.C., Bryson, J.M. (2010). Integrative leadership and the creation and maintenance of cross-sector collaborations. *Leader. Q.* 21 (2), 211–230. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2010.01.003>.
- Van Seters, D.A., Field, R.H.G., 1990. The evolution of leadership theory. *J. Organ. Change Manag.* 3 (3), 29–45. <https://doi.org/10.1108/09534819010142139>.
- Fry, L.W., 2003. Toward a theory of spiritual leadership. *Leader. Q.* 14 (6), 693–727.
- Avolio, B.J., Gardner, W.L., 2005. Authentic leadership development: getting to the root of positive forms of leadership. *Leader. Q.* 16 (3), 315–338. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2005.03.001>
- Avery, G. C. (2005). *Leadership for sustainable futures: Achieving success in a competitive world*. UK: Edward Elgar Publishing.
- Bourdeau, L. (1999). National Report: Sustainable development and future of construction in France. *France: Centre Scientifique Et Technique Du Bâtiment*.
- Çayak, S., & Çetin, M. (2018). Sürdürülebilir liderlik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies*, 13, 11.
- Çetin, M. ve Baş, Ş. (2021). Kurum kültürünün devam ettirilmesinde sürdürülebilir liderlik. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18 (44), 8232-8260. doi: 10.26466/opus.910771
- Avolio, B.J., Gardner, W.L., 2005. Authentic leadership development: getting to the root of positive forms of leadership. *Leader. Q.* 16 (3), 315–338. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2005.03.001>
- Boeske, J. Leadership towards Sustainability: A Review of Sustainable, Sustainability, and Environmental Leadership. *Sustainability* 2023, 15, 12626. <https://doi.org/10.3390/su151612626>.
- Crosby, B.C., Bryson, J.M. (2010). Integrative leadership and the creation and maintenance of cross-sector collaborations. *Leader. Q.* 21 (2), 211–230. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2010.01.003>.
- Çiçeklioğlu, H. (2023). Sürdürülebilir liderliğin örgütsel öğrenme kapasitesi ve iş-aile çatışması üzerine etkileri: Bir Alan Araştırması. *Turizm Ekonomi Ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 119-133.
- Dağdeviren Ertaş, B. Ve Özdemir, M. (2021). Okullarda sürdürülebilir liderlik ölçeği'nin (OSLÖ) geliştirilmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 851-862. Doi: 10.33206/mjss.855208
- Denkci Akkaş, F. ve Aksu, A. (2022). Sürdürülebilir eğitim liderliği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 1480-1497. Doi: 10.53444/deubefd.1195693
- Deveci, İ. (2024). Çevrim içi sistematik literatür derleme eğitiminin doktora öğrencileri üzerindeki yansımaları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 129-156. <https://doi.org/10.52826/mcbuefd.1395499>

- Engin, E., & Akgöz, B. (2013). Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk kavramının değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*, 8(1), 85-94. <https://doi.org/10.18094/Si.78508>
- Eustachio, J. H. P. P., Caldana, A. C. F., & Leal Filho, W. (2023). Sustainability leadership: Conceptual foundations and research landscape. *Journal of Cleaner Production*, 415, 137761.
- Fry, L.W., 2003. Toward a theory of spiritual leadership. *Leader. Q.* 14 (6), 693–727.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Görmen, M. ve Korkmaz, G. (2022). Kurumsal sürdürülebilirlik için sürdürülebilir iç denetim: Geleceğin iç denetim fonksiyonu. *Denetişim*, (25), 94-115
- Grewal, J., & Serafeim, G. (2020). Research on corporate sustainability: Review and directions for future research. *Foundations and Trends® in Accounting*, 14(2), 73-127
- Günel, D., Ufacık, O. E. ve Aşkun, O. B. (2020). İşletmelerin sürdürülebilirlik serüveni: Hatay ili örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 257-271
- Halaçeli Metlioğlu, H. ve Yakın, V. (2021). Tekstilde Sürdürülebilirlik: Hızlı Moda Markalarının Sürdürülebilirlik Stratejileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(Yönetim ve Organizasyon Özel Sayısı), 1883-1908. <https://doi.org/10.26466/opus.873787>
- Iqbal, Q., & Ahmad, N. H. (2021). Sustainable development: The colors of sustainable leadership in learning organization. *Sustainable Development*, 29(1), 108-119.
- İrge, N. Tülin ve Özkan, A. (2019). Kurum kültürü ve sürdürülebilir liderlik ilişkisine yönelik bir araştırma. *Sürdürülebilir Kalkınma ve Yönetim Sempozyumu* 5
- Karaboğa, F. (2022). Sürdürülebilirliğin üç temel boyutu: On Birinci kalkınma planı içerik analizi. *Sürdürülebilir Çevre Dergisi*, 2(2), 76-84.
- Khan, I. (2020). Sustainability challenges for the south Asia growth quadrangle: A regional electricity generation sustainability assessment. *Journal of cleaner production*, 243, 118639
- Öztrak, M. ve Yazıcı, A. M. (2023). Sürdürülebilir liderlik ve inovasyon stratejileri ilişkisinde iş stresinin düzenleyici rolü. *Akademik Hassasiyetler*, 10(22), 404-432. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1317232>
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (37), 91-117.
- Van Seters, D.A., Field, R.H.G., 1990. The evolution of leadership theory. *J. Organ. Change Manag.* 3 (3), 29–45. <https://doi.org/10.1108/09534819010142139>.
- Wced (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, UN, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Yalçın, N. (2022). Kurumsal sürdürülebilirlik performansı ile kazanç kalitesi arasındaki ilişki. *Journal of Research in Business*, 7(1), 208-228. <https://doi.org/10.54452/jrb.1011929>

- Yangil, F. M. (2016). Bilgi toplumunda liderlik: Sürdürülebilir liderlik. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (48), 128-143.
- Yangil, F. M. ve Başpınar, N. Ö. (2022). Mustafa Kemal Atatürk'ün liderlik tarzının sürdürülebilir liderlik açısından değerlendirilmesi. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(2), 323-350.
- Yangil, F. M. ve Şahin, M. D. (2019). Sürdürülebilir liderlik ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik analizi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(5), 2124-2147. doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i5.1276>
- Zorlu, K. ve Korkmaz, F. (2020). Sürdürülebilir liderlik ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi Akademik Bakış*, 13 (26), 199-213 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gav/issue/54827/750462>

**APPLICABILITY AND EFFICIENCY OF ACTIVE NOISE CANCELLATION
TECHNOLOGY IN BUILDINGS**

**YAPILARDA AKTİF GÜRÜLTÜ ENGELLEME
TEKNOLOJİSİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ VE VERİMLİLİĞİ**

Halil MERİÇ¹ Erdem ÇOBAN²

Haliç Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, 0009-0002-4681-001X

Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, 0000-0002-4526-7273

ÖZET

21. yüzyılın başından itibaren artan kentleşme, özellikle büyük şehirlerde arazi kullanımı ve yüksek konut maliyetleri nedeniyle mikro konutları önemli bir alternatif haline getirmiştir. Mikro konutlar, minimal yaşam alanı sunarken enerji verimliliği, düşük maliyet ve sürdürülebilir malzeme kullanımı gibi avantajlar sağlamaktadır. Yoğun kentleşme ve nüfus artışı nedeniyle sınırlı hale gelen yerleşim alanlarında bu çözümler giderek daha kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışma, mikro konutlarda aktif gürültü engelleme teknolojisinin uygulanabilirliğini ve yaşam kalitesine etkisini incelemektedir. Mikro konutlar, sınırlı alanları ve dış kaynaklı gürültüler nedeniyle yaşam konforunu azaltabilir. Aktif gürültü engelleme teknolojisi, ters ses dalgaları üreterek gürültüyü etkisiz hale getiren bir sistemdir. Bu teknoloji, pasif çözümlerin alan daraltma ve maliyet gibi dezavantajlarına karşı etkili bir alternatif sunmaktadır.

Araştırma, mikro konutlarda aktif gürültü engellemenin teknik ve ekonomik uygulanabilirliğini değerlendirirken, bu sistemin akustik konforu artırma potansiyelini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın hipotezi, aktif gürültü engelleme sisteminin mikro konutlarda gürültü problemini çözebileceği ve yaşam kalitesini artırabileceğidir.

Anahtar Kelimeler : Mikro konut, Aktif gürültü, ANC, Konut Gürültü

ABSTRACT

Since the beginning of the 21st century, increasing urbanization has made micro-housing an important alternative, particularly in large cities, due to land use constraints and high housing costs. Micro-housing offers minimal living spaces while providing advantages such as energy efficiency, low costs, and the use of sustainable materials. These solutions are becoming increasingly critical in densely urbanized areas with limited residential space due to population growth.

This study examines the applicability of active noise cancellation (ANC) technology in micro-housing and its impact on quality of life. Micro-housing, with its limited spaces and exposure to external noise sources, may reduce living comfort. Active noise cancellation technology is a

system that neutralizes noise by generating counter sound waves. This technology provides an effective alternative to passive solutions, which often have disadvantages such as space reduction and high costs.

The research aims to evaluate the technical and economic feasibility of active noise cancellation in micro-housing while highlighting its potential to enhance acoustic comfort. The hypothesis of the study is that active noise cancellation systems can effectively address noise issues in micro-housing and improve quality of life.

Keywords: Micro-housing, Active Noise Cancellation, ANC, Housing Noise

THE ROLE OF PROPAGANDA IN AUSTRIA'S WAR FINANCING IN THE FIRST
WORLD WAR

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA AVUSTURYA'NIN SAVAŞ FİNANSMANINDA
PROPAGANDANIN ROLÜ

Abdülhakim Bahadır DARI¹, Caner ÇAKI²

¹Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Yalova Üniversitesi, İletişim
Çalışmaları, 0000-0003-3525-5823

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İletişim Çalışmaları, 0000-0002-1523-
4649

Özet

Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olarak Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'ne karşı savaşmıştır. Savaş sırasında Avusturya, savaşta yer alan diğer pek çok ülke gibi büyük bir savaş finansmanına ihtiyaç duymuş, bu ihtiyacın karşılanabilmesi amacıyla da halkına yönelik savaş finansmanına ilişkin propaganda gerçekleştirmiştir. Bu propaganda kapsamında dönemin önde gelen kitle iletişim araçlarından biri olan posterler, etkin şekilde kullanılmıştır. Bu açıdan savaş sırasında Avusturya'nın savaş finansmanına yönelik kullanılan posterlerinin incelenmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanında propagandanın rolünün ortaya konulması açısından önemlidir. Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanında kullanılan posterler analiz edilerek Avusturya'nın savaş finansmanında hangi göstergelerin ön plana çıktığının ve Avusturya halkına ne tür mesajların verildiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada konuya ilişkin propaganda posterlerindeki göstergeler, göstergebilim yöntemi ışığında incelenmiştir. Çalışmadaki bulgularda Avusturya'daki propaganda posterlerinde Avusturya kamuoyunda savaşa mali destek veren vatandaşların idealize edilen vatandaşlar olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte konuya ilişkin propaganda posterlerinde coşku çekiciliği tekniğinden yararlanılarak Avusturya halkının mali destekte bulunmasının teşvik edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Finans, Savaş Finansmanı, Birinci Dünya Savaşı, Avusturya

Abstract

In the First World War, Austria fought against the Allied Powers in the First World War as part of the Austro-Hungarian Empire. During the war, Austria, like many other countries in the war, needed a large amount of war financing, and in order to meet this need, it carried out propaganda regarding war financing to its people. Within the scope of this propaganda, posters, one of the leading mass media tools of the period, were used effectively. In this respect, examining the posters used for Austria's war financing during the war is important in revealing the role of propaganda in Austria's war financing in the First World War. By analyzing the posters used in Austria's war financing in the First World War, the study aimed to determine which indicators came to the fore in Austria's war financing and what kind of messages were given to the Austrian people. For this purpose, in the study, the signs in the propaganda posters on the subject were examined in the light of the semiotics method. In the findings of the study, it was determined that in propaganda posters in Austria, citizens who financially supported the war

were presented to the Austrian public opinion as idealized citizens. In addition, it was concluded that the Austrian public was encouraged to provide financial support by using the enthusiasm appeal technique in propaganda posters on the subject.

Keywords: Propaganda, Finance, War Financing, First World War, Austria

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde Avusturya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Bu yüzden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdı Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna'da öldürülmesi, doğrudan Avusturya'yı da etkilemiştir. Suikast sonrası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a savaş ilan etmiş ve Birinci Dünya Savaşı'ndaki savaş ilanlarının fitilini ateşlemiştir. Birleşik Krallık, Fransa ve Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan ederken, Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yanında yer almıştır. İlerleyen süreçte İtalya ve Romanya'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan etmesiyle de imparatorluk Avrupa kıtasında pek çok cephede savaşmak zorunda kalmıştır. Bu durumda imparatorluğun merkezi konumundaki ülke olan Avusturya, savaş maliyesinin önemli bir ağırlığını üstlenmiştir. Savaş maliyesini sağlamak amacıyla Avusturya, halkının savaş çabalarına aktif şekilde katkı sağlamasına çalışmıştır. Bu amaçla Avusturya, savaş finansmanına yönelik propagandaya yönelmiş ve propaganda posterlerinden etkin bir şekilde yararlanmıştır. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanına yönelik kullandığı posterlerin incelenmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanında propagandanın rolünün ortaya konulması açısından önemlidir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ekonomisi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde: Berend ve Ránki (1969), Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Tuna Bölgesi'nin ekonomik sorunlarını; Good (1981), 1867–1913 yılları arasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda ekonomik entegrasyon ve bölgesel kalkınmayı; Komlos (1987), 1867-1913 yıllarında arasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda finansal yenilik ve para talebini; Flandreau (2006), 1867–1913 yılları arasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda parasal pazarlığı ve Schulze ve Wolf (2012), ekonomik milliyetçilik ve ekonomik entegrasyon bağlamında 19. yüzyılın sonlarında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu incelemiştir.

Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanında kullanılan propaganda posterlerinde hangi göstergelerin kullanıldığının ve hangi mesajların verildiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan'ın askeri durumu ana hatlarıyla açıklanmış, ardından konuya ilişkin propaganda posterleri, göstergebilim yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular üzerinden de Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanı propagandasına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bu açıdan mevcut çalışmanın Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu üzerine çalışan iletişim, tarih ve siyaset bilimi alanındaki araştırmacıların yararlanabileceği bir eser olması hedeflenmiştir.

1. Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan'ın Askeri Durumu

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nda güneyinde Sırbistan ile mücadele ederken Batı Cephesi'nde İtalya'ya, Doğu Cephesi'nde de Rusya'ya karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri'nin lokomotif görevini Alman İmparatorluğu görmüş, bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun da savaştaki geleceği doğrudan Alman İmparatorluğu'yla ilişkili olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan

İmparatorluğu, doğrudan Alman İmparatorluğu tarafından desteklenmiştir. Bu nedenle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusu, Alman İmparatorluğu'nun yardımlarıyla 1916 yılında Romanya Harekâtı'ndan ve Caporetto Savaşı'ndan zaferle çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Sırbistan, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı sert bir direniş göstermiş, bununla birlikte Alman İmparatorluğu'nun ve Bulgaristan'ın desteğini arkasına alan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu müttefikleriyle birlikte Sırbistan'ı işgal etmeyi başarmıştır. 1917 yılında Rusya'da meydana gelen devrim, Rusya'nın savaştan çekilmesine yol açmış bu da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Doğu Cephesi'nin rahatlamasını sağlamıştır. Buna karşılık 1918 yılında İtalya'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı kazandığı zaferlerle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Batı Cephesi çökmüş ve imparatorluk savaş dışı kalmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışmada Avusturya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki propaganda posterlerine ABD'deki Kongre Kütüphanesi'nden ulaşılmıştır (LOC, 2024). Kütüphanedeki konuya ilişkin toplam 53 propaganda posterini içerisinden amaçlı örneklem metodu kullanılarak savaş finansmanı içerikli 5 propaganda posterini çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Çalışmada Avusturya'nın örneklem olarak belirlenen propaganda posterleri, anlatım, temsil ve çağrı boyutları üzerinden Karl Bühler'in Organon Modeli kullanılarak incelenmiştir. Modelde: anlatımsallık boyutu, göstergelerin kullanımını; temsil boyutu, göstergeler üzerinden verilen mesajı ya da mesajları ve son olarak çağrı boyutu ise mesaj ya da mesajlar üzerinden insanlarda meydana getirilmek istenen düşünce, tutum ya da eylemi ifade etmektedir. Çalışmada propaganda posterleri sırasıyla bu üç boyut üzerinden ele alınmış ve ulaşılan bulgular üzerinden de aşağıdaki iki soruya yanıt bulunmaya çalışılmıştır:

- Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanını konu alan propaganda posterlerinde hangi göstergeler ön plana çıkarılmıştır?
- Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanını konu alan propaganda posterlerinde Avusturya halkına hangi çağrıda ya da çağrılarda bulunulmuştur?

3. ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmanın analiz kısmında Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanını konu alan propaganda posterleri incelenmiş ve Avusturya'nın savaş finansmanına yönelik bulgular ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. 1. Birinci Avusturya Posterleri

Çalışmada incelenen 1917 tarihli birinci Avusturya posterini, Alfred Offner tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Wiener Kommerzial Bank Zeichnet 7. Kriegsanleihe* (Viyana Ticaret Bankası 7. savaş tahvilini taahhüt ediyor) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 1. Birinci Avusturya Posteri

(Kaynak: LOC, 1917a)

Anlatımsallıkta posterde devasa boyuttaki madeni paraların arkasında savaşan askerler resmedilmektedir. Temsilde posterdeki askerler, Birinci Dünya Savaşı'nda savaşan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu askerlerinin metonimi olarak kullanılmaktadır. Posterdeki paralar ise Avusturya halkının Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusuna yönelik mali desteğini temsil etmektedir. Çağrıda posterde Avusturya halkının, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusuna verdiği maddi desteğin savaştaki önemi vurgulanarak Avusturya halkının maddi destekte bulunması istenmektedir.

3. 2. İkinci Avusturya Posteri

Çalışmada ele alınan 1917 tarihli ikinci Avusturya posteri, Thomas Fasche tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Zeichnet 7. Kriegsanleihe K. K. Priv. Österreichische Laenderbank* (7. Savaş Tahvilini Taahhüt Ediyor K. K. İmtiyazlı Avusturya Devlet Bankası) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 2. İkinci Avusturya Posteri

(Kaynak: LOC, 1917b)

Anlatımsallıkta posterde bir eliyle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bayrağını tutan, diğer elini havaya kaldıran ve üstünde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun simgesi olan bir kadın resmedilmektedir. Temsilde posterde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bayrağını tutan ve üstünde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun simgesi olan kadın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kişileştirmesi olarak kullanılmaktadır. Çağrıda posterde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kişileştirmesi olarak resmedilen kadın

üzerinden coşku çekiciliği tekniği kullanılarak Avusturya halkının maddi açıdan savaş çabalarına destek olması istenmektedir.

3. 3. Üçüncü Avusturya Posteri

Çalışmada incelenen 1918 tarihli üçüncü Avusturya posteri, Thomas Fasche tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Union-bank, 8. Kriegsanleihe; durch Sieg zum Frieden* (Birlik Bankası, 8. Savaş kredisi; zafer yoluyla barışa) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 3. Üçüncü Avusturya Posteri

(Kaynak: LOC, 1918a)

Anlatımsallıkta posterde elinde paralar olan bir kadın ve üzerinde Avusturya'nın simgesi olan ve üstünde paralar olan bir sunak resmedilmektedir. Posterdeki kadının elindeki paraları, sunağa koyduğu izlenimi verilmektedir. Temsilde posterdeki kadın, Avusturya halkının kişileştirmesi olarak kullanılırken, üzerinde Avusturya'nın simgesi olan ve üstünde paralar olan sunak ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na yönelik Avusturya halkının mali desteğini yansıtmaktadır. Çağrıda posterde "zafer yoluyla barışa" barışın sağlanabilmesi için zaferin kazanılması gerektiği vurgulanmakta, bunun için de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunun paraya ihtiyacı olduğu anlatılmaktadır. Bu şekilde poster üzerinden barışın sağlanabilmesi için Avusturya halkının Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusuna maddi destek olması teşvik edilmektedir.

3. 4. Dördüncü Avusturya Posteri

Çalışmada ele alınan 1918 tarihli dördüncü Avusturya posteri, Ernst Ludwig Franke tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Willst du den Frieden ernten, musst du säen -- darum zeichne 8. Kriegsanleihe bei der k. k. priv. Bank & Wechselstuben-Actien-Gesellschaft MERCUR* (Barışı biçmek istiyorsanız ekmelisiniz - bu Yüzden K. K. İmtiyazlı Banka ve Döviz Bürosu- MERCUR Hisse Senedi Şirketi'nde 8. savaş kredisini taahhüt ediyor) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 4. Dördüncü Avusturya Posteri

(Kaynak: LOC, 1918b)

Anlatımsallıkta posterde bir erkeğin elindeki paraları, tohum gibi tarlaya ektiği resmedilmektedir. Temsilde posterdeki kişi, Avusturya halkının metonimi olarak kullanılmakta, paralar ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na yönelik Avusturya halkının mali desteğini yansıtmaktadır. Çağrıda posterde “Barışı biçmek istiyorsanız ekmelisiniz” yazısıyla barışın sağlanabilmesi için paraya ihtiyaç duyulduğu anlatılmakta, bu şekilde Avusturya halkının Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusuna maddi destek olması teşvik edilmektedir.

3. 5. Beşinci Avusturya Posteri

Çalışmada incelenen 1918 tarihli beşinci Avusturya posteri, R. Ledl tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Zeichnet Kriegsanleihe! K. k. privilegirte Österreichische Länderbank* (Savaş Tahvilini Taahhüt Ediyor K. K. İmtiyazlı Avusturya Devlet Bankası) yazısı bulunmaktadır.

252

Görsel 5. Beşinci Avusturya Posteri

(Kaynak: LOC, 1918c)

Anlatımsallıkta posterde bir çiftçi kadın ve bir çiftçi erkeğin, iki atla birlikte tarla sürmesi resmedilmektedir. Posterdeki çiftçi erkeğin yanında bir asker durmakta ve elini ilerde bulunan diğer askerlere yönelmektedir. Temsilde posterdeki çiftçiler, Avusturyalı sivillerin, askerler ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu askerlerinin metonimi olarak kullanılmaktadır. Çağrıda posterde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunun savaşı kazanması için Avusturya halkından maddi destek istenmektedir.

4. SONUÇ VE BULGULAR

Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya'nın savaş finansmanını konu alan propaganda posterlerinde genel olarak sivil halk gösterge olarak kullanılmıştır. İncelenen propaganda posterlerinden yalnızca birinde hem sivillere hem de askerlere yer verilmiş, bir propaganda posterinde ise yalnızca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu temsil eden askerler resmedilmiştir. Analiz edilen propaganda posterlerinin üçünde Avusturya halkının, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na yönelik maddi desteği doğrudan para göstergeleri üzerinden yansıtılmıştır. Propaganda posterlerinin birinde devasa paraların arkasında savaşan askerler, diğerinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bayrağı tutan kişileştirme ve bir diğerinde ise sunağa para koyan bir kadın üzerinden doğrudan coşku çekiciliği tekniği kullanılmıştır. Bu şekilde propaganda posterleri üzerinden Avusturya halkında genel bir seferberlik havası oluşturularak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusuna destek verilmesinin teşvik edilmeye çalışıldığı söylenebilmektedir. Bunun yanında propaganda posterlerinde zaferin kazanılmasıyla barışın geleceğine yönelik mesaj verilmiş, böylece Avusturya halkının orduya destek olmasıyla barışın tesis edilmesine katkı sağlayacağı anlatılmıştır. Bu kapsamda posterler üzerinden hem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunun mali açıdan desteklenmesine hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'ne karşı savaşının meşrulaştırılmasına çalışıldığı ileri sürülebilmektedir.

5. KAYNAKLAR

Berend, I., & Ránki, G. (1969). Economic problems of the Danube region after the break-up of the Austro-Hungarian Monarchy. *Journal of Contemporary History*, 4(3), 169-185.

Flandreau, M. (2006). The logic of compromise: monetary bargaining in Austria-Hungary, 1867–1913. *European Review of Economic History*, 10(1), 3-33.

Good, D. F. (1981). Economic integration and regional development in Austria-Hungary, 1867–1913. Ed. Paul Bairoch, Maurice Lévy-Leboyer. In *Disparities in Economic Development since the Industrial Revolution* (pp. 137-150). London: Palgrave Macmillan UK.

Komlos, J. (1987). Financial innovation and the demand for money in Austria-Hungary, 1867-1913. *Journal of European Economic History*, 16(3), 587-606.

LOC (1917a). *Birinci Avusturya Poster*, <https://www.loc.gov/item/2004666151/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1917b). *İkinci Avusturya Poster*, <https://www.loc.gov/item/2006680287/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1918a). *Üçüncü Avusturya Poster*, <https://www.loc.gov/item/2004666167/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1918b). *Dördüncü Avusturya Poster*, <https://www.loc.gov/item/2004666168/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1918c). *Beşinci Avusturya Poster*, <https://www.loc.gov/item/2004666201/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (2024). *Birinci Dünya Savaşı Avusturya Propaganda Posterleri*, <https://www.loc.gov/collections/world-war-i-posters/?fa=location:austria&sp=1>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

Schulze, M. S., & Wolf, N. (2012). Economic nationalism and economic integration: the Austro-Hungarian Empire in the late nineteenth century. *The Economic History Review*, 65(2), 652-673.

EFFECTS OF TRAFFIC NOISE POLLUTION ON BUILDINGS AND STRUCTURAL SOLUTIONS

TRAFİK GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİNİN YAPILARDAKİ ETKİLERİ VE YAPISAL ÇÖZÜMÜ

Muhammed Çağrı ÇALIKOĞLU¹, Erdem ÇOBAN²

Müdür/İç Mimar, Imperium Gayrimenkul ve İnşaat A.Ş.

0009-0009-5000-8207

Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

0000-0002-4526-7273

Özet

Bu çalışmanın amacı ana yollara yakın cephe olan yapıların gürültü kirliliğini azaltacak çözümler sunarak daha kullanışlı hale getirmektir. Bu yapılarda duvar, akustik cam, doğrama, cephe kaplaması ve epdm membran gibi ürünlerin kullanımını ses dalgalarının yoğunlaştığı bölgelere uygulayarak malzemenin etkin kullanılmasını sağlamaktır. Yöntem olarak İstanbul Okmeydanı'nda e-5 yolu üzerinde bulunan 13 katlı Imperium no1 Residence'da çeşitli kat ve cephelerde dB ölçümleri yapılmış ve bu tespitlere göre ihtiyaç olan kat ve cephelere uygulamalar yapılarak yapının tamamına yapılması gerektiği düşünülen uygulamaların aslında daha ekonomik bir şekilde kullanılması sağlanması amaçlanmıştır. Sonuç olarak aslında zaten yapılacak olan duvar, akustik cam, doğrama ve cephe kaplaması gibi uygulamalara çok daha az maliyet farkı ile ulaşılabilir olması hedeflenmiştir. Günümüzde hızlı bir şekilde artan şehirleşme yeni sorunları da beraberinde getirmiştir bu sorunlardan bazıları da artan trafik ihtiyacıdır. Bu ihtiyaca karşılık olarak ta yeni şehir planları ve ana yolları yapılmış etrafında yapılaşmalar oluşmuştur, artan emlak fiyatları ise yapılaşmaya uygun olmayan yerleri de iskân edilmesine sebep olmuştur bu yapıların çoğunda insan sağlığına etki edebilecek derecede gürültü kirliliği mevcuttur. Sonuç olarak bu tez önerisinde son kullanıcının konforu için daha ulaşılabilir makul derecede çözüm önerileri sunularak daha az gürültü kirliliği olması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ses Yalıtımı – Akustik Cephe Malzemeleri – Yol Cephesi yapılar

Abstract

The aim of this study is to make buildings with facades close to main roads more useful by offering solutions to reduce noise pollution. In these buildings, it is to ensure the effective use of materials by applying the use of products such as walls, acoustic glass, joinery, facade

cladding and epdm membrane to the areas where sound waves are concentrated. As a method, dB measurements were made on various floors and facades in the 13-storey Imperium no1 Residence located on the e-5 road in Okmeydanı, Istanbul, and according to these determinations, applications were made to the floors and facades in need, and it was aimed to ensure that the applications that were thought to be made to the entire building were actually used more economically. As a result, it is aimed that applications such as walls, acoustic glass, joinery and facade cladding, which will actually be done anyway, can be reached with much less cost difference. Today, rapidly increasing urbanization has brought new problems, some of which are the increasing need for traffic. In response to this need, new city plans and main roads have been made and new buildings have been built around them, and increasing real estate prices have led to the settlement of places that are not suitable for construction, and most of these buildings have noise pollution that can affect human health. As a result, in this thesis proposal, it is aimed to have less noise pollution by offering more accessible and reasonable solutions for the comfort of the end user.

Keywords: Sound Insulation – Acoustic Facade Materials – Road Facade Structures

ITALY'S FINANCIAL PROPAGANDA IN FIRST WORLD WAR
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA İTALYA'NIN FİNANSAL PROPAGANDASI

Abdülhakim Bahadır DARI¹, Caner ÇAKI²

¹Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Yalova Üniversitesi, İletişim
Çalışmaları, 0000-0003-3525-5823

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İletişim Çalışmaları,
0000-0002-1523-4649

Özet

Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsız kalmayı tercih eden İtalya, ilerleyen süreçte İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılmıştır. İtalya, savaş sırasında ağır bir finansal yükün altına girmiş, bu finansal yükün üstesinden gelebilmek için de İtalya kamuoyunda etkin bir finansal propaganda gerçekleştirmiştir. Bu dönemde İtalya'da gerçekleştirilen finansal propagandada posterler etkin bir propaganda aracı olarak hizmet etmiştir. Bu açıdan Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'da finansal propaganda amacıyla kullanılan posterlerin incelenmesi, İtalya'nın savaş sırasındaki finansal propagandasına ışık tutulması açısından önemlidir. Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandasında kullanılan propaganda posterleri analiz edilerek İtalya'nın finansal propagandasında hangi göstergelerin kullandığının ve hangi söylemlere yer verildiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışma kapsamında Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi'nden ulaşılan İtalya'nın konuya ilişkin propaganda posterleri, göstergebilimsel açıdan analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgularda İtalya'da kullanılan propaganda posterlerindeki göstergeler üzerinden savaşın kazanılması ve ekonomik güç arasında doğrudan ilişki kurulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu şekilde propaganda posterleri üzerinden finansal güce yönelik oluşturulan algı yoluyla İtalyan kamuoyunda mali bir seferberlik oluşturulmasına çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Ekonomi, Finansal Propaganda, Birinci Dünya Savaşı, İtalya

Abstract

Italy, which chose to remain neutral when the First World War began, later joined the war on the side of the Allied Powers. Italy came under a heavy financial burden during the war, and in order to overcome this financial burden, Italy carried out effective financial propaganda among the public opinion. Posters served as an effective propaganda tool in the financial propaganda carried out in Italy during this period. In this respect, examining the posters used for financial propaganda in Italy during the First World War is important in shedding light on Italy's financial propaganda during the war. In the study, it was aimed to analyze the propaganda posters used in Italy's financial propaganda in the First World War and to determine which indicators were used and which discourses were included in Italy's financial propaganda. For this purpose, within the scope of the study, Italy's propaganda posters on the subject, obtained from the United States Library of Congress, were analyzed from a semiotic perspective. In the findings obtained in the study, it was determined that a direct relationship was sought to be established between winning the war and economic power through the indicators in the propaganda posters used in Italy. In this way, it was concluded that an attempt was made to form a financial

mobilization in the Italian public opinion through the perception of financial power through propaganda posters.

Keywords: Propaganda, Economy, Financial Propaganda, First World War, Italy

1. GİRİŞ

Alman İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Üçlü İttifak'ı oluşturmasına karşılık İtalya, Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Savaşın ilerleyen sürecinde ise İtilaf Devletleri içerisinde yer alarak eski müttefiklerine savaş açmıştır. İtalya, savaşa girdiğinde savaşan diğer ülkeler gibi önemli bir savaş finansmanına ihtiyaç duymuş, bu savaş finansmanını da İtalyan halkından tedarik etmeye çalışmıştır. Bu amaçla da İtalya, savaş sırasında finansal propagandaya yönelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya, savaş finansmanında propaganda posterlerinden etkin bir şekilde yararlanmıştır. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'da finansal propaganda amacıyla kullanılan posterlerin analiz edilmesi, İtalya'nın savaş sırasındaki finansal propagandasının ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'yı konu alan çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda: Tomassini (1991), Birinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'da endüstriyel seferberlik ve işgücü piyasasını; O'Brien (2006), Birinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'da yargısız infazları; Ermacora (2007), 1914–1918 yılları arasında İtalya'daki savaş mültecilerini; Antonelli vd. (2014), 1915–1918 yılları arasında İtalya'da Savaş Bakanlığı ve Mühimmat Bakanlığı'ndaki bütçe uygulamalarını ve Ferrari (2015), İtalya'daki Birinci Dünya Savaşı'nın hafızası ve tarih yazımını incelemiştir.

Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandasında hangi göstergelerin kullanıldığının ve hangi propaganda mesaj ya da mesajlarının verildiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın durumu ana hatlarıyla açıklanmış, ardından İtalya'nın konuya ilişkin propaganda posterleri finansal propaganda bağlamında göstergebilim yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular üzerinden de Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandasının ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu açıdan mevcut çalışmanın Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya üzerine çalışan iletişim, tarih ve siyaset bilimi alanındaki araştırmacıların yararlanabileceği bir eser olması amaçlanmıştır.

1.1. Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın Durumu

İtalya Krallığı, savaşın başlarında tarafsız kalmasına karşılık ilerleyen süreçte İtilaf Devletleri'nin yanında yer almıştır. Krallık, ilk olarak 23 Mayıs 1915 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan etmiş, ardından sırasıyla 21 Ağustos 1915 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'na, 19 Ekim 1915 tarihinde Bulgaristan Krallığı'na ve 27 Ağustos 1916 tarihinde de Alman İmparatorluğu'na savaş ilanları birbirini izlemiştir. Savaş, savaş girişimleriyle birlikte doğru orantılı olarak ülkenin endüstriyel kalkınmasını da derinden etkilemiş, sosyal ve siyasal alanda büyük değişimlere yol açmıştır. Sivil ve endüstriyel yaşamın büyük bir kısmı, cephenin neden olduğu ekonomik ve sosyal ihtiyaçlara göre tamamen yeniden ayarlanmış ve sanayinin askeri çabalara yöneltilmesi, çeşitli sosyal, politik ve kültürel yeniliklere neden olmuştur. İtalya Krallığı'nda savaş sırasında büyük bir halk çabası gereksinimi oluşmuş ve İtalyan halkından orduya maddi destek olması istenmiştir. Diğer yandan İtalya, savaşta kazanan tarafta yer alsa da savaş, ekonomik ve sosyal açıdan çalkantılara yol açmış ve krallıkta daha sonra faşist rejim ortaya çıkmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'ndaki İtalya'nın propaganda posterlerine ABD'deki Kongre Kütüphanesi'nden ulaşılmıştır. Kongre Kütüphanesi'ndeki konuya ilişkin ulaşılan 21 propaganda posterini içerisinden amaçlı örneklem metodu kullanılarak doğrudan İtalya'nın finansal propagandasını içeren 5 propaganda posterini çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir (LOC, 2024). Çalışmada İtalya'nın propaganda posterlerinde göstergeler üzerinden oluşturulan anlam ve edimlerin tespit edilebilmesi için propaganda posterleri, Charles William Morris'in sözdizimsel, anlambilimsel ve edimbilimsel olarak üç boyuttan meydana gelen göstergebilim anlayışı üzerinden analiz edilmiştir. Sözdizim, göstergelerin mesajın oluşum sürecinde bir araya getirilmesini açıklamaktadır. Anlambilim, verilmek istenen mesaj ya da mesajları ortaya çıkarmaktadır. Son olarak edimbilim, mesaj ya da mesajlar üzerinden meydana gelen çıkarım veya çıkarımları ifade etmektedir. Çalışmada propaganda posterleri sırasıyla bu üç boyut üzerinden ele alınmış ve ulaşılan bulgularla da şu iki sorunun yanıtlanması hedeflenmiştir:

- Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandası kapsamında hazırlanan posterlerinde hangi göstergeler ön plana çıkarılmıştır?
- Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandası kapsamında hazırlanan posterlerinde İtalyan halkına hangi çağrı ya da çağrılarda bulunulmuştur?

3. ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmanın analiz kısmında Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandası kapsamında hazırlanan posterler incelenerek Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandasına ilişkin bulgular ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. 1. Birinci İtalya Posterleri

Çalışmada incelenen 1915 tarihli birinci İtalya posterini, Barchi tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Aiutateci a vincere! la Banca commerciale Italiana* (Kazanmamıza yardım edin! İtalyan Ticaret Bankası) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 1. Birinci İtalya Posterini

(Kaynak: LOC, 1915a)

Sözdizimselde posterde arkasında alevler olan, bir eliyle tüfek tutan, diğer eliyle de bir yönü işaret eden bir İtalyan askeri resmedilmektedir. Anlambilimselde posterde İtalyan askeri, Birinci Dünya Savaşı'nda İtalyan askerlerini temsil etmektedir. Posterde askerin arkasında alevler, Birinci Dünya Savaşı'ndaki zorlukların metaforu olarak kullanılmaktadır. Edimbilimselde posterde "Kazanmamıza yardım edin!" yazısıyla doğrudan İtalyan ordusunun Birinci Dünya Savaşı'nı kazanmasını sağlamak için İtalyan halkı, maddi destek olmaya çağrılmaktadır. Bu kapsamda posterde İtalyan askerlerinin savaşta zor durumda olduğuna yönelik mesaj verilerek İtalyan halkının harekete geçmesi teşvik edilmektedir.

3. 2. İkinci İtalya Posteri

Çalışmada ele alınan 1915 tarihli ikinci İtalya posteri, Guiseppi Russo tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Date denaro per la vittoria; la vittoria è la pace. Banca Italiana di Sconto* (Zafer için para verin; zafer barıştır. İtalyan İndirim Bankası) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 2. İkinci İtalya Posteri

(Kaynak: LOC, 1915b)

Sözdizimselde posterde para yığınları içinde bir top (silah) resmedilmektedir. Anlambilimselde posterdeki top, Birinci Dünya Savaşı'nda İtalyan ordusunun metonimi olarak kullanılmaktadır. Posterde topun çevresindeki paralar ise İtalyan halkının savaş finansmanına yönelik verdiği paraları temsil etmektedir. Edimbilimselde posterde "Zafer için para verin; zafer barıştır" yazısıyla barışın sağlanabilmesi için zaferin kazanılması gerektiği vurgulanmakta, bunun için de İtalyan halkının maddi destekte bulunması istenmektedir. Bu kapsamda posterde silah ve para arasında doğrudan ilişki kurularak İtalyan halkının maddi destek boyutunda harekete geçmesine çalışılmaktadır.

3. 3. Üçüncü İtalya Posteri

Çalışmada incelenen 1917 tarihli üçüncü İtalya posteri, Marcello Dudovich tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Per la libertà e la civiltà del mondo sottoscrivete al prestito nazionale* (Dünyanın özgürlüğü ve medeniyeti için ulusal krediye abone olun) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 3. Üçüncü İtalya Posteri

(Kaynak: LOC, 1917a)

Sözdizimselde posterde tüfeklerini havaya kaldıran İtalya, İngiltere, Fransa ve ABD askerleri ve arka planda ABD, Fransa, İtalya Krallığı ve Birleşik Krallık'ın bayrakları resmedilmektedir. Anlambilimselde posterde İtalya, İngiltere, Fransa ve ABD askerleri ve ABD, Fransa, İtalya Krallığı ve Birleşik Krallık'ın bayrakları, İtilaf Devletleri'ni temsil etmektedir. Edimbilimselde posterde “Dünyanın özgürlüğü ve medeniyeti için ulusal krediye abone olun” yazısıyla savaşın kazanılmasının yalnızca İtalyan halkı için değil diğer milletler için de önemli olduğu vurgusu yapılmaktadır. Bu şekilde de İtalyan halkının savaşa yönelik maddi destekte bulunmasının önü açılmaya çalışılmaktadır.

3. 4. Dördüncü İtalya Posteri

Çalışmada ele alınan 1917 tarihli dördüncü İtalya posteri, Enrico Della Lionne tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Banca Italiana di Sconto* (İtalyan İndirim Bankası) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 4. Dördüncü İtalya Posteri

(Kaynak: LOC, 1917b)

Sözdizimselde posterde elinde kumbara tutan bir kız çocuğu ve kız çocuğunu tutan bir İtalyan askeri resmedilmektedir. Posterin arka planında İtalyan askerleri geçmekte ve kız çocuğu elindeki kumbarasını onlara doğru tutmaktadır. Anlambilimselde posterdeki kız çocuğu İtalya'daki sivillerin, askerler ise İtalyan ordusunun metonimi olarak kullanılmaktadır. Kız çocuğunun elinde tuttuğu ve İtalyan askerlerine yönelttiği kumbara ise İtalyan halkının, İtalyan ordusuna mali desteğini temsil etmektedir. Edimbilimselde posterdeki kız çocuğu üzerinden İtalya'daki çocukların bile savaşın kazanılması için İtalyan ordusuna destek olduğuna yönelik algı oluşturulmaktadır. Bu şekilde posterde İtalyan halkının İtalyan ordusuna değer verdiği vurgulanarak İtalyan halkının maddi yönden savaş çabalarına destek olması istenmektedir.

3. 5. Beşinci İtalya Posteri

Çalışmada incelenen 1918 tarihli beşinci İtalya posteri, Alfredo Ortelli tarafından hazırlanmıştır. Propaganda posterinde *Per la Patria i miei occhi! Per la Pace il vostro denaro. Prestito Nazionale* (Anavatan için gözlerim! Barış için paranız. Ulusal Kredi) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 5. Beşinci İtalya Posteri

(Kaynak: LOC, 1918)

Sözdizimselde posterde gözlerinde kanlı sargılar olan bir İtalyan askeri resmedilmektedir. Anlambilimselde posterde gözlerinde kanlı sargılar olan İtalyan askeri, Birinci Dünya Savaşı'nda yaralanan İtalyan askerlerini temsil etmektedir. Edimbilimselde posterde "Anavatan için gözlerim! Barış için paranız" yazısıyla İtalyan askerlerinin fedakârlıkta bulunarak savaşta büyük kayıplara uğrayabildikleri mesajı verilmektedir. Bu açıdan İtalyan halkının da barışın sağlanabilmesi için fedakârlıkta bulunarak İtalyan ordusuna maddi destekte bulunması istenmektedir.

4. SONUÇ VE BULGULAR

Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın finansal propagandası kapsamında hazırlanan posterlerinde genel olarak asker göstergesi ön plana çıkarılmıştır. Bunun yanında incelenen propaganda posterlerinden birinde bir top (silah) üzerinden İtalyan ordusu temsil edilmiştir. Analiz edilen propaganda posterlerinin tümünde İtalyan ordusunu temsil eden göstergeler kullanılırken, İtalyan halkını temsil eden yalnızca tek bir gösterge (bir kız çocuğu) bulunmuştur. Propaganda posterlerinde doğrudan cepheye ya da cepheye giden İtalyan askerlerine yer

verilmiş ve İtalyan askerlerinin İtalyan halkı için savaştığına yönelik düşünce ön plana çıkarılmıştır. İtalyan askerlerinin fedakârlıkta bulunduğu ve canları pahasına ülkelerini savunduğuna yönelik mesajın oluşması sağlanarak İtalyan kamuoyunda İtalyan ordusuna yönelik farkındalık oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilmektedir. Bu kapsamda alevlerin önünde bir İtalyan askerinin ve gözleri kanlı sargılar içerisinde diğer bir İtalyan askerinin resmedilmesiyle propaganda posterlerinde doğrudan hüznün çekiciliği tekniği kullanılmıştır. Propaganda posterlerinde hüznün çekiciliği tekniğe yer verilerek de doğrudan İtalyan halkının İtalyan ordusuna maddi destekte bulunması teşvik edilmiştir. Ayrıca bir propaganda posterinde top ve paralar arasında ilişki kurularak da doğrudan İtalyan ordusunun İtalyan halkının maddi desteğiyle güçlenebileceği mesajı verilmiştir.

5. KAYNAKLAR

Antonelli, V., D'Alessio, R., & Rossi, R. (2014). Budgetary practices in the Ministry of War and the Ministry of Munitions in Italy, 1915–1918. *Accounting History Review*, 24(2-3), 139-160.

Ermacora, M. (2007). Assistance and Surveillance: War Refugees in Italy, 1914–1918. *Contemporary European History*, 16(4), 445-459.

Ferrari, P. (2015). The memory and historiography of the First World War in Italy. *Comillas Journal of International Relations*, (2), 117-126.

LOC (1915a). *Birinci İtalya Posterleri*, <https://www.loc.gov/item/2006680283/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1915b). *İkinci İtalya Posterleri*, <https://www.loc.gov/resource/cph.3g13218/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1917a). *Üçüncü İtalya Posterleri*, <https://www.loc.gov/resource/cph.3g12256/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1917b). *Dördüncü İtalya Posterleri*, <https://www.loc.gov/item/2004666220/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (1918). *Beşinci İtalya Posterleri*, <https://www.loc.gov/item/2004666215/>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

LOC (2024). *Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya Propaganda Posterleri*, <https://www.loc.gov/collections/world-war-i-posters/?fa=location:italy>, Erişim Tarihi: 09.12.2024.

O'Brien, P. (2006). Summary Executions in Italy During the First World War: Findings and Implications. *Modern Italy*, 11(3), 353-359.

Tomassini, L. (1991). Industrial mobilization and the labour market in Italy during the first world war. *Social History*, 16(1), 59-87.

AVŞAR TÜRKMENLERİNDE ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (TOMARZA ÖRNEĞİ)**

ALİ YILMAZ¹, Prof. Dr. Ali SELÇUK²

¹Erciyes Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

²Erciyes Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada, Tomarza bölgesindeki Avşar Türkmenlerinin ölümle ilgili inanış ve uygulamaları incelenmiştir. Ölüm, Avşar Türkmenleri için bir geçiş dönemi olarak görülmekte ve ölümle ilgili ritüeller, hem İslam öncesi Türk inanışlarının hem de İslamiyet'in etkilerini yansıtmaktadır. Ölüm öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilen ritüeller, ölen kişinin ahiret yolculuğuna hazırlanmasını ve geride kalanların acısını hafifletmeyi amaçlamaktadır. Ölen kişinin yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazı ve defin işlemleri gibi uygulamalar, dini ve geleneksel öğelerle harmanlanmıştır. Ayrıca, yas tutma sürecinde toplumsal dayanışmayı artıran ve ölen kişinin ruhuna yönelik saygıyı ifade eden yemek dağıtımı ve anma törenleri gibi uygulamalar da önemli bir yer tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avşar Türkmenleri, Tomarza, ölüm ritüelleri, cenaze uygulamaları, geleneksel inanışlar, yas süreci.

Giriş

Avşarlar, Oğuz Türklerinin önemli boylarından biridir ve tarih boyunca geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Avşarlar, diğer adlarıyla Afşar, Efşar, Ovşar veya Üçar olarak da bilinirler ve özellikle İran, Türkiye, Afganistan, Irak ve Suriye gibi bölgelerde yoğun olarak bulunmuşlardır. Avşar boyu, tarihi kaynaklarda Oğuz Kağan ailesinin Bozok koluna mensup en ünlü Türk boylarından biri olarak geçmektedir. Bu boyun kökenleri, Kaşgarlı Mahmud'un eserlerinde 24 Oğuz boyundan biri olarak tanımlanırken, Reşidüddin, Yazıcıoğlu ve Ebulgazi gibi tarihçiler de Avşarları Oğuz boyunun önemli kollarından biri olarak kabul etmişlerdir (Avcı ve ark., 2024, s.358).

Avşarlar, tarihi süreçte büyük bir hareketlilik göstermiş ve farklı coğrafyalara göç etmişlerdir. XI. yüzyılda Selçukluların kurulmasından sonra Orta Asya'dan ayrılarak Suriye, İran, Irak ve Anadolu'ya göç eden Avşarlar, bu bölgelerde kendilerine yeni yurtlar edinmişlerdir (Akın, 2024, s.4). Özellikle Selçuklu döneminde İran'a gelen Avşarlar, burada önemli askeri ve siyasi güçler olarak öne çıkmışlardır. Nadir Şah Avşar döneminde bağımsız bir devlet kurmuşlar ve Zend ile Kaçar dönemlerinde İran ordusunun en büyük kolunu oluşturmuşlardır (Kırca, 2021, s.7).

XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı nüfus defterlerinde Avşarların Kayı boyundan sonra ikinci sırada yer aldığı belirtilmiştir. Bu durum, Anadolu'nun Türk vatanı olmasında Avşarların önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Avşarlar, çeşitli bölgelerde yerleşim göstermişler ve zaman zaman iskan politikalarına tabi tutulmuşlardır. Avşarların Osmanlı İmparatorluğu içindeki stratejik önemi, sınırların güvenliği ve askeri ihtiyaçların karşılanması açısından büyük önem taşımıştır (Ulaş, 2014, s.42).

Avşarların geniş coğrafyaya yayılmış olmaları, kültürel ve sosyal yapılarında da çeşitliliğe yol açmıştır. İran, Azerbaycan, Türkiye ve diğer bölgelerde farklı isimlerle anılan Avşarlar, yerleştikleri bölgelerde yerel kültürlerle kaynaşarak kendi benzersiz kültürel kimliklerini korumuşlardır. Bu kültürel kimlik, özellikle ölüm ve cenaze ritüellerinde belirgin bir şekilde görülmektedir.

Çalışmamız, Avşar Türkmenlerinde ölüm temasını içeren Tomarza ilçesine ait çalışmalar taranmış ve gruplandırması yapılmıştır. Hemen hemen bütün geleneksel topluluklarda olduğu gibi, Avşar Türkmenlerinde de ölüm bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Ölüm ritüelleri, ölen kişinin ahirete geçişini kolaylaştırmak, geride kalanların acısını hafifletmek ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu ritüeller arasında cenaze yıkama, kefenleme, mezar kazma ve cenaze namazı gibi dini uygulamalar yer almaktadır, bunlar İslam inancıyla harmanlanmış geleneksel haline gelmiştir. Avşarların ölümle ilgili inanışları, tarih boyunca yaşadıkları coğrafyalardaki kültürel ve dini etkilerle şekillenmiştir. Bu inanışlar, ölüm anından itibaren başlayan ve mezarın ziyaretiyle devam eden bir dizi ritüel ve uygulamayı kapsamaktadır. Örneğin, ölüm anında hastanın yanına Kur'an-ı Kerim okuyabilen birinin getirilmesi, ölen kişinin yönünün kibleye çevrilmesi, cenazenin yıkanması ve kefenlenmesi gibi uygulamalar, hem dini hem de kültürel birer görev olarak yerine getirilmektedir.

Tarihi süreçte Avşar Türkmenleri ve Coğrafi dağılımları

Oğuz Türklerinin boylarından biri olan Avşarlar (diğer adlarıyla Afşar, Efşar, Ovşar, Üçar), İran, Türkiye, Afganistan, Irak ve Suriye gibi bölgelere yerleşmişlerdir. İranlı göçebeler olarak asıl ikametgahları Fars, Kerman ve Horasan eyaletleridir. Ayrıca Azerbaycan, Zencani, Kazvin, Kermanshah, Kohkiluyeh-Boyerahmet ve Hamaden vilayetlerinde göçebe bir yaşam sürdürmektedirler. Aynı kabileler Türkiye'de de bulunmaktadır. Tarihi metinlerde Avşar adı, Oğuz Kağan ailesinin bozoklarından Avşar'dan gelen en ünlü Türk boylarından biri olarak geçmektedir (Kılıç, 2009, s.169-170). Kaşgarlı Mahmud'a göre 24 Oğuz boyundan altıncısı "Afşarlar" olarak adlandırılmaktadır (Kekeç, 2018, s.4). Reşidüddin, Yazıcıoğlu ve Ebulgazi de Avşarları Oğuz boyunun dokuzuncu kolu olarak kabul etmektedirler (Esmaili ve Arabkhani, 2015, s.291). Diğer tarihi kaynaklar, Avşar'ı Yıldızhan'ın en büyük oğlu olarak adlandırırken (Güray, 2021, s.13), Salar Baba ise Avşar'ı Ayhan'ın ikinci oğlu olarak tanımlamaktadır (Esmaili ve Arabkhani, 2015, s.291). Avşar kelimesi, bu kaynaklara göre "hızlı" anlamına gelmektedir. Zeki Velidi Togan, Avşar kelimesinin "avcı + er" kelimelerinden oluştuğunu ve "Er" ekininin insan ve kişi anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Anadolu Türklerinde Avşarlar, oruç, ters, cuma, biber gibi terimlerle açıklanmaktadır. Azeri Türkçesinde ise süt koyunu, küçük hançer, şelale gibi açıklamalara yer verilmektedir. Avşari aynı zamanda bir müzik türü olarak da değerlendirilmektedir (Gündüz ve Cengiz, 2002, s.291-292).

Avşar boyu, Türkçe Ovşar, Avşar veya Ovçar kelimesiyle hızlı boy anlamına gelmektedir. Savaşlarda kuşlar kadar hızlı oldukları için Oğuzların ordusunun sol kolunu oluşturmuşlardır. Selçuklu döneminde İran'a gelmişler ve Selçuklu döneminden sonra İran'ın farklı bölgelerinde yönetimler kurmuşlardır. Nadir Şah Avşar döneminde ise bağımsız bir devlet kurmuşlardır. Zend ve Kaçar dönemlerinde İran ordusunun en büyük kolunu oluşturan Avşarlardan, Kaçar döneminin en ünlü komutanları çıkmıştır (Gündüz ve Cengiz, 2002, s.292).

XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı nüfus defterlerinde, Avşarların Kayı boyundan sonra ikinci sırada yer aldığı belirtilmiştir. Bu veri ve belgeler ışığında, Anadolu'nun Türk vatanı olmasında Kayılar ve Kınıklılar kadar Avşarların da önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Yazıcıoğlu, Karamanoğulları'nın da Avşar boyuna mensup olduğunu belirtmiştir. Avşar Türkmenleri, diğer Oğuz boylarıyla birlikte İslamiyet'i kabul etmişlerdir (Güray, 2021, s.14).

XI. yüzyılda Selçuklular'ın kurulmasından sonra Avşarlar, Orta Asya'dan tamamen ayrılarak 1130 yılında Suriye, İran, Irak ve Anadolu'ya göç etmiş ve burada yurtlar inşa etmeye başlamışlardır. Avşar kabilelerinin nüfusunun bir milyon civarında olduğu söylenmektedir. Hatta bazı seyahatnamelerde, Kürtlerle karıştırıldıkları ve Türkmen oldukları iddia edilmektedir. Oğuz boylarının İran coğrafyasına istilasını, Selçuklu oluşumu bağlamında değerlendirilmelidir. Oğuz Türkleri, Hazar Denizi'nin doğu kesiminde yaşamaktadırlar; kuzeyde Hazar, Kıpçak ve Kimekler, doğuda ise Karahanlılar ve Gazneliler ile komşu oldukları bir coğrafyada bulunmaktadır. Güneyde ise Karahanlılar ile yapılan mücadelede Samanoğulları zayıflamış ve Gazneliler'in artan baskısı altında Oğuzlar, Maverünnehir'e doğru zorlanmıştır (Kaya, 2004, s.11).

1141 yılından önce, üçüncü Oğuz göçü Seyhun Nehri'nden Deşt-i Kıpçak bölgesine, batı ve güney İran'dan Anadolu'ya doğru gerçekleşmiştir. Bu göçle Horasan'a ulaşan Avşarlar, daha batıya ilerleyerek Huzistan ve Kuh Giluye bölgelerine yerleşmişlerdir. Avşarlar ilk kez XI. yüzyılın sonlarında Aksungur'un idaresi altında Suriye'ye gelmişlerdir. XIV. yüzyılda ise Suriye Türkmenleri arasında büyük önem kazanmışlar ve Anadolu'nun Moğol egemenliğinden kurtulmasıyla yeniden ortaya çıkmışlardır (Demirtaş, 1949, s.345).

Türkmenler, Suriye'nin kuzeyine çok yakın bir topluluk olarak yerleşmişler ve göçler, geniş yayılmalar ve siyasi olaylara rağmen eski teşkilatlarını Bozok ve Üçok şeklinde korumuşlardır. Bozok kolunu oluşturan Antakya, Halep ve Antep bölgelerinde yaşayan Türkmen Avşar aşiretleri, Türkiye ve İran'daki Avşar kabileleri ile Orta ve Batı Anadolu'daki bazı küçük kabileler dışında hepsi bu ana kolun soyundan gelmektedir. Dulkadiroğulları arasında "İmanlı Avşarı" adı verilen önemli bir Avşar kolu olduğu gibi, Kozan bölgesinde de güçlü bir Avşar kolu bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Avşarlar, Halep Türkmenleri arasında yer almışlardır, ancak İran göçü nedeniyle nüfusları azalmıştır (Bakır ve Pekin, 2020, s.260-261).

XV. yüzyılda Avşarlar, Türkmenlerin Bozok kolunu oluşturan ve ağırlıklı olarak Halep, Ayıntab ve Antakya bölgelerinde yaşayan kavimlerden ilki olup, bunu Bayatlar takip etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında, Türkmenler arasında Doğulu Avsarı ve Gündüzlü Avsarı kolları ile bağımsız bir Avşar boyu görülmüştür. Halep'teki Doğlu Avşarlar on beş kabileye ayrılmıştır. Bu boylar arasında Allu, Köçeklü, Delüler ve Aydoğmuş Beglü önemli olanlardır. Avşarlar, Dulkadirli halkı, özellikle Maraş bölgesinde yaşamışlardır (Eyicigil, 1997, s.103).

Avşarlar, XIV. yüzyılda Halep bölgesindeki kalabalık Türkmen topluluğunu oluşturan üç önemli aşiretten biri olarak bilinmektedir. Bu Avşarlar, XIX. yüzyılın sonlarına kadar Anadolu ve İran'da faaliyet göstermişlerdir. Diyarbakır bölgesindeki Avşarların Halep Türkmen Avşarlarından geldikleri tespit edilmiştir. XVI. yüzyılda, Avşarların Anadolu'nun fethinde ve yerleşmesinde önemli bir rol oynadıkları açıkça tespit edilmiştir (Sümer, 1980, s.293).

Karamanoğulları, Avşar Oğuz boyuna mensup olup, Anadolu'nun en büyük Türkmen beyliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Karamanoğulları, beylikten ziyade bir devlet olarak görülmüş, yapısında Avşarların yanı sıra Turgut, Salur, Bayburt, Kusun, Varsak, Göğüz ve Kaçar gibi Üç-oklar boyları ile Çaygazan, Samagar ve Barımbay gibi Türkleşmiş Moğol boylarını da barındırmıştır (Sümer, 2001, s.454). XV. yüzyılda Suriye Türkmenleri, güçlerinin artmasıyla Memlük Devleti'nin iç işlerine daha aktif katılmışlardır. Avşarlar, 1404 yılında Malatya'yı fethederek bir beylik kurmuşlardır. Memlük beyleri, Avşarları bir tehdit olarak görerek sürekli olarak saldırmış ve onları bastırmaya çalışmışlardır. Memlük emirleri tarafından mağlup edilen Avşarlar, Akkoyunlularla ittifaka girmek zorunda kalmışlardır. Kuzey Suriye

Avşarlarından biri olan Mansur Bey, Uzun Hasan'ın yanında önemli bir komutandır (Sarıçiçek, 2016, s.19).

XVI. yüzyılda, Anadolu'da göçmen ve yerleşimcilerin nüfusu artmış, ancak Avşar nüfusunun da arttığı tespit edilmiştir. Bu göç eden ailelerin daha sonraki zamanlarda ortadan kaybolması, onların İran'a gittiklerini düşündürmektedir. Avşar kabilelerinin halktan olan ailelerinin yerini, kabileleri yöneten ve ağa unvanını taşıyan Kethüdâ aileleri almıştır. Avşarlar arasında Receb, Bahri ve Küçük Minnet adlı Kethüdâlar da bulunmaktadır. Receb ve oğlu XVII. yüzyılda öne çıkmış ve XIX. yüzyılda Avşarlar, Recebli Avsarı olarak anılmıştır (Aslan, 2011, 27-28).

Anadolu Avşarları, Safevi Devleti'nin kurulmasıyla İran'a girmiş ve büyük bir güç elde etmişlerdir. Nadir Şah, Safevilerin yerine Avşar hanedanını getirmiştir. XVI. yüzyılda Avşar boylarının sayısı Ahlat, Muş, Malazgirt ve Doğubeyazıt hattına yerleşmiştir. XVII. yüzyılda yapılan yoğun bir nüfus sayımında Avşarlar; Pekmez Avsarı, Çöp Avsarı, Kayın Avsarı, Sadıklı Avsarı, Köseli Avsarı, Faideli Avsarı, Doğu Avsarı ve Şatırını gibi topluluklar halinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ankara göçebesi olan Bozulus Türkmenleri arasında Pekmezli Avşarlar varlığını sürdürmüştür. Ayrıca Avşarların Konya ve Ankara'ya kadar uzanan ovaları bulunmaktadır. Günümüzde Avşarlar, Adana, Aydın, Afyon, Amasya, Ankara, Antep, Sivrihisar, Beyşehir, Birecik, Bolu, Yozgat, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Bursa, İskenderun, Anamur, Mersin, Kütahya, Malatya, Antakya, Besni (Adıyaman), Menteşe, Niğde, Saruhan, Manisa, Sivas, Teke, Urfa gibi yerlerde yaşamaktadır. Avşarlar, yerleştikleri bölgelerde belli Türkmen boylarını oluşturmuşlardır (Faozi, 2022, s.21).

Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'un fethinden sonra Anadolu'daki beylikleri kaybederek tek güç haline gelmesi, Karamanoğulları ve ardından Dulkadiroğulları Beyliği'nin de Osmanlı topraklarına katılmasıyla, Avşar ittifakının geri dönülemez sonunu getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu'daki güçlü yapısı, Avşarların bir kısmını günümüz İran'ının farklı bölgelerine göç etmeye zorlamıştır. Ancak, Nadir Şah'ın ölümü üzerine bir kısmı Anadolu'ya geri dönmüştür (Ulaş, 2014, s.44-45).

Osmanlı Devleti, zaman zaman sömürgeleştirme politikası uygulamış ve Avşar ile diğer Türkçe konuşan kavimlerin birliğini bozarak sınırlarını korumak için onları sınır dışı etmiş veya kendi sınırları içerisine yerleştirmiştir. Özellikle Urfa, Halep ve Rakka'da Arap kabilelerine karşı kullanmak amacıyla bu politikayı uygulamış ve aynı zamanda sınırların güvenliğini sağlamak için Balkanlar'daki Avşarları da yerleştirmiştir. 1730'lu yıllarda yaşayan Receb'ten bahsedilen eserlerde, Avşarların o dönemde Receb adında bir bey veya kabilenin etrafında toplandıkları ve Osmanlı'ya karşı önemli bir güç olarak görüldükleri anlaşılmaktadır (Sümer, 2001, s.457).

Zengiler, Anadolu Selçukluları, Akkoyunlular, Karamanoğulları, Dulkadirliler, Nadir Afşar Devleti ve Kozanoğulları, Avşarların güç kattığı ve yararlandığı oluşumlardır. 18. yüzyılın başlarında Recebli Avşarları Rakka'ya sürme girişimleri yapılmış, ancak pek başarılı olamamıştır. 17. yüzyıldan sonra Erciyes Dağı ve Ali Dağı'nı da içine alan Kayseri ve çevresi, Avşar sürülerinin otlatıldığı yerler olmuştur (Halaçoğlu, 1997, s.54).

18. ve 19. yüzyıllarda Avşarlar, Çukurova ve Halep civarında kışlak olarak yaşamaktadır. Ayrıca Erciyes, Toros ve Binboğa Dağları civarındaki bölgeleri de kullanmışlardır. Bazıları diğer Türkmen boylarını ve kervanlarını yağmalamaya çalışmış ve yerleşenler için ciddi bir tehdit oluşturmuşlardır. Osmanlı yönetimi, bu duruma son vererek Avşarları iskân edip toprakları yönetmeye, vergi ödemeye ve tarım yapmaya zorlamıştır. Ancak hayvancılıkla uğraşan Avşarlar, göçebe yaşam tarzına sahip oldukları için tarımdan

anlamamaktadır. Sakin bir yaşama karşı olmaları, Avşarları Osmanlılarla karşı karşıya getirmiştir. Bu çatışmaların ardından Avşarların ileri gelenlerinden bazıları tutuklanarak İstanbul'a gönderilmiş, Halit Bey Diyarbakır'a sürgüne gönderilmiş, Hacı Bey ise aşiretiyle birlikte Bozok/Yozgat'a yerleşmiştir. 1867 yılında, Avşarlar Fırka-i İslahiye'ye katılarak Uzun Yayla'ya yerleşmeyi kabul etmişlerdir. Ancak Osmanlı'nın iskân politikası, Avşarların vatandaşlık ve mülkiyet haklarını ihlal ederek yerlerinden edilmesine neden olmuştur. Bu topraklar, Kafkas göçmenlerine verilmiştir (Kekeç, 2018, s.7-8).

Osmanlı ordusu, Avşarları ezmiş ve yerlerinden ederek Avşarların yedi kez sürgüne gönderilmesine sebep olmuştur. 1865 yılında yapılan yerleşim, Avşarlar ve Türkmenler için yapılan son yerleşimdir. O dönemde sayıları 26 civarında olan Avşarlar, Cerit, Tecirli, Bozdoğan ve diğer göçebelerin iskân sebepleri arasında, ülkenin askeri ihtiyaçlarını karşılamak, vergi ödediklerinden emin olmak ve tarıma zarar vermemek yer almaktadır. Ayrıca, Kozanoğulları'nın saltanatına son vermek ve Kırım seferini engellemek de diğer sebepler arasında gösterilmektedir. Bu nedenlerle, devlet yetkilileri Güney Türkmenleri yenilgiye uğratma kararı almıştır. Paris Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından, Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1867) bir ordu oluşturulmuştur. Bu ordunun komutanlığına Mareşal Derviş Paşa, genelkurmay başkanlığına ise tarihçi ve bilim adamı Ahmet Cevdet Paşa getirilmiştir. Avşarların yaşadığı bölgeler, Türkmen/Oğuzların yaşadığı hemen her yerde bulunmaktadır. Anadolu, Balkanlar, Azerbaycan, İran, Suriye, Irak ve Afganistan bu yerlerde yaşamaktadırlar. Anadolu'nun bazı il ve ilçelerindeki Avşar yurtları arasında Kayseri (Sarız, Pınarbaşı, Tomarza), Kahramanmaraş (Göksun, Andırın, Geben, Afşin), Adana (Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke, Kozan), Gaziantep (Merkez, Nizip, Karkamış), Şanlıurfa (Merkez, Siverek), Diyarbakır (Çermik, Çüngüş) ve çevresi bulunmaktadır. Avşar köy ve kasabaları, adı geçen illerin dışında, ülkemizin birçok yerinde bulunmaktadır. Ne yazık ki bazı yerlerde bu kültürün izleri kaybolmuş ve doğudaki Avşarların çoğu Kürt veya Zaza olmuştur. Günümüzde Avşarlar, Adana, Aydın, Afyon, Amasya, Ankara, Antep, Sivrihisar, Beyşehir, Birecik, Bolu, Yozgat, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Bursa, İskenderun, Anamur, Mersin, Kütahya, Malatya, Antakya, Besni (Adıyaman), Mentеше, Niğde, Saruhan, Manisa, Sivas, Teke, Urfa gibi yerlerde yaşamaktadır. Avşarlar, yerleştikleri bölgelerde belli Türkmen boylarını oluşturmuşlardır (Ulaş, 2014, s.45).

Kayseri Avşarları

Anadolu coğrafyasına yerleşmiş olan Avşarlar, tarihi süreçte büyük bir nüfus hareketi ile Kuzey Suriye ve Halep'teki ana kolundan ayrılarak Türkiye'nin farklı bölgelerine dağılmışlardır. Günümüzde Avşarlar, Türkiye'nin çeşitli coğrafi bölgelerinde yerleşmiş olup, 4 oymak, 9 aşiret ve 72 obadan oluşan geniş bir topluluğu kapsamaktadır. Bu topluluk, Osmanlı Devleti'nin bölgesel güvenliği sağlama, vergi düzenlemeleri yapma ve konar-göçer toplulukların yerleşik hayata uyumunu sağlama amacıyla yürüttüğü iskân politikaları neticesinde, özellikle İç Anadolu'nun yoğun nüfuslu bölgelerinde ve daha küçük gruplar halinde yerleşmişlerdir. Bu durum, toplumun yapısal bölünmesini desteklemiş, Avşarların geniş bir alana dağılmasına yol açmıştır. Kayseri ili özelinde, Sarız, Pınarbaşı ve Tomarza ilçeleri Avşarların yoğun olarak yerleştiği bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Avşar kökenli köy ve mahalleler, burada yerleşik olarak varlığını sürdürmekte ve bu köylerde yerleşik hayatla birlikte hayvancılık ve tarım faaliyetleri devam etmektedir. Ayrıca Kayseri dışında, Sivas'a bağlı Gürün ve çevresi, Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesi, Adana'daki Mağara ilçesi sınırları dahilindeki Ağdaşanlı ve Ayvad köyleri gibi alanlarda da Avşar topluluklarına rastlanmaktadır. Bunun yanında Denizli, Muğla, Isparta, Antalya, Kastamonu, Bolu, Çorum ve Konya'nın Taşkent ilçesi gibi Türkiye'nin farklı bölgelerine dağılmış Avşar köyleri bulunmaktadır (Öztaş, 2022, s.39).

Osmanlı Devleti'nin konar-göçer Avşar toplulukları üzerinde uyguladığı iskân siyaseti, bu toplulukların yerleşik hayata geçişlerini hızlandırmıştır. Bölgesel güvenliği sağlamak ve vergilerin toplanmasını kolaylaştırmak amacıyla yürütülen bu iskân politikaları, Avşarların çoğunlukla kış mevsiminde Çukurova ve çevresinde, yaz aylarında ise Erciyes ve Uzunyayla ile Toroslar gibi yaylalarda ikamet etmelerine neden olmuştur. Kayseri ilinde yoğun olarak yerleşmiş olan Avşar toplulukları, çeşitli obalara ayrılmış olarak farklı köylerde ve ilçelerde yaşamlarını sürdürmektedir. Pınarbaşı, Tomarza ve Sarız ilçeleri, bu obaların en sık yerleştiği yerler olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, Karışeyhli Obası Pınarbaşı ilçesine bağlı Han köyü, Gültepe ve Cinliyurt (Serinyurt) köylerinde; ayrıca Kaman, Şabanlı, Ala ve Aslanbeyli (Şahanlar) köylerinde yaşamaktadır. Kocanallı Obası ise Çanakpınar, Avşar Obası (Emir Uşağı) ve Solaklar köyleri ile Tomarza ilçesine bağlı Karapınar, Arslantaş, Sarı Yalak, Kemer, Kızılpınar, Kuşçu, Karayurt, Oğlakkayısı, Ayranlık, Day Oluk ve Molla Hüseyinler köylerinde ikamet etmektedir. Ayrıca, Sarız ilçesinde Hacı Veliler ve Alt Söğüt köylerinde de Kocanallı topluluklarına rastlanmaktadır. Haliloğlu Obası, Pınarbaşı ilçesinde Karamanlı, Demircili, Kadılı, Kızılören ve Hasırcı köylerinde yoğunlaşmıştır. Kara Receb adıyla bilinen obaya bağlı Arap Hasanlar, Tomarza ilçesinde Karamıklı, İcadiye, Tahtakemer ve Üçkonak köylerinde, ayrıca Pınarbaşı ilçesinde Pazarören köyünde yaşamaktadır. Kara Receb'in diğer kollarından Hacı Mustafa ise Pınarbaşı ilçesindeki Hassa ve Tözgün köylerinde ikamet ederken, İbrahim Beğ kolu Tomarza ilçesindeki Söğütlü, Göktepe, Kesir ve Taf (Dadaloğlu) köylerinde yerleşmiştir. Cin-Göz Oğlu Obası, Pınarbaşı ilçesinde Sindal ve Çördük köylerinde yer alırken, Seyit Osman Cingözoğlu Tomarza ilçesinde ikamet etmektedir. Halil-Paşa Oğlu Obası ise Tomarza ilçesindeki Güzelce, Melikviran ve Büyükcanlı köylerinde yaşamaktadır. Torun Obası, Pınarbaşı ilçesinde Potuklu, Altıparmak, Yeregeçen ve Oruçoğlu köylerinde, Sarız ilçesinde ise Damızlık, Sobiçimen, Tekneli, Çavdar, Yedi Oluk, Kızkaçlı ve Çimen köylerinde bulunmaktadır. Devletler (Deliler) Obası ise Pınarbaşı ilçesinde İğdeli, Kızıldere, Emeğil, Bahçecik, Gürleyen, Tahtalı ve Kılıčkışla köylerinde yoğunlaşmıştır. Son olarak Türkmen Obası, Sarız ilçesindeki Aliler, İnce Dere ve Yaylacı köylerinde yaşamaktadır (Öztaş, 2022, s.41; Altınkaynak, 1997, s.7-15).

Bu yerleşim alanları, Avşar obalarının tarih boyunca yerleşik hayata geçiş süreçlerini ve yerel yönetimlerle uyum içinde kurdukları düzeni yansıtmaktadır. Osmanlı döneminde uygulanan iskân politikalarının bu toplulukların yerleşim tercihlerini etkilediği ve Avşar obalarının bu coğrafi bölgeye uyum sağladığı görülmektedir (Akın, 2014, s.14).

Tomarza Avşarlarında Ölüm

Bir Avşar ilçesi olan Kayseri'nin Tomarza İlçesinde, kayan yıldız gören kişinin yakında öleceğine inanılmaktadır. Bu inanç, ay ve güneş tutulmalarının uğursuz bir olayın habercisi sayılması gibi bir inançla benzerlik göstermektedir. Halk arasında "kayan yıldız" olarak adlandırılan bu olay, cennet ile yeryüzü arasındaki dini ve büyülu bağlantılardan biri olarak görülmektedir. "İnsanların gökyüzündeki yıldızlar" olarak kabul edilmesi, insanlar ve yıldızlar arasında "hareket", "göç" ve "silinme" açısından benzerlikler bulunduğuna işaret etmektedir. Avşar Türkmenlerinde ölümle ilgili yaygın inanışlardan bazıları şöyledir: Geceleyin bir baykuşun çığlık atması, o evde bir cenaze olacağına dair bir işaret olarak kabul edilmektedir. Rüyada mevsimi dışında meyve yemek, örneğin kışın karpuz yemek, ölüme işaret etmektedir. Ayrıca rüyada ölü bir kimseyle yemek yemek veya yemek vermek de ölüme işaret eden bir durum olarak görülmektedir. Ölmek üzere olan bir kişinin ölmeden önce çok güzelleşmesi de öleceğine işaret eden bir belirti olarak kabul edilmektedir (Kekeç, 2018, s.23-24).

Ölüm, insan hayatının son durağı ve ahiret hayatının başlangıcıdır. Bu durum, insanları çaresiz bırakan, korkutan ve sırrına ulaşılamayan bir olay olarak kabul edilmektedir. Zamanı ve

yeri bilinmediğinden, insanların her zaman ölmeye hazır olması gerektiği düşünülmektedir. Ölmek üzere olan kişilerle ilgili prosedürler, Avşarlar'da da Türkiye'nin geri kalanında olduğu gibi neredeyse aynıdır. Hasta, sık sık vedalaşmak amacıyla ziyaret edilmekte ve vasiyetini ya da söyleyecek bir şeyi olup olmadığını yakınlarına anlatmaya çalışmaktadır. Ölümünün yaklaştığı anlaşıldığında, hocası veya Kur'an okuyabilen biri tarafından ona Yasin okunmaktadır. Yanında bulunanlar, ölünün ruhunu şeytana vermeyeceğine sürekli şahitlik etmektedir. Dilin ve damağın kurummasını önlemek için ağzı su ile nemlendirilmekte ve ağzı sık sık su ile silinmektedir. Şeytanın yaklaşmaması ve imanına zarar vermemesi için, Şehadet ve Kur'an eksik edilmemektedir. Hastanın Şehadet ve Kelime-i Tevhid'i okuması için, hastanın duyabileceği kadar yüksek sesle, Şehadet ve Kelime-i Tevhid okunmaktadır (Dikici ve Büyükdoğan, 2020, s.63-64).

Kişi öldüğünde, rahmetle anılmakta ve bu ölüm şekli için kendisine hizmet edenlere şükran sunulmaktadır. Merhumun yönü kibleye dönük ve gözleri kapalıdır. Bacakları düz durmaları için birbirine bağlanmış, çenesi kapalı, elleri karnının üzerine yerleştirilmiştir. Bunun amacı, Münker ve Nekir meleklerinin kabir başında soru sormaya geldiklerinde çirkin bir görüntüyle karşılaşmalarını sağlamaktır (Aslan, 2011,s.78).

Ölüm öğleden sonra veya daha erken bir saatte gerçekleşmişse hemen defnedilmektedir. Akşam ölürse, cenaze sabaha kadar bekletilmektedir. Ölen kişinin kıyafetleri acı çekmemesi için kesilip çıkartılmaktadır. Mezar kazıcıları, cenazeden sonra ihtiyaç sahiplerine para verilmesinin iyi olduğu düşüncesiyle mezar kazmaya gönderilmektedir. Cenaze, evin avlusunda veya uygun bir yerde yıkanmaktadır. Ocak kurulmakta, sular doldurularak ocağın üzerine yerleştirilmektedir. Herkes su taşımak ve su kabını suyla doldurmak için çaba göstermektedir. Su getirmek ve cenazeye hizmet etmek bir ödül olarak kabul edilmektedir (Çakır, 2014, s.211).

Cenazeyi yıkarken ona bakmanın günah olduğuna inanılmakta ve cenaze, yakınları dışında kimseye gösterilmemektedir. Halı veya çuval bezi ile kaplanmaktadır. Akrabaların su döküp hizmet etmesine izin verilmektedir. Merhum, kefenlenerek bir tahta üzerine yatırılmakta ve cenaze namazının kılındığı camiden getirilen ahşap bir sal üzerinde camiye götürülmektedir. Herkes namaza katılır, katılamayanlar ise hüküm vermektedir. Merhum kefene sarıldığında dişlerine nar yapıştırılmaktadır, varsa yüzüne Zemzem suyu serpilir, kefene Kabe'den getirilen esans ve kokular sürülmektedir. Kefen kapatıldıktan sonra açılmamaktadır. Açılırsa elbisenin yırtılacağı ve tekrar yıkanması gerektiği düşünülmektedir. Cenaze kaldırıldığında uyuyanlar uyandırılır, su dökülür, halı dövülür, ceset döndürülerek ayağa kaldırılmaktadır. Cenazede, merhumun "Merhaba dostum, ben de bir zamanlar senin gibi dünyada yaşadım. Şimdi bak, gidiyorum." şeklinde seslendiğine inanılmaktadır. Cenaze namazının ardından mezarlık, kazılan mezara götürülmektedir. Cenaze, kibleye bakan sağ tarafına yatırılmakta ve üzerine tahtalar konmaktadır. Cenaze mezara konulmadan önce kefenin üzerindeki bağ gevşetilmektedir. Bunun nedeni, cenazenin mezara konulması ve üzerinin örtülmesinden sonra herkesin ahirette dirilecek olmasıdır. Daha sonra mezarın üzerine bir avuç toprak atılmakta ve üzeri bir ağaç veya çalı ile kapatılmaktadır. Toprak atılırken Kur'an okunur ve şeytanın kabre girmemesi için toprak hızla atılmaktadır. Şeytan kabre girerse, ölen kişi sorguya çekildiğinde suskun kalır, doğru cevap veremez ve Münker ve Nekir melekleri tarafından cezalandırılacağına inanılmaktadır (Aslan, 2011,s.75-77).

Amelleri güzel olan kişilere Münker ve Nekir melekleri nazik ve güzel bir şekilde yaklaşır, sorulara kolaylıkla cevap vermesine yardımcı olurlar. Kabir, kıyamete kadar cennet bahçesi olacaktır. Kötü işler yapan kişilere ise melekler perişan bir halde yaklaşır, sorulara cevap veremez ve bildiklerini unuttur. Kabir cehenneme çevrilir ve kişi kıyamete kadar azap

içinde vakit geçirir. Mezar yılan, çıyan gibi sevmediği ve korktuğu hayvanlarla doludur (Toprak, 2006, s.14-15).

Avşar inançlarına göre mezarın komşuları önemlidir. Mezara defnedilen kişiyi ilk ziyaret edenler, mezarın komşularıdır. Bir kişinin kabirde azap görüp görmeyeceği, iyi veya kötü insan olmasıyla belirlenir. Bu nedenle yakınlarının yanına defnedileceği ve onunla kabirde buluşup sevineceğine inanılır. Ceset mezara konulduğunda kenarına taşlar yerleştirilmektedir. Bacakların ve başın yanlarına uzun bir ağaç veya tahta dikilmektedir. Mezarın üzeri kapatıldığında mezarı ilk kazan kişi tarafından kürekle ters çevrilmektedir. Mezarın üzerine su döküldüğünde herkes ayrılır ve hoca önerilerde bulunmak üzere mezarın başında kalmaktadır. Bazıları ise ölü sahiplerini alarak evlerine götürmektedir. Mezarlıktan ayrılan insanlar doğruca cenaze evine gelip otururlar. Kur'an-ı Kerim okunur ve taziyelerde bulunulur. Ayrıca yemek sırasında tüm yöre halkı taziyelerini sunmak için cenaze evine gelir. Yemekler akşam gelir ve kadınlar tarafından servis edilir. Erkekler daha önce gelir. Yemek orada yenir ve servis devam eder. Merhumun evinde yenen yemek, merhumun ruhuna atfedilir ve Kur'an okumak ölünün ruhunu sevindirdiğine inanılmaktadır. Ölen kişinin kıyafetleri de yoksullara dağıtılmaktadır. Avşar halkı, ölenlerin yasını tutmada oldukça hassastır ve yas tutma, Avşar kültürüyle özdeşleşmiştir. Özel mersiyeler okuyan kadınlar, ölünün evine gelerek mersiyelerini söyler ve başkalarının da ağlamasını hızlandırmaktadır. Saç yolma ve dövme gibi eylemler görülmektedir (Uysal, 2017, s.71).

Cenaze evinde radyo ve kaset çalınmamakta, televizyon uzun süre açık kalmamaktadır. Akrabalar ve komşular sürekli olarak cenaze evini ziyaret etmektedirler. Düğün ve bayramlarda ölenin evinden izin alınması gerekmektedir. Bu, ölenin evine gidilerek taziyede bulunmak, Kur'an okuyup kalkmak için izin istemek suretiyle yapılmaktadır. Ölülerin ilk Cuması, 40. ve 52. günlerinde yemek servisi yapılmaktadır. Kur'an-ı Kerim okunur ve Mevlid okutulur. Mevlid sırasında bereket getirdiğine inanıldığı için tuz, bulgur, buğday ve un, hocanın önünde bir kaptaki bekletilmektedir. Çıkarıldığında herkesin bir kısmını cebine alması, bir kısmını da evlerine götürerek un, bulgur veya buğday içine atması istenmektedir. Bu sayede hem ölünün ruhunun rahat edeceği hem de evin bereket kazanacağına inanılmaktadır (Bolçay, 2014, s.114-115).

Tomarza Avşarlarında Yas Tutma Geleneği

Avşarlarında ağlama geleneği, geçmişten günümüze sözlü olarak aktarılmıştır. Bu sözlü iletişim zamanla gelenek haline gelmiş ve ağıt yakma geleneği doğmuştur. Ağıtlar, belirli bir kurala göre söylenmekte ve bu kurala göre işlemektedir. İtku kelimesi, Avşarlarının deyimiyle, merhumun durumunu, ölümü nedeniyle yaşanan acıyı, ölüm sebeplerini ve kaybın getirdiği hüznü anlatan melodik şiirlerdir. Bu şiirler, şikayet yerine "kesinti" kelimesiyle de ifade edilebilmektedir. Ağlayan, şarkı söyleyen ve ölen kişinin yasını tutan kişilere "yas tutanlar" denmektedir. Avşarlar için ağıtlar, insanların içtenlikle ağladığı gözyaşları gibidir. Bu gözyaşları, kişinin içinden akan duyguları ifade etmektedir. Ağıtlar, söyleyenlerin acısını, özlemini, öfkelerini ve intikamını, şikâyetçi olanların güzel niteliklerini, hayatlarında yaptıkları ve yapmak istedikleri şeyleri, teselli sözlerini ve dualarını içermektedir. Bu nedenle ağıtların içeriklerinde, bu şarkıcıların doğasını ve kültürel değerlerini bulmak mümkündür. Yapılan araştırmada, ağıt geleneğinin değişse de devam ettiği görülmüştür. Ancak, önceki dönemlere göre yas tutanların sayısının ciddi oranda azaldığı tespit edilmiştir. Bazı köylerde ya ağıt yakan kimse bulunamamış ya da kalıntılarına rastlanmıştır. Avşarlar da çağa ayak uydurmuş ve büyük şehirlere hatta yurt dışına göç nedeniyle geleneğin gerilediği görülmüştür. Köylerin nüfusunun oldukça azaldığı ve köylere cenaze getirilmediği görülmektedir. Eski zamanlarda bir ölüm gerçekleştiğinde mutlaka ağıt okumaktadır. Avşarlar arasında birlikte ağıt yakma geleneği de bulunmaktadır (Karataş, 2023, s.26).

Ölüm sonrası bakımlar arasında, ölen kişinin defnedilmesinden sonra yakınlarının acısının paylaşılması ve teselli edilmesi, ölen kişinin öbür dünyada rahat etmesinin sağlanması, belirli günlerde yemek ikram edilmesi, ölen kişinin eşyalarına değer verilmesi, ölen kişinin yaşamı boyunca ödeyemediği borçların ödenmesi ve mezarlığın ziyaret edilmesi gibi uygulamalar yer almaktadır. Böylece, ölümden sonra sevdikleri, ölen kişiye karşı son görevlerini yerine getirmiş olurlar (Biray, 2015, s.250).

Ölümün gerçekleştiği evde belirli adetler vardır. Ölüm istenmeyen bir olay olduğundan, ölümün gerçekleştiği evde belli bir süre boyunca belirli adetler uygulanır ve o olayın etkilerinin geçmesi beklenir. Eski Türkler, ölüyü gömdükten sonra mezarın etrafında ateş yakar, ölü hayvanların kemiklerini yakar, ateşe odun ve yiyecek atmaktadırlar. Bunun, tanrıyı serbest bırakacağına inanılmaktadır. Daha sonra mezardan dönenler, ölüğün çıktığı eve gelmekte ve birlikte yiyip içmektedirler. En yakın arkadaş ve akrabalarından bazıları bu evde üç gün kalmakta ve gece kimse uyumamaktadır (Kekeç, 2018; 26-27).

Tomarza İlçesi'ne bağlı Avşar köylerinde de, mezarlıktan dönen insanlar doğrudan cenaze evine gelir ve bir arada otururlar. Bir kişi Kur'an-ı Kerim okur ve taziyeler sunulur. Ölen kişinin evinde, irmik veya un helvası, komşular ve akrabalar tarafından hazırlanır. Yemek sırasında herkes sempatisini dile getirir. Akşam yemeğiyle birlikte taziye töreni düzenlenir. Cenaze evine ilk önce evin en büyüğü gider, ardından kadınlar yiyeceklerle onu takip eder. Merhumun evinde yenen yemeğin, merhumun ruhuna dokunduğuna ve Kur'an okumanın merhumun ruhunu sevindirdiğine inanılmaktadır. Cenaze evinde üzüntüden dolayı en az iki üç ay boyunca radyo, kayıt cihazı ve televizyon açılmamaktadır. Komşular da mümkün olduğunca acıyla ilgilenmektedir. Düğün veya bayram olması halinde cenaze evinden izin alınması gerekmektedir. Bölgedeki cenaze evlerinin yemek yeme alışkanlıklarına bakıldığında eski inanışlar göze çarpmaktadır. Merhumun ruhunu rahatlatacağı düşüncesiyle taziyeye gelenlere ikramlar yapılmaktadır. Komşular ve akrabalar, yedi gün boyunca cenaze evine yiyecek getirerek toplumsal dayanışmayı göstermektedirler. Taziye ziyaretleri, ölen kişinin yakınlarının acısını hafifleten toplumsal bir gelenektir. Ayrıca, ölen kişinin ruhunun yedi gün boyunca evden çıkmayacağına inanılarak ruhuna dualar edilmektedir (Aslan, 2011, s.83-84).

Avşar'da keder ve yas iç içe geçmiş olaylardır. Avşar halkı ağlayarak yas tutar ve acısını ağlayarak paylaşır. Ağıt, ölen kişinin ardından söylenen, onu öven, toplumsal nüfuz sahibi kişilere göre ya da büyük felaketler ve kayıplar sonrasında belirli bir tonda okunan şiir ve ağıtları ifade etmektedir. Türkmenlerin göçebelik ve yerleşim dönemlerinde ölümlerin yasını tutmaya vakitleri olmamıştır. Dadaloğlu'nun "Ölen ölür, sağ kalan bizimdir" düşüncesi Avşarlar arasında yaygındır. Tüm yaşananlara rağmen yarına dair umutlarını kaybetmemektedirler. Ata kültü, genellikle ataların kutsamasına dayanmaktadır. Ataya tapınmanın özü olmayan bu inanış, atanın ölümden sonra daha yüksek güçlerle donatıldığı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ataların ruhlarına kurbanlar sunulmakta, onların malları kutsal kabul edilmekte ve mezarları da kutsal sayılmaktadır. Tomarza Avşar köylerinde mezarlar, perşembe günleri, bayram günleri, cuma akşamı, Ramazan ve Kurban Bayramı arifesinde veya tatil günlerinde ziyaret edilmektedir. Mezara geldiğinde selam verilir, merhumun ruhu için dualar edilir ve Kur'an-ı Kerim okunur. Mezarın üzerindeki otlar temizlenir ve mezar sulanır (Aslan, 2011, s.87-88).

Ölüm olayıyla bağlantılı birçok gelenek, inanç ve uygulama bulunmaktadır. Bu örf, inanç ve uygulamalar, ölümden önce, ölüm sırasında ve ölümden sonra olmak üzere bölümlere ayrılmaktadır. Ölüm, yıkanma, saklanma, defin, kabir ziyareti, cenaze evi ve ölüye yemek servisi olarak yer alan inanç ve uygulamaların çoğunun eski kültürel izlere ve İslami uygulamalara dayanarak yapılmaktadır (Ölmez, 2008,s.78).

Tomarza Avşar Türkmenlerinde Ruh inancı

İnsanlar, var oldukları günden itibaren hayat ve ölümün sırlarını anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır. Eski Türkler, ruh ve ruh kavramını "tın" (nefes) sözcüğü ile ifade etmişlerdir (Solmaz, 2022, s.32). Yakutlar bu kavramı "tın", "kut" ve "sür" sözcükleriyle, Altaylılar ise "tın", "sunne" ve "kut" sözcükleriyle ifade etmişlerdir. Altay halkına göre "tın", "sunne" ve "kut"un yanı sıra "yula" adında bir ruh daha bulunmaktadır. İnanışa göre, kişi uyuduğunda yula her yerde dolaşabilir ve rüyalar yula'nın gördüklerinden oluşmaktadır. Altaylılar, ölümlerin ruhlarının başıboş dolaşmasından üzüntü duymaktadırlar. Yakutlara göre, ruh kandadır veya kalptedir (Abalı, 2011, s.84).

Türk halk kültüründe deyimler ve atasözleri, halkın yaşadığı olaylardan çıkarılan derslerle şekillenmiştir. Türklerin binlerce yıllık sözlü edebiyat geçmişi, toplumun karşılaştığı durumları değerlendirme ve bunları kültürel bellekte tutma isteğiyle zenginleşmiştir. Günümüzde bize miras kalan bu sözlerin çoğu, eski inanç sistemlerinden izler taşımaktadır. Gök Tanrı inancı ve Şaman kültürü bu sözlerde açıkça görülebilmektedir. Özellikle, karşılaşılan olayların belirli sebeplere dayandığına ve her eylemin başka bir eylemi tetiklediğine dair bir inanç bulunmaktadır. Avşar toplulukları arasında da bu inançlar derin kökler salmıştır. Örneğin, Sarız'da ağlayan çocuğun ağlamasının kesilmesi için ağzına üç çarşamba boyunca pabuçla vurulur. Ayrıca, akşam vakti eline diken batan kişinin misafiri olacağına veya akşam tırnak kesmenin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Benzer şekilde, bir olayın kötü sonuçlar doğurmaması için üç kez taşa veya duvara vurulması gerektiğine inanılmaktadır. Çocukların korunması için göz boncuğu takmak, eve iğde dalı yerleştirmek ya da muska yazdırmak gibi koruyucu yöntemler de sıklıkla uygulanmaktadır (Kekeç, 2018, s.65-68).

Yağmur yağdırma ile ilgili inanışlar ise doğa olaylarına dair duaların gücüne olan inançla şekillenmiştir. Avşarlar yağmur duası için yüksek yerlere çıkar ve dualarını ellerini toprağa doğru açarak etmektedirler. Çocuklar, masumiyetleri sebebiyle, duaların kabul olmasına vesile olmaları amacıyla bu etkinliklere katılmaktadır. Köylerde "Çomçalı Balık" adlı bir ritüel de düzenlenmektedir. Her evden malzeme toplanarak pilav yapılmakta ve bu toplu etkinliğin bereketi artıracığına inanılmaktadır. Orhan Acıpayamlı, yağmur duasında ellerin ters çevrilmesinin, yağmurun yağmasını simgeleyen bir ritüel olduğunu belirtmektedir (Acıpayamlı, 1964, s.233). Yağmur yağdırma amacıyla yapılan başka uygulamalar da bulunmaktadır. Örneğin, Balıkesir çevresinde, "Kepçecik" adı verilen bir çocuk oyunu düzenlenmektedir. Çocuklar, su serperek ev ev gezdirilir ve bu sayede yağmurun geleceğine inanılmaktadır (Kekeç, 2018, s.70). Halk arasında, yağmurun yağmamasının insanların hatalı davranışlarından kaynaklandığına ve bu nedenle yağmuru Tanrının esirgediği düşünülmektedir (Acıpayamlı, 1964, s.225). Bunun gibi, kuraklık durumunda halk toplu şekilde dua etmek amacıyla dışarı çıkmaktadır. Bu etkinlik "istiska duası" olarak adlandırılmaktadır (Apaydın, 1998, s.320).

Avşarlar için kötü ruhların sebep olduğu düşünülen hastalıkların tedavisi de halk inançlarında yer edinmiştir. Orta Asya kökenli Şaman geleneklerinde, kötü ruhların varlığı hastalıkların kaynağı olarak görülmekte ve bu ruhlar, şamanlar tarafından iyileştirici dualar ve ritüellerle kovulmaya çalışılmaktadır. Ateşin, kötü ruhları uzaklaştıran bir aracı olarak görülmesi, Anadolu'da da çeşitli tedavi yöntemlerinde yer almaktadır (Güngör ve Köylü, 2014, s.13). Avşar kültüründe muska ve nazar boncuğu kullanımı da koruyucu amaçlarla yaygın olarak uygulanmaktadır. Özellikle cin çarpması ve sara hastalıklarına karşı muska yazdırılmaktadır. Doğu Türkistan'da "baksı" adı verilen kişiler, cin çarpan hastalara muska yazarken, hastayı koruyucu dualarla okur ve hastalığı uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Muska kullanımı aynı zamanda kısırlık gibi problemler için de uygulanmaktadır. Bu konuda duaların

gücüne ve muska gibi nesnelere koruyucu etkisine inanılmaktadır (16). Sarız köylerinde muska genellikle çocuklara veya sık hastalanan kişilere takılmaktadır. Bu sayede kötü ruhlardan korunacaklarına inanılmaktadır (Kekeç, 2018, s.75-76). Nazara karşı korunmak için de çeşitli yöntemlerde bulunmaktadır. Nazarın daha çok mavi gözlü veya sarı saçlı kişiler tarafından etki ettiğine inanılmaktadır. Bu nedenle, bakışı kuvvetli olan bir kişinin nazarı değmemesi için göz boncuğu veya muska takılması gerektiği düşünülmektedir (Acıpayamlı, 1964, s.15).

Ölüm, insanların yaşadığı en yaygın olaylardan biridir ve her insan, bir gün öleceğini bilmektedir. Bu nedenle, ölüm ve ahiret ile ilgili uygulamalar ve inanışlar hemen hemen her toplumda, her dönemde görülmektedir. Bu uygulamaların şekillenmesinde halkın medeniyet düzeyi, gelenekleri ve dini inançları belirleyici rol oynamaktadır. Ölüm sırasında ve sonrasında yapılan ritüeller, ölüye duyulan saygıyı, yaşanan acıyı ve ölüm korkusunu yansıtmaktadır. Son geçiş dönemi olan ölüm, insan yaşamında kaçınılmaz bir gerçeklik olmasına rağmen, insanlığın ölümsüzlük arzusu daima varlığını sürdürmüştür (Alsan, 2022, s.192).

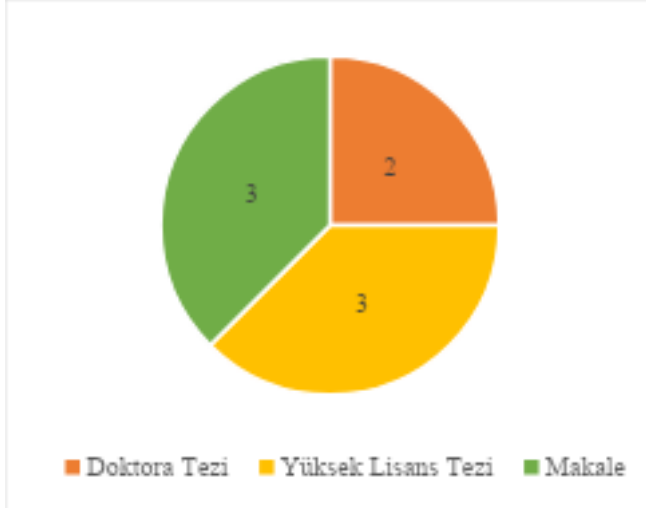
Yöntem

Kayseri ili Tomarza İlçesi ve köylerinde bulunan Avşar Türklerinin ile ilgili yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Tomarza İlçesi ile ilgili kısıtlı çalışmaların olması sebebiyle ölüm ve ritüellerini içeren Avşar Türkleri üzerine yapılan çalışmalar incelenmiş olup, bazı çalışmalar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Avşarlarda ölüm konusunu ele almış çalışmalar

BAŞLIK	YAZARLAR	YIL	TÜRÜ
Yedi Bucak Avşarları Üzerine Sözlü Kültür İncelemesi	Seyit Gezer	2016	Doktora Tezi
Pınarbaşı, Sarız, Tomarza Avşar Ağıtları	Erdoğan Altınkaynak	1997	Doktora Tezi
Üçkonak Halk Değerlendirilmesi	Köyü’nün İnanışları (Kayseri/Tomarza) Açısından	Gülsüm Tarçın	2012 Makale
Değişmeyen Değişen Kayseri/Tokmak Köyü Avşar Türkleri Örneği	Ölüm Gerçeği Karşısında Taziye Kültürü:	Erkan Dikici, Seda Büyükdoğan	2020 Makale
Türk Kültüründe Ağıt Yakma Geleneği ve Kayseri’nin Ağıtçı Avşar Kadınları	Yasemin Karataş	2023	Makale
Kayseri İli Pınarbaşı İlçesindeki Avşar Köylerinde Türk Halk İnanışları	Mehmet Aslan Gökhan	2011	Yüksek Lisans Tezi
Tomarza Yöresi Avşar Ağıtları	İbrahim Ulaş	2014	Yüksek Lisans Tezi
Kayseri-Sarız İlçe ve Köylerinde Yaşayan Avşar/Afşarların Dini İnanç, Gelenek ve Göreneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi	Sadi Kekeç	2018	Yüksek Lisans Tezi

Avşar Türklerinin ölüm ve ritüellerini içeren çalışmalar incelendiğinde ortaya çıkan yayın türü dağılımları aşağıda belirtilmiştir:

Şekil 1. Yayınların Türüne Göre Dağılımı

İncelenen Çalışmalar

Gezer (2016) doktora çalışmasında, Avşar Türkmenlerinin ölümle ilgili inanış ve uygulamalarını çalışmanın bir bölümünde ele almıştır. Çalışmada, ölüm öncesi işaretler, ölmekte olan kişinin vasiyetinin yerine getirilmesi gibi kültürel unsurlar ve ölüm anına özgü ritüeller detaylandırılmaktadır. Ölüm sonrası dönemde, ölen kişinin geri dönerek zarar vermesini önlemek amacıyla yapılan uygulamalar, cenaze ve mezar hazırlıkları anlatılmaktadır. Örneğin, ölünün gözlerinin kapatılması, belirli eşyalarla örtülmesi ve ruhunun huzur içinde öteki dünyaya gitmesi için yapılan dini ve geleneksel ritüeller sıralanmıştır. Yas sürecinde ise, hem Türk geleneklerinden hem de İslami uygulamalardan izler görülmekte olup, yas tutarken aşırı sesli ağlamanın ruhu rahatsız edebileceğine inanılmaktadır. Ayrıca, ölen kişinin ardından 7., 40. ve 52. günlerde yapılan yemekler, hem ölene saygı gösterme hem de topluluğun yas sürecinde birlikte iyileşmesi anlamını taşımaktadır.

Altınkaynak (1997) doktora çalışmasında, Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza bölgelerinde yaşayan Avşar Türkmenlerinin yas törenleri ve ağıt yakma geleneklerini detaylı bir şekilde incelemiştir. Çalışmada, ölüm olayının ardından yapılan hazırlıklar, cenaze yıkama, kefenleme, defin, yas süreci ve cenaze törenlerinin toplumsal işleyişi ele alınmaktadır. Ölen kişinin ruhunun huzura kavuşması için hızla gömülmesi gerektiğine inanılırken, cenaze sırasında yapılan dini ritüeller, helva ve yemek dağıtma gibi gelenekler bu inanışı desteklemektedir. Yas sürecinde komşular, cenaze evindeki günlük işlerin sorumluluğunu üstlenmektedir. Yas tutan aile ise kişisel bakımlarını askıya alır ve kırk gün boyunca eğlenceli faaliyetlerden uzak durmaktadır. Çalışmada ayrıca, yas süresi sonunda ölen kişinin yakınları tarafından gerçekleştirilen helva ve yemek dağıtımı gibi ritüellerin, topluluğun dayanışmasını güçlendirdiği ve yas tutan aileye destek sağladığı vurgulanmaktadır.

Tarçın (2016) çalışmasında, Avşar Türkmenlerinde ölümle ilgili inanışlar ve bu bağlamda gerçekleştirilen ritüelleri ele almıştır. Çalışmada, ölüm öncesi belirtiler, ölümü haber veren rüyalar ve hayvan hareketleri gibi kültürel inanışlar detaylandırılmıştır. Ölüm anında ve sonrasında ise cenaze hazırlıkları, ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve mezar başında yapılan uygulamalardan bahsedilmektedir. Ayrıca, cenaze sırasında yas tutan kişilerin aşırı şekilde

ağlamasının ruhu rahatsız edeceği inancı ve ölen kişinin üzerine demir nesne konulması gibi eski Türk inanışları ile bağlantılı uygulamalara yer verilmiştir. Çalışma, bu inanışların nesiller boyu devam ederek günümüzde de İslami geleneklerle harmanlanarak sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Dikici ve Büyükdoğan (2020) çalışmalarında, Kayseri Tokmak Köyü'ndeki Avşar Türklerinin ölüm ve taziye kültürünü incelemiştir. Çalışma, ölümün ardından gerçekleşen ritüeller, yas süreci, taziye ziyaretlerinin toplumsal dayanışmayı nasıl pekiştirdiği gibi konulara odaklanmaktadır. Araştırma, ölüm karşısında değişmeyen gerçeklik olarak kabul edilen yas tutma ve taziye ziyaretlerinin, köyde birlik ve beraberliği güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Ağıt yakma, mezar ziyareti ve taziye yemeklerinin önemini vurgulayan yazarlar, ayrıca taziye kültürünün modernleşme ile yaşadığı değişimi gözlemlemiştir.

Karataş (2023) çalışmasında, Türk kültüründe ağıt yakma geleneği ve Kayseri'deki Avşar toplumunda bu geleneği sürdüren ağıtçı kadınların rolünü incelemiştir. Araştırma, Avşar kadınlarının ölüm ve ayrılık gibi acı veren olaylar karşısında duygularını ezgi yoluyla ifade ettikleri ağıt yakma geleneğinin kültürel ve sosyolojik yönlerini ele almaktadır. Bu geleneğin, Avşar kadınlarının duygularını içten bir şekilde müzikle aktarabilmelerine olanak sağladığı, ağıtların ise acıların dışavurumu olarak toplumsal hafızanın bir parçası olduğu belirtilmiştir. Çalışma, ağıtların bir yandan geleneksel yapısını korurken diğer yandan modernleşmenin etkisiyle bazı değişimlere uğradığını da vurgulamaktadır.

Aslan (2011) çalışmasında, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesindeki Avşar köylerinde Türk halk inançlarını incelemiştir. Çalışma, özellikle Avşar toplumunun geçiş dönemlerine ait doğum, evlenme ve ölüm adetleri ile bu adetlere bağlı inanışları ele alır. Ölümle ilgili bölümde, ölüm öncesinde ve sırasında meydana gelen inanışlar, cenaze hazırlıkları, yıkama, kefenleme, defin, mezar başında gerçekleştirilen ritüeller ve yas tutma pratikleri detaylandırılmıştır. Bu geleneklerin, İslam öncesi Türk inançlarının izlerini taşıdığı ve İslamiyet ile harmanlanarak günümüze kadar ulaştığı belirtilmektedir.

Ulaş (2014) yüksek lisans çalışmasında, Tomarza yöresi Avşarlarının ağıt yakma geleneklerini incelemiştir. Çalışma, ağıtların halk kültüründeki önemini vurgulayarak, ölüm ve yas ritüelleri üzerine odaklanmıştır. Ağıtların ölüm karşısında acıyı ve kaybı ifade etme aracı olarak toplumsal dayanışmayı güçlendirdiği, geleneksel değerleri yaşattığı ve nesilden nesile aktarıldığı belirtilmiştir. Ağıtlar, ölen kişilerin ardından yapılan cenaze törenlerinde ve yas süreçlerinde önemli bir yere sahiptir; bu süreçte ağıtçılar, kaybedilen kişinin özelliklerini ve topluma kattıklarını vurgulayan dokunaklı şiirler söyler. Ulaş, derlediği ağıt metinlerini inceleyerek bu geleneğin Tomarza'daki biçim ve içerik özelliklerini analiz etmiştir.

Kekeç (2018) çalışmasında, Kayseri-Sarız ilçesi ve köylerindeki Avşarların dini inanışlarını, gelenek ve göreneklerini dinler tarihi perspektifinden incelemiştir. Ölümle ilgili bölümde, ölüm öncesinde ve sonrasında yapılan ritüeller, cenaze hazırlıkları ve defin işlemleri detaylıca ele alınmıştır. Özellikle ölünün gözlerinin kapatılması, ağlama sırasında aşırı sesli olmaktan kaçınılması gibi ritüellerin, ölünün ruhunun huzurunu bozmamak amacıyla yapıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca, mezar başında yapılan dualar ve yas sürecinde toplumsal dayanışmanın güçlendiği, komşuların cenaze evine destek verdiği gibi unsurlar da incelenmiştir. Çalışma, bu inanışların İslam öncesi Türk inançları ile bağlantılı olduğunu ve İslam ile harmanlanarak günümüze kadar geldiğini belirtmektedir.

Sonuç

Tomarza İlçesinde yaşayan Avşar Türkmenlerinin ölümle ilgili inanış ve uygulamaları, hem derin tarihsel köklere hem de İslamiyet'in etkileriyle şekillenen zengin bir kültürel mirası

barındırmaktadır. Bu ritüeller, ölüm anından başlayarak defin ve yas sürecine kadar uzanan bir dizi geleneksel ve dini uygulamayı kapsamaktadır. Ölüm, Avşar toplumunda sadece fiziki bir son değil, ruhun ahiret yolculuğuna başlaması olarak algılanmaktadır. Bu anlayış, ölen kişinin ruhunun huzura kavuşması için yapılan uygulamaların önemini artırmaktadır. Örneğin, cenaze sırasında ve sonrasında gerçekleştirilen dualar, yas süresince toplumsal dayanışmayı simgeleyen yemekler ve anma törenleri, bu kültürel yapının önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

Avşar Türkmenlerinin ölüm ritüelleri, İslam öncesi Türk inanışlarıyla İslami öğelerin harmanlanması sonucu ortaya çıkan zengin bir kültürel dokuyu yansıtmaktadır. Ölüm öncesinde yapılan uygulamalar, ölmekte olan kişinin yanına Kur'an okuyan birinin getirilmesi ve son nefesini verirken imanının korunmasına yönelik dualar gibi dini pratikleri içermektedir. Ölüm sonrası ise cenazenin yıkanması, kefenlenmesi ve kabre yerleştirilmesi gibi aşamalar, hem dini vecibeleri hem de eski Türk inançlarının izlerini taşımaktadır. Örneğin, mezarın üzerinin bitkilerle kaplanması ve mezarın sulanması gibi uygulamalar, ölümle yaşam arasında bir bağ kurma amacını taşımaktadır.

Yas sürecinde ise Avşar Türkmenleri, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve yasin paylaşılmasını sağlayan ritüellere büyük önem vermektedirler. Ölen kişinin ardından yapılan 7., 40. ve 52. gün yemekleri gibi etkinlikler, toplumsal birliğin ve destek olma kültürünün ifadesi olmuştur. Ağıtlar ve mersiyeler, bu acıyı kolektif bir şekilde yaşamanın bir yolu olarak kullanılmaktadır. Özellikle ağıtlar, kaybın getirdiği hüznü ve ölen kişinin özelliklerini yüceltmeyi amaçlayan kültürel bir ritüel olarak uygulanmaktadır. Tomarza ilçesindeki Avşar Türkmenlerinin ölümle ilgili inanış ve uygulamaları, onların tarih boyunca sürdürdükleri ve bugün de yaşatmaya devam ettikleri kültürel miras olarak görülmektedir. Bu ritüeller, sadece ölen kişiye yönelik saygıyı değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı, paylaşmayı ve ortak hafızayı güçlendiren önemli bir işlev taşımaktadır. Avşarların ölümle ilgili gelenekleri, onların kimliklerini ve kültürel değerlerini koruyan, nesilden nesile aktarılan bir yapı içerisinde yer almaktadır.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1964). Türkiyede Yağmur Duası. *DTCF. Dergisi*, C. XXIII.
- Akın, F. (2014). *XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avşarların iskânı* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Alsan, Ş. S. (2022). Türk Kültüründe Ölüm Olgusu ve Ölüm Sonrası Ritüelleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(37), 179-196.
- Altınkaynak, E. (1997). *Pınarbaşı - Sarız - Tomarza Avşar ağıtları (İnceleme - metinler)* (Doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Apaydın, H. Y. (1998). İlmihal (İman ve İbadetler), Namaz Bölümü. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1.
- Aslan, M. G. (2011). *Kayseri ili Pınarbaşı ilçesindeki Avşar köylerinde Türk halk inanışları* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Avcı, A., Avcı, H., Emen, A., Kaymaz, E., & Akın, M., (2024). Tarih, Kültür ve Toplumsal Yapı Perspektifinden Anadolu Avşarları. *The Journal of Social Sciences*, 68(68), 356-365.
- Bakır, A., & Pekin, S. (2020). SURIYE’NİN KUZEYİNDEKİ TÜRKMEN YERLEŞMELERİNİN TARİHİ ALTYAPISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 124(245), 241-278.

- Demirtaş, F. (1949). OSMANLI DEVRİNDE ANADOLU'DA OĞUZ BOYLARI. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 7(2), 321-365.
- Dikici, E., & Büyükdoğan, S. (2020). Değişmeyen Ölüm Gerçeği Karşısında Değişen Taziye Kültürü: Kayseri/Tokmak Köyü Avşar Türkleri Örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 49-67.
- Esmaili, H., & Arabkhani, R. (2015). Zencan Avşarlarının sosyo-kültürel yapıları üzerine. In T. Gündüz & M. Cengiz (Eds.), *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri* (291-296). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- EYİCİGİL, A. (1997). Maraş'ta 1855'te Tacirli Aşireti'nin İsyanı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 19(30), 99-133.
- Faozi, F. (2022). *Afganistan Afşarları ve dilleri* (Doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı.
- Gezer, S. (2016). *Yedi Bucak Avşarları üzerine sözlü kültür incelemesi* (Doktora tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırıkkale.
- Gündüz, T., & CENGİZ, M. (2002). Oğuzlar. *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi*, C, 2, 457-492.
- Güngör, H., & Köylü, B. (2014). Türk Halk İnanışları Ders Notları. *Kayseri: TEZMER*.
- Güray, Ş. (2021). *Oğuzların Avşar boyundan İzol aşireti ve kültürel değerleri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tarih Programı.
- Halaçoğlu, Y. (1997). *XVIII. Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karataş, Y. (2023). Türk Kültüründe Ağıt Yakma Geleneği ve Kayseri'nin Ağıtçı Avşar Kadınları. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (22), 20-36.
- Kaya, A. M. (2004). *Avşar Türkmenleri*. Dadaloğlu Eğitim, Kültür, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Kekeç, S. (2018). *Avşar Türkleri* (1. basım). Kimlik Yayınları.
- Kekeç, S. (2018). *Kayseri-Sarız ilçe ve köylerinde yaşayan Avşar/Afşarların dini inanç, gelenek ve göreneklerinin dinler tarihi açısından değerlendirilmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- KILIÇ, R. (2009). Milli Bütünlüğümüz ve Avşarlar. *Dünden Bugüne Dadaloğlu ve Avşarlar Paneli, Kayseri*, 18-21.
- Kırca, U. (2021). Nadir Şah Dönemi Afşarlı Tarihi'nin Ana Kaynakları. *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 1-15.
- Öztaş, G. K. (2022). *Avşar boylarında kimlik algısı: Kayseri'nin Pınarbaşı ve Tomarza ilçelerinde bulunan Avşar oymaklarının kimlik algısı* (Yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Sarıçiçek, S. (2016). *Safeviler Döneminde İranda Avşarlar* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Sümer, F. (1980). *Oğuzlar:(Türkmenler): tarihleri, boy teşkilâtı, destanları*.
- Sümer, F. (2001). Karamanoğulları. *İslam Ansiklopedisi*, 24, 454-460.

Tarçın, G. (2012). Üçkonak Köyü'nün (Kayseri/Tomarza) Halk İnanışları Açısından Değerlendirilmesi. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (5), 93-108.

Ulaş, İ. (2014). *Tomarza yöresi Aşar ağıtları* (Yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Halkbilimi Bilim Dalı, Sivas.

COZMIC FORCES IN MTHOLOGY: GODDESSES
MİTOLOJİDE KOZMİK GÜÇLER: TANRIÇALAR

Şeyda GÖLLÜ¹, Prof. Dr. Atabey KILIÇ²

¹Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı,

ORCID: 0000-0002-9290-3797

²Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı,

ORCID: 0000-0002-2627-0995

Özet

Mitolojinin geniş ve sınırsız bir içeriğe sahip olmasının, onu anlamayı zorlaştıran imgelerle dolu örtük bir dünyanın kapılarını aralayan ve gerçekleşen çoğu şeyin de rastlantıyla açıklanamayan gizemli bir dünya imajı yarattığını söylemek mümkündür. Bugün varlığını kesin bir şekilde bilmediğimiz bu dünyada çeşitli imge ve sembollerle bütünleşen Tanrıçalar, kozmik bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatılarda çoğunlukla Tanrıçaların güneşle, ayla, yıldızlarla, yılanlarla, kanatlarla, boynuzlarla ve inek kafasıyla tasvir edildikleri ikonografilerin birer parçasıyla anlam kazandığına ilişkin pek çok ipucu bulunmaktadır. Bununla birlikte doğanın birtakım güçlerini temsil ederek yaşamın sürekliliğini sağlayan doğal bir gücü ellerinde bulundurduğu bilgisi de yer almaktadır. Bu noktada Sümer, Babil, Mısır ve Türk mitolojisinde kâinatın oluşumunda ve şekillenmesinde farklı biçimler ve farklı sûretlerle ortaya çıkan Kybele (Nana), Ak Ana, Umay, İsis, İnanna ve İhtar'ın kozmik bir güce sâhip oldukları bilgisi oldukça yaygındır. Nitekim Umay, İsis ve İnanna'nın hem güneş ve yıldız ile hem de bereket ve hayat ile ilişkilendirildiğine dikkat çekilmektedir. Peki, mitolojinin aradan geçen yüzlerce yıllık serüveni boyunca karşımıza çıkan bu kozmik tanrıçalar hakkında ortak ve ilginç olan nedir? Bu araştırmanın amacı, farklı mitolojilerde yer alan bu tanrıçaların birbiriyle olan ortak ilişkisini, farklarını ve ilginç yönlerini ortaya koymaktır. Böylelikle belirtilen bu tanrıçaların hem kendi kültürlerine özgü detaylarını görmemiz hem de farklı kültürlerde nasıl bir fonksiyon üstlendikleri hakkında bilgi edinme fırsatı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Evren, Kozmik Dünya, Tanrıçalar.

Abstract

It is possible to say that the vast and limitless content of mythology opens the door to an implicit world filled with images that make understanding difficult and creates an image of a mysterious world where most things that happen cannot be explained by coincidence. In this world, whose existence we do not definitively know today, the Goddesses, who are integrated with various images and symbols, appear as a cosmic power. In the narratives, there are many clues indicating that the goddesses often gain meaning through parts of iconographies where they are depicted with the sun, moon, stars, snakes, wings, horns, and cowheads. Moreover, there is also information that they possess a natural power that represents certain forces of nature, ensuring the continuity of life. At this point, it is quite common knowledge that Kybele (Nana), Ak Ana, Umay, Isis, Inanna, and Ishtar, who appear in different forms and shapes in Sumerian, Babylonian, Egyptian, and Turkish mythology, possess a cosmic power in the formation and shaping of the universe. Indeed, it is noted that Umay, Isis, and Inanna are associated with both the sun and stars as well as

with fertility, life, and existence. So, what is common and interesting about these cosmic goddesses that we encounter throughout the hundreds of years of mythology's journey? The purpose of this research is to reveal the common relationships, differences, and interesting aspects of these goddesses found in different mythologies. Thus, it will provide an opportunity to see the details specific to their own cultures and to learn about the functions they assume in different cultures.

Keywords: Mythology, Universe, Cosmic World, Goddesses.

1. GİRİŞ*

Zamanın bilinmeyen dönemleri arasından aşır gelen mitolojik malzemeler; farklı dönemlerin, kültür ve uygarlıkların inanır ve yaşayır biçimlerinin tanıklığını yaparlar. Bu nedenle her uygarlığın kendi öyküsünü yazdığı binlerce yıllık bir serüvenin timsâli olarak mitoloji, kendi resmini yaptığı bir tablo gibidir. Bu tablo içerisinde de evrenin oluşumundan itibaren ön plânda olan Tanrı ya da Tanrıçaların farklı biçim ve sùretlerle anlatılarda tezâhür ettiği görülebilir. Buradan hareketle Sümer, Babil, Mısır ve Türk mitolojisinde önde gelen Kybele (Nana), Ak Ana, İsis, İnanna, İştar ve Umay'ın kozmik bir güç olduğundan bahsedilebilir. Çünkü mitolojide genellikle gökyüzü (evren), güneş, ay, yıldızlar, gezegenler ve yeryüzünün kozmik bir âlemi meydana getirdiğinden söz edilmektedir. Bu nedenle bu tanrıçaların güneşle, ayla, yıldızlarla, yılanlarla, kanatlarla, boynuzlarla ve inek kafasıyla tasvir edildikleri ikonografilerin birer parçası olarak karşımıza çıkmasında kozmik âlemin etkili olduğu düşünülmektedir.

Dünya mitolojilerinde evrenin yukarı, orta ve aşağı olmak üzere, üç katman olarak tasavvur edildiği bilinmektedir. Buna bağılı olarak da kozmik âlem düzeni, genellikle gök, yer ve yer altı olmak üzere üç katmandan oluşur. En üst katmanda göğün Tanrısı (anası ve babası) denilen büyük tanrılar bulunur. Orta katmanda yeryüzü bulunur. Burada yeryüzünün sâhip ve sâhibeleri denilen tanrı ve tanrıçalar bulunur. Üçüncüsü ve daha derin bir katman olan aşağı yâni yer altı ise sıklıkla ölümler ve hayaletler ülkesi ile ilişkilendirilir. Yine bu katmanda da tanrı ve tanrıçalar bulunur. Örneğin, Sümer mitolojisinde gök ve yer, deniz ve atmosfer olduğu ve dolayısıyla göğü, yeri, denizi ve havayı yaratan dört tanrının yaratıcı tanrılar olduğundan bahsedilir. (Kramer, 2002: 13) Burada sırasıyla Sümer panteonunun başı olarak görülen ve bir zamanların en yüce 'Hükümdarı' ya da 'Gök Tanrısı' olan An'ın zamanla metinlerde üstünlüğünün azalır yok olduğunda 'Tanrıların Babası, Gök ve Yerin Kralı ya da Bütün Ülkelerin Kralı' olarak Enlil, Bilgelik Tanrısı ve Enlil'in kararlarına göre yeryüzünün yazgısını düzenleyen Enki, ve 'Ulu Hatun, Doğuran Hatun' diye de bilinen Ana Tanrıça Ninhursag yer almaktadır.

Sümer panteonundaki tanrıların aynı zamanda insan sùretiyle, ancak insanüstü varlıklardan her birinin evrenin belli bir unsurundan sorumlu olduğu ve yüce gök ve yerin, deniz ve hava diyârlarının, gök cisimlerinin, güneş, ay ve gezegenlerin, yeryüzü diyarındaki ırmak, dağ ve ova gibi doğal oluşumların, devlet, hendek, kanal, tarla ve çiftlik gibi kültürel oluşumların ve hattâ kazma, tuğla kalıbı ve saban gibi araç gereçlerin bile bu varlıkların (Kramer, 2002: 106) sorumlulukları altında olduğu bilgisi yer almaktadır.

Babil inanç sistemini, genel itibârıyla bir doğaya tapınma olarak değerlendirdiği ve tanrıların da doğanın çeşitli güçlerinin kişileştirilmeleri olarak sınıflandırılır her şehrin de kendi yerel tanrısının bulunduğu ve tüm şehrin onun hizmetine adandığı bilgisine yer veriyor. Etki alanları bütün evreni saran büyük ilâhi varlık üçlüsü olan 'Cennetin Tanrısı' Anu, 'Yeryüzü ve İnsanlığın Tanrısı' Bêl ve Ea tanrıları topluluğunun başına yerleştirilip Sümer tarihinin çok

* Bu çalışırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Programı'nda Prof. Dr. Atabey Kılıç danışmanlığında devam etmekte olan doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

erken bir döneminde bu üç ilâhi varlığın birbiriyle yakından ilişkisi olduğundan bahsediyor. (King, 2021: 18) Böylece ‘Yeryüzü Tanrısı’ Enlil ve Nippur’a, ‘Hava Tanrısı’ Ramman, ‘Denizlerin Tanrısı’ Ea ve Eridu’ya, ‘Ay Tanrısı’ Enzu, Nanna ve Ur’da, ‘Güneş Tanrısı’ Utu ve Larsa’ya, ‘Ateş Tanrısı’ Nusku, ‘Savaş Tanrısı’ Nergal vs. tapındıkları bilgisi yer alıyor.

Mısır mitolojisinde yerel ve evrensel tanrıların panteonları canlılık (animizm), ilkel dinin yalnızca pagan dinlerindeki gibi bir tanrıdan söz edilmeyip yalnızca, yeryüzü ve gökyüzünün sabit ve hareket hâlindeki çok sayıda ruhla dolu olduğu anlatılır. Bu ruhların da maddî dünyada insanların, bitkilerin ya boyut ve şekil bakımından olağanüstü olabilen herhangi bir nesnenin içerisinde yer aldıkları bilinmektedir. (Müller, 2023: 17) Bu nedenle Mısır mitolojisinde sonsuz ve karmaşık panteonların ilâhlardan daha üstün bir konuma getirildiği bilgisi ön plâna çıkmaktadır. Bununla birlikte Mısır mitolojisindeki en kudretli ilâhın güneş olduğu bilgisi kaynaklarda yer almaktadır. Güneş ilâhının başlangıçta sırasıyla Atum veya Ra, Şu ve Tefenet, Keb ve Nut, Osiris ve İsis, Set ve Neftis olarak bir ilâh gruplamasının dışında Ay Tanrısı Khons, Gökyüzünün Tanrıçası Denderalı Tanrıça Hathor ve İsis (Müller, 2023:214) olduğundan bahsetmiştir.

Türk mitolojisinde ise tanrı tasavvuru Gök-Yer/Su-Atalar formülüyle ifade edilen ve çeşitli kültürlerle birlikte doğayı, dünyayı ve evreni esas alarak tasarladıkları kozmik düzen ve şemaya göre tanrı ve tanrıların gök, yer ve yeraltı şeklinde esas bölgeyi birbirlerine bağlı üç dünyadan bahsediliyor. Ayrıca evreni oluşturan dört temel unsurun su, toprak, ateş ve ağaç olduğunun yanı sıra Türklerin inanışlarına dayanan kozmik yasalarına göre bu unsurların, dört büyük yıldız takımı ve onlara atfedilen renkler, yönler, gezegenler, mevsimler, günün evreleri birbirleriyle ilişkili olarak kabul edilmiştir. Türk destanlarında da üstte göğün parlak, altta yağız yerin karanlık olduğu belirtilmiştir. Böylece güneş tanrısının parlak, ay tanrısının ise karanlık, Er kişinin parlak, dişinin de karanlıkla ilişkilendirildiğine dikkat çekilmiştir. Eğer güneş ve ay, er ve diş kavuşursa da bütün canlı ve cansız iki türlü (Esin, 2001: 23-26) varlığın doğacağı ifade edilen bu anlayışın bir zıtlıktan çok birbirini de tamamladığından bahsedilmiştir.

Türk mitolojisinde, yukarı dünyanın tanrıları derken genellikle göğün çeşitli katlarında bulunduğu varsayılan ve derecelerine göre göğün yukarıdaki ve aşağıdaki katlarında oturan tanrılar kastedilmektedir. Bununla birlikte Gök Tanrı’dan söz edilirken, o bazen tüm gökle birlikte tanımlanır. Yani tüm gökyüzü Gök Tanrı’yı ifade eder. (Çoruhlu, 2021: 54) Böylelikle Türk mitolojisinin genellikle ‘Baş Tanrısı’ Gök Tanrı, ‘Yaratıcı Tanrısı’ Kayra Han, kâinatın kaderini idâre edip ‘İyilik İlâhı’ Ülgen, ‘Doğurganlık ve Bereket Tanrıçası’ Umay, ‘Yeraltı Dünyasının Tanrısı’ Erlik, ‘Yer İlâhı’ Yo Kan, ‘Denizlerin Hâkimi, Ölülerin Koruyucusu ve Yeryüzündeki Bütün Suların Hükümdarı’ Talay Han, olduğu bilgisi yer almaktadır. Ayrıca Türk mitolojisinde Yer Tengri, Gün Tengri, Ay Tengri, Öd Tengri, Bod Tengri, Yol Tengri gibi farklı tanrıların da yer aldığını söylemek mümkündür.

Türk mitolojisinde tanrıların göğün çeşitli katlarında mutlak bir yerinin olduğundan söz etmek mümkün değildir. Çünkü çeşitli Türk topluklarında yukarıdaki tanrıların hem yerleri hem de isimleri farklılık göstermektedir. Bu yüzden Türk mitolojisindeki tanrıların mutlak yeri hâlen keşfedilmeyi beklemektedir. Bildiğimiz kesin olan tek şeyin ise ‘Gök Tanrı’sının Türklerde göğün en başında yer aldığı bilgisidir.

CYBELE/KYBELE (KİBELE)

Cybele hakkında insanların bu Ana Tanrıçaya en erken çağ olarak M.Ö. 1. binin erken döneminden, M.S. 5. yüzyılda paganizmin Roma İmparatorluğu’ndaki son günlerine dek tapınıldığı bilgisine yer veriliyor. Romalı şâir Catullus, Ana Tanrıça Cybele’nin büyük bir

tanrıça olarak erkeklerin kendisine mutlak boyun eğmek zorunda olan, hükmettiklerini yok edebilen ve etmiş olan kinci bir kraliçe olarak nitelendirilip Cybele'nin aynı zamanda Antik Yunanistan ve Roma'daki Büyük Ana'nın, güç ve vahşet yansıtan başka portreleri olduğundan da bahsediyor. (Roller, 2004: 21) Cybele'nin 'Tanrıların Anası'na Övgü'de ise besleyip büyüten, avutan, şefkatli bir Ana Tanrıça portresi çizilen Eski Akdeniz toplumunun Ana Tanrıçası'ndan uzak görüldüğü dile getiriliyor.

Cybele'nin 'Büyük Ana' ya da sadece 'Ana' olarak bilinen bir tanrıça olarak eski Akdeniz dünyasının dinsel yaşamındaki en canlı hâliyle antik Yunanistan ve Roma'ya ait şiirlerde, övgülerde ve dinsel anıtlarda rastlanıldığına işaret edilmesine rağmen onun asıl yurdunun Anadolu olduğundan da söz edilmektedir. Bu tanrıçanın karakteristik ve en kalıcı özellikleri Orta Anadolu'daki Phrygia'da biçimlenip Tanrıçanın buradan geniş bir alana yayılarak Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika'daki Akdeniz kültür havzasının tüm coğrafyasını (Roller, 2004: 22) kapladığı gerçeğini de ortaya çıkarıyor.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu Ana üreten ve besleyen geleneksel dişi rolüne uymaz. Çocuk doğumuyla, tarım ya da hayvan bereketine ait simgelerle ender olarak bağdaştırılmıştır. Phryg yazıt ve anıtlarında Ana Tanrıça'nın en çok öne çıkan yönü, onun dağlar, boşluklar ve yabanıl alanlarla olan bağlantısıdır. Anadolu'nun dağlık manzarasının ürkütücü karakteri ve doğal ortamın verdiği kutsallık duygusu, kuşkusuz onun tanrısallığını belirlenmesinde kilit öğelerdi. Kendisine 'Ana' konumunu kazandıran en önemli öğenin, özel analık işlevinden çok, doğal çevreye hükmeden gücünün olduğu bir tanrıça görülüp bu gücün de Phrygia devletine ve Phryg koruma sağlayarak, Tanrıça'yı 'Devletin Anası' yapmıştır. Böylelikle Tanrıçaya hem Ana ve her şeyin koruyucusu hem Toprak Ana diye seslenilerek Kybele'nin *Tanrıların Anası*, *Devletin Anası* ve *Yaşamın Anası* (Roller, 2004: 27) olarak anlam kazanmıştır.

Kybele, İda dağı ya da Kaz Dağı, Truva'nın yakınında yükselir; Midilli ya Lesvos adasından görülebilecek kadar da uludur. Tanrıların anası Kibebe ya da Kybele orada dişi aslan tahtında oturur, tüm âlemi gözleyerek Tanrıçanın iki yanında aslanlar vardı ve elinde kutsal bir zil tutuyordu. Tüm Anadolu'da Ulu Ana olarak bilinen, kasabaların ve kentlerin surları içindeki herkesin koruyucusu olan Kibebe, kuleye benzer bir taç takardı. Onun din görevlileri, aslanların çektiği arabalara binerlerdi; Kibebe'nin oğlu ve âşığı Attis gibi olmak için erkeklik organlarını kesip atan hadımlardan kurulu birlikler onun din görevlileri olarak hizmet ederdi. MÖ 204 yılında, artık 'Magna Mater', yani 'Tanrıların Anası' adıyla bilinen Kibebe'nin bir heykeli, tören alayıyla Roma sokaklarında dolaştırıldı, kısa süre sonra da o ve kutsal oğlu Attis adına bir tapınak yapılmıştır. (Leeming, Page, 2020: 104-105)

AK TANRIÇA/AK ANA

Yunan mitleri hakkında araştırma yapan Robert Graves, Ak Tanrıça⁵⁰ isimli kitabında yaratıcı bir tanrıça kavramının Hıristiyan teologlar tarafından neredeyse iki bin yıl, Yahudi teologlar tarafından ise ondan çok daha önce yasaklandığından bahseder. Evreni vâd ettiği kabul edilen Baba-tanrı'ya ve kanunlarına inanmanın, neden bir Ana-tanrı'nın bu yapay sisteme ilham vereceğine inanmamakla birlikte daha az bilim dışı olduğunu kabul etmelerini sorgular. Antik Yunanistan'da Akalı Zeus, Argolis Kraliçesi Hera'yı aşağılayıp kehanet dışında eskiden sahip olduğu tüm haklarını elinden almıştır. Athena 'Her şey Baba için' beyanında bulunmuş; Apollon ikisi Artemis'i kenara itmiş; Herakles Hera'nın itirazına rağmen gökyüzüne kabul edilmiş; Ocak Tanrıçası Hestia Konsül'deki sandalyesini Diyonius'a terk etmiş; Afrodit ise Odiseus'un yazıldığı zaman çoktan müstehcen şakaların odak noktası hâline geldiğine ve

⁵⁰ Robert Garaves, Ak Tanrıça, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2015.

saygıdeğer konumunu koruyan tek tanrıçanın ise Doğurganlık Tanrıçası olan Demeter'in bile Eleusis Gizemlerinde erkek bir rahip düzen kurmak ve yarı tanrı Diyonisus'a da bunda bir rol vermek zorunda (Garaves, 2015: 791-794) kaldığına dâir bazı aktarımlarda bulunmaktadır.

Buraya bu bilgi kırıntısını almamızdaki amacımız; 'Ak Tanrıça'nın bir ilâhe olduğunu savunan Graves'in bu Tanrıça'nın sıradan herhangi bir kadın olmadığını ve Ak Tanrıça'nın zamanla seçilmiş olan 'Doğa', 'Gerçek', 'Güzellik' ya da 'Şiir' gibi soyut unvanlarla anıldığını gülünç bulmasını; Ak Tanrıça'nın Antik dini kuramla insan temsilcisi yoluyla vücuda getirilip bir rahibe, bir kadın peygamber ya da bir kraliçe anaya dönüştürülmeye çalışıldığına dikkat çekilmek istenmesini duyurmaktır. Burada Graves, Ak Tanrıça'yı yazmaktaki amacının bir yandan şâirler için bir şiirsel mit grameri sağlamak olduğunu söylerken bir yandan da aslında özellikle eski dinlerde kadına atfedilen olumlu rollerin zamanla olumsuz rollere dönüşmesindeki ana nedeninin de tamâmen Konstantin'in erkek bir Hıristiyan Üçlemesi tarafından ele geçirilmesine bağlaması oldukça dikkat çekmektedir. Böylece aslında Ak Tanrıça'nın sıradanlaştırılıp evrende yaratıcı olarak sâdece Baba Tanrı'nın vâr olduğu fikrinin tüm dünyaya nasıl kabul ettirilmeye çalışıldığını burada belirtmeden kozmik bir güç olarak kabul edilen Ak Ana'ya geçmek istemedik.

Türk mitolojisinde Ak Ana, 'Süt Ak Göl' dünya modelinin dinî mitolojik katmanını oluşturmakta ve ruh inancı ile bağlantılı bir şekilde takdim edilmektedir. Bu gölün sahibi Ak Ene'dir. Bu Ak Ene Ülgen'e yaratma bilincini vermesi ile meşhurdur ve Mitolojik Ana'nın kendisidir. Şaman metinlerinde Süt Ak Göl insan ruhlarının bulunduğu cennet olarak algılanan mekânlardır. (Bayat, 2007: 46) Yaradılış tanrıçası olarak da anılan Ak Ana ya da Ak Ene, kâinatın ve yaşamın olmadığı bir zamanda suyun içinden çıkarak Tanrı Ülgen'e yeri ve göğü yaratmasını ilham eden mitik kutsal kadın figürüdür. (Dilek, 2021: 47)

Türk mitolojisinde Ak Ana'nın başında gücü simgeleyen ve taca benzeyen zarif boynuzları bulunur. Alt kısmında denizkızı gibi çok uzun bir balık kuyruğu bulunur. Kuyruğu hafif maviye çalan bir renktedir. Etrafında denizyıldızları dolaşır. Hayatın başlangıcına dair ne varsa hepsine ruh vererek yaşam döngüsünü başlatmıştır. Akdeniz'de yaşar ve bazı söylencelerde, geyik şekline giren su ana ile Göktürklerin atası evlenmiştir. Çeşitli söylencelerde hep denizden çıkan varlık bir geyik olarak betimlenir. Beyaz renk suyu ve temizliği simgeler. Yakutçadaki 'ürüng' sözcüğü beyaz ve gümüş demektir. Ürüng bu dilde 'Ayıgsıt Hanım' için bir sıfat olarak da kullanılır. Moğolcada 'Ehe Üreng' olarak bilinir. Moğollara göre Ekhe Hatun, derinliklerden gelen çamuru bir kaplumbağanın sırtına koyarak yeryüzünü yaratmıştır. Yakutlardaki 'Aha' adlı Irmak Tanrıçası ve Anadolu'daki 'Aka' adı verilen Ana Tanrıça ile de ilgilidir. Ürüng Ayıgsıt Hanım; Ak Ana ile Ayıgsıt Hanım'ın birleşmiş biçimi olarak düşünülebilir. (Karakurt, 2011: 44) Böylelikle Ak Ana'nın da tıpkı ana tanrıça gibi yaratıcı fonksiyonuna sahip olduğunu söylemek mümkündür.

İSİS

Mısır mitolojisinde İsis'in Gen ile Nut'un ilk evlâdı olarak doğan, Turin Papirüsü levhasında o ki, gökyüzünü, yeryüzünü soluduğumuz havayı ve ateşi, Tanrıları, insanları, yaban hayvanlarını ve sürüleri, sürüngenleri, kuşları ve balıkları, insanların ve tanrıların kralını birlikte yaratmıştır. Daha sonra İsis, bir hiyeroglif olarak devekuşu tüyü hem 'batı' hem de 'adalet' anlamına geldiği için İsis ayrıca kısa süre içerisinde adalet (veya doğruluk) tanrıçası, (güneş tanrısı) Ra'nın kızı diye isimlendirilmiştir. Böylelikle 'adalet', genellikle güneş teknesinde veya onun kutsal tahtının yanında bulunmaktadır. Bunlardan başka İsis, genellikle 'Batı'nın Tanrıçası' (yani gökyüzünün batısı ve Mısır mezarlıkları) adlandırılır ve bu yüzden batı bölgelerinin bir sembolü olarak kafasının üzerine veya kayıp kafasının yerine devekuşu tüyü takan veya kafasız bir figür (yani hayatsız) olarak ortaya çıkan mitolojik karakter 'Batı' ile karşılaştırılır. Ölüm bölgelerine

ait bu kişileştirme, akşamları gökyüzünden kollarını yayan güneşi de kapsar. Hattâ daha sonraları güneşi sabahları daha ileri göndermek için gökyüzünden yayılmış benzer kollara rastlamaktayız. Böylelikle kollar gökyüzünün bir sembolü hâline gelmektedir. (Müller, 2023: 78-97)

İsis diğer semâvî tanrıçalarla, her şeyden önemlisi kutsal inek Hat-hor'la özdeşleştirilmektedir ve bu yüzden genellikle insan kafasının üstünde gökyüzünün bir sembolü olarak inek boynuzlarına sahiptir. Eski Mısır dilinde "göz" kelimesi dişildir. Bu yüzden güneş diski de dişî olarak kabul edilebiliyordu. Pet (gökyüzü) kelimesi dişî bir varlıkla kişiselleştirilmektedir. Dolayısıyla gökyüzü yeryüzüne doğru eğilen bir kadına veya bacakları ana yönlerdeki dört sütuna denk gelen bir ineğe benzetilir. Gökyüzüyle ilişkilendirilen İsis, boynuzlarıyla veya bir inek kafasıyla tasvir edildikleri resimlerde kutsal doğalarını gözler önüne sererler. (Müller, 2023: 39.)

Zamanla İsis, sabit yıldızların kraliçesi Sothis'le ve en geç dönemde ayrıca akşam (güneşin kızı) veya sabah (güneşin annesi) yıldızı olarak Venüs gezegeniyle ilişkilendirildi. Gökyüzü kraliçesinin bütün bu yıldızlarla ilgili tezahürlerinin Asya'ya özgü benzerleri vardır. Bir rivâyete göre İsis'in gözyaşlarının Nil Nehri'ne aktığını ve böylelikle su ve bitkinin İsis'in gözyaşlarıyla benzer bir şekilde yetiştiği şöyle nakledilmektedir:

İsis kanatlarını çırpıtı,
Nehrin ağzını kapattı,
Balığı yüzeyin üzerine yatırdı (?)
Hiçbir dalga balığı nemlendirmede.
(Böylece) su halen durgundu, (ama) o yükseldi.
İsis'in gözyaşı suya düştüğünde.
Dikkatli bak, Horos annesini kirletti.
İsis'in gözyaşları suya karıştı,
Uz-balıkları arasında bir cubit
(ve) şebeğin ağzının içinde
Keb'in (?) ağzının içinde olduğu bildirildi (?)
Bunu isteyen İsis'tir.
Hiçbir timsah (herhangi bir şey) yapmadı.
Sihir koruması geliyor, Karun! (Müller, 2023: 98-23)

İNANNA/İŞTAR

İnanna/İştar Sümer ve Babil mitolojisinde önce Anu'nun, sonra Sin'in kızı, Ulu Tanrıça veya Ana Tanrıça, Aşk ve Savaş tanrıçası olarak adlandırılmıştır. (Rosenberg, 2003: 279). Sümer inancına göre, İnanna aşkla doğayı yenilemiş, hastalara şifa vermiş ve ülkeyi bereketlendirmiştir. İştar'ın kendi başına o dönemlerde diğer tanrıçalara ithaf edilen bütün gücü özümsemiş gibi görünmektedir. Sümer Tanrıçası Ninni'yle özdeşleştirilmiştir ve Asur yazıtlarında ulusal tanrı Aşur'un eşi olmuştur. Ayrıca 'Bēlit' yani 'Leydi' olarak adlandırılmış ve bu karakteriyle Bēl'in eşi olarak unvanlar ve imtiyazlar üstlenmiştir. Zamanla 'İştâr' ismi Tanrıçalar için genel bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. (King, 2021: 26) Ayrıca Gök

Kraliçesi ve Uruk'un Koruyucu Tanrıçası olan İnanna, İbranice kutsal Kitap'ta sıklıkla 'Gökyüzü Kraliçesi' olarak anılan ve ismi, o tapınmanın kutsal hayat verici rahmini ifade ettiği söylenmiştir. (Leeming, Page, 2020: 33-34)

Muazzez İlmiye Çığ'ın son yaptığı çalışmalar sonucunda Sümer'in Aşk ve Bereket Tanrıçası İnanna ve onun bereket kültürüne ve mabet fahişeliğine ait izleri Tevrat'ta rastladığına dikkati çeker. Bereket kültürünün İsa'nın doğumuna kadar, hattâ ondan sonra da başka bir karaktere bürünüp devam ettiğini söyler. Öyle ki Sümerlilerde İnanna olan bu Tanrıça'nın adı Akadlarda İştar, Filistin'de Kenan'ın Bereket Tanrıçası Astarte, İsrailcesi de Aşaret, Aştora, Aşere isimleriyle varlığını sürdürdüğünü iddia etmektedir. Daha sonra da bu tanrıçanın Yunanlılarda Afrodit, Roma'da ise Venüs'e dönüştüğünü belirtmektedir. (Çığ, 2022: 29)

Kezâ Çığ, İnanna'nın öykülerde güzelliğin, çekiciliğin sevginin, şefkatin, hırsın kavganın, kurnazlığın, en önemlisi de bereketin, çoğalmanın sembolü olmuştur. Ayrıca göğün fahişesi olarak isimlendirilen İnanna'nın yere ve göğe hâkim olduğu, tanrıların babası olan Enlil'e istediğini yaptırmayı, en akıllı Bilgelik Tanrısı Enki'yi aldatmayı başardığı anlatılır. İnanna, Sümer anlatılarında şöyle tasvir edilir:

Ben İnannayım
Babam bana göğü verdi
Babam bana yeri verdi
Krallığı verdi bana
Savaşta ilerlemeyi verdi bana
Sel fırtınası verdi bana
Seli, tayfunu verdi bana
Göğü taç yaptı başıma
Yeri sandal yaptı ayağıma
Kutsal elbiseyi sardı vücuduma
Kutsal asayı verdi elime
Tanrılar serçe, ben şahinim
Enlil babanın görkemli ineğiyim
Göge ayak bastım, yağmur düştü aşağı
Yere ayak bastım, bitkiler fışkırdı. (Çığ, 2022: 29-31)

Yine İnanna'nın kendisini Savaş Tanrıçası olarak anlatması:

Savaşın önünde durursam
Ülkenin öncüsüyüm
Savaşın dışında durursam
Elde hazır okluğum
Savaşın ortasında durursam
Savaşın kalbiyim

Savaşın sonunda
Korkunç bir tufanım
Savaşı izlerken askerlere
İlerle yaklaş derim düşmana
Me'lerin kraliçesi olarak:⁵¹ (Çığ, 2022: 31-32)

UMAY

Türk mitolojisinde adı sıklıkla İmay, May Ana, Pay Ana, Umay Ene, Omay, Umay Biyçe diye isimlendirilmiştir. Umay adına yapılan dualarda genellikle tanrının kızı olduğu, vücudunun maral görünümlü, yürüyüşünün ise yıldız uçmasına benzediği; boynuzunun ay yapımış gibi, gözlerinin sabah yıldızı gibi olduğu ve üç ayaklı olduğu anlatılmıştır. (Dilek, 2021: 849) Umay kültürünün en erken Göktürk yazıtlarında karşımıza çıkmakla birlikte aslında bereket ve doğumla ilgili olarak İç Asya ve Orta Asya'da taş devrinden beri var olan Ana Tanrıça kültlerine bağlanan çok eski bir inanç olduğu kabul ediliyor. (Çoruhlu, 2019: 95) Umay, güneşin, yaşam ağacının, doğumun ve bereketin ilâhesi olarak sembolize edilmiştir. Hattâ Kırgız Türkleri mitolojisinde mahsul ve hasat bol olduğundan, hayvanların sayısı çoğaldığında *Umay Ene'nin göğsünden sütakıyor*. denildiği söylenmiştir. (Dilek, 2021: 849) Onun yine Türk mitolojisinde en eski ve en güçlü ilâhelerden biri olduğundan ve Umay'ın bazen yeryüzünün sâhibesi olduğu bazen de çocukların, bitkilerin ve hayvanların koruyucusu olan dişi bir Tanrı olduğundan söz edilmiştir. Hakkındaki bir efsâne şöyledir:

Alemin üzeri, yaratıcı Tanrı'nın yaşadığı yer olup aydınlık ve parlak bir mekânmiş. Üstteki parlak mekân ile alttaki karanlık yer arasında Umay varmış. O, evlatlarına toprak ve su veren "Baht İlahı" olarak bilinirmiş. Umay ilahe; aynı zamanda sevgi ilahı, hamile kadınların taptıkları ilah ve küçük çocukların koruyucusu olarak da kabul edilirmiş. (Dilek, 2021: 623)

Umay hakkında Potapov'nun aktarımına göre çocuğun ruhunu ve cenini yaratma işi Tanrı'ya, çocuğu rahimde büyütme işi Umay'a aittir ve çocuğun konuşmaya başlayana kadar olan dönemi de Umay'ın korumasındadır. Bununla birlikte bu bilgilerin derlenmesinden yüzlerce yıl önce Umay'ı anne rahmiyle eşleştiren bir yorum da Kaşgarlı Mahmud tarafından yapılmış. İnançlı bir Müslüman olduğunu düşünerek, Müslüman olmayan kendi soydaşlarına bile bazen kötü gözle baktığını saklamayan Kaşgarlı Mahmud ünlü sözlüğü *Dîvân ü Lugat'it Türk'te* İslam dışı Türk inançlarıyla ilgili olan bu bilgileri oldukça net bir şekilde aktarıyor. Bu aktarıma göre Umay'a tapıldığında oğlan çocuk doğumu gerçekleşir ve Umay, doğumdan sonra ortaya çıkan "son" yani plasentadır:⁵² Umay: Son; kadın doğurduktan sonra karnından çıkan hokka gibi nesne. Buna çocuğun ana karnındaki eşi denir. Şu savda da gelmiştir: "Umayka tapınsa ogulbolur=birisi buna hizmet ederse çocuk doğar." Kadınlar sonu uğur sayarlar.⁵³

Umay'ın Türk mitolojisinde, neslin devamlılığını sağladığına inanılıp kadınlara çocuk vermesi için adaklar adanıp kurbanlar kesiliyor olması Umay'ın 'Tanrı' olarak kabul edildiği bilgisini de ortaya çıkarmıştır. Ayrıca çocuk sahibi olmak amacıyla 'Bayrım Taşlar' ziyaret edildiği zaman erkek çocuk isteniyorsa bu taş ok, kız çocuk isteniyorsa ipek bırakılıp şöyle alkış sözler söylenmiştir:

⁵¹ "Me"ler bir tür tanrısal düzenlemeler.

⁵² Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Kısa Tarihi, Alfa, İstanbul 2019, s. 100.

⁵³ Kaşgarlı Mahmud, *Dîvân ü Lugat'it Türk*, cilt 1, s. 123.

Bayrım biyçe, hediyemi paylaşan,
Yere yağış, ere güç veren,
Senin Tanrılığına inanıyorum,
Mutlu et, ben inanıyorum!
Sana dizi dizi ok getirdim,
Aka taşta bıraktım onları,
Oklar senin, çocuk benim,
Oklar senin, çocuk benim!
Sana kanat kanat ipek getirdim,
Gök taşta bıraktım onları,
İpek senin, çocuk benim,
İpek senin, çocuk benim!
Bayram biyçe, kutsal biyçe,
Bana bir rahmet et, biyçe! (Dilek, 2021:165)

2. SONUÇ

Çalışmada, kozmik bir güç olarak kabul edilen Kybele (Nana), Ak Ana, İsis, İnanna, İştar ve Umay'ın geleneksel kültürler dediğimiz Sümer, Babil, Mısır ve Türk mitolojisinde benzer ve farklı yönlerini tespit etmeğe çalıştık. Bu kozmik tanrıçaların hem yaratıcı bir ilâhe olarak kutsal ve saygınlığıyla hem de gücünü güneşten, aydan, yıldızlardan ve doğadan alarak koruyucu ve neslin devamlılığını sağlaması yönüyle de 'Büyük Ana' sıfatıyla hayatın içerisinde kendisini kozmik bir güç olarak var ettiği bilgisi ortaya çıkmıştır. Aslında tüm bunlar tanrıçaların yaradılışın 'ana rahmi' olarak da anlaşılmasına neden olmuştur.

Sümer, Babil, Mısır ve Türk mitolojisinde yer alan bu kozmik tanrıçalar hakkında ortak ve ilginç olan nedir? Bu mitolojilere bakıldığında tanrıçaların farklı isimlerle anılıp aynı kutsallıkta fakat aynı değere sâhip olmadıkları görülmüştür. Çünkü Sümer, Babil, Mısır ve Türk mitolojisinin Mezopotamya denilen bugün de Anadolu topraklarında hayat bulmuş bir vahânın içerisinde beslenmesinin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle aynı topraklar üzerinde farklı semboller ve hayaller çıkıyor, ama gölgesinde tüm evren var. Bizce kozmik bir güç olarak kabul edilen tanrıçaların özde evrensel olup anlatışta millîliğe bürünmüş/seslenmiş olması/olduğu hissedilmektedir. Bundan dolayı mitolojinin yaşamış ve bulunmuş olduğu coğrafyalardan etkilenmiş ve onları da etkileyerek ortaya çok renkli, çok kültürlü bir resim tablosunu ortaya çıkarmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle ortak bir genelleme ile soyutlanmış, idealize edilmiş bir tanrıça motifinin evrensel detaylarını görmemize yardımcı olmaktadır. Örneğin özellikle Ana Kraliçe olan Cybele'nin genel anlamda evrenin yaratıcı gücü olmakla birlikte özellikle erkeklere mutlak sûrette boyun eğdiren, acımasız, himâyesi altında olanları da yok eden bir Kraliçe profili mitolojinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bunun dışında Cybele'nin aynı zamanda 'Büyük Ana' ya da 'Ana' olarak eski Akdeniz dünyasında ve Anadolu toprakları üzerinde bereketin, bolluğun ve verimliliğin timsâli olarak yüzyıllarca farklı biçim ve sûretlerle anılıp yayılması olayı mitolojinin büyük bir bölümünü oluşturur. Bu manâda Kybele'nin çok kültürlü ve çok güçlü bir tanrıça figürünün devamı olarak Ak Ana, İsis, İnanna, İştar ve Umay'ın farklı coğrafyalarda, farklı isimlerle anılıp hemen hemen hepsinin de aynı

fonksiyonlara sâhip olduklarını söylemek mümkündür. Nitekim anlatılarda tanrıçaların kimi zaman ‘Güneş Ana’ kimi zaman da ‘Ay Ana’ şeklinde kozmik bir güç olarak gökyüzüyle ilişkilendirilip evreni vâ eden ya da evrenin yaratılmasına ilham veren görüntüsüyle de Ak Tanrıça ya da Ak Ana’nın gökyüzünün ulaşılmaz Yaratıcı İlâhesi/Tanrıçası kategorisine dâhil edilebilir.

Sümer, Babil ve Mısır mitolojisinde sırasıyla İnanna, İsis ve İştar’ın başlangıçta ‘İlâhe’, ‘Batı’nın Tanrıçası’, ‘Kraliçe’, ‘Leydi’, ‘Yerin ve Göğün Kraliçesi’, ‘Bereket, Aşk ve Savaş Tanrıçası’ gibi güçlü ve olağanüstü kişilikli bir tanrıça profili çizdikleri bilinmektedir. Bunların dışında sembolik manâda görünüşte bu tanrıçaların, ilk önce bereket, saflık, güzellik gibi olumlu nitelikleriyle resmedilip yüceltildikten sonra arka plânda da baştan çıkarıcı, cezp edici bir ‘fahiş’ gibi birçok olumsuz özellikle ilişki/bağlantı kurulmuştur. Bu durum Sümer, Babil ve Mısır mitolojisinin kendi dinlerine ve kültürlerine özgü bir detay olduğunu görmemize yardımcı olurlar. Bu durumu Graves (2015) şöyle açıklar: İlâhi onur dünyayı savaşla fethedenlere verilmiş –kadınların rekabet edemeyeceği bir alan- bu da kadınların (ki bu kraliyet sporunun daima tecavüze uğrayan kurbanlarıdır) daha da az ciddiye alınmasına yol açmıştır. Sonunda da bu askeri düzen Roma imparatoru Konstantin’in baskın derece Hıristiyan olan ordusunu Haçın arkasından savaşa göndererek uzun zamandır saygı duyulmayan Olimpiyalılar sonsuza dek kovulmuş ve yeri tamamen erkek bir Hıristiyan Üçlemesi tarafından ele geçirilmiştir. Daha sonra kadının konumunun daha da düşmesini dini inançla olan bağı ortaya çıkmıştır. Bugün Hıristiyan ya da Yahudi inanç sisteminde kadının ne kadar kutsal ve saygı değer olduğu aşılana çalışılsa da bu inanç sistemlerinde kadınların bilerek ve isteyerek aşağılandığı bilgisi kronolojik olarak tarihî belgelerde karşımıza çıkmaktadır. Burada aslında kadının aşağılanmasının altında yatan sebebin dünyanın başlangıçta anaerkil bir yapının üzerinde kurulu bir dünya olmasından rahatsız olunması üzerine yapılmış bir komplo olarak da nitelendirmek mümkündür. Ayrıca daha sonra Tevrat’ta da bu bilgilere imâ edilerek bâkireliğin Hz. Meryem ile yeniden ön plâna çıkarılmaya çalışıldığı bilgisini de burada değinmeden geçemeyeceğiz.

Bunun dışında Ak Ana ile Umay Tengri’nin diğer kozmik tanrıçalardan birkaç farkı vardır. Bunlardan ilki Ak Ana ve Umay Tengri’nin diğer tanrıçalar gibi insan sûretinde görülmemesi ve farklı şekil ve sûretlerle de diğer insanlarla iletişime geçmemiş olması oldukça önemli bir detaydır. Bu durumun sâdece Türk mitolojisine özgü olup tanrıçanın başlangıçtan beri ilâhelikle, yaşam ve ölümle, yıldızlarla, bereketle ve neslin devamlılığını sağlamakla mükellef olan mukaddes bir varlık olarak adlandırılan ilâheler olduğu bilgisinin en önemli göstergelerindendir. Eğer bir tanrının ya da tanrıçanın varlığından söz ediliyorsa onun ölümsüz, ulaşılmaz ve görünemez bir varlık olması gerekmektedir. Yukarıda incelediğimiz İnanna, İsis ve İştar’ın Sümer, Babil ve Mısır mitolojisindeki tanrıların görünüşünü Kramer (2002), insan sûretinde olup tıpkı insanlar gibi tutkuları ve zayıflıkları olan, plân yapıp uygulayan, yiyip içen ve evlenen varlıklar olarak tasvir edildiği görülmektedir. Ancak Sümer panteonunda tanrıların ölümsüz bir varlık olarak anlatılmasına rağmen tanrıların ölümlü oldukları bilgisiyyle de çeliştiğini izah etmiştir. Bir diğer önemli bir detay ise, Türk mitolojisinde yer alan Ak Ana ve Umay’ın kimi zaman Anadolu Tanrıçası Kibele ile ilişkilendirildiği kimi zaman da tıpkı İsis, İnanna ve İştar Tanrıçası gibi ilâhelikle kozmik bir güç olan güneşle, ayla, yıldızlarla, doğayla, bereketle, yaşam ve ölümle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Ama Ak Ana ve Umay’ın hiçbir söylencede ve hiçbir tarihî belgede İsis, İnanna ve İştar gibi ‘fahiş’ olarak nitelendirilmediği görülmektedir. Bizce bu durumun Türk mitolojisinin oluşumunda geleneksel Türk dinî ve kültürel yapısıyla da doğrudan bir bağlantısı olduğunu söylemeden geçemeyeceğiz

Sonuçta, bu kozmik tanrıçalar aynı topraklar üzerinde farklı sembollerle ve hayallerle ortaya çıkıyor ama gölgesinde tüm evrenin varlığı bilgisi vurgulanıyor. Böylelikle kozmik bir güç

olarak nitelendirilen Cybele/Kybele, Ak Ana, İnanna, İsis, İştar ve Umay'ın özde evrensel olup anlatışta milliliğe bürünmüş olduğu bilgisini de kuvvetlendirmiş oluyor. Böylece binlerce yıllık bir uygarlığın, dinin ve kültürün, halkın yaşamı değerlendirilişini ve olaylara bakışını farklı yüzlerle temsil eden güçlü birer tanrıça portresiyle karşımızda durmaktadırlar.

3. KAYNAKLAR

Çığ, İlmiye Muazzez, Bereket Kültü ve Mabet Fahışeliği, Kaynak Yayınları, İstanbul 2022.

Çığ, İlmiye Muazzez, Hititler ve Hattuşa, Kaynak Yayınları, İstanbul 2022.

Çoruhlu, Yaşar, Türk Mitolojisinin Kısa Tarihi, Alfa, İstanbul 2019, s. 100.

Dilek, İbrahim, Türk Mitoloji Sözlüğü, TDK Yayınevi, Ankara 2021.

Esin, Emel, Türk Kozmolojisine Giriş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

Garaves, Robert, Ak Tanrıça, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2015.

Kramer, N. Samuel, Tarih Sümer'de Başlar, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002.

Kaşgarlı Mahmud, DîvânüLugat'it Türk, cilt 1, s. 123.

King, William, Babil Mitolojisi, Maya Kitap, İstanbul 2021.

Leeming, David, Page, Jake, Tanrıça Mitleri, Say Yayınları, İstanbul 2020.

Müler, W. Max, Mısır Mitolojisi, Maya Kitap, İstanbul 2023.

Özkan, Selahattin, Mitoloji ve Cinsiyet, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2020.

Roller, E. Lynn, Ana Tanrıça İzinde, Homer Kitabevi, İstanbul 2004.

Rosenberg, Donna, Dünya Mitolojisi, Şmge Kitabevi, Ankara 2003.

Sagalayev, A. Markoviç, Belge Kültür Sanat, İstanbul 2020.

İnternetKaynağı: <https://ia800907.us.archive.org/14/items/Turk-Soylence-Sozlugu/TurkSoylenceSozlugu.pdf>

**THE BERAT EARTHQUAKE OF 1851 AND THE CONDITIONS OF THE CITY OF
BERAT AFTER THE EARTHQUAKE**

**1851 TARİHLİ BERAT DEPREMİ VE DEPREM SONRASI BERAT ŞEHRİNİ
AHVALI**

Prof.Dr. Hava SELÇUK

**Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi/Kayseri, 0000-
0002-9136-9158**

Özet

Berat şehri Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasındaki önemli şehirlerinden biridir. Arnavutluk sınırları dâhilinde bulunan şehir 12 Ekim 1851 yılında meydana gelen 6.6 şiddetindeki deprem ve ardından yaşanan artçı depremler de büyük hasar almıştı. Bu çalışmada deprem sonrası Berat şehrinde oluşan hasarlar incelenmiştir. Özellikle konuyla ilgili olarak merkezle olan yazışmalar, deprem sonrası yapılan keşif ve neticesinde tespit edilen yıkımlar ortaya konulmuştur. Berat şehri o tarihlerde 16 mahalle ve Kale'den oluşan bir şehir idi. Berat şehri ile ilgili yazışmalarda Atik ve Sikoveş mahalleleri birlikte kayıt edilmiştir. Bunların dışında Berat şehrinde Hulek, Hüseyin Ankale, Alet, Uzguroğlu (İzgur-zade) Mehmed Bey, Uzgur-zade(İzgur-zade) Ahmed Bey, Ömer Paşa, Vakıf, Gırbiç (Glaviç), Murad Çelebi, Kara Ali Bey, Delibeğa, Cedid, Kale ve Vakıf reaya, Mangalem, Goriça mahalleleri bulunmaktadır. Mahallelerin büyük çoğunluğu Müslümanlardan müteşekkildi. Bunun bir neticesi olarak bölgede bulunan dini yapılar büyük ölçüde zarar görmüştü. Birkaç medrese ve köprü ile beraber 8 adet mescit, 11 adet cami ve 9 adet zaviye tamir masrafı 300.423,5 kuruş olarak hesaplanmıştır. Berat şehrinde toplam 11 kilisenin mevcut olduğu, bunlardan Kale ve Vakıf mahallesinde bulunan toplam 10 kiliseden 4'ünün yıkıldığı yine kayıt edilmiştir. Bütün bunlar depremin ne kadar şiddetli olduğu ve ne kadar çok yıkıma sebep olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Berat, deprem, Osmanlı Devleti

Abstract

The city of Berat is one of the important cities of the Ottoman Empire in the Balkan geography. The city, located within the borders of Albania, was severely damaged by the 6.6 magnitude earthquake that occurred on October 12, 1851, and the subsequent aftershocks. In this study, the damages in the city of Berat were examined. In particular, the correspondence with the center regarding the issue, the reconnaissance made after the earthquake and the destructions detected as a result were revealed. At that time, the city of Berat was a city consisting of 16 neighborhoods and a castle. In the correspondence regarding the city of Berat, Atik and Sikoveş neighborhoods were recorded together. Apart from these, in the city of Berat, Hulek, Hüseyin Ankale, Alet, Uzguroğlu (İzguroğlu) Mehmed Bey, Uzgur-zade (İzgur-zade) Ahmed Bey, Ömer Pasha, Vakıf, Gırbiç (Glaviç), Murad Çelebi, Kara Ali Bey, Delibeğa, Cedid, Kale and Vakıf. Reaya, Mangalem and Goriça neighborhoods. The majority of the neighborhoods consisted of Muslims. As a result of this, religious buildings in the region were greatly damaged. The repair cost of 8 masjids, 11 mosques and 9 zawayas, along with a few madrasahs and bridges, was calculated as 300,423.5 kuruş. It was also recorded that there were a total of 11 churches in the

city of Berat, and 4 of the 10 churches in the Kale and Vakıf neighborhoods were demolished. All of this shows how severe the earthquake was and how much destruction it caused.

Key words: Berat, earthquake, Ottoman Empire

Giriş

Berat şehri 19.yüzyıla kadar Arnavud Belgradı diye adlandırılmıştır. Arnavud Belgradı fethinden birkaç yıl sonra 1432-32 yılına ait kayda göre yaklaşık 175 hane, 32 bive (dul) ve altmış 3 bekâr evi ile birlikte bine yakın nüfusu vardı. Şehir 16. yüzyılın sonuna doğru ekonomik anlamda kalkınmaya başladı. 1506 ve 1520 tarihli kayıtlara göre hane sayısı 761'e yükselerek bu dönemde Balkanlar'ın en büyük şehirlerinden biri oldu⁵⁴. Arnavud Belgradı şehrinde 1520 tarihli deftere göre 25 Yahudi hane ile 24 gebran (Gayrimüslim) mahallesi bulunmaktaydı. Bu tarihte şehirde 679 gayrimüslim hane, 14 mücerred (bekâr) ve 2 bive (dul kadın) kayıt edilmiştir⁵⁵. 16.yüzyılın ikinci yarısında Berat 444 Hristiyan, 650 Müslüman toplam 1.094 haneden oluşan şehir haline gelmişti. Bu tarihlerde İslamlaşma oranı % 60 olarak kayıt edilmiştir⁵⁶. 19. yüzyıla gelindiğinde Berat şehri yaklaşık olarak 1.224 haneden oluşan sadece 415 hanenin Gayrimüslim 809 hanenin Müslüman olduğu bir şehir görünümüne ulaşmıştır⁵⁷. Yani şehrin yaklaşık olarak % 66'sı Müslüman % 34'ü Gayrimüslimlerden oluşmaktaydı.

Tarih boyunca depremler insan hayatının normal akışını alt üst eden, insanoğlunun alışageldiği yaşam düzenini bozan olaylar olmuştur. Balkan coğrafyası da sahip olduğu coğrafi özellikleri nedeniyle tarih boyunca birçok depremin meydana geldiği bir bölge olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Balkan toprakları üzerinde 19. yüzyıl boyunca yaşanan depremler bölgeyi oldukça olumsuz etkilemiştir. Yaşanan depremler sonrasında birçok insan hayatını kaybederken, birçok bina yıkılmış, aynı zamanda pek çok hayvan da telef olmuştur. Depremler neticesinde gündelik hayat her anlamı ile sekteye uğramıştır⁵⁸.

1.1851 Depremi

Yanya Eyaleti dâhilinde bulunan Berat kasabasında 1851 yılı Ekim ayında iki büyük deprem meydana geldiğini belirtmektedir. Bunlardan ilki 12 Ekim 1851 ikincisi ise 17 Ekim 1851 tarihinde yaşanmıştır. Aslında 17 Ekim 1851 tarihinde yaşanan deprem artçı depremlerden biridir. Ancak şiddetli bir artçı deprem olması sebebi ile daha önce ana depremde hasara uğramış bölgeler bundan daha da etkilenmiş ve böylece oluşturduğu hasar ve yıkım daha da şiddetli olmuştur⁵⁹.

Uluslararası bir yayında 12 Ekim 1851 tarihli depremin şiddeti 6.6 olarak belirtilirken can kaybı da 2.000'den fazla olarak verilmiştir. Aynı zamanda depremin zamanı yerel saat ile sabah 07.00 olarak kayıtlara geçmiştir. Depremin merkezi Berat olmasına rağmen deprem Avlonya, Aydonat, Tepedelen, Delvine, Yanya ve Narda kazalarında da hissedilmiştir. 17 Ekim 1851 tarihinde yaşanan deprem ise artçı deprem olmasına rağmen ilk deprem kadar etkili olmuştur.

⁵⁴ Aleksander Meksi, *Arnavutluk Camileri XV.-XIX Yüzyıl Mimarlık Tarihi*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2021, , s.66-67.

⁵⁵ 367 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-ile Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livası Tahrir Defteri, C.III, Ankara 2008, s.4, 35.

⁵⁶ Dritan Egro, *Islam in Albanian Lands during the First Two Centuries of the Ottoman Rule*, Bilkent Üniversitesi Ankara 2003,s.282.

⁵⁷ İlkay Erken, *Güney Arnavutluk'ta Üç Osmanlı Kasabası Avlonya, Berat, Ergiri(19.Yüzyıl)*, Serander yayınları, İstanbul 2021, s.86 (Hane sayısında farklılıklar vardır).

⁵⁸ Erkan Ener, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkanlarında Depremler ve Afet Yönetimi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek Lisans tezi, Ankara 2029, s.98.

⁵⁹ Ener, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkanlarında Depremler ve Afet Yönetimi*, s.36n

Bu depremin artçı olmasına rağmen yıkıcı olmasının sebebi ilk depremde oluşan hasarlı bölgelerin yerle bir olması ile alakalıdır. Bu deprem ile birlikte Berat'ta 400'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir⁶⁰. Netice itibarıyla bu bilgiler doğrultusunda depremin 6,6 şiddetinde olduğu ve oldukça yıkıcı olduğu görülmektedir. Berat şehir merkezi Berat Sancağına bağlı bulunan nahiyelere göre daha az hasar almıştır. Ölümünün birçoğu nahiyelerde olmuştur. Yapılan çalışmalarda tamamen Berat şehri ve ona bağlı olan Berat Nahiyesi (köyleri), Malakas-1 Zir ve Malakas-1 Bala isimli nahiyeleri de içerisine alan genel çalışmalardır. Yaptığımız bu çalışmada sadece Berat merkez şehrine ait bilgiler değerlendirilmiştir.

Berat Kaymakamı Ata Paşa gönderdiği 13 Ekim 1851 tarihinde Berat'ta bir zelzele olduğunu bir dakikadan az sürmekle beraber çok şiddetli ve yıkıcı olduğunu ifade etmiştir⁶¹. Yunan hududu memuru olan ve Berat kalesinde keşif için orada bulunan istihdam miralaylarından Tefvik Bey 10 Kasım 1851 tarihli yazışmasında meydana gelen deprem ve sonuçlarını şu şekilde kayıt etmiştir: Berat Sancağında meydana gelen büyük depremin elli sekizinci ve (14 Muharrem 1268-9 Kasım 1851) Pazartesi günü saat 9.30'dan 10.00 kadar 6 defa ve 10.00'dan 12.00'a kadar 7 defa ve 12.00'dan 21.00'a kadar 7 defa yer sarsıntısı meydana gelmiştir. Her bir sarsıntı öncesi top sesi veya uzak bir yerde gök gürültüsü meydana geliyor gibi sesler işitilmiştir. Bu seslerden herkes sarsıntı olacağını biliyordu. Bu sarsıntı ikişer saniye sürüyor ve kısa müddet sürdüğü için zarar vermiyor. Yalnız dokuz buçukta olanı iki buçuk dakika sürdüğü için herkes olduğu yerden dışarı çıkarak kale içinde ve kasabada toplandılar. Kalenin önceki depremde çatlamış olan burcu ile Kurd Mehmed Paşa sarayının bazı duvarları, çatıları(damları) yıkıldı. Aynı şekilde evlerin bazılarının duvar ve çatıları yıkılarak kasaba duman içerisinde kalmıştır⁶².

2.1851 Berat Depremi Sonrası Berat Şehrinin Ahvali

1851 yılında kayıtlara göre Berat şehrinde toplam Kale ile birlikte 17 mahalle bulunmaktadır. Atik ve Sitkoveş mahalleleri birlikte kayıt edilmiştir. Bunların dışında: Hulek, Hüseyin Ankale, Alet, Uzguroğlu⁶³ Mehmed Bey, Uzgur-zade Ahmed Bey, Ömer Paşa, Vakıf, Gırbiç (Gloviç), Murad Çelebi, Kara Ali Bey, Delibeğa, Cedit, Kale ve Vakıf reaya, Mangalem, Goriça mahalleleri bulunmaktadır. 1.112 adet hane mevcuttur. Yalnız depremden yaklaşık 5 sene önce 1846 tarihli Nüfus defterinde (Bu defterde Atik ve Ak Mescid mahalleleri birlikte kayıt edilmiştir ama Sitkoveş mahallesi zikredilmemiştir) şehirde Müslümanlara ait 809 hane, Gayrimüslimlere ait 415 hane olmak üzere 1.224 hane kayıt edilmiştir.⁶⁴ Depremin vuku bulduğu dönemde ise hane sayısı 1.112 olarak kayıt edilmiştir. Bu hanelerden 147 hane yıkılmayıp sağlam kalmıştır. 211 hane tamamen yıkılmıştır. 239 hanenin yarısı, 515 hanenin ise dörtte biri yıkılmıştır. Evlerin ancak % 13,2'si sağlam kalırken, % 18,9'u tamamen yıkılmıştır. Yani toplamda evlerin % 86,8'i zarar görmüştür. Şehir merkezinde ikamet eden Müslümanlardan 2 kadın ve 2 çocuk vefat ederken yine şehir merkezinde 5 gayrimüslim kadının vefat ettiği ve 5 kişinin yaralandığı kayıt edilmiştir⁶⁵ (Bakanız tablo-1).

Camilere gelince tabloya göre Berat şehrinde toplam 21 cami bulunmaktadır. Bütün camiler hasar görmüştür. Camilerin 4 tanesi tamamen yıkılmış, 11 adet caminin yarısı yıkılmış, 6 adet caminin ise dörtte biri yıkılmıştır. Camilerin %19,0'ı tamamen yıkılmıştır. Camilerin tamamının yani % 100'nün zarar gördüğü tespit edilmiştir (Bakanız tablo-2).

⁶⁰ Ener, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkanlarında Depremler ve Afet Yönetimi*, s.44

⁶¹ BOA, İ.MVL., 223-7556

⁶² BOA, İ.HD., 246-15004

⁶³ Kaynaklarda İzgur, Özgür, Uzgur, Zgor gibi farklı şekilde yazılmış ve okunmuştur.

⁶⁴ Erken, *Güney Arnavutluk'ta Üç Osmanlı Kasabası Avlonya, Berat, Ergiri(19.Yüzyıl)*, s.86.

⁶⁵ BOA, İ.MVL., 229-7894

Depremde zarar gören ve tamir edilecek durumda olan 9 adet zaviyenin isimleri şu şekildedir⁶⁶:

Delibağa, Mahallesinde Şeyh İsmail Efendi Zaviyesi
Murad Çelebi Mahallesinde Şeyh Abdurrahman Zaviyesi
Haffafan Mahallesinde Şeyh Yunus Efendi Zaviyesi
Bayezid Cami kurbunda Şeyh Mahmud Efendi Zaviyesi
Bayezid Cami kurbunda Şeyh İbrahim Efendi Zaviyesi
Baba Kadı Camii ittisalinde Şeyh Ahmed Efendi Zaviyesi
Kurşunlu Cami-i Şerifi ittisalinde Şeyh Asım Efendi Zaviyesi
Goriça'da Şeyh Hüseyin Efendi Zaviyesi
Vlabışt'de Şeyh Abdullah Efendi Zaviyesi

Depremde zarar gören ve tamir edilecek durumda olan 8 adet mescidin isimleri şu şekildedir⁶⁷:

Ak Mescit
Cedid Mahallesinde mescit
Delibağa Mahallesinde mescit
Murad Çelebi Mahallesinde mescit
Debbağhane'de mescit
Sitkoveş Mahallesinde mescit
Hulek Mahallesinde mescit
Mehmed Bey Mahallesinde mescit

Depremde zarar gören ve tamir edilecek durumda olan 11 adet Camiin isimleri şu şekildedir⁶⁸:

Murad Çelebi Camii
Debbağhane Camii
Haffafan Camii
Sultan Bayezid Camii
Mahkeme Camii
Baba Kadı Camii
Kurşunlu Camii
İzgur Mehmed Bey Mahallesi Camii
Ömer Paşa Camii
Vakıf Mahallesi Camii
Goriça Mahallesi Camii

⁶⁶ BOA, EV.d., 12633, s.8

⁶⁷ BOA, EV.d., 12633, s.8

⁶⁸ BOA, EV.d., 12633, s.8

Bunların yanı sıra Murad Çelebi Mahallesiindeki medrese, Hüseyin Ankale Mahallesiindeki medrese ittisalindeki mektep, Mahkeme-i memleket, Ömer Paşa camii ittisalindeki medrese, Gloviç'te köprü, yine Vlabeş'te köprü depremde hasar almıştır.

Depremde Berat şehrinde toplam 11 kilisenin mevcut olduğu, bunlardan Kale ve Vakıf mahallesinde bulunan toplam 10 kiliseden 4'ünün yıkıldığı 6'sının ise dörtte birini yıkıldığı kayıt edilirken Goriça Mahallesiinde bulunan bir kilisenin tamamen yıkılmış olduğu kayıt edilmiştir. Depremde 304 adet dükkân sağlam kalmıştır. Dükkânlardan 65 adedi tamamın yıkılırken, 21 dükkânın yarısı, 116 dükkânın ise dörtte biri yıkılmıştır. Dükkânlar Atik-Sitkoveş mahalleri, Hüseyin Ankale, Alet, Vakıf, Murad Çelebi ve Kale'de bulunmaktadır. Şehirde bulunan 506 adet dükkânın % 60'ı ayakta kalabilmiş, % 40'ı zarar görmüştür. Berat şehrinde bulunan 4 medrese tamamen yıkılmıştır. Mevcut 36 handan 15 adedi sağlam kalırken, 8 adedinin yarısı, 9 adedinin tamamı, 4'ünün dörtte biri yıkılmıştır. Hanlar Atik-Sitkoveş Mahallesi, Alet, Hüseyin Ankale, Murad Çelebi ve Goriça mahallelerinde bulunmaktadır. Yani hanların % 41'i yıkılmıştır. Tüm bu veriler ışığında daha çok ticaret merkezi olarak Atik-Sitkoveş , Hüseyin Ankale, Alet, Murad Çelebi, Goriça, Vakıf, Kale mahallerinin olduğu görülmektedir. Deprem sonrası yapılan keşifler neticesinde Berat merkezinde bulunan cami, mescit, zaviye, tekke, mektep, medrese ve birkaç devlete ait binan yapılması için yaklaşık olarak 300.423,5 kuruşa ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir⁶⁹.

Sonuç

12 Ekim 1851 yılında meydana gelen 6.6 şiddetindeki deprem ve ardından yaşanan artçı depremler de büyük hasara uğrayan Berat şehri 1851 yılında 16 mahalle ve Kale'den oluşan bir şehir idi. Berat şehri ile ilgili yazışmalarda Atik ve Sitkoveş (Daha önceki kayıta Atik ve Ak Mescid Mahallesi birlikte kayıt edilmiştir) mahalleleri birlikte kayıt edilmiştir. Bunların dışında Berat şehrinde Hulek, Hüseyin Ankale, Alet, Uzguroğlu Mehmed Bey, Uzgur-zade Ahmed Bey, Ömer Paşa, Vakıf, Gırbiç (Gloviç), Murad Çelebi, Kara Ali Bey, Delibeğa, Cedit, Kale ve Vakıf reaya, Mangalem, Goriça mahalleleri bulunmaktadır. Mahallelerin büyük çoğunluğu Müslümanlardan müteşekkildi. Bunun bir neticesi olarak bölgede bulunan dini yapılar büyük ölçüde zarar görmüştü. Birkaç medrese ve köprü ile beraber 8 adet mescit, 11 adet cami ve 9 adet zaviye tamir masrafı 300.423,5 kuruş olarak hesaplanmıştır. Berat şehrinde toplam 11 kilisenin mevcut olduğu, bunlardan Kale ve Vakıf mahallesinde bulunan toplam 10 kiliseden 4'ünün yıkıldığı yine kayıt edilmiştir. Bunların yanı sıra Berat şehrinde bulunan evlerin ancak % 13,2'si sağlam kalırken, % 18,9'u tamamen yıkılmıştır. % 67,9'u ise büyük ölçüde hasar almıştı. Şehir merkezinde ikamet eden Müslümanlardan 2 kadın ve 2 çocuk vefat ederken yine şehir merkezinde 5 gayrimüslim kadının vefat ettiği ve 5 kişinin yaralandığı kayıt edilmiştir. En azından büyük yıkıma karşı can kaybı az olmuştur. Bütün bunlar depremin ne kadar şiddetli olduğu ve ne kadar çok yıkıma sebep olduğunu göstermektedir. Depremde Berat şehrinde 10 kiliseden 4'ünün yıkıldığı 6'sının ise dörtte birini yıkıldığı kayıt edilirken Goriça Mahallesiinde bulunan bir kilisenin tamamen yıkılmış olduğu kayıt edilmiştir. Depremde 304 adet dükkân sağlam kalmıştır. Dükkânlardan 65 adedi tamamın yıkılırken, 21 dükkânın yarısı, 116 dükkânın ise dörtte biri yıkılmıştır. Dükkânlar Atik-Sitkoveş mahalleri, Hüseyin Ankale, Alet, Vakıf, Murad Çelebi ve Kale'de bulunmaktadır. Şehirde bulunan 506 adet dükkânın % 60'ı ayakta kalabilmiş, % 40'ı zarar görmüştür. Berat şehrinde bulunan 4 medrese tamamen yıkılmıştır. Mevcut 36 handan 15 adedi sağlam kalırken, 8 adedinin yarısı, 9 adedinin tamamı, 4'ünün dörtte biri yıkılmıştır. Hanlar Atik-Sitkoveş Mahallesi, Alet, Hüseyin Ankale, Murad Çelebi ve Goriça mahallelerinde bulunmaktadır. Yani hanların % 41'i yıkılmıştır.

⁶⁹ BOA, EV.d., 12633, s.8

Kaynakça

367 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-ile Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livası Tahrir Defteri, C.III, Ankara 2008, s.4, 35.

BOA, EV.d., 12633

BOA, İ.HD., 246-15004

BOA, İ.MVL, 229-7894

BOA, İ.MVL., 223-7556

Egro, Dritan, *Islam in Albanian Lands during the First Two Centuries of the Ottoman Rule*, (Doktora tezi) Bilkent Üniversitesi, Ankara 2003,s.282.

Ener, Erkan, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkanlarında Depremler ve Afet Yönetimi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Ankara 2029, s.98.

Erken, İlkay, *Güney Arnavutluk'ta Üç Osmanlı Kasabası Avlonya, Berat, Ergiri(19.Yüzyıl)*, Serander yayınları, İstanbul 2021, s.86.

Meksi, Aleksander, *Arnavutluk Camileri XV.-XIX Yüzyıl Mimarlık Tarihi*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2021, s.66-67.

Ekler:

Tablo:1-Deprem'de Berat şehrinin ayakta kalan ve yıkılan evleri⁷⁰

	Yıkılmayıp sağlam olana haneler	Bütün bütün münhedim olan haneler	Nısfı münhedim olan haneler	Rubu münhedim olan haneler	yekun
Berat kasabasında vaki Atik Mahallesi ve Sitkoveş	1	2	11	27	41
Hulek mahallesi	-	3	19	8	20
Hüseyin An Kale Mahallesi	-	3	13	18	34
Alet Mahallesi	-	9	5	12	26
Uzgun Mehmed Bey Mahallesi	2	5	12	26	45
Uzgun-zade Ahmed Bey Mahallesi	-	-	7	21	28

⁷⁰ BOA, EV.d., 12633, s.8

Ömer Paşa Mahallesi	-	23	23	11	57
Vakıf Mahallesi	-	32	17	23	72
Mahalle-i Gurbıç(Gloviç)	-	37	18	20	75
Murad Çelebi Mahallesi	3	12	66	41	122
Kara Ali Bey Mahallesi	2	-	5	20	27
Delibağa Mahallesi	5	8	15	23	51
Cedit Mahallesi	3	18	10	25	66
Kale ve Vakıf Reaya Mahallesi	14	58	-	145	217
Mangalem Mahallesi	50	-	18	43	111
Goriça Mahallesi	67	1	-	52	120
Toplam	147	211	239	515	1112

Tablo:2-Deprem’de Berat şehrinin ayakta kalan ve yıkılan camiler⁷¹.

	Yıkılmayıp sağlam olana Camiler	Bütün bütün münhedim olan camiler	Nısfı münhedim olan camiler	Rubu münhedim olan camiler	yekun
Berat kasabasında vaki Atik Mahallesi ve Sitkoveş	-	1	2	3	6
Hulek mahallesi	-	-	1	-	1
Hüseyin An Kale Mahallesi	-	-	2	-	2

⁷¹ İ.MVL, 229-7894

Alet mahallesi	-	1	-	1	2
Uzgun Mehmed Bey Mahallesi	-	-	1	-	1
Uzgun-zade Ahmed Bey Mahallesi	-	1	-	-	1
Ömer Paşa Mahallesi	-	-	1	-	1
Vakıf Mahallesi	-	-	1	-	1
Mahalle-i Gırbıç(Gloviç)	-	-	-	1	1
Murad Çelebi Mahallesi	-	1	1	-	2
Kara Ali Bey Mahallesi	-	-	1	-	1
Delibağa Mahallesi	-	-	1	-	1
Cedid Mahallesi	-	-	-	1	1
Kale ve Vakıf Reaya Mahallesi	-	-	-	-	-
Mangalem Mahallesi	-	-	-	-	-
Goriça Mahallesi	-	-	-	-	-
Toplam	-	4	11	6	21

Tablo-3.Berat şehrinde cami, mescit ve tekkelerin durum ve keşif sonrası masrafları

Mukaddema Berat kasabasında Vukubulan hareket-i arzın şiddetinden dolayı münhedim olan cevami-i şerefe ve tekkeler ile medreselerin ber vech-i ati kuyududur:⁷²

1.Cedid mahallesinde kain mescid-i şerif keşfi:600 (Mescid-i mezburun aktarması ve küçük minarenin sakfı yapılması lazımgeleceği)

⁷² BOA, EV.d., 12633, s.8

2. Delibağa mahallesinde kain cami-i şerif keşfi:3000 (Cami-i mezburun üzeri aktarması ve minaresi şerefeden yukarı münhedim olarak bunun ve bazı mahallerduvarlarının tamir ve termimi lazımgeleceğini)
3. Mahalle-i mezburede(Delibaga) kain Şeyh İsmail Efendi Zaviyesi :327,5 (Tekke-i mezbur üzerinin aktarması)
4. Murad Çelebi mahallesinde vaki cami-i şerif keşfi:10.530(Cami-i mezburun minaresi şerefeden yukarısı yıkılıb ve kubbesi dahi münhedim olduğuna mebni bunların yapılması)
5. Murad Çelebi mahallesinde kain Şeyh Abdurrahman Zaviyesi keşfi:4.460 (Tekke-i mezburun iki odasıyla etraf duvarları bütün bütün münhedim olduğundan bunların yapılması lazımgeleceği)
6. Mahalle-i mezburede(Murad Çelebi) kain medrese keşfi:1.440(On iki odası münhedim olarak ahşabdan müceddiden yapılması icab etmiş olduğu)
7. Mahalle-i mezburede (Murad Çelebi) kain mescid-i şerif keşfi:2.120(Mescid-i şerif-i mezkûrun sakfından üç arşun aşağısıyla minaresinin yapılması)
8. Debbaghanede kain mescid-i şerif keşfi:150 (üzerinin aktarması)
9. Mahalle-i mezburede (Debbagane) olan cami-i şerif keşfi:10.166 (üzerinin aktarılması lazım geldiği)
10. Haffafan mahallesinde kain Şeyh Yunus Efendi Zaviyesi, keşfi:9.000(.Zaviye-i mezburun heyete-i sabık vechle müceddiden yapılması lazımgeleceği)
11. Mahalle-i mezburede (Haffafan) kain cami-i şerif keşfi:4.000(Minaresi etraf duvarlarının tamiri)
12. Ak Mescid-i Şerif keşfi:450 (üzerinin aktarılması bazı temlik ve tamiri)
13. Sitkoveş Mahallesinde kain mescid-i şerif keşfi:1.600 (mescid-i şerif-i mezburun nısfı münhedim olduğundan müceddiden tamiri)
14. Hulek mahallesinde mescid-i şerif, keşfi:2.400 (Etraf duvarlarının müceddiden yapılması)
15. Sultan Bayezid-i veli aleyhirrahme cami-i şerifi keşfi:14.000 (Minaresi şerefeden aşağısı beş arşun mikdarı ve bazı mahaller duvarları münhedim olduğundan müceddien tamiri)
16. Cami-i mezkûr kurbunda (Bayezid cami) vaki Şeyh Mahmud efendi zaviyesi keşfi:10.000 (on iki odaların bazı mahallerinin tamiri üzerinin aktarılması)
17. Kezalik cami-i mezkûrun (Bayezid cami) kurbunda vaki Şeyh İbrahim Efendinin zaviyesi, keşfi:15.000 (Tekke-i mezbur heyet-i karye(?) vechle tamiri)
18. Hüseyin Ankale mahallesinde vaki medrese mescid-i şerif keşfi:21.500 (On beş odaların heyet-i sabkası vechle tamiri)
19. Medrese-i mezkûr (Hüseyin Ankalede bulunan medrese) ittisalinde kain mekteb keşfi:1.500 (Mekteb-i mezburun döşemesinin müceddiden tamiri)
20. Mehmed Bey mahallesinde kain mescid-i şerif keşfi:300 (Mescid-i şerif-i mezbure bazı duvarlarının tamiri)
21. Derun-ı kasabada olan medreseler keşfi:16.500 (Müderriş efendi ile talebinin on altı odanın bazı mahalleri ve üzerinin aktarması müceddiden yapılması)

22. Medrese-i mezbure (Derun-ı kasabada olan) kain müderris Hüseyin efendinin haneleri(dört adet odaları bütün bütün münhedim olarak müceddien yapılması niyaz olunmuş muahharan efendi-i mumaileyh kendü yedinden yaptırmış olmakla narh verildi)
 23. Mahkeme cami-i şerifi keşfi:10.500(Minaresi şerefeden yukarısı müceddiden ve etraf duvar dahi yapılması)
 24. Mahkeme-i memleket keşfi:5.000(Üç odaları havlu duvarlarının tamiri)
 - 25.Baba kadı Cami-i şerifi keşfi:15.000(Minaresi sakfının ezasından yukarısı ve muhafaza duvarlarının müceddiden tamiri)
 - 26.Cami-i mezburun ittisalinde olan Şeyh Ahmed Efendi zaviyesi keşfi:4.000 (Zaviye-i mezkûr heyet-i kadimesi üzere yapılması)
 - 27.Kurşunlu Cami-i şerifi keşfi:4.900 (Minaresi şerefeden yukarısı münhedim on beş .. kubbesi dahi kezalik münhedim olduğundan)
 - 28.Cami-i şerif-i mezkûr (Kurşunlu Cami) ittisalinde Şeyh Asım Efendi zaviyesi keşfi:15.850 (Zaviye-i mezkûrun heyet-i kadimesi üzere yapılması)
 - 29.İzgur Mehmed Bey mahallesinde cami-i şerif keşfi:4.500(Minaresi sakfının hizasından yukarısı münhedim olarak muhafaza duvarları dahi yapılması)
 30. Ömer Paşa cami-i şerifi keşfi:10.350(Minaresi şerefeden yukarısı münhedim ve bazı duvarları dahi yıkılıb yapılması)
 - 31.Cami-i şerif-i mezkûr (Ömer Paşa Camii) ittisalinde olan medrese, keşfi:2.520 (Üç adet odaları münhedim olarak müceddiden yapılması)
 - 32.Vakıf Mahallesinde kain cami-i şerif keşfi:9.600 (Minaresi bütün bütün münhedim olarak muhafaza duvarları dahi kezalik bakılıb müceddine yapılması)
 33. Gloviç mahallesinde kain cami keşfi:3.600 (Nısf derece münhedim olarak yapılması)
 - 34.Mahalle-i mezburede(Gloviç) kain cisr-i kebir keşfi:8.750 (Bütün bütün münhedim olarak müceddiden tamir ve termimi)
 - 35.Goriça Mahallesinde kain Şeyh Hüseyin Efendi Zaviyesi keşfi:8.750 (Sekiz adet odaları nısf derecede münhedim olarak tamiri)
 36. Vlabeşte mahallesinde kain Şeyh Abdullah Efendi Zaviyesi keşfi:6.000 (Dört odası nısf derecede münhedim olarak yapılması)
 - 37.Mahalle-i mezburede (Vlabeşte) kain Mehmed Bey...12.000 (Bütün bütün münhedim olarak yapılması)
 38. Mahalle-i mezburede (Vlabeşte) kain cisr-i kebir keşfi:1.000 (Bütün bütün münhedim olarak müceddiden yapılması)
 39. Mahalle-i mezburede (Vlabeşte) kain diğer .. kebir keşfi. 2.000 (tamire muhtaç olduğu)
- Yekûn:300.423,5

İLÂHÎ DİNLERDE GÖRÜLEN “GÖÇ OLGUSU” NUN GÖÇ BİLİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Canan AKCAN¹, Prof. Dr. Zeynel Özlü

Dkab. Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Gaziantep/Türkiye, ,

Orcid: 0000-0002-8092-5470

Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih Bölümü,

Orcid: 0000-0003-2499-4815

Özet⁷³

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana en eski medeniyetlerden en gelişmiş medeniyetlere kadar hemen hemen her toplumda evrensel bir dini olgu olarak “göç fenomeni”yle karşılaşmaktayız. Diğer yandan göç olgusu, sosyal bilimlerin farklı dallarında çalışan araştırmacılar için daima ilgi çekici bir konu olmuştur. Ancak, göçün incelenmesine yönelik uzun süredir yapılan çalışmalarda din faktörünün genellikle göz ardı edildiği görülmektedir. Ülkemizdeki göç araştırmalarına baktığımızda, konunun daha çok sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla ele alındığını gözlemliyoruz. Oysa doğası gereği multidisipliner bir alan olan göçü, tam anlamıyla idrak edebilmek için din merkezli göçlerin de bilinmesi gerektiği aşikârdır. Nitekim ilahi dinlerin peygamberlerinin ve ilk inanırlarının gerçekleştirdiği göçler, nedenleri ve sonuçları itibarıyla tarihte büyük bir öneme sahip olmuştur. Ayrıca ilahi dinlerde görülen göçler, maddi faktörlerden kaynaklı coğrafi yer değişikliğinden ziyade manevi saiklerle gerçekleşen göçlerdir. İnsanlar her ne kadar çoğunlukla ekonomik, politik, savaş, kıtlık gibi nedenlerle göç etse de peygamberler ve inananlarının göçleri; bu kaygılardan farklı olarak Allah’ın buyruğuna uymak, inançlarını daha özgürce yaşayabilecekleri bir yurt bulma arayışıyla ortaya çıkmıştır. Bu anlayış doğrultusunda hazırlanan bildiride ilk olarak Hz. İbrahim’in göçü ele alınacak daha sonra sırasıyla; Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed ve müminlerin yaptığı göçler sebep ve sonuçlarıyla birlikte işlenecektir. Netice olarak bu bildirinin temel amacı, deskriptif ve karşılaştırmalı yöntemler kullanarak ilahi dinlerde görülen göçleri belirlemek; elde edilen bilimsel bulguları mukayeseli olarak analiz etmek ve bu evrensel fenomenin göç bilimi açısından ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Göç, Peygamber, Kitab-ı Mukaddes, Kur’an-ı Kerim.

Abstract

Since the beginning of human history, we have been encountering the “phenomenon of migration” as a universal religious phenomenon in almost every society, from the oldest civilizations to the most advanced ones. On the other hand, the phenomenon of migration has always been an interesting subject for researchers working in different branches of social sciences. However, it is seen that the religious factor has generally been ignored in studies conducted for a long time on the examination of migration. When we look at migration studies in our country, we observe that the subject is mostly addressed in its sociological,

⁷³ Bu Bildiri Prof. Dr. Zeynel Özlü’nün danışmanlığında Canan Akcan tarafından hazırlanmış, “İlahi Dinlerde Görülen Göç Olgusu Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisan tezinden türetilmiştir.

psychological, economic and cultural dimensions. However, it is obvious that in order to fully comprehend migration, which is a multidisciplinary field by its nature, religion-centered migrations should also be known. As a matter of fact, the migrations carried out by the prophets and first believers of divine religions have had great importance in history in terms of their causes and consequences. In addition, migrations seen in divine religions are migrations that take place for spiritual reasons rather than geographical change of location caused by material factors. Although people mostly migrate for reasons such as economic, political, war and famine, the migrations of the prophets and their believers; In contrast to these concerns, it emerged with the quest to obey God's command and find a homeland where they could practice their beliefs more freely. In this report prepared in line with this understanding, the migration of Hz. Abraham will first be discussed, then the migrations of Hz. Moses, Hz. Jesus, Hz. Muhammad and the believers will be processed with their causes and consequences. In conclusion, the main purpose of this report is to determine the migrations seen in divine religions using descriptive and comparative methods; to analyze the scientific findings obtained comparatively and to try to understand what this universal phenomenon means in terms of migration science.

Key Words: History of Religions, Migration, Prophet, The Holy Bible, The Holy Quran.

**İBB ATATÜRK KİTAPLIĞI MC_YZ_K_0189 ARŞİV NUMARASI İLE
KAYITLI “İNŞÂ VE ŞİİR MECMÛ’ASI” ADLI ESERE DÂİR
ABOUT THE WORK NAMED “CONSTRUCTION AND POETRY
COMMUNITY” REGISTERED WITH THE ARCHIVE NUMBER MC_YZ_K_0189
IN IMM ATATÜRK LIBRARY**

Nazlı CEYHAN¹, Prof. Dr. Atabey KILIÇ²

**¹Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı,
ORCID: 0000-0001-9671-2667**

**²Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı,
ORCID: 0000-0002-2627-0995**

ÖZET

Güzel sanatların bir dalı olan edebiyat; toplumların elemlerini, özlemlerini, kahramanlıklarını, doğayla olan mücadelesini, hayata bakış açılarını en içten ve estetik bir şekilde dile getirme sanatı olarak ifade edilebilir. Edebiyatın bir şubesi olan şiir ise, insanın duygu ve düşüncelerini en zarif bir biçimde yansıtmaya bakımından güzel sanatların zirvesi olarak kabul görür. Şiirin tarihi, çok eski zamanlara kadar uzansa da toplumların hafızasındaki yerini hep canlı tutmuştur. Farklı dönemlerde şiirin yanında yeni edebî türler de ortaya çıkmıştır. Sözlü edebiyat döneminden yazılı edebiyata geçtikten sonra edebî metinlerin muhafaza edildiği eserler oluşmaya başlamıştır. Bu eserlerden biri olan mecmû’alar, muhtevâ açısından çeşitlilik arz etmesinin yanı sıra, kültürü nesilden nesile aktarma görevini de üstlenmiştir. Manzûm ve mensûr metinler, ayrı ayrı müstakil eser olarak oluşturulsa da bazı mecmû’alarda bir araya getirildiği görülmektedir.

Bu çalışmada, Erciyes Üniversitesi’nde Prof. Dr. Atabey Kılıç’ın danışmanlığında 2022 yılında doktora tez çalışması olarak başlanan İBB Atatürk Kitaplığında kayıtlı olan “İnşâ ve Şiir Mecmû’ası (İBB Atatürk Kitaplığı- MC_Yz_K_0189) ile ilgili nüsha tavsifi yapılacak; ayrıca eserin muhtevâsı, imlâ özellikleri, dil ve üslûbu hakkında bilgi verilecektir. İncelemeye alınan mezkur mecmû’anın büyük bir kısmını, manzûm metinler oluşturmaktadır. Mecmû’ada, mensûr olarak fevâid, mektuplar, hikâyeler, latîfeler gibi metinler yer almaktadır. Eserdeki konu başlıklarından anladığımıza göre; eser Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Fehîm, Sultan Murat, İzzet Paşa, Belîğ gibi ünlü sîmâların manzûmelerinin yanında ismi pek duyulmamış şairlerin manzûmelerini de ihtivâ etmektedir.

Anahtar kelimeler : İnşâ, Şiir, Mecmû’a.

ABSTRACT

Literature, a branch of fine arts, can be defined as the art of expressing societies' sorrows, longings, heroism, struggle with nature, and perspectives on life in the most sincere and aesthetic way. Poetry, a branch of literature, is accepted as the pinnacle of fine arts in terms of reflecting human emotions and thoughts in the most elegant way. Although the history of poetry dates back to ancient times, it has always kept its place in the memory of societies alive. In addition to poetry, new literary genres have emerged in different periods. After the transition

from oral literature to written literature, works in which literary texts were preserved began to be formed. One of these works, magazines, have taken on the task of transmitting culture from generation to generation, in addition to being diverse in terms of content. Although verse and prose texts are created as separate independent works, it is seen that they are brought together in some magazines.

In this study, Prof. Dr. A copy description will be made regarding the “İnşâ ve Şiir Mecmû’ası (İBB Atatürk Library- MC_Yz_K_0189) registered in the IMM Atatürk Library, which was started as a doctoral thesis study under the consultancy of Atabey Kılıç in 2022, and information will be provided about the content, spelling features, language and style of the work. The majority of the aforementioned journal examined consists of verse texts. The journal includes prose texts such as fevâid, letters, stories, and jokes. According to what we understand from the subject headings in the work; the work includes poems by famous figures such as Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Fehîm, Sultan Murat, İzzet Paşa, Belîğ, as well as poems by lesser-known poets.

Key words: İnşâ, Poetry, Mecmû’a.

1. GİRİŞ

Târihin en eski milletlerinden olan Türkler, büyüklü küçüklü pek çok devlet kurmuş ve dünya siyâsetine yön veren nice cihangir hükümdarlar yetiştirmiştir. Bu hükümdarlar, ellerine sadece kılıç, kalkan, ok almamış aynı zamanda iyi bir eğitimden geçip ruh dünyalarını zenginleştirmişler ve şiir yazarak edebî eser ortaya koymayı başarabilmişlerdir. Bir kısmının eserleri günümüze kadar ulaşırken büyük bir kısmı çeşitli sebeplerle ortadan kaybolmuş ve bazılarının da sadece birkaç şiiri elimize ulaşmıştır. “Türkiye Selçuklu sultanları pek çok alanda olduğu gibi, edebî ve kültürel alanlarda da Büyük Selçuklu Devleti geleneklerini devam ettirmişlerdir. Tarihî kayıtlar Sultan I. Giyâsu’ d-dîn Keyhusrev, II. Ruknu’ d-dîn Süleymânşâh, I. ‘İzzu’ d-dîn Keykâvus, I. ‘Alâ’ u’ d-dîn Keykubâd, II. ‘İzzu’ d-dîn Keykâvus ve IV. Ruknu’ d-dîn Kılıç-Arslan gibi Türkiye Selçuklu sultanlarının, tıpkı kendilerinden önceki Büyük Selçuklu sultanları gibi, şiir ve edebiyattan hoşlandıklarını ve bu alanda edebî bir zevke sahip olduklarını ortaya koymaktadır.” (Özgüdenli, 306)

Özellikle aruz vezniyle şiir yazma bir hüner olarak görülmüş, şairlerin yanında hükümdarlar da güzel şiir yazmaya çalışmışlardır. “Farsça şiir yazma geleneği Hârezmşâh, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı ve Safevî hükümdarları tarafından devam ettirilmiştir.” (Özgüdenli, 2022)

Asırlar önce yazılan şiirlerin muhafaza edildiği dîvân ve mesnevîlerin yanında mecmûalar da önemli kaynaklardır. “Mecmua, Arapça olan bu kelime cem’ kökünden gelmektedir. Toplamak, dermek, bir araya getirmek anlamlarında kullanılan mastardan yapılan mecmû’ ise toplanmış, derilmiş demektir. Bu kelimenin müennesi ise mecmua’dır. Anlamı da toplanıp biriktirilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitaptır.” (Günay, 1986)

“Mecmûalar ciltleri, kağıtları, yazıları az da olsa minyatürleri ve derleyen tarafından yapılan seçkileri ile yazıldıkları devrin bilgilerini, edebiyat ve sanat anlayışlarını, düşünce tarzlarını aksettirmesi bakımından mânâlı eserlerdir.” (Elçin, 1997)

Bu çalışma çerçevesinde, İBB Atatürk Kitaplığında MC_Yz_K_0189 arşiv numarası ile kayıtlı “İnşâ ve Şiir Mecmû’ası” adlı eser, hem dış şekil özellikleri hem de içeriği yönüyle ele alınacaktır.

2. NÜSHA TAVSİFİ

“İnşâ ve Şiir Mecmû’ası, İBB Atatürk Kitaplığında “MC_Yz_K_0189” arşiv numarası ile kayıtlıdır. Ön kapak zahriyesi Farsça iki beyitle başlamaktadır. Eserin sonunda sonradan eklendiği düşünülen varak vardır. Bu da kağıdın farklılığından ve yazı türünün değişmesinden anlaşılmıştır. Eser koyu kahverengi, sade bir mukavva cildin içerisinde. İç kapak kısmı ebrûlidir. Kullanılan kağıtların kalitesi düşüktür. Zamana ve dış etkenlere bağlı olarak eser yıpranmıştır. Eserin şemse, salbek, köşebend, zencîrek kısımları yoktur. Büyük ihtimalle bunlar hiç oluşturulmamıştır. Çünkü silindiğine dair herhangi bir iz bulunamamıştır. 121b, 122a, 122b, 123a, 125b ters yapıştırılmıştır.

Varakların başına sürh ile yani kırmızı renkli mürekkeple Arapça sayılar yazılmıştır. Sayıların belirtilmesi (١) ve (٢) yazıldıktan sonra tek sayılar yazılmadan çift sayı olarak devam edilmiştir. En son 128b’de 255 (٢٥٥) tek sayısı ile numaralandırma işlemi bitirilmiştir. Arapça sayıların hâricinde günümüzde kullanılan sayılar da siyah kurşun kalemle yazılmıştır. Onlar da ön zahriye kısmından itibaren her bir varakta numaralandırılmıştır. 128a’da 128 sayısı ile numaralandırma nihayete erdirilmiştir. Kurşun kalemle yazılan sayıların harf inkılâbından sonra yazıldığı tahmin edilmektedir. Muhtemelen yazma eserlerin kütüphane kaydı oluşturulurken yazılmıştır. Varak ölçüleri 128 yk., bb st. ; 205x145, bb mm. dir. Eserde, rik’a, ta’lik (ön zahriye) ve sülüs, kûfi (son varak) hattı kullanılmıştır. 14a, 17a, 26a, 60b, 61a, 74a, 75b, 76a, 92b, 93a, 110a, 113a, 113b, 114a, 116a, 123b, 124a, 126a, 127a, 129a boştur.

Eser, manzûm ve mensûr karışık metinlerden meydana gelmektedir. Manzûm kısımlar, mensûr kısımlardan daha fazladır. Mektupların sonunda bulunan tarihlere bakıldığında eserin 19. yüzyılda oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Yazmanın içerisinde bulunan mektuplar çoğunlukla sayfanın yukarı kısmından başlamıştır. Satır sayısında belli bir standart yoktur, satır sayıları her varakta değişmektedir. Satır araları genel itibâriyle normal aralıktadır, az daha aralıklı ya da biraz daha sık olanlar birkaç varaktan öteye geçmemektedir. Yazı boyutu, standart değildir; ancak yazının türüne ve kalemin ucuna göre değişkenlik göstermektedir. 12a’da yer alan bir mektup sayfanın sağ üst köşesinden başlanarak çapraz şekilde yazılmıştır. 2b, 77b, 78a, 79a, 81a, 89a, 100b’de büyük ihtimalle sayfanın genişliğinin yetersiz olmasından kaynaklı metinler biraz daha sağa eğik yazılmıştır.

128 varaktan müteşekkil olan yazma eserin temellük kaydına dâir herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Eserin müellifi, câmîsi, mürettibi belli olmadığı gibi içeriğinin nasıl oluşturulduğu ve seçilen metinlerin neye göre tercih edildiği bilinmemektedir. Araştırmalar sonucunda eserin başka nüshası bulunamamıştır.

3. ESERİN MUHTEVÂSİ

İncelemeye konu olan yazma eser, farklı türden metinleri ihtivâ etmesi yönüyle önem arz etmektedir. Aşağıdaki tabloda genel hatlarıyla bir tasnif yapılmıştır.

Manzûm metinler	Mensûr metinler	
Mektuplar	Gazeller	Mesnevî
Hikâyeler	Kıt’alar	Tahmîs
Latîfeler	Tarihler	Münâcât
Fevâid	Şarkılar	Naat

Temsil	Müfred beyitler
Arapça hadis, âyet ve duâlar	Musanna beyitler
	Musanna gazel

Eserde, Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Fehîm, Sultan Murat, İzzet Paşa, Belîğ gibi ünlü sîmâların manzûmelerinin yanında ismi çok duyulmamış sanatçıların manzûmelerine de yer verildiği tespit edilmiştir. Manzûmelerin aruz ölçüsünün farklı kalıplarıyla yazıldığı görülmüştür.

Bazı manzûm metinlerdeki beyitlerde, dîvândaki asıllarına bağlı kalınmamıştır. Kelimelerde ve hecelerde farklılıklar olduğu gibi beyitlerin sıralamasında da yer değişikliği görülmektedir. Örneğin; (1b)'de yer alan derkenardaki şiirin ilk üç beyti, Nâbî dîvânında 167 numaralı bir gazelde, 4. beyit ise 199 numaralı gazelde yer almaktadır.

Muhtevâ bakımından zengin olan eser, belli bir plana bağlı kalınmadan farklı türden metinlerin aynı varakta ya da art arda gelmesi yönüyle girift bir yapıya sahip olmuştur. Mensûr metinler ile ilgili yapılan tasnif çalışması aşağıda verilmiştir.

- Başlıksız metinler : 2a, 2b, 3a, 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 7a, 7b, 8a, 9b, 10a, 10b, 11a, 11b, 12a, 14b, 15a, 15b, 16a, 16b, 17b, 18a, 18b, 24a, 35a, 37a, 39a, 39b, 57b, 58a, 58b, 70b, 71a, 73a, 73b, 86b, 128b
- Sûret-i murâsele : 1b, 13b
- Hikâyeler : 20a, 36b, 51a, 52b, 53a, 53b, 54a, 54b, 55a, 55b, 56a, 90a, 90b, 94b, 106b, 107a, 126b
- Latîfeler : 19b, 56a, 92a, 120a
- Fevâid : 23b, 89b, 91b, 94a, 97b, 98a
- Temsîl : 91a
- Başlıklı mektuplar : 12b, 4b, 13b, 18b, 19a, 21b, 22a, 25a
- Başlıklı metinler : 25b, 31a, 51b, 52a, 77a, 91b, 93b, 94a, 95b, 96a, 96b, 97a, 98b, 99b, 102b, 103a, 103b, 104a, 107b, 108a, 110b, 111a, 114b, 117b, 118a, 118b, 119a, 121a, 125b
- Arapça metinler : 8b, 21a
- Karışık metinler : 22a, 22b, 23a, 29b, 31a, 36b, 39a, 39b, 51a, 56a, 72a, 72b, 77a, 86b, 90a, 94b, 95b, 97b, 99a, 114b, 119b

(71b)'de bulunan beyitlerden bir tanesi, dîvân edebiyatının sayılı kadın şâirlerinden Zeynep Hanım'a aittir.

Farklı varaklarda, Arap alfabesindeki bazı harfler ile ilgili kâfiye örnekleri sıralanmıştır.

Örneğin;

Harf-i kâfiye-yi elif

Rabb-i a`lâ dilâ baña saña mâcerâ buña

Kâfiye-yi bâ

mehtâb kebâb şarâb rebâb

Derkenarlar (1a), (1b), (3b), (21a), (21b)'de olmak üzere toplamda beş tanedir. (117b)'de Osmanlı padişahlarından Osman Gazi'den başlayarak Orhan Gazi, 1. Murat, Yıldırım Beyazıt, 1. Mehmet, 2. Murat, Fatih Sultan Mehmet, 2. Beyazıt, 1. Selim, Kanûnî Sultan Süleyman, 2. Selim, 3. Murat, 3. Mehmet, Sultan Ahmet, 1. Mustafa, 2. Osman, 4. Murat, Sultan İbrahim, 4. Mehmet, 2. Süleyman, 2. Ahmet, 2. Mustafa, 3. Ahmet, 1. Mahmut, 3. Osman, 3. Mustafa, Sultan Abdulhamit, 3. Selim, 4. Mustafa, 2. Mahmut'a kadar isimleri zikredilen padişahların kimin oğlu oldukları, velâdetleri, cülûsları, saltanatları, intikalleri ile ilgili kısa bilgiler mevcuttur.

4. ESERİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Eserde, yazım hataları çok ciddî boyutlara varmasa da özellikle tek ve çift noktalı harflerin yazımlarında yanlışlıklar yapılmıştır. En fazla ح ve خ harflerinin yazımında karışıklık yaşanmıştır.

Matbah kelimesi şeklinde yazılmıştır. (110b / 11)

ض ile ظ harflerinde;

Hâzır kelimesi şeklinde yazılmıştır. (110b / 12)

ت ile ن harflerinde;

Hayret kelimesinde “ح” yerine “ت”, “خ” yerine “ن” kelimesi yazılmıştır. (104b / 6)

İmlâ husûsundaki bazı sıkıntılardan dolayı bazen metin tamirine ihtiyaç duyulmaktadır. (20b)'de bulunan manzûmedeki bir kelimeyi siyâk u sibâk anlayışıyla ve manzûmenin temasından yola çıkarak sözcüğün “şalvâr” olacağı kanısına vardık.

[20b] Bi-mennihî

- 1 Başın altına koma şal[v]ârîñi
Otururken şarma hem destârîñi
- 2 Dişîñ ile kesme her dem rîşîñi
Tırnağıñla kûrc[ala]ma hem dişîñi
- 3 Her zamân şaşın bu işden ol ırağ
Çün diyü ben kim sevgündür meh-çerâğ
- 4 Atañı ve anañı cân u yeddür
Atlü adıyla çağırma kıl hâzer ...

Eserde dikkat çeken husûslardan bir tanesi “kâğıd” kelimesinin “kâğıt” şeklinde yazılmasıdır. Hâliyle bu durum, 19. yüzyıldan itibaren “kâğıt” şeklinin yaygınlık kazanmış olabileceğini düşündürmektedir.

5. ESERİN DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

İsmi zikredilen eserin dili, Türkçenin söz varlığının yanında Türklerin asırlarca hüküm sürdüğü coğrafyaların söz unsurları ile Arapça ve Farsça dillerine ait kelimelerle Osmanlı Türkçesinin harmanlaşarak iyice zenginleştiği ve dîvân edebiyatının kemâle erdiği bir dönemin verimliliğini yansıtır. 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesi ile istinsah edilen eserde daha sâde bir dille

yazılan manzûmelerin sayısı azdır. Buna mukâbil, hem manzûm hem de mensûr metinlerin dili çoğunlukla ağırdır. Eserde, Arapça naatlar ve Farsça şiirler de bulunmaktadır.

Mektupların dili süslü ve ağırdır. Arapça ve Farsça kelimeler yoğunluktadır. Elkâb kısmında kalıplaşmış ifâdeler kullanılır. Ayrıca, mektubun yazıldığı kişiye ve onun rütbesine göre elkâbtaki hitaplar değişmektedir. “Devletlü, inâyetlü, atûfetlü, semâhatlü, fazîletlü, veliyyü’n-niam” gibi çokça kullanılan ifâdeler örnek olarak sıralanabilir.

6. SONUÇ

Günümüzde mecmû’a yazılmasa da onun tam anlamıyla karşılığı olabilecek bir türün varlığı da söz konusu değildir. İçerisinde şiirden mektuba, tarihten tıbbâ, hukuktan siyâsete kadar çok sayıda alanla ilgili bilgiyi barındıran ve dahi sınırları kesin çizgilerle çizilemeyen, hemen hemen her şeyi konu edinen mecmû’alar, geçmişin kaydını tutması bakımından değerlidir. Birçok ana disiplinin kendisiyle ilgili önemli bilgileri bulabileceği değerli dökümanlardır.

Mecmû’alar, yeri gelmiş bin yıllık devlet geleneğimizin yazılı taşıyıcıları olmuştur. Özellikle, dönemin siyâsal, kültürel ve fikrî hayatını yansıtan resmî yazışmaları ve özel mektupları ihtivâ etmesi yönüyle çok kıymetli eserlerdir. Ele alınan eser, hem bünyesindeki şiirlerle okurlarına özel bir seçki sunmakta hem de kıymetli bilgileri günümüze aktarmada önemli bir işlevi üstlenmektedir. Başka bir nüshası olmayan eser, kültür tarihimiz açısından da değeri hâizdir.

Mezkur yazma eser, doktora tezi olarak çalışılmaya devam edilmektedir. Tez çalışması bittikten sonra eser hakkındaki en geniş bilgiye o zaman ulaşılabilecektir. Kütüphanelerden ve Ulusal Tez Merkezinden doğrudan ulaşılamayan dîvânlarla, TÜBESS üzerinden müracaat edilerek ulaşılmış ve şiirlerin karşılaştırmaları yapıp farklılıkları dipnotu olarak verilmiştir.

7. KAYNAKLAR

Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kılıç, A. (2007). *Manzum Sözlük Mecmû’ası (Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 4026) Tuhfe-i Vehbî-Tuhfe-i Şâhidî-Sübha-ı Sıbyân*. Kayseri: Laçın Yayınları.

Kut, G. (1986). Mecmua. *Dergâh Yayınları*. (Cilt 6, ss. 170). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi.

Kütükoğlu, S. M. (2004). Osmanlı Bürokrasisinde Mektup. (C. 29, ss. 18-21). TDV İslam Ansiklopedisi.

Özgüdenli, O. (2022, Aralık) Türkiye Selçuklu Sultanlarına Ait Farsça Şiirler. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, s. 2: 305-328. <https://doi.org/10.16985/mtad.1122332>.

Uzun, M. (2003). Mecmua. (C. 28, ss. 265-268). TDV İslam Ansiklopedisi.

M.İBRAHİMOV'S RESEARCH ENTITLED "VAGIF'S PERIOD AND POETRY"

M.İBRAHİMOVUN "VAQİFİN DÖVRÜ VƏ ŞEİRİ" ADLI TƏDQIQATI

Dr. Ülker BAŞŞİYEVA

ADPU-nun Filoloji fakültesinin Edebiyatın tdrisi texnolojisi

bölümünün baş öğretim üyesi ORCID İD 0000-0002-5994-2356

Özet

Alim başqa ədəbiyyatşünaslar kimi M.P.Vaqifin poeziyasında üç başlıca xüsusiyyətin daha önəmli və aparıcı olduğunu vurğulayır və bunları ədəbi hadisə hesab edir. Həmin xüsusiyyətlər realizm, xəlqilik və xalq bədii dilinə yüksək dərəcədə yaxınlıqdır. M.İbrahimov bu tezisləri irəli sürərkən faktlardan çıxış edir. Hər üç xüsusiyyətə aid kifayət qədər tutarlı dəlillər gətirir, şairin yaradıcılığından gətirilmiş uğurlu bədii dəlillər əsasında öz fikirlərini sübuta yetirir.

Anahtar kelimələr: M.İbrahimov, M.P.Vaqif, yaradıcılıq, şeir, şair

Summary

The scientist, like other literary scholars, emphasizes that three main features are more important and leading in M.P. Vagif's poetry and considers them a literary event. Those characteristics are realism, folkliness and a high degree of closeness to the folk artistic language. M.İbrahimov speaks from the facts while putting forward these theses. He provides sufficient evidence for all three features, and proves his ideas based on successful artistic evidence from the poet's work.

Key words: M. İbrahimov, M. P. Vagif, creativity, poetry, poet

GİRİŞ

Akademik M.İbrahimovun 1968-ci ildə qələmə aldığı "Vaqifin dövrü və şeiri" adlı tədqiqatı adından da görüldüyü kimi şairin dövrü və poeziyası ilə əlaqədar yazılmış araşdırmadır. Tədqiqatda Vaqifin dövrü və yaradıcılığının özünəməxsusluğu vəhdət şəklində

götürülür. Müəllifin bu addımı təsadüfi deyil, məqsədli xarakter daşıyır. Çünki Vaqif elə bir dövrdə yaşayırdı ki, həm ictimai-siyasi şərait, həm də ədəbi mühit əvvəlki əsrlərdən kəskin fərqlənirdi. Bu fərqli mühit və ictimai həyat Vaqifi və onun poeziyasını meydana gətirdi. M.P.Vaqif yaradıcılığı klassik irsə bağlansa da, ədəbiyyatımızın yeni yolu idi. Millilik, realizm, xalqilik bu sənətin özəyini təşkil edirdi. M.İbrahimov məsələlərə doğru olaraq bu kontekstdə yanaşır. Vaqif yaradıcılığının xarakteristikasını açmağa çalışırdı. Vaqif şeirində realizm, xalqilik, milli bədii dil kimi üç böyük xüsusiyyətin olduğunu qeyd edən M. İbrahimov məhz təhlillərini də bu istiqamətdə qurur. “Vaqifin böyüklüyü ondadır ki, lirik şeiri real həyatı mündəricə, vətəndaşlıq ruhu ilə doldurdu və yenidən klassik səviyyəyə qaldırdı” (2, 605).

M.İbrahimov şair poeziyasının qazandığı real həyatı keyfiyyətlərindən bəhs açır. Vaqif lirikasının realist keyfiyyətləri sırasında lirik qəhrəman, vətəndaş ruhu məsələlərini təhlilə cəlb edir. M.İbrahimov Vaqifin lirik qəhrəmanını mələk, huri deyil, canlı və diri adam kimi səciyyələndirir. Bu insanı təkə öz görkəminə görə yox, danışığına, həyatı mövqeyinə görə təqdim edir. Vaqif lirikasının qəhrəmanları birbaşa həyatdan transfer olunduğuna görə xarakter və zahiri görkəm müxtəlifliyi baxımından seçilir. M.İbrahimovun öz sözləri ilə desək, bu obrazlar bir qoşmada “söyləgən, oynağan və dürüst biçimli”, digərində “bəzakli libaslı”, başqa birisində “sadə geyimli”, “cəllad kimi can alan”, “dodağı şəkər, hekayəti şirin” və s. şəkildə real və təbiiliyi ilə seçilirlər. M. İbrahimov yazır: “Vaqifin lirik qəhrəmanı şeirdən-şeyrə, qoşmadan-qoşmaya adlanır, şablonlaşmır, eyni zahiri boyalara, eyni daxili keyfiyyətlərə malik deyil. O, həyatdan alındığı üçün müxtəlif görkəmli, müxtəlif təbiətlidir” (2, 605).

Vaqif poeziyasını dil ifadə imkanları baxımından təhlil edən, M.İbrahimov onu yeni dövrün yeni şairi kimi xarakterizə edir. M.İbrahimov bunun səbəbini şairin xalq ədəbiyyatı ənənələrindən bəhrələnməsində görür. Bildiyimiz kimi Vaqif poeziyasında folklor ənənəsi ilə klassik poeziyaya məxsus ölçülər arasında bir sintez vardır. Bu halı düzgün kəşf edən və onu dəyərləndirən M.İbrahimov onun əsərlərindəki məlahət, musiqi və gözəlliyin sirlərini də burada axtarır. “Vaqif şerinin bədii dili öz gözəlliyi, sadəliyi və mənəhəliyi ilə xalq mənbəyinə borcludur. Vaqif xalqın içindən çıxmışdır. Savadsız zəhmətkeş kütlələrinin gündəlik həyatda işlətdiyi dil ona doğma, onun ana dili idi. Uşaqlıqdan başlayaraq bu dilin bütün incəliklərinə aşina olmuşdu. Təbiətin və insan yaşayışının gözəlliklərini, mənasını, acı və şirinini bu dil vasitəsi ilə dərk etmişdir. Xalq ədəbiyyatı Vaqif bədii dilinin yaranmasında böyük rol oynamış ikinci mühüm mənbədir. Şübhə yoxdur ki, Abbas Tufarqanlı kimi aşıqların əsərləri, “Koroğlu” və başqa Azərbaycan dastanları Vaqifin yaradıcılığında dərin iz buraxmışdır. Vaqif Azərbaycan

dilini milli bədii təfəkkürün normasına çevirmək yolunda uzun əsrlər boyu davam edən prosesi tamamladı” (2, 613). Bu təhlil Vaqif dilinin bir sıra xüsusiyyətlərinin kökündə nəyin dayandığını açmaqla yanaşı, həm də “Dədə Qorqud”dan Nəsimiyə, Füzuliyə, Xətaiyə qədərki Azərbaycan türk ədəbi dilinin inkişafını xarakterizə etmək baxımından əhəmiyyətlidir.

Dil hadisəsini M.İbrahimov Vaqif realizminin tərkibi hesab edir. O, Vaqif şeirlərində Azərbaycan xalqının həyat təzi ilə birbaşa bağlılığı əks etdirən məsələlərə toxunur. Tədqiqatçı qeyd edir ki, Vaqifin qəhrəmanları məhəbbəti, humanist duyğuları, gözəlliyi və s. xüsusiyyətləri etibarlı ilə millidir, xalqın oğludur. Bu təzi əvvəlki poeziya nümunələrindən fərqləndirən M.İbrahimov Vaqifin realizmi və xəlqiliyi kimi xarakterizə edir.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında F.Köçərlidən başlayaraq M.P.Vaqif irsinin tədqiqi ilə bağlı uğurlu işlər görülmüş, dəyərli təhlillər aparılmışdır. H.Araslı, A.Dadaşzadə, M.Əlioğlu, Ş.Cəmşidov, M.Quluzadə, M.Sultanov, Ə.Səfərli, N.Cəfərov, Y.Babayev və s. klassik ədəbiyyatımızın tədqiqatçıları sənətkarın yaradıcılığının əsas xüsusiyyətləri, ədəbiyyatımız tarixində mövqeyi və s. barədə maraqlı fikirlər söyləmişdir. M.İbrahimovun qənaətləri həmin müəlliflərin fikirləri ilə elmi şəkildə uzlaşır.

M.P.Vaqifdən danışan ədəbiyyatşünas alimlər daha çox sənətkarın realizmi və novatorluq keyfiyyətləri üzərində dayanmışlar. Vaqif şeirlərindəki realizmin ideya-estetik qayəsini dolğun şəkildə elmi analizdən keçirən M.Əlioğlu şairin gözəllik anlayışını və realizmini belə dəyərləndirir: “Vaqif şeirində gözəllik anlayışı, gözəlliyin bir predmet olaraq bədii-estetik mənası realist sənətin təbiətinə və tələblərinə büsbütün müvafiq bir tərzdə əks olunmuşdur. Şair gözəlliyi özünəqədərki sxolastik şeirdə, epiqonçu poeziyada tərənnüm edildiyi şəkildə mücərrəd bir məfhum, qeyri-konkret keyfiyyət kimi yox, real-canlı insanın təbii meyl və arzularından təzahür edən, onun emosiya və duyğularının təcəssümü kimi nəzərə çarpan həyatı-dünyəvi ehtiras olaraq canlandırmışdır. Gözəllik yer üzündə gəzib dolaşan, maddi-real aləmdə yaşayan canlı insanın xislətindədir”(1, 96).

M.İbrahimov da Azərbaycan şairinin yaradıcılığındakı gözəllik və realizm probleminə eyni meyarlarla yanaşır və bu mənada F.Köçərliyə xələflik, özündən sonrakı tədqiqatçılara isə layiqli sələflik edir. Alim başqa ədəbiyyatşünaslar kimi M.P.Vaqifin poeziyasında üç başlıca xüsusiyyətin daha önəmli və aparıcı olduğunu vurğulayır və bunları ədəbi hadisə hesab edir. Həmin xüsusiyyətlər realizm, xəlqilik və xalq bədii dilinə yüksək dərəcədə yaxınlıqdır. M.İbrahimov bu tezləri irəli sürərkən faktlardan çıxış edir. Hər üç xüsusiyyətə aid kifayət

qədər tutarlı dəlillər gətirir, şairin yaradıcılığından gətirilmiş uğurlu bədii dəlillər əsasında öz fikirlərini sübuta yetirir.

Lakin M.İbrahimovun M.P.Vaqif lirikasında ifrat ictimai motivlər axtarışı fikrimizcə qanedicici görünə bilməz. Çünki sənətkarın şeirləri içərisində ictimai motivli cəmi bir neçə bədii nümunə gəlib bizə çatmışdır. Bunlardan “Bayram oldu” qoşmasını, “Görmədim” müxəmməsini, “Bax” qəzəlini və s. göstərmək olar. Yaradıcılığının ideya-məzmun siqləti və istiqaməti etibarlı ilə M.P.Vaqif bütünlüklə məhəbbəti və gözəlliyi tərənnüm edən bir qələm sahibi kimi diqqəti cəlb edir. İctimai motivlər həmin məhəbbət və gözəllik şeirlərinin içərisinə səpələnmiş şəkildə nəzərə çarpır.

Sənətkar və mühit kontekstində şairin yaradıcılığını təhlil edən M.İbrahimov Vaqif realizm və xəlqiliyinin kökündə folklordan bəhrələnmənin və doğulub boya-başa çatdığı sonralar isə istədiyi məkanların rolunu danılmaz hesab edir. Onun aşiq-dastan yurdu Qazaxda doğulub böyüməsi, musiqi mərkəzi Qarabağda işləməsi heç şübhəsiz Vaqifin formalaşmasında böyük rol oynamışdır. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu ərazilər folklor və musiqi mərkəzləri olsa da, ictimai- siyasi şərait baxımından gərgin zonalardan biri idi. Vaqif yaradıcılığındakı ictimai-siyasi qatın mövcudluğu məhz bunların təsirindən irəli gəlirdi. Məlumdur ki, Vaqif “Bax” qəzəli və “Görmədim” müxəmməsi ilə ictimai lirikanın dəyərli nümunələrini yarada bilmişdir. Əsasən gözəlliyi və gözəlləri vəsf edən şair bu şeirlərində şikayətçi, etirazçı rolunda çıxış edir. M.İbrahimov belə nümunələrin Vaqif yaradıcılığı üçün hansı səviyyədə xarakterik olduğunu açıqlayır. “Yaşadığı dövrdə zülmü, ədalətsizliyi, satqınlığı lənətləndirən, feodal geriliyini, cəhalətini, kobudluğunu tənqid edən Vaqif öz gözəl, duzlu və zərif qoşmaları ilə daxmalara, əli-ayağı qabarlıların ürəyinə yol tapmışdı”(2, 612).M.İbrahimov öz araşdırmasında Vaqif dili və üslubunu Azərbaycan ədəbiyyatı üçün yeni bir istiqamət hesab etmiş və onun ədəbi təsirinin bu günə qədər davam etdiyini xüsusi vurğulamışdır.

KAYNAKLAR

1. Babayev Y. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (XIII-XVIII əsrlər). Bakı: Elm-Təhsil, 2014, 760 s.
2. İbrahimov M. Niyəsiz, necəsiz bir yazısan sən. Bakı: Yazıçı, 1985, 552 s.
3. Quluzadə M. Böyük ideallar şairi. Bakı: Gənclik, 1973, 139 s.

**HISTORICAL SOCIETY IN THE DEVELOPMENT OF CHILDRE
LITERATURE**

UŞAQ ƏDƏBİYYATININ İNKİŞAFINDA TARİXİ CƏMİYYƏT

Aygun Ahmadova Shukur kızı

Azərbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi (Ü. Hacıbəyov-68), 0000-0002-2464-2513

Aygun Ahmadova, Edebiyat Öğretim Teknolojileri Bölümü Doçenti

Anahtar kelimeler: hakikat, insanlar, tarih, ilham, organizasyon, zengin, gelişme, ilgi

Key words: truth, people, history, inspiration, organization, rich, development, interest

Abstract

F. Koşarlı's opinions about children's literature attracted more attention. These considerations A.O. It is collected in Chernyaevsky's article about the 7th edition of the "Language of the Motherland" textbook and other essay articles, and most of all in his letters to his contemporaries. All this proves that. Firudin Bey Kocherli was always in close contact with the authors who wrote children's works, became the first critic of their works, and expressed his first and objective opinions. Then A. In the articles of Kazim, M.K. Alekbarli, and in the researches of J. Khanda, the children's works of these intellectuals were concisely analyzed in terms of idea-content, theme, language and style. However, the first and serious steps towards the objective study of the history of children's literature should be attributed to the 1950s and 1960s. This is related to the creation of studies covering the life and creativity of S. Ganizade, M.A. Sabir, A. Sahhat, A. Shaig, S.S. Akhundov, one of the first creators of Azerbaijani children's literature, in these years.

We also have specialists who have conducted extensive research in this field. K. Talybzade did not just follow the path of description, but said opinions about the subject area, idea, artistic qualities of A. Sahhat's children's poems, which still retain their scientific value. The researcher approached the creativity of the writer in this field from the point of view of children's psychological requirements, and the works written by A. Sahhat for children are divided into two parts. In the 1950s and 1960s, children's literature attracted the attention of literary critics not only as a part of the creative activity of this or that artist, but also as a special field.

In the 1960s, A. Mirahmadov's article entitled "Dabistan" expanded the scope of the initiative to pay attention to the issues of children's literature in the aspect of studying the history of the children's press. In this direction, P. Allahverdioglu, S. Bektashi, A. Mammadov and other researchers have expressed certain specific opinions. In the 1970s, a number of nationally significant events were carried out in the field of research and study of Azerbaijani children's literature.

The emergence of new publications had a significant impact on its development. In these years, a certain productivity in the study of Azerbaijani children's literature began to be noticed.

Articles devoted to the study and promotion of various issues of children's literature became a valuable initiative in this field. In the studies and researches dedicated to the problems of mutual literary communication and literary translation, especially Azerbaijan-Russian literary relations, the creation of our national children's literature, the formation and development stages of Azerbaijani and Russian children's literature, occupied a large place in the interesting observations about the development in the period before the revolution. In addition to these, F. Gasimzadeh, Mir Jalal, C. Khandan, K. Mammadov, M. Mustafayev, S. Huseynov, K. Talibzadeh, M. Valiyev, S. Valikhanov, F. Karimova and others had certain scientific activities in the field of children's literature. .

The systematic study of children's literature of the late 19th and early 20th centuries is one of the necessary problems facing Azerbaijani literary studies and waiting to be solved. As is known, the history and theory of each subject are inseparable. If we want to create a fuller picture of today's children's literature and guide its future development, we must look at its past. Azerbaijani children's literature owes its achievements to its past. Because it rests on the core of the previous tradition and develops as its continuation. That is why there is a need to study the past of our children's literature starting from its formative period.

THE PHILOSOPHY OF DIVINE LOVE IN THE CREATIONS OF İMADADDİN NASİMİ AND MUHAMMAD FUZULİ (BASED ON THE SCIENTIFIC RESEARCH OF ACADEMIC MİRZƏ İBRAHİMOV)

İMADƏDDİN NƏSİMİ VƏ MƏHƏMMƏD FÜZULİNİN YARADICILILARINDA İLAHİ EŞQ FƏLSƏFƏSİ (AKADEMİK MİRZƏ İBRAHİMOVUN ELMİ ARAŞDIRMALARI ƏSASINDA)

Dr. Ülker Bahşiyeva

**ADPU-nun Filoloji fakültesinin Edebiyatın tədrisi texnologisi
bölümünün baş öqretim üyesi ORCID İD 0000-0002-5994-2356**

Özet

Füzulidə fani dünyada maddi (konkret) qovuşma yoxdur, daha çox aşiqin (Məcnun) xəyal, düşüncə, tamaşa və seyr etmə istəyi güclüdür. M.İbrahimov Füzuli təsəvvüfünü onun yaradıcılığı üçün düşüncə sistemi hesab edir. Şairin insan gözəlliklərini əks etdirən estetik duyğularını müəyyən mənada təsəvvüflə bağlayır. Şairin dünyəvi şeirləri ilə tanış olduqda bu poeziyanın ictimai-siyasi qatında mühafizə olunan fikir rəngarəngliyi üzə çıxır.

M. İbrahimov haqlı olaraq Nəsiminin ictimai-siyasi poeziyasında təriqət ideyalarının olduğunu da qeyd edir. M.İbrahimov bu məqamı ilahi eşq ilə dünyəviliklərin sintezi hesab edir.

Anahtar kelimələr: Nəsimi, Füzuli, M.İbrahimov, ilahi eşq, poeziya

Summary

In Fuzuli, there is no material (concrete) meeting in the mortal world, rather, the desire of the lover (Majnun) to dream, think, watch and watch is strong. M. Ibrahimov considers Fuzuli Sufism as a thought system for his creativity. In a certain sense, he connects the poet's aesthetic feelings, which reflect human beauty, with Sufism. When you get acquainted with the secular poems of the poet, the variety of ideas preserved in the socio-political layer of this poetry is revealed.

M.Ibrahimov rightly notes that there are sectarian ideas in Nasimi's socio-political poetry. M.Ibrahimov considers this point to be a synthesis of divine love and worldliness.

Key words: Nasimi, Fuzuli, M.Ibrahimov, divine love, poetry

GİRİŞ

M.İbrahimovun Azərbaycan klassik ədəbiyyatının korifeyi, qəlb şairi Füzuli haqqında apardığı araşdırmalar onun sənət özəllikləri barədə orijinal fikirlər formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. 1958-ci ildə "Məhəmməd Füzuli" adlı elmi məqaləsi M.İbrahimovun böyük düha hesab etdiyi şairin yaradıcılıq poetikasını araşdırmaq baxımından xarakterikdir.

Qeyd edək ki, bu məqalənin yazıldığı vaxt Həmid Araslının "Böyük Azərbaycan şairi Füzuli" (Bakı, 1958) istisna olmaqla, Mirzağa Quluzadənin "Füzuli lirikası" (Bakı, 1965), Mir Cəlalın "Füzuli sənətkarlığı" (Bakı, 1994), Sabir Əliyevin "Füzulinin poetikası" (Bakı, 1986),

Gülşən Əliyevanın “Azərbaycan Füzulışünaslığı” (Bakı, 2007) və s. kimi fundamental tədqiqat əsərləri çap edilməmişdi. Ciddi ədəbiyyatşünasların ciddi yaradıcılıq haqqında elmi-tədqiqatlarının azlığına baxmayaraq, M.İbrahimov “Azərbaycanın həyat şairi, mübarizə şairi, gələcək şairi” hesab etdiyi Füzuli yaradıcılığı haqqında kifayət qədər elmi-nəzəri tələblərə cavab verəcək və Füzuli dühasının bədii-estetik keyfiyyətlərini açıqlayacaq məqalə yazdı. Lakin Füzuli sənəti ilə əlaqədar nə qədər yazılsa da, araşdırmalar aparılsa da, şairlik istedadı ilə beş yüz illik zaman çevrəsində Çindən Avropaya qədər (Şərqi və Qərbi kontekstində) ərazidə yaşayan xalqları heyrləndirmiş, öz əsirinə çevirmiş dahi Füzuli yaradıcılığı uzun illər müxtəlif ölkələrin elmi-ədəbiyyatşünaslığında tədqiqat mövzusu kimi seçilsə də, bu mövzuya yüzlərlə monoqrafiyalar həsr olunsada, şeirimizin “Allahı” və “günəşi” olan bu qüdrət sahibinin “sənət əsrarı” hələ də açılmamış, hələ də “üzünün niqabı” götürülməmişdir. Bu ona görədir ki, Füzuli Tanrı məqamına yaxınlaşan, Tanrı məqamında yeri olan, Allah “əsrarını” öz şeir dili ilə çatdırmağı bacaran şairdir, “şeir imamıdır”.

M.İbrahimov Məhəmməd Füzuli sənətini daha çox insanı Allah eşqinə, Allaha qovuşmağa qanadlandıran ürfani düşüncə sistemi kimi qiymətləndirir. M.İbrahimov belə hesab edir ki, bu sənət ilahi eşq dəryasında təlatümlü dalğalar qoynunda insanı “rahatsız” edir, insan öz rahatlığını yalnız eşq bədəsi içdikdən sonra tapır. Elə buna görə də şair öz qəhrəmanı üçün yeganə yol olaraq məhəbbət yolunu seçir. Təsədüfi deyildir ki, Füzuli “vücuti-mütləq” və ya “vücuti-küllü” öz “yarı-mehribanı” kimi bu yolun sonunda parlaq işıq hesab edir, “ilahi zövqünü” məhz bununla bağlayır.

M.İbrahimov Füzuli eşqindən danışarkən düzgün olaraq qeyd edir ki, Füzulinin lirik qəhrəmanı əsl “sadiqi-eşq” sahibi kimi hicranı vüsaldan üstün tutur. Bu təbiidir. Çünki vüsaldın ömrü qısa, hicranın ömrü isə intəhasızdır. Hicran təlatüm nəticəsində “dibi üzə çıxan dəryadır”. Hicran əzablı olsa da, “şirindir”, “dərd məlhəmidir”. Bu mənada Füzuli “qəmdən şam tək yanmağı” özünün “vəhdəti vücut zövqünün” mayası hesab edir, öz halını “səbadan” yox, “şəbi-hicran mənimlə yar olandan” sormağı istəyir. Çünki “şəbi-hicran” şair idealının təmsilçisidir, o, “həqiqi eşqin” sadıq “dostu və yol göstərənidir”. Bu hal bilavasitə Füzulinin sufi, ürfani görüşlərindən irəli gələn düşüncə və mühakimələrin nəticəsi kimi qəbul olunur. Ona görə də Füzulidə fani dünyada maddi (konkret) qovuşma yoxdur, daha çox aşiqin (Məcnun) xəyal, düşüncə, tamaşa və seyr etmə istəyi güclüdür.

M.İbrahimov Füzuli təsəvvüfünü onun yaradıcılığı üçün düşüncə sistemi hesab edir. Şairin insan gözəlliklərini əks etdirən estetik duyğularını müəyyən mənada təsəvvüflə bağlayır. Yəni M.İbrahimov Füzulinin bütə (gözələ) sitayişini ibadətə tərkib hissəsi kimi qəbul edir. İlahi gözəlliyin təcəllə tapdığı insan qarşısında şairin düşüncələrini namaz əhlinin düşüncə sistemi ilə tam uyğunlaşdırır.

M.İbrahimov Füzuli eşqinin ilahi məqamları ilə yanaşı, onun real, həqiqi məqamlarına da münasibət bildirir: “Füzulinin tərənnüm etdiyi eşq insanı yüksəldən, insan təbiətinin nəcib və müqəddəs meyllərini ifadə edən fəlsəfi, mənalı, təmiz bir eşqdır. Füzuli bu eşqi çox mənalandırır, təmizlik, sədaqət və paklığın rəmzi olaraq romantik şair xəyalının göylərinə qaldırır”(2, 385).

M.İbrahimov dahi şairin yaradıcılığının ictimai mahiyyətini də tədqiqat obyektini kimi seçilmiş bu yaradıcılığın ictimai qatında yerləşən mənalı dəyərləndirməyə çalışmışdır. Həqiqətən də, Füzulidə bir eşq yanğısı ilə bərabər bir ictimai yanğı da mövcuddur. M.İbrahimov Füzuli sənətinin ictimai mahiyyətini düzgün müəyyənləşdirsə də, yaşadığı ideologiyanın tələbləri daxilində bu mahiyyətin ideoloji aspektini bir qədər artırmaq məcburiyyətində qalmışdır. Ona görə də M.İbrahimov bəzi məqamlarında təhlilləri inqilab, hakimiyyət, zəhmətkeş kütlə, zülm və istismara etiraz, qarşı-qarşıya gələn xalq və hakimiyyət, respublika,

demokratik hakimiyyət və s. ifadələr daxilində aparır, bir növ Füzuli üçün xarakterik olmayan sosioloji düşüncə ilə pərdələyir. Amma qeyd etmək lazımdır ki, M.İbrahimovun bu cür təhlilləri onun ictimai səciyyə daşıyan bütün yaradıcılığını əhatə etmir. Füzuli təhlil prosesində bir çox hallarda əsl ictimai mahiyyət müstəvisində təqdim edilir. M.İbrahimov Füzulinin humanizm, xalqsevərlik, insana qayğı, qanuna hörmət, zülm və ədalət, insaf, mərhəmət və s. kimi fikirlərini ictimai problem səviyyəsində təhlilə cəlb edir. O, haqlı olaraq Füzuli yaradıcılığında ictimai mahiyyəti insanın cəmiyyətdə rolu, həyata baxışı, amalı, əməli fəaliyyəti və s. ilə bağlı düşüncələrində axtarır.

M.İbrahimov Füzulini təkcə şair deyil, zəmanəsinin böyük alimi hesab edir. Bu mənada Füzuli yaradıcılığını dəryaya bənzədən akademik belə bir qənaətə gəlir ki, “onlarca alim həyatını onun əsərlərinin poetik, elmi, siyasi, fəlsəfi, estetik xüsusiyyətlərini öyrənməyə həsr etsə, yenə də Füzuli irsini on ilə, iyirmi ilə öyrənib qurtara bilməz” (2, 416).

Fikrimizcə, M.İbrahimov da Füzuli sənətini müxtəlif aspektdən təhlil etsə də, onun araşdırmaları bu sənətin – dəryanın bəzi təfərrüatlarından fraqmentlər səciyyəsidir. Eyni zamanda alimin mülahizə və təhlillərində mübahisə doğura biləcək müəyyən məqamlar da vardır. Belə ki, buradakı fikirlərdə publisistik bir çalar hakimdir. Təhlillər daha çox sosioloji xarakter daşıyır. Azərbaycan şairinin hakimləri, sultanları, feodalları tənqidi qabardılır və şişirdilir. Doğrudan da, Füzuli işğalçı, ədalətsiz, qaniçən sultanları, hakimləri, ixtiyar sahiblərini tənqid edir. Lakin unutmamaq olmasın ki, onun çoxlu sayda mədhiyyələri də vardır. Həmin mədhiyyələrdə o, konkret hökmdarları, vəzifə sahiblərini tənqidi poeziya dili ilə vəsf edir, onların şəninə dəbdəbəli epitetlər işlədir. Ona görə də sənətkarın hakim sinfə münasibətinə birtərəfli yanaşmaq olmaz. Bu məsələdə onun mövqeyi ikili səciyyə daşıyır. Bir tərəfdən zülmü, ədalətsizliyi tənqid edir, vəzifə sahiblərini insafa, insanlığa çağırır. O birisi tərəfdən də konkret ünvanlara mədhiyyələr yazır, onların şəxsiyyətini tərənnüm edir.

M.İbrahimovun M.Füzuli kədarinə münasibət və onun şərhində də birtərəfli mövqe tutduğunu görürük. Belə ki, tədqiqatçı bu kədarin səbəbini, əsasən, zəmanədə, ictimai mühitdə, cəmiyyətdəki sosial ədalətsizlik və faciələrdə axtarır. Belə bir mülahizə nə qədər doğru olsa da, məhduddur, birtərəflidir. Çünki bəşəri mahiyyət daşıyan Füzuli kədarinin onun şəxsi təbiəti, fitrəti, həmçinin təsəvvüflə, “vəhdəti-vücut” fəlsəfəsi ilə bağlı tərəfləri, qlobal fəlsəfi mahiyyəti də vardır. Bütün bunlar birləşərək şairin kədarini yüksək bəşəri səviyyəyə qaldırmış, insanlığın ümumi dərdinə çevirmişdir. Bu cəhəti ustalıqla sezən F.Köçərli həssas bir ədəbiyyatşünas fəhmi ilə yazırdı: “Füzuli, demək olar ki, möhnət yükünün bərkeşi olub aləmi-insaniyyətdə tamami qəmzadələrin və möhnətkeşlərin yüklərini götürmək və məzlumların halına yanmaq üçün xəlc olunmuşdur. Füzulinin ahü nalələri qarelərə dəxi sirayət edib, onları da özü ilə atəşi-hüzn və ələmə yandırır. Amma bu yanmaqda bir feyz və səadət və ülvyyətdə vardır ki, o atəşə yanan istər ki, bir də yansın. Bu cansuzluq pərvanənin şam başına dolanıb yanmağına bənzəyir”(1, 97-98).

Alim Füzuli yaradıcılığında ürfani ideya və məzmunun söhbət açarkən onu şairin dini-fəlsəfi baxışları üçün ardıcıl və bütöv bir sistem kimi qəbul etmir. Doğrudur, sənətkarın irsində təsəvvüf ideyalarının mövcud olduğunu qəbul edir, hətta bu məsələdən bir qədər də söhbət açır. Lakin həmin ideyanı şairin yaradıcılığı üçün ardıcıl və aparıcı xətt kimi şərh etmir. Onu sənətkarın bədii irsində müəyyən saçmalar, parıldayıb sönən qığılcımlar kimi qəbul edir. Hətta sənətkarın Azərbaycan türkcəsində qələmə aldığı divanın ilk şeiri olan “Qəd ənarəl...” qəzəlini də dünyəvi motivli qəzəl kimi təhlil edir. Halbuki yeddi beytlik həmin qəzəl bütünlüklə ürfani-fəlsəfi ideya və məzmunla süslənmişdir.

M. İbrahimovun “bir çox başqa dinlər kimi islamiyyət də dərvişanə həyatı, asketliyi təbliğ edərək” tərki-dünyalıq fəlsəfəsi yaydığı fikri ilə də razılaşmaq olmaz(2, 382).Əvvələn, asketizm sufi dərvişlərinə xristianlıqdan gəlmişdir. İkincisi, islam insanı axirət həyatı üçün

yaşamağa çağırsa da, tərki dünyalıq, həyatdan əl üzmək ideyası təbliğ etmir. Quran belə bir ideyanı təbliğ etməkdən uzaqdır.

M.İbrahimov Nəsimi poeziyasının mövzu dairəsindən danışarkən onun ictimai-siyasi cəhətləri üzərində xüsusi dayanır. Bu halı o, dövr, zaman hadisələri ilə, tarixi proseslərlə bağlayır. Doğrudan da, şairin dünyəvi şeirləri ilə tanış olduqda bu poeziyanın ictimai-siyasi qatında mühafizə olunan fikir rəngarəngliyi üzə çıxır. M.İbrahimov haqlı olaraq Nəsiminin ictimai-siyasi poeziyasında təriqət ideyalarının olduğunu da qeyd edir. M.İbrahimov bu məqamı ilahi eşq ilə dünyəviliyin sintezi hesab edir.

Nəsiminin dili üzərində dayanarkən tədqiqatçı Nəsimi dilini gözəlliyin və kamilliyin yüksəkliyi şəklində dəyərləndirir. Bunun səbəbini o, xalq ədəbiyyatı, xalq çeşməsi ənənələrindən qidalanma ilə bağlayır. Doğrudan da, Nəsimi dövründə Xaqani, Nizami, Məhsəti kimi sənətkarların ənənə hakimliyi başa çatmasa da, Nəsimi onların sənətlərini mənimsəsə də, bu sənətkarlara tükənməz xəzinə kimi baxsa da, ancaq xalq sənəti xəzinəsindən daha çox bəhrələnməyə üstünlük verirdi. Nəsimi şeirlərindəki sadə dil tərzinin kökünü burada axtarmaq lazımdır. M.İbrahimov da Nəsimi dilinin sadə, ahəngdar olmasını məhz bu cəhətlərlə bağlayır və aşağıdakı parçadakı dil sadəliyi və gözəlliyinin səbəbini xalq yaradıcılığına bağlılıqda görürdü:

Qəmindir könlümün taxtında sultan
Bir iqlimə iki sultan gərəkməz
Gülüstanın gülü sənsiz tikandır,
Mənə sənsiz gülü-reyhan gərəkməz.(3, 169)

KAYNAKLAR

4. Babayev Y. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (XIII-XVIII əsrlər). Bakı: Elm-Təhsil, 2014, 760 s.
5. İbrahimov M. Niyəsiz, necəsiz bir yazısan sən. Bakı: Yazıçı, 1985, 552 s.
6. Quluzadə M. Böyük ideallar şairi. Bakı: Gənclik, 1973, 139 s.

**HISTORY OF ESTABLISHMENT OF NEW TYPE SCHOOLS IN AZERBAIJAN
AZƏRBAYCANDA ÜSULİ-CƏDİD MƏKTƏBLƏRİNİN
YARANMA TARİXİ**

Aygun Ahmadova Shukur kızı

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi (Ü. Hacıbeyov-68), 0000-0002-2464-2513
Aygun Ahmadova, Edebiyat Öğretim Teknolojileri Bölümü Doçenti

Özet

Yeni tip okullarda anadil ve edebiyat öğretiminin geliştirilmesinde, ders kitaplarının geliştirilmesinde, öğretmenlerin niteliklerinin artırılması alanında tarihi bir rol oynayan ilk Azerbaycan öğretmenler kongresi aynı zamanda ismiyle de bağlantılıdır. Zardabi'nin. 1906 yılında Bakü'de düzenlenen bu kongrenin organizatörü ve başkanı Zardabi idi ve kongrenin tüm çalışmaları onun ve başkan yardımcısı Neriman Nerimanov'un önderliğinde yürütülüyordu.

Seyyed Azim Şirvani'nin 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Usuli-cedid okullarının açılmasında büyük rolü vardı. Bu okullarda dersler ana dilde yapılıyordu ve Rusça bağımsız bir ders olarak öğretiliyordu. 1869 yılında aydınlanma fikirlerini hayata geçirmek amacıyla Şamahı'da yeni bir okul açarak pedagojik faaliyetlerine devam etti. 19. yüzyılın sonlarında kurulmaya başlayan modern mekteplerde, eski mollahane ve mahalle mekteplerinden farklı olarak dersler anadilde yapılıyor, genel eğitim konuları ve dünya bilgileri müfredata dahil ediliyordu. Bu bağlamda Seyid Azim Şirvani ayrıca okulunda çocuklara Türkçe, Azerice ve Farsça dilleri öğretti, sanatsal kıraat öğretti, Rus dilinin yanı sıra edebiyat, tarih, coğrafya, muhasebe konularında bilgiler verdi. Azerbaycan edebiyatının ünlü yazarları bu okulda eğitim gördü: Mirza Alekber Sabir, Sultan Mecid Ganizade ve diğerleri. Bu konuda ünlü edebiyatçı Firidun Bey Koçarlı şöyle yazıyor: "Ahirulamir Hacı Seyid Azim memleketi Şamahı'ya dönerek Türkçe, Farsça ve Rusça dillerinin öğretildiği bir okul binası inşa etti.

Ancak o dönemde eğitim konusu en zor işlerden biri olarak görülüyordu. Çünkü çocuklara yeni yonteme göre okuma-yazma öğretme konusunda yeterince hazırlıklı değildi ve öğretme işiyle görevlendirilen kişi yeni yöntemin nelerden oluştuğunu bilmiyordu ve bir öğretmen eski düzeni bırakıp, konuyu açarsa eğitim için yeni ve daha hafif bir yol, halk ona sempati göstermedi ve ondan çok nefret etti. Uygunsuz ve kaba ifadeler ve eylemlerle kendilerini ifade ettiler" (F. Kocherli: 1985, 33). Tanınmış pedagog Habıbbey Mahmudbeyov Şirvani'nin okulu hakkında şunları yazmıştır: - Bu okul Azerice ve Farsça olmak üzere iki bölümden oluşuyordu... Okul düzenli ve güzel bir şekle girmiştir, düzgün ve düzenli derslerle okulun güvenini kazanması gerekir. girişimcilerin ve başkalarının dikkatini çekerek kısa sürede başarıya ulaştı. Seyid'in beş altı yakın arkadaşının okulu ziyaret etmediği bir gün yoktu. Gelenler saatlerce son derslerde oturur, güzel bir anlatım tarzıyla Seyid'in Farsça derslerini dinler, çocukların çabuk ve çabuk cevaplarıyla ilgilenirlerdi. Sabir, okul çocukları arasında en çok dikkat çeken, akıllı ve hızlı bir çocuktur. Şirvani ayrıca devlet okullarında da öğretmenlik yaptı.

Anahtar kelimeler: *klasik, yaratıcı, pedagojik, okul, zaman, karar, eğitim*

Abstract

The first Azerbaijani teachers' congress, which played a historic role in the improvement of mother tongue and literature teaching in new-type schools, in the development of textbooks, and in the field of increasing the qualifications of teachers, is also connected with the name of Zardabi. The organizer and chairman of this congress held in Baku in 1906 was Zardabi, and all the work of the congress was conducted under the leadership of him and the deputy chairman Nariman Narimanov.

Seyyed Azim Shirvani had a great role in the opening of Usuli-jadid schools at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. In these schools, lessons were conducted in the mother tongue, and Russian was taught as an independent subject. In 1869, he opened a new school in Shamakhi in order to implement the ideas of enlightenment and continued his pedagogical activities. Different from the old mullakhanas and neighborhood schools, in the modern schools, which began to be established at the end of the 19th century, classes were held in the mother tongue, general education subjects and worldly knowledge were included in the curriculum. In this regard, Seyid Azim Shirvani also taught Turkish, Azerbaijani and Persian languages to children in his school, taught artistic recitation, gave information on literature, history, geography, accounting subjects, as well as Russian language. Famous writers of Azerbaijani literature studied in that school: Mirza Alakbar Sabir, Sultan Majid Ganizade and others. In this regard, the famous literary critic Firidun Bey Kocharli writes: "Akhirulamir Haji Seyid Azim turned to his hometown Shamakhi and built a school building where Turkish, Persian and Russian languages were taught.

but at that time the issue of education was considered one of the most difficult orders. Because he was not properly prepared to teach children to read and write according to the new method, and the person who was entrusted with the work of teaching did not know what the new method consisted of, and if a teacher left the old order and opened a new and lighter path for education, the people did not show him sympathy and hated him very much. They expressed themselves with inappropriate and rude expressions and actions" (F. Kocherli: 1985, 33).

The well-known pedagogue Habibbey Mahmudbeyov wrote about Shirvani's school: - This school consisted of two departments, Azerbaijani and Farsi... The school has entered into a regular and beautiful shape, and with proper and regular classes, the school should win the trust of entrepreneurs and others in a short time by attracting the attention of others. had succeeded. There was not a day that the school was not visited by five or six of Seyid's close friends. Those who came would sit in the last classes for hours, listen to Seyid's Persian lessons with a beautiful style of teaching: they would be interested in the quick and quick answers of the children. Among the school children, Sabir was a smart and quick boy who attracted the most attention. Shirvani also taught in public schools.

Keywords: *classical, creative, pedagogical, school, time, decision, education*

XIX əsr Azərbaycan məktəb tarixinə müsəlman məktəbləri adı ilə yaradılan təhsil ocaqları öz spestifik cəhətləri ilə fərqlənirdi. Bu təhsil ocaqlarının təşkilində ilk təşəbbüs görkəmli maarifçi-pedaqoq Abbasqulu Ağa Bakıxanov tərəfindən olmuşdur.

Rəsmi dövlət qulluğundan çox elmi, pedaqoji və ədəbi fəaliyyətlə məşğul olan A.Bakıxanov 1832-ci ildə Bakıda azərbaycanlı uşaqlar üçün dünyəvi təhsil məktəbinin bir layihəsini tərtib etmiş və həmin layihə həmin dövrdə Qafqazın baş hakimi baron Rozenə təqdim etmişdir. Lakin görkəmli maarifçinin bu təşəbbüsü çarizmin Zaqafqaziyadakı nümayəndələri tərəfindən etinasız qarşılanmışdır.

A. Bakıxanovun tərtib etdiyi layihə 1830-cu illərdə həyata keçməyə də, eyni adlı tədris ocaqlarının təşkilinə də təsirsiz qalmamışdı. XIX əsrin ortalarında ziyalılarımızın təkidli tələbi nəticəsində çar məmurları bu tip məktəblərin təşkilinin zəruriliyini dərk edirdilər. Təbii ki, onlar belə məktəblərin təşkilində çarizmin mövqeyini möhkəmləndirmək məqsədi güdürdülər. Lakin məmurların gizli məqsəd və niyyətindən asılı olmayaraq azərbaycanlılara məxsus xüsusi müsəlman məktəblərinin təşkili nəticə etibarilə irəliyə, tərəqqiyə doğru atılmış bir addım idi. Müsəlman məktəblərinin meydana gəlməsində iki mühüm cəhət əsas təşkil edirdi:

- 1) yerli əhaldən ibarət rus dilini bilən ruhani şəxslər hazırlamaq;
- 2) şərq dillərini bilən və mütləqiyyətə sadıq qulluqçular yetişdirmək.

İlk müsəlman məktəbi 1847-ci ildə Tiflisdə tətbiq edildi. Yerli əhali tərəfindən böyük sevinc və rəğbətlə qarşılanan bu təhsil ocaqları sonralar Bakı, Gəncə, Quba, Şamaxı, Salyan, Lənkəran, Zaqatalada açıldı. Bu məktəblər əsasən könüllü ianələr hesabına fəaliyyət göstərirdi. Yalnız rus dili müəllimlərinə dövlət vəsaitindən çox cüzi məbləğdə əməkhaqqı ayrılmışdı. Bu məktəblər təhsil müvəffəqiyyətlərinin yüksək olması və şagird çoxluğu ilə fərqlənirdi.

Müsəlman məktəblərinin dövlət qulluğunda olan məmurlardan birinin xüsusi nəzarəti və müsəlman ruhani idarəsinin tabeliyində olması, xəzinədən müvafiq vəsaitin ayrılması, təsadüfi ianələrdən, maddi yardımlardan asılılığı, canişinliyin cüzi xərcinə möhtac olması, müəllimlərə ən aşağı əmək haqqının verilməsi, müvafiq müəllim kadrları ilə təmin edilməməsi, lazımi tədris binası və tədris vəsaitinin olmaması onların get-gedə tənəzzülə uğraması ilə nəticələnirdi.

Göstərilən çatışmazlıqlar müsəlman məktəblərinin fəaliyyətinin dayandırılmasına gətirib çıxardı. 1860-cı illərdə vəsaitsizlik üzündən həmin məktəblər bağlandı, yalnız Zaqatala müsəlman məktəbi həmin il üç sinifli ibtidai məktəbə çevrildi. Azərbaycanda müsəlman məktəblərinin fəaliyyətinin qısamüddətli olmasına, təhsilin məzmunundakı bəzi nöqsanlara baxmayaraq, onların meydana gəlməsi o dövr üçün mütərəqqi hadisə idi. Bu məktəblər Azərbaycanda xalq maarifinin inkişafında və yeni üsullu məktəblərin yaranmasında böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Həsən bəy Zərdabi hələ fəaliyyətinin ilk illərində azərbaycanlı qızlar üçün məktəb açmaq arzusu ilə yaşayırdı. 1875-ci ildə o, Azərbaycanda qız məktəbi açmaq təşəbbüsünü irəli sürmüş, hətta həyat yoldaşı Hənifə xanımla birlikdə məktəbin layihəsini və nizamnaməsini tərtib etmişdi.

Lakin Zərdabinin dəfələrlə çar hökumətinə müraciət etməsinə baxmayaraq məktəbin açılmasına icazə ala bilməmişdir. Lakin bir çox əziyyətlərdən sonra 1901-ci ildə Zərdabinin təşəbbüsü ilə Bakıda açılan məktəb azərbaycanlı qızların məktəblərə cəlb edilməsi probleminin həllində ilk görkəmli addım oldu. 1901-ci ildə isə Bakıda qızlar üçün məktəblər açıldı. Qızlar üçün məktəblərin açılmasında Şuşa xeyriyyə cəmiyyəti böyük rol oynamışdı, Bakıda isə birinci rus-müsəlman Aleksandrevsk məktəbi tanınmış Zeynalabdin Tağıyev maliyə dəstəyi ilə açıldı. Məktəbə Həsən bəy Zərdabinin həyat yoldaşı Hənifə xanım rəhbərlik edirdi. Zərdabi həmin məktəbə kasıb ailələrin qızlarını götürməyə çalışır, bəzən də həmin qızları öz hesabına oxudurdu.

Qeyd edək ki, XX əsrin əvvəlində və Sovet hakimiyyətinin ilk illərində məktəblərimizdə dərs deyən müəllimlərin əksəriyyəti bu məktəbin yetirmələri idi. C.Məmmədov Həsənbəy Zərdabinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirərək yazırdı: "Həsənbəy Bakı müəllimlərinin müəllimi idi. Üzeyir Hacıbəyov, Süleyman Sani Axundov, Mahmud Mahmudbəyov kimi qabaqcıl müəllimlər hər gün onun yanına məsləhətə gəlir, ondan qiymətli göstərişlər alırdılar.

Həsənbəy dərslərinin elmi məzmunu ilə tədris üsulu arasında üzvi vəhdət yaratmağın, şagirdlərdə vətənpərvərlik hissi tərbiyə etməyin yollarını öyrədirdi. O, tədris işində əyani vasitələrin böyük əhəmiyyətini həmişə xüsusi göstərirdi. Həsənbəy tələb edirdi ki, müəllimlər maraqlı və səmərəli əyani vasitə düzəltmək üçün özləri təşəbbüs göstərsinlər, tədris işinə yaradıcılıq işi kimi baxsınlar”.

Yeni tipli məktəblərdə ana dili və ədəbiyyatı tədrisinin təkmilləşdirilməsi, dərslərin tərtib edilməsində, müəllimlərin ixtisalarının artırılması sahəsində tarixi rol oynayan birinci Azərbaycan müəllimlər qurultayı da Zərdabının adı ilə bağlıdır. 1906-cı ildə Bakıda keçirilən bu qurultayın təşkilatçısı və sədri Zərdabi olmuş, qurultayın bütün işləri onun və sədr müavini Nəriman Nərimanovun rəhbərliyi altında aparılmışdır.

XIX əsrin sonları XX əsrin əvvəllərində Üsuli-cədid məktəblərinin açılmasında Seyid Əzim Şirvaninin böyük rolu olmuşdur. Bu məktəblərində dərslər ana dilində keçirilir, rus dili müstəqil fənn kimi tədris edilirdi. O, maarifçilik ideyalarını həyata keçirmək məqsədi ilə 1869-cu ildə Şamaxıda yeni tədris üsullu (üsuli-cədid) məktəb açaraq pedaqoji fəaliyyətini davam etdirir. Köhnə mollaxanalardan və məhəllə məktəblərindən fərqli olaraq XIX əsrin sonlarından yaranmağa başlayan üsuli-cədid məktəblərində dərslər ana dilində keçilir, tədris planına ümumtəhsil xarakterli fənlər, dünyəvi biliklər daxil edilirdi. Bu baxımdan Seyid Əzim Şirvani də öz məktəbində uşaqlara türk, yəni Azərbaycan və fars dillərini tədris edir, bədii qiraət öyrədir, ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, hesab fənlərindən, eləcə də rus dilindən məlumat verirdi. Həmin məktəbdə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli ədibləri oxumuşlar: Mirzə Ələkbər Sabir, Sultan Məcid Qənizadə və b. Bununla bağlı məşhur ədəbiyyatşünas Firidun bəy Köçərli yazır: -“Axirüləmir Hacı Seyid Əzim öz vətəni Şamaxı şəhərinə müraciət edib burada bir məktəb binası qoymuşdur ki, onda türk, fars və rus dilləri təlim olunurdu.

lakin o vaxtlarda təlim-tərbiyə məsələsi çox çətin əməllərdən birisi hesab olunurdu. Çünki üsuli-cədid üzrə uşaqlara oxumaq və yazmaq öyrətmək layiqincə müntəzir olmamışdı və təlim işlərinə mübaşir olan əşxasın üsuli-cədid nədən ibarət olduğundan xəbəri yoxdu və köhnə qaydadan bir müəllim çıxsaydı və təlim üçün təzə və yüngül bir cığır açsaydı, camaat ona rəğbət göstərməyib, nifrətlərini çox namərbut və kobud əda və hərəkətlər ilə izhar qıldılar!” (F. Köçərli: 1985, 33). Tanınmış pedaqog Həbibbəy Mahmudbəyov Şirvaninin məktəbi haqqında yazırdı: -Məzkur məktəb Azərbaycan və farsı olmaq üzrə iki şöbədə ibarət idi... Məktəb müntəzəm və gözəl şəkllə girmiş, dərslərinin düzgün və müntəzəm getməsilə məktəb az zaman içində gərəklə müntəzəmliyin, gərəklə sairələrinin diqqətlərini cəlb ilə etibarlarını qazanmağa müvəffəq olmuşdu. Seyidin yaxın dostlarından beş-altı nəfər tərəfindən məktəbin ziyarət edilməyən günü yox idi. Gələnlər saatlarla son siniflərdə otururlar, Seyidin gözəl bir tərz-i-tədris ilə verdiyi fars dərslərini dinləyər: cocuqların cəld və çapıq cavabları ilə maraqlanırdılar. Məktəb cocuqları arasında ən çox diqqəti cəlb edən zəki və cəld cocuq Sabir idi. Şirvani həm də dövlət məktəblərində dərslər demişdir.

Belə ki, 1874-cü ildə Şamaxıda açılan ibtidai məktəbdə fars və türk (Azərbaycan) dilləri müəllimi, 1877-ci ildə Şamaxı üçsınıflı şəhər məktəbində türk dili və şəriət dərsləri müəllimi kimi çalışmışdır. 1887-ci ildə Mincqreliya orta məktəbinin müəllimi A.Zaxarov Şamaxıya gəlib Şirvani ilə tanış olmuşdur. Zaxarov Şirvaninin məktəbi ilə maraqlanır və vətənə qayıdandan sonra Tiflisdə nəşr olunan Qafqaz əraziləri və xalqlarının təsvirinə dair materillər toplusu (Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа) məcmuəsində (1890, 141 № 9) maraqlı bir məqalə dərc etdirir. Qafqaz tatarları arasında xalq təhsili (Народное обучение у кавказских татар) adlanan həmin məqalədə Zaxarov yazırdı: -Hacı Seyid Əzim 18 ildir ki, məktəbi idarə edir. Dağıstanda təhsil almışdır; fars, ərəb dillərini və bir neçə Dağıstan ləhcələrini bilir. O, birinci dərəcəli şair kimi tanınmaqdadır. Onun bədii əsərləri Təbrizdə nəşr

edilmişdir. Şirvani Azərbaycan dilində dərsləklərin olmadığını nəzərə alaraq dərslək hazırlamaq fikrinə düşür. Pedaqoji fəaliyyəti zamanı ana dilində dərsliyə ciddi ehtiyac olduğunu görən Şirvani uşaqlar üçün tərbiyəvi parçalar seçib toplamış, tərcümə etmiş, bir çoxunu isə özü yazmışdı. O, 1878-ci ildə topladığı mətnlərdən istifadə edib birinci və ikinci sinif şagirdləri üçün dərslək üzərində işləyib hazırlamışdı. Bundan başqa Şirvani həm də ana dili proqramını tərtib etmiş və 1886-cı ildə həmin proqramı Qafqaz Tədris Dairəsinə təqdim edilmişdir. Dərsləkləri çap etmək üçün Şirvani onları Qafqaz Maarif İdarəsinə təqdim etmiş, lakin rədd cavab almışdır. Buna baxmayaraq, Şirvani dərsləklərin üzərində yenə də işləyir. O, həmin dərsləkləri «Müntəxəbat» adı ilə yenidən işləyib təkmilləşdirilmiş və müxtəlif illərdə nəşrə təqdim etmişdir.

Azərbaycan tarixində ilk mükəmməl tədris kitablarından olan “Rəbiülətfal” dərsliyindəki mənzum hekayə, öyüd-nəsihət və təmsillər müxtəlif tərbiyəvi əhvalatların təsvirindən ibarətdir. Onların bir qismini şair şəxsi həyat təcrübəsi və müşahidələri əsasında yazmış, digər qismini isə şərqlə mənbələrdən, əsasən Nizaminin və Sədinin əsərlərindən təbdil və tərcümə etmişdir. Şirvani öz sələfləri Bakıxanovun və Vazehin xeyirxah əməllərini davam etdirib bəzi uşaq əsərlərini təlim materialları kimi istifadə etmişdir. Görkəmli ədəbiyyatşünas Firidun bəy Köçərli bu barədə belə yazırdı:—“təlimü tədris üçün və ətfalın təhzibi-əxlaqına səbəb olan kitablar türk lisanında bilmərrə yox idi. Bu qüsuru yox etmək üçün mərhum Seyid nəzmən və nəsrən türkcə xoşməzmun və ibrətamiz nəqlü hekayələr ana dilində tərtib edib öz şagirdlərinə oxudardı. Mərhumun tərtib etdiyi kitabçadan bir nüsxəsi ki, öz dəst-xətti ilə yazılmışdır, sabiqdə müsəlman şöbəsinin inspektoru olan mütəvəffa Çernyayevskiyə göndərmişdi. Haman hekayələrdən bir neçəsini Çernyayevcki öz Vətən dilil kitablarına daxil etmişdir. Mərhumun Çernyayevskiyə göndərdiyi məcmuə əlan bizdədir... Məcmuə üç dəftərdən ibarətdir. Əvvəlinci dəftərdə yazılıbdır: şeyx Sədinin-Gülüstən və Bustan kitablarından və bəzi hükəmanın əsərlərindən sadə və açıq türk dilinə tərcümə olunmuş nəsihətamiz hekayələr. İkinci dəftər həmçinin bu qisim hekayələrdən və 51 öyüd və nəsihətlərdən əmələ gəlmişdir. Üçüncü dəftərin mündəricatı nəzm ilə yazılmış əxlaqü ətvərə dair timsallardan ibarətdir. Bunlardan əlavə bir para xırdaca məzhəkələr və gülməli hekayələr haman dəftərdə yazılıbdır.

Təəssüflər olsun ki, S.Ə. Şirvani son iki dərsliyini sonralar çap etdirə bilməmişdir. Həmin materiallardan tanınmış pedaqoq A.Çernyayevcki öz dərsliyini (Vətən dilil) tərtib edərkən istifadə etmişdir. Dərsləkdə verilmiş mətnləri uşaqların rahat başa düşməsi üçün Seyid Əzim mümkün qədər sadə və aydın dildə yazmağa çalışmışdır. Təbrizdə çap olunan “Vətən dili” öz dövrünün ən mükəmməl dərsliyi idi. Sadə və aydın dil ilə yazılan dərslək onu qavramaqda məktəblilər üçün heç bir çətinlik yaratmır və sövti üsulu ilə ərəb əlifbasının öyrənilməsini xeyli asanlaşdırırdı. Altı ay ərzində yazıb-oxumağı öyrədən bu dərslək bütün Azərbaycanda yayılmışdı. “Vətən dili” kitabından başqa türk (Azərbaycan) və fars dillərində bir çox əsərlər, “Bədayətüt-təlim”, “Kifayətüt-təlim”, “Nəhayətüt-təlim”, “Təkmələtüs-sərf”, “Ana dili”, “Əlifbaya-Rüşdiyyə”, “Üsuli-əqaid və ya ittihadı-bəşər” və s. əsərlər bir çox məktəblərdə dərslək vəsaiti kimi istifadə olunurdu.

Qabaqcıl maarifçi-pedaqoqların yetişdirilməsində 1876-cı ildə açılmış Qori Müəllimlər Seminariyasının yaranmasının böyük rolu olmuşdur. Həmin seminariyada 1879-cu ildə Azərbaycan bölməsinin açılması və sonralar Qazağa köçürülməsi Azərbaycanda müəllim kadrlarının yetişdirilməsində müsbət təsir göstərmişdir. Naxçıvanda rus-tatar qəza məktəbi adlandırılan ilk dünyəvi məktəb Ehsan xan Kəngərli tərəfindən açılmışdır (XIX əsrin 30-cu illərində). 1879-cu ildən bu məktəb üç sinifli şəhər məktəbi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Həmin dövrdə Naxçıvanda-üsuli-cədid məktəbləri də yaranmağa başlayır. Belə ki, 1892-ci ildə “Əxtər” (maarifçi-pedaqoq Məmməd Tağı Sidqinin təşəbbüsü ilə Ordubadda təsis olunur), 1894-cü ildə “Məktəbi-tərbiyə” (Naxçıvan Şəhərində), 1896-cu ildə “Qız məktəbi” fəaliyyət göstərməyə

başlamışdır. Bundan başqa, "Məhəlli məktəblər", "Məktəbi-xeyriyyə", "Rüşdiyyə" və s. məktəblər də yaranmışdır. Ümumiyyətlə, Naxçıvanda yeni tipli məktəblərin yaranması və fəaliyyətində o dövrün tanınmış maarifçi-pedaqoqları, Qori müəllimlər seminariyasının məzunları Məhəmməd Tağı Sidqi, Cəlil Məmmədquluzadə, Məhəmməd ağa Şahaxtılı, Mirzə Əlməmməd Xəlilov və b.-nin çox böyük xidmətləri olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Əhmədov H. Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixi: Dərs vəsaiti. Bakı, 2001
2. Hüseynli M. Rüşdiyyə - Vətən dilil: Mirzə Həsən Rüşdiyyə- Ədəbiyyat, 2001, 17 avqust
3. Köçərli F. Azərbaycan ədəbiyyatı: iki cildə. II cild. Bakı, Elm, 1985
4. Azərbaycanın görkəmli maarifçisi H. Zərdabinin yeni tipli təhsil ocaqlarının yaradılması
uğrunda mübarizəsi Bakı-2020, səh. 100-106

**DETERMINING THE OPINIONS OF THE MANAGERS IN READY-TO-WEAR
BUSINESSES ON SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS
HAZIR GIYİM İŞLETMELERİNDEKİ YÖNETİCİLERİN SOSYAL SORUMLULUK
PROJELERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

¹BÜŞRA KALENDER, ² DOÇ. DR. MEYREM ARGASAHİNOĞLU

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 0000-0002-0935-2956

² Doç. Dr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Moda Tasarımı Anabilim Dalı,
0000-0003-4265-681X

Özet

İşletmeler ekonomik hedeflere ulaşmaya çalışırken sosyal beklentileri de dikkate almalıdır. Sosyal sorumluluk bu beklentilerin karşılanması sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Hazır giyim sektöründe yaşanan yoğun rekabet ortamında sosyal sorumluluk projeleri markaların rakiplerinden farklılaşabilmesi ve satışlarının devamlılığını sağlaması açısından büyük önem kazanmıştır. Sosyal sorumlulukla markalar, sosyal ve çevresel konulara duyarlı üretim yaparken, tüketicilerine değer katmakta, imajlarını ve satışlarını artırmaktadır.

Hazır giyim işletmelerinde çalışmakta olan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeylerinin, görüşlerinin ve sorunlarının belirlenmesi amaçlanan bu araştırma, betimsel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla 56 soru ve dört bölümden oluşan anket hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul'da faaliyet gösteren hazır giyim işletmeleri yöneticileri oluşturmaktadır. Örneklemi, olasılığı bilinmeyen örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme ile belirlenen İstanbul'da faaliyet gösteren büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmeleri arasından anketi cevaplamaya gönüllü 70 işletme yöneticisi oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda, işletme yöneticilerinin büyük bir kısmının sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgi sahibi oldukları, sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgilerini en çok internet/sosyal medya sayesinde edindikleri, sosyal sorumluluk projesi hazırlayan işletmelerin hedef kitle olarak çoğunlukla çocuklar/gençler ve çevre/geri dönüşüm seçmiş olduğu, erkeklere, göçmenlere ve dar gelirlilere sosyal sorumluluk projesi hazırlanmadığı, sosyal sorumluluk projelerinin işletme imajını olumlu yönde etkileyeceğini, sosyal sorumluluk projelerinin hem işletmelere hem de toplumlara katkı sağlayacağını düşündükleri ancak sosyal sorumluluk projelerinin işletmeye maliyet ve zaman kaybı oluşturabileceğini düşündükleri belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal sorumluluk, Sosyal sorumluluk projeleri, Hazır giyim firmaları.

Abstract

While trying to achieve economic goals, businesses should also take social expectations into account. Social responsibility plays an important role in the process of meeting these expectations. In the intense competitive environment in the ready-made clothing industry, social responsibility projects have gained great importance for brands to differentiate themselves from their competitors and ensure the continuity of their sales. With social

responsibility, brands add value to their consumers and increase their image and sales while producing products that are sensitive to social and environmental issues.

This research, which aims to determine the knowledge levels of those who work in ready-made clothing regarding social responsibility sharing, what is collected and what is collected is a descriptive research. Survey model was used in the research. A survey consisting of 56 questions and four sections was prepared to collect data in the research. The population of the research consists of managers of ready-made clothing businesses operating in Istanbul. The sample consists of 70 business managers who volunteered to answer the survey among large and medium-sized ready-made clothing businesses operating in Istanbul, determined by purposeful sampling, one of the unknown probability sampling methods.

As a result of the research, most of the business managers have information about social responsibility projects, they mostly get information about social responsibility projects through the internet/social media, and the businesses that prepare social responsibility projects mostly choose children/youth and environment/recycling as their target audience. It has been determined that no social responsibility projects have been prepared for men, immigrants and low-income people, they think that social responsibility projects will positively affect the image of the business, that social responsibility projects will contribute to both businesses and societies, but they think that social responsibility projects may cause cost and time loss to the business.

Keywords: Social responsibility, Social responsibility projects, Ready to wear companies.

1. GİRİŞ

1990'lı yıllarda gelişen teknolojiyle birlikte küreselleşme hız kazanmış, tüketim kültürü inanılmaz bir boyuta ulaşmıştır. Bu süreçte bilinçlenen tüketiciler toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmiş işletmelerin duyarlılık anlayışlarına göre hizmetlerini tercih etmeye başlamışlardır. Günümüzde işletmeler, devamlılıklarını sağlamak için sadece kâr elde etmek yerine toplumsal desteğin de önem kazandığını fark etmişlerdir. Bu nedenle işletmeler toplum tarafından benimsenmek ve beğenilmek amacıyla toplum yararına faaliyetlerde bulunmaktadır.

Sosyal sorumluluk, işletmelerin kendi yararlarının yanı sıra toplumun genel refah düzeyini koruyan ve gelişmesini sağlayan eylemleri gerçekleştirmeye yönelik örgütsel bir süreçtir (Ilıcak, 2013; akt. Akın, 2019:27). Sosyal sorumluluk projeleri ile birlikte işletmeler, kendi sorumluluklarını aldıkları uygulamalar ile ülkenin ekonomisinin ve gelişmişlik seviyesinin artmasına katkıda bulunmalıdırlar (Kocaorman, 2021:10). Ekonomik gelişmelere katkı sunan işletmeler, sosyal sorumluluk girişimlerinde bulunarak daha sürdürülebilir bir sosyal düzeninin tesis edilmesi ve korunması açısından önemli bir rol üstlenmelidir. İşletme yöneticileri sosyal sorumlulukların şirket için kısa dönemde maliyet unsuru olmasına karşın, uzun dönemde işletme kârlılığını arttırıcı yönde etki yaratacağını düşünmeli ve toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarının önünde tutmalıdırlar (Akdemir, 2008:31).

İşletmelerin değerini arttıran ya da fark yaratmalarını sağlayan artık sadece ürettikleri ürünler değil, topluma kattıkları değerlerdir. Bu da işletmelerin sosyal sorumluluk ruhunu taşımakla oluşmaktadır. Sosyal sorumluluk konusunu ciddiye alan işletmeler önemli kazanımlar sağlamaktadırlar. Başta, işletmelerin marka değerleri ve dolayısıyla piyasa değerleri artmaktadır. Günümüzde tüketiciler bir ürünü sadece kalitesi ve maddi değeri ile değil, bu ürünü üreten işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetleri ile birlikte değerlendirerek de tercih etmektedirler (Aktan ve Börü, 2007:27).

İşletmeleri sosyal sorumluluk projelerine yönelten farklı amaçlar bulunmaktadır. Bir yandan maliyetleri azaltmak ve olumlu bir kurumsal imaj sağlamak konusunda etkin bir araç olarak görülürken, diğer yandan ise herhangi bir çıkar beklemezsizin yerine getirilmesi gereken yükümlülükler olarak kabul edildiği için sosyal sorumluluğa başvurulmaktadır (Seyitoğulları, 2020:7). Sosyal alanda yapılan çalışmalar, kamuoyu tarafından önemsenir ve işletmeye karşı güven duygusu oluşturur. Eleştirel hedef kitle ve bilim sanat çevreleriyle iletişim kurulmasını sağlar (Tıngır, 2006:20).

Sosyal sorumluluk projeleri, işletme imajını geliştirmede, satışları ve bağlılığı arttırmada etkin bir yoldur (Akım, 2010:9). Sosyal sorumluluk projeleri, işletmeler tarafından topluma sosyal yarar kazandırma amacına dönük olarak gerçekleştirilen faaliyetlerdir. İşletmelerin bu tür kampanyaları samimi ve dürüst olarak gerçekleştirdiğini gören tüketicilerin işletmeye olan güven duygularını arttırmakta ve satın alma kararlarını olumlu yönde etkilemektedir (Özgülven, 2010:41). Sosyal sorumluluk kampanyaları, farkındalık yaratma anlamında tüketiciyi 'sosyal duyarlılık' vurgusuyla etkilemeye çalışmakta, tüketiciyle firma arasında duygusal bir bağ oluşturmaya çabalamaktadır (Karahana, 2006:84). Sosyal sorumluluk projelerinin en önemli avantajı işletmenin ürün ve hizmetlerine karşı olumlu talep geliştirdiği için pazarlama alanında olmaktadır. Bunun sonucu olarak da rekabetçi başarı kazanılmakta ve örgütsel anlamda motivasyon kanalları genişlemekte, uzun vadede sürdürülebilir başarılar elde edilebilmektedir. Bu nedenle işletmelerin sosyal sorumluluğu bir strateji olarak benimsemesi gerektiğini ileri sürülmektedir (Kayrakçı, 2021:20).

İşletmelerin tüketicilere ulaşmak için kullandıkları taktikler ve stratejiler oldukça çeşitlidir. Tüketiciler açısından ise durum daha tatmin edicidir çünkü sadece kendilerinin mutluluğuyla değil, aynı zamanda çevrelerini oluşturan ortamla da ilgilenen işletmelerle alışveriş yaparak geleceğe dair bir eylem birliği içinde oldukları duygusuyla hareket etmektedirler. Son dönemde Türkiye'de özellikle eğitim, giyim, sağlık ve çevre alanında gerçekleştirilen sosyal sorumluluk çalışmalarına rastlanmaktadır.

İşletmelerin sağlık, çevre, eğitim, spor ve kültür gibi konularda gerçekleştirdikleri projeler; uzun süreli olduğunda, kamuoyunda desteğini aldığıında, toplumsal bir fayda da sağlarsa işletmelerin saygınlığı da artmaktadır. Sosyal sorumlu davranışlarda bulunan işletmeler müşterilerde işletmeye karşı güven oluşmasını sağlayacak ve iyi bir imaja sahip olacaktır. Bu sayede işletmeler, müşteriler tarafından aynı ürün veya hizmete ihtiyaç duyulduğunda tekrar tercih edilecektir.

Sosyal sorumluluk projelerinin en belirgin özelliği, proje yapılırken proje dâhilinde tutundurma yapılması, uzun ömürlü olması, hem imaj oluşturmada hem de sosyal sorun ve amacın çözüme kavuşmasında kalıcı, gerçek ve uzun dönemli bir değişim peşinde olmasıdır (Sönmez, 2014:38). Şirketler belirledikleri bir toplumsal soruna çözüm sunabilecek bir proje oluştururlar. Toplumun ihtiyacı olan bir konunun seçilmesi hem topluma sağlayacağı fayda açısından hem de projenin ilgi çekmesi açısından önemlidir. Şirketler başladıkları projeleri uzun vadeli düşünmeli ve sürekli geliştirmelidir (Karahana, 2006:62).

Sosyal sorumluluk kampanyalarını diğer yapılan faaliyetlerden ayıran temel farklılık, sosyal bir problemi çözmek için kapsamlı ve uzun süreli olarak tasarlanmasıdır. Bu kampanyalar sahip oldukları taraflar ve paydaşlarca kabul görmeli ve desteklenebilir özellikte kurgulanmalıdır. Bu desteğin ve katılımın sağlanması için projenin tanıtılması, duyurulması ve başarısının ölçülmesi de diğer özellikleri kadar önemlidir (Aydınalp, 2013:119).

Sosyal sorumluluk projelerinin önemli hususlarından biri de tüketicilerin projeler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları yönündedir. Söz konusu durum, kurumlar için kritik önem

taşıyan “farkındalık” prensibini de olumsuz etkilemektedir. Kimi işletmeler yaptıkları çalışmalarını toplumla paylaşmakta bir sakınca görmezken kimi kurumlar ise; bunun gönüllü sosyal sorumluluk anlayışına uygun olmadığını dile getirerek bundan özellikle kaçınılmaktadırlar (Karafes ve Yıldırım, 2003:81).

Bu araştırmada, hazır giyim işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla aşağıda yer alan alt problemlere cevap aranmıştır.

- Hazır giyim işletmelerinde çalışan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeyleri nedir?
- Büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmelerde çalışan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
- Büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmelerinde çalışan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerinde yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

2. YÖNTEM

Hazır giyim işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeylerini, sosyal sorumluluk projesi hazırlamaya yönelik görüşlerini, sosyal sorumluluk projesi hazırlamada ortaya çıkan sorunları belirlemenin amaçlandığı bu araştırma betimsel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul’da faaliyet gösteren hazır giyim işletmelerinde çalışan işletme yöneticileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise olasılığı bilinmeyen örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme ile belirlenen İstanbul’da faaliyet gösteren büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmeleri arasından anketi cevaplamaya gönüllü 70 işletme yöneticisi oluşturmaktadır. Sosyal sorumluluk projelerini yürütme sürecinde daha fazla imkânlarla sahip olabilecekleri ve bu nedenle daha doğru bilgi elde edilebileceği düşünüldüğünden büyük ve orta ölçekli işletmeler araştırma kapsamına alınmıştır. Kosgeb KOBİ sınıflamasına göre çalışan sayısı 250 kişiden az çalışanı olan işletmeler (51-250 arası) orta ölçekli, 251 ve üstü olan işletmeler büyük ölçekli olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda 51 ve üstü çalışan sayısına sahip işletmeler araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamına alınana işletmelerin %55,7’si orta, %44,3’ü ise büyük ölçeklidir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun çalışmakta oldukları işletmelerin genel bilgileri incelendiğinde, % 4,3’ünün 6 -10 yıl, % 12,9’unun 11 – 15 yıl, % 25,7’sinin 16 – 20 yıl, % 27,1’inin 21 – 25 yıl, % 30’unun 26 yıl ve üstü olarak hazır giyim sektöründe buldukları; % 30’unun kendi markasını ürettiği, % 32,9’unun fason üretim yaptığı ve % 37,1’inin ise kendi markasının yanı sıra fason üretim de yaptığı; % 14,3’ünün üretimlerini iç pazara yönelik, % 12,9’unun üretimlerini dış pazara yönelik, % 72,9’unun ise hem iç hem de dış pazara yönelik üretim yaptığı belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplanması

Araştırmada, hazır giyim işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla anket hazırlanmıştır. Literatür taraması doğrultusunda, yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeylerini, sosyal sorumluluk projesi hazırlamaya yönelik görüşlerini, sosyal sorumluluk projesi hazırlamada ortaya çıkan sorunları belirlemek amacıyla likert tipi anket hazırlanmıştır. Anket 56 soru ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ankete cevap veren yöneticilerin çalışmakta oldukları hazır giyim işletmelerinin genel bilgilerini belirlemeye yönelik 5 soru, ikinci bölümde hazır giyim

işletmelerinin sosyal sorumluluk projeleri bilgi kaynaklarını belirlemeye yönelik 5 soru, üçüncü bölümde hazır giyim işletmelerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik 28 soru, dördüncü bölümde hazır giyim işletmelerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin sorunlarını belirlemeye yönelik 18 soruya yer verilmiştir. Anketin üçüncü ve dördüncü bölümünde yer alan likert tipi sorular 1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum şeklinde derecelendirilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren 70 işletme yöneticisine uygulanarak anket analizi sonucu elde edilmiştir. [Yöneticilerinin görüşlerinin yer aldığı anketten elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla SPSS \(Statistical Package for Social Sciences\) sürüm 22 kullanılmıştır. Ölçümle elde edilen sürekli değişkenler \(nicel değişkenler\) ortalama ve standart sapma değerleriyle, kategorik değişkenler \(nitel değişkenler\) ise frekans ve yüzde değerleri ile sunulmuştur.](#)

[Çalışmada incelenen nicel değişkenlerin \(her bir ifadenin puanları\) normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda verilerin normal dağılıma uyduğu tespit edilmiştir. İki bağımsız grup olan orta ve büyük işletme yöneticilerinin görüşlerine ait sonuçların istatistiksel açıdan karşılaştırılması için “Bağımsız gruplar t-testi \(Independent samples t-testi\)” kullanılmıştır. Bütün istatistiksel analizlerde istatistiksel önemlilik seviyesi olarak \$p < 0.05\$ değeri kabul edilmiştir.](#)

3. BULGULAR

Bu bölümde, hazır giyim işletmelerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeyleri, görüşleri, sorunlarını belirlemek amacıyla planlanıp yürütülen araştırma kapsamında elde edilen bulgulara alt problemler doğrultusunda yer verilmiştir.

Alt Problem 1. Hazır giyim işletmelerinde çalışan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

Bu bölümde araştırmaya katılan örneklem grubunun sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeyleri, bilgi kaynakları, çalışanlarına sosyal sorumluluklar konusunda eğitim verme durumu, işletme bünyesinde hazırlanan projelerin hedef kitlesi ve kapsadıkları alan ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerine İlişkin Bilgi Düzeyleri

Bilgi Düzeyleri	S	%
Evet bilgi sahibiyim.	50	71,4
Kısmen bilgi sahibiyim.	20	28,6
Toplam	70	100

Tablo 3.1 incelendiğinde, araştırmaya katılan yöneticilerin %71,4'ünün sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgi sahibi olduğu, %28,6'sının sosyal sorumluluk projeleri hakkında kısmen bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerine İlişkin Bilgi Kaynaklarının Dağılımı

Bilgi Kaynakları	S	%
Eğitim aldığım için bilgi sahibiyim.	30	42,9
Yakın çevre sayesinde bilgi sahibiyim.	34	48,6
Dernek-vakıf gibi kuruluşlar aracılığıyla bilgi sahibiyim.	7	10,0
SMS ve duyurular sayesinde bilgi sahibiyim.	20	28,6
İnternet ve sosyal medya aracılığıyla bilgi sahibiyim.	55	78,6
TV ve radyo gibi iletişim araçları aracılığıyla bilgi sahibiyim.	28	40,0

Çeşitli reklam araçları (bilboard, broşür vb.) sayesinde bilgi sahibiyim.	13	18,6
---	----	------

n:70

Tablo 3.2 incelendiğinde, araştırmaya katılan yöneticilerin %78,6'sı sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgilerini internet ve sosyal medya aracılığıyla edindiği görülmektedir. İşletmelerin %48,6'sı yakın çevresi sayesinde, %42,9'u eğitim aldığından, %40,0'ı TV ve radyo gibi iletişim araçları sayesinde, %28,6'sı SMS ve duyurular sayesinde, %18,6'sı çeşitli reklam araçları sayesinde, %10,0'u dernek-vakıf gibi kuruluşlar aracılığıyla sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi edindiği görülmektedir. Tablo 3.2'ye göre, işletmelerin çoğunlukla internet ve sosyal medya aracılığıyla bilgi sahibi olduğu söylenebilir.

Tablo 3.3. İşletmelerin Çalışanlarına Sosyal Sorumluluklar Konusunda Eğitim Verme Durumu

Eğitim Verme Durumu	S	%
Evet	36	51,4
Hayır	34	48,6
Toplam	70	100

Tablo 3.3 incelendiğinde, yöneticilerin %51,4'ünün sosyal sorumluluk konusunda çalışanlarına eğitim verdiği, %48,6'sının ise çalışanlarına eğitim vermediği görülmektedir.

Tablo 3.4. Sosyal Sorumluluk Projesi Hazırlayan İşletmelerin Proje Alanı

Proje Alanı	S	%
Eğitim	24	34,3
Ekonomi	5	7,1
Çevre	23	32,9
Sağlık	11	15,7
Sosyal Destek	27	38,6
Kültür-Sanat	5	7,1
Spor	1	1,4
Farkındalık	19	27,1
Herhangi bir sosyal sorumluluk projesi hazırlanmadı.	16	22,9

n: 70

Tablo 3.4 incelendiğinde, araştırmaya katılan işletmelerin %38,6'sı sosyal destek, %34,3'ü eğitimi, %32,9'u çevreyi, %27,1'i farkındalığı, %15,7'si sağlığı, %7,1'i ekonomiyi, %7,1'i kültür-sanatı ve %1,4'ü sporu proje alanı olarak seçtiği görülmektedir. İşletmelerde proje alanı olarak daha çok sosyal desteğin tercih edildiği söylenebilir. Araştırmaya katılan işletmelerin %22,9'unun ise herhangi bir sosyal sorumluluk projesi hazırlamadığı görülmektedir.

Tablo 3.5. Sosyal Sorumluluk Projesi Hazırlayan İşletmelerin Hedef Kitle Dağılımı

Hedef Kitle	S	%
Çocuklar ve gençler	23	42,5
Yetişkinler	5	9,2
Engelliler	5	9,2
Çalışanlar	18	33,3
Toplumun Geneli	15	27,7
Kadınlar	9	16,6
Erkekler	-	-
Yaşlılar	2	3,7
Göçmenler	-	-
Dar Gelirliler	-	-
Tarım ve Hayvancılık	1	1,8
Çevre ve Geri Dönüşüm	23	42,5

Hayvan Hakları	9	16,6
----------------	---	------

n:54

Tablo 3.5 incelendiğinde; sosyal sorumluluk projesi hazırlayan işletmelerin %42,5'inin çocuk ve gençleri, %42,5'inin çevre ve geri dönüşümü hedef kitle olarak seçtiği görülmektedir. İşletmelerin %33,3'ü çalışanları, %27,7'si toplumun geneline, %16,6'sı hayvan haklarını, %16,6'sı kadınları, %9,2'si yetişkinleri, %9,2'si engellileri, %3,7'si yaşlıları, %1,8'i tarım ve hayvancılığı hedef kitle olarak seçtiği görülmektedir. İşletmelerde erkeklere, göçmenlere ve dar gelirlilere yönelik sosyal sorumluluk projesi hazırlanmadığı görülmektedir.

Alt Problem 2. Büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmelerde çalışan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

Bu bölümde, örneklemin sosyal sorumluluk projelerinin işletmelere, çalışanlara, markaya ve topluma sağladığı faydalara ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 3.6 Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin İşletmelere Faydalarına Yönelik Görüşleri

İfadeler	İşletme Ölçeği	Katılmıyorum S (%)	Kararsızım S (%)	Katılıyorum S (%)	Kesinlikle Katılıyorum S (%)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye rekabet avantajı sağlar.	Orta			31 (79,5)	8 (20,5)
	Büyük		1 (3,2)	21 (67,7)	9 (29,0)
	Toplam		1 (1,4)	52 (74,3)	17 (24,3)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye olan güvenilirliği artırır.	Orta		1 (2,6)	28 (71,8)	10 (25,6)
	Büyük			20 (64,5)	11 (35,5)
	Toplam		1 (1,4)	48 (68,6)	21 (30,0)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin ürün ve hizmetlerine yönelik talebin artmasını sağlar.	Orta		5 (12,8)	22 (56,4)	12 (30,8)
	Büyük		2 (6,5)	15 (48,4)	14 (45,2)
	Toplam		7 (10)	37 (52,9)	26 (37,1)
Sosyal sorumluluk sahibi işletmeler pazarda başarı sağlarlar.	Orta		2 (5,1)	20 (51,3)	17 (43,6)
	Büyük		1 (3,2)	14 (45,2)	16 (51,6)
	Toplam		3 (4,3)	34 (48,6)	33 (47,1)
İşletmelerin imajı, sosyal sorumluluk projeleri ile yükseltilebilir	Orta		3 (7,7)	13 (33,3)	23 (59,0)
	Büyük			13 (41,9)	18 (58,1)
	Toplam		3 (4,3)	26 (37,1)	41 (58,6)
Sosyal sorumluluk projeleri ile hem işletmelere hem de toplumlara katkı sağlanmaktadır.	Orta		5 (12,8)	10 (25,6)	24 (61,5)
	Büyük			8 (25,8)	23 (74,2)
	Toplam		5 (7,1)	18 (25,7)	47 (67,1)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin marka olmasına katkı sağlar.	Orta		3 (7,7)	15 (38,5)	21 (53,8)
	Büyük		1 (3,2)	7 (22,6)	23 (74,2)
	Toplam		4 (5,7)	22 (31,4)	44 (62,9)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin çevreye karşı duyarlılığını artırır.	Orta	1 (2,6)	3 (7,7)	16 (41,0)	19 (48,7)
	Büyük		1 (3,2)	7 (22,6)	23 (74,2)
	Toplam	1 (1,4)	4 (5,7)	23 (32,9)	42 (60,0)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmelere özel tüketici grupları oluşturur.	Orta		2 (5,1)	20 (51,3)	17 (43,6)
	Büyük		5 (16,1)	12 (38,7)	14 (45,2)
	Toplam		7 (10,0)	32 (45,7)	31 (44,3)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin hem marka değerini hem de piyasa değerini yükseltmesini sağlar.	Orta			22 (56,4)	17 (43,6)
	Büyük			13 (41,9)	18 (58,1)
	Toplam			35 (50,0)	35 (50,0)
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin tanıtımına olumlu yönde katkı sağlar.	Orta		1 (2,6)	18 (46,2)	20 (51,3)
	Büyük			17 (54,8)	14 (45,2)
	Toplam		1 (1,4)	35 (50,0)	34 (48,6)
	Orta		2 (5,1)	20 (51,3)	17 (43,6)

Sosyal sorumluluk projeleri işletmelerin toplumla ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde etkinlik gösterir.	Büyük		2 (6,5)	15 (48,4)	14 (45,2)
	Toplam		4 (5,7)	35 (50,0)	31 (44,3)
Sosyal sorumluluk projeleri yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar.	Orta		3 (7,7)	21 (53,8)	15 (38,5)
	Büyük		1 (3,2)	10 (32,3)	20 (64,5)
	Toplam		4 (5,7)	31 (44,3)	35 (50,0)
Sosyal sorumluluk projeleri piyasada rakiplere karşı üstünlük sağlar.	Orta		2 (5,1)	19 (48,7)	18 (46,2)
	Büyük			9 (29,0)	22 (71,0)
	Toplam		2 (2,9)	28 (40,0)	40 (57,1)
Sosyal sorumluluk projelerinin müşteri sadakati yaratmada olumlu etkileri bulunmaktadır.	Orta			22 (56,4)	17 (43,6)
	Büyük		1 (3,2)	9 (29,0)	21 (67,7)
	Toplam		1 (1,4)	31 (44,3)	38 (54,3)

n: 70

Yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin işletmelere sağladığı faydalara yönelik görüşlerinin yer aldığı Tablo 3.6 incelendiğinde yığılmanın; “İşletmelerin imajı, sosyal sorumluluk projeleri ile yükseltilebilir.” (%58,6), “Sosyal sorumluluk projeleri ile hem işletmelere hem de toplumlara katkı sağlanmaktadır.” (%67,1), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin marka olmasına katkı sağlar.” (%62,9), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin çevreye karşı duyarlılığını artırır.” (%60,0), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin hem marka değerini hem de buna bağlı olarak piyasa değerini yükseltmesini sağlar.” (%50,0), “Sosyal sorumluluk projeleri yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar.” (%50,0), “Sosyal sorumluluk projeleri piyasada rakiplere karşı üstünlük sağlar.” (%57,1), “Sosyal sorumluluk projelerinin müşteri sadakati yaratmada olumlu etkileri bulunmaktadır.” (%54,3) ifadelerinde kesinlikle katılıyorum; “Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye rekabet avantajı sağlar.” (%74,3), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye olan güvenilirliği artırır.” (%68,6), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin ürün ve hizmetlerine yönelik talebin artmasını sağlar.” (%52,9), “Sosyal sorumluluk sahibi işletmeler pazarda başarı sağlarlar.” (%48,6), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmelere özel tüketici grupları oluşturur.” (%45,7), Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin hem marka değerini hem de buna bağlı olarak piyasa değerini yükseltmesini sağlar.” (%50,0), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin tanıtımına olumlu yönde katkı sağlar.” (%50,0), “Sosyal sorumluluk projeleri işletmelerin toplumla ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde etkinlik gösterir.” (%50,0) ifadelerinde ise katılıyorum seçeneğinde olduğu görülmektedir.

İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin İşletmelere Faydalarına Yönelik Görüşleri işletme büyüklüğü açısından incelendiğinde;

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye rekabet avantajı sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %79,5’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %74,3’ünün katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye olan güvenilirliği artırır.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %71,8’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %68,6’sının katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin ürün ve hizmetlerine yönelik talebin artmasını sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %56,4’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %52,9’unun katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk sahibi işletmeler pazarda başarı sağlarlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %51,6’sının kesinlikle katılıyorum,

“İşletmelerin imajı, sosyal sorumluluk projeleri ile yükseltilebilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %59,0’unun, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %58,1’inin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri ile hem işletmelere hem de toplumlara katkı sağlanmaktadır.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %61,5’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %74,2’sinin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin marka olmasına katkı sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %53,8’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %74,2’sinin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin çevreye karşı duyarlılığını artırır.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %48,7’sinin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %74,2’sinin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmelere özel tüketici grupları oluşturur.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %45,2’sinin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin hem marka değerini hem de buna bağlı olarak piyasa değerini yükseltmesini sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %56,4’ünün katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %58,1’inin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin tanıtımına olumlu yönde katkı sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün kesinlikle katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %54,8’inin katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletmelerin toplumla ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde etkinlik gösterir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %48,4’ünün katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %53,8’inin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %64,5’inin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri piyasada rakiplere karşı üstünlük sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %48,7’sinin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %71,0’inin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projelerinin müşteri sadakati yaratmada olumlu etkileri bulunmaktadır.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %56,4’ünün katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %67,7’sinin kesinlikle katılıyorum seçeneklerinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

Sosyal alanda yapılan çalışmalar, kamuoyu tarafından önemsenir ve işletmeye karşı güven duygusu oluşturur (Tingır, 2006:20). Sosyal sorumluluk projeleri işletme bünyesinde çalışanların ve müşterilerin bir taraftan yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunurken diğer taraftan yaşam kalitelerinin gelişmesini sağlamaktadır (Uğurhan, 2017:63). Tabloda yer alan ifadeler genel olarak incelendiğinde, tüm işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin işletmelere faydalı olup, katkı sağladığı yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu sonuç yöneticilerin sosyal sorumluluk projeleri konusunda farkındalıklarının olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Tablo 3.7 Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin İşletmelere Faydalarına Yönelik Görüşlerinin İşletme Büyüklüğüne Göre İstatistiksel Karşılaştırma Sonuçları

İfadeler	Orta ölçekli	Büyük ölçekli	T- değeri	P- değeri
	$\bar{x} \pm SS$	$\pm SS$		
Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye rekabet avantajı sağlar.	4,21 \pm 0,41	4,26 \pm 0,51	-0,480	0,633
Sosyal sorumluluk projeleri işletmeye olan güvenilirliği artırır.	4,23 \pm 0,48	4,35 \pm 0,49	-1,062	0,292
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin ürün ve hizmetlerine yönelik talebin artmasını sağlar.	4,18 \pm 0,64	4,39 \pm 0,62	-1,367	0,176
Sosyal sorumluluk sahibi işletmeler pazarda başarı sağlarlar.	4,38 \pm 0,59	4,48 \pm 0,57	-0,710	0,480
İşletmelerin imajı, sosyal sorumluluk projeleri ile yükseltilebilir.	4,51 \pm 0,64	4,58 \pm 0,50	-0,482	0,632
Sosyal sorumluluk projeleri ile hem işletmelere hem de toplumlara katkı sağlanmaktadır.	4,49 \pm 0,72	4,74 \pm 0,44	-1,723	0,089
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin marka olmasına katkı sağlar.	4,46 \pm 0,64	4,71 \pm 0,53	-1,733	0,088
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin çevreye karşı duyarlılığını artırır.	4,36 \pm 0,74	4,71 \pm 0,53	-2,218	0,030 *
Sosyal sorumluluk projeleri işletmelere özel tüketici grupları oluşturur.	4,38 \pm 0,59	4,29 \pm 0,74	0,594	0,565
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin hem marka değerini hem de buna bağlı olarak piyasa değerini yükseltmesini sağlar.	4,44 \pm 0,50	4,58 \pm 0,50	-1,198	0,236
Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin tanıtımına olumlu yönde katkı sağlar.	4,49 \pm 0,56	4,45 \pm 0,51	0,277	0,783
Sosyal sorumluluk projeleri işletmelerin toplumla ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde etkinlik gösterir.	4,38 \pm 0,59	4,39 \pm 0,62	-0,017	0,986
Sosyal sorumluluk projeleri yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar.	4,31 \pm 0,61	4,61 \pm 0,56	-2,150	0,035 *
Sosyal sorumluluk projeleri piyasada rakiplere karşı üstünlük sağlar.	4,41 \pm 0,59	4,71 \pm 0,46	-2,305	0,024 *
Sosyal sorumluluk projelerinin müşteri sadakati yaratmada olumlu etkileri bulunmaktadır.	4,44 \pm 0,50	4,65 \pm 0,55	-1,659	0,102
Toplam puan	65,7 \pm 5,0	67,9 \pm 4,4	-1,965	0,053

T-değeri: Bağımsız gruplar T-testi değeri * : P<0.05

Tablo 3.7 incelendiğinde, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin işletmelere faydalarına yönelik görüşlerinin işletme büyüklüğüne göre karşılaştırılması için yapılan t testi sonuçlarına göre, “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin çevreye karşı duyarlılığını artırır.” (t= -2,218 P=0,030), “Sosyal sorumluluk projeleri yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar.” (t= -2,150 P=0,035), “Sosyal sorumluluk projeleri piyasada rakiplere karşı üstünlük sağlar.” (t= -2,305 P=0,024) ifadelerinde büyük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. “Sosyal sorumluluk projeleri işletmenin çevreye karşı duyarlılığımı artırır.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,71, orta ölçekli \bar{x} : 4,36), “Sosyal sorumluluk projeleri yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,61, orta ölçekli \bar{x} : 4,31), “Sosyal sorumluluk projeleri piyasada rakiplere karşı üstünlük sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,71, orta ölçekli \bar{x} : 4,41) ifadelerinde büyük ölçekli işletmelerin aritmetik ortalamalarının orta ölçekli işletmelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.8. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Çalışanlara Faydalarına Yönelik Görüşleri

İfadeler	İşletme Ölçeği	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		S (%)	S (%)	S (%)	S (%)
Çalışanlar arasında iletişimi, güveni ve dayanışmayı arttırdığı için takım ruhunu güçlendirmektedir.	Orta	1 (2,6)	1 (2,6)	29 (74,4)	8 (20,5)
	Büyük			22 (71,0)	9 (29,0)
	Toplam	1 (1,4)	1 (1,4)	51 (72,9)	17 (24,3)
Çalışanların, toplumla ilişkilerinin gelişmesini ve güçlenmesini sağlar.	Orta		3 (7,7)	28 (71,8)	8 (20,5)
	Büyük			22 (71,0)	9 (29,0)
	Toplam		3 (4,3)	50 (71,4)	17 (24,3)
İşletmenin sosyal sorumluluk projelerinde yer alan firma çalışanlarının bu projeler aracılığıyla bilgi, beceri ve deneyimlerini geliştirebilmelerine olanak sağlar.	Orta		4 (10,3)	24 (61,5)	11 (28,2)
	Büyük			18 (58,1)	13 (41,9)
	Toplam		4 (5,7)	42 (60,0)	24 (34,3)

n: 70

Yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin çalışanlarına sağladığı faydalara yönelik görüşlerinin yer aldığı Tablo 3.8 incelendiğinde yığılmanın, “Çalışanlar arasında iletişimi, güveni ve dayanışmayı arttırdığı için takım ruhunu güçlendirmektedir.” (%72,9), “Çalışanların, toplumla ilişkilerinin gelişmesini ve güçlenmesini sağlar.” (%71,4), “İşletmenin sosyal sorumluluk projelerinde yer alan firma çalışanlarının bu projeler aracılığıyla bilgi, beceri ve deneyimlerini geliştirebilmelerine olanak sağlar.” (%60,0) ifadelerinde katılıyorum seçeneğinde olduğu görülmektedir.

İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Çalışanlara Faydalarına Yönelik Görüşleri işletme büyüklüğü açısından incelendiğinde;

“Çalışanlar arasında iletişimi, güveni ve dayanışmayı arttırdığı için takım ruhunu güçlendirmektedir.” İfadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %74,4’ünün, büyük işletme yöneticilerinin %71,0’ının katılıyorum,

“Çalışanların, toplumla ilişkilerinin gelişmesini ve güçlenmesini sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %71,8’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %71,0’ının katılıyorum,

“İşletmenin sosyal sorumluluk projelerinde yer alan firma çalışanlarının bu projeler aracılığıyla bilgi, beceri ve deneyimlerini geliştirebilmelerine olanak sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %61,5’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %58,1’inin katılıyorum seçeneklerinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

Gemici tarafından yapılan araştırmada çalışanların işletmenin büyümesi için gerekli olan ana kaynaklar ve işletmenin gelişmesinde önemli bir role sahip oldukları görüşüne katıldığı görülmüştür (Gemici, 2010:64). İşletme kültürü haline gelen sosyal sorumluluklar, çalışanlar tarafından daha kolay benimsenir ve bu sayede çalışanların işletmeye karşı sorumluluk bilinci de artacaktır (Güngör, 2016:26).

Tabloda yer alan ifadeler genel olarak incelendiğinde, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin çalışanlara hem sosyal hem de kişisel açıdan katkılar sağladığını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.9. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Çalışanlara Faydalarına Yönelik Görüşlerinin İşletme Büyüklüğüne Göre İstatistiksel Karşılaştırma Sonuçları

İfadeler	Orta ölçekli	Büyük ölçekli	T-değeri	P-değeri
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Çalışanlar arasında iletişimi, güveni ve dayanışmayı arttırdığı için takım ruhunu güçlendirmektedir.	4,13 \pm 0,57	4,29 \pm 0,46	-1,283	0,204
Çalışanların, toplumla ilişkilerinin gelişmesini ve güçlenmesini sağlar.	4,13 \pm 0,52	4,29 \pm 0,46	-1,358	0,179
İşletmenin sosyal sorumluluk projelerinde yer alan firma çalışanlarının bu projeler aracılığıyla bilgi, beceri ve deneyimlerini geliştirebilmelerine olanak sağlar.	4,18 \pm 0,60	4,42 \pm 0,50	-1,781	0,079
Toplam puan	12,4 \pm 1,4	13,0 \pm 1,3	-1,725	0,089

T-değeri: Bağımsız gruplar T-testi değeri

Tablo 3.9 incelendiğinde, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin çalışanlara faydalarına yönelik görüşlerinin işletme büyüklüğüne göre karşılaştırılması için yapılan t testi sonuçlarına göre orta ve büyük ölçekli yönetici görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Tablo 3.10. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Markaya Faydalarına Yönelik Görüşleri

İfadeler	İşletme Ölçeği	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		S (%)	S (%)	S (%)
Sosyal sorumluluk projeleri markaların tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağlar.	Orta	4 (10,3)	18 (46,2)	17 (43,6)
	Büyük	1 (3,2)	9 (29,0)	21 (67,7)
	Toplam	5 (7,1)	27 (38,6)	38 (54,3)
Sosyal sorumluluk projeleri markaya saygınlık sağlar.	Orta	4 (10,3)	13 (33,3)	22 (56,4)
	Büyük		7 (22,6)	24 (77,4)
	Toplam	4 (5,7)	20 (28,6)	46 (65,7)
Sosyal sorumluluk projeleri markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağlar.	Orta	3 (7,7)	16 (41,0)	20 (51,3)
	Büyük		7 (22,6)	24 (77,4)
	Toplam	3 (4,3)	23 (32,9)	44 (62,9)
Sosyal sorumluluk projeleri tüketicilerin marka sadakati, ürün ya da hizmet ile ilgili algıları ve değerlendirmelerini etkiler.	Orta	3 (7,7)	18 (46,2)	18 (46,2)
	Büyük	3 (9,7)	6 (19,4)	22 (71,0)
	Toplam	6 (8,6)	24 (34,3)	40 (57,1)
Sosyal sorumluluk projeleri markaya güven ve itibar açısından olumlu etki sağlar.	Orta	4 (10,3)	20 (51,3)	15 (38,5)
	Büyük		15 (48,4)	16 (51,6)
	Toplam	4 (5,7)	35 (50,0)	31 (44,3)
Sosyal sorumluluk projeleri markanın bilinirliğini sağlar.	Orta	2 (5,1)	21 (53,8)	16 (41,0)
	Büyük		11 (35,5)	20 (64,5)
	Toplam	2 (2,9)	32 (45,7)	36 (51,4)

n: 70

Yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin markaya sağladığı faydalara yönelik görüşlerinin yer aldığı Tablo 3.10 incelendiğinde yığılmanın; “Sosyal sorumluluk projeleri markaların tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağlar.” (%54,3), “Sosyal sorumluluk projeleri markaya saygınlık sağlar.” (%65,7), “Sosyal sorumluluk projeleri markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağlar.” (%62,9), “Sosyal sorumluluk projeleri tüketicilerin marka sadakati, ürün ya da hizmet ile ilgili algıları ve değerlendirmelerini etkiler.” (%57,1), “Sosyal sorumluluk projeleri markanın bilinirliğini sağlar.” (%51,4) ifadelerinde kesinlikle katılıyorum; “Sosyal sorumluluk projeleri markaya güven ve itibar açısından olumlu etki sağlar.” (%50,0) ifadesinde ise katılıyorum seçeneğinde olduğu görülmektedir.

İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Markaya Faydalarına Yönelik Görüşleri işletme büyüklüğü açısından incelendiğinde;

“Sosyal sorumluluk projeleri markaların tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %46,2’sinin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %67,7’sinin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri markaya saygınlık sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %56,4’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %77,4’ünün kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %77,4’ünün kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri tüketicilerin marka sadakati, ürün ya da hizmet ile ilgili algıları ve değerlendirmelerini etkiler.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %46,2’sinin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %71,0’ının kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri markaya güven ve itibar açısından olumlu etki sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %51,6’sının kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri markanın bilinirliğini sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %53,8’inin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %64,5’inin kesinlikle katılıyorum seçeneklerinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

Günümüz tüketicileri için artık ürünün maddi değeri ya da kalitesi, o ürünü satın almak için yeterli değildir. Bu bağlamda işletmeler için marka konumlandırması sosyal sorumluluk kampanyalarının gelişmesini zorunlu kılmıştır (Tandoğan, 2009:78). Tüketicilerin marka sadakati ve ürün ya da hizmet ile ilgili algıları ve değerlendirmeleri sosyal sorumluluk kavramından etkilenebilir (Uğurhan, 2017:65). Yapılan araştırmada da işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin marka için değerli olduğunu belirten görüşlere katıldıkları görülmektedir. Marka bilinirliğinin artması için bu tür projelerin desteklenmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.11. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Markaya Faydalarına Yönelik Görüşlerinin İşletme Büyüklüğüne Göre İstatistiksel Karşılaştırma Sonuçları

İfadeler	Orta ölçekli	Büyük ölçekli	T-değeri	P-değeri
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Sosyal sorumluluk projeleri markaların tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağlar.	4,33 \pm 0,66	4,65 \pm 0,55	-2,105	0,039 *
Sosyal sorumluluk projeleri markaya saygınlık sağlar.	4,46 \pm 0,68	4,77 \pm 0,43	-2,346	0,022 *
Sosyal sorumluluk projeleri markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağlar.	4,44 \pm 0,64	4,77 \pm 0,43	-2,646	0,010 *
Sosyal sorumluluk projeleri tüketicilerin marka sadakati, ürün ya da hizmet ile ilgili algıları ve değerlendirmelerini etkiler.	4,38 \pm 0,63	4,61 \pm 0,67	-1,463	0,148
Sosyal sorumluluk projeleri markaya güven ve itibar açısından olumlu etki sağlar.	4,28 \pm 0,65	4,52 \pm 0,51	-1,650	0,104
Sosyal sorumluluk projeleri markanın bilinirliğini sağlar.	4,36 \pm 0,58	4,65 \pm 0,49	-2,189	0,032 *
Toplam puan	26,3 \pm 2,3	28,0 \pm 2,0	-3,287	0,002 **

T-değeri: Bağımsız gruplar T-testi değeri * : P<0.05 ** : P<0.01

Tablo 3.11 incelendiğinde, “Sosyal sorumluluk projeleri markaların tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağlar.” (t= -2,105 P=0,039), “Sosyal sorumluluk projeleri markaya saygınlık sağlar.” (t= -2,346 P=0,022), “Sosyal sorumluluk projeleri markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağlar.” (t= -2,646 P=0,010), “Sosyal sorumluluk projeleri markanın bilinirliğini sağlar.” (t= -2,189 P=0,032) ifadelerinde büyük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

“Sosyal sorumluluk projeleri markaların tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,65, orta ölçekli \bar{x} : 4,33), “Sosyal sorumluluk projeleri markaya saygınlık sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,77, orta ölçekli \bar{x} : 4,46), “Sosyal sorumluluk projeleri markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,77, orta ölçekli \bar{x} : 4,44), “Sosyal sorumluluk projeleri markanın bilinirliğini sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,65, orta ölçekli \bar{x} : 4,36) ifadelerinde büyük ölçekli işletmelerin aritmetik ortalamalarının orta ölçekli işletmelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.12. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Topluma Faydalarına Yönelik Görüşleri

İfadeler	İşletme Ölçeği	Kararsızım S (%)	Katılıyorum S (%)	Kesinlikle Katılıyorum S (%)
Sosyal sorumluluk projeleri işletme ve toplum arasında yakın bağların kurulmasını sağlar.	Orta	2 (5,1)	24 (61,5)	13 (33,3)
	Büyük	1 (3,2)	15 (48,4)	15 (48,4)
	Toplam	3 (4,3)	39 (55,7)	28 (40,0)
İşletmeler, çevreye verdikleri zararları azaltmaya yönelik hazırlamış oldukları sosyal sorumluluk projeleri ile doğaya verilen zararı en aza indirebilmektedirler.	Orta	1 (2,6)	22 (56,4)	16 (41,0)
	Büyük	1 (3,2)	11 (35,5)	19 (61,3)
	Toplam	2 (2,9)	33 (47,1)	35 (50,0)
Yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağlar.	Orta		24 (61,5)	15 (38,5)
	Büyük		9 (29,0)	22 (71,0)
	Toplam		33 (47,1)	37 (52,9)
Sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabilir.	Orta	1 (2,6)	20 (51,3)	18 (46,2)
	Büyük		9 (29,0)	22 (71,0)
	Toplam	1 (1,4)	29 (41,4)	40 (57,1)

n: 70

Yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin topluma sağladığı faydalara yönelik görüşlerinin yer aldığı Tablo 3.12 incelendiğinde yığılmanın; “Sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabilir.” (%57,1), “Yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağlar.” (%52,9), “İşletmeler, çevreye verdikleri zararları azaltmaya yönelik hazırlamış oldukları sosyal sorumluluk projeleri ile doğaya verilen zararı en aza indirebilmektedirler.” (%50,0) ifadelerinde kesinlikle katılıyorum; “Sosyal sorumluluk projeleri işletme ve toplum arasında yakın bağların kurulmasını sağlar.” (%55,7) ifadesinde ise katılıyorum seçeneğinde olduğu görülmektedir.

İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Topluma Faydalarına Yönelik Görüşleri işletme büyüklüğü açısından incelendiğinde;

“Sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %51,3’ünün katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %71,0’ının kesinlikle katılıyorum,

“Yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %61,5’inin katılıyor, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %71,0’ının kesinlikle katılıyor,

“İşletmeler, çevreye verdikleri zararları azaltmaya yönelik hazırlamış oldukları sosyal sorumluluk projeleri ile doğaya verilen zararı en aza indirebilmektedirler.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %56,4’ünün katılıyor, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %61,3’ünün kesinlikle katılıyor,

“Sosyal sorumluluk projeleri işletme ve toplum arasında yakın bağların kurulmasını sağlar.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %61,5’inin katılıyor, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin yarı yarıya hem katılıyor hem de kesinlikle katılıyor seçeneklerinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

Sosyal sorumluluğu yüksek olan işletmelerin, mal ve hizmet tüketimine ilişkin tüketici tercihlerini ve tüketicilerin diğer tüketim tercihlerini kendi lehine çevirdiği görülmektedir (Bakırtaş, 2005:49). Kurumsal anlamda sosyal sorumluluk kampanyası yürüten işletmeler, kaynakları kullanıp bunlardan fayda sağlarken aynı zamanda bu kaynakların topluma ait bir değer olduğunu göstererek birliktelik duygusunu pekiştirmektedirler. Böylece, tüketici, işletmenin topluma karşı görevlerini gerçekleştirdiğini görmekte ve olumlu bir itibar meydana gelmektedir (Kayrakçı, 2021:19). Çevrenin beklentileri ve toplumsal baskılar işletmeleri sorumlu davranmaya yöneltmektedir. Böylece sosyal sorumluluk, toplum refahının korunmasına ve artırılmasına dair bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır (Eren ve Eker, 2012:453).

Tabloda yer alan ifadeler genel olarak incelendiğinde, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin toplum ile işletme arasında değerli bir köprü görevi gördüğünü, aradaki ilişkiyi olumlu etkilemek için projelerin yapılması gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.13. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Topluma Faydalarına Yönelik Görüşlerinin İşletme Büyüklüğüne Göre İstatistiksel Karşılaştırma Sonuçları

İfadeler	Orta ölçekli	Büyük ölçekli	T-değeri	P-değeri
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Sosyal sorumluluk projeleri işletme ve toplum arasında yakın bağların kurulmasını sağlar.	4,28 \pm 0,56	4,45 \pm 0,57	-1,251	0,215
İşletmeler, çevreye verdikleri zararları azaltmaya yönelik hazırlamış oldukları sosyal sorumluluk projeleri ile doğaya verilen zararı en aza indirebilmektedirler.	4,38 \pm 0,54	4,58 \pm 0,56	-1,474	0,145
Yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağlar.	4,38 \pm 0,49	4,71 \pm 0,46	-2,819	0,006**
Sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabilir.	4,44 \pm 0,55	4,71 \pm 0,46	-2,259	0,027*
Toplam puan	17,5 \pm 1,6	18,5 \pm 1,7	-2,440	0,017*

T-değeri: Bağımsız gruplar T-testi değeri * : P<0.05 ** : P<0.01

Tablo 3.13 incelendiğinde, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin topluma faydalarına yönelik görüşlerinin işletme büyüklüğüne göre karşılaştırılması için yapılan t testi sonuçlarına göre, “Yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağlar.” (t= -2,819 P=0,006), “Sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabilir.” (t= -2,259 P=0,027) ifadelerinde büyük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

“Yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağlar.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,71, orta ölçekli \bar{x} : 4,38), “Sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,71, orta ölçekli \bar{x} : 4,44) ifadelerinde büyük ölçekli işletmelerin aritmetik ortalamalarının orta ölçekli işletmelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Alt Problem 3. Büyük ve orta ölçekli hazır giyim işletmelerinde çalışan yöneticilerin sosyal sorumluluk projelerinde yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

Bu bölümde, sosyal sorumluluk projelerinin hazırlanmasına ve uygulamasına dair yaşanan sorunların belirlenmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3.14. Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Uygulamasında Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşleri

İfadeler	İşletme Ölçeği	Kesinlikle Katılmıyorum S (%)	Katılmıyorum S (%)	Kararsızım S (%)	Katılıyorum S (%)	Kesinlikle Katılıyorum S (%)
İşletmeler sosyal sorumluluğunu yerine getirmez ve sosyal problemlere duyarsızlık gösterir ise müşteri sadakati olumsuz etkilenebilir.	Orta		3 (7,7)	2 (5,1)	29 (74,4)	5 (12,8)
	Büyük				20 (64,5)	11 (35,5)
	Toplam		3 (4,3)	2 (2,9)	49 (70,0)	16 (22,8)
İşletmelerin sosyal sorumluluk projeleri ile yerine getirdikleri yükümlülüklerin raporlanmasına yönelik birtakım kriterlerin sürekli bir değişime uğraması firmalar için zaman kayıpları ve verimsizliğe yol açabilir.	Orta		3 (7,7)	7 (17,9)	23 (59,0)	6 (15,4)
	Büyük			6 (19,4)	14 (45,2)	11 (35,5)
	Toplam		3 (4,3)	13 (18,6)	37 (52,9)	17 (24,3)
Yapılan sosyal sorumluluk projelerinin masrafları ürünlerin fiyatına yansiyabilir.	Orta	1 (2,6)	5 (12,8)	9 (23,1)	14 (35,9)	10 (25,6)
	Büyük		1 (3,2)	4 (12,9)	15 (48,4)	11 (35,5)
	Toplam	1 (1,4)	6 (8,6)	13 (18,6)	29 (41,4)	21 (30,0)
Sosyal sorumluluk projeleri sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir.	Orta	1 (2,6)	2 (5,1)	10 (25,6)	17 (43,6)	9 (23,1)
	Büyük		1 (3,2)	1 (3,2)	13 (41,9)	16 (51,6)
	Toplam	1 (1,4)	3 (4,3)	11 (15,7)	30 (42,9)	25 (35,7)
İşletmelerin yapacağı sosyal sorumluluk çalışmaları, sadece tanıtım amaçlı yapılıyorsa, bunun bilincine varılması firma ismine zarar verebilir.	Orta	1 (2,6)	2 (5,1)	5 (12,8)	24 (61,5)	7 (17,9)
	Büyük		2 (6,5)	5 (16,1)	8 (25,8)	16 (51,6)
	Toplam	1 (1,4)	4 (5,7)	10 (14,3)	32 (45,7)	23 (32,9)
İşletmenin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabilir. Çünkü topluma karşı görevlerini umursamadığı algısı oluşabilecektir.	Orta	1 (2,6)	2 (5,1)	3 (7,7)	21 (53,8)	12 (30,8)
	Büyük				17 (54,8)	14 (45,2)
	Toplam	1 (1,4)	2 (2,9)	3 (4,3)	38 (54,3)	26 (37,1)
Karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilir.	Orta	1 (2,6)	3 (7,7)	2 (5,1)	18 (46,2)	15 (38,5)
	Büyük			1 (3,2)	10 (32,3)	20 (64,5)
	Toplam	1 (1,4)	3 (4,3)	3 (4,3)	36 (51,4)	35 (50,0)
Sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir. Bu nedenle işçi maliyetleri, eğitim maliyetleri gibi ek masraflar ortaya çıkabilir.	Orta	1 (2,6)	4 (10,3)	1 (2,6)	18 (46,2)	15 (38,5)
	Büyük			4 (12,9)	6 (19,4)	21 (67,7)
	Toplam	1 (1,4)	4 (5,7)	5 (7,1)	24 (34,3)	36 (51,4)
Sosyal sorumluluk projeleri ile ortak bir amaca hizmet etmenin yaratacağı motivasyon oluşmayabilir.	Orta		3 (7,7)	2 (5,1)	29 (74,4)	5 (12,8)
	Büyük				20 (64,5)	11 (35,5)
	Toplam		3 (4,3)	2 (2,9)	49 (70,0)	16 (41,0)

Sosyal sorumluluk projesine karşı ileri sürülen amaç ile gerçekleşen eylemler	Orta	3 (7,7)	7 (17,9)	23 (59,0)	6 (15,4)
çelişirse proje ters etki yapabilir.	Büyük		6 (19,4)	14 (45,2)	11 (35,5)
	Toplam	3 (4,3)	13 (18,6)	37 (52,9)	17 (24,3)

n: 70

Yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin uygulamasında yaşanan sorunlara yönelik görüşlerinin yer aldığı Tablo 3.14 incelendiğinde yığılmanın; “Sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir. Bu nedenle işçi maliyetleri, eğitim maliyetleri gibi ek masraflar ortaya çıkabilir.” (%51,4), ifadesine kesinlikle katılıyorum; “İşletmeler sosyal sorumluluğunu yerine getirmez ve sosyal problemlere duyarsızlık gösterir ise müşteri sadakati olumsuz etkilenebilir.” (%70,0), “İşletmelerin sosyal sorumluluk projeleri ile yerine getirdikleri yükümlülüklerin raporlanmasına yönelik birtakım kriterlerin sürekli bir değişime uğraması firmalar için zaman kayıpları ve verimsizliğe yol açabilir.” (%52,9), “Yapılan sosyal sorumluluk projelerinin masrafları ürünlerin fiyatına yansiyabilir.” (%41,4), “Sosyal sorumluluk projeleri sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir.” (%42,9), “İşletmelerin yapacağı sosyal sorumluluk çalışmaları, sadece tanıtım amaçlı yapılıyorsa, bunun bilincine varılması firma ismine zarar verebilir.” (%45,7), “İşletmenin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabilir. Çünkü topluma karşı görevlerini umursamadığı algısı oluşabilecektir.” (%54,3), “Karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilir.” (%51,4) “Sosyal sorumluluk projeleri ile ortak bir amaca hizmet etmenin yaratacağı motivasyon oluşmayabilir.” (%70,0), “Sosyal sorumluluk projesine karşı ileri sürülen amaç ile gerçekleşen eylemler çelişirse proje ters etki yapabilir. (%52,9) ifadelerinde ise katılıyorum seçeneğinde olduğu görülmektedir.

İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Uygulamasında Yaşanabilecek Sorunlara Yönelik Görüşleri işletme büyüklüğü açısından incelendiğinde;

“İşletmeler sosyal sorumluluğunu yerine getirmez ve sosyal problemlere duyarsızlık gösterir ise müşteri sadakati olumsuz etkilenebilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %74,4’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %64,5’inin katılıyorum,

“İşletmelerin sosyal sorumluluk projeleri ile yerine getirdikleri yükümlülüklerin raporlanmasına yönelik birtakım kriterlerin sürekli bir değişime uğraması firmalar için zaman kayıpları ve verimsizliğe yol açabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %59,0’ının, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %45,2’sinin katılıyorum,

“Yapılan sosyal sorumluluk projelerinin masrafları ürünlerin fiyatına yansiyabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %35,9’unun, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %48,4’ünün katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %43,6’sının katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %51,6’sının kesinlikle katılıyorum,

“İşletmelerin yapacağı sosyal sorumluluk çalışmaları, sadece tanıtım amaçlı yapılıyorsa, bunun bilincine varılması firma ismine zarar verebilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %61,5’inin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %51,6’sının kesinlikle katılıyorum,

“İşletmenin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabilir. Çünkü topluma karşı görevlerini umursamadığı algısı oluşabilecektir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %53,8’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %54,8’inin katılıyorum,

“Karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %46,2’sinin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %65,5’inin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir. Bu nedenle işçi maliyetleri, eğitim maliyetleri gibi ek masraflar ortaya çıkabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %46,2’sinin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %67,7’sinin kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projeleri ile ortak bir amaca hizmet etmenin yaratacağı motivasyon oluşmayabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %74,4’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %64,5’inin katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projesine karşı ileri sürülen amaç ile gerçekleşen eylemler çelişirse proje ters etki yapabilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %59,0’ının, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %45,2’sinin kesinlikle katılıyorum seçeneklerinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk başta maliyet olarak görülebilir. Fakat uzun vadede yapılan bu maliyetlerin kâr olarak dönmesi ve işletmenin daha fazla tercih edilmesi mümkündür (Sak, 2019:27). Son dönemde giderek daha fazla sayıda işletme ait oldukları piyasada rekabet avantajının sadece ürün ve fiyat endeksli değil aynı zamanda imaj olgusuna da bağlı olduğunun farkına varmışlardır. İşletme ile toplum arasındaki ilişkinin daha iyi bir şekilde anlamlandırılması sürecinde etkin bir görev gösteren sosyal sorumluluk projeleri sayesinde işletmeler daha iyi bir imaj oluştururlar (Seyitoğulları, 2020:202). Tabloda yer alan ifadeler genel olarak incelendiğinde, işletme yöneticileri işletmelerin herhangi bir sosyal sorumluluk projesi yapmaması veya planlamaması durumunda marka isminin, bilinirliğinin ve imajının olumsuz etkileneceği görüşlerine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.15. İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Uygulamasında Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşlerinin İşletme Büyüklüğüne Göre İstatistiksel Karşılaştırma Sonuçları

İfadeler	Orta ölçekli	Büyük ölçekli	T-değeri	P-değeri
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
İşletmeler sosyal sorumluluğunu yerine getirmez ve sosyal problemlere duyarsızlık gösterir ise müşteri sadakati olumsuz etkilenebilir.	4,05 ± 0,92	4,38 ± 0,61	-1,750	0,085
İşletmelerin sosyal sorumluluk projeleri ile yerine getirdikleri yükümlülüklerin raporlanmasına yönelik birtakım kriterlerin sürekli bir değişime uğraması firmalar için zaman kayıpları ve verimsizliğe yol açabilir.	3,90 ± 0,97	4,26 ± 0,63	-1,793	0,077
Yapılan sosyal sorumluluk projelerinin masrafları ürünlerin fiyatına yansiyabilir.	3,18 ± 1,34	3,55 ± 0,96	-1,343	0,184
Sosyal sorumluluk projeleri sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir.	3,79 ± 1,20	4,39 ± 0,84	-2,425	0,018*
İşletmelerin yapacağı sosyal sorumluluk çalışmaları, sadece tanıtım amaçlı yapılıyorsa, bunun bilincine varılması firma ismine zarar verebilir.	3,77 ± 1,09	4,58 ± 0,62	-3,700	<0,001**
İşletmenin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabilir. Çünkü topluma karşı görevlerini umursamadığı algısı oluşabilecektir.	3,41 ± 1,07	4,23 ± 0,92	-3,368	0,001**
Karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilir.	3,82 ± 0,94	4,42 ± 0,76	-2,866	0,006**
Sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir. Bu nedenle işçi maliyetleri, eğitim maliyetleri gibi ek masraflar ortaya çıkabilir.	3,77 ± 1,01	4,48 ± 0,68	-3,375	0,001**

Sosyal sorumluluk projeleri ile ortak bir amaca hizmet etmenin yaratacağı motivasyon oluşmayabilir.	3,74 ± 1,12	4,45 ± 0,85	-2,919	0,005**
Sosyal sorumluluk projesine karşı ileri sürülen amaç ile gerçekleşen eylemler çelişirse proje ters etki yapabilir.	4,03 ± 0,90	4,71 ± 0,46	-3,835	<0,001**
Toplam puan	37,5 ± 7,3	43,5 ± 4,4	-4,011	<0,001**

T-değeri: Bağımsız gruplar t T-testi değeri *: P<0.05 **: P<0.01

Tablo 3.15 incelendiğinde, “Sosyal sorumluluk projeleri sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir.” (t= -2,425 P=0,018), “İşletmelerin yapacağı sosyal sorumluluk çalışmaları, sadece tanıtım amaçlı yapılıyorsa, bunun bilincine varılması firma ismine zarar verebilir.” (t= -3,700 P=0,001), “İşletmenin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabilir. Çünkü topluma karşı görevlerini umursamadığı algısı oluşabilecektir.” (t= -3,368 P=0,001), “Karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilir.” (t= -2,866 P=0,006), “Sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir. Bu nedenle işçi maliyetleri, eğitim maliyetleri gibi ek masraflar ortaya çıkabilir.” (t= -3,375 P=0,001), “Sosyal sorumluluk projeleri ile ortak bir amaca hizmet etmenin yaratacağı motivasyon oluşmayabilir.” (t= -2,919 P=0,005), “Sosyal sorumluluk projesine karşı ileri sürülen amaç ile gerçekleşen eylemler çelişirse proje ters etki yapabilir.” (t= -3,835 P=0,001) ifadelerinde büyük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

“Sosyal sorumluluk projeleri sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,39, orta ölçekli \bar{x} : 3,79), “İşletmelerin yapacağı sosyal sorumluluk çalışmaları, sadece tanıtım amaçlı yapılıyorsa, bunun bilincine varılması firma ismine zarar verebilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,58, orta ölçekli \bar{x} : 3,77), “İşletmenin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabilir. Çünkü topluma karşı görevlerini umursamadığı algısı oluşabilecektir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,23, orta ölçekli \bar{x} : 3,41), “Karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,42, orta ölçekli \bar{x} : 3,82), “Sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir. Bu nedenle işçi maliyetleri, eğitim maliyetleri gibi ek masraflar ortaya çıkabilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,48, orta ölçekli \bar{x} : 3,77), “Sosyal sorumluluk projeleri ile ortak bir amaca hizmet etmenin yaratacağı motivasyon oluşmayabilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,45, orta ölçekli \bar{x} : 3,74), “Sosyal sorumluluk projesine karşı ileri sürülen amaç ile gerçekleşen eylemler çelişirse proje ters etki yapabilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,71, orta ölçekli \bar{x} : 4,03) ifadelerinde büyük ölçekli işletmelerin aritmetik ortalamalarının orta ölçekli işletmelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.16. İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Hazırlanmasında Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşleri

İfadeler	İşletme Ölçeği	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		S (%)	S (%)	S (%)	S (%)	S (%)
Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebilir.	Orta		3 (7,7)	2 (5,1)	29 (74,4)	5 (12,8)
	Büyük				20 (64,5)	11 (35,5)
	Toplam		3 (4,3)	2 (2,9)	49 (70,0)	16 (22,8)
Sosyal sorumluluk projelerini hazırlamada eğitimli çalışan bulunması zorlayabilmektedir.	Orta		3 (7,7)	7 (17,9)	23 (59,0)	6 (15,4)
	Büyük			6 (19,4)	14 (45,2)	11 (35,5)
	Toplam		3 (4,3)	13 (18,6)	37 (52,9)	17 (24,3)
Raporların hazırlanma aşaması zorlayabilmektedir.	Orta	1 (2,6)	5 (12,8)	9 (23,1)	14 (35,9)	10 (25,6)
	Büyük		1 (3,2)	4 (12,9)	15 (48,4)	11 (35,5)

	Toplam	1 (1,4)	6 (8,6)	13 (18,6)	29 (41,4)	21 (30,0)
Sosyal sorumluluk projesinin konusu dahilinde materyal sıkıntısı olabilmektedir.	Orta	1 (2,6)	2 (5,1)	10 (25,6)	17 (43,6)	9 (23,1)
	Büyük		1 (3,2)	1 (3,2)	13 (41,9)	16 (51,6)
	Toplam	1 (1,4)	3 (4,3)	11 (15,7)	30 (42,9)	25 (35,7)
Sosyal sorumluluk projelerine konu bulunması zorlayabilmektedir.	Orta	1 (2,6)	2 (5,1)	5 (12,8)	24 (61,5)	7 (17,9)
	Büyük		2 (6,5)	5 (16,1)	8 (25,8)	16 (51,6)
	Toplam	1 (1,4)	4 (5,7)	10 (14,3)	32 (45,7)	23 (32,9)
İşletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabilmektedir.	Orta	1 (2,6)	2 (5,1)	3 (7,7)	21 (53,8)	12 (30,8)
	Büyük				17 (54,8)	14 (45,2)
	Toplam	1 (1,4)	2 (2,9)	3 (4,3)	38 (54,3)	26 (37,1)
Maddi kaynak sıkıntısı zorlayabilmektedir.	Orta	1 (2,6)	3 (7,7)	2 (5,1)	18 (46,2)	15 (38,5)
	Büyük			1 (3,2)	10 (32,3)	20 (64,5)
	Toplam	1 (1,4)	3 (4,3)	3 (4,3)	28 (40,0)	35 (50,0)
Sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunması zorlayabilmektedir.	Orta	1 (2,6)	4 (10,3)	1 (2,6)	18 (46,2)	15 (38,5)
	Büyük			4 (12,9)	6 (19,4)	21 (67,7)
	Toplam	1 (1,4)	4 (5,7)	5 (7,1)	24 (34,3)	36 (51,4)

n: 70

Yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin hazırlanmasında yaşanan sorunlara yönelik görüşlerinin yer aldığı Tablo 3.16 incelendiğinde yığılmanın; “Maddi kaynak sıkıntısı zorlayabilmektedir.” (%50,0), “Sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunması zorlayabilmektedir.” (%51,4) kesinlikle katılıyorum; “Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebilir.” (%70,0), “Sosyal sorumluluk projelerine eğitimli çalışan bulunması zorlayabilmektedir.” (%52,9), “Raporların hazırlanma aşaması zorlayabilmektedir.” (%41,4), “Sosyal sorumluluk projesinin konusu dahilinde materyal sıkıntısı olabilmektedir.” (%42,9), “Sosyal sorumluluk projelerine konu bulunması zorlayabilmektedir.” (%45,7), “İşletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabilmektedir.” (%54,3) ifadesinde ise katılıyorum seçeneğinde olduğu görülmektedir.

İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Hazırlanmasında Yaşanabilecek Sorunlara Yönelik Görüşleri işletme büyüklüğü açısından incelendiğinde;

“Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebilir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %74,4’ünün, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %64,5’inin katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projelerine eğitimli çalışan bulunması zorlayabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %59,0’ının, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %45,2’sinin katılıyorum,

“Raporların hazırlanma aşaması zorlayabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %35,9’unun, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %48,4’ünün katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projesinin konusu dahilinde materyal sıkıntısı olabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %43,6’sının katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %51,6’sının kesinlikle katılıyorum,

“Sosyal sorumluluk projelerine konu bulunması zorlayabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %61,5’inin katılıyorum, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %51,6’sının kesinlikle katılıyorum,

“İşletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %53,8’inin, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %54,8’inin katılıyorum,

“Maddi kaynak sıkıntısı zorlayabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %46,2’sinin katılıyor, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %64,5’inin kesinlikle katılıyor,

“Sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunması zorlayabilmektedir.” ifadesinde orta ölçekli işletme yöneticilerinin %46,2’sinin katılıyor, büyük ölçekli işletme yöneticilerinin %67,7’sinin kesinlikle katılıyor seçeneklerinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

İşletmeler sosyal sorumluluk projelerini yürütürken; bilgili personel ile proje ekibi kurma, işletmeye uygun proje bulmak, sürdürülebilir proje geliştirebilmek, yöneticileri ikna edebilmek, sosyal sorunu tespit etmek, projenin konusunun ve uygulanmasının etik standartlara uygun olması konularında sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Gemici, 2010:57). Ayrıca sosyal sorumluluk projeleri ek bürokrasi uygulamalarına yol açabilmekte, işletme maliyetlerinin fazla olmasına neden olabilmekte ve sosyal sorumluluk girişimleri ile yerine getirdikleri yükümlülüklerin raporlanmasına yönelik ileri sürülen kriterlerin sürekli değişim göstermesi işletmeler için zaman kayıpları ve verimsizliğe yol açabilmektedir (Seyitoğulları ve Bilen, 2020:202). Yapılan araştırmada da, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin hazırlanması sürecinde projelerin maliyetli ve sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunmasının işletmeleri zorladığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 3.17. İşletme Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Hazırlanmasında Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşlerinin İşletme Büyüklüğüne Göre İstatistiksel Karşılaştırma Sonuçları

İfadeler	Orta ölçekli	Büyük ölçekli	T-değeri	P-değeri
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$		
Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebilir.	3,92 \pm 0,70	4,35 \pm 0,49	-2,909	0,005 **
Sosyal sorumluluk projelerine eğitimli çalışan bulunması zorlayabilmektedir.	3,82 \pm 0,79	4,16 \pm 0,73	-1,848	0,069
Raporların hazırlanma aşaması zorlayabilmektedir.	3,69 \pm 1,08	4,16 \pm 0,78	-2,033	0,046 *
Sosyal sorumluluk projesinin konusu dahilinde materyal sıkıntısı olabilmektedir.	3,79 \pm 0,95	4,42 \pm 0,72	-3,029	0,003 **
Sosyal sorumluluk projelerine konu bulunması zorlayabilmektedir.	3,87 \pm 0,86	4,23 \pm 0,96	-1,624	0,109
İşletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabilmektedir.	4,05 \pm 0,92	4,45 \pm 0,51	-2,181	0,033 *
Maddi kaynak sıkıntısı zorlayabilmektedir.	4,10 \pm 0,99	4,61 \pm 0,56	-2,553	0,013 *
Sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunması zorlayabilmektedir.	4,08 \pm 1,04	4,55 \pm 0,72	-2,151	0,035 *
Toplam puan	31,3 \pm 5,5	34,9 \pm 3,5	-3,166	0,002 **

T-değeri: Bağımsız gruplar T-testi değeri * : P<0.05 ** : P<0.01

Tablo 3.17 incelendiğinde, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin hazırlanmasında yaşanabilecek sorunlara yönelik görüşlerinin işletme büyüklüğüne göre karşılaştırılması için yapılan t testi sonuçlarına göre, “Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebilir.” (t= -2,909 P=0,005), “Raporların hazırlanma aşaması zorlayabilmektedir.” (t= -2,033 P=0,046), “Sosyal sorumluluk projesinin konusu dahilinde materyal sıkıntısı olabilmektedir.” (t= -3,029 P=0,003), “İşletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabilmektedir.” (t= -2,181 P=0,033), “Maddi kaynak sıkıntısı zorlayabilmektedir.” (t= -2,553 P=0,013), “Sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunması zorlayabilmektedir.” (t= -2,151 P=0,035) ifadelerinde büyük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

“Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebilir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,35, orta ölçekli \bar{x} : 3,92), “Raporların hazırlanma aşaması zorlayabilmektedir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,16, orta ölçekli \bar{x} : 3,69), “Sosyal sorumluluk projesinin konusu dâhilinde materyal sıkıntısı olabilmektedir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,42, orta ölçekli \bar{x} : 3,79), “İşletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabilmektedir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,45, orta ölçekli \bar{x} : 4,05), “Maddi kaynak sıkıntısı zorlayabilmektedir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,61, orta ölçekli \bar{x} : 4,10), “Sosyal sorumluluk projelerinde çok fazla prosedürün bulunması zorlayabilmektedir.” (büyük ölçekli \bar{x} : 4,55, orta ölçekli \bar{x} : 4,08) ifadelerinde büyük ölçekli işletmelerin aritmetik ortalamalarının orta ölçekli işletmelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Hazır giyim işletmelerinin sosyal sorumluluk projelerine ilişkin bilgi düzeylerini, görüşlerini ve sorunlarını belirlemeye yönelik yürütülen araştırmada, elde edilen sonuçlar alt problemler doğrultusunda verilmiştir.

Yöneticilerin Sosyal Sorumluluk Projeleri Bilgi Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

- Yöneticilerin çoğunluğunun sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgi sahibi olduğu,
- Sosyal sorumluluk projeleri hakkında bilgilerini en çok internet/sosyal medya ve yakın çevresi sayesinde edindikleri,
- Sosyal sorumluluk projesi hazırlayan işletmelerin hedef kitle olarak çoğunlukla çocuklar/gençler ve çevre/geri dönüşüm seçmiş olduğu, erkeklere, göçmenlere ve dar gelirlilere sosyal sorumluluk projesi hazırlanmadığı,
- Sosyal sorumluluk projesi hazırlayan işletmelerin proje alanlarının çoğunlukla sosyal destek, eğitim ve çevre olduğu belirlenmiştir.

İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Projelerine İlişkin Görüşlerine Dair Sonuçlar

İşletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin işletmeye yönelik faydalarından çoğunlukla;

- Yöneticilerin, sosyal sorumluluk projelerinin işletmeye rekabet avantajı sağlayacağını, işletmeye olan güvenirliliği arttırdığını, işletmenin ürün ve hizmetlerine yönelik talebin artmasını, işletmenin hem marka değerini hem de buna bağlı olarak piyasa değerini yükselttiğini, işletme tanıtımına olumlu yönde katkı sağladığını, işletmelerin toplumla ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde etkinlik gösterdiğini belirten görüşlere katıldıkları,
- İşletmelerin topluma ve çevreye sorumlu bir şekilde, onların beklentilerini göz önünde bulundurarak hareket etmesi, tüketicilerin gözünde olumlu bir imaj yaratabilecek ve bu işletmelerin ürünlerinin satın alınması yönünde tüketici tercihlerinin artmasını sağlayabileceği,
- Projelerin işletmelere özel tüketici grupları oluşturduğunu, müşteri sadakati yaratmada olumlu etkileri bulunur, yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik katkılar sağlar görüşlerine katıldıkları belirlenmiştir.

İşletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin çalışanlara yönelik faydalarından çoğunlukla;

- Çalışanlar arasında iletişimi, güveni ve dayanışmayı arttırdığını, çalışanların, toplumla ilişkilerinin gelişmesini ve güçlenmesini sağladığını ve projelerinde yer alan işletme çalışanlarının bu projeler aracılığıyla bilgi, beceri ve deneyimlerini geliştirebilirler görüşlerine katıldıkları belirlenmiştir.

İşletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin markaya yönelik faydalarından çoğunlukla;

- Markaya güven ve itibar açısından olumlu etki sağladığını, marka bilinirliğini sağladığını, markaların, tüketicilerin algılarında değerli bir konum teşkil etmesini sağladığını ve tüketicilerin marka sadakati, ürün ya da hizmet ile ilgili algıları ve değerlendirmelerini etkilediğini gösteren görüşlere katıldıkları gözlemlenmiştir.
- Markanın değerini artırır, sosyal ve etik açıdan markayı zenginleştirmeyi sağladığını ve markaya saygınlık sağladığı görüşlerine de katıldıkları gözlemlenmiştir. Genel olarak sosyal sorumluluk projelerinin tüketicilerin markaya olan güvenini olumlu yönde etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

İşletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin topluma yönelik faydalarından çoğunlukla;

- İşletme ve toplum arasında yakın bağların kurulmasını sağladığını, yerel işletmelere ve toplumlara yardımda bulunmak sürdürülebilir toplumsal gelişmeyi sağladığını, işletmelerin, çevreye verdikleri zararları azaltmaya yönelik hazırlanmış oldukları sosyal sorumluluk projeleri ile doğaya verilen zararı en aza indirebildiklerini ve sponsorlu sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla topluma yönelik bir yardım sağlanabileceği görüşlerine katıldıkları belirlenmiştir.

İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Projelerinin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Sorunlarına Dair Sonuçlar

İşletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin uygulanmasına yönelik çoğunlukla;

- İşletmeler sosyal sorumluluğunu yerine getirmez ve sosyal problemlere duyarsızlık gösterir ise müşteri sadakatının olumsuz etkilenebileceğini, işletmelerin herhangi bir sosyal sorumluluk faaliyeti içerisinde olmaması bir dezavantaj olarak sayılabileceğini, işletmelerin sosyal sorumluluk projeleri ile yerine getirdikleri yükümlülüklerin raporlanmasına yönelik birtakım kriterlerin bulunduğunu ve bu raporlanma sürecinin zaman kaybı oluşturacağını belirten görüşlere katıldıkları görülmektedir.
- Sosyal sorumluluk çalışmaları eğer halkı kandırmaya yönelik, sadece tanıtım amaçlı yapıyorsa, bunun bilincine varılmasının işletme ismine zarar verebileceğini, projelerin yürütülmesi için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç duyulabileceğini, karlılık ve sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yönünde işletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabileceğine, projeler sonucunda işletmenin mevcut veya olması için uğraştığı kurumsal imaj olumsuz olarak etkilenebilir ve işletmeye duyulan güven yitirilebileceğine ve yapılan sosyal sorumluluk projelerinin masraflarının ürünlerin fiyatına yansıtılabileceği şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

İşletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerinin hazırlanmasına yönelik çoğunlukla;

- Ek bürokrasi uygulamalarına sebebiyet verebileceği, işletme maliyetlerinin gereğinden fazla olmasına neden olabileceğini, projelere eğitimli çalışan bulunmasının zorlayabileceğini, projelere konu bulunmasının zorlayabileceğini, proje konusu dâhilinde materyal sıkıntısı yaşanabileceği ve raporların hazırlanma aşamasının zorlayabileceği,
- Maddi kaynak sıkıntısının zorlayabileceğini, projelerde çok fazla prosedürün bulunmasının zorlayabileceğini belirten ifadelerle katıldıkları görülmektedir.

4.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre bazı öneriler getirilmiştir. Aşağıda bu önerilere yer verilmiştir.

- İşletme yöneticilerine gerçekleştirebilecekleri sosyal sorumluluk projeleri konusunda seminerler verilebilir. Bu konuda yetkili kuruluşların işletmeleri yönlendirici programlar oluşturarak işletme faaliyetlerinin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesi sağlanabilir.
- Yapılan bu araştırmada işletmeler en çok projeyi yürütecek yetkinlikte çalışan bulamama sorunuyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Üniversitelerde sosyal sorumluluk projelerine yönelik çalışmaların yapılması ya da doğrudan sosyal sorumluluk projelerine ilişkin derslerin yer alması bu sorunun çözümüne uygun olacaktır.
- Araştırmada işletmelerin erkeklere, göçmenlere ve dar gelirlilere yönelik sosyal sorumluluk projesi hazırlanmadığı görülmektedir. Daha sonra yapılacak olan araştırmalarda bu hedef kitlelere yönelik projeler yapılabilir.
- Araştırmada hazır giyim işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk projelerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Daha sonra yapılacak olan araştırmalarda çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler gibi farklı örneklem grubu belirlenerek farklı bir araştırma yapılabilir.
- Araştırma hazır giyim işletmeleri üzerine oluşturulmuştur. Yeni çalışmalar için farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletme yöneticilerine yönelik olabilir.

5. KAYNAKLAR

- Akdemir, G. (2008). *Tüketicilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları Yürüten İşletmelere Karşı Tutumları ve Gsm Sektörü Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akım, F. (2010). “Sağlık Alanında Gerçekleştirilen Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Bireylerde Farkındalık Ve Davranış Değişikliği Yaratma Etkisi: “Kalbini Sev Kırmızı Giy Kampanyası” Üzerine Bir Değerlendirme”, *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, s. 5-20. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/212131> Erişim Tarihi: 30.11.2023
- Akın, G. (2019). *Sosyal Sorumluluk Projelerinin Tüketici Satın Alma Davranışına Etkisini İnceleyen Bir Araştırma*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, İstanbul, İgiad Yayınları, s. 11-36.
- Aydınalp, G. I. (2013). *Halkla İlişkiler Ekseninde Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bakırtaş, H. (2005). *İşletmelerde Sosyal Sorumluluk: Konaklama Sektöründe Bir Uygulama*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Eren, S.S. ve Eker S. (2012). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Marka İmajı, Algılanan Değer, Müşteri Tatmini Ve Marka Sadakatine Etkisi Üzerine Bir Saha Araştırması: X Markası Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.2, s. 451-472. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20821/222864> Erişim Tarihi: 30.11.2023.
- Gemici, B. Ç. (2010). *Kurumsal İmaj Ve İtibar Yönetiminde Güncel Bir İletişim Stratejisi Olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Güngör, F. (2016). *Tüketicilerin Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Sonucunda Oluşan İnanç, Tutum Ve Satın Alma Niyetlerine İlişkin Farklılıkların Sosyal Sorumluluk Kampanya*

Türleri Açısından İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karafes E. ve G., Yıldırım (2003). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerinde Bir Alan Çalışması”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5-6, s. 77-98. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/824832> Erişim Tarihi: 30.11.2023

Karahan, Ş. (2006). *Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Tüketicilerin Satın Alma Tercihlerine Etkisi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Kayrakçı, H. (2021). *Hazır Giyim Sektöründe Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Örgütsel Bağlılığa Etkisi*, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

Kocaorman, E. (2021). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Müşteriler Üzerine Etkileri*, Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özguven, N. (2010). *İşletmelerin Uyguladıkları Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Müşteri Bağlılığı Yaratmaktaki Rolü ve Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.

Sak, E. (2019). *Firmaların Sosyal Sorumluluk Projelerinin Müşteri Bağlılığı Üzerindeki Etkilerini İncelemeye Yönelik Bir Çalışma*, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

Seyitoğulları, O. (2020). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Çevre Muhasebesi: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Diyarbakır.

Seyitoğulları, O. ve A. Bilen (2020). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerine Bir Literatür Taraması”, *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 2 s. 195-205. Erişim Adresi: <https://www.researchgate.net/publication/346893029> Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerine Bir Literatür Taraması Erişim Tarihi: 30.11.2023

Sönmez, B. (2014). *Sosyal Sorumluluk Projelerinin İşletme İmajına Etkisi: Yerli Turistler Üzerinde Bir Araştırma*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

Tandoğan, G. K. (2009). *Otel Markalarının Konumlandırılmasında Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.

Tıngır, E. (2006). *İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Marka Sadakatine Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Uğurhan, Y.Z.C. (2017). *Tüketicilerin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Kurumların Sosyal Sorumluluk Eylemlerine Yönelik Tutumları İle İlişkisi: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

**EFFECTS OF BLACK CARROT JUICE ON ACETYLCHOLINE ESTERASE
ENZYME IN LIVER TISSUES OF RATS APPLIED TO ACUTE EXERCISE**
**AKUT EGZERSİZ UYGULANAN SIÇAN KARACİĞER DOKULARINDA
ASETİLKOLİN ESTERAZ ENZİMİ ÜZERİNE SİYAH HAVUÇ SUYUNUN
ETKİLERİ**

²Doç.Dr. Kürşat Yusuf AYTAÇ, Doç. Dr. Ahmet ÖZKAYA[†], Mustafa DABAN²

[†]Adıyaman Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Kimya ve Kimyasal İşleme Teknikleri Bölümü, Adıyaman, Türkiye.

<https://orcid.org/0000-0002-0173-3084>

²Adıyaman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adıyaman, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7827-4242>

Mustafa DABAN¹

²Adıyaman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adıyaman, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8211-6976>

Özet

Siyah havucun yapısında antosiyaninler, flavonollar ve fenolik bileşikler vardır. Siyah havucun metabolizmada antikanserojen, antioksidan ve nörodejeneratif etkileri bilinmektedir. Akut egzersiz, insanlar ve hayvanlar üzerine kısa sürede yoğun egzersiz programı uygulanmasıdır. Asetilkolin Esteraz (AChE) birçok dokuda mevcuttur ve dokularda asetilkolini hidrolizler. Asetilkolin sinir hücrelerinde nörotransmitter görevinden sorumludur. Bu enzim, hücrenin yenilenmesi ve oksidatif strese karşı rol oynar. Bu çalışmada, akut egzersiz uygulanan sıçan karaciğer dokuları üzerine siyah havuç suyunun AChE enzimi üzerine etkileri amaçlanmıştır. Araştırmada sıçanlar, Kontrol (K), Siyah Havuç Suyu (S), Akut Egzersiz (E), Siyah Havuç Suyu +Akut Egzersiz (SE) grupları oluşturuldu. Egzersiz programında treadmill koşu bandı kullanıldı. Siyah havuç 4 ml/kg dozda oragastrik gavaj yöntemiyle uygulaması yapıldı. Sıçanlar koşu bandında iki hafta koşturularak alıştırdı. Bir gün sonra akut egzersiz programı uygulandı ve sıçanlardan karaciğer dokuları temin edildi. Dokularda biyokimyasal AChE enzim aktivite düzeyleri tespiti yapıldı. E grubu AChE enzim aktivite düzeyi en yüksek seviyede gözlemlendi. K grubu AChE enzim aktivite düzeyine göre diğer gruplarda artış tespit edildi. SE grubu AChE enzim aktivite düzeyi E grubuna göre azaldı. Spor bilimleri alanında ilk kez ölçülen AChE enzim aktivite düzeylerinin gelecekteki araştırmalar açısından önemli olabileceğini düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Akut egzersiz, Sıçan, Karaciğer, Siyah havuç, Asetilkolin esteraz

Abstract

Black carrots contain anthocyanins, flavonols and phenolic compounds in their structure. Black carrots are known to have anticarcinogenic, antioxidant and neurodegenerative effects on

metabolism. Acute exercise is the application of an intense exercise program to humans and animals in a short period of time. Acetylcholine Esterase (AChE) is present in many tissues and hydrolyzes acetylcholine in tissues. Acetylcholine is responsible for the neurotransmitter function in nerve cells. This enzyme plays a role in cell renewal and against oxidative stress. The aim of this study was to determine the effects of black carrot juice on AChE enzyme in the liver tissues of rats subjected to acute exercise. In the study, rats were divided into Control (C), Black Carrot Juice (S), Acute Exercise (E), Black Carrot Juice + Acute Exercise (SE) groups. A treadmill treadmill was used in the exercise program. Black carrot was administered via orogastric gavage at a dose of 4 ml/kg. The rats were accustomed to running on the treadmill for two weeks. An acute exercise program was applied one day later and liver tissues were obtained from the rats. Biochemical AChE enzyme activity levels were determined in the tissues. The highest level of AChE enzyme activity was observed in group E. An increase was detected in the other groups compared to the AChE enzyme activity level in group K. The AChE enzyme activity level in group SE decreased compared to group E. We believe that the importance of AChE enzyme activity levels, which were measured for the first time in the field of sports sciences, may be important for future research.

Key Words: Acute exercise, Rat, Liver, Black carrot, Acetylcholine esterase

1. GİRİŞ

Bitkilerin yapılarında polifenolik, terpen, vitamin ve mineral gibi birçok biyolojik aktif bileşikler bulunmaktadır. Bu moleküllerin antioksidan özellikleri vardır (Gamez-Meza ve ark., 2009). Bu antioksidanlar, reaktif oksijen türleri (ROS) olarak adlandırılan kararsız moleküllerin neden olduğu hasardan koruma yeteneğine sahiptir. ROS, oksijen metabolizmasından türetilen, biyokimyasal ve fizyolojik lezyonlara yol açan ve genellikle metabolik bozulmaya neden olan bileşiklerdir (Li ve ark., 2011). Ayrıca kanser, yaşlanma, inflamatuvar, hipertansiyon ve kalp hastalığı gibi birçok hastalığa neden olmaktadır (Souri vd., 2007). Reaktif oksijen türleri olarak hidroksil radikali ($\cdot\text{OH}$), süperoksit ($\text{O}_2^{\cdot-}$) ve hidrojen peroksit (H_2O_2) en önemli radikallerdendir (Roy ve ark., 2022). Hücrede oksidatif stres sonucunda aşırı radikalleri üretimi gerçekleşir ve antioksidan tüketimi azalır (Ansley ve Wang, 2013). Özellikle karaciğer organında kalıcı zarar verir. Antioksidanlar, düşük konsantrasyonlarda bile oksidasyon sürecini engellemektedir (Bouayed ve Bohn, 2010). Antioksidanlar, radikalleri en az reaktif kısımlara dönüştürmek için onlara bir elektron veya hidrojen atomu verirler (Lü ve ark., 2010). Romatoid artrit, kanser, katarakt, yaşlanma, nörolojik, otoimmün bozukluklar ve kardiyovasküler hastalıklar dahil olmak üzere çeşitli hastalıklarda hücre hasarı önlemek için savunucu antioksidan mekanizmaları gereklidir (Valko ve ark., 2007). Siyah havuç insanların yoğun olarak kullandığı besinlerden biridir. İçeriğinde antosiyanin, sinnamik asit, flavonoidler, kafeik asit, vitaminler ve mineraller bulunmaktadır. Siyah havucun metabolizmada antikanserojen, damar tıkanıklığı, antitoksik, antikanserojen, nörodejeneratif, antioksidan ve anti inflamatuvar etkileri vardır (Sun ve ark., 2009; Kammerer ve ark., 2004; Guisti ve Wrolstad, 2003; Wang ve Stoner, 2008). Düzenli yapılan fiziksel aktivite kas ve eklem hareketliliğini korumaktadır. Fiziksel egzersizin çeşitleri arasında akut, kronik, aerobik ve anaerobik egzersiz bulunmaktadır. Uzun süreli olmayan yoğun egzersiz programlarına akut egzersiz denir. Akut egzersiz sonucunda metabolizmada oksidatif stres artar ve kas hasarlarına neden olmaktadır. Akut egzersiz metabolizmada serbest radikal düzeyini artırır ve hücrede enzimatik ve enzimatik olmayan antioksidan sistemini olumsuz etkiler (Taysi ve ark., 2008). Asetilkolin esterase (AChE) enzimi asetilkolinin yapısını teşkil eder ve hücrelerde kolin ve asetat dönüşümünü sağlar. AChE eritrosit, karaciğer, dalak ve beyinde dokularında bulunmaktadır. Bu enzim, hücrenin yenilenmesi ve oksidatif strese karşı rol oynar (Güven, 2000). Bu çalışmada akut egzersiz uygulanan sıçan karaciğer dokuları üzerine siyah havuç suyunun AChE enzimi üzerine etkileri araştırılmıştır.

2. YÖNTEM

Adıyaman Üniversitesi Deney Hayvanları Üretim Uygulama ve Araştırma Merkeziden erkek *Sprague Dawley* cinsi sıçanlar temin edildi (Etik Kurul No: 2024/040). Sıçanlar 4 gruba ayrıldı ve her grupta 7 sıçan kullanıldı.

1. Kontrol grubu (K)
2. Siyah Havuç Suyu grubu (S)
3. Egzersiz grubu (E)
4. Siyah Havuç Suyu+Akut Egzersiz (SE)

Siyah havuç suyu 4 ml/kg dozda oragastrik gavaj yöntemiyle uygulaması yapıldı (Esen, 2021). Ascensao tarafından belirtilen yonteme göre akut koşu egzersizi uygulaması sıçanlara yaptırıldı (Ascensao ve ark., 2011). Egzersiz programında treadmill koşu bandı kullanıldı. Deneysel uygulamalar tamamlanınca hayvanlar servikal dislokasyon yöntemiyle elde edilen karaciğer doku örneklerinde AChE enzim aktiviteleri ölçümleri yapıldı. Ellman tarafından geliştirilen ve Özmen tarafından modifiye edilen yöntemine AChE enzim aktiviteleri ölçüldü (Elman ve ark., 1961; Özmen ve ark., 1998). Spesifik AChE aktivitesi $\text{nmol dak}^{-1}\text{g protein}^{-1}$ olarak hesaplandı

3. BULGULAR

Tablo 4.1. *Sıçan Karaciğer dokularında AChE enzim aktiviteleri*

Gruplar	ACHE
K	2,96±0,21
S	4,36±0,25 ^{cy}
E	5,54±0,26 ^c
SE	4,11±0,16 ^{bz}

K grubuna göre istatistiksel karşılaştırma: a: $p<0.05$; b: $p<0.01$; c: $p<0.001$

E grubuna göre istatistiksel karşılaştırma: x: $p<0.05$; y: $p<0.01$; z: $p<0.001$

E grubu AChE enzim aktivite düzeyi K grubuna göre attığı tespit edildi ($p<0.001$). K grubu AChE enzim aktivite düzeyine göre diğer gruplarda artış tespit edildi. E grubu AChE enzim aktivite düzeyine göre SE grubunda azaldığı gözlemlendi ($p<0.001$)

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 3 aylık erkek *Sprague Dawley* sıçanlara uygulanan akut egzersize karşı siyah havuç suyunun AChE enzim aktiviteleri üzerine etkileri araştırıldı. Aşırı yapılan egzersizin hücre mitokondrisinde oksijen tüketimini ve serbest radikaller üretimini artırır. Artan serbest radikal hücrede lipitler, proteinler ve DNA hasarlarına neden olmaktadır (Gradari ve ark., 2016; Guerriri ve ark., 2016). Akut egzersiz sonucunda artan serbest radikallere karşı hücre sisteminde savunucu enzimler mevcuttur. Hücrede gelişen bu olumsuz etkiyi Süperoksit dismutaz (SOD), Glutasyon-S-tranferaz (GST), katalaz (CAT) gibi antioksidan savunucu enzimlerin yanı sıra Glutasyon (GSH) gibi moleküllerde inhibisyon sağlamada rol oynarlar (Powers ve Jackson, 2008; Henriquez-Olguín, 2009). Ayrıca, yorucu egzersizler sonucunda

dokularında lipid peroksidasyon düzeylerinde ciddi artışlar, GSH düzeylerinde de azalmalar olmaktadır (Berzosa ve ark., 2011; Radak ve ark., 2014; Toyal ve ark., 2017). Literatür araştırmalarımızda, yorucu egzersiz çeşitlerinin tamamında AChE enzim aktivitelerinin karaciğer dokularında çalışılmadığı tespit edildi. Çalışmamızda, akut egzersiz uygulaması sonucunda egzersiz grubu AChE enzim aktivitelerinin diğer gruplara göre en yüksek seviyede çıktığı tespit edildi. Ancak, siyah havuç uygulaması sonucunda akut egzersizin artırdığı AChE enzim aktivitelerini azalttığı gözlemlendi. Bu azalmayı, siyah havucun antioksidan etkilerinden kaynaklandığı söylenebilir. AChE enzimi özellikle beyin dokularında çok önemlidir. Alzheimer hastalarının beyinlerinde AChE enzimi seviyesinin arttığı ve asetilkolin miktarının azaldığı rapor edilmiştir (Singh ve ark., 2013). Ayrıca, flavonoidler açısından zengin gıdaların tüketilmesinin nörobilişsel faydaları birçok araştırmada belirtilmiştir. Bu tür moleküllerin AChE enzim aktivitelerini inhibe ederek düzelttiği rapor edilmiştir. (Henderson, 2006; Lui ve ark., 2018; Wang ve ark., 2017; Okello ve ark., 2012). Çalışmamızda kullandığımız siyah havuç suyu içeriğinde de zengin flavonoid içerikli moleküller olduğu bilinmektedir. Akut egzersiz yaptırılan grubun AChE enzim aktivitesini siyah havuç suyu uygulaması ile karaciğer dokusunda azaltarak antioksidan etki gösterdiğini söyleyebiliriz.

5. KAYNAKLAR

- Ansley, D.M., Wang, B. (2013), Oxidative stress and myocardial injury in the diabetic heart. *J. Pathol.*, 229(2), 232-241
- Ascensao, A., Lumini-Oliveira, J., Machado, N.G., Ferreira, R.M., Gonçaves, I.O., Moreira, A.C., Magalhães, J. (2011). Acute exercise protects against calcium-induced cardiac mitochondrial permeability transition pore opening in doxorubicin-treated rats. *Clinical Science*, 120(1), 37-49
- Berzosa, C., et al. (2011). Acute exercise increases plasma total antioxidant status and antioxidant enzyme activities in untrained men. *Journal of Biomed. Biotechnol*
- Bouayed, J., Bohn, T. (2010). Exogenous antioxidants-double-edged swords in cellular redox state: health beneficial effects at physiologic doses versus deleterious effects at high doses. *Oxid. Med. Cell. Longev.*, 3(4), 228-237
- Ellman, G.L., Courtney, K.D., Andres, V., Featherstone, R.M. (1961). A new and rapid colorimetric determination of acetylcholinesterase activity. *Biochemical Pharmacology*, 7(2), 88-95.
- Esen, G., Uçkun, M., Özkaya, A., Yoloğlu, E., Annaç, E., Pekmez, H., Uludağ, S. (2021). An investigation of histopathologic and morphometric effect of black carrot juice on acrylamid induced neurotoxicity. *Journal of Exp Clin Med.*, 38(2), 82-87.
- Güven, A. (2000). Importance of acetylcholinesterase and its inhibitors. *Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 145-151
- Giusti, M.M., Wrolstad, R.E. (2003). Acylated anthocyanins from edible sources and their applications in food systems". *Biochemical Engineering Journal*, 14, 217-225.
- Gradari, S., Palle, A., Greevy, M.C., K.R., Fontan-Lozano, A., Trejo, J. L. (2016). Can exercise make you smarter, happier, and have more neurons? A hormetic perspective. *Front. Neurosci.*, 10, 93
- Guerreiro, L. F., et al. (2016). Oxidative status of the myocardium in response to different intensities of physical training. *Physiol. Res.* 65(5), 737-749

- Henderson, V.W. (2006). Estrogen-containing hormone therapy and Alzheimer's disease risk: Understanding discrepant inferences from observational and experimental research. *Neuroscience*, 138(3), 1031-1039
- Henriquez-Olguín, C. et al. (2019). Adaptations to high-intensity interval training in skeletal muscle require NADPH oxidase 2. *Redox Biol.* 24, 101188.
- Kammerer, D., Carle, R., Schieber. (2004). Characterization of phenolic acids in black carrots (*Daucus carota* ssp. *sativus* var. *atrorubens* Alef.) by high-performance liquid chromatography/electrospray ionization mass spectrometry. *Rapid Communications in Mass Spectrometry*, 18(12), 1331-1340
- Li, P., et al., (2011). He.Free radical-scavenging capacity, antioxidant activity and phenolic content of *Pouzolzia zeylanica*. *J. Serb. Chem. Soc.*, 76(5), 709-717
- Liu, E.Y.L., Xu, M.L., Jin, Y., Wu, Q., Dong, T.T.X., Tsim, K.W.K. (2018). Genistein, a phytoestrogen in soybean, induces the expression of acetylcholinesterase via G protein-coupled receptor 30 in PC12 cells. *Frontiers in Molecular Neuroscience*, 11, 59
- Liu, Y., et al., (2019). A polysaccharide extracted from *Astragalus membranaceus* residue improves cognitive dysfunction by altering gut microbiota in diabetic mice *Carbohydrate Polymers*, 205, 500-512
- Lü, J.M., Lin, P.H., Yao, Q., Chen, C. (2010). Chemical and molecular mechanisms of antioxidants: experimental approaches and model systems. *J. Cell. Mol. Med.*, 14(4), 840-860
- Gamez-Meza, N., Noriega-Rodriguez, J.A., Leyva-Carillo, L., Ortega-Garcia, J., Bringas-Alvarado, L., Garcia, H.S., Medina-Juarez, L.A. (2009). Antioxidant activity comparison of Thompson grape pomace extract roemary and tocopherols in soybean oil. *J. Food Process, Preserv.* 33(1), 44-84
- Okello, E.J., Leylabi, R., McDougall, G.J. (2012). Inhibition of acetylcholinesterase by green and white tea and their simulated intestinal metabolites. *Food & Function*, 3(6), 651-661
- Özmen, M., Dominguez S.E., Fairbrother, A. (1998). Effects of dietary azinphos methyl on selected plasma and tissue biomarkers of the gray-tailed vole. *Bulletin of environmental contamination and toxicology*, 60(2), 194-201
- Powers, S. K., Jackson, M. J. (2008). Exercise-induced oxidative stress: cellular mechanisms and impact on muscle force production. *Physiol. Rev.*, 88(4), 1243–1276.
- Radak, Z., et al. (2014). The redox-associated adaptive response of brain to physical exercise. *Free Radic. Res.* 48(1), 84–92
- Roy, A., Das, S., Chatterjee, I., Roy, S., Chakraborty, R. (2022). Anti-inflammatory effects of different dietary Antioxidants *Plant Antioxidants and Health*, Springer. 1(25), 573-597
- Singh, M., Kaur, M., Kukreja, H., Chugh, R., Silakari, O., Singh, D. (2013). Acetylcholinesterase Inhibitors as Alzheimer Therapy: From Nerve Toxins to Neuroprotection. *European Journal of Medicinal Chemistry*, (70), 165-188
- Souri, E., Amin, G., Farsam, H., Jalalizadeh, H., Barezi, S. (2007). Screening of thirteen medicinal plant extracts for antioxidant activity. *Iran. J. Pharm. Sci.*, 7(2), 149-154
- Sun, T., Simon P.W., Tanumihardjo. S.A., (2009). Antioxidant phytochemicals and antioxidant capacity of biofortified carrots (*Daucus carota* L.) of various colors. *Journal Agric Food Chem.* 57(10), 4142–4147.

Taysi, T., Oztasan, N., Efe, H., Polat, M.F., Gumustekin, K., Siktar, E., Canakci, E., Akcay, F., Dane, S., Gul, M. (2008). Endurance training attenuates the oxidative stress due to acute exhaustive exercise in rat liver, *Acta Physiologica Hungarica*, 95(4), 337-347

Toval, A., et al. (2017). Habituation training improves locomotor performance in a forced running wheel system in rats. *Front. Behav. Neurosci.*, 11(8), 42

Valko, M., Leibfritz, D., Moncol, J., Cronin, M.T., Mazur, M., Telser, J. (2007). Free radicals and antioxidants in normal physiological functions and human disease. *Int. J. Biochem. Cell Biol.*, 39

Wang., L., Stoner, G.D. (2008). Anthocyanins and their role in cancer prevention. *Cancer Letters Natural Products Special Issue*, 269(2), 281-290

Wang, B., Zhong, Y., Gao, C., Li, J. (2017). Myricetin ameliorates scopolamine-induced memory impairment in mice *via* inhibiting acetylcholinesterase and down-regulating brain iron. *Biochemical and Biophysical Research Communications*, 490(2), 336-342

ASES
KONGRE ORGANİZASYON YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

Sayı : T-100-100

28.12.2024

Konu : Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi

İLGİLİ MAKAMA

Ases Kongre Organizasyon Yayıncılık LTD. ŞTİ. tarafından 20-22 Aralık 2024 tarihleri arasında Kayseri’de düzenlenen IV. International Kayseri Scientific Research Congress’te sunulan bildiriler çift kör hakem tarafından değerlendirilmiş olup gerek bilim kurulu gerekse de düzenleme kurulu olarak uluslararası niteliktedir. Çalışmaların % 55’i yurtdışından katılan akademisyen ve araştırmacılar tarafından sunulmuştur. Kongremiz akademik teşviğe uygundur. Kongre katılımcı ülke bilgileri ve katılımcı sayıları aşağıdaki gibidir.

Toplam bildiri sayısı: 80

Türkiyeden sunulan bildiri sayısı: 36

Türkiye dışından sunulan bildiri sayısı: 44

Katılımcı ülke sayısı: 14 ülke

Kongreye katılan ülkeler ve bildiri sayıları: Cezayir (6 bildiri), Hindistan (3 bildiri), Azerbaycan (15 bildiri), Romanya (6 bildiri), Nijerya (2 bildiri), Endonezya (1 bildiri), Fas (1 bildiri), Pakistan (3 bildiri), Kırgızistan (2 Bildiri), Portekiz (2 Bildiri), Ürdün (1 Bildiri), Sudan (1 Bildiri), Sri Lanka (1Bildiri)

Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Mustafa TALAS
Düzenleme Kurulu Başkanı

İletişim:

Website: [https:// kongreases.com](https://kongreases.com)

E-mail: kayserikongresi@gmail.com

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi

Sayı : E-25988804-903.07-2400126932
Konu : Görevlendirme Talebi

16.12.2024

İLGİLİ MAKAMA

İlgi : Doç. Dr. Davut SARITAŞ'ın 13.12.2024 tarihli ve 2400126637 sayılı dilekçesi.

İlgi dilekçe ile, Ases Kongre Organizasyon Yayıncılık LTD. ŞTİ. tarafından 20-22 Aralık 2024 tarihleri arasında Kayseri'de düzenlenecek olan IV. Uluslararası Kayseri Bilimsel Araştırmalar Kongresinin Düzenleme Kuruluna akademisyen temsilcisi olarak Doç. Dr. Davut SARITAŞ'ın görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa TAHİROĞLU
Eğitim Fakültesi Dekanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: CDE3HAH

Belge Takip Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/nevu-ebys>

Adres: 2000 EVLER MAH. ZÜBEYDE HANIM CAD. 50300 NEVŞEHİR

Bilgi için :

Kübra Gürbüz
Büro Personeli

Telefon No: (0 384) 2281004

Faks No: (0 384) 2281040

Telefon No:

e-Posta: egitim@nevsehir.edu.tr

İnternet Adresi: egitim.nevsehir.edu.tr

Direkt Hat:

Keş Adresi: nevsehiruniversitesi@hs01.kep.tr

